

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ พุทธทรรศนะ ในสื่อศิลปะการแสดงไทยร่วมสมัย

โดย ผศ. ดร.ชุตีมา มณีวัฒนา และคณะ

พฤษภาคม 2563

สัญญาเลขที่ RDG59H0021

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ พุทธธรรม ในสื่อศิลปะการแสดงไทยร่วมสมัย

ผศ. ดร.ชุตินา มณีวัฒนา

นางสาวกัญต์ฤทัย สืบสายเพชร

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย วช. และ สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
ข้อสรุปโครงการ	ข
บทคัดย่อภาษาไทย	ฉ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ซ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
1.3 สมมติฐานการวิจัย	4
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	5
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย	5
1.6 นิยามศัพท์	6
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	9
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนา	9
2.2 แนวคิดทฤษฎีทางศิลปการแสดงทั้ง 3 สื่อ	36
2.3 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารและวัฒนธรรมศึกษา	63
2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	82
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	90
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	91
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	120
3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล	120
3.4 การตรวจสอบข้อมูล	121
3.5 การนำเสนอข้อมูล	121
บทที่ 4 เนื้อหาและรูปแบบของสื่อศิลปการแสดงร่วมสมัยแนวพุทธ	122
4.1 สื่อละครเวที	122
4.2 สื่อละครโทรทัศน์	164
4.3 สื่อภาพยนตร์	192

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5	วิเคราะห์ เปรียบเทียบเนื้อหาและรูปแบบสื่อศิลปะการแสดงร่วมสมัยแนวพุทธ
5.1	สื่อละครเวทีแนวพุทธ
5.2	สื่อละครโทรทัศน์แนวพุทธ
5.3	สื่อภาพยนตร์แนวพุทธ
5.4	วิเคราะห์เปรียบเทียบสื่อร่วมสมัยแนวพุทธ: ละครเวที ละครโทรทัศน์ ภาพยนตร์
บทที่ 6	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ
6.1	สรุปวิธีดำเนินการวิจัย
6.2	สรุปผลการวิจัย
6.3	อภิปรายผลการวิจัย
6.4	ข้อเสนอแนะในการวิจัย
สารบัญภาพ	
ภาพที่	
4.1	การนำเสนอแบบให้ผู้ชมมีส่วนร่วม
4.2	การนำเสนอแบบให้ผู้ชมมีส่วนร่วม
4.3	ตัวอย่างการเคลื่อนไหวบนจอประกอบการแสดงบนเวที
4.4	การหันมาพูดกับผู้ชมโดยตรง
4.5	การแสดงละครเวทีสัญจรเรื่อง “เวสสันดร ตอนชุกชีผู้หวังดี”
4.6	การแสดงละครเวทีสัญจรเรื่อง “เวสสันดร ตอนชุกชีผู้หวังดี”
4.7	ภาพภิกษุสันดานกา ผลงานของคุณอนุพงษ์ จันทร
4.8	ฉากการเดินของตัวละครที่ไม่เหมาะสมกับความเป็นพระ
4.9	การแสดงบู๊ต สันดานกา
4.10	การแสดงที่ใช้อุปกรณ์น้อยและเรียบง่าย
4.11	โปสเตอร์ละครเวทีเรื่อง “เกิด – ดับ”
4.12	ฉากการคืบหน้าขาของตัวละคร
4.13	การใช้เทคนิคการเคลื่อนไหวร่างกายของนักแสดง
4.14	โปสเตอร์และภาพการแสดงละครเวทีเรื่อง “ลอยคุณป่วน”

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
4.15	ตัวละครก้องเกียรติ และคุณุฎิ ในละครที่เป็นเสมือนตัวแทนมนุษย์และจิตใจภายในของมนุษย์	146
4.16	ฉากตกบนความทุกข์ยากของตัวละครที่กำลังจะฆ่าตัวตาย ซึ่งความตกได้จับแน่นความโศกยิ่งขึ้น	147
4.17	ฉากที่มีองค์ประกอบน้อยชิ้น (minimalism)	
4.18	เครื่องแต่งกายสวยงามประณีตของเจ้าชายสิทธัตถะ	151
4.19	ฉากยิ่งใหญ่อลังการ อุปกรณ์ประกอบฉากจำนวนมาก	151
4.20	โปสเตอร์การแสดงละครเวทีเรื่อง “สิทธาระถะ”	152
4.21	Object Theatre ในละครเวทีเรื่อง สิทธาระถะ	155
4.22	การใช้เทคนิคทางละครเวทีสร้างสรรค์ฉากการข้ามแม่น้ำและการใช้แสงเงาฉากรัก	156
4.23	การใช้เทคนิคทางละครเวทีสร้างสรรค์ฉากการข้ามแม่น้ำและการใช้แสงเงาฉากรัก	156
4.24	ฉากถ่มงูมาทำให้คนร่วงงู จี้เกียจไปทำงาน	159
4.25	โปสเตอร์ละครเวทีเรื่อง “กิสา”	160
4.26	ตัวละครกิสา	164
4.27	ผู้ดำเนินรายการการเปิดรายการและเกริ่นนำเข้าเรื่อง	167
4.28	ช่วงที่เป็นละคร ถ่ายทำแบบสมจริง	167
4.29	การใช้กราฟิกเพื่อนำพาผู้ชมสู่แก่นเรื่องได้โดยง่าย	170
4.30	การใช้กราฟิกเพื่อนำพาผู้ชมสู่แก่นเรื่องได้โดยง่าย	170
4.31	ฉากเน้นปั้นพุดเปรียบเทียบกับไวรัสคอมพิวเตอร์	174
4.32	บุคคลต้นเรื่อง ผู้ถ่ายทอดชีวิตจริง ตอนพญานาค	175
4.33	กราฟิก ตอนพญานาค	176
4.34	ฉากพ่อที่ป่วยเป็นมะเร็งนอนโรงพยาบาล	178
4.35	ข้อคิดจากพระอาจารย์ตอนท้ายเรื่อง	181
4.36	ฉากหลวงตาชนไม้ไม่ซ่อมสะพานในตอนป่าล้อมเมือง	183
4.37	ตัวละครผีที่ถูกฆ่าหั่นศพ	187
4.38	พระอาจารย์พุดเกี่ยวกับประเด็นหลักที่ละครนำเสนอ	189

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
4.39	ฉากป้ายรถประจำทาง	192
4.40	เครื่องแต่งกายนักแสดงที่มีสีสันสดใส	192
4.41	ฉากพระจี่ม้าไปบิณฑบาต	195
4.42	ตัวละคร เจ้าชายสิทธัตถะ	198
4.43	ฉากมารผจญพระพุทธเจ้า	198
4.44	ตัวละครผีแม่ปริก	201
4.45	ฉากปูนเห็นผีในโบสถ์	205
4.46	ภาพก่อนที่จะเข้าสู่การแนะนำทฤษฎีส่วนตัวของเอ็ม	208
4.47	ภาพตอนเอ็มคิดทบทวนเรื่องตัวกู ของกู	208
4.48	เอ็มไม่พอใจที่ต้องอยู่ห้องเดียวกับพีเจน	209
4.49	ตัวละครแม่ชีน้อย	212
4.50	ชาวอินเดียที่มาชมขบวนบวชน้อย	212
4.51	ฉากพลอยเดินซื้อปั้งในอินเดีย	212
4.52	นิทานเรื่องสั๊กกะและปุระ	214
4.53	ฉากเด็ก ๆ เล่นน้ำในแม่น้ำ	214
4.54	ฉากหลวงพ่เจ้าอาวาสคุยกับพระสติฟ	217
4.55	ฉากนักฆ่าสาวคุยกับพระสติฟ	218
4.56	ฉากเนรชนคุยกับฝ่ายเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องเปรต เรื่องบาป	221
4.57	ตัวละครผีน้ำพิณ	221
4.58	ภาพศพช่วงต้นเรื่อง	223
4.59	ตัวละครที่แสดงถึงความลึกลับ	224
4.60	ฉากผู้ชายไปซื้อบริการทางเพศในโรงแรม	224
5.1	เสรีภาพและข้อจำกัดในการสร้างงานของสื่อ	258
5.2	ความคิดสร้างสรรค์และการทดลองในการนำเสนอของสื่อ	260
5.3	ความคิดสร้างสรรค์และการทดลองในการนำเสนอของสื่อ	262
5.4	คำสอนเป็น “หัวใจ” ของพุทธศาสนา	264
5.5	ระดับสารธรรมที่ปรากฏในสื่อ	268
5.6	ทัศนคติของผู้ผลิตสื่อที่มีต่อพุทธศาสนา	271

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
5.1 การจำแนกละครเวทีแนวพุทธ ตามจุดมุ่งหมายของการแสดง	227
5.2 การจำแนกละครเวทีแนวพุทธ ตามรูปแบบของละคร	231
5.3 การจำแนกการแบ่งประเภทของละครเวทีแนวพุทธ ตามวัตถุประสงค์การจัดแสดง	232
5.4 การแบ่งประเภทของละครเวทีแนวพุทธ ตามการสร้างบทละคร	234
5.5 การจำแนกการแบ่งประเภทของละครเวทีแนวพุทธ ตามขนาดของโปรดั๊กชั่น	235
5.6 การจำแนกแนวการนำเสนอของละครเวทีแนวพุทธ	239
5.7 จุดมุ่งหมายของการแสดงละครโทรทัศน์แนวพุทธ	241
5.8 ประเภทของละครโทรทัศน์แนวพุทธ	243
5.9 แนวทางนำเสนอละครโทรทัศน์แนวพุทธ	246
5.10 จุดมุ่งหมายของสื่อภาพยนตร์แนวพุทธ	249
5.11 ประเภทของภาพยนตร์แนวพุทธ	251
5.12 แนวทางการนำเสนอของภาพยนตร์แนวพุทธ	254
5.13 หลักธรรมอันเป็นหัวใจของพุทธศาสนาที่สื่อนำเสนอ	265
5.14 ระดับหลักธรรมะในพุทธศาสนาที่ปรากฏในสื่อ	266
5.15 ทักษณคดีผู้ผลิตที่มีต่อศาสนาที่พบในสื่อ	270
5.16 ประเด็นสาระธรรมและทัศนคติของผู้ผลิตสื่อละครเวทีแนวพุทธ	272
5.17 ประเด็นสาระธรรมและทัศนคติของผู้ผลิตสื่อละครโทรทัศน์แนวพุทธ	274
5.18 ประเด็นสาระธรรมและทัศนคติของผู้ผลิตสื่อภาพยนตร์แนวพุทธ	277

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
รายการอ้างอิง	294
ภาคผนวก	
ก. ตารางสรุปข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง	
ข. บทสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับสื่อละครเวที สื่อละครโทรทัศน์ และสื่อภาพยนตร์	

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง “พุทธธรรมในสื่อศิลปะการแสดงไทยร่วมสมัยพุทธธรรมะ” ฉบับนี้ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ซึ่งได้เปิดโอกาสนักวิจัยได้มีโอกาสค้นคว้า หาคำตอบผ่านงานวิจัยของตน ที่จะประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศต่อไป จึงขอขอบพระคุณ สกว. มา ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ฤทธิรงค์ จิวากานนท์ ผู้ประสานงานชุดโครงการฯ ที่ชักชวนให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสทำงานที่มีค่าต่อการเรียนรู้อย่างยิ่งครั้งนี้ ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิ รองศาสตราจารย์ ถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์ ที่ให้คำปรึกษาการทำงานอย่างเมตตาต่อผู้วิจัยตั้งแต่แรกเริ่ม

งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงได้ดีเนื่องจากผู้วิจัยได้รับความร่วมมือจากผู้ช่วยวิจัยที่ทำงานอย่างแข็งขันเป็นที่สุดนางสาวกนต์ฤทัย สืบสายเพชร งานวิจัยชิ้นนี้จะสำเร็จไม่ได้ หากปราศจากเธอผู้นี้ และขอขอบคุณผู้กำกับการแสดง และบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับละครทุกๆ เรื่อง ที่ให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์เป็นอย่างดี

ผู้วิจัยขอขอบคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ผู้บริหาร คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่ คณะศิลปกรรมศาสตร์ ที่ช่วยเหลือทั้งร่างกายและแรงใจให้กับผู้วิจัยด้วยดีเสมอมา ขอขอบคุณผู้มีส่วนร่วมกับการงานวิจัยนี้ทุกๆ ท่าน

ผู้วิจัยขอขอบคุณ ดร.สาวิตา คิณินต์ ผู้คอยดูแลและกระตุ้นเตือน และเอื้อเฟื้อในทุกครั้งที่ผู้วิจัยขอความช่วยเหลือ นับเป็นเส้นทางที่ไม่โดดเดี่ยวจริงๆ และท้ายนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณครอบครัว ที่ให้การสนับสนุน และความรัก ความปรารถนาดีต่อผู้วิจัยมาโดยตลอด

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชุดิมา มณีวัฒนา
คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ข้อสรุปโครงการ

Executive Summary

โครงการวิจัยเรื่อง พุทธธรรมในสื่อศิลปะการแสดงไทยร่วมสมัย นี้ จัดทำโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) เพื่อศึกษาเนื้อหาและรูปแบบในสื่อศิลปะการแสดงร่วมสมัยของไทย ได้แก่ ละครเวที ละครโทรทัศน์ และภาพยนตร์ที่มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาพุทธธรรมของสังคมไทยร่วมสมัย ที่สะท้อนผ่านปรากฏการณ์ของละครเวที ละครโทรทัศน์ และภาพยนตร์ที่มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา โดยคาดหวังว่าจะได้เกิดประโยชน์ ได้แก่ 1) เกิดแนวทางให้ผู้ผลิตละครไทย ได้ประยุกต์แก่นพุทธศาสนา มาใช้กับการสร้างสรรค์ผลงานได้ลึกซึ้งและหลากหลายมากขึ้น 2) เกิดการกระตุ้น และเปิดมุมมองให้พิจารณาแก่นธรรม กระป๋ธรรม และแนวทางการเผยแพร่ธรรมะที่มีอยู่ในปัจจุบัน 3) เกิดการทบทวนบทบาท และแนวทางการนำเสนอเนื้อหา สารธรรมในพุทธศาสนา ผ่านงานศิลปะการแสดงของสื่อสารมวลชน

ผลการวิจัย พบว่า 1) สื่อละครเวที ละครโทรทัศน์ และภาพยนตร์ มีเสรีภาพในการคิดงานแตกต่างกัน เนื่องมาจากข้อจำกัดตั้งต้น ที่แตกต่างกันตั้งแต่ การควบคุมโดยนโยบายของสถานีโทรทัศน์ บัญชีเรื่องทุน บัญชีเรื่องการตลาด การสำรวจเรตติ้งหรือความต้องการของผู้ชม รวมถึงข้อจำกัดของตัวสื่อเอง ทำให้รูปแบบละครโทรทัศน์จึงมีค่อนข้างจำกัด 2) ธรรมชาติของสื่อมีผลต่อ “การทดลองและความสร้างสรรค์” สื่อที่ให้ความสำคัญกับการทดลอง และความสร้างสรรค์จะมีการนำเสนอในรูปแบบงานที่หลากหลาย มีการทดลองใช้เครื่องมือทางการละคร (theatre devices) มานำเสนอในเรื่อง มีการผสมผสานศิลปะการแสดงแขนงต่างๆ เข้าไว้ในเรื่องเดียว แต่ที่น่าสนใจก็คือ กลุ่มผู้ผลิตที่กล้าสร้างงานนอกกระแสที่สร้างสรรค์มากๆ จะเป็นกลุ่มศิลปินอิสระ ที่ผลงานไม่ได้ถูกเผยแพร่ในสังคมวงกว้างมากนัก 3) ธรรมชาติของสื่อมีผลต่อ “วิธีถ่ายทอดธรรมะ” สื่อที่มีวิธีการสอนที่ชัดเจน ตรงไปตรงมา กับสื่อที่เลือกนำเสนอเรื่องธรรมะแบบ “ไม่สอน”

นอกจากนี้ ในแง่พุทธธรรมที่ปรากฏในสื่อ พบว่า 1) เนื้อหาสาระธรรม และระดับของธรรมะที่สื่อนำเสนอจะเป็นระดับจริยธรรม มากกว่าระดับสัจธรรม สารธรรมระดับ “จริยธรรม” ที่นิยมนำเสนอมากที่สุด จะมาในรูปแบบของธรรมะง่ายๆ ในชีวิตประจำวัน หรือ “ฆราวาสธรรม” หรือธรรมะเพื่อการอยู่กับโลก (โลกียะ) ซึ่งในกลุ่มนี้ จะเป็นการเน้นเรื่อง “บาป” “บุญ” “ศีลธรรม” โดยเฉพาะเรื่อง “กฎแห่งกรรม” แต่ที่พบว่า มีสื่ออยู่จำนวนหนึ่งที่ ก้าวไปถึงการนำเสนอธรรมะในระดับ “สัจธรรม” ไม่ว่าจะเป็นวงจรของ ปฏิภาณอุปบาท ที่เป็นบาทฐานของความเข้าใจ ทุกข์ และอริยสัจสี่ หรือการนำเสนอเรื่องของธรรมชาติแห่งจิต และแนวทางการใช้สติเพื่อการปล่อยวาง หรือการนำเสนอ “ความจริง” บาง

ประเด็นที่กระตุ้นให้เกิดการถกเถียงถึงความเชื่อเก่า และความยึดมั่นถือมั่น 2) **ทัศนคติของผู้สร้างสื่อที่มีต่อพุทธศาสนา** พบว่า สื่อนำเสนอทัศนคติทั้งในทางบวก และทางลบต่อพุทธศาสนา ในทางบวก ได้แก่ การนำเสนอถึงพระพุทธรูป หรือบุคคลผู้เป็นตัวแทนของพุทธศาสนา ในทางด้านดี และสร้างความรู้สึกรักศรัทธาให้แก่ผู้ชม ส่วนการมีทัศนคติในทางลบ ได้แก่ การตั้งคำถาม ตั้งข้อสังเกต นำเสนอมุมมองหรือการตีความใหม่ๆ ต่อความเชื่อเดิมๆ ในพุทธศาสนา รวมไปถึงการวิจารณ์ และเสียดสีอีกด้วย

จากผลการวิจัยที่กล่าวมา อาจนำไปสู่การอภิปรายได้หลายประเด็น ดังนี้

1) **สื่อศิลปะการแสดงเป็นเครื่องมือของการสื่อสารได้ (อย่างทรงพลัง)** สื่อจะนำเสนอสารตั้งแต่ระดับแจ้งให้ทราบ (inform) ถึงเนื้อหาทางธรรมที่ปรากฏในเรื่อง การสอนหรือให้การศึกษา (teach and educate) เรื่องหลักธรรมยากๆ เช่น ปฏิจ্ঞาสมุปบาท หรือ การทำงานของจิต โดยใช้ละครเป็น “สื่อ” ในการอธิบายให้ง่าย ไปพร้อมๆ กับ การสร้างความพอใจ หรือให้ความบันเทิง (please or entertain)

2) **การใช้สื่อศิลปะการแสดงเป็นทางให้เกิดปัญญา: สุตมยปัญญา และ จินตมยปัญญา** สื่อศิลปะการแสดง สามารถทำงาน “ส่องทางให้บุคคลเกิดปัญญา” ได้ 2 ระดับ ได้แก่ ระดับ **สุตมยปัญญา** ซึ่งเป็นปัญญานันเกิดจากการฟัง หรือการเล่าเรียน กล่าวคือ ในขณะที่ดูเรื่องราวและเนื้อหาในละครที่เกิดขึ้น ผู้ชมก็ได้รับฟังความรู้ใหม่ๆ ไปในขั้นแรก และระดับ **จินตมยปัญญา** ซึ่งเป็นปัญญาเกิดจากการคิด พิจารณา กล่าวคือ ในขณะที่ดูเรื่องราวและเนื้อหาในละครที่เกิดขึ้น หากสมองของผู้ชมได้หยุดพักจากเรื่องเป็นขณะๆ เพื่อกลับมาคิดใคร่ครวญถึงสิ่งที่เกิดขึ้นตรงหน้า และทำความเข้าใจ หาความหมาย หรือเชื่อมโยงให้เกิดความรู้ ความเข้าใจใหม่ๆ จึงเกิดปัญญาระดับที่ 2 แต่ไม่อาจส่งผู้ชมไปถึงขั้น **ภาวนามยปัญญา** ได้

3) **การนำเสนอและผลิตซ้ำเนื้อหาที่เป็นความเชื่อนอกศาสนา: เรื่องกรรม เรื่องไสย** แม้ผู้ผลิตสื่อทุกรายล้วนมีวัตถุประสงค์ตั้งต้นที่ดีในการสร้างสื่อเพื่อสังคม หากแต่งานวิจัยนี้ จะเสนอข้อพึงระวังสำหรับผู้ผลิต ในการ “เลือกสรรสาร” บางประเภท และการผลิตซ้ำ (reproduce) สารนั้นๆ อย่างต่อเนื่อง อาจส่งผลกระทบต่อพุทธศาสนาและการสืบทอดวัฒนธรรม (ซึ่งในที่นี้คือความเชื่อในพุทธศาสนา) ในภาพรวมต่อไป ทั้งนี้ พบว่าได้มีการผลิตซ้ำเรื่องราว และ “สาร” บางอย่างที่จัดได้ว่าเป็น “ความเชื่อนอกศาสนา” และชาวพุทธจำนวนมากสับสนว่าเป็นคำสอนที่แท้ของพระพุทธรูป นั่นก็คือ “หลักกรรม” กล่าวคือ สื่อเลือกเสนอหลักกรรมในแบบที่เน้นหนักไป 2 ทาง คือ 1) สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นความอัปโชค หรือทุกข์เข็ญอยู่ในปัจจุบันล้วนเกิดจากกรรม และ 2) การเน้นย้ำเรื่องราวที่เป็นกรรมในอดีต มากกว่ากรรมในปัจจุบัน (หรือกรรมในอนาคต) ซึ่งทั้ง 2 แนวคิดนี้ ล้วนเป็นความเชื่อที่บิดเบือนไปจากหลักกรรมในพุทธศาสนา แต่สอดคล้องกับแนวคิดของ “ลัทธิกรรมเก่า” (ปุพเพตกเหตุวาท) ของศาสนาเชน ที่เชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างล้วนเกิดแต่กรรมเท่านั้น นอกจากเรื่องกรรมแล้ว ยังพบว่ามีเรื่องไสย เรื่องเทพเจ้า เครื่องรางของขลัง รวมถึงสิ่งลึกลับเหนือธรรมชาติต่างๆ ที่จะถูกนำเสนอ สอดแทรกมากับเรื่องราวพุทธด้วยเสมอๆ

จากผลสรุป และประเด็นข้อสังเกตที่พบ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. **ละครรับใช้ศาสนา และ ศาสนารับใช้ละคร** จากผลการวิจัยพบว่า สื่อศิลปะการแสดงร่วมสมัยแนวพุทธนั้น แบ่งออกได้เป็นหลายรูปแบบ หลายประเภท หลายกลุ่ม แต่หากจะแบ่งกลุ่มละครกับศาสนาจริงๆ จะพบว่า สื่อเหล่านี้อาจแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ 1. กลุ่มผู้สร้างที่ประสงค์ถ่ายทอดคำสอนทางศาสนา โดยเลือกใช้ “ละคร” เป็นสื่อในการถ่ายทอด และ 2. กลุ่มผู้สร้างละคร ที่เลือกใช้เนื้อหาทางศาสนามาเพิ่มคุณค่าให้แก่ละคร ทั้งสองกลุ่มนี้มีความแตกต่างกันในเชิงเป้าหมาย ซึ่งอาจส่งผลให้เนื้อหาที่น่าสนใจ (content) และวิธีนำเสนอ (form) จะแตกต่างกัน เห็นได้ว่า ผู้สร้างกลุ่มแรกจะมีความชัดเจนในเนื้อหามากกว่า และตั้งต้นจากเนื้อหาเป็นหลัก ในขณะที่กลุ่มที่สองนั้นจะตั้งต้นจากความเป็นมืออาชีพทางการสร้างสื่อละครที่มากกว่า และนำเนื้อหาเป็นจุดเสริม

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเลือกละครมารับใช้ศาสนา หรือเลือกจะหยิบเนื้อหาในทางศาสนาเพื่อรับใช้การผลิตละคร ประเด็นที่จำเป็นต้องพิจารณาและพึงระวังเสมอ คือ “ความถูกต้อง” ของสารที่สื่อ ผู้สร้างสรรค์งานละครเพื่อศาสนาทุกกลุ่ม จำเป็นจะต้องมีผู้รู้หรือผู้ทรงคุณวุฒิด้านศาสนา ให้คำปรึกษา และร่วมตรวจสอบเนื้อหา เพื่อให้ความเป็น “พุทธแท้” ได้เผยแพร่ออกไปสู่สังคมในวงกว้าง หากจะมีการผลิตซ้ำสารที่เกี่ยวกับพุทธ ควรจะเป็นสารที่ได้รับการเลือกสรรว่าถูกต้อง และเกิดประโยชน์ต่อสังคมได้ เพราะผู้ผลิตสื่อมีอำนาจในการรักษาและส่งต่อวัฒนธรรมผ่านการผลิต และผลิตซ้ำสารทางวัฒนธรรมเหล่านี้ ดังนั้น หากตั้งใจจะสร้างสื่อด้านศาสนาแล้ว ความรับผิดชอบต่อศาสนาจึงเป็นหน้าที่ของสื่อด้วย

2. **สื่อศาสนาต้องสร้างสรรค์ จึงจะส่งสารได้ถึงจิตใจ เพื่อยกระดับจิตวิญญาณ** การสร้างสื่อที่เกี่ยวกับธรรมะ เป็นเรื่องท้าทายอย่างยิ่งในสังคมไทย เนื่องจาก การรับรู้ของสังคมในภาพรวมมักมองว่าสื่อธรรมะเป็นเรื่องน่าเบื่อ ลำบาก และสอนจนเกินไป ส่งผลให้คนมีแนวโน้มจะปฏิเสธสื่อธรรมะตั้งแต่ต้น อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้ พบว่ามีสื่อธรรมะจำนวนมาก ที่สร้างสรรค์ และสามารถทำให้ธรรมะเป็นเรื่องสนุกได้ (edutainment) หากผู้สร้างสื่อทั้ง 3 แขนง จะได้มีโอกาสเรียนรู้ข้อดี ข้อด้อยของสื่ออื่นๆ และนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนางานในสื่อของตน น่าจะเป็นการดียิ่งต่อการพัฒนาสื่อดังที่เจตนา นาควัชระ เคยกล่าวไว้ว่าศิลปะนั้นสามารถ “ส่องทางแก่กัน” ได้

3. **ละครธรรมะไม่ควรแบ่งแยกความดี และความชั่วออกเป็นคนละขั้ว** ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า ที่ผ่านมาละครต่างๆ ไปนิยมสร้างละครที่มี “ความดี” และ “ความชั่ว” แยกกันอยู่ในตัวละครคนละกลุ่มกัน (ระหว่าง พระเอก/นางเอก และ ตัวโกง) การทำให้พระเอกเป็นตัวแทนของความดี ไม่มีที่ติ และตัวโกงคือความเลว (ซึ่งก็จะพบได้ในสังคมต่างๆ ไปอยู่) แต่ในละครกลับสร้างให้ความเลวเช่นนี้ เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้แก่กับตัวโกงเท่านั้น และตัวเอกจะคิดหรือทำสิ่งนี้ไม่ได้ นี่คือการฉายอย่างหนึ่งของการแบ่งแยกความจริงเป็นคนละส่วน (segregation) เพราะในความเป็นจริงมนุษย์ต่างมีมิติที่หลากหลาย การไม่เปิดรับและทำความเข้าใจด้านมืดของตัวเอง โดยโยนความผิดบาปเหล่านี้ ให้เป็นพฤติกรรมของ “คน

ชั่ว” ในละคร (ตัวโกง) เป็นเรื่องที่ค่อนข้างอันตราย เนื่องจากสิ่งนี้ยังจะสร้างความไม่เข้าใจชีวิตให้กับผู้เสพลื่อ การนำเสนอเช่นนี้ คือการให้ตัวละครคิด คือสีขาว คือธรรมะ คือลักษณะของมนุษย์ในอุดมคติ แต่ตัวละครเลวคือ อธรรม คือสีดำ และคือลักษณะของมนุษย์ชั่วร้ายที่ไม่ควรมีในสังคม สิ่งเหล่านี้ จะยังทำให้คนทั่วไปที่มีทั้งความชั่ว และความดีในตัว มองธรรมะเป็นเรื่องเข้าถึงยาก คิดเกินไป และพลอยจะให้ปฏิเสธธรรมะไปได้ในที่สุด

ทางออกที่ดีของการสร้างละครธรรมะ (รวมถึงละครทั่วไป) คือตัวละครควรจะมีมิติความเป็นมนุษย์จริงๆ และหากมีความผิดพลาด บกพร่องเกิดขึ้น ทั้งตัวละคร และคนดูจะต้อง “มองเห็น” และ “ยอมรับ” ให้ได้ก่อนว่าสิ่งนี้เกิดขึ้น และมีอยู่จริง พร้อมกับทำความเข้าใจว่านี่คือความจริงในธรรมชาติ ก่อนที่จะพิจารณาหาทางแก้ไขปรับปรุงต่อไป ไม่ใช่การนำเสนอในลักษณะที่กระตุ้นให้ผู้ชมรู้สึก “ปฏิเสธ” หรือ “รังเกียจ” รังเอนกับกิเลสของมนุษย์ตั้งแต่แรก ทั้งๆ ที่เป็นเรื่องที่มนุษย์ทุกคนต่างก็มี จึงคล้ายกับว่าละครจะกระตุ้นให้ผู้ชม ไม่พร้อมจะยอมรับมัน ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะการนำเสนอภาพความดี - เลวอย่างด้านเดียวมากๆ ขาดการนำเสนอในส่วนที่ดีที่หายไป และมีมิติภายในอื่นๆ ของตัวละครกลุ่มนี้ ผู้ชมจึงพร้อมที่จะรังเกียจแบบไม่ต้องคิดทำความเข้าใจ และไม่อาจจัดการแก้ปัญหาได้ในชีวิตจริงเมื่อมีสิ่งนั้นเกิดขึ้น แต่พร้อมที่จะแบ่งแยก มองว่าเป็นคนละพวก (otherness) คนละกลุ่มกับตน ซึ่งไม่ใช่ธรรมะที่แท้ของพระพุทธเจ้าในการมองชีวิต และไม่ใช่วางออกที่ดีของสังคม

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ: RDG59H0021

ชื่อโครงการ: พุทธธรรมในสื่อศิลปะการแสดงไทยร่วมสมัย

ชื่อนักวิจัย: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชุติมา มณีวัฒนา

นางสาวกัญต์ฤทัย สืบสายเพชร

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ระยะเวลาโครงการ: 20 เมษายน 2559 - 20 พฤษภาคม 2563

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 2 ประการ คือ 1) ศึกษาเนื้อหาและรูปแบบในสื่อศิลปะการแสดงร่วมสมัยของไทย ได้แก่ ละครเวที ละครโทรทัศน์ และภาพยนตร์ที่มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา 2) ศึกษาพุทธธรรมของสังคมไทยร่วมสมัย ที่สะท้อนผ่านปรากฏการณ์ของละครเวที ละครโทรทัศน์ และภาพยนตร์ที่มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ มีการดำเนินการแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 กำหนดขอบเขตและสำรวจประชากร “สื่อศิลปะการแสดงร่วมสมัยแนวพุทธ” ที่จัดแสดงในช่วง พ.ศ. 2548 - 2558 คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง เพื่อศึกษาสื่อละ 10 ชิ้นงาน ขั้นตอนที่ 2 รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์เนื้อหาของงาน (content analysis) วิเคราะห์ตัวงาน (textual analysis) และบริบทแวดล้อมของงาน (contextual analysis) ด้วยการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆ รวมทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้กำกับ หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการผลิต ขั้นตอนที่ 3 สรุปผลการวิจัย และอภิปรายผลโดยเชื่อมโยงกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้

ผลการวิจัยพบว่า 1) สื่อละครเวที ละครโทรทัศน์ และภาพยนตร์ มีเสรีภาพในการคิดงานแตกต่างกัน เนื่องด้วยปัจจัยเรื่องตัวแปรที่แตกต่าง และข้อจำกัดของสื่อเอง พบว่า สื่อละครเวทีมีเสรีภาพนำเสนองานที่หลากหลายมากที่สุด รองลงมาคือสื่อภาพยนตร์ ในขณะที่สื่อละครโทรทัศน์มีเสรีภาพในการผลิตน้อยที่สุด 2) ธรรมชาติของสื่อมีผลต่อ “การทดลอง” และ “ความคิดสร้างสรรค์” พบว่า สื่อที่ให้ความสำคัญกับการทดลอง และความคิดสร้างสรรค์มากที่สุด คือ สื่อละครเวที รองลงมาคือสื่อภาพยนตร์ ในขณะที่สื่อละครโทรทัศน์ให้ความสำคัญกับเรื่องนี้น้อยที่สุด 3) ธรรมชาติของสื่อมีผลต่อ “วิธีถ่ายทอดธรรมชาติ” พบว่า สื่อที่มีวิธีการสอนที่ชัดเจน ตรงไปตรงมามากที่สุด คือ สื่อละครโทรทัศน์ ตรงกันข้าม สื่อละครเวที ที่ส่วนใหญ่เลือกนำเสนอเรื่องธรรมชาติแบบ “ไม่สอน” แต่จะเป็นการตั้งคำถาม เสียดสี หรือแสดงให้เห็นภาพความเป็นจริงแทน ในขณะที่สื่อภาพยนตร์ จะให้ความสำคัญกับวิธีสอน ในระดับกลาง 4) สื่อเลือกนำเสนอ

ธรรมะในระดับ “จริยธรรม” มากกว่าระดับ “สัจธรรม” โดยเน้นธรรมะของฆราวาสธรรม หรือโลกียธรรม (ได้แก่ เรื่อง บาป บุญ ศีลธรรม และ กฎแห่งกรรม) มากกว่าเรื่อง “โลกุตระธรรม” โดย สื่อละครโทรทัศน์ นิยมแสดงธรรมะระดับ “จริยธรรม” มากที่สุด สื่อละครเวที จะมีการสื่อสารประเด็นธรรมะที่หลากหลายกว่า และ ก้าวไปถึงธรรมะในระดับ “สัจธรรม” ในขณะที่สื่อภาพยนตร์ จะนำเสนอธรรมะทั้งสองระดับเท่าๆ กัน 5) ทศนคติของผู้สร้างสื่อที่มีต่อพุทธศาสนา พบว่า สื่อที่นำเสนอทศนคติในทางบวกให้แก่พุทธศาสนามากที่สุด ได้แก่ สื่อภาพยนตร์ ที่นำเสนอบุคคลผู้เป็นตัวแทนของพุทธศาสนา ในทางด้านดี และ สร้างความรู้สึกรักศรัทธาให้แก่ผู้ชม ส่วนสื่อที่มีทศนคติในทางลบต่อพุทธศาสนามากที่สุด คือสื่อละครเวที ที่เน้นการตั้งคำถาม นำเสนอมุมมองใหม่ ต่อความเชื่อเดิมๆ รวมไปถึงการวิจารณ์ และเสียดสีอีกด้วย

คำสืบค้น: พุทธทรรศนะ, สื่อศิลปะการแสดงไทยร่วมสมัย

Abstract

Project Code: RDG59H0021

Project Title: The Buddhist Views in Thai Contemporary Performing Arts Media

Investigator: Asst. Prof. Dr. Chutima Maneewattana

Miss Kanrutai Seubsaipecth

Faculty of Fine and Applied Arts, Suan Sunandha Rajabhat University

Project Period: 20 April 2016 - 20 May 2520

This research has three objectives: 1) to study content and form of Thai contemporary performing arts media, namely: stage plays, television plays and movies that represent or present Buddhism. 2) to study Buddhist views reflecting through Thai contemporary Performing Arts Media. The research applied qualitative methodology in 3 steps: Step 1: identified and surveyed the population of “Thai contemporary performing arts media” presenting during the year 2005 – 2015, selected the sample group by using purposive sampling method choosing 10 pieces of each media. Step 2: collected data and conducted content analysis, textual analysis and contextual analysis by using all the data collected and in-depth interviewed with the work’s directors. Step 3: concluded and discussed the research result comparing to the proposition set.

The research found that 1) The freedom in creating pieces of art works of the three media is different according to various factors and the media’s limitations themselves: the stage plays have the most freedom in creating their works, followed by movies, while television plays have least freedom in creating the works. 2) The nature of the media affecting the quality of “creativity” and “experimenting methods”: the media that prioritize “creativity” and “experimenting methods” the most is stage plays, followed by movies, while television plays concern this aspects the least. 3) The nature of the media affecting the quality of “Dhamma presentation” : the media that prioritize “Dhamma presentation” the most is television plays by using direct quote and instruction, which is opposite to stage plays that mostly present Dhamma by using the techniques of “not presenting” but rather propose questions, satirizing message or showing nature of lives instead; while movies concern “Dhamma presentation” moderately. 4) The media opt to present Dhamma in “ethical” aspects rather than presenting “natural truth” in Dhamma. They present ‘secular dharma’

rather than 'sacred Dharma'. The television plays prioritize 'secular dharma' the most, while stage plays opt for wider messages and the movies present mixed messages. 5) The attitude of the producers towards Buddhism: movie producers have the most optimistic attitude towards Buddhism by rather glorify representatives of the religion, while stage-play producers have the most pessimistic attitude presenting the religion in the way of questioning, criticizing or reinterpreting.

Keywords: Buddhist Views, Thai Contemporary Performing Arts Media

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้านั้นมีอยู่มากมายถึง 84,000 พระธรรมขันธ์ ซึ่งบรรจุอยู่ในพระไตรปิฎกถึง 45 เล่ม ทว่า เมื่อเวลาผ่านไปกว่า 2,500 ปี คำสอนที่ถูกถ่ายทอดข้ามผ่านเขตแดนภูมิประเทศและกาลเวลา ก่อปรกับการแทรกสอดของบริบททางวัฒนธรรมและสังคม ย่อมส่งผลให้ “แก่นแท้” ของคำสอนเหล่านี้พร่าเลือนไป ชาวพุทธในปัจจุบันจึงมักจะสับสนว่าสิ่งใดเป็นหัวใจของศาสนาที่แท้? ดังที่พระพุทธทาสภิกขุ ได้ปาฐกถาธรรมเรื่อง “ใจความทั้งหมดของพระพุทธศาสนา”¹ ที่คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2504 ไว้เกี่ยวกับ “แก่นพุทธศาสนา” (พุทธทาสภิกขุ, 2504: 3-9) ว่า ปัจจุบันคำว่า “พุทธศาสนา” นั้นมีความพร่าและกว้างขวาง ไม่ค่อยจะมีขอบเขต เนื่องจากมีการนำหลักคำสอนที่สำคัญอันเป็นแก่นไปปะปนอยู่กับกระפיต่างๆ ของศาสนา กล่าวคือ มีการนำ “ตัวพุทธศาสนา” (ซึ่งก็มีเนื้อหาสาระที่มากมายอยู่แล้ว) ไปปะปนกับ “เรื่องที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา” ไม่ว่าจะเป็นเรื่องประวัติศาสตร์ของพุทธศาสนา เรื่องจิตวิทยาที่ขยายออกไป เช่น ในแง่ของอภิธรรม บางส่วนก็กลายเป็นเรื่องจิตวิทยา บางส่วนก็ป็นรูปของปรัชญาขยายออกไป เพื่อวัตถุประสงค์ของแต่ละฝ่ายที่ต้องการขยายเรื่องนั้นๆ ให้กว้างออก จึงทำให้เรื่องที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนามี “มากมาย และถูกกวาดเอามารวมเข้าไว้ในคำว่าพุทธศาสนา” ซึ่งถ้าบุคคลจับใจความในพุทธศาสนาไม่ได้ ก็จะเกิดความสับสน “จนมากมายเหลือที่จะจำ จะเข้าใจ หรือจะปฏิบัติ” ซึ่งจะส่งผลให้ความสนใจในพุทธศาสนานั้นพร่าเลือนออกไปทุกที และในที่สุด “ก็คล้ายๆ กับว่า เหมือนแบกเอาความรู้ตั้งมากมายเข้าไว้ แล้วไม่สามารถที่จะศึกษา หรือปฏิบัติให้เป็นขึ้นเป็นอันได้” โดยท่านขยายความว่า

ถ้าคนไม่รู้ ก็ไม่รู้จักจับเอาใจความสำคัญ มันก็เลยเหมือนกับว่าเห็นเป็นของมาก แล้วก็ไม่รู้จะเลือกเอาอันไหนดีเหมือนกับเราเข้าไปในร้านขายของที่มีสารพัดอย่าง จนงงไปหมด ทำนองนี้ ก็เลยปล่อยไปตามความรู้สึกสามัญสำนึก นั้นบ้าง นี่บ้าง ตามเรื่องตามราว แล้วส่วนมากก็ไปถูกเอาเรื่องที่ตรงกับกิเลส มากกว่าที่จะเป็นเรื่องของสติปัญญา เลยกลายเป็นเรื่องทำพิธีรีตองต่างๆ ทำบุญพอสักแต่จะให้แล้วๆ ไป หรือเพื่อประกันความหวาดกลัวอะไรบางอย่าง มันเลยไม่ถูกพุทธศาสนาตัวจริง (พุทธทาสภิกขุ, 2504: 9)

¹ ในภายหลังได้มีการรวบรวมข้อธรรมบรรยายของท่านเรื่องนี้ และเรื่องอื่นๆ ลงในหนังสือ “แก่นพุทธศาสนา” (พุทธทาสภิกขุ, 2504) และในปี พ.ศ. 2508 องค์การยูเนสโก (UNESCO) แห่งสหประชาชาติได้คัดเลือกหนังสือเล่มนี้ให้เป็นหนังสือดีเด่นประจำปีอีกด้วย

ความพร่าเลือนดังกล่าวในพุทธศาสนา เกิดจากการไม่เข้าใจธรรมะที่เป็น “หลักมูลฐาน” อย่างถูกต้อง จึงขยายผลไปสู่ความเข้าใจในพุทธศาสนาที่ “เขวออกไปทีละน้อยๆ จนเป็นพุทธศาสนาใหม่” ที่ถึงกับอาจกล่าวได้ว่า “เป็นพุทธศาสนาเนืองอก ทิ้งอกออกไปเรื่อยๆ” (พุทธทาสภิกขุ, 2504: 3-9) ดังนั้น ประเด็นที่ชาวพุทธพึงพิจารณาคือ ธรรมะที่พระพุทธเจ้าค้นพบและเผยแผ่ที่แท้นั้นคืออะไร? ธรรมะข้อใด ในพระไตรปิฎกถึง 45 เล่ม 84,000 พระธรรมขันธ์ เป็น “แก่นแท้” ที่เราควรยึดถือปฏิบัติเป็นสำคัญ? และ ธรรมะข้อใดเป็นเพียงเปลือก “กระพี้” ที่ทำให้เราเขวออกจากศาสนาไปทุกที? ธรรมข้อใดที่กำลังถูกใช้ เผยแพร่ตามสื่อต่างๆ อยู่ในปัจจุบัน (ด้วยความรู้ตัวก็ดี ไม่รู้ตัวก็ดี ตั้งใจก็ดี ไม่ตั้งใจก็ดี) ว่าเป็นเรื่องใหญ่ เรื่องสำคัญสำหรับชาวพุทธนั้น แต่แท้จริงแล้วเป็นการบิดเบือนให้ออกนอกกลุ่มของศาสนาไปมากกว่าเดิม?

จากการศึกษาจากเอกสารตำรา รวมถึงคำสอนของนักบวช และปราชญ์ชาวพุทธทั้งหลาย จะพบว่า ธรรมะของพระพุทธเจ้าไม่ใช่เพียงเรื่องของจริยธรรมหรือศีลธรรม (Ethics) เท่านั้น แต่หัวใจหลักของพุทธศาสนา คือ “อริยสัจ 4” กล่าวคือ การเห็นแจ้งความจริงเกี่ยวกับ “ทุกข์” (Suffering) อย่างจบ ครอบ การตระหนักรู้ว่า “ทุกข์” นั้นมีสาเหตุ (สมุทัย) “ทุกข์” สามารถดับได้ (นิโรธ) และ “ทุกข์” ดับได้ด้วยวิธีการปฏิบัติต่างๆ (มรรค) เป็นที่น่าสังเกตว่า ในปัจจุบันพุทธศาสนิกชนไทยส่วนใหญ่กลับไม่ได้มอง “อริยสัจ 4” นี้ให้เป็นแก่น หากแต่มุ่งให้ความสนใจกับเรื่อง “บุญ” “ทาน” “บาป” และ “กรรมเก่า” เป็นสำคัญ เครื่องบ่งชี้หนึ่งที่สามารถสะท้อนแนวคิดค่านิยมดังกล่าวได้ดีก็คือ “ละครธรรมะ” ที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งล้วนเป็นละครที่เน้นหนักการสอนระดับศีลธรรม และ/หรือ มุ่งถ่ายทอด “ความเชื่อ” ในพุทธศาสนา มากกว่าจะสื่อสาร “แนวทางปฏิบัติสู่ความหลุดพ้น” ทั้งนี้ พระไพศาล วิสาโล (ออนไลน์, 2561) ได้อธิบายเกี่ยวกับหัวใจของพุทธศาสนาไว้อย่างน่าสนใจว่า

อาจมีคนคิดว่าพระธรรมคำสอนของพระองค์เป็นเรื่องยาก แต่ถ้าจะสรุปให้ง่ายมีเพียง 2 ประการ ประการแรกเรียกว่า “สังขธรรม” คือ คำสอนเกี่ยวกับความจริง ประการที่ 2 เรียกว่า “จริยธรรม” คือ คำสอนเกี่ยวกับความดี ส่วนใหญ่เราเข้าใจว่าพระพุทธเจ้าสอนให้เราทำความดี หรือละชั่ว ทำดี แต่ที่จริงยังไม่ครอบคลุม เพราะต้องเห็นความจริงด้วย ความดีเป็นสิ่งที่พึงปฏิบัติ ส่วนความจริงเป็นสิ่งที่ควรเข้าถึงหรือเห็นแจ้ง

(สรุปสั้นๆ..พระพุทธเจ้าสอนอะไร? โดย พระอาจารย์ไพศาล วิสาโล

3 สิงหาคม 2561 สืบค้นเมื่อ 11 ธันวาคม 2561

จาก https://www.youtube.com/watch?v=_AG0t9-WgiU)

กล่าวได้ว่า พุทธศาสนาแตกต่างจากศาสนาอื่นๆ ตรงที่ ไม่ใช่ศาสนาแห่งความเชื่อ และไม่ได้สอนเพียงแค่ให้เป็นคนดี หากแต่จะต้องเป็น “คนดี” ที่ “ไม่มีทุกข์” กล่าวคือ เน้นไปกว่าการ “ทำความดี” และการ “ละเว้นความชั่ว” ก็ยังมีแนวทางการ “ทำจิตใจให้บริสุทธิ์” เพื่อให้เห็นความจริงตามความ

เป็นจริง ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญยิ่งในหลักคำสอนที่ถูกมองข้าม ดังที่ พระปราโมทย์ ปาโมชฺโช (ออนไลน์, 2560) ได้ขยายความ เรื่องการ “ทำจิตให้บริสุทธิ์” หรือการทำสมาธิ เพื่อให้เห็นความจริง หรือเห็นแจ้งตามหลักพุทธศาสนา ไว้ว่า คำว่า “เห็น” ที่ภาษาไทยนั้น ภาษาบาลีใช้คำว่า “ปัสสนะ” คือ “การเห็น” ดังนั้น “วิปัสสนะ” หรือ “วิปัสสนา” จึงหมายถึง “การเห็นแจ้ง เห็นถูกต้อง เห็นตรงตามความเป็นจริง” ซึ่งนำไปสู่ข้อสังเกตที่ว่า แม้แต่การทำสมาธิในพุทธศาสนา ก็ยังมีความแตกต่างจาก การทำจิตสงบของศาสนาอื่น เนื่องจากการเป็นการทำสมาธิเพื่อ “เห็นจริง” ไม่ใช่การทำสมาธิเพื่อ “สงบ” ดังนี้

ต้องเริ่มทำวิปัสสนาได้นะ อย่างต่ำที่สุด จิตต้องถอนตัวออกมาเป็นผู้รู้ ผู้รู้ได้แล้วเห็นการทำงาน เห็นใจทำงาน ถ้าจิตยังไม่มีสมาธิที่ถูกต้องไม่ถอนตัวออกมาเป็นผู้รู้ ผู้รู้ ยังไม่เรียกว่าภาวนาใช้ได้เลย เพราะถ้าต่ำกว่านั้น ในคำสอนของศาสนาอื่นก็มี อย่างเรื่องทำทาน เรื่องรักษาศีล ที่ไหนก็มี เรื่องทำสมาธิ ศาสนาไหนก็มี ศาสนาอื่นก็มีเรื่องทำสมาธิ อย่างชาวคริสต์ วันอาทิตย์ก็ไปร้องเพลงในโบสถ์ สรรเสริญพระเจ้า จิตใจสบายจิตใจมีความสุขนี่คือหลักของสมาธิ มุสลิมละหมาดวันละ 5 ครั้ง คิดถึงพระเจ้าตั้ง 5 ครั้ง วันหนึ่งโอกาสคิดเรื่องอื่นมีไม่มากละ วันๆ จิตใจจดจ่ออยู่ในพระเจ้า จิตใจจดจ่อในสิ่งเดียวที่พึ่งาม จิตใจสงบ ได้สมาธิ จะเป็นชาวพุทธแท้ๆ จะมาหยุดตัวเองอยู่แค่ ทำทาน ถือศีล นั่งสมาธิ ไม่พอ จะเป็นชาวพุทธ ต้องรู้วิธีที่จะเห็นความจริง ที่วิธีเจริญปัญญา ส่วนใหญ่ที่พวกเราต้องเรียนให้ได้นะ คือต้องเห็น ความจริง ของรูปนามกายใจให้ได้ ถ้าเห็นไม่ได้ ก็ยังใช้ไม่ได้

(ฝึกจิตให้เป็น ต้องเห็นกิเลส โดย หลวงพ่อปราโมทย์ ปาโมชฺโช

11 กุมภาพันธ์ 2560 สืบค้นเมื่อ 26 พฤศจิกายน 2561

จาก <https://www.youtube.com/watch?v=AkZegmpgjBU>)

ในปัจจุบันเนื้อหาธรรมะที่มีปรากฏอยู่ในละคร หรือสื่อศิลปะการแสดงต่างๆ ของไทย มีความแตกต่างหลากหลายทั้งในด้าน รูปแบบ เนื้อหา รวมถึงวัตถุประสงค์ในการนำเสนอ อาทิ การแสดงที่ผลิตขึ้นเพื่อ “สั่งสอน” ศีลธรรม การแสดงที่ตั้งใจทำลาย ตีแผ่ด้านลบของศาสนาที่มีอยู่จริงในสังคม การแสดงที่ “พระ” เป็นองค์ประกอบสำคัญในเรื่อง การแสดงที่ว่าด้วยเรื่องกฎแห่งกรรม การแสดงเกี่ยวกับชาดก ดำเนิน หรือวรรณคดีในพุทธศาสนา รวมถึงเรื่องราวชีวิตประวัติพระพุทธเจ้า นอกจากนี้ ยังมีการแสดงที่ไม่ได้มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับศาสนา แต่มีการนำบทเทศนาของพระภิกษุมาสรุปไว้ในตอนท้ายเรื่อง แม้กระทั้งงานการแสดงที่ไม่ได้ประกาศตัวว่าเกี่ยวข้องกับศาสนา หากแต่เนื้อหากลับสะท้อนปรัชญาพุทธอย่างลึกซึ้ง แฝงแฝง เป็นคั่น สื่อการแสดงเหล่านี้ล้วนมีรูปแบบ วิธีการนำเสนอ และองค์ประกอบต่างๆ ที่น่าสนใจ ชวนให้ศึกษาว่า แท้จริงแล้วการแสดงที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาในสังคมไทยร่วมสมัยนั้นมีลักษณะอย่างไร มีอยู่มากน้อยเพียงใด รูปแบบลักษณะที่ปรากฏมีอะไรบ้าง และเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น

พระมหาสมบุญ วุฑฺฒิกโร (ออนไลน์, 2558) ได้ศึกษาวิวัฒนาการวรรณกรรมพุทธศาสนาของไทยตั้งแต่อดีตไปจนถึงแนวโน้ม (trend) ของวรรณกรรมพระพุทธศาสนาในสังคมยุคใหม่ เพื่อ “ชี้ให้เห็นว่าสังคมยุคใหม่มีอิทธิพลต่อการกำหนดเนื้อหาและรูปแบบของวรรณกรรมพระพุทธศาสนาอย่างไร” ด้วยแนวคิดที่ว่าวรรณกรรมนั้น “เป็นกระจกสะท้อนสภาพสังคม” ในขณะที่สภาพสังคมเองก็มีผลกระทบต่อการกำหนดรูปแบบและวิธีคิดของวรรณกรรม (พระพุทธศาสนา) ด้วยเช่นกัน ดังนั้น จากข้อสังเกตข้างต้นเกี่ยวกับเนื้อหาธรรมะที่มีปรากฏอยู่ในละคร หรือสื่อศิลปะการแสดงต่างๆ ของไทย กอปรกับหลักคิดเรื่อง “วรรณกรรมสะท้อนสังคม สังคมสะท้อนวรรณกรรม” ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญของการศึกษา สืบหา เพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับสื่อศิลปะการแสดงร่วมสมัยแนวพุทธของไทย ทั้งในด้านวัตถุประสงค์ในการสร้างงาน องค์ประกอบ เนื้อหาสาระธรรมที่มีปรากฏ รวมถึงแนวทางการสร้างสรรค์ เพื่อวิเคราะห์พุทธทฤษฎีต่างๆ ที่สะท้อนอยู่ในงานการแสดง และทัศนคติของผู้สร้างงานการแสดงที่มีต่อแวดวงพุทธศาสนาของไทย เพื่อนำมาอธิบายปรากฏการณ์ของงานศิลปะการแสดงทางพุทธศาสนาในสังคมปัจจุบัน โดยมุ่งหวังให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อวงการศิลปะการแสดง (ประโยชน์ในเชิงศิลปะ และการสร้างสรรค์) ประโยชน์ต่อแวดวงสื่อ (การนำเสนอเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาของสื่อต่อสาธารณชน) และประโยชน์ต่อแวดวงพุทธศาสนาเอง (แก่นสาระ หรือกระพี้ของศาสนาที่ถูกเผยแพร่และผลิตซ้ำ) เพื่อการทำให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งขึ้นในทุกๆ มิติ อันจะนำไปสู่การแก้ปัญหาและการพัฒนาที่ยั่งยืน

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเนื้อหาและรูปแบบในสื่อศิลปะการแสดงร่วมสมัยของไทย ได้แก่ ละครเวที ละครโทรทัศน์ และภาพยนตร์ที่มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาพุทธทฤษฎีของสังคมไทยร่วมสมัย ที่สะท้อนผ่านปรากฏการณ์ของละครเวที ละครโทรทัศน์ และภาพยนตร์ที่มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา

1.3 สมมติฐานการวิจัย

1. ละครเวที ละครโทรทัศน์ และภาพยนตร์ ถูกใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารแนวคิดทางศาสนาได้
2. พุทธทฤษฎีของสังคมไทยโดยรวม มีความเชื่อมโยงกับภาพสะท้อนด้านศาสนาที่ปรากฏในสื่อศิลปะการแสดงรูปแบบต่างๆ

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาการแสดงในรูปแบบละครเวที ละครโทรทัศน์ และภาพยนตร์ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา และ/หรือ มีวัตถุประสงค์เพื่อสื่อสาร หรือส่งเสริมพุทธศาสนา (ในงานวิจัยนี้ เรียกว่า “สื่อศิลปะการแสดงร่วมสมัยแนวพุทธ”) ตั้งแต่ พ.ศ. 2548 - 2558 ซึ่งจัดแสดงโดยคณะละคร หรือบริษัทผลิตละครเวที ละครโทรทัศน์ รวมถึงบริษัทผลิตภาพยนตร์ที่มีชื่อเสียง โดยไม่จำกัดความยาวของชิ้นงาน การเลือกกลุ่มตัวอย่างจะเป็นแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งพิจารณาจากชิ้นงานที่มีเนื้อหาสอดคล้อง ได้รับการยอมรับในแวดวงที่เกี่ยวข้อง หรือเป็นที่รู้จักในวงกว้าง โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้นจำนวน 30 ชิ้นงาน แบ่งเป็น

1.4.1.1 ศึกษาจากละครเวที จำนวน 10 เรื่อง

1.4.1.2 ศึกษาจากละครโทรทัศน์ จำนวน 10 เรื่อง

1.4.1.3 ศึกษาจากภาพยนตร์ จำนวน 10 เรื่อง

1.4.2 ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล เก็บข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์ด้านการละคร หลักพุทธธรรม ละครกับพุทธศาสนา รวมถึงพุทธศาสนาในละคร และเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้สร้างสรรค์ผลงาน นักการละคร นักสื่อสารมวลชน นักวิชาการด้านพุทธศาสนา พระและนักบวช

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งวิธีที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย การศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) การวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis) การวิเคราะห์บริบท (Contextual Analysis) การสัมภาษณ์ผู้ผลิตผลงานและผู้ทรงคุณวุฒิแบบเจาะลึก (In-depth Interview) เพื่อนำมาสังเคราะห์ประเด็นที่สกัดได้จากการศึกษา โดยนำเสนอข้อมูลในรูปแบบเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ดังมีรายละเอียดของวิธี และขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1.5.1 สรรวบรวมประชากร กำหนดขอบเขตประชากร “สื่อศิลปะการแสดงร่วมสมัยแนวพุทธ” โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณาคือ

- 1) เป็นผลงานที่จัดทำขึ้นเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร หรือส่งเสริมศาสนา
- 2) เป็นผลงานที่มีแก่นเรื่องหรือโครงเรื่องหลักเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา

โดยสื่อที่เข้าเกณฑ์ในการพิจารณาครอบคลุมถึง 1) แอนิเมชันที่นำเสนอทางโทรทัศน์ 2) ละครโทรทัศน์ที่เป็นส่วนประกอบของรายการประเภทอื่น 3) การแสดงบนเวทีที่ไม่ได้มีรูปแบบของละครชัดเจน 4) การแสดงละครเวทีสัญจรสู่ชุมชน 5) การแสดงที่ได้รับการว่าจ้างให้ผลิตเพื่อนำเสนอในวาระพิเศษทางศาสนา และ 5) ผลงานที่ได้รับรางวัลจากองค์กรทางพุทธศาสนาแห่งชาติ

เบื้องต้น ทำการสำรวจจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ อาทิ เว็บไซต์ เอกสารตีพิมพ์ เผยแพร่ รวมทั้งการสัมภาษณ์เพื่อสืบค้นข้อมูลเบื้องต้นจากผู้ผลิตผลงาน และบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยจำแนกกลุ่มประชากรออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

- 1) ละครเวที
- 2) ละครโทรทัศน์
- 3) ภาพยนตร์

1.5.2 คัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง นำกลุ่มประชากรที่สำรวจได้ในข้อ 1.4.1 มาพิจารณาคัดเลือก “กลุ่มตัวอย่าง” งานที่จะใช้ศึกษาวิจัย สี่ละ 10 ชิ้นงาน ด้วยวิธีการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) ด้วยการพิจารณาจากละครที่มีวัตถุประสงค์ของการสร้างและมีเนื้อหาสาระสำคัญทางพุทธศาสนา สอดคล้องกับขอบเขตการวิจัยที่กำหนดไว้ให้มากที่สุด โดยพิจารณาระยะเวลาการเผยแพร่งาน ให้กระจายครอบคลุมช่วงเวลาที่กำหนด (พ.ศ. 2548 - 2558) มากที่สุด

1.5.3 ศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ด้วยการออกแบบเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์ ได้แก่

- 1) แบบวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis)
- 2) แบบวิเคราะห์บริบท (Contextual Analysis)
- 3) แบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview)

แล้วดำเนินการเก็บข้อมูล การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การวิเคราะห์ข้อมูล การศึกษาเปรียบเทียบ และการสังเคราะห์ผลการวิจัย

1.5.4 สรุปผลการวิจัยและนำเสนอผลการวิจัย จากการสังเคราะห์ข้อมูลแล้ว ทำการสรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ โดยเรียบเรียงเป็นรายงานวิจัย จัดทำบทความวิจัย และจัดทำสรุปผลการวิจัย นำเสนอผลการวิจัยเผยแพร่ในสื่อต่างๆ

1.6 นิยามศัพท์

พุทธทรรชนะ ในงานวิจัยชิ้นนี้ หมายถึง ทรรชนะ หรือแนวคิดที่นำมาจาก หรือที่ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นคำสอนที่ถูกตรงตามแก่นธรรมของพระพุทธเจ้า, คำสอนในระดับกระพี้ธรรม, หรือคำสอนที่ถูกบิดเบือนไปตามกาลเวลา และ/หรือสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง รวมถึงทัศนคติของผู้ส่งสารที่มีต่อพุทธศาสนาด้วย ไม่ว่าจะเป็นทัศนคติเชิงบวก เช่น การยกย่องให้คุณค่าทัศนคติที่เป็นกลาง เช่น การถ่ายทอดสารแบบตรงไปตรงมา หรือทัศนคติที่เป็นลบ เช่น การวิพากษ์วิจารณ์

เสียดสี กล่าวโดยสรุปคือ เป็นทรนสนะ, ความเชื่อ, ค่านิยม, แนวคิด ที่เชื่อมโยงกับพุทธศาสนาของผู้สังสาร และนำเสียงของผู้สังสารที่มีต่อพุทธศาสนา

สื่อศิลปะการแสดงร่วมสมัยแนวพุทธ ในงานวิจัยนี้ หมายถึง สื่อศิลปะการแสดงของไทย ในปัจจุบัน ในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2548 - พ.ศ. 2558) ที่สร้างสรรค์จากผู้จัดมืออาชีพ (professional) กึ่งอาชีพ (semi-professional) คณะทำงานอิสระ (freelance) หรือคณะละครของสถาบันการศึกษาต่างๆ นำเสนอในรูปแบบ ละครเวที ละครโทรทัศน์ หรือภาพยนตร์ ที่มีลักษณะของการเล่าเรื่อง (story telling) ในแบบละคร (drama) เป็นองค์ประกอบหลัก โดยจะต้องมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับ/สัมพันธ์กับพุทธศาสนา และ/หรือ มีวัตถุประสงค์เพื่อสื่อสาร หรือส่งเสริมพุทธศาสนา

ละครเวทีแนวพุทธ ในงานวิจัยนี้ หมายถึง การแสดงละคร การเต้น การร่ายรำ รวมถึงการใช้สื่อศิลปะการแสดงในรูปแบบต่างๆ บนเวที ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับ/สัมพันธ์ กับพุทธศาสนา และ/หรือ มีวัตถุประสงค์เพื่อสื่อสาร หรือส่งเสริมพุทธศาสนา

ละครโทรทัศน์แนวพุทธ ในงานวิจัยนี้ หมายถึง ละครที่นำเสนอทางโทรทัศน์ ทั้งที่เป็นเรื่องยาวหลายตอนจบ เรื่องสั้นจบในตอน เรื่องสั้นขนาดยาวมากกว่า 1 ตอนจบ ละครแอนิเมชัน รวมถึงรายการโทรทัศน์ประเภทอื่นที่มีละครเป็นส่วนประกอบสำคัญ โดยมีวัตถุประสงค์ในการผลิต เพื่อสื่อสาร หรือส่งเสริมแนวคิดทางพุทธศาสนา หรือมีเนื้อหาหลัก (แก่นเรื่อง) ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา (อาทิ นำเสนอประเด็น “สารธรรม” สำคัญในพุทธศาสนา, มีฉากและบริบทในเรื่องเกี่ยวข้องกับพระ วัด หรือตัวแทนของพุทธศาสนาเป็นสำคัญ) หรือเป็นผลงานที่ได้รับรางวัลจากองค์กรทางพุทธศาสนาแห่งชาติ รอนรับ ทั้งนี้ ไม่นับรวมสื่อละครซึ่งมีอยู่ทั่วไป ที่นำเสนอเรื่องราวในเชิงโลกียะแต่มีแก่นเรื่องทางพุทธแบบอ้อม อาทิ “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” หรือละครเกี่ยวกับภูติผีปีศาจ ฆาตกรรม อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ หรือความเชื่อเหนือธรรมชาติต่างๆ

ภาพยนตร์แนวพุทธ ในงานวิจัยนี้ หมายถึง การแสดงทุกรูปแบบที่นำเสนอด้วยสื่อภาพยนตร์ โดยต้องเป็นสื่อที่มีการเผยแพร่ผ่านช่องทางนำเสนอกระแสหลัก (mainstream) หรือมีการรับรู้ผ่านสื่อมวลชน สามารถสืบค้นได้ทางสื่อสารสนเทศ (IT) โดยมีวัตถุประสงค์ในการผลิต เพื่อสื่อสารหรือส่งเสริมแนวคิดทางพุทธศาสนา หรือมีเนื้อหาหลัก (แก่นเรื่อง) ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา (อาทิ นำเสนอประเด็น “สารธรรม” สำคัญในพุทธศาสนา, มีฉากและบริบทในเรื่องเกี่ยวข้องกับพระ วัด หรือตัวแทนของพุทธศาสนาเป็นสำคัญ) หรือเป็นการแสดงอันเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมทางศาสนา รวมทั้งการแสดงที่ได้รับรางวัลจากองค์กรทางพุทธศาสนาแห่งชาติอีกด้วย ทั้งนี้ ไม่นับรวมสื่อละครซึ่งมีอยู่ทั่วไป ที่นำเสนอเรื่องราวในเชิงโลกียะแต่มีแก่นเรื่องทางพุทธแบบอ้อม อาทิ “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” หรือ ละครเกี่ยวกับภูติผีปีศาจ ฆาตกรรม อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ หรือความเชื่อเหนือธรรมชาติต่างๆ

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.7.1 เกิดแนวทางให้ผู้ผลิตละครไทย ได้ประยุกต์แก่นพุทธศาสนา มาใช้กับการสร้างสรรค์ผลงานได้ลึกซึ้งและหลากหลายมากขึ้น

1.7.2 เกิดการกระตุ้น และเปิดมุมมองให้พิจารณาแก่นธรรม ภาระธรรม และแนวทางการเผยแพร่ธรรมะที่มีอยู่ในปัจจุบัน

1.7.3 เกิดการทบทวนบทบาท และแนวทางการนำเสนอเนื้อหา สารธรรมในพุทธศาสนา ผ่านงานศิลปะการแสดงของสื่อสารมวลชน

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องพุทธธรรมในสื่อศิลปะการแสดงไทยร่วมสมัยนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องจากแหล่งต่างๆ รวมทั้งแหล่งข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต และสื่ออื่นๆ โดยได้สรุปหัวข้อตามลำดับดังนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนา

2.1.1 แก่นธรรมในพุทธศาสนา

2.1.2 ความเชื่อและความเข้าใจที่บิดเบือนไปจากหลักธรรมในพุทธศาสนา

2.1.3 พุทธศาสนากับสังคมไทย

2.1.4 วรรณกรรมพระพุทธรูปศาสนากับสังคมไทย

2.2 แนวคิดทฤษฎีทางศิลปะการแสดงทั้ง 3 สื่อ

2.2.1 แนวคิดเรื่องคุณลักษณะของสื่อ

2.2.2 แนวคิดเรื่องประเภทและรูปแบบของละคร

2.2.3 แนวคิดเรื่ององค์ประกอบของบทละคร

2.3 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารและวัฒนธรรมศึกษา

2.3.1 แนวคิดเกี่ยวกับวัตถุประสงค์การสื่อสาร

2.3.2 จุดมุ่งหมายของศิลปะการละคร

2.3.3 ละครกับการสื่อสาร

2.3.4 การใช้สื่อเพื่อสืบทอดวัฒนธรรม

2.3.5 สื่อกับศาสนา

2.3.6 แนวทางการทำละครเชิงพุทธ

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนา

สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนาที่จะนำมาเป็นกรอบแนวคิดพื้นฐานทางทฤษฎีสำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยได้เลือกมา 2 ประเด็นที่สำคัญ ได้แก่ แนวคิดเรื่อง “แก่นธรรมในพุทธศาสนา” และแนวคิดเกี่ยวกับ “ความเชื่อและความเข้าใจที่บิดเบือนไปจากหลักธรรมในพุทธศาสนา” เพื่อนำมาใช้พิจารณาว่า สื่อศิลปะการแสดงร่วมสมัยแนวพุทธของไทยนั้น ได้นำเสนอตรงทางเดียวกับ “แก่นธรรม” หรือ “บิดเบือน” ไปอย่างไรบ้าง ดังนี้

2.1.1 แก่นธรรมในพุทธศาสนา

ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับธรรมะที่เป็นแก่นสาระสำคัญของพุทธศาสนา โดยภิกษุคนสำคัญของไทย เพื่อใช้เป็นกรอบฐานคิดในการวิเคราะห์ในบทที่ 4 โดยสรุปความได้ดังนี้

พระพุทธทาสภิกขุ (2504: 347) ได้กะเทาะแก่นธรรมในพุทธศาสนาว่า จะต้องเป็นความรู้ที่เป็นหลักมูลฐานเพื่อความเข้าใจธรรมะอย่างถูกต้อง ซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วนสำคัญคือ

1. มีจุดมุ่งเฉพาะไปยังความดับทุกข์
2. เป็นสิ่งที่มีเหตุผลอยู่ในตัวมันเองที่ทุกคนอาจเห็นได้ โดยไม่ต้องเชื่อตามบุคคลอื่น

ดังนั้น ความรู้ใดที่ไม่เป็นไปเพื่อความดับทุกข์ พระพุทธเจ้าท่านจึง “ทรงปฏิเสธไม่ยอมเกี่ยวข้องกับด้วย ไม่ยอมพยากรณ์” ยกตัวอย่างเช่น “ปัญหาที่ว่าตายแล้วเกิดหรือไม่ อะไรไปเกิด เกิดอย่างไร ได้รับผลอย่างไร อย่างนี้มันไม่ใช่เป็นปัญหาที่มุ่งตรงไปยังเรื่องความดับทุกข์ และยิ่งกว่านั้นมันยังไม่เป็นพุทธศาสนา ไม่เกี่ยวกับพุทธศาสนา ไม่อยู่ในขอบวงของพุทธศาสนา เพราะไม่ได้มุ่งหมายที่จะดับทุกข์” (2504: 4)

พุทธทาสภิกขุ ชี้ให้เห็นว่า พุทธศาสนา มีจุดมุ่งหมายเพื่อสอนให้รู้ว่า ไม่มีคนที่ เป็น “ตัวเรา” และไม่มีอะไรที่เป็น “ของเรา” มีแต่ความเข้าใจผิดของจิต ว่ามีตัวเราและของเรา สิ่งที่มีอยู่แท้จริงเป็นเพียงร่างกายและจิตใจที่ “เป็นธรรมชาติ” ที่มีอาการเป็นกลไก (mechanism) ประดังเปลี่ยนแปลงอะไรได้ อยู่ในตัวมันเอง ถ้าปรุงแต่งไปผิดวิธีก็เกิด “ความโง่ ความหลงขึ้นมา จนทำให้รู้สึกว่ามีตัวเรามีของเรา” แต่หากเห็นถูกแล้วก็จะไม่เกิดความปรุงแต่ง แต่จะเกิด “เป็นสติปัญญาที่รู้แจ้ง เห็นจริงว่า แท้จริงแล้วว่างจากตัวเราและของเรา” (2504: 5-6) ดังนั้น เรื่อง “ตัวเรา ของเรา” หรือ เรื่อง “ตัวกู ของกู” นี้ จึงเป็นใจความสำคัญของพุทธศาสนาเพียงข้อเดียว “เป็นเรื่องเดียวที่จะต้องสะสางให้หมดไป แล้วจะเป็นอันว่ารู้ เข้าใจ และปฏิบัติพุทธศาสนาทั้งหมดโดยไม่มีเหลือ” โดยท่านได้เปรียบเทียบความรู้อันเป็นหัวใจของพุทธศาสนา นี้กับอุปมาที่พระพุทธเจ้าเปรียบคำสอนเพื่อความพ้นทุกข์ของพระองค์ว่าเป็น “ใบไม้ในกำมือ” กล่าวคือ เรื่องที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้และรู้นั้นมีมากเท่ากับใบไม้ทั้งป่า แต่เรื่องจำเป็นที่ควรรู้ ควรนำมาสอนและนำมาปฏิบัติ นั้นเท่ากับใบไม้กำมือเดียว ซึ่งก็คือธรรมะที่เป็นไปเพื่อ “ความดับทุกข์” (2504: 6-8)

อย่างไรก็ตาม หากถามว่าอะไรเป็นหัวใจของพุทธศาสนา? อาจมีคำตอบได้หลายประการ อาทิ เรื่องอริยสัจ ๔ เรื่อง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เรื่อง “สพฺพปาปสฺส อภินิเวชิตฺวา จ โยนิโสมนสิการํ พุทฺธานาสาสนํ” (ไม่ทำชั่วทั้งปวง ทำความดีให้เต็ม ทำจิตใจให้บริสุทธิ์) เหล่านี้ก็ล้วนเป็นหัวใจของพุทธศาสนา ทว่า ในทฤษฎีของท่านพุทธทาสภิกขุ ก็ยังถือว่าเป็นคำตอบที่ถูก “น้อยที่สุด” เนื่องด้วยเป็นการ “ว่าตามๆ กันไป แต่ไม่ได้เห็นจริงด้วยตนเอง” (2504: 18) สำหรับท่านพุทธทาสภิกขุ หัวใจของพุทธศาสนาสรุปได้สั้นๆ คือ “สิ่งทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น” โดยท่านได้ยกตัวอย่างคำสอนที่มีอยู่ในพระบาลี มัชฌิมนิกาย วัฏฏกสูตร ดังนี้

มิกนปทุลลามาพระพุทธเจ้าว่า พระพุทธทวณะทั้งหมดที่ตรัส ถ้าจะสรุปให้สั้นเพียง

ประโยคเดียวได้หรือไม่ จะว่าอย่างไร พระพุทธเจ้าท่านว่าได้ พระองค์ตรัสว่า “สพเพ ธมมานาลํ อภินิเวสย” สพเพ ธมมา แปลว่า สิ่งทั้งปวง นาลํ แปลว่า ไม่ควร, อภินิเวสย เพื่อจะยึดมั่นถือมั่น ; สิ่งทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น แล้วพระองค์ก็ย้ายลงไปอีกทีหนึ่งว่าถ้าใครได้ฟังความข้อนี้ คือได้ฟังทั้งหมดในพระพุทธศาสนา ถ้าได้ปฏิบัติข้อนี้ก็คือได้ปฏิบัติทั้งหมดในพระพุทธศาสนา ถ้าได้รับผลจากการปฏิบัติข้อนี้ ก็คือได้รับผลทั้งหมดในพระพุทธศาสนา (2504: 18)

จึงสรุปได้ว่า คำว่า “สิ่งทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น” นั่นก็คือหัวใจของพุทธศาสนา “เพราะมันเป็นทั้งเรื่องวิชา เป็นทั้งเรื่องปฏิบัติและเป็นทั้งเรื่องผลของการปฏิบัติ มันสมบูรณ์ถึงอย่างนี้ คือรู้ว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น แล้วก็ปฏิบัติเพื่อไม่ยึดมั่นถือมั่น แล้วก็ได้รับผลมาเป็นจิตที่ไม่ยึดมั่นถือมั่นอะไร เป็นจิตที่ว่างที่สุดจึงถือว่าเป็นหัวใจของพุทธศาสนา” (2504: 19) ขยายความได้ว่า เมื่อไม่ยึดมั่นถือมั่น “ก็แปลว่ามันไม่มีเชื้อที่จะเกิดโรค เป็นโลก โกรธ หลง หรือเป็นการกระทำผิดอย่างอื่น ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ” (2504: 19) และนี่คือหัวใจของพุทธศาสนา

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) (2554: 2-4) อภิปรายถึง “หัวใจ” ของพระพุทธศาสนาว่ามีหลักๆ อยู่ 3 ประเด็น ดังนี้

1) “เว้นชั่ว ทำดี ทำใจให้บริสุทธิ์” ภาษาพระหรือภาษาบาลีว่า

สพฺพปาปสฺส อภินิเวสํ กุสลสฺสุปสมฺปทา

สจิตฺตปริโยทปนํ เอตํ พุทฺธานุสาสนํ

แปลแบบเต็มคือ “การไม่ทำความชั่วทั้งปวง การทำความดีให้เพียบพร้อม การชำระจิตของตนให้บริสุทธิ์ผ่องใส นี่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย”

2) “อริยสัจสี่” เนื่องจากคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหมดรวมอยู่ในอริยสัจสี่ ดังที่มีปรากฏในพระไตรปิฎกตอนหนึ่ง ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “บุพเพ จาหิ ภิกฺขเว เอตฺรหิ จ ทุกฺขญฺเจว ปญฺญาเปมิ ทุกฺขสฺส จ นิโรธ” แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย ทั้งในกาลก่อนแลบัดนี้ เราบัญญัติแต่ทุกข์และความดับทุกข์เท่านั้น ก็แสดงว่าที่พระพุทธเจ้าทรงสอนทั้งหมดนั้น หลักการก็คือ ทุกข์และความดับทุกข์

3) “ความไม่ยึดมั่นถือมั่น” เช่นเดียวกับที่พระพุทธทาสเสนอไว้ กล่าวคือ “สพเพ ธมมานาลํ อภินิเวสย” แปลว่า “ธรรมทั้งปวง ไม่ควรยึดมั่น”

ทั้งนี้ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) แสดงทรรศนะว่าแนวคิดใดก็ได้ เพราะทั้งหมดคืออันเดียวกัน โดยวิเคราะห์ว่าการพูดถึงหลักคำสอนข้างต้นเป็นการมองแง่มุมต่างๆ ของคำสอน ซึ่งที่จริงทั้งหมดอยู่ในระบบเดียวกัน เชื่อมโยงกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน กล่าวคือ “เว้นชั่ว ทำดี ทำใจให้ผ่องใส” เป็นหลักในเชิงปฏิบัติ ส่วนหลักอริยสัจสี่ ซึ่งมีทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ข้อที่ 4 คือ “มรรค” เป็นข้อปฏิบัติ มรรคมมีองค์ 8 นั้น ถ้าสรุปจะเหลือ 3 คือ สิล สมาธิ ปัญญา สิล คือ “เว้นชั่ว” สมาธิ คือ “ทำความดีให้ถึง

พร้อม” ปัญญา คือ “ชำระจิตใจให้บริสุทธิ์” เพราะการที่จิตจะบริสุทธิ์ก็ต้องหลุดพ้นจากกิเลสและความทุกข์ ด้วยปัญญา

เว้นชั่ว ทำดี ทำใจให้บริสุทธิ์ เป็นหลักการในภาคปฏิบัติทั้งหมดของพระพุทธศาสนา ซึ่งอยู่ในมรรค คือ ข้อที่ 4 ของอริยสัจ อริยสัจจึงกว้างกว่าและครอบคลุมหลักหัวใจพระพุทธศาสนา และถ้าเทียบกับ ทุกข์และความดับทุกข์ ก็เป็นการพูดถึงอริยสัจสี่แบบสั้นนั่นเอง คือ ย่อเป็น 2 คู่ ได้แก่ คู่แรกคือทุกข์และสมุทัย (เหตุแห่งทุกข์) คู่ที่ 2 คือ นิโรธ (ความดับทุกข์) และมรรค (ทางให้ถึงความดับทุกข์) เวลาพูดสั้น ๆ ก็บอกว่า เรื่องทุกข์ (พร้อมทั้งเหตุ) และเรื่องความดับทุกข์ (พร้อมทั้งวิธีปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์) ดังนั้น ที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า ทั้งในกาลก่อนและบัดนี้ เราบัญญัติแต่ทุกข์และความดับทุกข์ ก็คืออันเดียวกับอริยสัจสี่นั่นเอง สำหรับพุทธพจน์ที่ว่า ธรรมทั้งปวง ไม่อาจจะยึดมั่นถือมั่นได้ เพราะเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เมื่อรู้เข้าใจความจริง ก็จะไม่ยึดติดถือมั่นสิ่งใดในโลก รู้ว่าธรรมทั้งปวง ไม่อาจยึดมั่นได้ ก็คือรู้สภาวะที่เป็นทุกข์ ความยึดมั่นที่จะต้องละนั้นคือสมุทัย ปัญญาที่ทำให้ละความยึดมั่นคือมรรค เมื่อละความยึดมั่นได้ก็สงบเย็น นิพพาน คือนิโรธ

อนึ่ง อริยสัจเป็นหลักของเหตุและผล เริ่มที่ปัญหา ทำความเข้าใจปัญหาแล้วจึงค้นหาสาเหตุ เสร็จแล้วชี้ถึงจุดมุ่งหมายหรือสิ่งที่ต้องการ แล้วบอกวิธีปฏิบัติที่จะให้เข้าถึงจุดหมาย พระพุทธเจ้าแสดงผลก่อนเหตุเพื่อโน้มน้าวใจให้คนสนใจและพร้อมที่จะปฏิบัติ ภาคปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักการนั้น พุทธศาสนิกชนมีหน้าที่ต่ออริยสัจดังนี้

1. ทุกข์ เรามีหน้าที่ “ปริยญา” คือ รู้ทัน ศึกษาให้เข้าใจว่ามันอยู่ที่ไหน เป็นอย่างไร จับตัวให้ชัดเพื่อพร้อมที่จะแก้ไข

2. สมุทัย ตัวสาเหตุของทุกข์นั้น เรามีหน้าที่ “ปหานะ” คือ กำจัดแก้ไข

3. นิโรธ เรามีหน้าที่ “สังคิกิริยา” คือ บรรลุจุดหมายที่ปราศทุกข์ เป็นสุขมากขึ้นๆ

4. มรรค เรามีหน้าที่ “ภาวนา” คือ ปฏิบัติ ลงมือทำ

อาจกล่าวสั้นๆ ว่า พุทธศาสนาสอนให้รู้ทันทุกข์และให้อยู่เป็นสุข พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) จึงสรุปว่า จากที่มีการกล่าวถึงหัวใจพระพุทธศาสนาอย่างหลากหลายดังที่ยกมาข้างต้น ทั้งหมดเป็นอันเดียวกันซึ่งหลักใหญ่ที่ครอบคลุมก็คือ อริยสัจสี่ นั่นเอง

พระไพศาล วิสาโล กล่าวว่า ชาวพุทธ หมายถึง ผู้ที่นับถือพระพุทธเจ้าในฐานะที่พระองค์เป็นพระบรมศาสดา ไม่ใช่นับถือพระองค์เป็นผู้ศักดิ์สิทธิ์ มีฤทธิ์ลบล้างบาปให้เราประสบความสำเร็จ การนับถือพระพุทธเจ้าในฐานะที่พระองค์เป็นพระบรมศาสดา หมายความว่า พระองค์เป็นครูของเรา เราในฐานะชาวพุทธจึงมีหน้าที่ปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์ เพราะฉะนั้นต้องรู้ให้ชัดว่าพระองค์สอนอะไร พระธรรมคำสอนมากมาย 84,000 พระธรรมชั้นที่บรรจุอยู่ในพระไตรปิฎก 45 เล่ม อาจมีคนคิดว่าพระธรรมคำสอนของพระองค์เป็นเรื่องยาก แต่ถ้าจะสรุปให้ง่ายมีเพียง 2 ประการ

ประการแรก เรียกว่า “สังขธรรม” คือ คำสอนเกี่ยวกับความจริง

ประการที่ 2 เรียกว่า “จริยธรรม” คือ คำสอนเกี่ยวกับความดี

ส่วนใหญ่เราเข้าใจว่าพระพุทธเจ้าสอนให้เราทำความดี หรือละชั่ว ทำดี แต่ที่จริงยังไม่ครอบคลุม เพราะต้องเห็นความจริงด้วย ความดีเป็นสิ่งที่พึงปฏิบัติ ส่วนความจริงเป็นสิ่งที่ควรเข้าถึงหรือเห็นแจ้ง

ความดีขั้นพื้นฐานก็คือการมีศีล เราเริ่มต้นทำความดีด้วยการ ไม่ทำชั่ว ศีล 5 ก็คือการละเว้นจากความชั่ว ทางกาย ทางวาจา กระทำต่อชีวิตของสัตว์อื่น ผู้อื่น ต่อทรัพย์สิน ต่อคนรัก ต่อความจริง หรือสิ่งที่เขาควรจะได้รับ คือได้รับความสัจจริงจากเรา รวมทั้งการไม่ประทุษร้ายสติสัมปชัญญะของตัวเองด้วย แต่เท่านั้นยังไม่พอ เรายังต้องแบ่งปัน ให้ทาน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ที่กล่าวมาเป็นเรื่องความสัมพันธ์กับผู้คน

อันที่จริง คำว่า ทำดี ก็ยังแคบ ต้องทำ “ถูกต้องเหมาะสม” ด้วย เพราะเราไม่ได้เกี่ยวข้องกับผู้คนแวดล้อมเท่านั้น เรายังเกี่ยวข้องกับสิ่งอื่นๆ เช่น บัณฑิต 4 เราควรใช้บัณฑิต 4 อย่างประหยัด รู้จักประมาณ ในการบริโภค นอกในที่สูงบงกค สุขภาพกายสุขภาพจิตของเราก็จะดี นำความสุขมาให้ เป็นพื้นฐานของการทำหน้าที่อื่นที่สำคัญ คือ ฝึกจิตใจให้เห็นความจริง

ถ้าทำแต่ความดี ไม่เห็นความจริง แม้ว่าความทุกข์จะเบาบางแต่ก็ยังประสบทุกข์อยู่ ถ้าทำดีรักษาศีล ไม่ทำชั่ว 5 ประการ ก็ช่วยป้องกันเรื่องเดือดเนื้อร้อนใจไม่ให้มาถึงตัวได้ เช่น ไม่ไปปลุกขโมยใครก็ไม่ต้องห่วงว่าตำรวจจะมาจับ ถ้าไม่ฆ่าสัตว์ก็ไม่ต้องหวาดระแวงว่าต้องเจอกับวิบากกรรม

การที่พระพุทธเจ้าบอกให้ละชั่ว ทำดี หรือในโอวาทปาฏิโมกข์บอกว่า การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม ช่วยให้ชีวิตเรามีความสุขได้ง่ายขึ้น ความทุกข์น้อยลง แต่ก็ยังมีทุกข์อยู่ เช่น ทำไมเขาไม่เห็นความดีของเรา ทำไมเขาไม่สำนึกในบุญคุณของเรา นี่ก็ทุกข์ของคนดี หรือบางคนทำดีแต่เกิดเจ็บป่วย เกิดความทุกข์ว่าทำไมจึงป่วย ก็เป็นทุกข์ทั้งกายใจ แต่ทุกข์กายไม่หนักเท่ากับทุกข์ใจ บางทีทำดีแต่ธุรกิจประสบอุปสรรค ขาดทุน หรือถึงกับล้มละลาย ทั้งหมดนี้คือทุกข์ของคนดี

หลายคนบอกทำดีแล้วทำไมจึงต้องมาเจอเรื่องแบบนี้ คนที่ทุกข์ใจแบบนี้เพราะไม่เปิดใจให้เห็นความจริง ความจริงของโลก ความจริงของชีวิตก็คือว่า ไม่ว่าทำดีแค่ไหนก็มีคนนินทา แม้แต่พระพุทธเจ้าก็ยังหนีคำนินทาไม่พ้น หรือถึงขั้นใส่ร้ายว่าพระองค์ไปทำผู้หญิงทอง หรือไปฆ่าผู้หญิงเพื่อปกปิดความผิด ทั้งยังมีคนหมายปองร้าย เอาชีวิต คือพระเทวทัต นี่ก็ความจริงของโลก

ถ้าเราไม่เข้าใจความจริง เพียงคนไม่เห็นความดีของเราก็ทุกข์แล้ว รู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจ แต่ถ้ารู้ว่าความจริงของโลกเป็นอย่างนี้จะไม่ทุกข์ รู้สึกว่าเป็นธรรมดา ไม่มีใครจะรอดจากคำนินทาวาร้าย ความเจ็บป่วย ถ้าคนที่เข้าใจความจริงว่า ความเจ็บป่วยเป็นธรรมดาของทุกชีวิตก็จะคับแค้นใจ หรือตัดพ้อต่อว่าชะตากรรม บางทีถึงกับเสื่อมศรัทธาในความดี คำสอนของพระพุทธเจ้าบอกว่าเกิดมาทุกคน ต้องแก่ เจ็บป่วย ตาย กันทั้งนั้น ไม่ใช่เฉพาะคนชั่ว

ถ้าเจ็บป่วยแล้วคิดว่าเป็นธรรมดาโลก ธรรมดาชีวิต ก็ทุกข์แต่กาย ใจไม่ทุกข์ แต่ที่ทุกข์ใจเพราะไม่เห็นความจริงที่พระพุทธเจ้าสอน ซึ่งเป็นเรื่องแรกๆ ที่พระองค์สอนในปฐมเทศนา

ทำความดีแล้วบางทีทรัพย์สมบัติสูญหายพลัดพรากไป นี่ความจริงคือ “โลกธรรม 8” มีลาภ เสื่อมลาภ มียศ เสื่อมยศ สรรเสริญ นินทา สุข ทุกข์ ขึ้นชื่อว่าอะไรที่เรา มีมันก็ไม่เที่ยง ได้กับเสียเป็นของคู่กัน มีกับหมด เจอกับจาก พบกับพราก เป็นของคู่กัน นี่คือความจริง

กรณีเกิดไฟไหม้ใหญ่ที่จังหวัดสุรินทร์เมื่อ 40 ปีก่อน บ้านเรือนเสียหาย มีญาติโยมพูดเข้าหู หลวงปู่ดูลย์ อตุโล ว่าทำไมบุญไม่รักษา ต่อไปจะไม่ทำบุญ ไม่เข้าวัดแล้ว หลวงปู่ดูลย์ตอบว่า ไฟทำตามหน้าที่ของมัน ความวิบัติ ความเสื่อม ความพลัดพราก เป็นธรรมชาติประจำโลก คนที่ไฝ่ธรรมะ ปฏิบัติธรรมะ เมื่อประสบภาวะเช่นนี้จะวางใจอย่างไรต่างหากจึงจะไม่ทุกข์ นี่ต่างหากเป็นหน้าที่ของธรรมะ ท่านกำลัง สอนว่าที่ทุกข์เพราะไม่เข้าใจความจริงของโลก ซึ่งเรียกรวม ๆ ว่า อนิจจัง ทุกขัง จึงไปยึดติดกับสิ่งต่างๆ

คำว่า อนิจจัง ฟังผ่านๆ หูก็คือ ไม่เที่ยง ไม่แน่นอน นอกจากนี่คือ อะไรๆ ก็เกิดขึ้นได้ทั้งนั้น ทั้งดีและร้าย เจริญและเสื่อม เพราะฉะนั้นถ้าเปิดใจยอมรับความจริง ใจจะยึดมั่นถือมั่นน้อยลง จะได้เผื่อใจ ไว้ ไม่ทุกข์ เสียแต่ของ เสียแต่ทรัพย์และใจไม่เสีย เสียทรัพย์แต่ไม่เสียศูนย์ ยังมีศรัทธาในธรรมะ ความดี เพราะเห็นว่าธรรมะช่วยให้เราไม่ทุกข์ได้ อย่าเข้าใจผิดว่าทำดีแล้วจะไม่เจอเหตุร้าย เพราะเหตุร้ายเป็น ธรรมดาโลก

เวลาศึกษาธรรมะหรือปฏิบัติธรรม อย่าทำแต่ความดี พยายามเปิดใจให้เห็นความจริงด้วยความจริงมีมากมาย วิทยาศาสตร์เปิดเผยความจริงของธรรมชาติ ทำให้มีเครื่องอำนวยความสะดวก วิชาการต่างๆ ก็เป็นการแสวงหาความจริง ช่วยให้ทุกข์กายน้อยลง แต่มีความจริงไม่ถ้อยคำที่ช่วยให้เราพ้นจากความทุกข์ใจได้ พระพุทธเจ้าเปรียบความจริงแบบนี้ว่าเหมือนกับใบไม้ในกำมือ ใบไม้ในปามีเยอะเป็นแสนเป็น ล้านใบ แต่ใบไม้ในกำมือนั้นน้อยมาก พระพุทธเจ้าเปรียบว่า ใบไม้ในกำมือคือธรรมะที่ช่วยทำให้พ้นทุกข์ หรือความจริงที่ช่วยทำให้พ้นทุกข์ ความจริงนอกนั้นทำให้เกิดความสะดอกสบายหรือทุกข์กายลดลง แต่ ไม่ได้ช่วยให้ความทุกข์ใจลดลงได้ พระพุทธศาสนาจะสอนความจริงที่ทำให้ไม่ทุกข์ใจ คือ ความจริงว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา

(สรุปสั้นๆ..พระพุทธเจ้าสอนอะไร? โดย พระอาจารย์ไพศาล วิสาโล

3 สิงหาคม 2561 สืบค้นเมื่อ 11 ธันวาคม 2561

จาก https://www.youtube.com/watch?v=_AG0t9-WgiU,

เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

2.1.2 ความเชื่อและความเข้าใจที่บิดเบือนไปจากหลักธรรมในพุทธศาสนา

ผู้วิจัยได้หยิบยกประเด็นที่สำคัญมาอภิปรายในที่นี้ไว้ 4 เรื่อง ได้แก่ ความเชื่อที่เป็นลัทธิ นอกพุทธศาสนา ความเข้าใจผิดเรื่องกรรม แนวคิดนิยามทั้ง 5 และความเข้าใจผิดเรื่องการทำสมาธิในพุทธศาสนา ดังนี้

ลัทธินอกพระพุทธศาสนา พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงลัทธินอกพระพุทธศาสนาไว้ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรมไว้ ดังนี้

1) ลัทธิกรรมเก่า (บุพเพตกเหตุวาท) คือ พวกที่ถือว่า สิ่งใดก็ตามที่ได้ประสบจะเป็นสุขก็ตาม ทุกข์ก็ตาม มิใช่สุขมิใช่ทุกข์ก็ตาม ล้วนเป็นเพราะกรรมที่ได้ทำไว้ในปางก่อน ความเป็นไปในชีวิตของคนเรานั้นไม่ว่าจะในทางดีหรือในทางร้าย ล้วนเป็นผลมาจากกรรมเก่าทั้งสิ้น เช่น เกิดมาจนก็เพราะกรรมเก่า เกิดมารวยก็เพราะกรรมเก่า เกิดมามีอำนาจก็เพราะกรรมเก่า เกิดมาค้าขายก็เพราะกรรมเก่า อะไรๆ ก็เพราะกรรมเก่าทั้งนั้น

2) ลัทธิพระเป็นเจ้าหรือลัทธิพระเจ้าบันดาล (อิสสรนิมมานเหตุวาท) คือ พวกที่ถือว่า สิ่งใดก็ตามที่ได้ประสบ จะเป็นสุขก็ตาม ทุกข์ก็ตาม มิใช่สุขมิใช่ทุกข์ก็ตาม ล้วนเป็นเพราะการบันดาลของเทพผู้ยิ่งใหญ่ ความเป็นไปในชีวิตของคนเรานั้นมีพระเจ้าเป็นผู้ “เขียนบท” หรือ “ลิขิต” เอาไว้เรียบร้อยแล้ว ชีวิตจะเป็นอย่างไร ขึ้นสูงหรือลดต่ำ สำเร็จหรือล้มเหลว รุ่งโรจน์หรือร่วงโรย ล้วนแต่เป็นไปตามบทที่เทพเจ้าเบื้องบนท่านลิขิตเอาไว้ให้ตั้งแต่ต้น

3) ลัทธิเสียงโชคหรือลัทธิบังเอิญ (อะเหตุอุปัจจยวาท) คือ พวกที่ถือว่า สิ่งใดก็ตามที่ได้ประสบ จะเป็นสุขก็ตาม ทุกข์ก็ตาม มิใช่สุขมิใช่ทุกข์ก็ตาม ล้วนหาเหตุหาปัจจัยมิได้ คือ ถึงคราวก็เป็นไปเอง ความเป็นไปของชีวิตหรือของสิ่งต่างๆ ในโลกนี้ไม่มีที่มา ไม่มีที่ไป

ทั้งสามลัทธินี้ ไม่ชอบด้วยเหตุผล ถูกย่นเข้า ย่อมอ้างการถือสืบๆ กันมา เป็นลัทธิประเภท อภิริยา (traditional doctrines of inaction) หากยึดมั่นถือตามเข้าแล้ว ย่อมให้เกิดโทษ คือ ไม่เกิดฉันทะและความพยายามที่จะทำการที่ควรทำและเว้นการที่ไม่ควรทำ

(ลัทธินอกพระพุทธศาสนา. 9 สิงหาคม 2547 สืบค้นเมื่อ 14 ธันวาคม

2561 จาก https://84000.org/tipitaka/dic/d_item.php?i=101)

ความเข้าใจผิดเรื่องกรรม พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2551: 5-13) กล่าวว่า “กรรม” เป็นหลักใหญ่อีกหลักหนึ่งของพระพุทธศาสนา ประชาชนทั่วไปคุ้นเคยและรู้สึกว่เกี่ยวข้องกับชีวิตของตนเองอย่างใกล้ชิด ทั้งยังเป็นเรื่องที่พุทธศาสนิกชนสงสัยในแง่มุมต่างๆ อยู่มาก และมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน สับสนกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน ดังนี้

1) ความสับสนคลาดเคลื่อนในความหมาย คนทั่วไปเข้าใจความหมายของกรรมในแง่ผล มองว่าเป็นผลของการกระทำ เพราะฉะนั้น จึงพูดกันว่ากัมหนำรับกรรม เราพูดถึงกรรมโดยเน้นที่เงาไม่ดีหรือเรื่องร้ายๆ ทั้งยังมุ่งไปในอดีตโดยเฉพาะชาติก่อน กล่าวโดยสรุป คนทั่วไปมองความหมายของ “กรรม” ในแง่ผลร้ายของการกระทำชั่วในอดีตชาติ อนึ่ง ตามหลักคำสอนที่แท้จริง กรรมคือการกระทำ ในแง่เวลาจะเป็นอดีต ปัจจุบัน หรืออนาคตก็ได้ มองในแง่ลักษณะว่าดีหรือชั่วก็ได้ คือ กรรมดีก็มี กรรมชั่วก็มี

แสดงออกได้ทั้งทางกาย วาจา ใจ นอกจากนี้ เมื่อพูดถึงกรรม ไม่จำเป็นต้องเป็นเรื่องใหญ่หรือรุนแรง ความจริงกรรมมีตั้งแต่เรื่องเล็กๆ น้อยๆ ในความคิดแต่ละขณะ

2) ความกลาดเคลื่อนในทัศนคติ ด้านทัศนคติต่อตนเองนั้น ความรู้สึกต่อกรรม ควรจะมีต่อตนเองให้ครบทั้ง 2 ด้าน คือ 1) เราจะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง 2) เมื่อยอมรับส่วนที่ผิดแล้ว จะต้องคิดแก้ไขปรับปรุงตนเองเพื่อให้ถูกต้องดังงามขึ้นไปด้วย ไม่ใช่หยุดเพียงการยอมรับผิดสำหรับทัศนคติต่อผู้อื่น เมื่อผู้อื่นประสบภัยพิบัติ มีความทุกข์ หรือได้รับโทษตามควรแก่กรรมของเขา เราก็ไม่ใช่จะอุเบกขาอย่างเดียว จะต้องมีความเมตตา กรุณาด้วย ส่วนใดที่ควรวางอุเบกขาที่วางด้วยเหตุผล เพื่อรักษาความเป็นธรรมหรือดำรงธรรมของสังคมไว้ ในแง่ของเมตตา กรุณา ก็เพื่อประโยชน์ของบุคคลนั้นและประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ด้วย

3) ความสับสนกลาดเคลื่อนในตัวหลักกรรม พุทธศาสนาเกิดในชมพูทวีป คือประเทศอินเดีย เมื่อประมาณ 2500 ปีมาแล้ว ในยุคนั้นศาสนาต่างๆ ในอินเดียมีคำสอนเรื่องกรรมแทบทั้งสิ้น เมื่อพุทธศาสนาอุบัติขึ้น พระพุทธองค์ทรงพิจารณาเห็นว่าเรื่องกรรมที่สอนๆ กันนั้นเป็นความเข้าใจที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อน พระองค์จึงได้ทรงสอนหลักกรรมของพุทธศาสนาขึ้นใหม่ ศาสนาฮินดูสอนหลักกรรมเพื่อเป็นฐานรองรับการแบ่งแยกวรรณะ ส่วนพระพุทธศาสนาสอนหลักกรรมเพื่อหักล้างเรื่องวรรณะ

นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์ ว.วชิรเมธี (27 มีนาคม 2560) กล่าวว่า เรื่องกฎแห่งกรรม จำนวนมากเวลานี้ เป็นกรรมตามแนวคิดของศาสนาเซน คือลัทธิกรรมเก่า มันไม่ค่อยตรงกับหลักการของพระพุทธองค์ซึ่งเน้นกรรมในปัจจุบัน คำว่ากรรมในพระคัมภีร์ของพระพุทธศาสนา สอนเรื่องความรับผิดชอบต่อชะตาชีวิตของเราด้วยตัวเรา เช่น อตุตา หิ อตุตโน นาโถ ตนเป็นที่พึ่งของตน หลักกรรมมุ่งที่ตรงที่นี้ว่าไม่ให้ไปหวังผลดลบันดาล ไม่ให้ไปพึ่งคุณวิเศษ เวทย์ไสย จะทำอะไรต้องพึ่งตน แล้วในการพึ่งตนก็ต้องลงมือทำด้วยตนเอง คำว่าลงมือทำด้วยตนเองก็คือกรรม กรรมก็คือ action กรรมที่แท้เป็นอย่างนี้ ท่านสอนเพื่อให้มนุษย์หลุดพ้นจากพันธนาการของคุณวิเศษ เวทย์ไสย เทพเจ้า เครื่องรางของขลัง บันดาลมีทั้งหมดแล้วหัดยืนสร้างเนื้อสร้างตัวด้วยมันสมองและสองมือของตัวเอง นี่คือการที่แท้ตามแนวพุทธ

ในการทำความเข้าใจเรื่อง “กรรม” ให้ถ่องแท้ ชาวพุทธจึงจำเป็นต้องรู้จักหลัก “**นิยาม 5**” ที่พระพุทธเจ้าบัญญัติว่าเป็น กฎของ “ความเป็นไปอันมีระเบียบแน่นอนของธรรมชาติ” หรือเป็น “กฎธรรมชาติ” เป็น “กำหนดอันแน่นอน” ซึ่งกฎเหล่านี้มีทั้งสิ้น 5 ประการ และ “กฎแห่งกรรม” เป็นเพียงกฎหนึ่งใน 5 กฎนี้เท่านั้น หากใช้ทั้งหมดของคำอธิบายปรากฏการณ์ความจริงของธรรมชาติไม่

แนวคิดนิยามทั้ง 5 พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2551: 54-55) กล่าวว่า กฎแห่งกรรมนั้น ศัพท์ทางวิชาการเรียกว่า กรรมนิยาม แปลตรงๆ ว่ากฎแห่งกรรม เป็นกฎเกณฑ์แห่งเหตุและผลอย่างหนึ่ง แต่ในทางพุทธศาสนา กฎเกณฑ์แห่งเหตุและผลมี 5 กฎ เรียกว่า นิยาม 5 มีดังนี้

1) กรรมนิยาม กฎแห่งกรรม ได้แก่ กฎเกณฑ์แห่งเหตุและผลเกี่ยวกับการกระทำของมนุษย์ เช่นที่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

2) **จิตตนิยาม** กฎเกณฑ์เกี่ยวกับการทำงานของจิต เช่น เมื่อจิตอย่างนี้เกิดขึ้นจะมีเจตสิกอะไรประกอบได้บ้าง ถ้าเจตสิกอันนี้เกิดขึ้น จะมีเจตสิกไหนเกิดร่วมได้ อันไหนร่วมไม่ได้ เมื่อจิตจะขึ้นสู่วิถีออกรับอารมณ์ มันจะดำเนินไปอย่างไร ก่อนออกจากภวังค์ก็มีภวังคจลนะ (ภวังค์ไหว) แล้วจึงภวังคุปัจเฉท (ตัดภวังค์) จากนั้นมีอะไรต่อไปอีกจนถึงขวนจิต แล้วกลับตกภวังค์อย่างเดิมอีก อย่างนี้เรียกว่า กฎแห่งการทำงานของจิต คือ จิตตนิยาม

3) **พีชนิยาม** กฎเกณฑ์เกี่ยวกับพืชพันธุ์ เช่น ปลูกมะม่วงก็เกิดเป็นมะม่วง ปลูกมะนาวก็เกิดเป็นต้นมะนาว ปลูกเมล็ดพืชอะไรก็ออกผล ออกต้นเป็นพืชชนิดนั้น เรียกว่า พีชนิยาม

4) **อุตุนิยาม** กฎเกณฑ์เกี่ยวกับอุตุ อุตุคือเรื่องอุณภูมิ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ กฎเกณฑ์เกี่ยวกับดินฟ้าอากาศ พุดอย่างชาวบ้านก็เช่น อากาศร้อนขึ้น เราก็เหงื่อออก อากาศเย็นลง เย็นมาๆ เข้า น้ำกลายเป็นน้ำแข็ง หรือถ้าร้อนมากขึ้น น้ำก็กลายเป็นไอ เรียกว่า อุตุนิยาม

5) **ธรรมนิยาม** กฎแห่งธรรม คือ ความเป็นเหตุเป็นผลกันของสิ่งทั้งหลาย หรือความเป็นไปตามธรรมดาแห่งเหตุปัจจัย เช่น คนเกิดมาแล้วก็ต้องแก่ ต้องเจ็บ ต้องตาย สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้น ตั้งอยู่ แล้วก็ดับไป

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) สรุปว่า กฎนี้มีตั้ง 5 กฎ ธรรมนิยามเป็นเพียงกฎหนึ่งใน 5 กฎนั้น การที่เราจะวิเคราะห์พิจารณาสิ่งทั้งหลายจึงอย่าไปยึดถือว่าทุกอย่างต้องเป็นเรื่องของกรรมทั้งนั้น มิฉะนั้นจะกลายเป็นทฤษฎีที่ผิดพลาด เพราะพระพุทธศาสนาสอนไว้แล้วว่า กฎธรรมชาติมี 5 อย่าง หรือนิยาม 5 ธรรมนิยามเป็นเพียงกฎหนึ่ง

ความเข้าใจผิดเรื่องการทำสมาธิ พระปราโมทย์ ปาโมชฺโช กล่าวว่า ชาวพุทธส่วนใหญ่เข้าใจคำว่า “การทำสมาธิ” คือการทำให้มีจิตใจสงบ นิ่งๆ ไม่คิด ไม่รู้สึกอะไร เหล่านี้เป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน กล่าวคือ การทำจิตให้สงบนั้นเป็นเรื่องดี แต่ไม่ได้ทำให้พ้นทุกข์ได้จริง จิตสงบมีผลในทางที่ดีงามเกิดขึ้น แต่ก็ยังคงเวียนว่าย ตาย เกิดอยู่ ดังนั้น คำว่า “สมาธิ” ในความหมายทางพุทธที่เชื่อมไปถึงข้อธรรมเรื่อง “การทำใจให้บริสุทธิ์” นั้นหมายถึง การรู้แจ้งแทงตลอดในอริยสัจ เพื่อไปสู่การพ้นทุกข์ได้จริง การทำใจให้บริสุทธิ์และการพ้นทุกข์นั้นไม่อาจเข้าใจได้ด้วยการฟัง การคิด หรือการเรียนหนังสือ หากแต่ต้องใช้การ “เห็น” ซึ่งคำว่า เห็น ในภาษาไทยนี้ ภาษาบาลีใช้คำว่า “วิปัสสนะ” ดังนั้น วิปัสสนะ หรือ วิปัสสนา จึงหมายถึง การเห็นแจ้ง เห็นถูกต้อง เห็นตรงตามความเป็นจริง เห็นอะไร เห็นรูป นาม กาย ใจ ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง ซึ่งจะเกิดได้จากการฝึกปฏิบัติภาวนา

ฉะนั้น ถ้าใครภาวนาแล้วยังไม่สามารถเห็นรูป นามของตัวเองได้ จึงยังไม่อาจเรียกว่าเป็นการเห็นแจ้งแทงตลอดได้จริง ยังไม่ขึ้นวิปัสสนา การภาวนาต้องทำให้เป็นวิปัสสนา หมายถึง จิตต้องถอนตัวออกมาเป็นผู้รู้ ผู้ดูได้ แล้วเห็นกายทำงาน เห็นใจทำงาน ถ้าจิตยังไม่มีสมาธิที่ถูกต้องไม่ถอนตัวออกมา มาเป็นผู้รู้ ผู้ดู หากจิตเพียงแค่ทำสมาธิสงบนิ่งอยู่เฉยๆ ยังไม่เรียกว่าภาวนาแบบวิปัสสนาได้ อนึ่ง การทำสมาธิแบบสงบ ในคำสอนของศาสนาอื่นก็มี อย่างเช่น ชาวคริสต์ วันอาทิตย์ก็ไปร้องเพลงในโบสถ์

สรรเสริญพระเจ้า จิตใจสบาย จิตใจมีความสุข นี่คือหลักของสมาธิ ชาวมุสลิม ละหมาดวันละ 5 ครั้ง คิดถึงพระเจ้าถึง 5 ครั้งต่อวัน นี่ก็คือหลักของสมาธิ วันหนึ่งๆ โอกาสที่เขาจะคิดเรื่องอื่นจะมีไม่มาก เพราะจิตใจจดจ่ออยู่ในพระเจ้า จิตใจจดจ่อในสิ่งเดียวที่ดั่งใจ จิตใจสงบ ได้สมาธิ ดังนั้น จะเป็นชาวพุทธแท้ๆ จะมาหยุดตัวเองอยู่แค่ ทำทาน ถือศีล นั่งสมาธิ ไม่พอ จะเป็นชาวพุทธ ต้องรู้วิธีที่จะเห็นความจริง วิธีเจริญปัญญา คือต้องเห็นความจริง ของรูปนามกายใจให้ได้ ถ้าเห็นไม่ได้ ก็ยังใช้ไม่ได้

(ฝึกจิตให้เป็น ต้องเห็นกิเลส โดย หลวงพ่อปราโมทย์ ปาโมชฺโช

11 กุมภาพันธ์ 2560 สืบค้นเมื่อ 26 พฤศจิกายน 2561 จาก

<https://www.youtube.com/watch?v=AkZegmpgjBU>)

2.1.3 พุทธศาสนากับสังคมไทย

ในงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้แนวคิดเรื่อง “มโนทัศน์ของพุทธศาสนาในสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัย” โดยอ้างอิงมาจากการวิจัยของ พระไพศาล วิสาโล เรื่อง “พุทธศาสนาไทยในอนาคต: แนวโน้มและทางออกจากวิกฤติ” เป็นกรอบความคิด โดยสรุปความได้ดังนี้

การเปลี่ยนแปลงมโนทัศน์ของพุทธศาสนาในสังคมไทย พระไพศาล วิสาโล (2546: 4) กล่าวถึงความแตกต่างของโลกทัศน์ของคนไทยในอดีตกับปัจจุบัน กล่าวคือ คนสมัยก่อนมีความเชื่อและความมุ่งหมายในเรื่องที่พ้นจากโลกนี้ เช่น นรก สวรรค์ นิพพาน โลกทัศน์แนบแน่นกับมิติทางจิตวิญญาณ ยอมรับความจริงที่อยู่นอกเหนือจากการรับรู้ของอายตนะหรือสัมผัสทั้งห้า และให้คุณค่ากับสิ่งอื่นๆ ด้วยที่นอกเหนือจากประโยชน์ใช้สอย อาจกล่าวได้ว่าโลกทัศน์ของคนไทยในอดีตเป็นโลกทัศน์ที่แวดล้อมด้วย “สิ่งศักดิ์สิทธิ์” ในขณะที่โลกทัศน์ของคนไทยในปัจจุบันยึดกับโลกนี้ มองว่าความจริงคือสิ่งที่รับรู้ได้ด้วยอายตนะหรือสัมผัสทั้งห้า สิ่งที่มีคุณค่าคือสิ่งที่มีประโยชน์ใช้สอยอย่างเป็นรูปธรรม โลกทัศน์ของคนในปัจจุบันมองทุกอย่างเป็น “สิ่งสาธารณหรือสามัญ”

สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของคนไทยมาจากปัจจัยภายในประเทศ คือ อิทธิพลของการค้า ส่งผลให้เกิดวัฒนธรรมกระฎุมพี ตลอดจนแนวคิดแบบเหตุผลนิยมและความจริงเชิงประจักษ์ ที่สำคัญคือการหักล้างความเชื่อเรื่องไตรภูมิ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในจักรวาลวิทยาของคนไทยมาเป็นระยะเวลายาวนาน การเปลี่ยนแปลงที่หักล้างความเชื่อเรื่องไตรภูมิ เห็นได้ชัดจาก หนังสือแสดงกิจจานุกิจ โดยเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ ในสมัยรัชกาลที่ 4 หนังสือเล่มนี้แสดงให้เห็นอิทธิพลของวิทยาศาสตร์และภูมิศาสตร์สมัยใหม่ ตลอดจนการปรับตัวของพุทธศาสนาเมื่อต้องพบกับวิทยาศาสตร์และเหตุผลนิยม

หลักธรรมทางพุทธศาสนาถูกลดทอน เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย แนวคิดใหม่ วิทยาศาสตร์ ลัทธิชาตินิยม ทำให้พุทธศาสนาเปลี่ยนจากการเน้นโลกุตรธรรมมาเน้นโลกียธรรมมากขึ้น โดยเริ่มเห็นความเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนในสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) **นรกสวรรค์ถูกลดความสำคัญ** ก่อนสมัยรัชกาลที่ 4 โลกทัศน์ของคนไทยผูกพันกับคติไตรภูมิเป็นอย่างมาก ผู้คนเชื่อว่าคนที่ตายแล้วจะไปสวรรค์หรือนรกตามบาปบุญที่เคยทำตอนมีชีวิตอยู่ ทั้งยังปรากฏในการตรากฎหมายหรือประกาศต่างๆ เพื่อป้องกันไม่ให้คนละเมิดเพราะกลัวตกนรก เมื่อถึงสมัยรัชกาลที่ 4 วิทยาศาสตร์และภูมิศาสตร์สมัยใหม่แพร่หลายเข้ามาสู่ชนชั้นนำของไทยในเวลานั้น ชนชั้นนำจึงให้ความสำคัญกับความจริงเชิงประจักษ์มากขึ้น ส่งผลกับพุทธศาสนาคือชนชั้นนำตั้งคำถามและเรียกร้องพุทธศาสนาแบบเน้นเหตุผล นรกสวรรค์ถูกลดความสำคัญ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์เป็นผู้หนึ่งที่ตั้งคำถามกับความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ในหนังสือแสดงกิจจานุกิจ รัชกาลที่ 4 ก็ทรงปรับคำสอนทางพุทธศาสนา โดยทรงเน้นนรกสวรรค์ที่ทุกคนสามารถประจักษ์ได้ คือ “สวรรค์อยู่ในอก นรกอยู่ในใจ” ทั้งหมดนี้เป็นการลดความสำคัญของนรกสวรรค์ในความหมายที่เป็นโลกหลังความตาย

2) **นิพพานและพุทธภูมิเลื่อนหาย** เป็นเวลานับพันปีมาแล้วที่ความปรารถนาพุทธภูมิเป็นความเชื่อของพระมหากษัตริย์และชาวบ้าน พระมหากษัตริย์ไทยบางพระองค์ อาทิ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงเชื่อมั่นในพระนิพพาน ทั้งยังมีพระปณิธานจะเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต เมื่อมาถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักว่านิพพานหรือโลกุตระธรรมเป็นสิ่งที่คนทั่วไปเข้าถึงได้ยากในชาตินี้ ทรงเห็นว่าปวงชนควรมุ่งหวังเพียงโลกียธรรมหรือความสำเร็จทางโลก ได้แก่ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ยศ เป็นสิ่งที่คนสามารถประจักษ์ได้ในปัจจุบัน เป็นประโยชน์ปัจจุบัน ประโยชน์ในโลกนี้ซึ่งเป็นเรื่องที่ควรให้ความสำคัญ ความเชื่อแนวใหม่นี้ส่งผลต่อการดำเนินชีวิต การทำความดีของบุคคล พระองค์เน้นอานิสงส์ที่บุคคลสามารถประจักษ์ได้ในปัจจุบัน ไม่ได้มุ่งใจให้ทำดีด้วยอานิสงส์ในชาติหน้าหรือยับยั้งการทำความชั่วด้วยการกลัวถึงผลกระทบในอนาคต สิ่งที่เกิดขึ้นจากความคิดแนวเหตุผลนิยมซึ่งเน้นประสบการณ์ที่เป็นจริง สัมผัสได้ ให้ความสำคัญกับ “โลกนี้” (ทิฐฐัมมิกัตตะ) มากกว่า “โลกหน้า” (สัมปรายิกัตตะ) หรือ “เหนือโลก” (ปรมัตตะ) ดังนั้น เรื่องชาติหน้า นิพพาน พุทธภูมิ พระโพธิสัตว์ พระศรีอาริย์หรือพระพุทธเจ้าในอนาคต จึงเลื่อนรางและถูกลดความสำคัญลง

3) **โลกทัศน์แบบวิทยาศาสตร์** โลกทัศน์ของรัชกาลที่ 4 ส่วนหนึ่งคือแนวคิดใหม่จากตะวันตกโดยเฉพาะวิทยาศาสตร์ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่ารัชกาลที่ 4 เป็นพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์แรกที่เปลี่ยนจากโลกทัศน์แบบไตรภูมิมาเป็นโลกทัศน์แบบวิทยาศาสตร์ พระองค์มองโลกโดยเน้นความจริงเชิงประจักษ์ สามารถชั่งตวงวัดหรือกำหนดให้ถี่ถ้วนได้ ทรงเน้นความถูกต้องแม่นยำของเวลา ทรงลดความสำคัญของลัทธิศีลทรี ปาฏิหาริย์ เทวดา ทรงชี้ว่า พระมหากษัตริย์ก็เป็นมนุษย์ ทรงปฏิเสธความเชื่อที่ว่า พระมหากษัตริย์เป็นพระโพธิสัตว์ที่ส่งสมบุญบารมีเพื่อเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต ทรงเห็นว่าการสืบสายโลหิตจากกษัตริย์เป็นที่มาแห่งอำนาจที่สำคัญกว่าบุญญาธิการและหน้าที่ของกษัตริย์คือภารกิจทางโลกหรือการทำให้เกิดประโยชน์ปัจจุบัน ไม่ใช่การสร้างประโยชน์ภายภาคหน้าหรือส่งสมบุญบารมีเพื่อเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต

แนวคิดใหม่นี้ส่งผลถึงการออกกฎหมายที่แต่เดิมเน้นบาปบุญคุณโทษ นครสวรรค์
กฎหมายในสมัยรัชกาลที่ 4 เริ่มมีลักษณะปฏิฐานนิยม คืออ้างอิงเหตุผล ความจำเป็นต่อบ้านเมืองในการออก
กฎหมาย นอกจากนี้ ยังส่งผลถึงวรรณกรรมพุทธประวัติ กล่าวคือ อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ถูกลดทอนลงอย่าง
มาก มองพระพุทธเจ้าในฐานะที่เป็นมนุษย์ เป็นบุคคลในประวัติศาสตร์ สามารถระบุเวลาและสถานที่ที่
เกี่ยวกับเหตุการณ์สำคัญในพุทธประวัติได้

4) **พุทธธรรมของคณะธรรมยุติกนิกาย** รัชกาลที่ 4 ทรงสถาปนาคณะธรรมยุติกนิกายเมื่อ
ครั้งยังเป็นวชิรญาณภิกขุ โดยเน้นการเผยแผ่พุทธศาสนาที่ยึดหลักการใช้ปัญญาและเหตุผลแทนที่จะอาศัย
ศรัทธาหรือเชื่อตามๆ กัน สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ผู้นำอีกพระองค์หนึ่งของ
คณะธรรมยุต ให้ความสำคัญกับผลของกรรมที่ประจักษ์ได้ในชีวิตนี้ ไม่ยอมรับเรื่องนครสวรรค์ เห็นว่า
นิพพานไม่ได้เป็นจุดหมายของชีวิตอีกต่อไป นิพพานถูกทำให้เป็นเรื่องวิชาการล้วนๆ ไม่เกี่ยวข้องกับชีวิต
ของคนทั่วไป สำหรับพระพุทธเจ้าได้ทำให้ทรงเป็นมนุษย์มากขึ้น แต่งพุทธประวัติให้มีมิติทาง
ประวัติศาสตร์มากขึ้น การสอนธรรมด้วยชาดกเริ่มลดลง

นอกจากนี้ หลักเหตุผลนิยมส่งผลให้พุทธศาสนาถูกลดทอนเหลือแค่โลกียธรรมหรือเน้น
แต่ประโยชน์ปัจจุบัน เห็นได้ชัดในหนังสือ นวโกวาท พระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า
กรมพระยาวชิรญาณวโรรส นวโกวาทเป็นหนังสือพื้นฐานสำหรับภิกษุสามเณรบวชใหม่ มุ่งเน้นประโยชน์
ในปัจจุบัน สำหรับแบบเรียนศีลธรรมที่พระองค์ทรงแต่งขึ้นมักไม่ค่อยได้กล่าวถึงหลักธรรมสำคัญ เช่น ไตร
ลักษณ์ อริยสัจ 4 มีแต่เบญจศีล เบญจธรรมเท่านั้นที่ได้รับการเน้นย้ำ

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส มีแนวคิดแบบกลไกและลดส่วนแยก
ซอย (reductionism) ซึ่งสะท้อนออกมาทางแนวคิดของพระองค์เกี่ยวกับกายและจิต ความจริงถูกลดทอน
เหลือเพียงปรากฏการณ์ทางวัตถุที่สัมพันธ์แบบกลไก เมื่อมองโลกด้วยทรรศนะแบบวิทยาศาสตร์ วัตถุนิยม
หนทางสู่โลกุตระธรรมคือสมาธิภาวนาถูกมองข้าม พุทธธรรมที่สอนกันจึงกลายเป็นโลกียธรรม

ปัจจัยที่ทำให้พุทธศาสนาแบบเหตุผลนิยมแพร่หลายอย่างกว้างขวางในยุคของสมเด็จพระ
มหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส คือ พระองค์ทรงเป็นประมุขของคณะสงฆ์ที่รวมศูนย์เป็นหนึ่ง
เดียวทั้งประเทศ ทรงริเริ่มและจัดการศึกษาแก่พระสงฆ์อย่างเป็นแบบแผนเดียวกันทั่วประเทศ ทรงแต่ง
แบบเรียนด้วยพระองค์เอง ทั้งหมดนี้ทำให้แนวคิดของพระองค์มีอิทธิพลในหมู่สงฆ์ไทยจนถึงปัจจุบัน

5) **ธรรมแห่งรัฐ** สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงมีบทบาทสำคัญ
ในวงการสงฆ์ในช่วงที่รัฐไทยกำลังเปลี่ยนเป็นรัฐชาติ พระองค์จึงได้สร้างการเปลี่ยนแปลงคือ นิยาม
หลักธรรมทางพุทธศาสนาใหม่ มีการตีความ เปลี่ยนจุดเน้น เลือกสรร เพื่อให้คนเกิดสำนึกและมีพฤติกรรมที่
เกื้อกูลต่อความเป็นชาติ การอธิบายธรรมของพระองค์ให้ความสำคัญกับผลดีที่ตกแก่สังคม เน้นหน้าที่หรือ
ข้อปฏิบัติที่ผูกติดกับสถานะ ตลอดจนผลที่เกิดกับสังคมส่วนรวมหรือชาติด้วย กล่าวได้ว่าเป็นการสร้าง
สำนึกแห่งความเป็นพลเมืองที่ต้องทำหน้าที่ต่อบ้านเมือง

6) พุทธธรรมภายใต้อิทธิพลลัทธิชาตินิยม รัชกาลที่ 6 ทรงเชื่อมโยง “ชาติ” ซึ่งเป็นสิ่งใหม่สำหรับคนไทย เข้ากับ “พุทธศาสนา” ซึ่งคนไทยผูกพันมาเนิ่นนาน ทรงชี้ว่าการรักษาและการปกป้องชาติ เป็นการประพฤติธรรมอย่างหนึ่ง คุณค่าของพุทธศาสนาคือคุณค่าต่อสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสนองประโยชน์ของรัฐ อาจกล่าวได้ว่าพุทธศาสนาถูกนำมาปรับใช้ลัทธิชาตินิยม หลักการทางพุทธศาสนาก็ถูกตีความให้รับใช้ชาติ หลักธรรมบางข้อถูกนิยามใหม่จนคลาดเคลื่อนไปจากเดิมเพื่อประโยชน์ต่อรัฐ

กลไกสำคัญในการแพร่แนวคิดนี้ คือ ระบบการศึกษา หลักธรรมที่สามารถเชื่อมโยงกับชาติได้จะถูกนำมาถ่ายทอดแก่นักเรียน เช่น กตัญญูกตเวที ความซื่อสัตย์สุจริต ความเสียสละ นอกจากนี้ ยังสร้างหลักธรรมใหม่ๆ มาสอนด้วย เช่น ความตรงต่อเวลา ความมีระเบียบวินัย เนื้อหาของพุทธธรรมที่ใช้ในการเรียนการสอน เหลือเพียงส่วนที่เป็นศีลหรือจริยธรรม เป็นความสัมพันธ์กับผู้อื่น ในขณะที่ธรรมเพื่อการฝึกฝนจิตใจให้เกิดความสุขและอิสรภาพภายในกลับถูกลืมมองข้ามไป วิธีการสอนเน้นให้ท่องจำหรืออธิบายซึ่งเป็นเรื่องของพุทธปัญญามากกว่าให้ฝึกปฏิบัติ

- พุทธธรรมเพื่ออนาคต จากปัญหาการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของคนไทยที่มีต่อพุทธศาสนาที่ได้กล่าวมาข้างต้น ไม่ว่าจะเป็น การลดทอนความสำคัญคำสอนที่เป็น “แก่น” ในศาสนาพุทธ ให้กลายกว้างออกไปในทางโลก จากการสอน “โลกุตระธรรม” จึงกลับมาเน้นมาที่ “โลกียธรรม” จากการสอนศีลธรรมและสังฆธรรม ให้มาเหลือเพียงศีลธรรมและจริยธรรมทางโลก ดังที่ได้กล่าวในข้อ 1) แล้วนั้น พระไพศาล วิสาโล (2546: 149) ได้เสนอทางออกที่ควรจะเป็นต่อพุทธศาสนาไทยในอนาคตไว้ ดังนี้

1) ไปพ้นจากการครอบงำของวิทยาศาสตร์ การยอมรับว่าวิทยาศาสตร์เท่านั้นที่จะทำให้เราเข้าถึงความจริงส่งผลให้วิทยาศาสตร์และเหตุผลนิยมกำหนดความถูกต้องเหมาะสมของหลักธรรมทางพุทธศาสนา ทั้งๆ ที่ความจริงและธรรมชาติมีหลายระดับ อาการของจิต เช่น โลภะ โทสะ ไม่อาจเข้าถึงได้ด้วยความคิดเพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยการฝึกฝนจนเห็นอย่างกระจ่างแจ้ง อิสรภาพแห่งจิตก็มีอยู่จริงแม้จะอยู่นอกเหนือการรับรู้ของวิทยาศาสตร์ ดังนั้น การที่พุทธศาสนาอิงวิทยาศาสตร์และเหตุผลนิยมมากเกินไปจะลดทอนความลุ่มลึกและความหลากหลายของหลักธรรมคำสอนอีกด้วย นอกจากนี้ มีการลดไสยศาสตร์ อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ การเทศน์ชาดก นิทานในอรรถกถา ด้านพุทธประวัติก็ถูกทำให้สมเหตุสมผลมากขึ้น การขจัดจารีตอื่นๆ ออกไป เหลือแต่วิทยาศาสตร์และเหตุผลนิยมเป็นการจำกัดเส้นทางเข้าถึงความจริงให้เหลือเพียงเส้นเดียว และความจริงก็ลดเหลือเพียงระดับเดียวคือระดับที่ประจักษ์ได้ด้วยอายตนะทั้งห้า ทั้งที่ความจริงทางศาสนามีส่วนที่ประจักษ์ได้ด้วยใจที่ฝึกฝนมาดีแล้วเท่านั้น

2) พุทธประวัติและชาดกหลากหลายวิธี จาริตแบบวิทยาศาสตร์บรรยายให้เห็นพระพุทธเจ้าเป็นมนุษย์ที่ปราศจากอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ การทำเช่นนี้มีข้อจำกัดคือทำให้บางมิติของพระพุทธเจ้าถูกตัดออกไป เพราะความเป็นมนุษย์หมายถึงการอยู่ในโลก แต่ความเป็นพระพุทธเจ้าหมายถึงการอยู่นอโลก ซึ่งสถานะนอโลกนั้นไม่สามารถเข้าถึงได้ด้วยเหตุผลและอายตนะทั้งห้า อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์จึงถูกนำมาใช้เพื่อสื่อให้คนเข้าใจสถานะซึ่งพ้นวิสัยปุถุชน การเขียนพุทธประวัติจึงไม่ควรผูกขาดกับจาริตแบบวิทยาศาสตร์หรือเหตุผลนิยมเท่านั้น จำเป็นต้องมีพุทธประวัติแบบตำนานหรือปกรณัม (myth) ด้วย เพราะ

สามารถบันดาลใจให้เกิดพลังศรัทธาที่จะเจริญรอยตามพระพุทธองค์ ไม่ใช่แค่รับรู้ด้วยสมองเท่านั้นว่า พระพุทธเจ้าสอนอะไรบ้าง หน้าที่ของปรกณก็คืออธิบายความจริงที่นอกเหนือจากปัจจุบัน เช่น ความจริงทางประวัติศาสตร์และความจริงทางจิตใจ ที่สำคัญคือปรกณเป็นคติสอนใจได้ดีโดยอาศัยเรื่องเล่า มีตัวละครและการดำเนินเรื่อง ทำให้น่าประทับใจมากกว่าคำสอนที่อิงหลักการนามธรรม พระไพศาลเห็นว่าพุทธศาสนาควรมีปรกณหรือเรื่องเล่าสำหรับคนสมัยใหม่ อาจเป็นเรื่องชีวิตของบุคคลในอดีต เช่น สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) โดยเน้นที่คุณธรรมและชีวิตที่โปร่งเบาอิสระ แทนความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ หรือชีวิตของบุคคลร่วมสมัยที่มีจริยธรรม ชื่อสัตย์สุจริต เช่น ป๊าย อึ้งภากรณ์ ปรกณร่วมสมัยจะเป็นแรงบันดาลใจและทำให้พุทธศาสนามีอิทธิพลต่อคนสมัยใหม่ได้

3) **พุทธที่กำลังไสย** ที่ผ่านมาพุทธศาสนายอมรับไสยศาสตร์ เพราะต้องการนำไสยศาสตร์มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางธรรม กล่าวคือ ควบคุมกิเลสตัณหาของคนให้อยู่ในขอบเขต ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ในอดีตไสยศาสตร์จึงอยู่ในวัดได้ ดังเห็นได้จากพระสงฆ์ที่ทรงคุณความรู้ก็เป็นผู้ที่มีความสามารถทางไสยศาสตร์ด้วยเช่นกัน ส่วนนอกวัด ไสยศาสตร์ก็ได้รับการยอมรับตราบโดยมีพุทธศาสนาเป็นตัวนำ ต่อมาเมื่อวิทยาศาสตร์เข้ามามีอิทธิพล สิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือไสยศาสตร์ถูกหาว่างมงาย ทั้งนี้ ในงานวิจัยของพระไพศาล ได้อ้างถึงแนวคิดของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต, 2536: 5-10 อ้างใน พระไพศาล วิสาโล, 2546: 156-157) เกี่ยวกับการมีความเชื่อทางไสยไว้ว่า การเชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นที่ยอมรับได้ในพุทธศาสนา หากไม่ขัดต่อหลักการใหญ่ 3 ประการ ดังนี้

1. **หลักกรรม** คือ ความเชื่อนั้นไม่เป็นอุปสรรคต่อการส่งเสริมให้เกิดความเพียรพยายาม เพื่อให้เกิดผลสำเร็จด้วยการกระทำของตนเอง

2. **หลักศึกษา** คือ ความเชื่อนั้นถูกชักนำไปสู่การฝึกฝนพัฒนาตน ให้เจริญก้าวหน้า ไม่ติดจมอยู่กับสิ่งปลอมใบภายนอก

3. **ความหมายที่แท้จริงของความศักดิ์สิทธิ์**อยู่ที่คุณธรรมและปัญญา มิใช่ควบคู่ไปกับกิเลสหรือโลภะ โทสะ โมหะ

นอกจากนี้ พระธรรมปิฎกยังได้กล่าวถึงเกณฑ์สำคัญอีกหมวดหนึ่งในการใช้ “พุทธกำลังไสย” คือ การใช้หลักศีลธรรมวินัย 8 ประการ กล่าวคือ ไม่ว่าจะเชื่ออะไรก็ตาม ประเด็นสำคัญอยู่ที่ เชื่อแล้วนำไปสู่ 1) การคลายกำหนด 2) ส่งเสริมความเพียร 3) เลี้ยงง่าย 4) มกน้อย 5) สันโดษ 6) สงัด 7) ไม่ก่อทุกข์ 8) ลดกิเลส เพราะฉะนั้น สิ่งสำคัญไม่ได้อยู่ที่เชื่ออะไร แต่อยู่ที่เชื่ออย่างไร ต่างหาก

กล่าวโดยสรุป พระไพศาล (2546: 158) เห็นว่าพุทธศาสนาควรมีท่าทีเปิดกว้างต่อไสยศาสตร์มากขึ้น เป็นการยอมรับอย่างจำแนก เอาจุดมุ่งหมายในทางธรรมเป็นตัวตั้ง ใช้ไสยศาสตร์เป็นสื่อ นำไปสู่ความรู้ดีชอบชั่วดี ไม่เบียดเบียนผู้อื่น พึ่งพาตนเอง พัฒนาค้นหาให้เจริญก้าวหน้าในทางธรรม จนเป็นอิสระจากไสยศาสตร์ แก้ปัญหาชีวิตได้ด้วยปัญญาและคุณธรรม

4) **พื้นฟูมิติทางสังคมของพุทธศาสนา** พุทธศาสนาโดยเฉพาะเถรวาท โดยหลักธรรมวินัย ไม่ได้ถือว่าธรรมเป็นเรื่องส่วนบุคคลล้วนๆ พุทธศาสนาเห็นว่าหน้าที่ธรรมจะเจริญงอกงามขึ้นได้ต้องอาศัยสภาพแวดล้อมที่ดี ท่านพุทธทาสภิกขุได้เขียนไว้ว่า “วัฒนธรรมแห่งพุทธศาสนา มิใช่มีแต่ที่เป็นไปเพื่อปัจเจกภาพ (individual) อย่างเดียว มีทั้งที่เป็นไปสำหรับสมาคม (social) ด้วย” (พุทธทาสภิกขุ, 2521: 73 อ้างใน พระไพศาล วิสาโล, 2546: 161) ในอดีต

พุทธศาสนาแพร่เข้ามาหลังจากคนในชุมชนมีความเชื่อเรื่องผี เมื่อพุทธจะอยู่ร่วมกับผีจึงมีการแบ่งขอบเขตกัน พุทธเน้นเรื่องบุคคล ส่วนผีเน้นเรื่องชุมชน พุทธศาสนาในอดีตจึงเน้นข้อธรรมระดับบุคคลและเรื่องของโลกหน้า เมื่อพุทธศาสนาถูกวิทยาศาสตร์และเหตุผลนิยมครอบงำ ผิดกลายเป็นสิ่งที่พุทธรังเกียจ ประกอบกับพุทธสมัยใหม่เน้นประโยชน์ในโลกนี้มากขึ้น ผีจึงถูกลดบทบาทลง ในขณะที่สังคมขยายใหญ่ขึ้นความสัมพันธ์ซับซ้อนขึ้น เช่น ความสัมพันธ์ผ่านองค์กร สถาบัน หรือสัมพันธ์กันด้วยความเชื่อ ค่านิยม และอุดมการณ์ ความปกติสุขในสังคมจึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับธรรมะที่บุคคลมีต่อกันและกันเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับ การปฏิบัติต่อสังคมอย่างถูกต้องด้วย ธรรมในพุทธศาสนาจึงไม่ควรจำกัดเฉพาะความประพฤติเฉพาะบุคคล หรือระหว่างบุคคล แต่ควรครอบคลุม

ข้อปฏิบัติต่อสังคมส่วนรวม

การเพิ่มมิติทางสังคมให้แก่พุทธศาสนา พระไพศาล (2546: 167) สรุปว่าอาจทำได้ 3 วิธี คือ

1. รื้อฟื้นข้อธรรมทางสังคมที่ถูกมองข้ามไป
2. ดีความ ขยายความให้กว้างขึ้นหรือสัมพันธ์กับความเป็นจริงในปัจจุบัน
3. กระจ่ายหลักธรรมคำสอนบางหมวดให้แตกช่อยออกเป็นแนวปฏิบัติหรือบัญญัติใหม่ที่มี

เนื้อหาสอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน ยกตัวอย่างเช่น อปริหานิยธรรม ที่ได้ให้ความสำคัญกับทรัพยากรหรือสมบัติสาธารณะ ตลอดจนสมบัติที่เป็นนามธรรม เช่น ศิลปวิทยาการ วัฒนธรรม, การดีความคิด 5 ให้ครอบคลุมการทำลายสิ่งแวดล้อมหรือเบียดเบียนสังคมด้วยการผลิตและบริโภคที่ไม่ถูกต้อง, แนวปฏิบัติและบัญญัติที่สำคัญสำหรับคนสมัยใหม่ ควรครอบคลุมเรื่องเงิน การลงทุน การใช้จ่าย เทคโนโลยีสารสนเทศ นอกจากนี้ สันติกโรภิกขุได้เสนอว่ามี 10 ด้านที่ควรคำนึงถึงคือ เพศ อำนาจและสถานภาพ ปัจจัย 4 ทรัพย์สิน เงิน การสื่อสาร เทคโนโลยี ความบันเทิง ความสัมพันธ์และชุมชน สิ่งแวดล้อม (Santikaro: 62-65 อ้างใน พระไพศาล วิสาโล, 2546: 169)

5) **นำโลกุตรธรรมกลับมายังโลกนี้** ในทรรศนะของพระไพศาล วิสาโล โลกุตรธรรมไม่จำเป็นต้องแยกขาดจากโลกนี้ ไม่จำเป็นต้องไปเสาะแสวงหาในป่าลึก เพราะสามารถเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับชีวิตประจำวันได้ เราสามารถทำงานและปฏิบัติธรรมในเวลาเดียวกัน ธรรมหมายถึง ศีลธรรม การฝึกฝนอบรมจิตและปัญญา ลดความเห็นแก่ตัว เพิ่มความเมตตา รู้เท่าทันความจริงของชีวิต ไม่หวั่นไหวไปกับการแปรปรวนของชีวิตและโลก ทุกขณะและทุกการกระทำในชีวิตประจำวันเป็นโอกาสที่จะได้ลดละอึดตา สัมผัสกับความสุข เป็นอิสระภายใน ไร้กิเลสครอบงำ ซึ่งก็คือ “นิพพานที่นี้และเดี๋ยวนี้” โลกกับธรรมนอกจากผสานกันในระดับบุคคลแล้วต้องเป็นเรื่องของสังคมด้วย สถาบัน องค์กรต่างๆ ต้องไม่มุ่งแต่

ผลสำเร็จทางวัตถุ แต่ควรส่งเสริมชีวิตที่ดีงาม จิตใจที่เจริญงอกงาม ช่วยให้ผู้คนเข้าถึงอิสรภาพภายในด้วย ทั้งนี้ พระไพศาล (2546: 245-248) ได้สรุปเกี่ยวกับธรรมที่คนสมัยใหม่ต้องการ เป็นธรรมะที่สัมพันธ์กับชีวิตของผู้คนยุคใหม่ ช่วยให้ผู้คนมีท่าทีที่ถูกต้องหรือจัดการกับปัญหาได้ด้วยดี ประเด็นปัญหาของคนยุคใหม่ที่สำคัญมีดังนี้

การบริโภค การบริโภคกลายเป็นสภาวะหรือศาสนาของคนในปัจจุบัน เป็นทั้งจุดหมายและตัวกำหนดคุณค่าชีวิต การบริโภคอย่างไม่รู้ประมาณส่งผลต่อวิถีชีวิต ความสัมพันธ์ในสังคม และสิ่งแวดล้อม

เงิน เงินไม่ได้เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้บริโภคได้มากขึ้นเท่านั้น แต่กลายเป็นเป้าหมายของตัวเอง คนจำนวนมากมีความสุขกับการสะสมเงิน ที่สำคัญคือการหาเงินในทุกวิถีทางนำไปสู่ปัญหามิฉาชีพ อาชญากรรม คอร์รัปชั่น ทำลายสิ่งแวดล้อม

กามารมณ์ คนที่มุ่งหวังความสุขจากกามารมณ์ทำให้ความสัมพันธ์ฉาบฉวย เกิดความผิดหวังเพราะรักไม่เป็น นอกจากนี้ ยังทำให้คนหลงบริโภคนิยมที่ใช้สิ่งชั่วร้ายทางเพศ

ความสัมพันธ์ มีปัญหาทางด้านความสัมพันธ์ในทุกระดับ ความสัมพันธ์ไม่ยั่งยืนก่อให้เกิดความทุกข์ เพราะมุ่งหวังผลประโยชน์ ทำให้สังคมอ่อนแอและเปราะบาง

เทคโนโลยี การเสพติดและรู้ไม่เท่าทันเทคโนโลยีส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มีอิทธิพลต่อทัศนคติและนิสัยของคนในทางลบ

อัตลักษณ์ ลัทธิปัจเจกนิยมทำให้ผู้คนหมกมุ่นกับตัวตน ไม่พอใจตัวเอง เกิดความทุกข์ เพราะเปรียบเทียบกับคนอื่น ผูกตัวตนกับวัตถุ ทรวดทรงร่างกาย และสายตาของผู้อื่น จึงต้องเปลี่ยนอัตลักษณ์บ่อย เกิดความสับสน ไม่มีความสุข

ความเครียดและความเบื่อ การเสพสิ่งปรนเปรอความสุขทำให้จำเจและหาความสุขได้ยากขึ้น อีกทั้งการทำงานทำให้คนที่ไม่รู้วิธีจัดการกับความเครียดและความเบื่อมีความทุกข์ อาจคิดทำร้ายตนเอง คิดสิ่งเสพติด หรือการพนันได้

ความโดดเดี่ยว คนยุคใหม่มีปัญหาความสัมพันธ์กับคนอื่น มีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดหรือแท้จริงกับคนอื่นได้ยาก จึงหันไปพึ่งโทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ เป็นสิ่งยึดจิตใจ แต่เทคโนโลยีก็ไม่ใช่ที่พึ่งอย่างแท้จริง

ความตาย คนสมัยนี้เห็นว่าความตายเป็นสิ่งที่น่ากลัวที่ต้องหลีกเลี่ยง ทำให้เกิดความทุกข์ และท่าทีเช่นนี้ยังทำให้ไม่สามารถได้รับประโยชน์สูงสุดจากความตาย เช่น ใช้ความตายกระตุ้นให้ไม่ประมาท ทำความดี ปล่อยวาง

ทั้งนี้ พระไพศาลให้ข้อเสนอแนะว่า ในการเผยแผ่ธรรมแก่ฆราวาส วัดควรได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและสำนักงานวัฒนธรรม ทั้งองค์กรฝ่ายสงฆ์และประชาชน รูปแบบการสนับสนุนเป็นได้ทั้งด้านการเงิน บุคลากร วิชาการและทักษะ การพัฒนาอุปกรณ์หรือ

สื่อธรรมะ ตลอดจนการสอนโดยตัวบุคคล ซึ่งสามารถเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตได้ อย่างไรก็ตาม หน้าที่ในการเผยแผ่ธรรมไม่ใช่เป็นของพระเท่านั้น นรนาทก็ควรมีบทบาทในการเผยแผ่ธรรมด้วย

2.1.4 วรรณกรรมพระพุทธศาสนากับสังคมไทย

สำหรับกรอบทฤษฎีคิดเรื่องวรรณกรรมกับพุทธศาสนาในสังคมไทย ที่จะนำมาใช้เป็นเกณฑ์ในการสังเกตและพิจารณาต่อไปนั้น ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาแนวคิดของพระมหาสมบุญ วุฑฺฒิกโร จากงานวิจัยเรื่อง “วรรณกรรมพระพุทธศาสนาในสังคมยุคใหม่” เป็นกรอบฐานคิด โดยสรุปความได้ ดังนี้

พระมหาสมบุญ วุฑฺฒิกโร ศึกษาพบว่า นักประวัติศาสตร์นิยมแบ่งยุคของสังคมไทยออกเป็น 2 ยุค ได้แก่ ยุคเก่าและยุคใหม่ โดยกำหนดเส้นแบ่งของยุคคือสมัยรัชกาลที่ 4 ซึ่งเกิดการเปลี่ยนแปลงจากระบบความคิดความเชื่อที่ตั้งอยู่บนฐานของกระบวนทัศน์แบบเดิม (จักรวาลวิทยาแบบเดิม) มาสู่กระบวนทัศน์ใหม่ที่ผูกพันกับวัฒนธรรมตะวันตก (จักรวาลวิทยาแบบวิทยาศาสตร์)

- จารีตการแต่งวรรณกรรมพระพุทธศาสนาในสังคมไทย

1) วรรณกรรมแบบจารีตลัทธิ จารีตลัทธิมีอิทธิพลต่อพระพุทธศาสนาในสังคมไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น พระพุทธศาสนาแบบลังกาได้กลายเป็นแม่แบบของพระพุทธศาสนาในสังคมไทย ที่เห็นได้ชัดเจน ได้แก่ วรรณกรรมแนวประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา เช่น ชินกาลมาลีปกรณ์ สังคยวงศ์ ปฐมสมโพธิกถา ซึ่งวรรณกรรมแนวนี้นับว่าส่วนใหญ่ได้รับรูปแบบมาจากคัมภีร์มหาวงศ์ของลังกา โดยมีการจัดวางลำดับโครงเรื่อง ดังนี้

- เริ่มต้นด้วยการเล่าเรื่องย้อนหลังไปถึงประวัติการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ในอดีตชาติถึง 4 อสงไขย

- เล่าถึงชาติที่ไปเกิดเป็นเทพบุตรที่สวรรค์ชั้นดุสิต เพื่อรอลงมาจุติยังโลกมนุษย์

- เล่าถึงการเสด็จจุติยังโลกมนุษย์ จนถึงประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน

- เล่าถึงประวัติการทำสังคายนาพระธรรมวินัยในช่วงหลังพุทธกาล การเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปประเทศต่างๆ แล้วโยงมาเล่าถึงประวัติพระพุทธศาสนาในสังคมของผู้แต่งวรรณกรรมเอง ปิดท้ายด้วยเรื่องการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาของพระมหากษัตริย์

2) จักรวาลวิทยาแบบไตรภูมิ ไตรภูมิพระร่วงเป็นวรรณกรรมเก่าแก่ของไทย

พระมหาธรรมราชาที่ 1 (พญาลิไท) แห่งกรุงสุโขทัยทรงพระราชนิพนธ์เมื่อ พ.ศ. 1888 ถือได้ว่าเป็นวรรณกรรมที่มีส่วนในการหล่อหลอมความคิดความเชื่อของคนไทยมาอย่างยาวนาน อิทธิพลที่สำคัญของไตรภูมิพระร่วง คือ ความเชื่อเรื่องบุญ-บาป นรก-สวรรค์ การเวียนว่ายตายเกิดในภพภูมิต่างๆ นอกจากนี้ยังใช้อธิบายสถานะที่ไม่เท่าเทียมกันของคนในสังคมอีกด้วย การที่คนเราเกิดมาบางคนฐานะดี บางคนยากจน

ก็เพราะแต่ละคนสั่งสมบุญบารมีมาไม่เท่ากัน ผู้คนในสังคมไทยยุคเก่ามีความคิดความเชื่อโดยยึดจักรวาลวิทยาแบบไตรภูมิเป็นกระบวนทัศน์กระแสหลักในการอธิบายโลกและชีวิต

3) วรรณกรรมในช่วงเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมยุคใหม่ สังคมไทยได้เปลี่ยนเข้าสู่ยุคใหม่อย่างชัดเจนตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 โลกทัศน์แบบไตรภูมิถูกแทนที่ด้วยแนวคิดแบบเหตุผลนิยม (rationalism) และวิทยาศาสตร์จากประเทศทางตะวันตก คติเรื่องนรกสวรรค์ในชาติหน้าก็ถูกกลดทอนลงจากความหมายระดับอภิปรัชญา (metaphysical) ให้เหลือเพียงความหมายระดับจิตวิทยา (psychological) คือให้เหลือเพียง “สวรรค์ในอก นรกในใจ” เท่านั้น รัชกาลที่ 4 ทรงมีแนวคิดแบบเหตุผลนิยม ทรงต้องการให้ชาวพุทธตั้งคำถามกับตัวเองว่า การนับถือศาสนานี้มีประโยชน์ “อย่างไร” เพราะ “เหตุใด” และ “ทำไม” นอกจากนี้พระองค์ยังทรงสนับสนุนให้วิพากษ์การตีความพระไตรปิฎกตามจารีตแบบลังกาด้วยว่า “ถ้อยคำพวกนี้ พระอรหันตศาจารย์กล่าวให้ฟังเพื่อนไป ไม่ตรงอยู่ตามเดิม เชื่อว่าหาเคารพแก่พระพุทธาณญาณไม่”

วรรณกรรมเชิงศาสนาในช่วงที่สังคมไทยเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ยุคใหม่ที่สะท้อนให้เห็นแนวคิดแบบเหตุผลนิยมและวิทยาศาสตร์ตะวันตก คือ “หนังสือแสดงกิจจานุกิจ” แต่งเมื่อ พ.ศ. 2410 โดยเจ้าพระยาทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี (ขำ บุนนาค) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าคำสอนเดิมแท้ของพระพุทธศาสนานั้นเข้ากันได้กับหลักวิทยาศาสตร์ ทั้งยังวิพากษ์จักรวาลวิทยาแบบไตรภูมิว่าเป็นเรื่องที่เหลวไหล ไม่น่าเชื่อถือ

- แนวโน้มวรรณกรรมพระพุทธศาสนาในสังคมยุคใหม่ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 จนถึงปัจจุบัน แบ่งออกเป็น 3 ยุคย่อยๆ ดังนี้

1) ยุคใหม่ตอนต้น : วรรณกรรมของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

วโรรส วรรณกรรมชิ้นสำคัญที่น่าจะสะท้อนถึงแนวคิดแบบสมัยใหม่มากที่สุด คือ หนังสือ “พุทธประวัติ (เล่ม ๑)” ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อพ.ศ. 2455 เป็นหนังสือที่แต่งขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกในงานศพของเจ้านายหนึ่ง เป็นหนังสือสำหรับอ่าน หมายความว่า “พุทธประวัติฉบับนี้มุ่งไปทางวิจารณ์เรื่อง เพื่อนำผู้อ่านผู้เรียนให้รู้จักใช้วิจารณ์ญาณ เพราะฉะนั้น ในท้องเรื่องจึงมีทั้งบรรยายความและวิจารณ์คลุกเคล้ากันตลอดไป” มีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนทั่วไปอ่าน โดยเฉพาะชนชั้นนำหรือชนชั้นสูงของสังคมที่มาร่วมงานศพ แนวการเขียนจึงมุ่งนำพุทธประวัติมาสื่อสารกับคนยุคใหม่ที่กำลังตื่นตัวกับแนวคิดแบบวิทยาศาสตร์ คนกลุ่มนี้คือคนที่ไม่เชื่อจักรวาลวิทยาแบบไตรภูมิ เรื่องมณฆย และอิทธิปาฏิหาริย์ พุทธประวัติที่เหมาะสมกับคนกลุ่มนี้จึงต้องเป็นพุทธประวัติที่สามารถอธิบายได้ด้วยเหตุและผลแบบวิทยาศาสตร์ หนังสือ “พุทธประวัติ (เล่ม ๑)” ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส จึงเต็มไปด้วยการวิพากษ์วิจารณ์ ตั้งคำถามตีความ และวิเคราะห์ในเชิงเหตุผล ต่อมาคณะสงฆ์ได้บรรจุหนังสือเล่มนี้ให้เป็นหลักสูตรนักธรรมชั้นตรีจนถึงปัจจุบัน

ลักษณะเด่นของวรรณกรรมเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นอิทธิพลของยุคใหม่ ดังนี้

โครงเรื่องแนวเหตุผลนิยม สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงปรับเปลี่ยนโครงสร้างเนื้อหาของเรื่องใหม่ โดยตัดเนื้อหาส่วนที่ว่าด้วยการบำเพ็ญบารมีในอดีตชาติของพระ

โพธิสัตว์ออกทั้งหมด แล้วแทนที่ด้วยข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และโบราณคดีของสังคมอินเดียสมัยที่เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จอุบัติขึ้น ดังนั้น พระพุทธเจ้าในวรรณกรรมนี้จึงมีฐานะเป็นบุคคลทางประวัติศาสตร์ที่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยข้อมูลและหลักฐาน

การวิพากษ์เรื่องอภินิหาร แนวคิดของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ตั้งอยู่บนฐานของแนวคิดแบบเหตุผลนิยม พระองค์ได้วิจารณ์เนื้อหาพุทธประวัติแนวจาริตที่เกี่ยวกับเรื่องอภินิหารว่า มีทั้งส่วนที่เป็นแก่นและส่วนที่เป็นเปลือกกระพี้ที่คนรุ่นหลังแทรกปนเข้ามา ดังนั้น ผู้ศึกษาจะต้องอ่านแล้วพิจารณาอย่างรอบคอบ ให้เลือกเอาเฉพาะส่วนที่เป็นแก่นแท้เท่านั้น ส่วนคำถามที่ว่าอภินิหารในพุทธประวัติมีมาได้อย่างไร พระองค์ทรงวินิจฉัยว่าเป็นสิ่งที่คนรุ่นหลังซึ่งเป็นนักจินตคติแทรกปนเข้ามาภายหลังเพื่อให้เกิดความไพเราะในเชิงกาพย์กลอนเท่านั้น นอกจากนี้ การมีอภินิหารในพุทธประวัติ ไม่ใช่เรื่องที่มีอยู่จริง ๆ แต่เพราะพระพุทธเจ้าเป็นมหาบุรุษและทำอุปการะแก่โลกไว้มาก คนรุ่นหลังจึงยกย่องพระองค์อย่างเลอเลิศจนถึงกับสอดแทรกเรื่องอภินิหารเข้ามาเพื่อให้ยิ่งใหญ่

การตีความเรื่องอภินิหาร แม้ว่าสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส จะทรงปฏิเสธอภินิหารในเชิงข้อเท็จจริง แต่มีเนื้อหาบางส่วนที่ทรงยอมให้มีเรื่องอภินิหารได้เหมือนกัน แต่เป็นอภินิหารที่ถูกตีความในเชิง บุคลาธิษฐาน แนวทางการตีความของสมเด็จพระเจ้า เป็นเรื่องการค้นหาเจตนารมณ์ของผู้แต่งวรรณกรรม ว่าได้ซ่อนสาระอะไรไว้เบื้องหลังเรื่องอภินิหารเหล่านั้นมากกว่า

การวิพากษ์ความไม่สมเหตุสมผล สมเด็จพระเจ้า ทรงวิจารณ์ความไม่สมเหตุสมผลในเชิงตรรกะของข้อความบางแห่งในพุทธประวัติด้วย เช่น ข้อที่บอกว่าเจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกบวชเมื่อพระชนมายุได้ 29 พรรษา เพราะเกิดสังเวชพระทัยที่ได้เห็นคนแก่ คนเจ็บ และคนตาย ในคราวเสด็จประพาสพระราชอุทยาน ทรงตั้งคำถามว่าเป็นไปได้อย่างไรที่ คนอายุตั้ง 29 ปี จะไม่เคยเห็นคนแก่ คนเจ็บ และคนตายมาก่อนเลย ในที่สุดพระองค์ก็สันนิษฐานความไม่สอดคล้องในเชิงตรรกะของข้อความตรงนี้โดยโยงไปหาฝีมือของพวกนักจินตคติว่า “น่าจะได้อามาจากหนังสือกาพย์ของจินตคติ ท่านผู้ประพันธ์เป็นเจ้าบทรเจ้ากลอนแต่งขยายเรื่องจริงให้เชื่อง ด้วยหมายจะให้ไพเราะในเชิงกาพย์” ทางออกของพระองค์คือต้องตีความใหม่ให้เกิดความสมเหตุสมผล ดังที่ทรงตรัสไว้ว่า “ถอดเอาใจความก็จะฟังได้ดังนี้ พระมหาบุรุษได้เคยทรงเห็นคนแก่ คนเจ็บ คนตายมาแล้ว แต่ไม่ได้เก็บเอามาทำในพระหฤทัยต่อไป”

วรรณกรรมพระพุทธศาสนาเรื่อง “พุทธประวัติ (เล่ม ๑)” ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ถือเป็นวรรณกรรมสำคัญเรื่องหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นแนวโน้มวรรณกรรมของสังคมไทยในยุคปฏิรูปพระพุทธศาสนาให้ทันสมัยแบบตะวันตก และมีอิทธิพลต่อสังคมไทยอย่างยาวนาน เนื่องจากปัจจุบันยังใช้เป็นหลักสูตรพระปริยัติธรรมด้วย

2) ยุคใหม่ตอนกลาง : วรรณกรรมของท่านพุทธทาสภิกขุ ท่านพุทธทาสภิกขุสามารถสื่อสารกับคนยุคใหม่ได้อย่างมีพลังและได้รับการตอบรับอย่างกว้างขวางทั้งในและต่างประเทศ จุดเด่นของ

ท่านคือการไม่ยึดติดกับวิธีการตีความพระไตรปิฎกและอรรถกถาตามแนวจารีตแบบลังกา และแนวพระพุทธานุศาสนะกระแสหลักในสังคมไทยที่ถูกกำกับโดยรัฐและสถาบันสงฆ์

โจทย์ของท่าน คือ (1) แก่นอันบริสุทธิ์ของพระพุทธานุศาสนาคืออะไร? (2) พระพุทธานุศาสนาแนวจารีตมีจุดอ่อนอย่างไร? และ (3) สังคมโลกยุคใหม่ที่เรากำลังเผชิญอยู่คืออะไร? คำตอบของท่านคือ รูปแบบการตีความของพระพุทธานุศาสนาแนวจารีต เช่น ความเชื่อเรื่องนรกใต้ดินและสวรรค์บนฟ้าตามจักรวาลวิทยาชุดเดิม ไม่มีพลังพอในการที่จะสื่อสารกับโลกยุคใหม่ที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทางออกของท่านคือต้องสร้างวาทกรรมชุดใหม่ขึ้นมา โดยกลับไปหารากฐานเดิมในพระไตรปิฎก แล้วใช้ศาสตร์สมัยใหม่เข้ามาเป็นเครื่องมือสื่อหลักธรรม เช่น วิทยาศาสตร์

ท่านพุทธทาสได้รับอิทธิพลแนวคิดเชิงปฏิรูปจากกลุ่มคิดแนวก้าวหน้าในตอนต้นของยุคใหม่ เช่น รัชกาลที่ 4 สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส และนักปฏิรูปพระศาสนาชาวต่างประเทศ เช่น ท่านธรรมปาละ รวมถึงแนวคิดแบบวิทยาศาสตร์ วรรณกรรมของท่านพุทธทาสมีมากมาย วรรณกรรมชิ้นหนึ่งที่เป็นตัวแทนแนวคิดของท่าน คือ “ปัจจุสมุปบาทจากพระโอบอ” ซึ่งแสดงแนวคิดดังนี้

ภาษาคน-ภาษาธรรม : ทฤษฎีการตีความของท่านพุทธทาส ภาษาพระไตรปิฎกในทรรณะของท่านพุทธทาสมี 2 ประเภท คือ “ภาษาคน” และ “ภาษาธรรม” ภาษาคน คือ ภาษาถิ่นๆ ที่สื่อสารกันเพื่อให้เกิดความเข้าใจในสังคมมนุษย์ เป็นภาษาในระดับที่ยังมีตัวตน เช่น ความเชื่อที่ว่า “นรกอยู่ใต้ดิน สวรรค์อยู่บนฟ้า” ข้อความใดก็ตามที่สื่อออกมาเป็นภาษาคนจะมีความหมายระดับภาษาธรรมซ่อนลึกลงไปเบื้องหลัง เช่น เมื่อพูดถึงนรก-สวรรค์ก็ต้องบอกว่า “นรกหรือสวรรค์นั้น เป็นไปตามอายตนะ ที่อายตนะคือตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ” ส่วนภาษาธรรม คือ ภาษาที่กล่าวถึง

สัจธรรมในพระพุทธานุศาสนาโดยตรง เป็นภาษาระดับปรมัตถธรรมที่กล่าวถึงความไม่มีตัวตน

การวิพากษ์พระไตรปิฎก อรรถกถา และวิสุทธิมรรค แม้ว่าท่านพุทธทาสจะพยายามปฏิรูปศาสนาด้วยการกลับไปหารากฐานเดิมคือพระไตรปิฎก แต่ท่านไม่ได้เชื่อข้อความทุกตัวอักษรในพระไตรปิฎก ท่านได้กระตุ้นให้ชาวพุทธศึกษาอย่างวิพากษ์และคัดสรรเฉพาะส่วนที่เป็นหลักธรรมที่แท้เท่านั้น นอกจากนี้ ท่านเคยกล่าวไว้ว่าในจำนวนเนื้อหาของวิสุทธิมรรค 100 เปอร์เซ็นต์ ท่านรับฟังได้ประมาณ 90-95 เปอร์เซ็นต์ อีกประมาณ 5 เปอร์เซ็นต์ ท่านไม่เห็นด้วย ซึ่งก็คือเรื่องปัจจุสมุปบาทนั่นเอง

การปฏิเสธจักรวาลวิทยาแบบอภิปรินิพพาน ท่านพุทธทาสไม่เห็นด้วยกับท่านพุทธโฆษาจารย์ในการอธิบายบทพุทธคุณที่ว่าด้วย “โลกวิทู” (ผู้รู้แจ้งโลก) โดยระบุลงไปว่าพระพุทธเจ้าทรงทราบ โอกาสโลกที่มีภูเขาสินธุเป็นแกนกลาง มีขนาดความกว้าง ความยาว ความสูง และมีดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์จำนวนเท่านั้นเท่านั้นดวง ท่านพุทธทาสวิจารณ์ว่า “ท่านไปอธิบายโลก อย่างเป็นโอกาสโลก เหมือนที่เราได้ยินได้ฟังเรื่องปรัมปราในไตรภูมิพระร่วงอะไรทำนองนั้น มันมาจากความเชื่อปรัมปราของพวกพราหมณ์... นี่ผมไม่เชื่อเลย นี่ขอให้คิดดูเถิด อธิบายโอกาสโลกอย่างนี้มันเป็นเรื่องของพราหมณ์ เรื่องของฮินดูเก่าก่อนพุทธกาล” ในทรรณะของท่าน พุทธคุณที่ว่า “โลกวิทู” หมายถึง ทรงรู้โลกในเชิงจิตวิทยา (psychological)

ที่อยู่ในชีวิตจิตใจของแต่ละบุคคล โดยท่านได้ยกพุทธพจน์ว่า “โลกที่อย่างพระพุทธเจ้าอธิบายนั้น ท่านอธิบายว่า โลกก็ดี เหตุให้เกิดโลกก็ดี ความดับสนิทแห่งโลกก็ดี ทางให้ถึงความดับสนิทแห่งโลกก็ดี ตถาคตได้บัญญัติไว้ในร่างกายที่ยาวประมาณวาหนึ่ง ที่ยังเป็นๆ ที่มีสัญญาและใจ”

การตีความปฏิจาสัมปาทแนวใหม่ ท่านพุทธทาสตีความปฏิจาสัมปาทแบบตรงข้ามกับจารีตดั้งเดิมในคัมภีร์วิสุทธิมรรคที่ได้รับการยอมรับกันมาเป็นเวลานานในสังคมไทย จารีตการตีความดังกล่าวคือการตีความแบบข้ามภพข้ามชาติ ท่านได้เสนอวิธีการตีความใหม่ว่า “มันต้องเป็นปฏิจาสัมปาทที่ถูกต้องตามพระบาลีเดิม แล้วก็ปฏิบัติได้ ควบคุมได้ ส่วนแต่ที่นี้ อยู่ในเขตที่มีมือคว้าถึงทั้งนั้น หมายถึงเราอาจปฏิบัติได้ จัดการได้ทั้งนั้น” การตีความของท่านพุทธทาสเป็นการปฏิเสธการเวียนว่ายตายเกิดในภพภูมิต่างๆ ทั้งยังเป็นการปฏิเสธจักรวาลวิทยาแบบเดิมด้วย

การฟื้นฟูมิตินิยมโลกุตระธรรม มิตินิยมโลกุตระธรรมของพระพุทธศาสนาในสังคมไทยได้รับความสนใจน้อยลงมาก แม้โลกุตระธรรมเป็นอุดมคติของชีวิตแต่คนในสังคมกลับมีท่าทีต่อพระนิพพานในเชิงลบด้วยซ้ำ โดยเฉพาะในยุคที่สังคมไทยเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและบริโภคนิยม ท่านพุทธทาสนับว่าเป็นคนแรกที่พยายามฟื้นฟูมิตินิยมโลกุตระธรรมให้กลับคืนมาสู่สำนึกของคนไทยอีกครั้ง ท่านได้กระตุ้นให้สังคมไทยและสังคมโลกมองเห็นโทษภัยของวัตถุนิยม

ดังปณิธานข้อที่ 3 ของท่านที่ว่า “การนำโลกออกมาเสียจากวัตถุนิยม” ที่สำคัญท่านไม่เพียงแต่ย้ำว่านิพพานควรเป็นอุดมคติของชาวพุทธเท่านั้น หากยังทำให้นิพพานกลับมาสู่ชาตินี้และโลกนี้ ทุกคนสามารถประสบได้แม้ในชีวิตประจำวันหรือระหว่างการทำงาน “นิพพานที่นี้และเดี๋ยวนี้” สามารถบังเกิดขึ้นได้กับคนทั่วไป

3) วรรณกรรมยุคใหม่ปัจจุบัน

- **วรรณกรรมของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)** แนวคิดของท่านพระธรรมปิฎกที่สะท้อนให้เห็นถึงพระพุทธศาสนาในโลกยุคใหม่มีดังนี้

1) **ฟื้นฟูมิตินิยมนิยมเชิงพุทธ (Buddhist Humanism)** แนวคิดของท่านพระธรรมปิฎกเป็นแนวคิดมนุษยนิยมที่ตั้งอยู่บนฐานความเชื่อและศรัทธาในศักยภาพของมนุษย์ที่จะสามารถพัฒนาให้เข้าถึงความดีงามสูงสุดได้ หรือที่ท่านเรียกว่า “ตถาคตโพธิศรัทธา” มุ่งกลับเข้าไปหาคุณค่าภายในของมนุษย์ ในขณะที่แนวคิดมนุษยนิยมของตะวันตกมุ่งเอาศักยภาพออกไปใช้ด้านนอกเพื่อพิชิตธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

2) **การฟื้นฟูมิตินิยมทางสังคมแนวพุทธ** ท่านพระธรรมปิฎกพยายามจะฟื้นฟูมิตินิยมทางสังคมของพระพุทธศาสนาให้กลับคืนมา ซึ่งก่อนหน้าท่านพุทธทาสก็เคยเสนอแนวคิดนี้มาบ้างแล้ว คือแนวคิดเรื่อง “ขันมิกสังคมนิยม” ฐานคิดเรื่องมิตินิยมทางสังคมของท่านคือเรื่อง “ศีล” หรือ “วินัย” เป็นเรื่องของความดีงามส่วนบุคคล นักวิชาการตะวันตกบางท่านวิจารณ์พระพุทธศาสนาว่าเป็นศาสนาที่ไม่มีจริยธรรมเชิงสังคม ท่านพระธรรมปิฎกได้ลบคำกล่าวหาเหล่านี้ด้วยการเสนอแนวคิดเรื่อง “ศีลกับเจตนารมณ์ทางสังคม” ในความหมายของท่าน ศีลหรือวินัยก็คือเรื่องการจัดโครงสร้างหรือการจัดระบบความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับปัจจัย 4

3) การวิพากษ์ฐานคิดตะวันตกและเสนอแนวคิดแบบองค์รวมเชิงพุทธ วรรณกรรมเรื่อง “การศึกษาเพื่อสันติภาพ” และเรื่อง “พุทธวิธีแก้ปัญหาเพื่อศตวรรษที่ 21” ได้วิพากษ์อารยธรรมของตะวันตก โดยกรอบมุมมองของพุทธธรรม คือ “ปัญจธรรม” (ธรรมเครื่องเน้นซ้ำหรือธรรมที่ทำให้เกิดเป็นปัญหา ซ้ำซ้อนและยืดเยื้อยาวนาน) พระธรรมปิฎกได้ใช้หลักปัญจธรรมมาวิจารณ์การทำสงครามเย็นของประเทศมหาอำนาจตะวันตก 2 ค่าย คือ ค่ายเสรีประชาธิปไตยกับค่ายคอมมิวนิสต์ ท่านมองว่ารากฐานที่มาของสงครามครั้งนี้ แท้ที่จริงแล้วก็คือการทำงานประสานสัมพันธ์ของ กิเลสกลุ่มปัญจธรรม กล่าวคือ แกนกลางของความขัดแย้งที่อยู่ระดับลึกสุดเป็นเรื่องของความยึดมั่นถือมั่นในอุดมการณ์ (ทิฐิ) การต่อสู้ช่วงชิงเพื่อให้ได้เป็นประเทศมหาอำนาจของโลก เป็นการแสดงตัวของมานะ ส่วนการแย่งชิงผลประโยชน์เพื่อจะได้ครอบครองทรัพยากรของโลกเป็นการแสดงตัวของตัณหา นอกจากนี้ ศาสตร์ต่างๆ ที่มาจากสังคมตะวันตก ไม่ว่าจะเป็นวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ ท่านพระธรรมปิฎกมองว่าล้วนตั้งอยู่บนฐานคิดที่ผิดพลาดทั้งนั้น คือ

- (1) วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (Natural Sciences) ตั้งอยู่บนฐานคิดที่จะพิชิตธรรมชาติ
- (2) สังคมศาสตร์ (Social Sciences) ตั้งอยู่บนฐานคิดแบบมุ่งอำนาจ ที่จะครอบงำเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ไม่ได้มองเพื่อนมนุษย์ในฐานะเป็นมิตรหรือเพื่อนร่วมโลก
- (3) มนุษยศาสตร์ (Humanities) เจริญมาบนฐานแนวคิดที่มองความหมายของอิสรภาพ หรือ freedom ซึ่งเป็นจุดหมายของชีวิตในแง่ของการแผ่ขยายพลังอำนาจออกไปนอกตัวในการที่จะได้เป็นใหญ่ที่จะทำอะไร ได้ตามปรารถนา

พระธรรมปิฎก ได้เสนอแนวคิดแบบองค์รวมบนฐานของแนวคิดทางพระพุทธศาสนา คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนฐานความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติ สังคม และมนุษย์ ท่านมองว่าการพัฒนาที่จะเรียกว่าเป็น การพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development) จะต้องเกิดดุลยภาพหรือองค์รวม (holism / integration) ของมิติ 3 ด้าน คือ ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม สังคม และมนุษย์

- วรรณกรรมของฟริตจอฟ คาปรั้า วรรณกรรมแนวพระพุทธศาสนาในประเทศตะวันตก ที่ถือว่ามีชื่อเสียง คือ งานวรรณกรรมของฟริตจอฟ คาปรั้า (Fritjof Capra) นักฟิสิกส์ผู้สนใจศึกษาศาสนา ตะวันออก เขามีผลงานที่ถือว่าโด่งดัง 3 เรื่อง คือ “The Tao of Physics” (เต๋าแห่งฟิสิกส์) “The Turning Point” (จุดเปลี่ยนแห่งศตวรรษ) และ “Uncommon Wisdom” (จุดเกิดแห่งเต๋าฟิสิกส์) คาปรั้าได้เริ่มงานของเขาด้วยการวิพากษ์ความผิดพลาดของกระบวนทางวิทยาศาสตร์แบบเก่า คือ ฟิสิกส์เก่า ที่ตั้งอยู่บนฐานคิดของบุคคลสำคัญ 3 ท่าน คือ ฟรานซิส เบคอน เรอเน เดการ์ตส์ และ ไอแซค นิวตัน ฐานคิดที่คาปรั้านำมาวิพากษ์มีดังนี้

- 1) วรรณกรรมแบบจักรกล (mechanistic view) บุคคลที่ถือว่าเป็นต้นตอที่มาของวรรณกรรมแบบจักรกล คือ เรอเน เดการ์ตส์ เขาได้รับแนวคิดนี้มาจากการสังเกตเครื่องจักรชนิดต่างๆ ที่ประดิษฐ์ขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 17 ด้วยความมหัศจรรย์ของเครื่องจักรที่เคลื่อนไหวได้ราวกับเป็นสิ่งมีชีวิต เขาหลงใน

เครื่องจักรอย่างมากจนสามารถสร้างสิ่งประดิษฐ์ได้ด้วยตัวเอง ดังนั้น จึงยากที่จะหลีกเลี่ยงการเปรียบเทียบเครื่องจักรกับสิ่งมีชีวิต คาปรั้าได้วิพากษ์ทฤษฎีของเดการ์ตส์ว่าเป็นฐานคิดที่อยู่เบื้องหลังการทำลายสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของโลก เพราะเข้าไปลดคุณค่าของสรรพสิ่งในจักรวาลในฐานะเป็นองค์รวมแห่งสภาพพิพเพียวกัน เป็นหน่วยชีวิตที่มีจิตวิญญาณ

ให้เหลือเพียงเครื่องจักรกลที่ไร้ชีวิตจิตใจ

2) ทฤษฎีแบบลดทอน (reductionistic view) เซอร์ไอแซค นิวตัน เป็นผู้ให้กำเนิดแนวคิดในการศึกษาหาความจริงของธรรมชาติและจักรวาลด้วยการลดทอนลงไปหาหน่วยย่อย ฐานที่เรียกว่า “อะตอม” (Atom) ทฤษฎีของนิวตันถูกวิจารณ์ว่าเป็นที่มาของแนวคิดแบบมุ่งความชำนาญพิเศษเฉพาะด้าน (specialization) และเป็นที่มาของการมองโลกธรรมชาติแบบแยกส่วน

3) แนวคิดพิชิตธรรมชาติ (conquest of nature) แนวคิดนี้ถูกวิจารณ์ว่าก่อปัญหาและเป็นที่มาของสภาพจิตที่มุ่งจะเอาชนะธรรมชาติและเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน บุคคลที่ถือว่าเป็นผู้เผยแพร่แนวคิดนี้คือ ฟรานซิส เบคอน ดังที่คาปรั้าวิจารณ์ไว้ว่า “ในสายตาของเขา ธรรมชาติจะต้องถูกไถ่อย่างไม่มีหยุดหย่อน ถูกดึงมารับใช้ และทำให้เป็นทาส ธรรมชาติจะต้องถูกจำกัดขอบเขต และเป้าประสงค์ของนักวิทยาศาสตร์ก็คือ ทรมาณให้ธรรมชาติเปิดเผยความลับออกมา จินตนาการอันก้าวร้าวรุนแรงส่วนใหญ่นี้ดูเหมือนจะได้แบบอย่างมาจากการสอบสวนบรรดาแม่มดหมอผีในยุคสมัยของเบคอนเอง”

4) ควอนตัมฟิสิกส์กับพระพุทธศาสนา คาปรั้ามองว่าทฤษฎีควอนตัมฟิสิกส์มีส่วนคล้ายคลึงกับแนวคิดแบบองค์รวมของพระพุทธศาสนามาก โดยเฉพาะทฤษฎีบูทสเตรป (Bootstrap) ของจอห์น ฟิชเชอร์ ชิว ที่เสนอขึ้นมา ในปี ค.ศ. 1960 ทฤษฎีบูทสเตรปเสนอว่า ธรรมชาติไม่สามารถถูกลดทอนลงเป็นหน่วยพื้นฐานเหมือนหน่วยย่อยพื้นฐานของวัตถุ แต่ต้องทำความเข้าใจธรรมชาติในแง่ของความสอดคล้องต้องกันของส่วนทั้งหมด วิชาฟิสิกส์ทั้งปวงต้องดำเนินไปตามข้อกำหนดในลักษณะที่ส่วนประกอบต่างๆ ของมันมีความสัมพันธ์ที่สอดคล้องซึ่งกันและกัน และสอดคล้องภายในตัวมันเองด้วย ความคิดนี้ทำให้เกิดการแยกขาดขั้นรากฐาน จากวิธีการวิจัยพื้นฐานทางฟิสิกส์แบบเดิมๆ ซึ่งจะมีแนวโน้มจะหาส่วนประกอบพื้นฐานของวัตถุ ปรัชญาบูทสเตรปไม่เพียงแต่ปฏิเสธความคิดเกี่ยวกับหน่วยพื้นฐานของวัตถุเท่านั้น แต่ยังปฏิเสธสิ่งที่เป็นพื้นฐานทุกอย่างด้วย ไม่มีสิ่งคงตัว กฎ หรือสมการขั้นพื้นฐานใดๆ เอกภพเป็นข่ายใยที่มีความเคลื่อนไหวแห่งเหตุการณ์ที่เชื่อมโยงถึงกันและกัน ไม่มีคุณสมบัติของส่วนใดๆ ในข่ายใยนี้ที่ถือว่าเป็นคุณสมบัติพื้นฐาน หากจะเป็นไปตามคุณสมบัติของส่วนอื่นๆ และตามความสอดคล้องโดยส่วนรวมของความสัมพันธ์เชื่อมโยงประสาน ซึ่งเป็นตัวกำหนดโครงสร้างของข่ายใยทั้งหมด

คาปรั้ามองว่าแนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวคิดของพระพุทธศาสนา ดังที่เขากล่าวไว้ว่า “หลักการพื้นฐานทางปรัชญาวิทยาศาสตร์ของชีวิตนั้น ขัดแย้งอย่างถึงรากเหง้ากับประเพณีวิทยาศาสตร์ทางตะวันตก แต่สอดคล้องกับแนวคิดของตะวันออก โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระพุทธศาสนา” และเขาได้กล่าวต่อไปอีกว่า ในขณะที่ทฤษฎีการมองจักรวาลว่าเป็นข่ายใยของความสัมพันธ์ต่างๆ นั้นเป็นลักษณะพิเศษของความคิดทางตะวันออก ผมได้แสดงให้เห็นว่าเอกภพและความสัมพันธ์ซึ่งและกันของสรรพสิ่งและ

เหตุการณ์นั้น ได้มีการแสดงไว้อย่างชัดเจนที่สุดและอธิบายไว้อย่างละเอียดที่สุดในศาสนาพุทธฝ่ายมหายาน ความคิดของพระพุทธศาสนาสำนักรากนี้สอดคล้องกลมกลืนอย่างสมบูรณ์กับฟิสิกส์แนวพุทธศตวรรษที่ 25 ในด้านปรัชญาทั่วไปและในเรื่องเฉพาะเกี่ยวกับสสาร

- กลุ่มวรรณกรรมที่เน้นพุทธจริยธรรมเชิงสังคม

1) วรรณกรรมที่เน้นมิติทางสังคมเชิงพุทธ

ก. วรรณกรรมของนายแพทย์ประเวศ วะสี วรรณกรรมที่น่าจะสะท้อนแนวคิดของนายแพทย์ประเวศเกี่ยวกับมิติทางสังคมเชิงพุทธได้อย่างโดดเด่น ได้แก่ “ธรรมิกสังคม” ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ศีลธรรมหรือศาสนาเหมือนกับสถาบันอื่นๆ ในสังคม ต้องประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 2 ส่วน คือ (1) ส่วนที่เป็นโครงสร้าง ได้แก่ สถาบันครอบครัวและสถาบันชุมชน (2) ส่วนที่เป็นสังคมแต่ง ได้แก่ หลักศีลธรรมหรือหลักคำสอนทางศาสนา

นายแพทย์ประเวศเสนอให้วิเคราะห์ปัญหาในระดับ โครงสร้างหรือระดับสังคม แทนที่จะมองว่าเป็นความชั่วหรือความไม่ดีส่วนบุคคล ดังนั้น การฟื้นฟูศีลธรรมในสังคมไทยในทัศนะของนายแพทย์ประเวศจึงไม่ใช่การมุ่งทำให้แต่ละคนเป็นคนดีแล้วสังคมทั้งหมดจะดีขึ้นเอง แต่อยู่ที่ว่าทำอย่างไรจึงจะให้โครงสร้างของสังคมเข้มแข็งจนสามารถเป็นภูมิคุ้มกันทางสังคมได้ บางครั้งศีลธรรมก็สามารถเกิดขึ้นได้เอง โดยอาศัยโครงสร้างทางสังคมเป็นตัวหล่อหลอมในรูปแบบของวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิต

ข. วรรณกรรมของนิธิ เอียวศรีวงศ์ มีหลักธรรมหลายประการที่นิธิเห็นว่าควรมีมิตินทางสังคมด้วยถึงจะสอดคล้องกับสังคมสมัยใหม่ เช่น หลักคำสอนเรื่องกรรม เขาให้ความเห็นว่า คนไทยมักมองกรรมเป็นเรื่องของบุคคลแต่เพียงอย่างเดียว บุคคลทำกรรมดีมาน้อยจึงเกิดมาจน ถ้ามองว่ากรรมยังมีอีกมิติหนึ่งคือ กรรมของสังคม ซึ่งเราคงปฏิเสธไม่ได้ว่าส่วนหนึ่งของความจนมีสาเหตุมาจากสังคม เช่น เขาทำไร่นานอยู่ดี ก็ไปอพยพเขาขึ้นไปอยู่บนยอดเขาแห้งแล้ง เพื่อจะเอาที่ดินของเขาไปทำเขื่อน ก็กลายเป็นคนจนรากเลือดอยู่บนเขา ก็เห็นได้อยู่ชัดๆ ว่ากรรมที่ทำให้เขาจนนั้นเป็นกรรมของสังคมแน่ เรื่องศีลก็เช่นกัน เรามักเข้าใจว่าปาณาติบาตเป็นการกระทำเฉพาะของบุคคลใดบุคคลหนึ่งเท่านั้น แต่นิธิเตือนว่ายังมีปาณาติบาตที่เกิดขึ้นได้โดยไม่มีบุคคลเป็นผู้กระทำ เช่น ความตายที่เกิดจากความยากจนและความเหลื่อมล้ำค่าสูงทางเศรษฐกิจ และความตายที่เกิดจากการสังหารด้วยรถยนต์ เมื่อต้องการส่งเสริมให้คนมีศีลธรรม ไม่ใช่แค่จะพร่ำสอนให้ทุกคนทำดีเท่านั้น แต่ต้องพยายามสร้างสรรค์สภาพแวดล้อมทางสังคมให้เอื้อต่อการมีศีลธรรมด้วย

2) วรรณกรรมที่เน้นจริยธรรมแบบผูกพันกับสังคม

ก. ประวัติความเป็นมา ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา วรรณกรรมพระพุทธศาสนาที่เสนอการเข้าไปผูกพันกับการแก้ปัญหาสังคม (Socially Engaged Buddhism) กำลังเป็นที่สนใจศึกษาของคนทั่วไป เพื่อตอบสนองปัญหาในบริบทสังคมโลกยุคใหม่ เช่น ปัญหาสงคราม ปัญหาการ

ก่อนการร้าย ปัญหาธรรมชาติสิ่งแวดล้อม แนวคิดนี้ นำโดย “ดิช นัท ฮันห์” พระภิกษุชาวเวียดนาม ที่เน้นการฝึกสติเพื่อเสริมสร้างสันติภาพภายในจิตใจ อันเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสันติภาพภายนอกด้วย

ข. **แนวคิดสำคัญ** พระพุทธศาสนาแบบผูกพันกับสังคมเป็นความพยายามที่จะประยุกต์หลักธรรมและหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเพื่อแก้ปัญหาสังคม นักวิชาการบางท่านมองว่าพระพุทธศาสนาแนวนี้ไม่ใช่รูปแบบที่เคยมีมาก่อนในพระพุทธศาสนา แต่เป็นการเพิ่มเนื้อหาใหม่ๆ เข้ามาในพระพุทธศาสนาแบบจารีตดั้งเดิม แม้ขบวนการชาวพุทธแบบผูกพันกับสังคมจะมีหลายกลุ่ม แต่อาจแบ่งแนวคิดหลักๆ เป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

ลักษณะที่ 1 คือ “การมีสำนึกตระหนักรู้” (Awareness) หมายถึง การเจริญ “สติ” (Mindfulness) ในพระพุทธศาสนา

ลักษณะที่ 2 คือ “ความเป็นหนึ่งเดียวระหว่างตนเองกับโลก” (Identification of self and world) ได้แก่ ความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียว (oneness) ไม่มีการแบ่งแยก (nondualism) การอิงอาศัยกัน (interdependence) และความรู้สึกเห็นอกเห็นใจสรรพสัตว์

ลักษณะที่ 3 คือ “หลักการลงมือกระทำ” (Imperative of Action) ดังที่ท่านดิช นัท ฮันห์เขียนไว้ว่า “เมื่อมีการเห็น จะต้องมีการกระทำ”

3) วรรณกรรมแนวที่ตีความจักรวาลวิทยาเชิงพุทธแนวใหม่

ก. วรรณกรรมของนายแพทย์ประสาน ต่างใจ

1. **จิตจักรวาลในฐานะเป็นพื้นฐานของสรรพสิ่ง** “จิตจักรวาล” ในทรรศนะของนายแพทย์ประสาน มีความหมายในลักษณะคล้ายกันกับ “จิตวิญญาณแห่งเทพ” (divine consciousness) หรือ “พระจิตยิ่งใหญ่แห่งจักรวาล” (Godhead or Universal Spirit) ของคริสต์ศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับทรรศนะของนักฟิสิกส์ยุคใหม่ที่ว่า “ปฐมเหตุ” (primary cause) “สิ่งที่มีมาแต่ดั้งเดิม” (the ever-present origin) หรือ “พลังงานปฐมภูมิ” (primary energy) ซึ่งนายแพทย์ประสานตีความว่าน่าจะตรงกับแนวคิดของเรื่อง “พลังงานแสงแรก” หรือ “แสงเรืองกระจ่าง” (luminescent or clear light) ของนิยายวัชรยาน และแนวคิดของนิยายเซนเรื่อง “จิตหนึ่ง” (One Mind) อันเป็นจิตบริสุทธิ์ก่อนจะกลายมาเป็นความหลากหลายแห่งสังสารวัฏ

นายแพทย์ประสานมองว่าอภิปรัชญาหรือการอธิบายภาวะความจริงสูงสุดของศาสนาทั้งหลายล้วนแต่สอดคล้องกับแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระพุทธศาสนา และในสภาพดั้งเดิมของจักรวาลก่อนที่จะเกิดสรรพสิ่งนั้น จิตวิญญาณมีลักษณะเป็นอย่างเดียวกันกับพลังงาน ดังนั้นกล่าวได้ว่า พื้นฐานของจักรวาลก็คือ “จิต” หรือ “จิตวิญญาณ” นั่นเอง เป็นรากฐานที่มาของสรรพสิ่ง

2. **นิพพานในฐานะเป็นวิวัฒนาการขั้นสูงสุดของจิต** นอกจากจิตจะเป็นพื้นฐานที่มาของสรรพสิ่งแล้ว นายแพทย์ประสานมองว่าสรรพสิ่งที่วิวัฒนาการออกจากจิตยังได้วิวัฒนาการแยกออกเป็น 2 สาย คือ สายหนึ่งเป็นวิวัฒนาการของโลกทางกายภาพและอีกสายหนึ่งเป็นวิวัฒนาการของโลกแห่งจิต

วิญญาณของมนุษย์ ซึ่งก็คือวิวัฒนาการของนามรูปตามหลักพระพุทธศาสนานั้นเอง โดยทั้งสองสายนี้ได้วิวัฒนาการเคียงคู่ขนานกันมาตลอด

สำหรับวิวัฒนาการขั้นสูงสุดของจิต นายแพทย์ประสานเรียกว่า “จิตแห่งความดีงาม” หรือ “ธรรมจิต” (spirituality) ได้แก่ การวิวัฒนาการเข้าสู่ภาวะนิพพานในทรรศนะทางพระพุทธศาสนา หลักปฏิบัติทางศาสนาทั้งหลาย เช่น การเจริญสมาธิภาวนาของพระพุทธศาสนาก็คือวิธีการที่จะทำให้จิตวิวัฒนาการถึงขั้นสูงสุด เพื่อรู้แจ้งเห็นจริงในธรรมชาติแห่ง “ตถตา” (ความเป็นเช่นนั้นเอง) หรือสุญญตา (ความว่าง) อันธรรมชาติดั้งเดิมของจิตจักรวาลนั่นเอง

ข. **วรรณกรรมของปริญาตันสกุล** วรรณกรรมที่น่าจะจัดเป็นวรรณกรรมพระพุทธศาสนาในโลกยุคใหม่ คือวรรณกรรมชุด “จิตจักรวาล” โดยเฉพาะวรรณกรรมอันดับที่ 14 เรื่อง “คัมภีร์นิพพาน” ซึ่งผู้เขียนพยายามนำแนวคิดเรื่อง นิพพาน สุญญตา กรรม และสังสารวัฏของพระพุทธศาสนาไปตีความบนพื้นฐานของจักรวาลวิทยาที่ตนเองสร้างขึ้น

1. **สนามพลังงานจักรวาลและองค์จิตจักรวาล** ปริญา เสนอว่า สภาพดั้งเดิมก่อนที่จะมีสรรพสิ่งเกิดขึ้นนั้น จักรวาลอยู่ในสภาพที่เขาเรียกว่า “สนามพลังงานสากล” หมายถึง สนามพลังงานอันกว้างใหญ่ไพศาล เป็นสภาพที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่ด้วยตัวของมันเอง ไม่มีผู้สร้างหรือผู้ให้กำเนิด เป็นสนามที่รองรับการเกิดขึ้นของสรรพสิ่งรวมทั้งองค์จิตจักรวาล ถ้าไม่มีสนามพลังงานสากลนี้ องค์จิตจักรวาลก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ ส่วน “องค์จิตจักรวาล” หมายถึง องค์พระผู้เป็นรากฐานที่มาของสรรพสิ่งในจักรวาล รวมทั้งชีวิตมนุษย์ พระองค์เสด็จอุบัติขึ้นด้วยพระองค์เองเมื่อ 8,100,160 ล้านปีที่ผ่านมาและทรงดำรงอยู่ ณ จุดศูนย์กลางของสนามพลังงานสากล หลังจากเสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ในขั้นแรกพระองค์ทรงสร้าง “จิตจักรวาลดวงเล็ก” เพื่อให้เป็นผู้ทำหน้าที่แบ่งภาค พลังงานออกมาเกิดเป็นมนุษย์ในดาวเคราะห์โลก ซึ่งพลังงานที่แบ่งภาคออกมาเกิดเป็นมนุษย์นี้เรียกว่า “จิตวิญญาณ”

2. **โครงสร้างจิตและการทำงานของจิต** จิตวิญญาณของมนุษย์ซึ่งแบ่งภาคออกมาจากจิตจักรวาลดวงเล็ก มีโครงสร้างที่เรียกว่า “คนสองมิติ” คือ จิตหยาบและจิตวิญญาณ จิตหยาบ คือ จิตที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของจิตวิญญาณในการทำงานร่วมกับ “เครื่องยนต์แห่งกรรมรูปธรรมมนุษย์” (ร่างกาย) ในฐานะเป็นศูนย์กลางของการ “สัมผัสรับรู้เห็นนึกคิดตัดสินใจ การแสดงออกทางอารมณ์ความรู้สึกและการกระทำพฤติกรรมใดๆ ด้วยเครื่องยนต์แห่งกรรม” “กล่าวง่ายๆ คือ มนุษย์มีจิตหยาบเอาไว้ทำหน้าที่แทนจิตวิญญาณแก่ตนเอง” สำหรับจิตวิญญาณผู้เป็นแก่นแท้ในฐานะของผู้มอบอำนาจหรือผู้มอบหมายให้จิตหยาบทำหน้าที่แทนตน ก็จะต้องร่วมรับผิดชอบการแสดงออกหรือการกระทำใดๆ ของจิตหยาบทั้งหมดนั้นเสมือนหนึ่งเป็นผู้กระทำด้วยตนเองเสมอ ไม่ว่าการสันตะเทือนเพื่อการแสดงออกหรือกระทำโดยจิตหยาบนั้นจะถูกต้องเหมาะสมหรือไม่ก็ตาม

3. **การเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ** มนุษย์ผู้ยังไม่สามารถพัฒนาจิตวิญญาณของตนให้กลับคืนสู่แดนนิพพานได้ เมื่อสิ้นอายุขัยในภพชาติหนึ่งๆ แล้ว จิตหยาบซึ่งทำหน้าที่แทนจิตวิญญาณก็จะถูก

ทิ้งให้เสื่อมสลายไปพร้อมกับร่างกายในโลกนี้ ผลแห่งกรรมชั่วทุกชนิดที่จิตหยาบก่อไว้ “จิตวิญญาณผู้เป็นแก่นแท้จะต้องรับเหมาเอามาเป็นผลกรรมของตัว เหมือนหนึ่งตนเองเป็นผู้ก่อไว้ ทั้งหมดทั้งสิ้น” หากแต่จิตวิญญาณนั้นจะไม่แปรเปลี่ยนด้วยผลแห่งกรรมนั้น อย่างไรก็ตาม แม้จิตวิญญาณของมนุษย์จะได้รับการปกป้องไม่ให้แปรเปลี่ยนจากผลกรรมเก่า แต่ก็ต้องมีพันธะรับผิดชอบในการชดใช้กรรมเก่าทุกประการ นั่นคือการเวียนกลับมาเกิดใหม่เหมือนภพชาติในอดีต เพื่อให้ได้มีโอกาสแก้ไขปรับปรุงตัวเองใหม่ ถ้ามาเกิดใหม่แล้วยังทำผิดพลาดอีกครั้งก็ต้องกลับมาเกิดใหม่อีกครั้งนี้อยู่ต่อไป

4) วรรณกรรมพระพุทธศาสนากับแนวคิดหลังสมัยใหม่ แนวคิดแบบหลังสมัยใหม่ (Postmodernism) เป็นแนวคิดที่มุ่งวิพากษ์แนวคิดแบบสมัยใหม่ (Modernism) และแนวคิดแบบโครงสร้างนิยม (Structuralism) ที่เชื่อมั่นว่ามีความจริงหรือสัจธรรมที่รอคอยการค้นพบและความจริงนี้สามารถเข้าถึงได้ด้วยวิธีการแบบวิทยาศาสตร์ นอกจากนี้ยังสามารถเสนอภาพตัวแทน (representation) ของความจริงได้โดยผ่านโครงสร้างของภาษา

จุดกำเนิดของแนวคิดแบบหลังสมัยใหม่ คือ การปฏิวัติที่เรียกว่า “The Linguistic Turn” ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ก่อให้เกิดความสนใจกับอิทธิพลของภาษาที่มีต่อวิถีคิดอย่างจริงจัง จากที่ภาษาเคยถูกมองว่าเป็นเครื่องมือในการสื่อสารที่สามารถสะท้อนความคิดและโลกแห่งความเป็นจริงได้อย่างครบถ้วน (representativeness) ในช่วงแรกของการปฏิวัติภาษา ได้เกิดวิถีคิดที่เรียกว่า “โครงสร้างนิยม” (Structuralism) บุคคลที่มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อการปฏิวัติดังกล่าวก็คือ

เฟร์ดินองด์ เดอ โซซูร์ (Ferdinand de Saussure) นักภาษาศาสตร์ชาวสวิส ซึ่งผลงานของเขาเป็นการแสวงหาระบบภาษา (langue) ที่เขาอ้างว่าอยู่เบื้องหลังภาษาทุกภาษาที่ใช้กันอยู่จริงๆ (parole) และเป็นโครงสร้างทางภาษาที่มีอิทธิพลในการกล่อมเกลาจิตใจ ความหมาย และโลกทางสังคมของมนุษย์

แนวคิดแบบโครงสร้างนิยมก็ได้ก่อให้เกิดการพัฒนาแนวคิดใหม่ ๆ ที่เรียกว่า “แนวคิดหลังโครงสร้างนิยม” (Poststructuralism) ที่ทั้งต่อต้านและต่อ ยอดแนวคิดแบบโครงสร้างนิยม โดยมีผลงานที่โดดเด่นของนักปรัชญาชาวฝรั่งเศสคนสำคัญ คือ **ฌาคส์ แดริดา** (Jacques Derrida)

ในขณะที่นักคิดในกลุ่มโครงสร้างนิยมเห็นว่าภาษามีโครงสร้างสากลอยู่เบื้องหลัง ซึ่งหากเราค้นพบโครงสร้างดังกล่าวก็จะสามารถอธิบายทุกสิ่งทุกอย่างได้ แดริดากลับเห็นตรงกันข้าม เขาเห็นว่าภาษามีธรรมชาติที่ไร้ระเบียบและไม่มีเสถียรภาพ ความหมายของมันผันแปรไปตามบริบทที่เปลี่ยนไป ดังนั้น เขาต้องการที่จะรื้อ (deconstruct) ระบบวิธีคิดดังกล่าว เขาได้แสดงให้เห็นถึงธรรมชาติอันไม่แน่นอนของภาษาต่อไปว่าภาษาไม่ได้มีความหมายโดยสมบูรณ์ในตัวเอง และไม่สามารถสะท้อนความเป็นจริง (reality) ออกมาได้

นอกจากแดริดาแล้ว นักคิดในสกุลหลังโครงสร้างนิยมอีกคนหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อการก่อตัวของแนวคิดแบบหลังสมัยใหม่ก็คือ **มิเชล ฟูโกต์** (Michel Foucault) ผลงานของเขาได้รับอิทธิพลเป็นอย่างสูงจากนิทเช่ (Nietzsche) ฟูโกต์ชี้ให้เห็นว่าความรู้และอำนาจเป็นสิ่งที่ไม่อาจแยกออกจากกันได้ แนวคิดดังกล่าวก่อให้เกิดความสงสัยในวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นความรู้ที่ถูกจัดให้อยู่ในลำดับสูงสุดของความรู้ทั้งปวง

ในยุคสมัยใหม่ โดยการอ้างว่าความรู้แบบวิทยาศาสตร์นั้นคือความรู้ที่จริงที่สุด เพราะปลอดค่านิยมและเป็นอิสระจากอคติจากการเมือง แต่ฟูโกต์สามารถแสดงให้เห็นว่าที่แท้จริงแล้วมันกลับเป็นความรู้ที่ให้ผลประโยชน์กับกลุ่มชนชั้นนำในสังคม

(วรรณกรรมพระพุทธศาสนาในสังคมยุคใหม่, 26 มีนาคม 2558 สืบค้นเมื่อ

4 พฤศจิกายน 2561 จาก <https://www.mcu.ac.th/article/detail/515>)

2.2 แนวคิดทฤษฎีทางศิลปะการแสดงทั้ง 3 สื่อ

2.2.1 แนวคิดเรื่องคุณลักษณะของสื่อ

2.2.1.1 คุณลักษณะของละครเวที

ลักษณะสำคัญคือการแสดงสด มีการสื่อสารหรือปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักแสดงกับผู้ชมค่อนข้างสูง การเคลื่อนไหวร่างกาย การแสดงสีหน้า การใช้พื้นที่ การจัดแสง เสียง สี ฉาก และมัลติมีเดียประกอบช่วยสื่อสารความหมายและอารมณ์ในพื้นที่ที่มีจำกัด เวลาที่จำกัดในการนำเสนอผู้เขียนบทละครจึงต้องรู้จักเลือกเฟ้นเฉพาะฉากที่เป็นหัวใจสำคัญของเรื่อง ทั้งยังต้องนำภาพสะท้อนชีวิตออกมาสู่สายตาของผู้ชมได้อย่างน่าสนใจ มีคุณค่าในด้านศิลปะ และให้แง่คิดเพื่อให้ผู้ชมเข้าใจชีวิตและธรรมชาติของมนุษย์ (สดีโส พันธุมโกมล, 2515: 150)

2.2.1.2 คุณลักษณะของละครโทรทัศน์

ถ่ายทอดได้ทั้งภาพและเสียงในเวลาเดียวกัน ให้ความบันเทิงและสร้างสรรค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยใช้คอมพิวเตอร์กราฟิกเข้ามาช่วย เข้าถึงผู้รับสารได้อย่างทั่วถึง มีอิทธิพลสูงเนื่องจากเข้าถึงประชาชนได้ทุกกลุ่มทั้งกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด ผ่านอุปกรณ์คือเครื่องรับโทรทัศน์ (นงนุชศิริโรจน์, 2554: 192) นอกจากนี้ปัจจุบันยังสามารถรับชมละครโทรทัศน์ได้ผ่านคอมพิวเตอร์และสมาร์ทโฟน ทั้งการแพร่ภาพสด (Live) และรับชมย้อนหลัง

2.2.1.3 คุณลักษณะของภาพยนตร์

เล่าเรื่องในระยะเวลาที่ค่อนข้างจำกัด อาศัยศิลปะและเทคนิคในการถ่ายทำ มุมกล้อง การตัดต่อรวมถึงการออกแบบฉาก แสง เสียง เครื่องแต่งกาย แต่งหน้า เทคนิคพิเศษ ฯลฯ ผู้รับสารคาดหวังว่าจะได้รับความพึงพอใจ ภาพยนตร์มีบทบาทในการให้ความรู้ ความเป็นบันเทิง และโน้มน้าวใจ ภาพยนตร์แสดงภาพสะท้อนของสังคม ทั้งยังปลูกฝังค่านิยมและจริยธรรมจากสถาบันต่างๆ ในสังคม เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันทางศาสนาไปสู่เด็กและประชาชนทั่วไป (ฉัตรกุล ทองเกต, 2539: 8-12)

2.2.1.4 เปรียบเทียบคุณลักษณะของ 3 สื่อ

Edwin Wilson และ Alvin Goldfarb (2016: 6-15) ได้เปรียบเทียบคุณลักษณะของ สื่อละครเวที ละครโทรทัศน์ และภาพยนตร์ไว้ว่า แม้ในความเป็นจริงแล้ว ความเป็น “ละคร” ที่ปรากฏใน ทั้ง 3 สื่อนี้จะคล้ายคลึงกัน เพราะต่างก็มีรากมาจากละครเวทีเหมือนกัน ซึ่งมีประวัติความเป็นมายาวนาน กว่า 2,500 ปีตั้งแต่สมัยกรีกแล้ว ทั้งในแง่ของเรื่องราว ตัวละคร หรือแม้แต่บทสนทนา ที่ภาพยนตร์เองก็ อาจจะขอยืมสิ่งเหล่านี้จากละครเวทีมาใช้ รวมถึงลักษณะทางโครงสร้างของละคร และการขับเคลื่อนของ เรื่องราวก็ล้วนมีพื้นฐานมาจากละครเวทีทั้งสิ้น นอกจากนี้ รูปแบบ และประเภทของละครในสื่อภาพยนตร์ และโทรทัศน์ หลายๆ แนวก็ล้วนขอยืมมาจากรูปแบบของละครเวทีเป็นขั้นแรก

Wilson และ Goldfarb (2016: 7) กล่าวว่า ความแตกต่างที่สำคัญที่สุดระหว่างละคร เวที กับภาพยนตร์ (และละครโทรทัศน์) ก็คือ “ความสัมพันธ์ของการแสดงและผู้ชม” เพราะในสื่อ ภาพยนตร์และโทรทัศน์นั้น ผู้ชมจะได้เพียงแต่อยู่ต่อหน้า “ภาพ” หาใช่การมีชีวิตอยู่ของบุคคลจริงๆ ตรงหน้า (อย่างละครเวที) ไม่ อย่างไรก็ตาม สื่อละครโทรทัศน์อาจนับได้ว่ามีความใกล้เคียงกับละครเวทีที่ มากกว่าสื่อภาพยนตร์เสียด้วยซ้ำ เนื่องจากบางครั้งโทรทัศน์มีการถ่ายทอดการแสดงสด ซึ่งคล้ายกับความ เป็นละครเวที อย่างไรก็ตาม ก็ยังเป็นการแสดงที่ต้องผ่าน “สื่อ” (media) อยู่ดี

นอกจากนี้ นพมาส ศิริเกษ (2525: 215-245) ได้เปรียบเทียบเทคนิคของสื่อ บันเทิง 3 ประเภท ได้แก่ ละครเวที ภาพยนตร์ และโทรทัศน์ ไว้ดังนี้

เทคนิค	ละครเวที	ภาพยนตร์	โทรทัศน์
การสื่อสารของนักแสดง	นักแสดงบังคับร่างกาย เสียง และจินตนาการ แน่วแน่ในบทบาทตัว ละครตลอดจนยาวๆ และต้องเล่นส่ง การแสดงไปให้ถึงที่นั่ง แถวหลังสุด	นักแสดงเล่นบทช่วง สั้นๆ และมีโอกาสเล่น ฉากต่างๆ ซ้ำแล้วซ้ำเล่า ต้องปรับตัวในการแสดง หน้ากล้อง และควบคุมดวงตา สีหน้าให้ดีเนื่องจากมี การถ่ายภาพระยะใกล้	นักแสดงต้องให้ ความสำคัญกับการออก เสียงอย่างมาก ทั้งความชัดถ้อยชัดคำ ไม่ สะดุด ระดับเสียงสูงต่ำ การแบ่งวรรคตอน การเน้นหนัก การทิ้งช่วง เหมือนกำลัง พูดยกับผู้ชมเป็นการ ส่วนตัว เพราะอยู่ใกล้ชิด กับผู้ชมมาก

ภาพ	ผู้ชมชมการแสดงโดยไม่ผ่านกล้อง	ผู้ชมชมการแสดงผ่านกล้อง สามารถเห็นภาพระยะใกล้ได้ มีการเลือกใช้มุมกล้องเพื่อสร้างความหมาย และสามารถใช้กล้องสร้างลำดับเหตุการณ์ที่เป็นละครได้โดยไม่ต้องใช้นักแสดง	ผู้ชมชมการแสดงผ่านกล้อง มีความใกล้เคียงกับภาพยนตร์ในด้านเทคนิค แต่มีข้อจำกัดด้วยขนาดจอ
ฉาก	สร้างฉากโดยมีสไตล์ของฉากหลากหลาย เช่น เรียลลิสม์ อิมเพรสชันนิสม์ เอกซ์เพรสชันนิสม์ ฟอรั่มลลิสม์	ใช้สิ่งของจริงๆ แต่ต้องมีการเลือกสรรและเรียบเรียงไว้ดีแล้ว	มีหลายสไตล์ ทั้งสมจริงและไม่สมจริง
แสง	บริเวณเวทีต้องได้รับแสงสว่างเพียงพอ แต่ต้องมีการเลือกสรรด้วย เช่น มุมห้องไม่ควรสว่างเท่ากับบริเวณที่กำลังมีเรื่องราวละครเกิดขึ้น ทั้งยังควรเน้นให้เห็นลักษณะที่เหมาะสมทางอารมณ์และจิตวิทยาของละคร	เทคนิคขึ้นอยู่กับจินตนาการสร้างสรรค์ การสื่อสารอารมณ์ ความต้องการเฉพาะของบทละคร ข้อจำกัดของอุปกรณ์ไฟ	เทคนิคขึ้นอยู่กับจินตนาการสร้างสรรค์ การสื่อสารอารมณ์ ความต้องการเฉพาะของบทละคร ข้อจำกัดของอุปกรณ์ไฟ
เสียง	เพลงประกอบเฉพาะเรื่องซึ่งได้รับการประพันธ์ขึ้นใหม่ กลายเป็นส่วนสำคัญ	ใช้ดนตรี เพลง และเสียงประกอบอื่นๆ	ใช้ดนตรี เพลง และเสียงประกอบอื่นๆ

	โดยเฉพาะเรื่องที่มี ลักษณะเคร่งเครียด		

ตารางที่ 2.1 แสดงการเปรียบเทียบเทคนิคของสื่อบันเทิง 3 ประเภท

ที่มา : นพมาศ ศิริกาษา (2525: 215-245)

กล่าวโดยสรุป หากเปรียบเทียบแล้ว ในละครโทรทัศน์ เรามีอิสระที่จะมองที่จอ หรือเพียงแค่ฟังและทำอย่างอื่นไปด้วย หรือแม้แต่เดินหนีไปทำอย่างอื่นเลยได้อย่างง่ายดาย ในขณะที่ละครเวที และภาพยนตร์ เราถูกจำกัดให้นั่งอยู่ต่อหน้าการแสดงเพียงอย่างเดียว ในแง่ของภาพที่ปรากฏต่อหน้าละครเวทีจะมีลักษณะสด เป็นของจริงที่ปรากฏต่อหน้า แต่ภาพที่เห็นก็จะเป็นภาพ รวมๆ ที่สายตาผู้ชมมองได้จากระยะไกล ไม่สามารถเห็นสีหน้าผู้แสดงได้ชัดเจนเท่าโทรทัศน์หรือภาพยนตร์ สำหรับละครโทรทัศน์ พื้นที่รับชมจะเล็กกว่ามาก และมีภาพแทบทุกขนาด แต่ในขณะที่ภาพยนตร์นั้น จอภาพมีขนาดใหญ่ เต็มตา ทำให้ภาพการแสดงนั้นทรงพลังเข้ามาสู่สายตาผู้ชมอย่างยิ่ง

2.2.2 แนวคิดเรื่องประเภทและรูปแบบของละคร

การแบ่งงานด้านสื่อมวลชนออกเป็น “ประเภท” (genres) มีความสำคัญต่อผู้ผลิตเพื่อสร้างสรรค์เนื้อหาที่น่าสนใจให้สอดคล้องกับประเภทนั้นๆ สำหรับผู้รับสาร genres จะกำหนดการรับรู้ การตีความ และความคาดหวังของผู้รับสาร เช่น ผู้ชมไม่คาดหวังลักษณะเอาจริงเอาจังจากรายการเกมโชว์ ผู้ชมที่จะดูหนังเพลงอาจสนใจความไพเราะของเพลงมากกว่าโครงเรื่อง นอกจากนี้ genres ยังมีความสำคัญต่อผู้วิจัย เพื่อให้สามารถวิเคราะห์แยกแยะงานด้านสื่อมวลชน เข้าใจความหมายที่แท้จริงทางสังคมและทางการเมืองของ genres แต่ละประเภท เข้าใจความนิยมที่ผู้ชมมีต่อรายการบางประเภท ทั้งยังช่วยให้เห็นความต่อเนื่องและการแปลงรูป (transformation) ของศิลปะบางชนิด เช่น การแปลงรูปจากนิทานพื้นบ้านมาเป็นละครโทรทัศน์ (กาญจนา แก้วเทพ, 2552: 135-140)

การวิเคราะห์ genres ทำได้หลายแง่มุม ทั้งนี้ ผู้วิจัยสนใจวิเคราะห์ว่า genres ในสื่อศิลปะการแสดงไทยร่วมสมัย ได้แก่ ภาพยนตร์ ละครโทรทัศน์ และละครเวที มีบทบาทในการสื่อสารพุทธธรรมชนอย่างไร ถ้ายทอดความคิดใดให้กับผู้ชม แต่ละ genres มีข้อได้เปรียบหรือข้อจำกัดอย่างไร

2.2.2.1 ประเภทของละครเวที

สำหรับประเภท (genre) ของละครเวทีนั้น ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือด้าน “เนื้อหา” ของเรื่อง และด้าน “การนำเสนอ” หรือบรรยากาศของเรื่อง ดังนี้

- รูปแบบของละครเวที

สตีส พันธุมโกมล (2550: 14-27) กล่าวถึง ประเภทของละคร ซึ่งเป็นการแบ่งใน
ขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1) ละครประเภทโศกนาฏกรรม (tragedy) ละครประเภทโศกนาฏกรรมถือเป็น
วรรณกรรมการละครที่เก่าแก่ที่สุด คำว่า tragedy มาจากคำกรีก 2 คำ คือ ทราโกส (tragos) แปลว่า แพะ และ
โอด (ode) แปลว่า เพลง ดังนั้น tragedy จึงแปลว่า “เพลงแพะ” หรือการขับร้องเพลงคีรีแรมบ์ ซึ่งเป็นเพลง
สวดบูชาเทพเจ้าไดโอนิซุสของชาวกรีก ละครประเภทโศกนาฏกรรมจึงสัมพันธ์กับพิธีบวงสรวงทาง
ศาสนา ลักษณะสำคัญของละครประเภทโศกนาฏกรรม คือ

- ต้องเป็นเรื่องที่แสดงถึงความทุกข์ทรมานของมนุษย์ และจบลงด้วยความหายนะ
ของตัวเอก

- ตัวเอกจะต้องมีความยิ่งใหญ่เหนือคนทั่วไป ในขณะที่เดียวกันต้องมีข้อบกพร่อง
หรือผิดพลาด ซึ่งเป็นสาเหตุของความหายนะที่ได้รับ

- ฉากต่างๆ ที่แสดงถึงความทรมานของมนุษย์ ต้องมีผลทำให้เกิดความรู้สึกสงสาร
และความกลัว อันจะนำผู้ชมไปสู่ความเข้าใจชีวิต

- มีความเป็นเลิศในเชิงศิลปะและวรรณคดี

- ให้ความรู้สึกสูงส่งหรือแผ่วในจิตใจ และการชำระล้างจิตใจจนบริสุทธิ์

ละครประเภทโศกนาฏกรรมพยายามตอบปัญหาหรือตั้งคำถามเกี่ยวกับชีวิต เช่น
ชีวิตคืออะไร มนุษย์คืออะไร อะไรผิด อะไรถูก อะไรจริง อะไรไม่จริง ทำให้ผู้ชมตระหนักถึงคุณค่าของ
ความเป็นมนุษย์ กล่าวเผชิญความจริงเกี่ยวกับตนเองและโลก และเห็นความสำคัญของการดำรงชีวิตอย่างมี
คุณค่า

2) ละครประเภทตลกขบขัน (Comedy) ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

- *ฟาร์ส (farce)* เป็นละครตลกชนิดโปกฮา ความตลกเกิดจากเรื่องราวเหตุการณ์ที่
เหลือเชื่อและการแสดงที่รวดเร็ว เออะดิงดิง

- *คอเมดี้ (comedy)* เป็นละครตลกที่มีลักษณะเป็นวรรณกรรม บางเรื่องเป็น
วรรณกรรมชั้นสูงที่เป็นวรรณคดีอมตะของโลก เช่น สุขนานุกรม (romantic comedy) ของ

เชกสเปียร์ ละครตลกประเภทเสียดสี (satiric comedy) ของโมลิเอร์ คอเมดี้แบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ๆ ดังนี้

- สุขนานุกรม (romantic comedy) นิยมใช้เรื่องราวที่เต็มไปด้วย
จินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ แต่ก็เป็นเรื่องที่น่าเชื่อถือ สมเหตุสมผล ตัวละครพระเอกนางเอกสวยงาม

พูดจาด้วยภาษาไพเราะมักพบอุปสรรคเกี่ยวกับความรักในตอนต้นแต่ก็จบลงด้วยความสุข บทบาทที่เรียกเสียงหัวเราะจากคนดูคือตัวละครที่มีลักษณะเป็นตัวตลกอย่างแท้จริง ไม่ใช่ตัวพระเอกหรือนางเอก

- ละครตลกชั้นสูง (high comedy) หรือ ตลกผู้ดี (comedy of manners) เป็นละครที่ล้อเลียน เสียดสีชีวิตในวงสังคมชั้นสูง ตัวเอกของเรื่องทำให้เกิดความตลกขบขันโดยใช้วิธีการอันแยบยลเพื่อหลีกเลี่ยงกฎ ข้อบังคับของสังคม ละครตลกชั้นสูงเป็นละครตลกอย่างแท้จริงตั้งแต่ต้นจนจบ

- ละครตลกประเภทเสียดสี (satiric comedy) มีลักษณะใกล้เคียงกับตลกชั้นสูง แต่เน้นการเสียดสีโจมตีด้วยวิธีการที่รุนแรงกว่า โดยจะมุ่งโจมตีข้อบกพร่องและสันดานของมนุษย์ทั่วไป ไม่ใช่เฉพาะคนในวงสังคมชั้นสูงเท่านั้น เพื่อมุ่งแก้ไขสิ่งบกพร่องในตัวมนุษย์และสังคมด้วยการนำข้อบกพร่องมาเยาะเย้ยถากถางให้เป็นเรื่องขบขันและน่าละอาย

- ละครตลกประเภทความคิด (comedy of ideas) ใช้วิธีล้อเลียนเสียดสี แต่เน้นนำความคิด ความเชื่อของมนุษย์ที่ผิดพลาด บกพร่อง หรือล้าสมัย มาเป็นจุดที่ทำให้ผู้ชมหัวเราะ มักให้ตัวละครเป็นตัวแทนของความคิดที่ล้าสมัยหรือมีค่านิยมผิดๆ ผู้ชมจะได้เข้าใจว่าสิ่งที่เคยยึดมั่นนั้นไร้สาระน่าขบขัน สมควรแก้ไขความคิดความเชื่อให้ถูกต้อง

- ละครตลกประเภทสถานการณ์ (situation comedy) จุดตลกเกิดจากเรื่องราวที่สับสนอลเวง ส่วนใหญ่เป็นเรื่องบังเอิญ การแสดงมักออกท่าออกทาง

- ละครตลกประเภทโครมคราม (slapstick comedy) มีลักษณะเอะอะตึงตัง มักมีการแสดงประเภทวิ่งไล่จับกัน การตีมักทำให้เกิดเสียงอึกทิกครึกโครมมากกว่าทำให้ใครเจ็บจริงๆ ละครตลกประเภทนี้มีความใกล้เคียงกับฟาร์สมาก จึงมักนิยมนำไปรวมกับฟาร์ส

- ละครตลกรักกระจุ้มกระจิม (sentimental comedy) และละครตลกเกล้า น้ำตา (tearful comedy) มีลักษณะใกล้เคียงกับเมโลดราม่า ความตลกของตัวเอกมักจะน่าเอ็นดู จากตลกมักมาจากตัวคนใช้หรือเพื่อนของพระเอก เรียกเสียงหัวเราะและน้ำตาจากผู้ชมด้วยอารมณ์ที่ผิวเผิน คือหัวเราะด้วยความเอ็นดูและน้ำตาซึมด้วยความซาบซึ้ง ไม่ใช่หัวเราะเพราะละอายในข้อบกพร่องของมนุษย์ ละครประเภทนี้ได้รับความนิยมสูงสุดทางโทรทัศน์ เหมาะสำหรับผู้ชมที่ดูเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ

3) ละครอิงนิยาย (romance) ละครอิงนิยายหรือโรมานซ์มีเรื่องราวที่มนุษย์ใฝ่ฝันจะได้พบมากกว่าที่จะได้พบจริงๆ ในชีวิตประจำวัน อาจเป็นการหนีไปสู่เทพนิยาย อดีตที่รุ่งเรือง หรือดินแดนห่างไกล ซึ่งสวยงามตามอุดมคติ แต่เป็นไปได้อยากในสภาพแวดล้อมในชีวิตปัจจุบันที่มีความจำเจและน่าเบื่อหน่าย พระเอกนางเอกมีรูปสมบัติและคุณสมบัติอย่างที่ยุคสมัยใฝ่ฝัน เรื่องราวเป็นการผจญภัยของตัวเอก ความรัก ความเสียสละ ความงดงามของธรรมชาติที่ห่างไกลจากชีวิตจริง ตอนจบคือความดีจะต้องชนะความชั่ว

4) ละครประเภทเรอรัมย (melodrama) นักธุรกิจบันเทิงทั่วโลกผลิตละครประเภทนี้เพื่อผลประโยชน์ทางการค้า ละครประเภทนี้จึงได้รับการเผยแพร่มากที่สุด ทั้งทางวิทยุ โทรทัศน์ และภาพยนตร์ มีอิทธิพลสูงสุดต่อผู้ชมทั่วโลก ลักษณะเป็นละครที่ดูง่าย เข้าใจง่าย ระดับอารมณ์และความคิดค่อนข้างผิวเผิน เน้นให้ความบันเทิงด้วยการดำเนินเรื่องอย่างตื่นเต้น โศกโศน ไม่คำนึงถึงเหตุผลมากนัก ตัวละครมีลักษณะนิสัยตายตัว คือ พระเอกตามแบบฉบับ เช่น รูปหล่อ นิสัยดี กล้าหาญ นางเอกมีความงามและดีพร้อมทุกประการ ผู้ร้ายก็ร้าย หากความดีไม่ได้ แต่ในที่สุดความดีก็ชนะความชั่ว

นอกจากประเภทของละครที่ สดใส พันธุมโกมล ได้จำแนกมาแล้ว Wilson และ Goldfarb (2016: 75-83) ยังได้เสนอรูปแบบของละครเพิ่มเติมอีก 2 รูปแบบ ได้แก่

1) Heroic Drama หมายถึง ละครที่มีเนื้อหาเคร่งเครียด เข้มข้น มีตัวละครเอกที่เป็นวีรบุรุษ หรือผู้ยิ่งใหญ่ รวมถึงมีลักษณะต่างๆ ที่คล้ายคลึงกับละครโศกนาฏกรรม (tragedy) อาทิ บทสนทนาเป็นบทกวี เป็นเรื่องราวที่แสดงสถานการณ์สำคัญอันทุกข์ยากของตัวละคร หากแต่จะต่างจากโศกนาฏกรรมตรงที่ตอนจบของเรื่องจะเป็นความสุข (happy ending) หรือมีแนวคิดที่มองโลกในแง่ดี (optimistic) แม้ตอนจบของเรื่องจะเศร้าก็ตาม

2) Domestic Drama หมายถึง ละครของสามัญชนทั่วไป ที่เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับปัญหา และความทุกข์ยากของคนธรรมดาในสังคม โดยตัวเอกไม่จำเป็นต้องมีความยิ่งใหญ่ใดๆ คำว่า Domestic ยังหมายถึงการนำเสนอเรื่องราวที่เป็นปัญหาของบุคคลในระดับครอบครัว หรือเรื่องชีวิตประจำวันในบ้าน มากกว่าจะเป็นปัญหาใหญ่ของบ้านเมืองแบบ tragedy ตามความหมายของกรีกโบราณ Domestic Drama นำเสนอปัญหาของสังคม สะท้อนความทุกข์ยาก สิ้นหวัง อาจกล่าวได้ว่า Domestic Drama จัดเป็นละครโศกนาฏกรรมของสามัญชน หรือละครโศกนาฏกรรมสมัยใหม่ (Modern Tragedy) ก็ได้

- แนวการนำเสนอละครเวที

แนวการนำเสนออาจแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่

1) แนวเหมือนจริง (realistic styles)

- แนวธรรมชาตินิยม (naturalism) เสนอภาพใกล้เคียงชีวิตจริง โดยไม่ตกแต่งหรือจัดวางใหม่ หรือจัดแต่งน้อยที่สุด ได้สมญาว่าเป็นละครที่แสดง “เสี้ยวชีวิต” (slice of life drama) พวกธรรมชาตินิยมมีทัศนคติว่า ละครคือชีวิต อุปกรณ์ประกอบฉากเป็นของจริง การพูดและการแสดงเหมือนคนในชีวิตจริง

- แนวสัจนิยมที่เรียบง่าย (simplified realism) นำเสนอฉากที่เลือกสรรบางสิ่ง ภาพชีวิตบางตอน การกระทำบางอย่าง การแสดงบุคลิกลักษณะของตัวละครจะเลือกลักษณะเด่นบางประการของคุณสมบัติ กิริยาท่าทาง นิสัย ที่แสดงตัวละครนั้นได้ชัดเจนและมีความหมายต่อละครทั้งเรื่อง ต่างจากแนวของพวกธรรมชาตินิยมที่บรรจุทุกสิ่งในฉาก โดยไม่ได้จัดวางอะไรใหม่เลย

- แนวเสนอแนะ (suggestivism) เป็นแนวเหมือนจริงที่เรียบง่ายที่สุดโดยเฉพาะในการจัดฉาก เครื่องประกอบฉากที่เลือกมาเพื่อแสดงสภาพภายนอกที่เป็นจริงในรูปธรรมของสถานที่นั้น ส่วนที่เหลือทิ้งไว้ให้ผู้ชมจินตนาการต่อเติมเอง ความสำคัญอยู่ที่การแสดงมากกว่าฉาก บทพูดมักไม่เขียนเป็นบทตายตัว เพียงแนะคร่าวๆ เป็นแนวความคิดเท่านั้น

2) แนวไม่เหมือนจริง (non-realistic styles)

มัทนี รัตสิน (2546: 190-196) ได้แบ่งแนวการนำเสนอละครไว้หลายรูปแบบ ดังนี้

- แนวแบบแผน (stylization) ผู้กำกับการแสดงกำหนดท่าทาง การเคลื่อนไหวเป็นรูปแบบตายตัว ดัดแปลงท่วงท่าที่ลีลาที่ประดิษฐ์ขึ้นให้งดงาม ตามขนบนาฏศิลป์หรือละครร้อง ฉากและเครื่องแต่งกายวิจิตร

- แนวสัญลักษณ์นิยม (symbolism) ใช้สัญลักษณ์เป็นสื่อแสดงความหมายภายในของละคร พวกสัญลักษณ์นิยมเชื่อว่า มนุษย์ไม่สามารถสัมผัสความจริงสูงสุดได้ด้วยประสาททั้ง 5 แต่บรรลุได้ด้วยญาณ (intuition) เท่านั้น ละครแนวนี้อาจใช้แสงเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของนามธรรมบางอย่าง ซึ่งสัมพันธ์กับการออกแบบฉากและการแสดง ทุกสิ่งในการจัดแสดงจะแสดงความหมายทางปรัชญา

- แนวเอ็กซ์เพรสชันนิสม์ (expressionism) เสนอภาพความจริงจากวิสัยทัศน์ส่วนตัวเกี่ยวกับชีวิต แสดงออกด้วยคำพูด การกระทำ ความรู้สึกและอารมณ์ที่รุนแรง คำพูดอาจขาดตอนเป็นห้วงๆ ไม่ต่อเนื่อง ภาพมนุษย์และวัตถุอาจบิดเบี้ยว นักแสดงอาจเคลื่อนไหวหรือพูดเหมือนหุ่นยนต์ หรือเสียงหลอกลอน เขย่าประสาท หรือใช้สัญลักษณ์ที่แปลกประหลาด ไม่มีแบบแผนตายตัว แล้วแต่ผู้ประพันธ์แต่ละคนตีความหมายชีวิตในโลก พวกเอ็กซ์เพรสชันนิสม์เห็นว่าอุตสาหกรรมและวิทยาศาสตร์ทำลายจิตวิญญาณของมนุษย์ทำให้กลายเป็นเครื่องจักร จึงต้องการเสนอแนวทางแก้ไข เพื่อมนุษย์จะได้วิญญาณกลับคืนมา เป็นอิสระเสรีจากโลกแห่งวัตถุ มีวิญญาณที่ประสานสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม

- แนวเอปิก (epic theatre)ต่อต้านแนวเหมือนจริง โดยใช้ตำนาน นิทานมหากาพย์ กระตุ้นคนดูให้ร่วมคิดเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหาทางการเมือง สังคม ปรัชญา จริยธรรม ศีลธรรม ที่แฝงในนิทานหรือเพลง อาจใช้สื่อมัลติมีเดีย ฉากอาจมีอุปกรณ์บางอย่างเป็นสัญลักษณ์ แสง สี เสียง เครื่องแต่งกายแตกต่างจากชีวิตประจำวัน

- แนวเอ็กซิสเทนเชียลลิสม์ (existentialism) เกิดจากความสิ้นหวัง มนุษย์โดดเดี่ยว อ้างว้าง ไร้ที่พึ่งทางใจและวิญญาณ โดยเฉพาะในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มนุษย์ต้องพึ่งตนเอง ไม่มีพระเจ้า เทพ มาลิจิต มนุษย์แต่ละคนจะกำหนดวิถีชีวิตของตนเองและยอมรับผลจากการเลือกของตน ไม่นับถือกฎเกณฑ์ของศีลธรรมหรือศาสนาใด ฉาก แสง สี เสียง ของละครจะ

เรียบง่าย เป็นนามธรรม ไม่นับความสมจริง เน้นคำพูดที่แสดงปรัชญา

- แนวแอบส์เวิร์ด (absurd) กลุ่มศิลปินแนวนี้เห็นว่าไม่มีอะไรที่มนุษย์จะยึดถือได้ โลกมีแต่ความสับสน ไร้สติ ไร้แก่นสาร ไม่มีเหตุผล มนุษย์ไม่มีการสื่อสาร พูดภาษาไม่เข้าใจกัน มีการบอกตำแหน่ง ทิศทางการเดิน แต่ไม่มีเรื่องราว มีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แต่ไร้ระเบียบ ไร้จุดหมาย

- แนวอื่นๆ ที่ไม่เหมือนจริง ได้แก่ แนวการออกแบบที่ใช้บางส่วนของสถาปัตยกรรมเป็นโครงสร้าง คือ แนวคอนสตรัคทีวิสม์ (constructivism) ใช้อักษร พื้น ขึ้นบันได หรือสะพาน แสดงนามธรรมและสภาพจิตใจของมนุษย์ในสังคมที่เป็นเครื่องจักร การแสดงไม่เป็นธรรมชาติ ไม่เกี่ยวกับจิตวิทยาหรืออารมณ์ความรู้สึก

2.2.2.2 ประเภทของละครโทรทัศน์

ปนัดดา ชนสถิตย์ (2531, อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2552: 267) ได้แบ่งประเภทของละครโทรทัศน์ไว้ดังนี้

1) Drama Special ได้แก่ ละครประเภทพิเศษที่เล่นในวาระโอกาสพิเศษต่างๆ เช่น วันแม่ วันที่ระลึกของหน่วยงานต่างๆ ละครการกุศล ลักษณะของละครแบบนี้จะเป็นละครสั้นจบในตอนเดียว มักใช้เวลาประมาณ 1-2 ชั่วโมง

2) TV. Series เป็นละครสั้นๆ เล่นแต่ละครั้งจะจบในเวลา 30-60 นาที แต่จะออกอากาศเป็นประจำ เนื้อหาในแต่ละตอนจะใช้เป็นแนวเดียวกันและใช้ผู้แสดงชุดเดียวกัน แต่เรื่องราวจะเปลี่ยนไป

3) TV. Serials เป็นละครเรื่องยาวที่เล่นหลายตอนจบ ประมาณ 20-30 ตอน เนื้อเรื่องทั้งหมดเป็นเรื่องเดียวกัน ออกอากาศเป็นประจำ ใช้ผู้แสดงเป็นชุดเดียวกัน ละครแบบนี้รู้จักในชื่อของ Soap Opera

4) Mini Series เป็นละครสั้นๆ แต่จบใน 2-3 ตอน ผู้แสดงไม่ใช่ชุดเดียวกัน และเนื้อเรื่องแต่ละเรื่องจะไม่เกี่ยวข้องกันเลย ตัวอย่างเช่น ละครชุดรักสับหลัก เพชรในเรือน รักคืออะไร

5) Anthology Series / Anthology Drama เป็นละครที่จบในตอนเลย ผู้แสดงไม่ใช่ชุดเดียวกัน และเรื่องราวแต่ละตอนไม่เกี่ยวข้องกันเลย ตัวอย่างเช่น ปากกาทอง เขย่าขวัญวันพุธ

6) Sit-com เป็นละครแนวสนุกสนาน มีลักษณะล้อเลียนสถานการณ์จริงที่เกิดขึ้นเป็นละครจบในแต่ละตอน แต่ใช้นักแสดงชุดเดียวกัน ที่เล่นบทบาทเดิม คำว่า “sit” นั้นย่อมาจาก “situation” ส่วนคำว่า “com” ย่อมาจาก “comedy” เมื่อรวมกันหมายความว่า “ตลกสถานการณ์” ซึ่งหมายความว่า ความขบขันที่มีต่อสถานการณ์ต่างๆ

ชยพล สุทธิโยธิน และสันติ เกษมสิริทัศน์ (2550: 67-71 อ้างใน พัชรนันท์ จุยกกรม, 2556: 17-19) จำแนกประเภทของละครโทรทัศน์เป็น 10 ประเภท ดังนี้

1) ละครชีวิต (Drama) เป็นละครที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการต่อสู้ชีวิตของตัวเอกอย่างเป็นเหตุเป็นผล ตัวละครมักจะเป็นตัวละครแบบกลมที่มีทั้งส่วนดีและส่วนไม่ดีในตัวเอง คล้ายชีวิตมนุษย์จริงๆ

2) ละครชีวิตเรียมย์ (Melodrama หรือ Soap Opera) เป็นละครที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับชีวิตรัก ความขัดแย้ง การชิงดีชิงเด่น ลักษณะสำคัญของละครประเภทนี้คือ การสร้างความตื่นเต้นเร้าใจและความบันเทิง โดยอาจไม่ต้องคำนึงถึงเหตุผลมากนัก

3) ละครตลก (Comedy) เป็นละครที่เสนอเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตผู้คนด้วยมุมมองของความตลกขบขัน แบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ ละครรักโรแมนติก (Romantic Comedy) และละครตลกสถานการณ์ (Situation Comedy)

4) ละครการต่อสู้ (Action) เป็นละครที่เน้นฉากการต่อสู้ระหว่างตัวเอกและตัวร้าย แม้ในตอนต้นตัวเอกอาจจะมีพลาดท่า แต่ก็จะเป็นฝ่ายชนะในที่สุด ละครประเภทนี้มุ่งสร้างความรู้สึกลึกซึ้งให้ผู้ชมติดตามว่าตัวเอกจะสามารถเอาชนะตัวร้ายได้อย่างไร

5) ละครลึกลับสยองขวัญ (Horror) เป็นละครที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องที่เป็นปมปริศนา ชวนตื่นเต้น สยองขวัญ เกี่ยวข้องกับภูตผีปิศาจหรือวิญญาณเวทมนตร์ ความลึกลับ น่าสะพรึงกลัว

6) ละครสืบสวนสอบสวน (Suspense) เป็นละครที่เน้นการสืบสวนเพื่อหาบุคคลผู้อยู่เบื้องหลังการกระทำต่าง ๆ โดยมักมักเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย การสืบสวนมักกระทำโดยตัวเอกที่มีความฉลาดแหลมคม มีปฏิภาณไหวพริบ

7) ละครฆาตกรรม (Thriller) เป็นละครที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการฆาตกรรมอันเกิดขึ้นจากการวางแผน หรือการฆ่าเพื่อล้างแค้น มุ่งสร้างความตื่นเต้นให้ผู้ชมติดตามว่าตัวละครที่เป็นเหยื่อจะหนีรอดจากการฆาตกรรมได้หรือไม่

8) ละครแฟนตาซีหรือละครแนวจินตนาการ (Fantasy) เป็นละครที่มีโครงเรื่องหรือเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเวทมนตร์และเรื่องเหนือจริง โดยอยู่บนพื้นฐานของการยอมรับสถานะเหนือจริง

ต่างๆ เหมือนเป็นเรื่องปกติ นอกจากนี้ละครแฟนตาซียังสามารถแตกแขนงออกไปอีก เช่น แฟนตาซีวิทยาศาสตร์ (Sci-fi)

9) ละครอิงประวัติศาสตร์ (Historical) เป็นละครที่มีเนื้อหาเรื่องราวในประวัติศาสตร์ พงศาวดาร มีตัวละครเป็นบุคคลที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์

10) ละครย้อนยุค (Period Drama) เป็นละครที่มีเนื้อหาเรื่องราวหรือฉากเกิดขึ้นในอดีต

2.2.2.3 ประเภทของภาพยนตร์

กฤษดา เกิดดี (2547) ค้นคว้าจากหนังสือ Handbook of American Film Genres ได้แบ่งประเภทหรือตระกูลภาพยนตร์ (film genre) ออกเป็น 10 ตระกูลสำคัญ ดังนี้

1) ภาพยนตร์นิยายวิทยาศาสตร์และจินตนาการ (Science Fiction and Fantasy Films) เนื้อหามักพาผู้ชมถึงจิตวิทยาของปัจเจกบุคคลและสถานการณ์ของบุคคล ขอบเขตของเรื่องมักอยู่ที่อวกาศมากกว่าเป็นโลกที่อาศัยอยู่

2) ภาพยนตร์สยองขวัญ (Horror Films) เป็นภาพยนตร์ที่แสดงถึงความน่าสยดสยอง อันเนื่องมาจากความตายและการฆ่าฟัน ตัวเอกเป็นผู้ฆ่าหรือนักล่า มักเป็นฆาตกรโรคจิต ปีศาจ ร้าย ผี สัตว์ประหลาด

3) ภาพยนตร์ผจญภัย (Adventure Films) ตัวเอกมักเป็นผู้มีความสามารถ มีทักษะและความชำนาญเป็นพิเศษ และได้ใช้ความสามารถพิเศษที่ตนมีอยู่เอาชนะสถานการณ์อันเลวร้ายได้ ทั้งอันตรายจากมนุษย์ อำนาจตามธรรมชาติ และอำนาจเหนือธรรมชาติ

4) ภาพยนตร์บุกเบิกตะวันตก (Westerns) เนื้อหามักกล่าวถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน ตัวเอกซึ่งเป็นวีรบุรุษดัดจริตใจเข้ามามีส่วนร่วมในความขัดแย้งและต่อสู้กับผู้ร้าย ซึ่งในที่สุดนำไปสู่การควลงบิลอันเป็นจุดสุดยอดของภาพยนตร์ในตอนท้าย

5) ภาพยนตร์แก๊งสเตอร์ (Gangster Films) เสนอความรุนแรงของอาชญากรรม มีบรรยากาศอีกทีก็ครึกโครม แสดงภาพสังคมเมืองที่ผู้คนหนาแน่น สับสนวุ่นวาย

6) ภาพยนตร์ฟิล์ม noir (Film Noir) มีลักษณะมืดทั้งด้านเรื่องราวและองค์ประกอบทางกายภาพ ตัวละครส่วนมากมักเป็นพวกโกหก หลอกลวง และฆ่าผู้อื่น ฟิล์ม noir เสนอความสิ้นหวัง ความรุนแรง และความตาย

7) ภาพยนตร์เพลง (Musical Films) โครงเรื่องมักตรงไปตรงมา ลักษณะสำคัญของภาพยนตร์ประเภทนี้คือ เพลงมีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่อง เล่าเรื่อง และการแสดงออกทางอารมณ์ของตัวละคร

8) ภาพยนตร์ตลก (Comedy Films) แบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ comedy of incidents ถือเอาเหตุการณ์สำคัญ วางโครงเรื่องไว้อย่างหลวมๆ เรื่องราวเกิดขึ้นเพื่อให้ผู้แสดงได้เล่นมุขตลกเท่านั้น, comedy of situation ถือว่าเรื่องราวหรือเนื้อหาสาระเป็นประเด็นสำคัญ ใช้มุขตลกเป็นส่วนประกอบในการเดินเรื่องเท่านั้น ตลกประเภทนี้รู้จักกันในชื่อ sitcom

9) ภาพยนตร์ศิลปะ (Art Films) มีคุณค่าสูงในเชิงศิลปะ ไม่ใช่ตอบสนองความต้องการของตลาดเป็นหลัก ภาพยนตร์ประเภทนี้มักพยายามสะท้อนความเป็นจริงมากกว่าจะให้คนดูหลีกหนีความเป็นจริง แม้ในบางกรณีอาจจะนำเสนออย่างเหนือจริง แต่ก็เป็นการใช้ความเหนือจริงเพื่อแสดงถึงความเป็นจริง

10) ภาพยนตร์สะท้อนปัญหาสังคม (Social Problem Films) มีเนื้อหาว่าด้วยสภาพอันไม่เป็นที่พึงปรารถนาซึ่งส่งผลกระทบต่อสมาชิกของสังคม หยิบยกประเด็นที่เป็นความขัดแย้งในสังคมมากล่าวถึง

Tim Dirks ผู้สร้างเว็บไซต์ “Filmsite” ซึ่งจัดเก็บฐานข้อมูลและความรู้ด้านภาพยนตร์ที่ละเอียดและกว้างขวางที่สุดแห่งหนึ่ง และเป็นเว็บไซต์ที่ได้รับรางวัลและการโหวตจากนักวิจารณ์ด้านภาพยนตร์ทั่วโลก เขาได้พยายาม จำแนกประเภทภาพยนตร์ให้ได้อย่างละเอียดที่สุด โดยได้แบ่ง “วิธีแบ่ง” ภาพยนตร์ออกเป็นกลุ่มๆ ซึ่งแต่ละกลุ่ม ก็จะมีประเภทย่อยอีกจำนวนนับไม่ถ้วนที่จัดจำแนกในเว็บไซต์ของเขา ในที่นี้ ผู้วิจัยได้รวบรวม “กลุ่มภาพยนตร์” ที่ Dirks แบ่งไว้เป็นกลุ่มหลัก จำนวน 4 กลุ่ม ได้แก่

- 1) “ภาพยนตร์ประเภทหลัก” (Main Film Genres)
- 2) “ภาพยนตร์ประเภทย่อย” (Film Sub-Genres)
- 3) “ภาพยนตร์ประเภทอื่นๆ” (Other Major Film Categories)
- 4) “ภาพยนตร์กลุ่มย่อยแบบผสมผสาน” [Sub-Genres Types (and Hybrids)]

ดังนี้

ภาพยนตร์ประเภทหลัก (Main Film Genres) แบ่งออกเป็น 11 ประเภท ได้แก่

- 1) Action Films
- 2) Adventure Films
- 3) Comedy Films

- 4) Crime & Gangster Films
- 5) Drama Films
- 6) Epics/Historical Films
- 7) Horror Films
- 8) Musicals (Dance) Films
- 9) Science Fiction Films
- 10) War (Anti-War) Films
- 11) Westerns

นอกจากกลุ่ม “Main Film Genres” แล้ว Tim Dirks ยังแบ่งภาพยนตร์ออกเป็นกลุ่ม **“Film Sub-Genres”** เช่น Biopic Films, Detective-Mystery Films, Fantasy Films, Film Noir, Romance Films, Supernatural Films ฯลฯ และอีกกลุ่มหนึ่งที่เป็น **“Other Major Film Categories”** เช่น Animated Films, Children (Kids) and Family-Oriented Films, Cult Films, Documentary Films ฯลฯ

ภาพยนตร์ประเภทย่อย (Film Sub-Genres) แบ่งออกเป็น 15 ประเภท ได้แก่

- 1) Biopics
- 2) Chick Flicks
- 3) Courtroom Dramas
- 4) Detective-Mystery
- 5) Disaster
- 6) Fantasy
- 7) Film Noir
- 8) Guy Films
- 9) Road Films
- 10) Romance
- 11) Sports
- 12) Super Heroes
- 13) Supernatural
- 14) Thrillers-Suspense
- 15) Zombies

ภาพยนตร์ประเภทอื่นๆ (Other Major Film Categories) แบ่งออกเป็น 9 ประเภท ได้แก่

- 1) Animated
- 2) British-UK
- 3) Children/Family
- 4) Classic
- 5) Cult
- 6) Documentary
- 7) Serial
- 8) Sexual/Erotic
- 9) Silent

ภาพยนตร์กลุ่มย่อยแบบผสมผสาน (Sub-Genres Types and Hybrids) แบ่งออกเป็น 9 ประเภท ได้แก่

- 1) Action / Adventure ซึ่งในกลุ่มนี้ Dirks ได้แบ่งประเภทย่อยอีกจำนวนมาก ได้แก่

Action or Adventure Comedy	Literature/Folklore Adventure Heroes
Action/Adventure Drama	Martial Arts Action (or Kung-Fu)
Alien Invasion	Man or Woman-In-Peril
Animal	Man vs. Nature
Biker	Mountain
Blaxploitation	Period Action Films
Blockbusters	Political Conspiracies, Thrillers
Buddy	Poliziotteschi (Italian)
Buddy Cops (or Odd Couple)	Prison
Caper	Psychological Thriller
Chase Films or Thrillers	Quest
Comic-Book Action	Races Against Time
Confined Space Action	Rape and Revenge Films
Conspiracy Thriller (aka Paranoid Thriller)	Road
Cop Action	Romantic Adventures
Costume Adventures	Sci-Fi Action/Adventure
Crime Films	Samurai
Desert Epics	Sea Adventures
Disaster or Doomsday - See Greatest Disaster	Searches/Expeditions for Lost Continents
Film Scenes	Serialized films
Epic Adventure Films	Space Adventures
Erotic Thrillers	Sports - Action
Escape	Spy
Espionage	Straight Action/ Conflict
Exploitation (i.e., Nunsplotation, Naziploitation, Super-Heroes	
Family-oriented Adventure	Surfing or Surf Films
Fantasy Adventure	Survival
Futuristic	Swashbuckler
Girls With Guns	Sword and Sorcery (or "Sword and Sandal")
Guy Films	(Action) Suspense-Thrillers
Heist - Caper Films	Techno-Thrillers
Heroic Bloodshed Films	Treasure Hunts

Historical Spectacles	Undercover
Hong Kong	Video Game Movies
James Bond Series	War Adventure
Jungle and Safari Epics	Women in Prison

2) Comedy ซึ่งในกลุ่มนี้ แบ่งเป็นประเภทย่อยๆ อีก ได้แก่

Absurd	Parenthood Comedies
Action Comedies	Parody
Anarchic Comedies	Political Comedies
Animals	Populist
Black Comedies (Dark Humor)	Pre-Teen Comedies
British Humor	Re-Marriage Comedies
Buddy	Road
Classic Comedies	Romantic Comedies (or "Rom-Coms")
Clown	Satire
Comedy Thrillers	School Days
Comic Criminals	Screwball Comedies
Coming of Age	Sex Comedies
Conceptual	Shakespearean
Crime/Caper Comedies	Slacker
'Dumb' Comedies	Slapstick
Fairy Tale	Social-Class Comedies
Family Comedies	Sophisticated Comedies
Farce	Spoofs
Fish-out-of-water Comedies	Sports Comedies
Gross-out Comedies	Stand-Up
Horror Comedies	Stoner Comedies
Lampoon	Supernatural Comedies
Mafia Comedies	Teen/Teen Sex Comedies
"Meet-Cute" Screwball or Romantic Comedies	Urban Comedies
Military Comedies	War Comedies
Mock-umentary (Fake Documentary)	Western Comedies
Musical Comedies	Zombie Comedies

3) Crime & Gangster ซึ่งในกลุ่มนี้ แบ่งเป็นประเภทย่อยๆ อีก ได้แก่

Bad Girl' Movies	Mafia, Organized Crime, Mob Films
Blaxploitation	Mysteries
Buddy Cop	Neo-Noir
Caper Stories	Outlaw Biker Films
Cops & Robbers	Police/Detective
Courtroom Drama	Post-Noir
Crime Comedy or Drama	Procedurals
Detective/Mysteries	Prison
Espionage	Private-Eye
Femme Fatales	Serial Killer
Film Noir	Suspense-Thrillers
Gangs	Trial Films
Gangster	True Crime
Hard-boiled Detective	Vice Films
Heist	Victim
Hood Films	Who-dun-its
Juvenile Delinquency	Women's Prison Films
Law and Order (or Legal)	
Lovers on the Run Road Films	

4) Cult ทั้งนี้ Dirks ให้นิยามว่าภาพยนตร์ทุกกลุ่ม รวมถึงภาพยนตร์กลุ่มย่อย อาจเรียกได้ว่าเป็น "Cult Film" ทุกเรื่อง

5) Drama ซึ่งในกลุ่มนี้ แบ่งเป็นประเภทย่อยๆ อีก ได้แก่

Adaptations, Based upon True Stories	Literary Adaptation
Addiction and/or Alcoholism	Love
Adventure Drama	Marital Drama
Adult	Medical
African-American	Melodramas ("Women's Pictures," Tearjerkers, or
Americana	"Weepies")
Autobiographies/Biographies	Message Movie
Biopics (Biographical)	Musical Drama
British Empire	Newspaper
Buddy Film	Nostalgia
"Chick" Flicks or "Guy-Cry" Films	Odd Couple
Childhood Dramas	Period Film
Christmas Films	Police Drama
Coming-of-Age	POW Drama
Costume Dramas	Presidential Politics or Political Dramas
Courtroom Dramas	Prison Drama
Crime Dramas	Propaganda
Dance	Prostitution
Diary Films	Psychological Drama
Disease/Disability	Race Relations, Inter-racial Themes
Disaster	Religious
Docu-dramas	Resistance
Ensemble	Reunion
Erotic Drama	Road Movie
Espionage	Romantic Dramas
Ethnic Family Saga	Rural Drama
Euro-Spy Films	Sexual/Erotic (Steamy Romantic Dramas)
"Fallen" Women	Shakespearean
Fantasy Drama	Showbiz Dramas
Feminist	Slice of Life
Film à Clef	Soap Opera
Gay and Lesbian	Social Problem Film, Social Commentaries

Generation Gap	Small-town Life
Hagiographies (Religious Figures)	Sports Dramas or Biopics
Heavenly Drama	Supernatural drama
High School	Teen (or Youth) Films
Holiday Film	Tragedy
Holocaust	True Crime Drama
Hood Films	Urban Drama
Inspirational	War-Military Dramas
Investigative Reporting	Women's Friendship
Legal/Courtroom	Youth Culture
Life Story	

6) Epics / Historical ซึ่งในกลุ่มนี้ แบ่งเป็นประเภทย่อยๆ อีก ได้แก่

Adventure Epics	Indian History
Alternate History (What if...?)	Literary Adaptation
Biblical	Medieval (Dark Ages)
British Empire	'Period Pictures'
Costume Epics	Religious
Dark Ages	Roman Empire
Greek Myth	Romantic Epic
Hagiographies	Sword and Sandal
Historical or Biographical Epics (Biopics)	War or Westerns (Epic)

7) Horror ซึ่งในกลุ่มนี้ แบ่งเป็นประเภทย่อยๆ อีก ได้แก่

B-Movie Horror	Occult
Cannibalism or Cannibal Films	Older-Woman-In-Peril Films ('Psycho-Biddy', aka
Classic Horror	'Hag Horror' or 'Hagsploitation')
Costume Horror	Paranormal
Creature Features	Post-Apocalyptic (or Apocalyptic) Horror
Demons or Demonic Possession	Psychic Powers
Dracula	Psychological Horror
Erotic	Reincarnation
"Found Footage"	Sadistic Horror
Frankenstein, other Mad Scientists	Satanic Stories
Ghosts	Sci-Fi Horror
Giallo (European, Italian specifically)	Serial Killers
Gore	Sex Horror
Gothic	Slashers or "Splatter" Films
Haunted House, other Hauntings	Supernatural Horror
Halloween	Survival Horror
Horror Comedy (Humorous)	Teen Terror ("Teen Screams")

H.P. Lovecraftian	Terror
Macabre	Vampires
Man-Made Horrors	Witchcraft
Monsters	Wolves, Werewolves
Natural Horror	Zombies

8) Musical / Dance ซึ่งในกลุ่มนี้ แบ่งเป็นประเภทย่อยๆ อีก ได้แก่

Animated	Fantasy Musical
Backstage Musicals	Film-Opera
Ballet	Folk Musicals
Beach Party Films	Hip-Hop Films
Musical Biographies	Operettas
Broadway Show Musicals	Rock-umentary
Comedy Musicals	Romantic Musicals
Concert Films	Show-Biz Comedy
Dance Films	Stage Musicals
Dramatic Musicals	Western Musicals
Fairy-tale Musicals	

9) Science Fiction ซึ่งในกลุ่มนี้ แบ่งเป็นประเภทย่อยๆ อีก ได้แก่

Action or Adventure Sci-Fi	Near Future
Alien Invasion	Other Dimensions
Aliens, Extra-Terrestrial Encounters, Space	Outer Space
Invaders	Parallel (or Alternate) Universe
Anime	Post-Apocalyptic (or Apocalyptic)
AI (Artificial Intelligence)	Pre-historic
Atomic Age	Psychological Sci-Fi
Classic Sci-Fi	Pulp
Creature Films	Punk Sci-Fi (i.e., Steam Punk, Nano Punk, Atom
Disaster - See also Greatest Disaster Film	Punk, Cyber Punk, etc.)
Scenes	Religious or Theological
Dystopic or Dystopia	Robots, Cyborgs and Androids
End of World (Apocalyptic)	Sci-Fi Comedies
Exploration	Sci-Fi Graphic Novels
Fairy Tales	Sci-Fi Horror
Fantasy Films	Sci-Fi Thrillers
50's Sci-Fi	Space Opera
"First Contact"	Space or Sci-Fi Westerns
Futuristic (or Future Noir) or Visionary	Speculative
Galactic Empire	Star Trek
Lost Worlds	Super-Hero Films (e.g., Superman and Others)
Mad Scientists	Supernatural
Militaristic	Tech-Noir
Monsters and Mutants	Time or Space Travel
Mythic Fables or Mythology	Virtual Reality
Natural Horror	

10) War ซึ่งในกลุ่มนี้ แบ่งเป็นประเภทย่อยๆ อีก ได้แก่

Action Combat	Prisoner of War (POW)/Escape
Aerial Combat, Aviation	Propaganda
Afghanistan-Iraq Conflict	Resistance
Anti-War	Revolutionary War
Civil War	War-Spy
Combat	Submarine
Escape	Vietnam War
Gulf War	War Adventure
Historical	War Dramas
Korean War	War Epic
Military	War Romance
Military Training and Operations	World War I
Military Comedy	World War II

11) Westerns ซึ่งในกลุ่มนี้ แบ่งเป็นประเภทย่อยๆ อีก ได้แก่

Animal	Military
B-Western	Modern (or Contemporary) Western
Biographies	Musical Western
Cattle Drive	Outlaws
Cavalry	Post-Apocalyptic Westerns
Comedy Westerns	Psychological Westerns
Epic Westerns	Revenge Westerns
Euro-Westerns	Revisionist
Frontier	Road-Trail Journeys
Gunfighters	Romantic Westerns
Historical	Science-Fiction Westerns
Hybrid Westerns (with horror, noir, road movie, martial arts, etc.)	Shoot-outs
Indian War or Indian Westerns	"Singing Cowboy" Westerns
	Space Westerns

'Issue' Westerns	'Spaghetti' Westerns
Marshal Westerns	Spoof Westerns
	Traditional

(filmsite. 2010 สืบค้นเมื่อ 23 ธันวาคม 2561 จาก <https://www.filmsite.org/>)

2.2.3 แนวคิดเรื่ององค์ประกอบของบทละคร

อริสโตเติลได้อธิบายถึง “องค์ประกอบของบทละคร” ไว้ในตำราเดอะโพเอติกส์ (นพมาส แววหงส์, 2550: 4-10) ทั้งสิ้น 6 ประการด้วยกัน ได้แก่ โครงเรื่อง ตัวละคร ความคิดของเรื่อง ภาษา เพลง และภาพ ดังมีรายละเอียด ดังนี้

1) *โครงเรื่อง (Plot)* หมายถึง ลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างมีจุดมุ่งหมายและสมเหตุสมผล ประกอบด้วยตอนต้น ตอนกลาง ตอนจบ มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันตลอดทั้งเรื่อง ตัดตอนใดตอนหนึ่งทิ้งไม่ได้ โดยในโครงเรื่องเองก็มีองค์ประกอบย่อยๆ ที่ประกอบสร้างให้เป็นโครงเรื่อง ประการ ดังนี้

2) *ตัวละคร (Character)* คือ บุคคลที่ผู้แต่งสมมติขึ้นมาเพื่อให้กระทำพฤติกรรมในเรื่อง เป็นผู้ขับเคลื่อนเรื่องและทำให้เรื่องดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทาง ตัวละครมิได้หมายถึงมนุษย์เท่านั้น หากแต่รวมถึงพวกสัตว์ พืช และสิ่งของด้วย (ซึ่งสิ่งเหล่านี้อาจจะแสดงออกซึ่งความมีชีวิตจิตใจ หรือ ลักษณะบางประการเช่นเดียวกับมนุษย์ได้)

3) *ความคิด (Thought)* ความคิดหลัก หมายถึง สารสำคัญของเรื่อง บทสรุปที่ได้จากเนื้อเรื่อง และประเด็นหลักๆ ที่ผู้เขียนนำเสนอในเรื่อง โดยทั่วไปแล้ว การวิเคราะห์หาแก่นของเรื่องนี้ จะได้จากการสรุป “การกระทำหลัก” (main action) ของตัวละคร และ “ผล” (result) ของมันในท้ายที่สุดของเรื่อง

4) ภาษา หรือ การใช้คำพูด (Diction) ภาษา หรือ การใช้คำพูด หมายถึง การแสดงออกของ ความหมายด้วยการใช้ถ้อยคำ เป็นศิลปะของการถ่ายทอดเรื่องราวและความคิดของผู้ประพันธ์ออกมาทาง คำพูดของตัวละครหรือบทเจรจา ซึ่งอาจเป็นบทร้อยแก้ว หรือร้อยกรอง ตามแต่ความเหมาะสมของ ลักษณะของบทละคร และเหตุการณ์ในแต่ละตอนของบทละครเรื่องนั้นๆ

5) เพลง (Song) หมายถึง “เสียง” ที่ผู้ชมจะได้ยินระหว่างการแสดงละคร ไม่ว่าจะเป็น เสียงดนตรีที่บรรเลง รวมไปถึง “เสียงต่างๆ” ที่เกิดขึ้นบนเวที เสียงของภาษาที่ใช้ในบทเจรจาก็จัดอยู่ใน องค์ประกอบข้อนี้ได้ ตลอดจนความเงียบบางขณะบางอารมณ์ของตัวละครก็นับเป็นเพลงที่สร้างพลัง หรือ อารมณ์บางอย่างต่อผู้ชมได้ไม่แพ้เพลงที่มีเสียง

6) ภาพ (Spectacle) ภาพในละครหมายถึงสิ่งที่คนดูมองเห็นทั้งหมดระหว่างการแสดงละคร รวมทั้ง ฉาก แสง เครื่องแต่งกาย การแต่งหน้า เครื่องประกอบฉาก ตลอดจนไปถึงท่าทางและสิ่งที่ นักแสดงทำบนเวที เช่น คิมน้ำ สวมเสื้อ สวมบูท กระแอม เช็ดเหงื่อ ฯลฯ เช่นเดียวกับเสียง

David Rush (2005: 70-75 อ้างถึงใน ณฐกรณ์ รัตนชัยวงศ์, 2560: 87-89) ได้แบ่งหน้าที่ของ ตัวละครที่มีต่อโครงสร้างของละครออกเป็น 7 บทบาท ดังนี้

1) ตัวละครเอก (protagonist) เป็นศูนย์กลางของเรื่อง เป็นผู้กระทำการกระทำนั้นมีผลให้ เรื่องดำเนินไป

2) ปรปักษ์ (antagonist) อยู่ฝั่งตรงข้ามกับตัวละครเอก คอยขัดขวางไม่ให้ตัวละครเอกบรรลุ เป้าหมายที่ต้องการ โดยตั้งใจขัดขวางด้วยการกระทำต่าง ๆ หรืออาจไม่ได้ตั้งใจขัดขวาง แต่การมีตัวละครนี้ ทำให้ตัวละครเอกบรรลุผลสำเร็จได้ยากขึ้น

3) คู่คิด (confidant) คือ ตัวละครที่ได้รับรู้ข้อมูลบางอย่าง หรือเป็นตัวละครที่ตัวละครอื่นมา เปิดเผยความลับหรือความในใจให้ฟัง ตัวละครนี้มีประโยชน์คือ ทำให้ตัวละครอื่นมีโอกาสพูดถึงความรู้สึก นึกคิดให้ผู้ชมได้รู้

4) คู่เทียบ (foil) คือ ตัวละครที่เหมือนหรือตรงกันข้ามกับตัวละครอื่นจึงสามารถเป็นคู่ เปรียบเทียบกันได้ เพื่อช่วยขับเน้นบุคลิกลักษณะของตัวละครอื่น ช่วยทำให้ความหมายที่ละครต้องการสื่อ นั้นชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้งนี้ ตัวละครคู่เทียบไม่จำเป็นต้องมาเป็นคู่เสมอไป อาจเป็น 3 ตัวหรือมากกว่านั้นก็ได้

5) ผู้ให้บทเรียน (raisonneur) เป็นตัวละครที่พูดประเด็นสำคัญหรือแก่นเรื่องออกมา ณ จุด ใดจุดหนึ่งในเรื่อง อาจกล่าวได้ว่าเป็นตัวแทนของนักเขียนในการสื่อสารของเรื่องให้กับผู้ชม

6) ตัวอุดมคติ (utilitarian) คือ ตัวละครที่ช่วยขับเคลื่อนโครงเรื่องให้เดินต่อไป เป็นการ ช่วยอุดมคติให้เกิดเหตุการณ์ใหม่ที่ผลักดันให้เรื่องดำเนินต่อไป หรือช่วยเพิ่มวิกฤตของสถานการณ์ เพื่อผลักดันให้อารมณ์ของเรื่องพุ่งสูงขึ้น หรือทำให้สถานการณ์พลิกผันก็ได้

7) ตัวตลก (comic relief) คือ ตัวละครที่สร้างความตลกขบขันในสถานการณ์ตึงเครียด หรือในฉากยาวที่เคร่งเครียด เพื่อผ่อนคลายให้ผู้ชม โดยเน้นความขัดแย้งกับสถานการณ์หรือบริบทแวดล้อม

อย่างไรก็ตาม ตัวละครแต่ละตัวอาจมีหน้าที่มากกว่า 1 อย่างในโครงสร้างของละคร เช่น ตัวละครคู่คิดอาจเป็นคู่เทียบได้ในเวลาเดียวกัน ตัวละครปรปักษ์อาจเป็นคู่เทียบกับตัวละครเอก

ฟิชเชอร์ (1987: 24 อ้างใน กันต์ฤทัย สืบสายเพชร, 2556: 25-26) มีความเห็นว่า เราได้รับประสบการณ์และความเข้าใจชีวิตจากชุดของเรื่องเล่าที่ดำเนินอยู่ ซึ่งมีทั้งความขัดแย้ง

ตัวละคร จุดเริ่มต้นเรื่อง กลางเรื่อง และจุดสิ้นสุดของเรื่อง โดยแบ่งองค์ประกอบของเรื่องเล่าไว้ดังนี้

1) ตัวละคร (character) เป็นจุดศูนย์กลางของเรื่องเล่าทุกเรื่อง ตัวละครต้องน่าเชื่อถือ คือไม่มีพฤติกรรมที่ผิดแผกไปจากภูมิหลังและบุคลิกภาพโดยไม่มีสาเหตุอันควร และในกรณีที่เป็นการเล่นเรื่องชีวิตของผู้คน ตัวละครในเรื่องเล่าจะน่าเชื่อถือก็ต่อเมื่อมีความสอดคล้องกันกับบุคคลที่มีชีวิตอยู่จริง

2) โครงเรื่อง (emplotment) ฟิชเชอร์เห็นว่า การสื่อสารทุกรูปแบบของมนุษย์เป็นเรื่องเล่า ดังนั้น แม้แต่หนังสือประวัติศาสตร์หรืองานเขียนเชิงวิทยาศาสตร์ก็มีโครงเรื่อง ฟิชเชอร์ใช้คำศัพท์ว่า “emplotment” คือ การลำดับเหตุการณ์ การกระทำในเรื่องโดยผู้เล่าเรื่อง ซึ่งจะเริ่มจากจุดเริ่มต้นเรื่อง กลางเรื่อง และจุดสิ้นสุดของเรื่อง (beginnings, middles, and ends)

3) แก่นความคิด (theme) คือ ความคิดหลักในการดำเนินเรื่อง เป็นความคิดรวบยอดที่เจ้าของเรื่องต้องการนำเสนอ

4) ความขัดแย้งหรือปมปัญหา (conflict) เหตุการณ์และตัวละครจะพัฒนาขึ้นท่ามกลางความขัดแย้งนี้เอง ความขัดแย้งหรือปมปัญหายังนำไปสู่การหาหนทางคลี่คลายความขัดแย้งด้วย ความขัดแย้งมีหลายประเภท ได้แก่ ความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละครเอง ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสังคม และความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับพลังธรรมชาติหรือพลังเหนือธรรมชาติ

5) ฉาก (setting) คือ สถานที่ เวลา และบรรยากาศของเรื่อง คือ สถานที่ที่ถ่ายทอดเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในเรื่องเล่า สถานที่แต่ละแห่งยังทำให้คนสัมผัสและรับรู้สถานที่ (sense of place) หมายถึง การที่คนตระหนักว่าสถานที่แห่งนั้นมีลักษณะทางกายภาพเป็นเอกลักษณ์ มีความพิเศษ โดดเด่น แตกต่างจากที่อื่นๆ อย่างไร รวมถึงการรับรู้และความรู้สึกของคนกับสถานที่แห่งนั้น เช่น รู้สึกผูกพัน รู้สึกว่าเป็นเจ้าของสถานที่นั้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีความสำคัญต่อการสร้างความหมายในเรื่องเล่า

6) มุมมองในการเล่นเรื่อง (point of view) คือ วิธีการเล่าเรื่องที่เล่าผ่านสายตาและความเข้าใจของตัวละครใดตัวละครหนึ่ง ทำให้ผู้อ่านรับรู้ว่าเรื่องเล่านี้ผ่านการตีความและการนำเสนอซึ่ง

ประกอบด้วยความคิด อารมณ์ ความรู้สึกของตัวละครตัวนั้น มุมมองในการเล่าเรื่องอาจเล่าจากมุมมองของบุคคลที่ 1 มุมมองของบุคคลที่ 3 มุมมองที่เป็นกลาง หรือการเล่าเรื่องแบบรู้รอบด้าน

7) เสียงในการเล่าเรื่อง (voice) คือ น้ำเสียงของผู้เล่าเรื่อง เช่น หนักแน่น เชื้อมั่น อ่อนโยน

2.3 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารและวัฒนธรรมศึกษา

2.3.1 แนวคิดเกี่ยวกับวัตถุประสงค์การสื่อสาร

ในกระบวนการสื่อสาร ผู้ส่งสารมีวัตถุประสงค์ในการสื่อสารดังนี้ (ศุภรศมี จิตกุลเจริญ, 2554: 10-12)

1) เพื่อแจ้งให้ทราบ (Inform) คือ ผู้ส่งสารต้องการบอกกล่าวหรือชี้แจงข่าวสาร เรื่องราว เหตุการณ์ ข้อมูล หรือสิ่งอื่นใดให้ผู้รับสารได้ทราบหรือเกิดความเข้าใจ อาจผ่านทางสื่อมวลชน หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์

2) เพื่อสอนหรือให้การศึกษา (Teach or Educate) คือ ผู้ส่งสารต้องการสอนวิชาความรู้หรือเรื่องราวที่มีลักษณะเป็นวิชาการ เพื่อให้ผู้รับสารได้รับความรู้เพิ่มขึ้นจากเดิม เช่น วารสารหรือจุลสารเฉพาะด้าน

3) เพื่อสร้างความพอใจหรือให้ความบันเทิง (Please or Entertain) คือ ผู้ส่งสารต้องการทำให้ผู้รับสารเกิดความรื่นเริงบันเทิงใจจากสารที่ตนเองส่งไป ไม่ว่าจะอยู่ในรูปการพูด การเขียน หรือการแสดงกิริยาท่าทาง เช่น นวนิยาย เพลง ละคร เกมโชว์

4) เพื่อเสนอหรือชักจูงใจ (Propose or Persuade) คือ ผู้ส่งสารได้เสนอแนะสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปยังผู้รับสารและต้องการชักจูงให้ผู้รับสารมีความคิดคล้อยตามการเสนอแนะของตน เช่น การโฆษณาสินค้าทางสื่อต่างๆ

อนึ่ง Rogers (2007: 6-11, อ้างใน ฌ็องส์ชดา วิจิตรจามรี, 2556: 9-11) ได้ศึกษาถึงวัตถุประสงค์พื้นฐานของการโน้มน้าวใจ ว่าเป็นไปเพื่อ การเปลี่ยนแปลงความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม และพฤติกรรมของผู้รับสารให้เป็นไปในทิศทางที่ผู้ส่งสารต้องการ ดังนี้

1) การเปลี่ยนแปลงความเชื่อ ความเชื่อ คือ ข้อมูลเกี่ยวกับคน วัตถุ หรือสิ่งต่างๆ รอบตัวที่บุคคลมั่นใจว่าเป็นความจริง และมีผลต่อพฤติกรรมการแสดงออก มีทั้งความเชื่อที่อยู่บนพื้นฐานของข้อเท็จจริงและเหตุผล กับความเชื่อที่ไม่มีเหตุผลรองรับ ความเชื่อมีขอบเขตกว้างขวาง ตั้งแต่ความเชื่อเกี่ยวกับโลกทางกายภาพ ความเชื่อทางศาสนา ปรัชญาการเห็นอิทธิพลชาติ และสิ่งเร้นลับ ความเชื่อบางอย่างเปลี่ยนแปลงได้ง่ายจากการโน้มน้าวใจ ในขณะที่ความเชื่อบางอย่างเปลี่ยนแปลงได้ยาก เนื่องจาก

สัญชาตญาณ ความจงรักภักดี และประสบการณ์ส่วนตัว อย่างไรก็ตาม ความเชื่อสามารถเปลี่ยนแปลงได้ด้วยเวลาและวิธีโน้มน้าวใจที่เหมาะสม

2) การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ทัศนคติ คือ ความรู้สึกนึกคิดต่อบุคคล วัตถุสิ่งของ สิ่งแวดล้อม สถานการณ์ และการกระทำต่างๆ ทัศนคติเป็นการประเมินไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง อย่างชอบหรือไม่ชอบ ดีหรือไม่ดี โดยมีรากฐานมาจากความเชื่อ ทัศนคติจะส่งผลให้เกิดการแสดงพฤติกรรมในทางสนับสนุนหรือต่อต้านบุคคล สิ่งของ หรือสถานการณ์ต่างๆ ในภาวะที่บุคคลมีอิสระที่จะกระทำการใดๆ บุคคลนั้นมีความโน้มเอียงที่จะตอบสนองตามทัศนคติ แต่ถ้าบุคคลมีข้อจำกัด พฤติกรรมอาจไม่สอดคล้องกับทัศนคติ การเปลี่ยนแปลงทัศนคติสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

3) การเปลี่ยนแปลงค่านิยม ค่านิยม คือ สิ่งที่บุคคลเห็นว่ามีความสำคัญ ถูกต้อง สำคัญ หรือดีงาม เมื่อบุคคลต้องเลือกหรือเผชิญกับเหตุการณ์ที่จะต้องตัดสินใจ ค่านิยมจะถูกนำมาใช้ประกอบการตัดสินใจ ค่านิยมของแต่ละบุคคลนั้นแตกต่างกันไปและมีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรม ค่านิยมยังสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลาและประสบการณ์ ค่านิยมแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ “ค่านิยมปลายทาง” เป็นค่านิยมที่แสดงจุดหมายปลายทางของชีวิตที่บุคคลปรารถนา เช่น ความสงบสุข ชีวิตที่ตื่นเต้น โลดโผน ความมั่นคง ความอบอุ่นในครอบครัว และ “ค่านิยมที่เป็นเครื่องมือ” คือ ค่านิยมที่บุคคลยึดถือเพื่อนำไปสู่จุดหมายปลายทางชีวิตที่ต้องการ เช่น ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความทะเยอทะยาน ความกล้าหาญ ทั้งนี้ การจะเปลี่ยนแปลงความเชื่อ ทัศนคติ หรือพฤติกรรม ผู้ส่งสารสามารถโน้มน้าวใจด้วยค่านิยมที่ผู้รับสารยึดถือ

4) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การเปลี่ยนแปลงการกระทำหรือพฤติกรรมของผู้รับสารเป็นเป้าหมายสูงสุดของการโน้มน้าวใจ การเปลี่ยนแปลงในระดับนี้ทำได้ยากกว่าการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและความเชื่อ เช่น ผู้รับสารอาจเห็นด้วยกับการประหยัดพลังงาน แต่ไม่ได้มีการปฏิบัติเพื่อลดการใช้พลังงาน

ธรินันท์ อนวัชศิริวงศ์ (2546: 3-4) กล่าวถึง จุดมุ่งหมายหลักของการสื่อสาร 3 ประการ คือ

1) การสื่อสารเพื่อมุ่งสารประโยชน์ คือ ประโยชน์ที่เป็นแก่นสาร เน้นข้อมูล ข่าวสาร เป็นสำคัญ เช่น การนำเสนอข่าว สารคดี ความรู้ทั่วไป ความรู้ทางวิชาการ การสื่อสารเพื่อจุดมุ่งหมายดังกล่าวเรียกว่า การสื่อสารเชิงสารัตถคติ หรือการสื่อสารเชิงสารสนเทศคติ (Informative Communication) สาร (message) ซึ่งหมายถึง เนื้อหาสาระและรูปแบบของสารประเภทนี้ โดยรวมเรียกว่า สารัตถคติ / สารสนเทศคติ

2) การสื่อสารเพื่อมุ่งนันทนประโยชน์ คือ ประโยชน์ที่เป็นความเพลิดเพลิน บันเทิงใจ หรือสุนทริยประโยชน์ ซึ่งเป็นอารมณ์ความรู้สึกในระดับสูงขึ้นไป คือ ก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านความเจริญใจ

ความประณีตงดงาม จินตนาการ ตัวอย่างของสื่อหรือสารประเภทนี้โดยรวม เช่น คนตรี การสื่อสารเพื่อจุดมุ่งหมายดังกล่าว เรียกว่า การสื่อสารเชิงจินตคติ (Imagination Communication) สาร (message) ประเภทนี้มีคุณลักษณะสำคัญคือ การเล่าเรื่อง สื่ออารมณ์สร้างความตื่นใจ เรียกรวมๆ ว่า จินตคติ

3) การสื่อสารเพื่อมุ่งอำนวยการประโยชน์ คือ ประโยชน์ที่เป็นข้อได้เปรียบของผู้ส่งสาร มุ่งเน้นให้ผู้รับสารอยู่ใต้อิทธิพลของผู้ส่งสาร หรือประโยชน์ทางธุรกิจ เช่น การโน้มน้าวชักจูงใจ การโฆษณาชวนเชื่อ การโฆษณาสินค้า การประชาสัมพันธ์ การสื่อสารประเภทนี้เน้นที่วิธีการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ อาจเรียกโดยรวมว่า การสื่อสารเชิงกลยุทธ์ (Strategic Communication) สารประเภทนี้โดยรวมอาจเรียกว่า อำนวยการคติ (Persuasive media)

2.3.2 จุดมุ่งหมายของศิลปะการละคร

สไตล พันธุมโกมล (2531: 3-4) ได้กล่าวถึง จุดมุ่งหมายของศิลปะการละคร โดยแบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่

1) ระดับอารมณ์ เชื่อกันว่าละครหรือการแสดงทุกรูปแบบมีจุดมุ่งหมายที่จะให้ความบันเทิงแก่นมนุษย์ ผู้ชมส่วนใหญ่ต้องการไปดูละครหรือการแสดงเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียด เป็นการพักผ่อนหย่อนใจ และทำให้มีอารมณ์ที่เบิกบานพร้อมที่จะต่อสู้กับชีวิตประจำวันอันยุ่งยากต่อไป

2) ระดับสมอง นอกจากการตอบสนองทางอารมณ์แล้ว ละครหรือการแสดงอาจทำหน้าที่เป็นอาหารทางสมองให้กับผู้ชม เพื่อได้ขบคิด และใช้สติปัญญาได้อีกด้วย

3) ระดับจิตใจ จุดมุ่งหมายขั้นสูงที่สุดของละครก็คือการให้คุณค่าแก่จิตใจ หรือจิตวิญญาณของมนุษย์ กล่าวคือละครหรือการแสดงอาจทำให้มนุษย์ได้เปิดตาสว่าง เข้าใจโลกและธรรมชาติ ราวกับได้ชำระล้างจิตวิญญาณให้สะอาดบริสุทธิ์ได้เช่นกัน

2.3.3 ละครกับการสื่อสาร

- ความหมายของละครกับการสื่อสาร

โรลองด์ บาร์ธส์ (1964 อ้างใน วัลยา วิวัฒน์สร, 2538: 123) กล่าวว่า

“ละคร” คือ เครื่องจักรแห่งการสื่อสารประเภทหนึ่ง ในขณะที่ไม่ได้ทำงาน เครื่องจักรนี้ซ่อนตัวอยู่หลังม่าน แต่เมื่อมีการเปิดตัวเครื่องจักรนี้จะส่งสารจำนวนหนึ่งมายังเราทันที สารเหล่านี้มีลักษณะพิเศษ กล่าวคือ มันถูกส่งมาพร้อมๆ กัน แต่ด้วยจังหวะที่ต่างกัน ในการแสดงแต่ละขณะเราจะได้รับข่าวสารถึงหก หรือเจ็ดประการในเวลาเดียวกัน (จากฉาก เสื้อผ้า แสง ตำแหน่งของนักแสดง กริยาท่าทาง ภาษาใบ้

คำพูด) ข่าวสารบางประเภทคงที่ (กรณีของฉาก) ในขณะที่ข่าวสารอื่นๆ เปลี่ยนไป (คำพูด กริยาทำทาง) นี่เป็นเรื่องของการประสานข่าวสารอย่างแท้จริง และนี่คือลักษณะของความเป็นละคร

อานน์ อุแบร์สเฟลด์ กล่าวว่า ละครถือเป็นสัญญาณกลุ่มหนึ่ง ประกอบด้วยส่วนที่เป็นตัวบทหรือบทเจรจา กับ ส่วนที่เป็นการแสดง โดยสัญญาณกลุ่มนี้อยู่ในกระบวนการสื่อสาร หมายความว่า จะมีการส่งสารมายังผู้ชม สามารถอธิบายตามกระบวนการสื่อสารได้ดังนี้ (วัลยา วิวัฒน์ศร, 2538: 124-125)

ผู้ส่งสาร (Sender) คือ ผู้ประพันธ์ + ผู้กำกับการแสดง + ผู้ช่วยผู้กำกับด้านต่างๆ + นักแสดง
สาร (Message) คือ ตัวบท + การแสดง

รหัส (Code) คือ รหัสด้านภาษา (ภาษาพูดและภาษาแสดง เช่น ภาษาใบ้) + รหัสด้านโศกตรศนะ (เช่น ฉาก เครื่องแต่งกาย การเคลื่อนไหวร่างกาย เพลง เสียงประกอบ) + รหัสด้านสังคมวัฒนธรรม (สิ่งที่ทำให้ละครถูกจัดว่าเป็นละครที่ดี ตามแนวคิดในกระแสสังคมและวัฒนธรรม) + รหัสเฉพาะละคร (เช่น สถานที่แสดง ฉาก)

ผู้รับสาร (Receiver) คือ ผู้ชมละคร

ในแง่นี้ ละครจึงเป็นกระบวนการสื่อสารที่มีความตั้งใจที่จะสื่อสาร รหัสทั้ง 4 รวมกันเป็นกลุ่มสัญญาณ ทำหน้าที่เป็นเหมือน ภาษา

- หน้าที่ของละคร (ในฐานะภาษา) กับ การสื่อสาร

จากอุปสัน (ม.ป.ป. อ้างใน วัลยา วิวัฒน์ศร, 2538: 125) กล่าวถึง หน้าที่ของภาษา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มสัญญาณในละคร มีหน้าที่ต่อผู้ชมดังนี้

1) *หน้าที่ด้านอารมณ์หรือการแสดงออก* เน้นที่ผู้ส่งสาร คือ ผู้แสดง ผู้กำกับการแสดง และผู้กำกับด้านอื่นๆ เป็นหน้าที่ที่สำคัญที่สุด เพื่อส่งสารมายังผู้รับสารหรือผู้ชม ว่าตัวละครหรือผู้ส่งสารนั้นๆ มีบุคลิกลักษณะอย่างไร และอยู่ในอารมณ์เช่นไร

2) *หน้าที่ด้านการตอบรับ* เน้นที่ผู้รับสาร โดยมุ่งหมายที่จะได้ปฏิกิริยาตอบรับจากผู้รับสารตามที่ผู้ส่งสารส่งไป ผู้รับสารในละครมี 2 ฝ่าย ได้แก่ ตัวละครด้วยกัน และผู้ชมละคร ซึ่งเมื่อได้รับสารแล้วย่อมต้องคิด ตัดสินใจ พุดจา หรือมีปฏิกิริยาโต้ตอบ

3) *หน้าที่ด้านอ้างอิง* ทำให้ผู้ชมไม่ลืมนบริบทของการสื่อสารดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นบริบทด้านประวัติศาสตร์ สังคม การเมือง หรือจิตวิทยา

4) *หน้าที่ด้านความงาม* เน้นที่ สาร ซึ่งเป็นทั้งคำพูดและองค์ประกอบอื่นๆ ที่ช่วยเพิ่มความหมายให้แก่คำพูดนั้น

5) หน้าที่ด้านการตรวจสอบ เน้นที่การติดต่อระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร หน้าที่นี้จะปรากฏทั้งกับผู้ชมและตัวละครด้วยตนเอง ในรูปของการมีปฏิกิริยา เช่น หลั่งน้ำตา หัวเราะ ร่วมไปกับตัวละคร

6) หน้าที่ด้านยืนยันความเข้าใจ เน้นที่รหัสที่ใช้เพื่อให้แน่ใจว่าผู้รับสารเข้าใจรหัสที่ผู้ส่งสารใช้ โดยในตัวเองจะมีการพูดซ้ำ หรือถามความหมายของคำ

- หน้าที่ของสื่อมวลชน

Harold Lasswell กล่าวถึงหน้าที่ของสื่อมวลชน 3 ข้อ คือ

- 1) สอดส่องและรายงานเหตุการณ์ในสังคมสิ่งแวดล้อม (Surveillance)
- 2) ประสานส่วนต่างๆ ในสังคมเพื่อแสดงปฏิกิริยาตอบสนองสิ่งแวดล้อม หรือสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวของสังคม (Correlation)
- 3) สืบทอดมรดกทางสังคมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนรุ่นหลังๆ หรือเรียกว่า สืบทอดวัฒนธรรมของสังคม (Cultural Transmission)

ต่อมา Charles R. Wright ได้เพิ่มเติมหน้าที่ข้อที่ 4) คือ ให้ความบันเทิง (Entertain)

สื่อมวลชนมีหน้าที่สืบทอดมรดกทางสังคม หมายถึง เผยแพร่ความรู้ ค่านิยม และบรรทัดฐานแก่สมาชิกรุ่นใหม่ของสังคม เพื่อให้วิทยาการและวัฒนธรรมคงอยู่ต่อไป (ปรเม สตะเวทิน, 2538: 137; กิตติมา สุรสนธิ, 2549: 29-30) สำหรับสังคมสมัยใหม่ การสื่อสารมวลชนไม่เพียงแต่มีบทบาทสืบทอดวัฒนธรรมเท่านั้น แต่แทบจะแยกไม่ออกและกลายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับวัฒนธรรม กลายเป็นหัวใจสำคัญของวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม ในทฤษฎีของ Raymond Williams วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ต้องสืบทอด (Transmission) สถาบันสื่อมวลชนจึงมีบทบาทในการสืบทอดวัฒนธรรมเพื่อส่งผ่านวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง (ลัดดา จิตตะคุตตานนท์, 2552: 30-31)

สรุปได้ว่า สื่อมวลชนมีหน้าที่สืบทอดวัฒนธรรม (Cultural Transmission) ให้ต่อเนื่องเป็นระยะเวลายาวนาน และสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนรุ่นต่อไป

- ทัศนคติของผู้ส่งสาร

ทัศนคติ คือ “ความคิดและความรู้สึก” ของบุคคล เช่น ค่านิยม เหตุการณ์ ความเชื่อ เป็นต้น ทัศนคติ (ของผู้ส่งสาร) ที่ปรากฏในละคร ก็คือมุมมองที่ผู้เขียนนำเสนอความคิด (message) ของเรื่อง เรื่องราวและวิธีการนำเสนอตัวละครในเรื่องนั่นเอง ซึ่งเสาวนุช ภูวนิชย์ (ม.ป.ป.: 8) ได้แบ่งทัศนคติออกได้เป็น 3 ระดับ ได้แก่

1) *ทัศนคติในทางบวก* หมายถึง การมองตัวละครด้วยความคิด และความรู้สึกที่เข้าข้าง และเห็นด้วย เช่น การมองคู่ด้วยความสงสาร เห็นใจ หรือความชมเชยยกย่อง ซึ่งเปรียบได้กับละครแนวโรแมนติกชีส ที่ตัวเอกมักจะเป็นวีรบุรุษที่น่ายกย่อง

2) *ทัศนคติที่เป็นกลาง* หมายถึง การมองด้วยใจที่เป็นกลาง เช่น การมองในฐานะผู้สังเกตการณ์และรายงาน หรืออาจเป็นการสังเกตและรายงานรวมทั้งวิเคราะห์ไปด้วย ซึ่งเปรียบได้กับละครแนวแนทเจอร์ลิสต์ ที่มักนำเสนอชีวิตตัวละครอย่างเป็นกลาง ให้ผู้ชมตัดสินเอาเอง

3) *ทัศนคติในทางลบ* หมายถึง การมองด้วยความคิดและความรู้สึกที่ไม่เห็นด้วย เช่น มองอย่างกระทบกระทั่งเบียดเบียน หรือมองอย่างตำหนิ พร้อมทั้งให้คำแนะนำสั่งสอนไปในตัวด้วย ซึ่งเปรียบได้กับละครแนวเอพิคของเบรชท์ ที่ผู้เขียนมักจะนำเสนอชีวิตตัวละครอย่างประชดประชัน เย้ยหยัน

2.3.4 การใช้สื่อเพื่อสืบทอดวัฒนธรรม (Cultural Transmission)

- แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมศึกษา

สำนักเบอร์มิงแฮม (Birmingham School) หรือวัฒนธรรมศึกษาแบบอังกฤษ (British Cultural Studies) เริ่มก่อตั้งประมาณกลางศตวรรษที่ 20 เป็นกลุ่มวัฒนธรรมศึกษาแนววิพากษ์ (Critical culturalism) (กาญจนา แก้วเทพ, 2557: 15, 256) นักสังคมวิทยาชาวอังกฤษแห่งสำนักเบอร์มิงแฮมที่ร่วมกันพัฒนาแนวคิดวัฒนธรรมศึกษา ได้แก่ Richard Hoggart, E.P. Thompson และ Raymond Williams โดย Richard Hoggart ได้ก่อตั้งศูนย์ศึกษาวัฒนธรรมร่วมสมัย หรือ Centre for Contemporary Cultural Studies (CCCS) ขึ้นในมหาวิทยาลัยเบอร์มิงแฮม สถาบันนี้เป็นสถาบันที่ริเริ่มการศึกษาวรรณกรรมขึ้นเป็นแห่งแรกในอังกฤษ ใน ค.ศ.1963

(Cultural Studies. สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2560 จาก

<http://www.sac.or.th/databases/anthropology-concepts/glossary/163>)

สำนักเบอร์มิงแฮมได้รับอิทธิพลทางความคิดมาจากหลายแหล่ง ที่สำคัญคือ Marxism ในแง่สนใจกระบวนการผลิตและการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอด และจาก Michel Foucault ในแง่เกี่ยวกับอำนาจและ Discourse Analysis สิ่งที่สำนักเบอร์มิงแฮมสนใจศึกษา ได้แก่

- “**ปฏิบัติการทางวัฒนธรรม**” (Cultural practice) คือ กระบวนการผลิต การกระจาย และการบริโภค กล่าวคือ เน้นศึกษา “กระบวนการ” มากกว่าผลิตผลทางวัฒนธรรม (Cultural product) เช่น

ภาพเขียน รูปปั้น รายการโทรทัศน์ ละครโทรทัศน์ ฯลฯ โดยจะศึกษาว่าปฏิบัติการทางวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับโครงสร้างอำนาจจากแหล่งต่างๆ เช่น เศรษฐกิจ การเมือง ศาสนา ฯลฯ อย่างไร รวมถึง

- การต่อสู้ด้านความหมายของการสื่อสาร
- วัฒนธรรมร่วมสมัย / วัฒนธรรมประชานิยม
- สื่อสมัยใหม่ เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร โทรทัศน์ ภาพยนตร์ ฯลฯ

(กาญจนา แก้วเทพ, 2557: 258-259, 262)

แนวทางหนึ่งที่นิยมในการวิเคราะห์การสื่อสารตามแนวทางวัฒนธรรมศึกษา คือ การวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse Analysis) สนใจรายละเอียดทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษา สนใจว่าใครมีอำนาจสนับสนุนวาทกรรมและเขามีข้อจำกัดหรือไม่ อย่างไร สนใจศึกษาโครงสร้างการเล่าเรื่อง การตีความ สัญลักษณ์ ฯลฯ (กาญจนา แก้วเทพ, 2557: 43-44; Stokes, J., 2013: 148-149)

- แนวคิดวัฒนธรรมศึกษาของ Raymond Williams Raymond Williams

(31 สิงหาคม 1921 - 26 มกราคม 1988) เป็นนักคิดคนสำคัญคนหนึ่งที่มีคุณูปการต่อวัฒนธรรมศึกษา เขาเกิดที่เมือง Pandy บิดาเป็นพนักงานประจำสถานีรถไฟในเมือง Welsh ไม่ไกลจากชายแดนอังกฤษ ทำให้ Williams เติบโตในบรรยากาศแบบกึ่งเมืองกึ่งชนบท เขาได้ทุนศึกษาต่อที่ Trinity College มหาวิทยาลัย Cambridge จากนั้นเป็นอาจารย์สอนการศึกษาผู้ใหญ่ที่มหาวิทยาลัย Oxford ต่อมาจากความเชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมศึกษาและมีผลงานเขียนเกี่ยวกับวัฒนธรรมศึกษามาก Williams จึงได้รับเชิญไปบรรยายที่มหาวิทยาลัย Stanford

Williams ถือได้ว่าเป็นนักคิดคนสำคัญคนหนึ่งของสำนักเบอร์มิงแฮม (Birmingham School) เขาบุกเบิกแนวทางการศึกษาวัฒนธรรมและเขียนหนังสือ บทความเกี่ยวกับวัฒนธรรม วัฒนธรรมศึกษาไว้เป็นจำนวนมาก เช่น Culture and Society, Culture is Ordinary, The Analysis of Culture ทั้งยังสนใจศึกษาสื่อโทรทัศน์ในมุมมองของวัฒนธรรมศึกษาด้วย เช่น Television: Technology and Cultural Form

วัฒนธรรมในทัศนะของ Williams มีลักษณะเป็นพลวัต และเขาเน้นศึกษาในแง่ “กระบวนการ” Williams (1961, อ้างใน กาญจนา แก้วเทพ, 2557: 281) ได้ประมวลความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม” ที่ใช้กันในแวดวงวิชาการ ในหนังสือ The Long Revolution ดังนี้

1. วัฒนธรรม หมายถึง สภาวะที่สมบูรณ์ของมนุษย์อันมีลักษณะเป็นสากลทั่วไป เช่น คุณค่าต่างๆ ในศาสนา ความงามทางศิลปะอันเป็นอมตะ การวิเคราะห์วัฒนธรรมเพื่อค้นหาความเป็นสากล
2. วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่ยั่งยืนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ได้แก่ งานวรรณกรรมต่างๆ การวิเคราะห์วัฒนธรรมเพื่อวิพากษ์วิจารณ์ในแง่มุมต่างๆ เช่น สุนทรียะ หน้าที่ของวรรณกรรมต่อสังคม

3. วัฒนธรรมในความหมายทางสังคม วัฒนธรรมคือวิถีชีวิตทั้งหมดของมนุษย์ ซึ่งได้แสดงความหมายออกมาเป็นค่านิยมต่างๆ การวิเคราะห์วัฒนธรรมเพื่อค้นหาความหมายและค่านิยมที่แฝงอยู่ทั้งในและนอกวิถีชีวิตของประชาชนเพื่อนำมา “ประกอบสร้างใหม่” (reconstruction)

แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมของ Williams สืบทอดมาจากมาร์กซิสต์สายวัฒนธรรมนิยม (Culturalism) เน้นเรื่องส่วนรวมทั้งหมด (Totality) เขาจึงเห็นว่า “วัฒนธรรมคือวิถีชีวิตทั้งหมด” นั่นเอง

นอกจากนี้ จากงานวิจัยเรื่อง “แนวความคิดของเรย์มอนด์ วิลเลียมส์ ในวัฒนธรรมศึกษาและการวิเคราะห์วัฒนธรรมบริโภค” ของ ชัยตรา ขมะวรรณ (2537) สรุปลักษณะของวัฒนธรรมและวัฒนธรรมศึกษาในทัศนะของ Williams ได้ดังนี้

- ตอบโต้และเสนอความหมายใหม่ให้แก่ วัฒนธรรม ว่าเป็น “เรื่องธรรมดา” (ordinary) ไม่ใช่สิ่งสูงส่งหรืออารยธรรม (civilization)

- เน้นศึกษากระบวนการทางสังคมซึ่งก่อให้เกิดคุณค่าเชิงอุดมคติขึ้น

- ศิลปะและวรรณกรรมไม่ได้ทำหน้าที่เพียงบันทึกสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคม แต่ยังนำความคิดใหม่ๆ มาสู่สังคมด้วย

- สนใจประเด็นการช่วงชิงของชนชั้นทางสังคมที่ต้องการจะครอบครองความหมาย (ความหมายและคุณค่าเป็นสิ่งที่ถูกผลิตขึ้น โดยองค์การทางสังคมต่างๆ) จึงสนใจศึกษากระบวนการที่กลุ่มสังคมต่างๆ พยายามช่วงชิงพื้นที่ทางจิตสำนึกของชนชั้นอื่นให้ได้มากที่สุด เพื่อครอบครองการนิยามความหมาย

- สนใจการเปลี่ยนแปลงคุณค่าและความหมายในสังคมหนึ่งๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ตายตัว ไม่แน่นอน มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

- การศึกษาวัฒนธรรมต้องพิจารณาใน 2 ระดับ คือ 1) ระบบความหมายในระดับสังคมโดยรวม หรือวิถีชีวิตโดยรวมของสังคม 2) ระบบการสร้างความหมายในระดับสถาบัน หรือกลุ่มผู้ผลิตงานทางวัฒนธรรม

จะเห็นได้ว่าระบบการสร้างความหมายแยกจากสังคมไม่ได้ ทั้งยังมีองค์การทางสังคมที่พยายามครอบครองความหมายด้วย

- การผลิตและผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม

สำนักเบอร์มิงแฮมและ Williams ได้รับอิทธิพลทางความคิดมาจากกลุ่มมาร์กซิสต์ที่สนใจกระบวนการผลิต (production) และการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอด (reproduction) วัตถุต่างๆ ที่กลายมาเป็นสินค้าในระบบทุนนิยม แนวคิดนี้เมื่อนำมาใช้กับวัฒนธรรม การสร้างสรรค์วัฒนธรรมจึงจำเป็นต้องมีการผลิตและ

ผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดเช่นเดียวกัน สาเหตุเนื่องจากวัฒนธรรมมีลักษณะเป็นพลวัต ไม่หยุดนิ่ง และต้องปรับตัวอยู่ตลอดเวลา การผลิตและผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อช่วยให้วัฒนธรรมสามารถดำรงอยู่ได้ (กาญจนา แก้วเทพ, 2557: 27) ทั้งนี้ Williams เห็นว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ถูกผลิต บริโภค และผลิตซ้ำโดยคนในกลุ่มสังคมต่าง ๆ การผลิตซ้ำวัฒนธรรมจะทำให้วัฒนธรรมนั้นดำรงอยู่ ไม่สูญสลายไปจากสังคม อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ถูกนำมาผลิตซ้ำคือสิ่งที่ถูกเลือกให้ดำรงอยู่ต่อไปผ่าน “ประเพณีการเลือกสรร” (Selective Tradition) ของคนในสังคม (วัชรภรณ์ คิชฐป้าน, 2558: 113)

Williams ให้คำนิยาม Culture of Selective Tradition ว่า เป็นกระบวนการในการจัดเรียงลำดับหรือการจัดระบบ การวางระเบียบกฎเกณฑ์ต่อการจัดสิ่งต่างๆ ซึ่งการจัดเรียงลำดับดังกล่าวนี้ล้วนแต่เป็นผลมาจากปฏิบัติการที่เป็นจริงในชีวิตทั้งสิ้น คำถามก็คือ ใครเป็นผู้มีอำนาจในการเลือกสรร และผลจากการเลือกสรรนั้นทำให้เกิดอะไรตามมา (กาญจนา แก้วเทพ, 2557: 282)

อำนาจและผลประโยชน์ของชนชั้นอาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คนในสังคม “ลืมบางสิ่ง” และถูกให้ “เลือกบางสิ่ง” สืบทอดต่อมาจนกลายเป็นธรรมเนียม ประเพณี อาจสรุปได้ว่าผลที่เกิดขึ้นคือสิ่งที่ถูกเลือกมานั้นแนบแน่นกับวิถีชีวิตของผู้คน ปฏิบัติกันในชีวิตจริง ส่งผลต่อโลกทัศน์และพฤติกรรมของคนในสังคม โดยมีสถาบันทางสังคมต่างๆ ช่วยกระตุ้นให้เกิดความคิด ความเชื่อ และการกระทำ (ฉัตรวิมลวรรณ, 2537: 112-113)

2.3.5 สื่อกับศาสนา

กาญจนา แก้วเทพ (2542: 9-18) กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับสื่อมวลชนไว้ดังนี้ ระบบความเชื่อ 3 ระบบในสังคมไทย คือ “ผี พุทธ พราหมณ์” อาจถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมเก่าของไทย ซึ่งมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมใหม่ คือ “สื่อมวลชน” ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับสื่อมวลชนอธิบายได้ด้วยแนวคิดเรื่อง “กระบวนการทำให้เป็นโลกฆราวาส” (Secularization) แนวคิดนี้กล่าวว่า สังคมทุกสังคมหากต้องการธำรงไว้ให้ยาวนานต้องสร้างสถาบันสังคมต่างๆ เช่น ครอบครัว โรงเรียน ศาสนา ในสังคมแบบดั้งเดิมสถาบันศาสนาถือเป็นศูนย์กลางของสถาบันอื่นๆ ทั้งยังผูกพันกับการดำเนินชีวิตประจำวัน หรือแม้กระทั่งระบบจิตใต้สำนึก เช่น คนไทยโบราณเปล่งเสียงอุทานเป็นเรื่องศาสนา เช่น คุณพระช่วย พุทโธัมโมสังโฆ อย่างไรก็ตาม เมื่อสังคมวิวัฒนาการมาเป็นสังคมสมัยใหม่ ศูนย์กลางจึงเปลี่ยนจากสถาบันศาสนาเป็นสถาบันเศรษฐกิจ ศูนย์กลางของชุมชนเปลี่ยนจากวัดเป็นศูนย์กลางการค้า กระบวนการที่สถาบันศาสนาถูกลดความสำคัญ มีบทบาทและอิทธิพลน้อยลง นักสังคมศาสตร์เรียกว่า “กระบวนการทำให้เป็นโลกฆราวาส” (Secularization) คือ เปลี่ยนจาก “โลกธรรม” (Sacred) มาสู่ “โลกียะ” (Secular)

สำหรับสังคมไทย กระบวนการทำให้เป็นโลกฆราวาส ไม่ได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งกันอย่างรุนแรงอย่างในสังคมตะวันตก ในแวดวงของสถาบันสื่อมวลชนนั้น สถาบันศาสนายังคงมีบทบาทอยู่ เช่น การอ่าน

พุทธศาสนสุภาษิตท้ายรายการข่าว, พระสงฆ์ปรากฏตัวอยู่เสมอในละครโทรทัศน์ โดยเฉพาะที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับผีๆ สารๆ, รายการทอล์คโชว์เกี่ยวกับความเชื่อและไสยศาสตร์ ดังนั้น บทบาทของระบบความเชื่อและศาสนายังคงมีอยู่ในสื่อมวลชนไทย

ทั้งนี้ นักวิชาการด้านศาสนวิทยา เช่น อดุลย์ชัย ศิวรักษ์ หรือนักวิชาการด้านมานุษยวิทยา เช่น อ. ศรีสวัสดิ์ วัลลิโกดม ต่างลงความเห็นพ้องต้องกันว่า ระบบความเชื่อในสังคมไทยประกอบด้วย 3 ระบบใหญ่ๆ คือ ผี พราหมณ์ พุทธ ซึ่งผสมผสานอยู่ร่วมกันจนแยกออกจากกันได้ยาก ในพิธีกรรมหลายอย่างของไทยจะประกอบพิธีทั้งพุทธและผีไปพร้อมๆ กัน สำหรับความสัมพันธ์ของพุทธกับพราหมณ์นั้น พุทธศาสนาเกิดขึ้นในสังคมที่นับถือศาสนาพราหมณ์มาก่อน พระพุทธเจ้าทรงปฏิเสธเนื้อหาสาระใหญ่ๆ เช่น การไม่ยึดติดกับอาตมัน จิตวิญญาณ ตัวตน แต่ได้ทรงรับคำอธิบายปลีกย่อยและใกล้เคียงกับข้อวัตรปฏิบัติโดยนำมาตีความใหม่ เช่น แนวคิดเรื่องวัฏสงสารหรือการเวียนว่ายตายเกิด อย่างไรก็ตาม ในสังคมไทยยังคงมีการแพร่ขยายระบบความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ที่แสดงออกในรูปแบบของความเชื่อในไสยศาสตร์ เทพยคาอาภรณ์ พรหมลิจิต อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ดังนั้น ระบบความเชื่อของไทยจึงมีทั้งผี พราหมณ์ และพุทธรวมอยู่ด้วยกัน ในการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างระบบความเชื่อกับสื่อจึงต้องพิจารณาให้ครอบคลุมทั้ง 3 ระบบ

2.3.6 แนวทางการทำละครเชิงพุทธ

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์พระสงฆ์ ผู้เขียนบท ที่ปรึกษาบท ผู้กำกับ โปรดิวเซอร์ ซึ่งได้ฝากถึงผู้ทำงานด้านศิลปะการแสดงและสื่อสารมวลชน ในการผลิตผลงานที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา ทำให้ได้ทราบแนวทางการทำละครเชิงพุทธ ดังนี้

ท่าน ว.วชิรเมธี

พระนักคิด นักเขียน นักเทศน์ ผู้เผยแผ่ความรู้ทางพุทธศาสนาผ่านรายการธรรมะคิดปีก และเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์การ์ตูนชุมชนนิมนต์ยิ้ม

“อยากให้ทำให้ประณีต โดยเฉพาะข้อธรรม ข้อธรรม อยากให้มีการทำความเข้าใจให้ลึกซึ้ง ก่อนที่จะตีความให้ร่วมสมัย ควรจะจับเนื้อหาสาระเดิมให้ได้เสียก่อน แล้วจากนั้นจึงประยุกต์ทำให้น่าสมัย เพราะถ้าไม่มีความเข้าใจที่ลึกซึ้งพอจะทำจะประยุกต์ไปๆ มาๆ มันอาจจะผิดจากเจตนารมณ์ของเนื้อหาเดิมแท้ของธรรมเหล่านั้น การให้ความเข้าใจที่ผิดต่อประชาชนนั้นเป็นการประทุษร้ายทางปัญญาของประชาชน ขณะเดียวกันก็เป็นทำลายศาสนาทางอ้อมด้วย ดังนั้น งานเหล่านี้ถ้าจะทำก็ขอให้มีการปรึกษาทางธรรมะที่

แม่ย่าพระธรรมวินัย เป็นตัวหลักตัวอื่นของ โครงการ ช่วยดูให้ จากนั้นจับหลักให้มันแล้ว
เอาบันทึกมาปรับใช้ธรรมะได้ ไม่มีปัญหาอะไร”

(ว.วิชระเมธี, สัมภาษณ์, 27 มีนาคม 2560)

ละครเวที

คุณฐานชน จันทรเรือง

ผู้เขียนบทและผู้กำกับ ละครเวทีเรื่อง เด็กชายชั่วคราว เด็กสาวชั่วคราว, เวสสันดร ตอนซุชก

ผู้หวังดี

“เราเป็นคนสนใจชาคกนิทานอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นถ้าแนะนำคนเขียนบทละครเวที
คือ ต้องตื่นตื้นตื้นกับนิทานชาคก คือถ้าไม่ตื่นตื้นตื้นก็จะมี inspire ในละครกรรมมันต้อง
ตื่นตื้นไว้มาก่อน ไปกับละครกรรมพวกนี้ แล้วก็ต้องอ่านธรรมะ อ่านบาลีให้ขาด อ่านขาดแต่
ต้องเข้าใจให้เห็นว่า ธรรมะอันนี้ บาลีอันนี้ ถ้าเป็นปกติจะพูดว่าอะไรถ้ามันมีอยู่ในหัวมัน
จะง่ายเลย เช่น ศีลข้อ 3 ให้เห็นภาพว่าไปมีอะไรกับเมียชาวบ้าน ถ้าเห็นภาพนี้มันลอย
ออกมาจากในหัว แสดงว่าอ่านขาดแล้วนี่ก็ออกใหม่ ประมาณนี้มันต้องแปลเป็นภาษา
มนุษย์ที่เราเข้าใจให้ได้ แปลบาลีเป็นภาษาพุทธที่เราเข้าใจให้ได้ ถ้าเห็นอย่างนี้ผ่านปุ๊บมันจึก
มันเหมือนคนเห็นโน้ตเพลงแล้วอ่านออกทันที หยิบโน้ตเพลงมาปั๊บสนุกจังเลยเพลงนี่ก็
ออกใหม่ไม่ได้ฟังเพลงไม่ได้อะไร หยิบบาลีมาปั๊บ หยิบละครกรรมมาปั๊บ หยิบหน้ามา
หนังสือ เป็นฟรีดๆๆๆ แล้วอื้อ... สนุกจังเลย ต้องข้ามจุดนั้นให้ได้ก่อน”

(ฐานชน จันทรเรือง, สัมภาษณ์, 28 กุมภาพันธ์ 2561)

คุณมานพ มีจำรัส

ผู้กำกับ ละครเวทีเรื่อง ร่ายพระไตรปิฎก 2 ปฏิกิจสมุปปาท, พุทธะ ราชะ เดอะมิวสิคัล

“คือเรามองว่าจริงๆ แล้วคุณอยากจะทำอะไรไปเรื่อยๆ ไปก่อน แต่ท้ายที่สุดคุณจะทำ
ทำแนวพระพุทธศาสนา คืออยากให้คุณ starting ด้วยใจ ด้วยตัว ด้วยความรู้ของคุณจริงๆ
ด้วยการปฏิบัติจริงๆ การปฏิบัติธรรมะไม่ได้ทำให้คนนิ่ง ไม่ได้ทำให้คนเยือกเย็น ทำละคร
น่าเบื่อไม่ใช่ซะครับ คือวันหนึ่งถ้าเรารู้มันซัก 35% หรือ 50% เวลาที่เราทำมาแล้วมันจบ
แล้ว เราจะนั่งมาแบบทำไม่ฉันยังไม่เข้าใจมันอีกวะ มันคือคาบสองคมเหมือนกันนะครับ
ผม มันคือคาบสองคมเหมือนกันว่า คือ 1. คือพุทธศาสนามันเป็นแค่เรา รู้ ณ วันนั้น

เพราะฉะนั้นถ้าเราทำเนี่ยเราต้องคุยกับคนดูไปเลยว่า นี่คือสิ่งที่เราได้ *realize* มา ณ เวลานี้ แล้วเราจะรู้เลยว่าเนื้อฟ้ายังมีฟ้า เนื้อฟ้าของฟ้ายังมี เราารู้สึกว่าเราหยุดทำดีกว่า แต่มันก็ไม่ได้เนาะ มันเกิดความกลัวไม่ได้ พระพุทธเจ้าท่านบอกว่าไม่ให้เดินทางไปพร้อมกับความกลัว ให้เดินทางไปพร้อมกับความเข้าใจ แต่ถ้าเวลานั้นเราเข้าใจตอนนั้น แต่เพียงว่าน่าจะมีการพูดคุยหลังจากการจบ ขอให้คนที่มาดูเราอยู่มาพูดคุยกันหน่อยดีไหม *You* เข้าใจยังงี้ เขาเรียกว่าแชร์ เป็นการช่วยกัน พากันและกันเดินทางไปสู่ความจริงที่ถาวรได้ยังงี้ แล้วคุณ จะมีความสุขจริงๆ แล้วคุณก็จะรู้สึกว่าฉันอยากทำเรื่องนี้อีกๆ เพราะมันจะมีแบบพวกนี้ กิดถึงจังเลย แล้วก็จะมีคนเดินเข้ามาๆ แล้วก็แนะนำเรา แล้วเรา เฮ้ย... มันมีอย่างนี้หรือ คิดแบบนี้มันฟังหรือจริงๆ การทำพุทธศาสนาต้องบอกว่าคนทำนี่สนใจอะไร อย่าคิดว่าจะทำให้คนดูแล้วได้อะไร ต้องถามว่าเราเองคนกำกับ คนเขียนบท หรือทำ *production* มีความสนใจจริงๆ เรื่องอะไร ถ้า *You* มีความสนใจเรื่องศีล 5 ให้แตกฉาน แค่นี้ก็บรรลุแล้ว ทำศีลข้อเดียวให้แตกฉานก็บรรลุแล้ว แต่ว่าต้องเกิดมาจากความสนใจ ความสนใจของเราจริงๆ มันจึงเป็นงานพระพุทธศาสนา ณ เวลานั้นจริงๆ”

(มานพ มีจำรัส, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2561)

คุณธีระวัฒน์ มุลวิไล

นักแสดงและผู้กำกับ ละครเวทีเรื่อง สันดานกา

“เรารู้สึกว่าการ *research* การทำงานเกี่ยวกับศาสนาพุทธในเรื่องนี้มันชัดเจนอยู่แล้ว ชื่อเรื่องมันบอกว่าสันดานกา ก็จะมองถึง *dark side* ของวงการศาสนาพุทธมากกว่าที่จะมองว่าพุทธมันคืออย่างนั้นคืออย่างนี้ คือมันไม่ใช่ละครเพื่อส่งเสริมศาสนา มันไม่ใช่แบบนั้น แต่บางทีเราก็มองในเรื่องคนมากกว่า เรื่องของผลประโยชน์ที่คนเอาไปใช้ อันนี้คือประเด็นหลักๆ ที่เราพยายามจะพูดถึง แต่จริงๆ ละครที่ส่งเสริมศาสนาพุทธก็มักจะพูดถึงในด้านเดียว คือพูดถึงพระพุทธเจ้า ทุกอย่างก็ดีหมด แต่เราก็ไม่เคยพูดถึงในแง่ตัวโครงสร้างของระบบการจัดการศาสนาพุทธในบ้านเรา เราไม่ค่อยพูดถึงเท่าไร เราพูดถึงทีก็เป็นพุทธประวัติไปเลย เวลาพูดแบบนั้นมันก็ดีอยู่แล้ว แต่ถ้าทำในเรื่องศาสนาบางทีทำไมไม่มองกลับมาในเรื่องของโครงสร้างศาสนาในบ้านเรา มันทำงานยังงี้ มองในแง่ของคนกับคน อะไรอย่างนี้มากกว่า ความจริงก็ไม่ได้มีอะไรแนะนำ แต่อยากจะบอกว่าความจริงมันก็น่าจะมีในหลายมุม ในการที่จะนำเสนอเรื่องพุทธในบ้านเรา”

(ธีระวัฒน์ มุลวิไล, สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ 2561)

คุณนิกร แซ่ตั้ง

ผู้กำกับ ละครเวทีเรื่อง เกิด-ดับ, จิตตากับนคร

“จริงๆ แล้วมันไม่ต้องเป็นละครแบบสั่งสอนนะ มันอาจจะจบไม่คิดก็ได้นะ จบแบบพ่ายแพ้ไปก็ได้ แพ้มาร คือไม่จำเป็นต้องชนะตลอดเวลา เป็นตัวอย่างให้เขาเห็นว่า ถ้าแพ้ มันก็จะเป็นแบบนี้ หรือแม้กระทั่งการบรรลุธรรมก็ได้หลายแบบ ไม่จำเป็นต้องบรรลุด้วยพระธรรมคำสอนอย่างเดียว บางคนบรรลุได้ด้วยความทุกข์ทรมานก็มี วิธีที่ไปสู่การหลุดพ้นมีหลายทาง แต่พระพุทธเจ้าคิดค้นหนทางหนึ่งไว้แล้ว ถ้าตามท่านไปก็จะเป็นทางหนึ่ง แต่บางคนก็ตามไปไม่ถึง แต่บางคนไม่ต้องตามก็ได้ หาทางอื่นก็ยากลำบากกว่าหน่อย มันมีวิถีชีวิตของแต่ละคนไม่เหมือนกัน แล้วพระองค์ท่านก็ไม่ได้บอกว่าบังคับว่าต้องตามฉัน”

(นิกร แซ่ตั้ง, สัมภาษณ์, 13 กุมภาพันธ์ 2561)

คุณคำแกิง จิตะปิยะศักดิ์

ผู้เขียนบทและผู้กำกับ ละครเวทีเรื่อง สิทธารถะ

“ถ้าอยากจะฝากก็ต้องบอกว่า อยากจะพูดอะไรเกี่ยวกับแนวพุทธอะ พูดในแนวที่แบบว่าตั้งคำถามหรือสั่งสอนก็คือเอาให้ชัด ถ้าเกิดความสงสัย ก็ตั้งคำถามมาให้ชัด สื่อสารให้ชัด หรือถ้าอยากจะสอนเรื่องหลักธรรมอะไรก็เอาให้ชัดไปเลยสักทาง”

(คำแกิง จิตะปิยะศักดิ์, สัมภาษณ์, 7 มกราคม 2562)

อ.ดร.ธนัชพร กิตติก้อง

โปรดิวเซอร์ ละครเวทีเรื่อง กีฬา

“อย่างเราเรียนละครมา ภาษาพูดออกมา เราก็รู้อยู่แล้วว่าละครไม่ได้พูดตรง อาจจะเป็น subtext อะไรบางอย่าง สุดท้ายแล้วเรื่องพุทธะเป็นเรื่องภายใน เป็นเรื่องของจิต เรื่องใจ เรื่องข้างใน จะทำแนวละครออกมาให้เป็นอย่างนั้นได้ ถ้ายังติดอยู่กับตัวภาษา ติดกับคำพูดที่ใช้อาจจะไปไม่ได้ไกลมาก ถ้าแนะนำก็คิดว่าอยากเห็นแบบอะไรที่ไปไกลเกิน beyond ไปหน่อย beyond แคตรงตั้งใจดี ศิล สมาธิ ปัญญา... ถ้าหากนามธรรมมากเกินไป วัดก็ไม่ได้ ไม่ต้องมาดูละครก็ได้ แต่ว่าเราอยากเห็นปรากฏการณ์ตัวนี้เกิดขึ้นว่าเราไปตามพุทธแบบใหม่แล้วนะ ไม่ต้องมีพระอยู่ตลอดเวลา เหมือนหลวงพี่มาแล้ว พอพูดถึงพระก็

ต้องมีพระอะไรอย่างนี้ หรือพระมาสอน... ถ้ามันไปในเรื่องภายในของมนุษย์ได้ ยิ่งไงก็ พุทธ ถ้าคุยเรื่อง ภายในจิตใจของมนุษย์มีความซับซ้อนยิ่ง ไร ก็สามารดีความเป็นพุทธร ู้ได้”

(ธนัชพร กิตติกิจ, สัมภาษณ์, 13 กุมภาพันธ์ 2561)

ละครโทรทัศน์

คุณกรรณิการ์ บุตรข้า

ผู้กำกับ ละครโทรทัศน์เรื่อง ฟ้ามืดดา

“ไม่ว่าแต่ละบริษัทจะทำรายการ ละคร หนังสือ หรือเพลง ก็อยากให้ผลิผลงาน ออกมาที่สอดคล้องกับแนวคิดหรือสาระให้กับผู้ชมกันเยอะๆ เพื่อเป็นการตอบแทนให้กับ สังคม ซึ่งเชื่อว่าทุกบริษัทก็พยายามจะทำอยู่ แต่จะมากจะน้อยขึ้นอยู่กับรูปแบบของงาน นั้นๆ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นก็อยู่ที่คนดูจะนำไปปรับใช้ยัง ไร จะดูแล้วผ่านไปหรือนำไปคิดต่อ เพื่อต่อยอด”

(กรรณิการ์ บุตรข้า, สัมภาษณ์, 20 กุมภาพันธ์ 2561)

คุณองอาจ หาญชนะวงษ์

ผู้เขียนบทและผู้กำกับ ละครโทรทัศน์เรื่อง บันทึกกรรม ตอนวันละแสน

“จริงๆ แล้วผมว่าเนื้อหาของพุทธศาสนาเหมาะกับทำหนังทำละครอยู่แล้ว เพราะว่าหนังกับละคร เน้นอนว่ามันมีธรรมะ ธรรม อยู่ในตัวละครเกือบทุกตัว อย่างน้อย ก็มีฝ่ายดีกับฝ่ายร้ายแน่นอนในละครมันต้องมีแง่คิดเกี่ยวกับความดีความชั่วเยอะๆ ไป หมดเลย นำเอามาทำ แต่ว่าในอีกแง่มุมหนึ่งก็คือเราก็จะเอามาทำได้เป็นสิ่งที่ทำให้เขาได้ ปลุก ปลุกหลายๆ ครับ ไม่ถึงกับสอน ถ้าดูแล้วชอบ อันนี้เรื่องสมมติ เรื่องศีล 5 เกี่ยวกับศีล 5 ให้เขาได้ไปศึกษาต่อเพิ่ม กระตุ้นให้เขาไปศึกษาต่อเพิ่ม แต่ไม่ใช่มาอธิบายจนแบบว่าจน เหมือนพระมาเทศน์ มันก็ไม่ใช่ว่า มันก็จะดูไม่สนุกครับ พอเป็นสื่อประมาณละครทีวี ก็ จะต้องให้เขาดูแล้วรู้สึกสนุก... ถ้าในการเอามานำเสนอในเชิงที่ปริมาณข้อมูลของ พระพุทธศาสนาเยอะไป มันเป็นการยัดเยียด บางทีอาจจะกลายเป็นโอ้ย... นำรำคาญจังเลย ดังนั้น ง่ายๆ เลยก็คือพูดถึงเรื่องความพอดีระหว่างสาระกับความบันเทิงครับ ต้อง balance กันให้ได้ ... ถ้าในมุมมองของผมที่เป็นคนทำรายการโทรทัศน์ ทำแบบเบื้องหลัง พวกสื่อ ต่างๆ ก็มีจรรยาบรรณของสื่ออยู่แล้วว่า อย่างแรกต้องคำนึงถึงคุณภาพ จะไม่ทำให้เปล่า

ประโยชน์เกินไป ยังไงผมก็คิดว่าคุณภาพก็สำคัญทั้งในแง่ของเนื้อหาและความบันเทิง
บันเทิงอย่างมีคุณภาพ แล้วก็สร้างสาระอย่างมีความบันเทิง 2 อย่าง *balance* กัน”

(องอาจ หาญชนะวงษ์, สัมภาษณ์, 27 กุมภาพันธ์ 2561)

ผศ.ดร.ปรีดา อัครจันทโชติ

ที่ปรึกษาบทละครโทรทัศน์เรื่อง *ชุมชนนิมนต์*

“เราทำให้ดูเป็นเด็กจริงๆ แต่ขณะเดียวกันเราก็ไม่ได้เอาทุกอย่างที่เด็กเขาทำมา
เสนอ อย่างน้อยอะไรที่เป็นภาพที่ต้องระวัง เราก็ระวังอยู่ เช่น เฌรบินถึงจะเล่นสนุก ลืม
ความสำรวม แต่ก็ไม่ใช่ว่าจะแบบถึงกับถลกจีวรขึ้นมาเตะฟุตบอลหรือทำอะไรจนจิ๋วพลีว
แต่มีความเพลิดเพลินตัวจนทำให้หลงพี่พอเพียงต้องตกเดือน อย่างนี้ก็พอมี เพราะมันคือ
ธรรมชาติของเด็ก แต่ว่าแค่ไหนความเหมาะสมลือมันแค่ไหน พอที่นี้เราระวังก็เลยทำให้
ผู้ปกครองเขาสบายใจ พอความคิดเราเริ่มต้นจากความสนุก คิดถึงภาพว่าเด็กจะสนุกกับ
เรื่องอะไร เราไม่ได้คิดว่าเราอยากจะสอนอะไรเด็ก เพราะฉะนั้นเด็กเขาก็ดู เพราะถ้าเรา
เริ่มต้นว่าเราจะสอนอะไรเด็ก แต่เราไม่คิดว่าเด็กเขาจะอยากดูไหม เด็กก็ไม่ดู พอเรามาคิด
ว่าเด็กสร้างความสนุกยังงี้ เด็กเขาก็จะดูได้ พ่อแม่ก็สบายใจเพราะรู้ว่าปลอดภัย”

(ปรีดา อัครจันทโชติ, สัมภาษณ์, 6 กุมภาพันธ์ 2561)

คุณธรรม สิริพันธ์วรารณ

ผู้เขียนบทและผู้กำกับ ละครโทรทัศน์เรื่อง *ตัดหางปล่อยวัด เดอะซีรีส์*

“บางทีบางอันเราควรที่จะเข้าใจเรื่อง คนทำก็ควรเข้าใจในเรื่องธรรมะ คือไม่ต้อง
เข้าใจถึงขั้นลึกซึ้ง แต่น่าจะต้องเข้าใจในขั้น *basic* บ้าง บางทีทำไปโดยมองเพราะว่าอย่าง
เราเห็นๆ นะ บางทีเราเห็นเราก็ไม่ค่อยสบายใจที่... คือส่วนมากคนที่จะทำคนรู้จักกันอะนะ
อันนั้นเขาก็จะทำเอาสนุกเอาตลก บางทีก็จะใส่ธรรมะเข้าไป อาจจะต้องศึกษาเบื้องต้นมา
บ้าง น่าจะใส่ใจตรงกับที่ว่ามันทำให้คำสอนทางพระพุทธศาสนาหรือว่ากิจวัตรของสงฆ์
อะไรประมาณนี้ มันเพี้ยนไปก็มันจะต้องตรวจสอบนิดหน่อย”

(ธรรม สิริพันธ์วรารณ, สัมภาษณ์, 1 มีนาคม 2561)

คุณหลักเขต วลิตชาติ

ผู้กำกับ ละครโทรทัศน์เรื่อง *ศีล 5 คนกล้าท้าอธรรม*

“พี่เชื่อว่าละครมีผลนะ พี่เชื่อว่าการทำละครเนี่ยมีผล ดังนั้น พอทำละครอะไรออกไป หรือว่ามีคนนำเสนอออกไป มันมีผล มันอาจจะไม่ได้เป็นเอกอุสำหรับทุกคนจะมาเลียนแบบหรือ copy แต่กลายเป็นว่าความเคยชินที่เด็กที่กำลังจะโตขึ้นมา หรือว่าวัยรุ่น หรือว่าใครก็แล้วแต่ ยังสามารถเลียนแบบหรือว่าเป็นมาในแบบนั้นได้ ดังนั้น ในเมื่อมันมีผล ถ้าเราทำละครในลักษณะที่เป็นละครเกี่ยวกับศาสนาหรือว่าเกี่ยวกับศีลธรรมก็น่าจะเข้าถึงคนได้เหมือนกัน มันไม่มากก็น้อย ดังนั้น ถ้ามีคนที่ยากทำก็อยากจะบอกว่าทำเถอะ คือมันสามารถทำให้สนุกได้ ตอนแรกที่พี่ทำพี่ก็ไม่แน่ใจเหมือนกันว่าในเมื่อโครงสร้างเรา มาเรื่องศีล เรื่องอย่างนี้คนเขาจะรับไหม”

(หลักเขต วลีกชาติ, สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2561)

คุณจรงค์ศักดิ์ วงศ์เหลือง

ผู้กำกับ ละครโทรทัศน์เรื่อง ละครกรรมนำชีวิต

“ถ้าจะทำจริงๆ ก็คือตั้งใจครับ ตั้งใจที่จะสื่อสารให้เขา ให้คนดูเข้าใจแล้วให้ได้รับ ข้อคิดตรงที่เราจะ focus ไปให้ได้แค่นั้นเอง ความตั้งใจ มันก็จะทำได้ครับ วิเคราะห์ให้ ถูกต้อง แล้วก็แก้ไขในสิ่งที่มันผิดพลาดแค่นั้นเองครับ”

(จรงค์ศักดิ์ วงศ์เหลือง, สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2561)

ภาพยนตร์

คุณบุญส่ง นาคภู

ที่ปรึกษาภาพยนตร์และที่ปรึกษาด้านศาสนา ภาพยนตร์เรื่อง มากับพระ

“สิ่งที่เกิดขึ้นในหนังไทย พระส่วนใหญ่ตกใช้ไหม เอาพระมาขายตลกพูดง่าย ๆ จริงๆ พระไม่ได้ตลกอย่างเดียวนี้ มันก็คือพูดเรื่องมิดิอะไรก็ได้ อาศัยตัวละครพระพูดมิดิอะไรออกมาเยอะแยะเลย พระสนุกพระก็ระดับมาก ถ้าไม่ตลกก็ระดับมาก... พระจริงคืออะไร ยังไม่มีใครพูดถึงพระจริงๆ เลยสักทีว่าเป็นยังไง... สิ่งที่เราไม่เคยทำคือพระเป็นมนุษย์ มีดี มีชั่ว แต่จริงๆ แล้วบวชเพราะอะไร เราบวชเพราะเราต้องการละเว้นอะไรบางอย่าง อุปสรรคคืออะไร เหมือนการต่อสู้ทางจิต การบวชพระ คือการเว้น “บวช” แปลว่า “เว้น” กระบวนการละเว้นของพระมันเกิดอะไรขึ้นบ้าง การเอาชนะใจตัวเอง การเห็นสังฆทานแล้วไม่รู้สึกละอาย การนอน โดยที่ไม่มีอะไรเลยบนเสื่อผืนเดียวหมอนใบหนึ่ง การนั่งสมาธิ การอดทนฝึกฝนคือกระบวนการของพระ มันก็คือเพื่อลดละกิเลส แต่หนังไทยไม่เคยพูดเรื่องประเด็นนี้ ซึ่งควรจะเป็นประโยชน์มากๆ”

(บุญส่ง นาคภู, สัมภาษณ์, 5 กุมภาพันธ์ 2561)

คุณดุลยสิทธิ์ นิยมกุล

ผู้เขียนบทและผู้กำกับ ภาพยนตร์เรื่อง หลวงพี่กับผีขุน

“ต้องลืมเรื่องทุนไปก่อน ต้องเอา *plot* ที่น่าสนใจ แล้วหลังจากนั้นค่อยเอาวิธีคิดเอาอะไรที่เกี่ยวกับพุทธเข้ามาแทรก ถ้าอย่างนั้นพุทธแท้ๆ อย่างประวัติอาจารย์โต คนเขาก็ไม่ดูกัน ถ้าคุณเล่าว่าเป็นเรื่องของใครสักคนที่น่าสนใจ เป็นเรื่องของใครสักคนที่มี *conflict* ในชีวิตแล้วไปบวช แล้วสุดท้ายแล้วเป็นขรัวโต คือให้ *plot* เริ่มต้นมันน่าสนใจก่อน อย่างบอกโต้งๆ เลยว่านี่เป็นเรื่องของขรัวโตนะ บางคนเขาไม่ดูกัน วิธีคิดมันต้องหลายชั้น มันต้องแยบยล รู้จัก 2499 ไหม พี่ก็ไม่ว่าจะยกตัวอย่างยังไง ก็มันต้องใช้วิธีคิดของโครงสร้างหนังนะ วิธีคิดของการตลาดน่านิดๆ แล้วค่อยสอดแทรกความเป็นพุทธเข้าไป พี่ว่ามันเริ่มจากพุทธแท้ๆ มันไม่น่าสนใจ”

(ดุลยสิทธิ์ นิยมกุล, สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2561)

คุณษรัณยู จิราลักข์

ผู้เขียนบทและผู้กำกับ ภาพยนตร์เรื่อง 9 วัด

“ส่วนตัวผม *content* เรื่องศาสนา เรื่องเกี่ยวกับพุทธศาสนาของเรา มันมีแก่น มีอะไรน่าสนใจเยอะ ถ้าอย่างปัจจุบันลองดูให้ดีๆ หนังสือหลายๆ เรื่อง ซีรี่ย์หลายๆ เรื่องที่ดังๆ เหมือนเขาหยิบแก่นของเราไปใช้ทั้งนั้น เขาไปตีความ ไป *adapt* จนแบบเราไม่รู้ว่า เป็นของเราเอง ซึ่งจริงๆ แล้วของเรามันมีของคืออยู่เยอะ แต่ว่าไม่ได้หยิบใช้หรือหยิบใช้แบบปกติ เห็นกันทั่วๆ ไป คาคาๆ เหมือนเดิม มันก็เลยไม่น่าสนใจ มันก็เลยไม่มี *content* อะไรที่เกี่ยวศาสนาที่มันน่าสนใจจริงๆ มันก็น้อยลง มันมีแต่น้อยลง อย่างฝรั่งหลายเรื่องก็เอาแก่นของเราไป ใหญ่โตมโหฬาร เป็นหนัง *Hollywood* คนไทยก็โอ้ย... หนังสือดีจึงเลยโคตรเท่ พุคได้ยังงั้นแบบนี้ มันก็เรื่องพุทธทั้งนั้นแหละ แต่คุณไม่เข้าใจมันเองว่าเป็นเรื่องพุทธ”

(ษรัณยู จิราลักข์, สัมภาษณ์, 20 กุมภาพันธ์ 2561)

คุณกัณฑ์ปวิตร ภูวดลวิศิษฐ์

ผู้เขียนบทและผู้กำกับ ภาพยนตร์เรื่อง นมัสเตอินเดีย ส่งเกรียนไปเรียนพุทธ

“ถ้าอยากจะทำ คงไม่อยากให้ทำเป็นพุทธเจ้าครับ เพราะเหมือนกับว่า คือจริงๆ ถ้าเราศึกษาพุทธศาสนาไปประมาณหนึ่ง เราก็จะเข้าใจเองว่า จริงๆ พระพุทธศาสนาคือเรื่องของชีวิต คือเรื่องจิตใจจริงๆ เราควรตัดคำว่า ศาสนา ออกไปก่อน พอเราพูดคำว่าศาสนา ปุ๊บมันก็จะกลายเป็นไปให้น้ำหนักเรื่องความเชื่อ ความศรัทธาอะไรมากมาย พวกพิธีกรรม อันนี้ตามมุมมองผม ทั้งที่จริงๆ แล้วพุทธคือการใช้ชีวิตมากกว่า ที่มีการรู้เท่าทันอารมณ์ หรือทันความคิดตัวเอง อะไรอย่างนั้นครับ คือจริงๆ มันควรจะเป็นวิชาที่สอนให้ทุกคนรู้จักตัวเอง รู้จักกระบวนการทำงานของความรู้สึก กิเลส ถ้าจะทำก็อยากให้มันแปลงมามากกว่าการนำเสนอตรงๆ พอนำเสนอตรงๆ ก็จะรู้สึกต่อต้าน น่าเบื่อ แต่ถ้าเรามาแปลงให้มันใช้ได้จริงกับชีวิตคนจริงๆ ทุกวันนี้ก็น่าจะเวิร์กกว่า”

(กัณฑ์ปวิตร ภูวดลวิศิษฐ์, สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ 2561)

คุณสรวิศดี วงศ์สมเพชร

ผู้กำกับ ภาพยนตร์เรื่อง นมัสเต จ๊ะเอ๋ บ้ายบาย

“ที่รู้สึกว่างเปล่าไม่กล้าแนะนำ แต่พี่คงจะบอกว่ามาทำเถอะ ถ้าคุณมีคนหลายคนที่ยังเห็นด้วยกับการทำงานของพี่และไม่เห็นด้วย ซึ่งก็ต้องบอกว่าถ้ามีอยากทำงาน มึงก็ไม่ต้องเหนื่อยขนาดนี้ปะวะ มึงเอาเงินไปหยอดตู้ก็ได้ละ 1,000 100 ก็จบแล้วปะ แต่ความหมายของพี่ที่รู้สึก ว่าอาชีพที่จริงๆ แล้วเป็นอาชีพที่มัวเมาประชาชนอาชีพหนึ่ง พี่ทำภาพยนตร์ 1 เรื่องละคร 1 เรื่อง ซีรีส์ 1 เรื่อง นั่นคือพี่ต้องการให้คนดูอินกับงานพี่ อินไปกับพี่ รักตัวละครพี่ หลงตัวละครพี่ นั่นหมายความว่าพี่คือ 1 คนที่มัวเมาประชาชน แต่ถ้าวันหนึ่งพี่มัวเมาประชาชนในเรื่องที่ดี ในเรื่องของธรรมะ พี่แค่รู้สึกว่ามันดี มันดีมาก เมื่อวันที่คุณทำคุณจะได้ของ ไปยื่นใส่กล่องพินึง ห้าร้อย มันไม่ได้ผลเท่าวันที่คุณเห็นดวงงานตัวนี้หรืออกและที่สำคัญกว่านั้นเมื่อคุณไปได้ยินคนพูดอันนี้เรื่องจริงคือพี่ได้ยินน้องคนหนึ่งที่เขาออกหักเรื่องความรักแล้วเขาแย่มาก เหมือนเขาอยากฆ่าตัวตาย ซึ่งเป็นน้องที่ไม่รู้ว่าพี่เป็นคนทำงานเรื่องนี้ของสถานีวิทยุธรรมสถาน แล้ววันหนึ่งเขามาเล่าให้พี่ฟังว่า นี่พี่ไปดูหนังเรื่องนี้สิ โคตรดีเลย วันที่หนูแย่มาก หนูไปเปิดทีวีแล้วหนูก็เจอในยูทูป คือทีวีในอินเทอร์เน็ตคือ หนูไปเปิดแล้วหนูก็นั่งดู แต่หนูดูไม่จบ มันมีคำพูดคำหนึ่งที่เขาสอนมา โคตรดีเลย เหมือนเขาพูดคำนี้ให้พี่ฟัง พี่รู้ใหม่ว่าหนูหายเลย พี่ลองไปดูสิ ถ้าพี่มีโอกาสพี่น่าจะไปทำงานให้สถานีวิทยุธรรมสถานนะ เราได้ยินเราก็อึ้งนะ รู้สึกดีจังเลย แต่พี่ก็ไม่ได้บอกเขาว่าพี่เป็นคนทำ คือถ้าเกิดมันดูจนจบเนี่ย มันคงรู้ว่าเป็นเครดิตพี่ มันคงรู้ว่าต้อง

เป็นข้อที่ เราช่วยคนได้คนเดียวที่ว่ามันดีกว่าการที่แบบเราไม่รู้เลยอะ ที่เฮปปี แล้วที่ก็
อยากให้คนในวงการทุกคนมีความสุขอย่างที่ที่เป็น”

(สรัสวดี วงศ์สมเพ็ชร, สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ 2561)

คุณกงเดช จาตุรันดรัศมี

ผู้กำกับ ภาพยนตร์เรื่อง *เอวัง*

“ไม่มีอะไรจะฝากครับ เราไม่ได้มีอุดมการณ์อะไรเป็นพิเศษในแง่ของศาสนาพุทธ
ครับ เราแค่สนใจเรื่องชีวิต มนุษย์ เท่านั้นครับ”

(กงเดช จาตุรันดรัศมี, สัมภาษณ์, 20 กุมภาพันธ์ 2561)

คุณจิตติพงษ์ ไร่สติ

ผู้เขียนบทและผู้กำกับ ภาพยนตร์เรื่อง *นะโม OK*

“อยากให้ดูเนื้อหาของมันให้ดี ศาสนา มันดูแย เราเห็นหนังตลกพระหลายๆ เรื่องมัน
ก็หมิ่นเหม่ เหมือนไม่ให้เกียรติ น่าจะควบคุมเนื้อหา แต่จริงๆ แล้วก็มี sensor เขา
ดูอยู่แล้วนะ เพียงแต่ว่าตัวคนสร้างมันต้องมาจากเจตนาเขาคือช่วยเหลือ ว่าทำด้วย
ความเคารพหรือว่าทำด้วยอะไร”

(จิตติพงษ์ ไร่สติ, สัมภาษณ์, 27 กุมภาพันธ์ 2561)

คุณชนิษฐา ขวัญอยู่

ผู้เขียนบทและผู้กำกับ ภาพยนตร์เรื่อง *อาบัติ*

“เราแค่รู้สึกว่ามันน่ากลัว คือผู้กำกับแต่ละคนก็จะมีมุมมองที่ต่างกันในเรื่องของ
พระพุทธศาสนา คือเราไม่รู้ว่าแต่ละคนมีมุมมองอย่างไร แต่เรารู้สึกว่าถ้ามุมมองอันนั้นมัน
ไม่ได้ทำร้ายใคร ก็ทำไปเถอะ มันมีหลายมุม คือเราว่าภาพยนตร์ก็เป็นสื่อการศึกษาได้
เหมือนกัน... จริงๆ มันอยู่ที่เจตนาและทัศนคติ แล้วพอมันเป็นเรื่องที่ sensitive เรื่อง

พระพุทธศาสนาอะไรอย่างนี้ ตัวผมเองก็มีเจตนาแล้วก็มามองต่อพระพุทธศาสนาแบบนี้ ส่วนของคนอื่นเขาก็จะมีวิธีการมองของเขาในแต่ละแบบ แต่ตัวผมเอง ผมไม่ใช่คนที่แอนตี้ ทุกวันนี้ผมก็ยังไหว้พระทำบุญ พอเป็นมัลคินาคด้วย คือไม่ได้ทำเพื่อบอกว่าศาสนาไม่ดี หรือคำสอนมันไม่ดี เราโคตรเชื่อเลยเรื่องแบบกรรมดี กรรมไม่ดี ก็เลยรู้สึกว้าวถ้าใครอยากจะทำเรื่องพวกนี้ แล้วเจตนาที่เราจะทำ สิ่งที่เรากำลังจะเล่าไป มันไม่ทำร้ายใคร เราว่าทำไปเลย ทำไปเถอะ เดี่ยวสุดท้ายมันจะตอบเอง เพราะว่าเราเชื่อว่าสิ่งนี้มันมีอยู่จริงๆ ใจมันเป็นสิ่งที่เรามองไม่เห็นอะไรอย่างนี้ละ”

(ขนิษฐา ขวัญอยู่, สัมภาษณ์, 23 กุมภาพันธ์ 2561)

ผศ. จักรวาล นิลธำรงค์

ผู้เขียนบทและผู้กำกับ ภาพยนตร์เรื่อง *Vanishing Point*

“คือต้องขึ้นอยู่กับเลเวลของการที่เขาอยากจะทำให้มันเป็นพุทธจริงๆ มันเป็นเลเวลไหน หนังสือที่เราัมก็จะพูดว่าเป็นหนังสือแนวพุทธจะเป็นเรื่องการสั่งสอน แต่ที่นี้ถ้าลองดูอย่างหนังสือ *Vanishing Point* มันต้องการ input กับคนดูแบบให้มันเดินเข้ามาแล้วก็เข้ามาสำรวจ แล้วพุทธคืออะไรกันแน่ เหมือนปรัชญาของชีวิตคืออะไร เพราะฉะนั้นมันต้องการความคิด คือคนไม่ได้เป็นผู้ฟังอย่างเดียว เขาเป็นผู้คิดตาม ซึ่งก็เหมือนหลักศาสนาพุทธที่พระพุทธเจ้าพูดแม้กระทั่งว่าอย่าเชื่อในสิ่งที่พระพุทธเจ้าพูดด้วยซ้ำ เพราะว่าเราฟังมาแล้ว เราต้องไปพิสูจน์ด้วยตัวเอง ไปสำรวจด้วยตัวเอง ไม่ใช่การรับมาแล้วก็เชื่อเลย เพราะฉะนั้นถึงได้บอกว่าเลเวลในการที่จะให้เป็นพุทธ มันเป็นพุทธจริงขนาดไหน ถ้าเป็นพุทธแบบสุภาษิตคำสอนก็แทบไม่มีประโยชน์ครับ เพราะว่าคนแค่ฟังแล้วก็ลืยตาม แต่ไม่ได้เอาไปศึกษาแล้วปฏิบัติ แล้วไปพิสูจน์ด้วยตัวเอง”

(จักรวาล นิลธำรงค์, สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2561)

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.4.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาและรูปแบบของสื่อที่ถ่ายทอดพุทธธรรม

- งานวิจัยเรื่อง พุทธปรัชญาเรื่อง กรรม ในนวนิยายของ กฤษณา อโศกสิน ของ

อัทภา อัทภาชน (2530) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพุทธปรัชญาเรื่องกรรมที่นักเขียนนำไปใช้ใน

นวนิยาย ผลการวิจัยพบว่า กฤษณา อโศกสิน เชื่อว่ากิเลสตัณหาเป็นบ่อเกิดแห่งกรรมและวิบากกรรม ทั้งยังเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรมไปในแนวทางเดียวกันทุกเรื่อง กล่าวคือ เชื่อว่าการทำความดียอมได้ดี การทำชั่ว

ย่อมได้ชั่ว จะแตกต่างกันตรงที่วิบากซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ วิบากเกิดขึ้นกับผู้กระทำความเอง (ผลทางตรง) ส่วนมากมีผลกระทบต่อจิตใจของตัวละคร, วิบากซึ่งเกิดขึ้นกับตัวละครอื่นที่มีความสัมพันธ์กับตัวละครผู้ซึ่งเป็นผู้กระทำความนั้น (ผลทางอ้อม) เช่น การกระทำความชั่วของพ่อแม่ส่งผลไปยังลูกหลานได้ ผู้เขียนมักดำเนินเรื่องให้ตัวละครได้รับวิบากกรรมทางอ้อมมากกว่าทางตรง เนื่องจากช่วงระยะเวลาการนำเสนอนวนิยายแต่ละเรื่องเป็นเพียงช่วงเวลาสั้นๆ เท่านั้น กรรมยังไม่มีโอกาสที่จะสนองทางตรงได้นอกจากนี้ผู้เขียนยังมีความเชื่อเกี่ยวกับกรรมเก่าว่า เหตุการณ์ในชีวิตมนุษย์ส่วนหนึ่งมีผลมาจากกรรมเก่า แต่กรรมปัจจุบันมีอิทธิพลเหนือกว่า สำหรับพุทธปรัชญาเรื่องกรรมในนวนิยายของ กฤษณา อโศกสิน เป็นพุทธปรัชญาในระดับชาวบ้าน กล่าวคือ มีความเชื่อในเรื่องชาติหน้า และตัวละครสำคัญเลือกที่จะเวียนว่ายอยู่ในวัฏสงสารมากกว่ามุ่งที่จะดับกิเลส

- งานวิจัยเรื่อง การนำเสนอภาพพระสงฆ์ในภาพยนตร์ไทยของ ศรอนงค์ สุขยิ่ง (2547) มีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจภาพของพระสงฆ์ในภาพยนตร์ไทยอันเกิดจากการประกอบสร้างผ่านองค์ประกอบต่างๆ โดยผู้ผลิตภาพยนตร์ และวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ในภาพยนตร์เปรียบเทียบกับหน้าที่พระสงฆ์ตามพระธรรมวินัย ผลการวิจัยพบว่า ภาพของพระสงฆ์แบ่งเป็น 9 ลักษณะ คือ 1) ภาพของพระสงฆ์ที่ช่วยเหลือและเป็นที่พึ่งของฆราวาส 2) ภาพของพระสงฆ์ที่สงบสำรวม 3) ภาพของพระสงฆ์ที่ไม่สงบสำรวม 4) ภาพของพระสงฆ์ที่เคร่งเครียดและวิตกกังวล 5) ภาพของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำชุมชน 6) ภาพของพระสงฆ์ที่เป็นผู้ปกครองดูแลฆราวาส 7) ภาพของพระสงฆ์ที่มีบุญบารมี 8) ภาพของพระสงฆ์ที่สร้างความเดือดร้อน 9) ภาพของพระสงฆ์ที่มีวิชาไสยศาสตร์ ในส่วนของการวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ในภาพยนตร์เปรียบเทียบกับหน้าที่พระสงฆ์ตามพระธรรมวินัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในภาพยนตร์ไทยแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ บทบาทในการพัฒนาคุณภาพสังคม บทบาทในการสงเคราะห์ประชาชน และบทบาทในการช่วยเหลือราชการ ซึ่งส่วนใหญ่ไม่สอดคล้องกับหน้าที่ตามพระธรรมวินัย แต่สอดคล้องกับบริบททางสังคมในภาพยนตร์

- งานวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์เนื้อหาและรูปแบบรายการธรรมะทางโทรทัศน์ พ.ศ. 2542 ของ อารียา ทวีศักดิ์สกุล (2544) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบ เนื้อหา หน้าที่ของรายการธรรมะทางโทรทัศน์ และเพื่อทราบถึงปัจจัยต่างๆ ในการผลิตรายการธรรมะทางโทรทัศน์ที่มีอิทธิพลในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหารายการ ผลการวิจัยพบว่า รายการธรรมะมีรูปแบบการนำเสนอที่คล้ายคลึงกัน คือ เน้นที่การสนทนา (การบรรยายหรือการสนทนาธรรมของพระสงฆ์) ส่วนการนำเสนอด้วยรูปแบบอื่น เช่น สารคดี ละครเวที เป็นเพียงส่วนเสริมเพื่อเพิ่มความน่าสนใจในรายการ รูปแบบเช่นนี้สอดคล้องกับเนื้อหาของรายการที่เน้น

ความสุข ทำให้รายการมีจังหวะการนำเสนอที่ซ้ำและไม่น่าสนใจ สำหรับเนื้อหาของรายการธรรมะเป็นการอธิบายความหลักธรรมคำสอนที่สามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน รวมทั้งเรื่องราวหรือกิจกรรมต่างๆ ทางพุทธศาสนา โดยมีวาทกรรมทางพุทธศาสนาเป็นตัวกำหนด ทั้งวาทกรรมที่ดำเนินตามแนวทางของมหาเถรสมาคม และวาทกรรมแนวปฏิรูป ได้แก่ วาทกรรมแนวปฏิรูปที่เน้นด้านการศึกษา และวาทกรรมแนวปฏิรูปที่เน้นด้านการปฏิบัติสมาธิภาวนา สำหรับหน้าที่ของรายการธรรมะ คือ 1) ตอบสนองนโยบายของสถานีโทรทัศน์และกฎระเบียบของรัฐ 2) สั่งสอนและแนะนำให้พุทธศาสนิกชนปฏิบัติตนเป็นคนดีโดยมีวาทกรรมกำกับอยู่ ควบคู่ไปกับการให้ความรู้หรือข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องราวหรือกิจกรรมทางพุทธศาสนา 3) มีลักษณะแฝงเร้น คือ หน้าที่ตอกย้ำความมั่นคงของสถาบันหลักทางสังคม ด้านปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดรูปแบบและเนื้อหาของรายการธรรมะ ได้แก่ 1) มุมมองของผู้ผลิตที่มีต่อรายการธรรมะและความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตกับพระสงฆ์ 2) ผู้สนับสนุนรายการทั้งสถานีโทรทัศน์ที่ผลิตรายการธรรมะเพื่อตอบสนองนโยบายของรัฐและผู้อุปถัมภ์รายการรายอื่นในด้านทุนการผลิต 3) แนวคิด ความรู้ความสามารถในการนำเสนอเนื้อหา ตลอดจนสถานภาพของพระสงฆ์ในสังคมไทย

- บทความเรื่อง กรณีศึกษาเรื่องบาปบุญที่สะท้อนผ่านละครไทย ของ ภทราวดี ชีเลอร์ (2556) มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายเรื่องเล่าทางศาสนาในละครโทรทัศน์ไทยที่ใช้ปลูกฝังแนวความคิดเกี่ยวกับธรรมะให้กับผู้ชมที่เป็นวัยรุ่น ซึ่งควรมีลักษณะการสอนที่ไม่ยึดเยื้อจนเกินไป หรือที่เรียกว่า กลยุทธ์การสื่อสารแบบสาระ - บันเทิง ซึ่งเป็นรูปแบบที่เหมาะสมกับวัยรุ่นมากที่สุดในยุคปัจจุบัน เนื่องจากวัยรุ่นไม่ชอบการสั่งสอนโดยตรง แต่ชอบการเชิญชวนให้ทำมากกว่า เพราะฉะนั้น หากปรับบทละครให้ทันสมัยและกำหนดให้ตัวละครวัยรุ่นที่มีชื่อเสียงเป็นตัวแทนสื่อสารคำสอนในละคร จะทำให้เกิดการสื่อสารที่มีกลุ่มเป้าหมายเป็นวัยรุ่นสัมฤทธิ์ผลได้มากกว่าการสื่อสารในรูปแบบเดิมๆ ที่ใช้พระสงฆ์หรือตัวละครสูงอายุเป็นผู้สื่อสาร ฉะนั้น การสร้างละครที่ต้องการสอดแทรกหลักคำสอนทางธรรมที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ไปสู่วัยรุ่นเกี่ยวกับศีลธรรม จริยธรรม และความเชื่อต่างๆ ผู้ผลิตต้องปรับรูปแบบและการนำเสนอเนื้อหาให้สอดคล้องกับรสนิยมของวัยรุ่น

- งานวิจัยเรื่อง รูปแบบการนำเสนอเนื้อหาของรายการธรรมะในโทรทัศน์ไทย ของ มนฤดี พึ่งจกกลี (2556) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความแตกต่างของรูปแบบการนำเสนอเนื้อหาของรายการธรรมะที่ออกอากาศในโทรทัศน์ไทย ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการนำเสนอเนื้อหาของรายการธรรมะทั้ง 5 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบบรรยาย รูปแบบสัมภาษณ์ รูปแบบการ์ตูน รูปแบบละคร และรูปแบบสารคดี มีทั้งความเหมือนกันและความแตกต่างกัน กล่าวคือ มีแก่น เรื่อง (Theme) เหมือนกัน โดยรายการธรรมะทั้ง 5 รูปแบบ

ต้องการนำเสนอหลักธรรมซึ่งเป็นคำสอนจากสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อปลูกฝังแนวคิดธรรมะในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ แต่ที่แตกต่างกัน คือ 1. การนำเสนอเนื้อหา คือ รายการธรรมะรูปแบบบรรยายและรูปแบบสัมภาษณ์ เป็นการนำเสนอเนื้อหาด้วยการบรรยาย การพูดคุย การสนทนาเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนและหลักปฏิบัติ มีจุดเด่นอยู่ที่ผู้ดำเนินรายการ คือ พิธีกรและพระภิกษุสงฆ์ ส่วนรายการธรรมะที่นำเสนอด้วยรูปแบบการ์ตูน รูปแบบละคร และรูปแบบสารคดี เป็นการสอนธรรมะแบบสาระบันเทิง มีการนำเสนอเนื้อหาด้วยเรื่องราวที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของคนทั่วไป และสอดแทรกหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปในเนื้อเรื่อง ซึ่งเนื้อหาส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องสั้นสามารถเข้าใจได้ง่ายไม่ซับซ้อน 2. ตัวละคร ในรายการธรรมะรูปแบบบรรยายและรูปแบบสัมภาษณ์ มีการเล่าเรื่องโดยพิธีกรและพระภิกษุสงฆ์ ดำเนินรายการด้วยการบรรยายธรรมหรือการเทศน์หลักธรรม ทำให้เกิดความเข้าใจเฉพาะกลุ่มที่มีพื้นฐานของธรรมะอยู่แล้ว อาจทำให้ขาดความน่าสนใจในกลุ่มวัยรุ่น ส่วนรายการธรรมะที่นำเสนอด้วยรูปแบบการ์ตูน รูปแบบละคร และรูปแบบสารคดี จะมีการเล่าเรื่องโดยใช้ตัวละครและพิธีกรแสดงให้ผู้ชมได้เห็นการกระทำและผลที่เกิดขึ้นเพื่อให้เข้าใจหลักธรรมได้ง่าย 3. ภาพและเสียง ในรายการธรรมะรูปแบบบรรยายและรูปแบบสัมภาษณ์ มีการนำเสนอด้วยภาพที่มีลักษณะการวางกล้องตายตัว ไม่มีการเคลื่อนย้ายมุมภาพ เพื่อต้องการเน้นลักษณะของผู้บรรยายธรรมหรือการสนทนาธรรม แต่ลักษณะการถ่ายภาพดังกล่าวทำให้ภาพนิ่งไม่มีความเคลื่อนไหวทำให้ขาดความน่าสนใจ ส่วนรายการธรรมะรูปแบบการ์ตูน รูปแบบละคร และรูปแบบสารคดี มีการสร้างสรรค์การถ่ายทำด้วยมุมภาพขนาดต่างๆ เพื่อแสดงอารมณ์ของตัวละคร มีกระบวนการการตัดต่อและลำดับภาพที่ทันสมัย เล่าเรื่องด้วยภาพที่มีความสวยงามและเสียงที่หลากหลาย ทั้งเสียงบรรยาย เสียงการสนทนาของผู้ดำเนินรายการ เสียงดนตรีบรรเลง และเสียงประกอบ เน้นให้ภาพและบรรยากาศมีความสำคัญมากยิ่งขึ้นส่งผลให้เกิดความน่าสนใจ และเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ดึงดูดให้ผู้ชมติดตามชมรายการ

- งานวิจัยเรื่อง การปรับเปลี่ยนความหมายผีในละครโทรทัศน์ไทย ของ จิวิติ วิไลลอย (2559) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการประกอบสร้างความหมายผีและการปรับเปลี่ยนความหมายผีในละครโทรทัศน์ไทย ผลการวิจัยพบว่า การประกอบสร้างความหมายผีในละครโทรทัศน์เป็นพลังของสื่อมวลชนทำหน้าที่ประกอบสร้างความหมายผีผ่านองค์ประกอบในการเล่าเรื่อง ได้แก่ แนวเรื่อง โครงสร้างการเล่าเรื่อง ตัวละคร แก่นความคิด และสัญรูปทางภาพและเสียง โดยเกิดเป็นลักษณะของความหมายผีใน 2 ส่วน คือ ส่วนที่เรียกว่าขนบ (convention) ที่ได้รับการถ่ายทอดและผลิตซ้ำ ได้แก่ ผีมีความน่ากลัว ผีมีอำนาจ ผีมีความเป็นอื่นไปจากมนุษย์ และผีต้องอยู่ภายใต้กฎแห่งกรรม ส่วนที่ 2 เรียกว่า ประดิษฐกรรม (invention) เป็นการประกอบสร้างความหมายที่เกิดขึ้นจากการตระหนักในความหมายที่แตกต่างกันของปัจเจกบุคคล โดยการปรับเปลี่ยนวิธีการสร้างสรรค์ผ่านองค์ประกอบการเล่าเรื่อง ได้แก่ การใช้สัมพันธบท การปะติดปะต่อ การ

นำเสนอความรู้สึกโหยหาอดีต การนำเสนอในลักษณะของความไม่ต่อเนื่อง การผลิตซ้ำ การยุบยวบของความหมาย ลักษณะความล้าจริง และการเลียนแบบที่สมมติขึ้น วิธีการเหล่านี้ทำให้ความหมายฝืนละครโทรทัศน์มีการเปลี่ยนแปลง

2.4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้รับสารของสื่อที่ถ่ายทอดพุทธธรรม

- งานวิจัยเรื่องพฤติกรรม的开รับชมรายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางโทรทัศน์ของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร ของ พวงทอง อังกาบ (2538) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรม的开รับชม ความคิดเห็นและทัศนคติของประชาชนในกรุงเทพมหานครที่มีต่อรายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตลอดจนเพื่อศึกษาความตระหนักในสำคัญของพระพุทธศาสนากับการเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร โดยใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า ความแตกต่างในเรื่องเพศ อายุ อาชีพ รายได้ และการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง ไม่มีผลต่อความคิดเห็นและทัศนคติที่มีต่อรายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ออกอากาศทางสื่อโทรทัศน์, ความแตกต่างในเรื่องเพศ อายุ อาชีพ และการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างไม่มีผลต่อความตระหนักในสำคัญของพระพุทธศาสนา โดยการนำเอาหลักธรรมคำสอนที่ได้จากการรับชมรายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางสื่อโทรทัศน์ไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ยกเว้นในเรื่องรายได้ที่แตกต่างกัน จะทำให้การนำหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันแตกต่างกันด้วย, คุณลักษณะทางประชากรที่แตกต่างกันในเรื่อง เพศ อาชีพ และการศึกษา ไม่มีผลต่อความแตกต่างกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา แต่สำหรับความแตกต่างกันทางด้านอายุและรายได้ของกลุ่มตัวอย่างจะทำให้การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาแตกต่างกัน

- งานวิจัยเรื่อง การเปิดรับธรรมะในยุคโลกาภิวัตน์ ของ สมเกียรติ เรืองอนันต์เลิศ (2539) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปิดรับ ความต้องการในการเปิดรับ และผลจากการเปิดรับธรรมะในพระพุทธศาสนา โดยสำรวจจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นสาธุชนของวัดและผู้ทำอาชีพในกรุงเทพฯ และปริมณฑล ผลการวิจัยพบว่า ด้านความต้องการในการเปิดรับข่าวสารด้านธรรมะ กลุ่มผู้ใกล้ชิดศาสนาต้องการเปิดรับข่าวสารจากสื่อโทรทัศน์มากกว่าสื่ออื่น ในขณะที่กลุ่มผู้ไกลศาสนาต้องการเปิดรับข่าวสารธรรมะจากพระสงฆ์มากกว่าสื่ออื่น ส่วนหัวข้อธรรมะที่บุคคลทุกกลุ่มต้องการเปิดรับมากที่สุด คือ เรื่อง “กรรมดี กรรมชั่ว” การเปิดรับข่าวสารด้านธรรมะของกลุ่มตัวอย่างแตกต่างกันตามความต้องการด้านอายุ การศึกษา และอาชีพ ส่วนความต้องการในการเปิดรับข่าวสารธรรมะ มีความแตกต่างกันภายใต้ตัวแปรด้านการศึกษารายได้ และอาชีพ ผลของการเปิดรับข่าวสาร พบว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีความรู้และความเข้าใจ ความรู้สึกที่

ดี และศรัทธาในพระพุทธศาสนา อันจะนำไปสู่การปฏิบัติที่สำคัญ ได้แก่ การสวดมนต์อย่างสม่ำเสมอและการดำเนินชีวิตตามแนวทางของหลักศีล 5

- งานวิจัยเรื่อง โครงการผลิตรายการธรรมะทางโทรทัศน์สำหรับวัยรุ่น เพื่อสถานโทรทัศน์ทีวีไทย ของ ทรัพย์กุลธร อุทัยไพศาลวงศ์ (2552) มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบความคิดเห็นและความต้องการของวัยรุ่นที่มีต่อรายการธรรมะทางโทรทัศน์ ศึกษาแนวทางในการผลิตรายการธรรมะทางโทรทัศน์สำหรับวัยรุ่น และผลิตโครงการรายการธรรมะทางโทรทัศน์สำหรับวัยรุ่น ผลการวิจัยพบว่า สื่อโทรทัศน์เป็นสื่อที่วัยรุ่นเปิดรับมากที่สุด เพราะฉะนั้น หากมีการปลูกฝังศีลธรรม คุณงามความดีต่าง ๆ ผ่านสื่อประเภทนี้ก็จะสามารถช่วยซึมซับคุณงามความดีลงไปจิตใจวัยรุ่นได้บ้างไม่มากนักน้อย แต่สำหรับรายการธรรมะทางโทรทัศน์ไม่มีรายการธรรมะรายการใดที่มีเนื้อหาเพื่อกลุ่มวัยรุ่นโดยเฉพาะ ทำให้เนื้อหาและรูปแบบรายการเข้าถึงกลุ่มวัยรุ่นไม่ได้เท่าที่ควร วัยรุ่นส่วนใหญ่มีความเห็นว่ารูปแบบรายการธรรมะทางโทรทัศน์ควรนำเสนอในรูปแบบรายการวาไรตี้ที่มีความหลากหลาย รูปแบบสำคัญที่จะเข้าใจง่ายก็คือรูปแบบของละคร Sit-com เนื้อหาในด้านหลักธรรมควรเป็นธรรมะเบื้องต้น ใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายและเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิตในช่วงวัยรุ่น บุคคลที่อยู่ในรายการถ้าเป็นกลุ่มบุคคลที่มีชื่อเสียงจะยิ่งทำให้เกิดความสนใจที่จะชมรายการมากขึ้น และที่สำคัญรายการไม่จำเป็นต้องมีพระเสมอไป ในส่วนของผู้ผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับวัยรุ่นในปัจจุบันมีความเห็นว่ากลยุทธ์หลักในการดึงดูดกลุ่มเป้าหมายนั้นก็คือ บุคคลที่มีชื่อเสียงหรือบุคคลที่วัยรุ่นสนใจ อีกทั้งรูปแบบการนำเสนอที่ทันสมัยเหมาะสมกับวัย และเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวัยรุ่นก็จะทำให้วัยรุ่นสนใจที่จะรับชมรายการมากยิ่งขึ้น

- งานวิจัยเรื่อง การเปิดรับสาร การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจที่มีต่อรายการโทรทัศน์ “กรรมลิขิต” ของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร ของ วรวิทย์ วุฒิกรภักดิ์ (2552) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะทางประชากรศาสตร์ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเปิดรับ ความพึงพอใจ และการใช้ประโยชน์ของกลุ่มผู้ชมรายการโทรทัศน์ “กรรมลิขิต” และศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับ ความพึงพอใจ และการใช้ประโยชน์ของกลุ่มผู้ชมรายการ รวมทั้งศึกษาผลของพฤติกรรมการเปิดรับ ความพึงพอใจ และการใช้ประโยชน์ของกลุ่มผู้ชมที่มีความสัมพันธ์กัน ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรลักษณะทางประชากรศาสตร์ เพศ การศึกษา รายได้ ไม่มีผลต่อการเปิดรับชมรายการ ความพึงพอใจ และการใช้ประโยชน์ของกลุ่มตัวอย่าง มีเพียงตัวแปรด้านอายุ และอาชีพ เท่านั้นที่มีผลต่อการเปิดรับชมรายการและการใช้ประโยชน์ ด้านพฤติกรรมการเปิดรับชมรายการโทรทัศน์ “กรรมลิขิต” พบว่ากลุ่มตัวอย่าง 1 ใน 2 เปิดรับชมรายการ “กรรมลิขิต” ในระดับต่ำ ด้านความพึงพอใจพบว่า โดยรวมผู้ชมรายการในเขตกรุงเทพมหานครมีความพึงพอใจต่อรายการ “กรรมลิขิต” ในระดับมาก โดยพึงพอใจคุณลักษณะของพิธีกรมากที่สุด ในขณะที่มีความพึงพอใจใน

ระยะเวลาการออกอากาศน้อยที่สุด ด้านการใช้ประโยชน์ ประโยชน์ที่ผู้ชมได้รับมากที่สุด คือ ทำให้ทราบถึงผลกระทบเมื่อประเพณีกรรมชั่วและเกรงกลัวต่อบาปกรรม รองลงมาคือมีความยับยั้งชั่งใจและถูกคิดมากขึ้น หากจะกระทำความผิด และเป็นการเรียนรู้หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาด้วยตนเองผ่านรายการโทรทัศน์

- งานวิจัยเรื่อง อิทธิพลของรายการโทรทัศน์ “กรรมลิขิต” ทางสถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 ที่มีต่อความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนาของผู้ชมในกรุงเทพมหานคร ของ พิชายาธร หลาพัฒน์ (2559) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคำสอนทางพุทธศาสนาที่สะท้อนผ่านรายการกรรมลิขิต และศึกษาพฤติกรรมการรับชมของผู้ชมในกรุงเทพมหานคร รวมถึงอิทธิพลของการรับชมที่มีผลต่อความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนา ใช้การวิจัยเชิงปริมาณวิเคราะห์เนื้อหารายการ รวม 76 ตอน เพื่อศึกษาประเด็นที่สะท้อนผ่านรายการกรรมลิขิต และเก็บแบบสอบถาม 400 ชุด เพื่อศึกษาอิทธิพลของรายการที่มีต่อความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า อายุ เพศ และรายได้มีความสัมพันธ์กับการรับชม แต่สถานภาพทางสังคมไม่มีความสัมพันธ์ และยังพบว่าผู้ชมที่มีความเชื่อในเรื่องทานมัย ศีลมัย ภวานามัย และบาปการละเมิดศีล 5 มีพฤติกรรมการรับชมรายการที่แตกต่างกันด้วย อีกทั้งผู้ชมที่มีการปฏิบัติตนทางพุทธศาสนาที่แตกต่างกัน มีพฤติกรรมการรับชมรายการที่แตกต่างกันเช่นกัน โดยความเชื่อทางพุทธศาสนาของผู้ชมรายการกรรมลิขิตนั้นมีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติตนทางพุทธศาสนา

2.4.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้ส่งสารของสื่อที่ถ่ายทอดพุทธธรรมะ

- งานวิจัยเรื่อง บทบาทของโทรทัศน์ในการเผยแพร่พุทธศาสนาภายหลังการปฏิรูปสื่อในมุมมองของผู้เชี่ยวชาญ ของ ชัชฎาภรณ์ ศิลปะสุนทร (2546) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของสถานีโทรทัศน์ที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ความคิดเห็นของผู้บริหารสถานีโทรทัศน์ / ผู้ผลิตรายการที่มีต่อบทบาทการเผยแพร่พระพุทธศาสนาสื่อโทรทัศน์ภายหลังการปฏิรูปสื่อ และปัญหา รูปแบบ อุปสรรค ตลอดจนแนวทางแก้ไขของการเผยแพร่พระพุทธศาสนาหรือรายการธรรมะผ่านสื่อโทรทัศน์ โดยศึกษาจากสถานีโทรทัศน์ 6 สถานี ผลการวิจัยพบว่า สถานีโทรทัศน์ทั้ง 6 สถานีนำเสนอรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับพุทธศาสนาในปริมาณน้อย มีนโยบายด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนาที่ไม่ชัดเจน แต่ผู้บริหารสถานีก็กำหนดให้มีการนำเสนอรายการธรรมะอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง สำหรับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเผยแพร่พุทธศาสนา คือ ด้านงบประมาณที่ขาดแคลน เพราะขาดการสนับสนุนด้านเงินทุนจากผู้สนับสนุนรายการ และจากรัฐบาล อีกทั้งในการผลิตรายการทางโทรทัศน์ต้องใช้ต้นทุนสูง, ด้านบุคลากร ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการเผยแพร่และเข้าใจในเนื้อหาของหลักธรรมอย่างลึกซึ้ง, ด้านเทคนิคการนำเสนอ ไม่มีการปรับปรุงพัฒนาด้านเทคนิคการผลิตให้ทันสมัย, การถูกครอบงำทางด้านวัตถุนิยม โดยเฉพาะ

เยาวชนที่เห็นว่าธรรมะเป็นเรื่องที่น่าเบื่อหน่าย สาเหตุเนื่องจากความบกพร่องของระบบการศึกษา แนวทางการแก้ไขที่ควรดำเนินการคือ ผู้ผลิตรายการต้องผลิตรายการให้มีคุณภาพ เพื่อกระตุ้นและสร้างแรงจูงใจจากผู้สนับสนุนรายการและจากรัฐบาล ปฏิรูประบบการเรียนการสอนด้านพุทธศาสนาให้ทันสมัยเป็นรูปธรรมมากขึ้น จัดอบรมให้ความรู้ด้านพุทธศาสนาและด้านเทคนิคการผลิตรายการโทรทัศน์ให้กับผู้ผลิตรายการ รวมทั้งส่งเสริมให้มีการพัฒนาด้านเทคนิคการผลิตที่ทันสมัยอยู่เสมอ กำหนดให้มีการสำรวจข้อมูลจากผู้ชมรายการเพื่อที่จะได้ทราบถึงความต้องการที่แท้จริงของผู้ชมรายการ และส่งเสริมให้มีการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องในทุกสื่อ ผู้บริหารสถานีโทรทัศน์ควบคุมการนำเสนอรายการพุทธศาสนาให้มีคุณภาพมากขึ้น ควรกำหนดให้มีการตรวจสอบด้านข้อมูลก่อนนำเสนอเพื่อป้องกันการผิดพลาดด้านเนื้อหาทั้งทางธรรมและทางโลกไม่ก่อให้เกิดการฟ้องร้องเกิดขึ้น รวมถึงส่งเสริมให้มีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเพื่อบุคคลที่ด้อยโอกาสทางสังคมมากขึ้น รูปแบบรายการธรรมะที่เหมาะสมนั้น ผู้ผลิตควรให้มีรูปแบบที่หลากหลายมากขึ้น เช่น รูปแบบละคร เพื่อเป็นการตอบสนองผู้ชมรายการที่มีความต้องการต่างกัน และควรนำเสนอเนื้อหาที่เป็นรูปธรรมเพื่อให้ผู้ชมรายการสามารถนำหลักธรรมไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ รายการธรรมะควรมีรูปแบบของรายการที่สามารถตอบสนองต่อผู้ชมรายการทั้ง 4 ระดับตามที่พุทธศาสนาได้กล่าวไว้ คือ กลุ่มบัวพื้นน้ำ กลุ่มบัวได้ผิวน้ำ กลุ่มบัวที่จมอยู่กลางน้ำ กลุ่มบัวในโคลน เพราะคนที่มีความพื้นฐานด้านธรรมะจะชอบรายการที่ต่างจากคนที่ไม่มีพื้นฐาน ทั้งนี้ รายการธรรมะควรนำเทคนิคการผลิตรายการโทรทัศน์มาช่วยทำให้รายการมีความน่าสนใจมากขึ้น กำหนดออกอากาศในวัน เวลาที่ผู้ชมสะดวกในการเปิดรับชม

- งานวิจัยเรื่อง กระบวนการสร้างสรรค์รายการโทรทัศน์โดยใช้รูปแบบละครจำลองชีวิตจริงของผู้ชมทางบ้าน ของ สุภารัตน์ โศภคำยาน (2556) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสรรหาและคัดเลือกแหล่งข้อมูล ศึกษากลวิธีในการสร้างสรรค์รายการโทรทัศน์โดยใช้รูปแบบละครจำลองชีวิตจริงของผู้ชมทางบ้าน รวมถึงทัศนคติของผู้ชมที่มีต่อลักษณะดังกล่าว กลุ่มตัวอย่างคือ รายการกรรมลิขิต รายการคดีเด็ด และรายการคลับฟรายเดย์เดอะซีรีส์ ผลการวิจัยพบว่า การสรรหาและคัดเลือกแหล่งข้อมูลแตกต่างกันตามลักษณะและรูปแบบของรายการ โดยรายการกรรมลิขิต เสาะหาเรื่องจากผู้ชมทั่วประเทศ และคัดเลือกเรื่องโดยผู้เขียนบทเป็นหลัก รายการคดีเด็ดเสาะหาคดีจากสถานีตำรวจและหน่วยงานของรัฐบาล คัดเลือกโดยทีมผู้ผลิตรายการ ในขณะที่รายการคลับฟรายเดย์เดอะซีรีส์ใช้การคัดเลือกเรื่องที่มีความน่าสนใจและอยู่ในความทรงจำของผู้ดำเนินรายการวิทยุรายการคลับฟรายเดย์ ด้านกลวิธีในการสร้างสรรค์รายการ รายการคดีเด็ด และรายการกรรมลิขิต จะให้ความสำคัญกับความจริงหรือความน่าเชื่อถือของเรื่องที่นำมาสร้าง โดยสัมภาษณ์เจ้าของเรื่องหรือผู้เกี่ยวข้อง ขณะที่รายการคลับฟรายเดย์เดอะซีรีส์เน้นว่าเป็นเรื่องที่ให้อัปเดตและ

สะท้อนอารมณ์ ทั้ง 3 รายการเป็นรูปแบบละครสั้นจบในตอน นำเสนอตัวละครแบบรอบด้านมีมิติ ด้านทัศนคติของผู้ชมต่อรายการโทรทัศน์ที่ใช้รูปแบบละครจำลองชีวิตจริงของผู้ชมทางบ้านพบว่า ผู้ชมชื่นชอบเนื้อหา รู้สึกสนุกสนาน และคล้อยตามเนื้อเรื่อง แม้ผู้แสดงจะไม่ใช่ศิลปินดารามีชื่อเสียง ที่สำคัญผู้ชมยังได้รับข้อคิด สามารถนำเรื่องราวที่ได้รับชมเป็นแบบอย่างในการใช้ชีวิต อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ในการแสดงความคิดเห็น แบ่งปันประสบการณ์ส่วนตัวร่วมไปกับเนื้อหาและการกระทำของตัวละครที่ปรากฏในเรื่องอีกด้วย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมุ่งศึกษาเนื้อหาและรูปแบบของสื่อศิลปะการแสดงร่วมสมัยของไทยที่มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ได้แก่ สื่อละครเวที สื่อละครโทรทัศน์ และสื่อภาพยนตร์ รวมถึงการสังเคราะห์ระดับของ “สารธรรม” ทางพุทธศาสนาที่ถูกนำเสนอผ่านสื่อทั้ง 3 ประเภท ซึ่งวิธีที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย การศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) การวิเคราะห์ข้อความ (Textual analysis) การวิเคราะห์บริบท (Contextual Analysis) การสัมภาษณ์ผู้ผลิตผลงานและผู้ทรงคุณวุฒิแบบเจาะลึก (In-depth Interview) เพื่อนำมาสังเคราะห์ประเด็นที่สกัดได้จากการศึกษา โดยนำเสนอข้อมูลในรูปแบบเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ดังมีรายละเอียดของวิธี และขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 ประชากร

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของประชากร “สื่อศิลปะการแสดงร่วมสมัยแนวพุทธ” ได้แก่ เป็นสื่อศิลปะการแสดงของไทยในช่วง พ.ศ. 2548 - 2558 ที่สร้างสรรค์จากผู้จัดมืออาชีพ (professional) กึ่งอาชีพ (semi-professional) คณะทำงานอิสระ (freelance) หรือคณะละครของสถาบันการศึกษาต่างๆ โดยมีวัตถุประสงค์ในการผลิต เพื่อสื่อสารหรือส่งเสริมแนวคิดทางพุทธศาสนา หรือมีเนื้อหาหลัก (แก่นเรื่อง) ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา (อาทิ นำเสนอประเด็น “สารธรรม” สำคัญในพุทธศาสนา, มีฉากและบริบทในเรื่องเกี่ยวข้องกับพระ วัด หรือตัวแทนของพุทธศาสนาเป็นสำคัญ) หรือเป็นการแสดงอันเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมทางศาสนา รวมทั้งการแสดงที่ได้รับรางวัลจากองค์กรทางพุทธศาสนาแห่งชาติอีกด้วย ทั้งนี้ ไม่นับรวมสื่อละครซึ่งมีอยู่ทั่วไปที่นำเสนอเรื่องราวในเชิงโลเกียะ แต่มีแก่นเรื่องทางพุทธแบบอ้อม อาทิ “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” หรือละครเกี่ยวกับภูติผีปีศาจ ฆาตกรรม อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ หรือความเชื่อเหนือธรรมชาติต่างๆ

โดยแบ่งกลุ่มประชากรออกเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย

1. สื่อละครเวที หมายถึง การแสดงละคร การเต้น การร่ายรำ รวมถึงการใช้ศิลปะการแสดงในรูปแบบต่างๆ บนเวที

2. สื่อละครโทรทัศน์ หมายถึง ละครที่นำเสนอทางโทรทัศน์ ทั้งที่เป็นเรื่องยาวหลายตอนจบ เรื่องสั้นจบในตอน เรื่องสั้นขนาดยาวมากกว่า 1 ตอนจบ ละครแอนิเมชัน รวมถึงรายการโทรทัศน์ประเภทอื่นที่มีละครเป็นส่วนประกอบสำคัญ

3. สื่อภาพยนตร์ หมายถึง การแสดงทุกรูปแบบที่นำเสนอด้วยสื่อภาพยนตร์ โดยต้องเป็นสื่อที่มีการเผยแพร่ผ่านช่องทางนำเสนอกระแสหลัก (mainstream) หรือมีการรับรู้ผ่านสื่อมวลชน สามารถสืบค้นได้ทางสื่อสารสนเทศ (IT)

จากการกำหนดขอบเขตข้างต้น ผู้วิจัยได้สำรวจกลุ่มประชากร พบว่ามีการแสดงที่เข้าข่ายเกณฑ์ที่กำหนด แบ่งตามสื่อได้ดังนี้

1. สื่อละครเวที พบประชากร จำนวน 12 เรื่อง ได้แก่

เด็กชายชั่วคราวเด็กสาวชั่วคืน, ร่ายพระไตรปิฎก, เวศสันดร ตอนชุกผู้หวังดี, สันดานกา (บุญโต), เกิด-ดับ, คอยคุณปณ, พุทธราชา เดอะมิวสิคัล, สิทธารถะ, มหาชาติมหาบุรุษ, จิตตากับนคร, จิตตนคร : พุทธจินตนิทาน, กิสา ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ลำดับ	ชื่อเรื่อง	ผู้กำกับ / ผู้อำนวยการผลิต	ค่าย / คณะ	ปีที่ผลิต	ช่องทางเผยแพร่	ความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา (จากข้อความประชาสัมพันธ์ในสื่อ)
1	เด็กชายชั่วคราวเด็กสาวชั่วคืน	ฐานชนจันทร์ เรื่อง (ผู้กำกับ)	คณะละคร มรดกใหม่	2548	ละครเวที สัญจรเพื่อการศึกษาระดับโรงเรียน แสดงทั่วประเทศ	“ละครเวทีสัญจรเพื่อการสะท้อนปัญหาวัยรุ่น และสอนหลัก ‘กาลามสูตร’”

2	ร่ายพระ ไตรปิฎก 5	มานพ มีจรัส (ผู้กำกับ)	ภัทราวดี เธียเตอร์	2548	ภัทราวดี เธียเตอร์	มหกรรมกลองและเครื่องดนตรี ไทยร่วมสมัย นำมาสร้างสรรค์ เป็นเรื่องราวของสุริยุปราคา ตีความตามพุทธศาสตร์ สื่อสาร ด้วยการผสมผสานนาฏศิลป์ร่วม สมัย และการร่ายพระไตรปิฎก
3	เวสสันดร ตอนชูชก ผู้หวังดี	ชล ประคัลภ์ จันทร์ เรื่อง (ผู้กำกับ)	คณะละคร มรดกใหม่	2552	ละครเวที สัญจรเพื่อ การ ศึกษา ตระเวน แสดง ทั่วประเทศ	เป็นเรื่องราวบางตอนของชาดก เรื่องพระมหาเวสสันดร มาตีความ และเล่าใหม่ในแง่มุมที่ต่างไป
4	สันดาน กา (บุญโต)	ธีระวัฒน์ มูลวิไล (ผู้กำกับ)	B-Floor theatre	2552	หอศิลป์ กรุงเทพ	“ศาสนาน่าจะเป็นตัวช่วยหาทาง ออกหรือทางสว่างให้กับผู้คน แต่ ตอนนี้บางทีศาสนาจะเป็น ลักษณะพาณิชยกรรมมากกว่า หรือ เน้นให้ทุกคนมาทำบุญโดย ละเลยหลักหรือแก่นแท้ของ ศาสนาไป” (จากบทสัมภาษณ์ผู้กำกับ)

5	เกิด-ดับ	นิกร แซ่ ตั้ง (ผู้กำกับ)	8X8	2554 และ 2555	- สถาบันปรีดี พนมยงค์ - Democrazy Theatre Studio	..สมภพตายแล้ว สมภพต้อง กลับมาเกิดใหม่ แล้วก็ตายอีก หลายร้อยชาติ สมภพพยายามทำ ทุกทางให้เขาไม่ต้องกลับมาเกิด อีก แต่นั่นไม่สำคัญเท่ากับว่า เขาสงสัยว่าใครเป็นคนคิดค้น โครงสร้าง ระบบการเวียนว่าย ตายเกิดนี้ แล้วเป็นไปได้หรือไม่ ที่เขาจะออกนอกกรอบไป...
6	คอย คุณปณ	ชุติมา มณีวัฒนา	มหาวิทยาลัย ราชภัฏ สวน สุนันทา	2555	- The Style By TOYOTA - Blue box Studio	จากวรรณกรรมการละคร ยิ่งใหญ่แห่งศตวรรษที่ 20 โดย Samuel Beckett ครั้งแรกของ Waiting for Godot ในบริบท สังคมไทยพุทธ
7	พุทธะ ราชะ เดอะ มิวสิคัล	มานพ มีจรัส (ผู้กำกับ)	สนับสนุน โดย สสส.	2555	มณฑลพิธี ท้อง สนามหลวง	“เป็นการนำเรื่องราวพุทธ ประวัติมานำเสนอผ่านรูปแบบ ละครเวทีที่เน้นความสนุกสนาน โดยสอดแทรก สาระ ความรู้ เรื่องราวเกี่ยวกับธรรมะเข้าไป อย่างเป็นธรรมชาติ ซึ่งความ ตั้งใจคืออยากให้ทุกคนเห็นว่า ธรรมะนั้นอยู่รอบตัวเรา และทุก คนสามารถเข้าถึงได้นั่นเอง” (จากบทสัมภาษณ์ผู้กำกับ)

8	สิทธิธารณะ	คำเกิง จูตะปิยะ ศักดิ์ (ผู้กำกับ)	New Theatre	2556	Democracy Theatre Studio	การเดินทางแสวงหาความจริง ของชายหนุ่มคนหนึ่ง ครั้นเมื่อ เส้นทางของเขาต้องไปบรรจบ กับโคตมะ ตัวเขาเองก็ปฏิเสธการ เรียนรู้กับผู้ที่ตัวเขาเชื่อว่า ได้บรรลุและรู้แจ้งสัจธรรม
9	มหาชาติ มหาบุรุษ	มานพ มีจรัส (ผู้กำกับ)	สนับสนุน โดย สสส.	2556	มณฑลพิธี ท้อง สนามหลวง	“ต้องบอกว่า เพียงแค่เรานำพาทุก คนให้เข้าใจและเข้าถึง ‘สาร’ ของพระเวสสันดรให้ได้อย่าง ลึกซึ้ง เท่านั้นก็เป็นประโยชน์ต่อ พุทธศาสนิกชนทุกคนอย่าง มหาศาลแล้ว ซึ่งอาจจะต้องบอก ว่าหลายคนเองก็ยังไม่เข้าใจและ เข้าถึงคำว่า ‘ให้’ อย่างแท้จริง แต่ละครเวทีเรื่องนี้จะชี้ให้เห็นว่า การ ‘ให้’ เพื่อเป็นทานบารมีที่ ยิ่งใหญ่ การให้เพื่อเสียสละ เป็น การ ‘ให้’ เพื่อก่อเกิดสิ่งที่ดี ซึ่ง หากน้อมนำมาปฏิบัติเช่นนี้ได้ ย่อมไม่เกิดปัญหาตามมา แน่นอน” (จากบทสัมภาษณ์ผู้กำกับ)

10	จิตตา กัณนคร	นิกร แซ่ตั้ง (ผู้กำกับ)	สนับสนุน โดย สสส.	2557	งานวัด ลอยฟ้า สยาม พารากอน	“คงไม่ถึงขั้นดูแล้วบรรลุนิพพาน แต่ละครมีหน้าที่ทำให้คนถูกคิด และย้อนสติกลับมา อย่าปล่อยให้ พลาญ” “พอเป็นงานเกี่ยวกับพุทธ ศาสนาคนจะคิดว่าเขย มันต้อง เปลี่ยน งบประมาณ ความคิดนะ เพราะ ความคิดแบบนั้นต่างหากที่ คร่ำครึ” (จากบทสัมภาษณ์ผู้กำกับ)
11	พุทธจินต นิทาน : จิตตนิกร	นิมิตร พิพิธกุล	มูลนิธิหุ่น สายเสมา ศิลปะเพื่อ สังคมและ ศิลปนิพนธ์ สาย NaNa ละครหุ่น	2557	งานวัด ลอยฟ้า สยาม พารากอน	เพื่อทำให้ความฝันของพระองค์ที่ มุ่งหวังให้คำสอนดีๆ เหล่านี้ เข้าถึงคนไทยทุกคน มูลนิธิหุ่น สายเสมาฯ จึงนำพระนิพนธ์มา ร้อยเรียงเป็นการแสดงหุ่นละคร สายถวายบูชา ซึ่งนับว่าเป็นการ หาชมที่ไม่ง่ายนัก (จากบทสัมภาษณ์ผู้กำกับ)
12	กีส	อาจารย์ มัลลิกา ตั้งสงบ (ผู้กำกับ)	คณะ ศิลปกรรม ศาสตร์ มหาวิทยาลัย ขอนแก่น	2558	คณะ ศิลปกรรม ศาสตร์ มหาวิทยาลัย ขอนแก่น	สะท้อนเรื่องราว สังคม ความเจ็บปวด และความงดงาม ของประวัติพุทธสาวก ผ่านศิลปะ การละคร

2. สื่อละครโทรทัศน์ พบประชากรจำนวน 13 เรื่อง ได้แก่

ธรรมะติดปีก ภาค 2, หลวงตาใหม่ผู้ใหญ่นั่น, บันทึกกรรม, เนรน้อย, ชุมชนนิมนต์ยิ้ม, ละครชีวิตจริงชุด 84000, กรรมลิขิต, พ้ามืด, ตัดหางปล่อยวัด เดอะซีรีส์, หลวงตามหาชน, ศิล 5 คนกล้าท้าอธรรม, ละครกรรมนำชีวิต, เนรจำ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ลำดับ	ชื่อเรื่อง	ผู้กำกับ / ผู้อำนวยการผลิต	ค่าย / คณะ	ปีที่ผลิต	ช่องทางเผยแพร่	ความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา (จากข้อความประชาสัมพันธ์ในสื่อ)
1	ธรรมะติดปีก ภาค 2	ชัยยุทธ ชูศักดิ์ไพฑูย์ (ผู้กำกับ)	บริษัทแพลนเน็ต 6 เอ็นเตอร์เทนเมนต์ จำกัด	2548	ช่อง 3	ดัดแปลงมาจากหนังสือ “ธรรมะติดปีก” ของท่าน ว.วชิรเมธี
2	หลวงตาใหม่ ผู้ใหญ่นั่น	ชาญณรงค์ ขันทิท้าว (ผู้กำกับ)	บริษัท ทริปปี้เลท จำกัด	2551	ช่อง 7	หลวงตาใหม่ หลวงตาที่เรื่องราวพาให้ต้องเข้าไปจัดการกับเรื่องของชาวบ้าน โดยเฉพาะที่หาเรื่องปวดหัวมาให้บ่อยๆ

3	บันทึก กรรม	ผู้กำกับ หลายคน	บริษัท มายน์ แอมเวิร์คส์ จำกัด	2552	ช่อง 3	ซีรีส์จบในตอน นำเสนอ เรื่องราวที่สะท้อนให้เห็น ถึงเรื่องของ “กฎแห่ง กรรม” เพื่อให้สาระและ กระตุ้นผู้ชมในเรื่องของ “การละเว้นกรรมชั่ว มุ่งสร้างแต่ความดี ตามแนวทางพุทธศาสนา”
4	ละครน้อย	ชาณุณรงค์ จันทิ์ท้าว (ผู้กำกับ)	บริษัท ทริปปี้ลทู จำกัด	2552	ช่อง 7	...ละครแก้วอาศัยความ เฉลียวฉลาด บวกกับธรรม แบบง่ายๆ ที่ซึมซับอยู่ทุก วันเป็นอาวุธเข้าไป ช่วยเหลือ แก้ปัญหาให้ ทุกคนอย่างสนุกสนาน

5	ชุมชน นิมนต์เยี่ยม	โสภิตา ธรรมสังคีติ วรารณ ธรรมสังคีติ (อำนวยการ ผลิต)	บริษัท โฮมรัน เอ็นเทอร์ เทนเมนท์ จำกัด	2553	ช่อง 3	เป็นที่ทราบกันดีว่าทั้งท่าน ว. วชิรเมธี พระพยอม และพระมหาสมปอง ท่าน มีวิธีการเผยแพร่ธรรมะใน สไตส์ที่โดดเด่น ไม่ เหมือนกัน แต่ล้วนแล้วแต่ มีวิธีเปรียบเทียบให้ผู้ฟัง เข้าใจง่าย ตรงนี้เองที่เป็น แรงบันดาลใจให้โฮมรันฯ อยากทำการ์ตูนที่พัฒนา คาแรคเตอร์มาจากพระทั้ง 3 รูป (จากบทสัมภาษณ์ ผู้อำนวยการผลิต)

6	ละครชีวิต จริงชุด 84000	ศศิกร ฉันทะเศรษฐ์ (ประธาน บริหารสาย งานผลิต รายการ บริษัท กันตนาฯ)	บริษัท กันตนา กรุ๊ป จำกัด (มหาชน)	2553	ช่อง 5	รูปแบบรายการนำเสนอ เรื่องราวชีวิตจริงของคน ที่อยู่รอดด้วยธรรมชาติ นำมา เป็นละครสั้น ทั้งยัง สอดแทรกธรรมะและ คำสอนจาก 84,000 พระธรรมชั้น ให้เป็นแง่ คิดกับชีวิตที่ต้องต่อสู้กับ ปัญหา มองความทุกข์ให้ เป็นสุข
7	กรรมลิขิต	ศศิกร ฉันทะเศรษฐ์ (ประธาน บริหารสาย งานผลิต รายการ บริษัท กันตนาฯ)	บริษัท กันตนา กรุ๊ป จำกัด (มหาชน)	2553	ช่อง 5 (ปัจจุบัน ออกอากาศ ทาง Miracle Channel)	“รายการกรรมลิขิต จึงมี ขึ้น โดยมีจุดประสงค์หลัก คือ อยากจะให้คนที่ได้ดู เกรงกลัวละอายต่อบาป” (บทสัมภาษณ์ผู้ดำเนิน รายการ)

8	ฟ้ามีตา	กรรณิการ์ บุตรจำ (ผู้กำกับ)	บริษัท ไอคอนเอ็กซ์ จำกัด	2553	ช่อง 7	ได้รับรางวัล “พุทธ ธรรมสภา” สาขา รายการ โทรทัศน์ที่ส่งเสริม คุณธรรมจริยธรรม ประจำปี 2557 จาก โครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และพุทธ ศาสนาแห่งประเทศไทย
9	ตัดหาง ปล่อยวัด เดอะซีรีส์	ธรร สิริพันธ์ วราภรณ์	บริษัท มายน์ แอมเวิร์คส์ จำกัด	2554	ช่อง 3	หยิบยกแนวทาง คำสอนทางพุทธศาสนา มาถ่ายทอดเป็นละครสั้น จบในตอน
10	หลวงตา มหาชน	ชัยยุทธ ชูศักดิ์ไพบุลย์ (ผู้กำกับ)	ทีวีชั่นเดอร์	2555	ช่อง 3	ผจญภัยไปกับหลวงตา หรรษากับธรรมะ

11	ศิลปิน 5 คนกล้า ทำธรรม	กฤษฎา เตชะ นิโลบล, หลักเขต วชิรา สังข์สุวรรณ , กิฟท์ สุภานันท์ (ผู้กำกับ)	โพธิ์พลัส	2555	ช่อง 5	รางวัลพินเนศวร สาขา รายการส่งเสริมธรรมะ และสังคมดีเด่น จากงาน ประกาศผลรางวัลวิทยุ โทรทัศน์แห่งชาติ ครั้งที่ 2
12	ละครธรรม นำชีวิต		Ten Telemarket	2555	ช่อง 3	ละครสั้นที่แฝงด้วยคติ เตือนใจหลากหลาย เรื่องราว ล้วนแล้วแต่เป็น เรื่องใกล้ตัว ซึ่งบางครั้ง พวกเราอาจหลงลืมมันไป “ละครธรรมนำชีวิต” ดูแล้วได้แง่คิด ทำให้ชีวิต ดำเนินอย่างมีสติ

13	ณรงจำ	ฤกษ์ชัย พวงเพ็ชร (ผู้กำกับ)	เซ็นส์ เอ็นเตอร์ เทนเมนต์	2556	ช่อง 7	ในยุคที่ผู้คนหวังเงินตรา มากกว่าศีลธรรม หมอเดียวร่วมมือกับท่าน สมภารหวานและณรงจำ ช่วยกันบำบัดทุกข์บำรุง สุขให้ชาวบ้านชุมชน ตลาดใหม่ กลับมาเป็น หมู่บ้านที่อยู่ในศีลธรรม เช่นเดิม

3. สื่อภาพยนตร์ พบประชากร จำนวน 21 เรื่อง ได้แก่

นรก, หลวงพี่เท่ง, โกยเถอะโยม, มากับพระ, โอปปาติก-เกิดอมตะ, พระพุทธเจ้า (The Life of Buddha), อรหันต์ซัมเมอร์, หลวงพี่เท่ง 2 รุ่นฮาร่าวาย, หลวงพี่กับผีขนุน, โยมผีพ่อ, นาคปรก, 9 วัด, หลวงพี่เท่ง 3 รุ่นฮาเขย่าโลก, เท่ง โหม่ง จีวรบิน, นมัสเตอินเดียนส์เกรียนไปเรียนพุทธ, นมัสเต จ๊ะเอ๋ บ้ายบาย, เอวังฯ, นะโม OK, ขรัวโต อมตะเถระกรุงรัตนโกสินทร์, อาบัติ, Vanishing Point ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ลำดับ	ชื่อเรื่อง	ผู้กำกับ / ผู้อำนวยการผลิต	ค่าย / คณะ	ปีที่ ผลิต	ช่องทาง เผยแพร่	ความเกี่ยวข้องกับ พุทธศาสนา (จากข้อความ ประชาสัมพันธ์ในสื่อ)
1	นรก	ทิวา ธรรมนิยกุล, สาริต ประดิษฐ์สาร (ผู้กำกับ)	สหมงคล ฟิล์ม	2548	โรง ภาพยนตร์	“พอได้โจทย์นรกมาเสร็จ พอคิดถึงนรกปั๊บ ไม่มีใคร เคยเห็น ไม่มีใครเคยไป ก็ต้องเริ่มศึกษาจาก หนังสือธรรมะ ดูจาก ภาพวาดตามโบสถ์ พอ เริ่มไปดูมากๆ เข้า แรง บันดาลใจมันเกิดมาเอง ด้วยมั้ง เราก็นับถือศาสนา พุทธกันอยู่แล้ว...” (บทสัมภาษณ์ผู้กำกับ)

2	หลวงพี่เท่ง	บำเรอ ผ่องอินทรกุล (ผู้กำกับ)	พระนคร ฟิล์ม	2548	โรง ภาพยนตร์	หลวงพี่เท่ง เป็นอดีต นักแสดงเก่าที่ตอนนี้ เปลี่ยนตัวเปลี่ยนใจมา บวชเป็นพระ ย้ายมาอยู่ที่ วัดแห่งหนึ่งซึ่งชาวบ้าน กำลังเสื่อมศรัทธาในพุทธ ศาสนา ด้วยการหันไปพึ่ง ไสยศาสตร์ หลวงพี่เท่ง ตั้งใจจะพัฒนาจิตใจ ชาวบ้านให้ดีขึ้นให้ได้

3	โกยเถอะโยม	จตุรงค์ พลบูรณ์ (ผู้กำกับ)	จีทีเอช	2549	โรง ภาพยนตร์	“เราต้องการนำเสนอภาพ ของตัวพระสงฆ์ที่มีความ ใกล้ชิดกับคนธรรมดา เพื่อส่งเสริม พระพุทธศาสนาตาม เจตนารมณ์ของผู้กำกับ ถ้าได้ดูหนังจะรู้ ว่าเราไม่ได้มีเจตนาในการ ทำลายพระพุทธศาสนา หรือเอาพระมาเล่นตลก ทั้งสิ้นอย่างแน่นอนครับ” (บทสัมภาษณ์ ขงยุทธ ทองกองทุน โปรดิวเซอร์)

4	มากับพระ	อุดม อุดมโรจน์ (ผู้กำกับ)	พระนคร ฟิล์ม	2549	โรง ภาพยนตร์	“หนังเรื่องนี้ไม่ได้เล่าเรื่อง ขนาดยกยอปอปั้น ว่า ศาสนาพุทธเป็นศาสนา มหัศจรรย์พันลึก แต่เรา เล่าเรื่องโดยยึดเอาพระ ธรรมคำสั่งสอนของ พระพุทธเจ้า พระที่ไม่ใช่ พระที่มีอิทธิฤทธิ์หรือคู่มือ จนจับต้องไม่ได้ พระคือ คนที่บวชในศาสนาซึ่ง แบบเป็นลำดับขั้น ลำดับ ขั้นนี้ไม่ได้หมายถึงสถานะ หมายถึง ระดับสภาพจิต มี การพัฒนา” (บทสัมภาษณ์ผู้กำกับ)
5	โอปปาติก - เกิดอมตะ	ธนกร พงษ์สุวรรณ (ผู้กำกับ)	สหมงคล ฟิล์ม	2550	โรง ภาพยนตร์	“โอปปาติก คือ พระพุทธศาสนาแบ่ง รูปแบบการเกิดออกมา 4 แบบ...” (บทสัมภาษณ์ผู้กำกับ)

6	พระพุทธเจ้า (The Life of Buddha)	วัลลภา พิมพ์ทอง (ผู้อำนวยการผลิต)	Media Standard Co.,Ltd.	2550	โรง ภาพยนตร์	“งานชิ้นนี้ หลักใหญ่ก็จะ ทำให้กับเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะคนไทย เพื่อให้ มีสื่อดีๆ เกิดขึ้นกับ ประเทศไทยของเรา” (บทสัมภาษณ์ผู้อำนวยการผลิต)
7	อรหันต์ ซัมเมอร์	ภวัต พนังคศิริ (ผู้กำกับ)	เอ.จี. เอ็นเตอร์ เทนเมนต์	2551	โรง ภาพยนตร์	“เป็นเรื่องของเด็กที่บวช เรียนในภาคฤดูร้อน เราจะ ทำอะไรให้เด็กเข้าใจถึง ศาสนาพุทธ” (บทสัมภาษณ์ผู้กำกับ)
8	หลวงพี่เท่ง 2 รุ่นฮารัวราย	บำเรอ ผ่องอินทรกุล (ผู้กำกับ)	พระนคร ฟิล์ม	2551	โรง ภาพยนตร์	หลวงพี่เท่งเดินทางไป ทิเบตเพื่อไปแสวงหา ปัญญา หลวงพี่โจอี้ อัสิต นักร้องเพลงเร่พที่มาจำ พรรษาที่วัดเดียวกันก็ถูก ตามตอแยโดยมารผจญ อย่างเหล่าเร่ปเปอร์ให้ลา สิกขาบทกลับไป ร้องเพลงตามเดิม

9	หลงพี กับ ผิขุนุน	ดุยสิทธิ์ นิยมกุล (ผู้กำกับ)	สหมงคล ฟิล์ม	2552	โรง ภาพยนตร์	“เป็นเรื่องราวของคนที่ไม่ เคยทำความดีมาก่อน วันๆ ได้แต่ทำเพื่อตัวเอง ที่ กำลังจะได้เรียนรู้เรื่องที่จะ ต้องทำอะไรเพื่อคนอื่น บ้าง ซึ่งเป็นการสอดแทรก แง่คิดดีๆ ให้กับผู้ที่ไม่ อยากบวช หากมาดูเรื่องนี้แล้วจะ อยากบวชทันที” (บทสัมภาษณ์ผู้กำกับ)

10	โยมผีพ่อ	ชาลณรงค์ ขันทีท้าว, นิรันดร์ ธรรมปรีชา (ผู้กำกับ)	แปซิฟิก ไอส์แลนด์ ฟิล์ม	2552	โรง ภาพยนตร์	ยุ่ง เป็นเด็กกำพร้าที่ก่อ ความเดือดร้อนให้กับ ชาวบ้านไปทั่ว จนวันหนึ่ง เกิดเหตุการณ์พลิกผันทำ ให้ยุ่งได้บวชเป็นสามเณร และได้เจอกับปรตศักดิ์ ผู้ เป็นพ่อ ที่กลับมาเพื่อ ขอให้ลูกชายช่วยเป็น สื่อกลางในการตามหา ด้อม ภรรยาของตนเอง เพื่อขอให้ภรรยายกโทษ และอโหสิกรรมให้กับตน ที่ได้ทำความผิดไว้ มากมาย เมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่

11	นาคปรก	ภวัต พนักศิริ (ผู้กำกับ)	สหมงคล ฟิล์ม	2553	โรง ภาพยนตร์	โจร 3 คน ปลอมตัวแฝง เข้ามาในวัดด้วยการบังคับ ให้หลวงตาบวชให้ และนี่ คือจุดเริ่มต้นของ เหตุการณ์ พลิกผันที่ยากเกินคาดเดา เมื่อกิเลส ความเลว และ ความโลภ เข้าครอบงำถึง ส่วนลึกในจิตใจมนุษย์
12	9 วัด	ยรรณู จิราลักษณ์ (ผู้กำกับ)	Oriental Eyes	2553	โรง ภาพยนตร์	“ภาพยนตร์ 9 วัด คล้ายตั้ง คำถามกับการทำบุญไหว้ พระ เพื่อแก้กรรม แก้เคราะห์ ว่าจริง ๆ แล้ว เราขอได้ด้วยหรือ” (บทสัมภาษณ์ผู้กำกับ)

13	หลวงพี่เท่ง 3 รุ่นฮาเขย่าโลก	บำเรอ ผ่องอินทรกุล (ผู้กำกับ)	พระนคร ฟิล์ม	2553	โรง ภาพยนตร์	น้อย นักร้องหนุ่มมาด เซอร์ ที่พยายามจะหลีก หนีจากโลกที่วุ่นวายและ ความจริงที่ตนเองได้รับ โดยหนทางที่เขาเลือกเพื่อ หวังจะพบกับความสงบ นั่นคือการเปลี่ยนแปลง จากนักร้องหนุ่มเป็นพระ
14	เท่ง โหม่ง จิ๋วบิน	เท่ง เถิดเทิง, สมิทธิ์ ทิมสวัสดิ์ (ผู้กำกับ)	สหมงคล ฟิล์ม	2554	โรง ภาพยนตร์	พระเท่ง ที่หลบหนีความวุ่นวาย ไปจำศีลภาวนาอยู่ที่ ต่างประเทศหลายปี จะได้ มีโอกาสกลับมาจำวัดที่ ประเทศไทย

15	นมัสเตอินเดีย ส่งเรียนไป เรียนพุทธ	กัณฑ์ปวิตร ภูวดลวิศิษฐ์ (ผู้กำกับ)	ได้รับทุน สนับสนุน จาก โครงการ ไทย เข้มแข็ง	2555	โรง ภาพยนตร์ใน เครือเมเจอร์ เท่านั้น	“มีคำถามเกิดขึ้นว่า วัตถุประสงค์ในการไป สังเวชนียสถานสี่ตำบล จริงๆ แล้วมันคืออะไร ก็เลยมาศึกษาเพิ่มเติมจาก หนังสือท่านพุทธทาสก็ เลยทำให้เข้าใจแก่นของ พระพุทธศาสนามากขึ้น ก็เลยเอามาตีเป็นโจทย์ว่า จริงแล้วเราควรจะได้ อะไร กลับมา” (บทสัมภาษณ์ผู้กำกับ)

16	นมัสเต จ๊ะเอ๋ บ้ายบาย	สรัสวดี วงศ์สมเพ็ชร, พรรณพันธ์ ทรงจำ (ผู้กำกับ)	โครงการ บวชพุทธ สาวิกาสอง แผ่นดิน โดยเสถียร ธรรมสถาน	2556	ท้อง สนามหลวง และ โรง ภาพยนตร์ใน เครือเมเจอร์ เท่านั้น	สร้างขึ้นในโอกาสฉลองปี พุทธชยันตี 2600 ปี แห่งการตรัสรู้ธรรม
17	เอวังฯ	กงเดช จาตุรันต์ศรี (ผู้กำกับ)	โครงการ สามเณร ปลุกปัญญา ธรรม	2557	โรง ภาพยนตร์ House RCA เท่านั้น	“ในที่สุดมันเลยไปจนถึง ว่าเราทุกคนต้องการ ศาสนาไปเพื่ออะไร คิดว่า ในที่สุด หนังอาจจะได้ตั้งคำถามนี้ กลับไปสู่คนดูเหมือนกัน” (บทสัมภาษณ์ผู้กำกับ)

18	นะโม OK	ฐิติพงศ์ ไซส์ติ (ผู้กำกับ)	พระนคร ฟิล์ม	2557	โรง ภาพยนตร์	“ไฉนที่จะเป็นพระฝรั่ง เรารู้สึกว่าพระฝรั่งเวลาเขา บวชเรียน เขาจะมุ่งศึกษา เรื่องของแก่นแท้จริงๆ คือ เรื่องธรรมะ ส่วนเรารู้สึก ว่า หลายๆ คนมองพุทธ ศาสนา มองไปประเด็น ต่างๆ อาจมองเรื่องตัว หลวงพ่ องค์นั้นองค์นี้ หรือมอง เรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์...” (บทสัมภาษณ์ผู้กำกับ)
19	ขรัวโต อมตะเถระ กรุงรัตน โกสินทร์	สมเกียรติ เรือน ประภัสสร (ผู้กำกับ)	บริษัท อกาลิโก เอ็นเตอร์ เทนเมนต์ จำกัด	2558	โรง ภาพยนตร์	“การที่เราทำหนังเพื่อให้ คนระลึกนึกถึง พระพุทธศาสนา...” (บทสัมภาษณ์ผู้กำกับ)

20	อาปัติ	ขนิษฐา ขวัญอยู่ (ผู้กำกับ)	สหมงคล ฟิล์ม	2558	โรง ภาพยนตร์	“เราทำการบ้านหนัก กว่าเดิม หนักมาก มัน เหมือนรู้ทั้งหมดใหม่ มันไม่ใช่แค่ผิวอย่างเดียวละ คำสอนของ พระพุทธศาสนามันมี อะไรบ้าง ฝนต้องการ อะไรที่มันเข้าใจง่ายที่สุด เลย” (บทสัมภาษณ์ผู้กำกับ)
21	Vanish ing Point	จักรวาล นิลธำรงค์ (ผู้กำกับ)		2558	โรง ภาพยนตร์	“มันคือแก่นของธรรมะ เลย เมื่อเราเปลี่ยนทาง สังคมออกว่า ธรรมะคือ อะไร พุทธศาสนาคือ อะไร ยูนิฟอร์มของพระ คืออะไร เราก็จะเห็นว่า จริงๆ ธรรมะมันพูดถึงเรื่อง การใช้ชีวิตอยู่อย่างไม่มี ทุกข์เท่านั้นเลย” (บทสัมภาษณ์ผู้กำกับ)

3.1.2 กลุ่มตัวอย่าง

จากประชากรที่สำรวจได้ในเบื้องต้น ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาด้วยวิธีการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) ด้วยการพิจารณาจากละครที่มีวัตถุประสงค์ของการสร้างและมีเนื้อหาสาระสำคัญทางพุทธศาสนา สอดคล้องกับขอบเขตการวิจัยที่กำหนดไว้ให้มากที่สุด โดยคัดเลือกจากประชากรทั้ง 3 สื่อ ที่มีอยู่ทั้งสิ้น 46 ชิ้นงาน ให้เหลือ 30 ชิ้นงาน (สื่อละ 10 ชิ้นงาน) โดยพิจารณาระยะเวลาการเผยแพร่งาน ให้กระจายครอบคลุมช่วงเวลาที่กำหนด (พ.ศ. 2548-2558) มากที่สุด ได้กลุ่มตัวอย่างเพื่อศึกษา ดังนี้

1. สื่อละครเวที จำนวน 10 เรื่อง ได้แก่

เรื่องที่	ปีที่เผยแพร่	ชื่อเรื่อง	ค่าย / ผู้อำนวยการผลิต
1	2548	เด็กชายชั่วกราวเด็กสาวชั่วคีน	คณะละครมรดกใหม่
2	2545	ร่ายพระไตรปิฎก 2 ปฏิจสมุปปาท ¹	ภัทราวดีเธียเตอร์
3	2552	เวสสันดร ตอนซุชกผู้หวังดี	คณะละครมรดกใหม่
4	2552	สันดานกา (บูโด)	B-Floor Theatre
5	2554 , 2555	เกิด-ดับ	คณะละคร 8x8
6	2555	คอยคุณปู่	คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
7	2555-2556	พุทธะราชา เดอะมิวสิคัล	กรุงเทพมหานคร และ สสส.
8	2556	สิทธิธารณะ	New Theatre

¹ หมายเหตุ ในเบื้องต้น ผู้วิจัยเลือกศึกษา “ร่ายพระไตรปิฎก 5” จัดแสดงในปี 2548 ซึ่งเป็นเรื่องราวของสุริยปราคา ตีความตามพุทธศาสตร์ สื่อสารด้วยการผสมผสานนาฏศิลป์ร่วมสมัย และการร่ายพระไตรปิฎก หากแต่เมื่อลงพื้นที่หาข้อมูลแล้ว ผู้กำกับแนะนำว่าคอน “ร่ายพระไตรปิฎก 2 ปฏิจสมุปปาท” ซึ่งจัดแสดงในปี 2545 จะมีความเหมาะสมกับงานวิจัยชิ้นนี้มากกว่า จึงเลือกศึกษาคอนดังกล่าวแทน ดังนั้น เวลาในการจัดแสดงละครเรื่องนี้จะเกินขอบเขตของเวลาที่กำหนดไว้ 3 ปี

เรื่องที่	ปีที่เผยแพร่	ชื่อเรื่อง	ค่าย / ผู้อำนวยการผลิต
9	2557	จิตตากับนคร	สสส.
10	2558	กิสา	คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

2. สื่อละครโทรทัศน์ จำนวน 10 เรื่อง ได้แก่

เรื่องที่	ปีที่เผยแพร่	ชื่อเรื่อง	ค่าย / ผู้อำนวยการผลิต
1	2550-ปัจจุบัน	ฟ้ามีตา	บริษัท ไอคอน เอ็กซ์ จำกัด (อดีต) ดาราวิดีโอ (ปัจจุบัน)
2	2552-2559	บันทึกกรรม	บริษัทมายน์แอฟเวิร์คส์ จำกัด
3	2553 - 2558	ชุมชนนิมนต์ยิ้ม	บริษัทโฮมรัน เอ็นเทอร์เทนเมนต์ จำกัด
4	2553-	ละครชีวิตจริงชุด 84000	บริษัทกันตนา กรุ๊ป จำกัด (มหาชน)
5	2553-	กรรมลิขิต	บริษัทกันตนา กรุ๊ป จำกัด (มหาชน)
6	2554-	ตัดหางปล่อยวัด เดอะซีรีส์	บริษัทมายน์แอฟเวิร์คส์ จำกัด
7	2555	หลวงตามหาชน	บริษัท ทีวี ชันเดอร์ จำกัด (มหาชน)
8	2555-	ศีล 5 คนกล้าทำกรรม	บริษัท โพลีพลัส เอ็นเทอร์เทนเมนต์ จำกัด

เรื่องที่	ปีที่เผยแพร่	ชื่อเรื่อง	ค่าย / ผู้อำนวยการผลิต
9	2555 -	ละครกรรมนำชีวิต	บริษัท เทน เทเลมาร์เก็ต จำกัด
10	2556 -	เงรจำ	บริษัท เซ็นส์ อินเตอร์เทนเมนต์ จำกัด

3. สื่อภาพยนตร์ จำนวน 10 เรื่อง ได้แก่

เรื่องที่	ปีที่เผยแพร่	ชื่อเรื่อง	ค่าย / ผู้อำนวยการผลิต
1	2549	มากับพระ	พระนครฟิล์ม
2	2550	พระพุทธเจ้า (The Life of Buddha)	Media Standard Co., Ltd.
3	2552	หลวงพี่กับผีนุ่น	สหมงคลฟิล์ม
4	2553	9 วัด	Oriental Eyes
5	2555	นมัสเตอินเดีย ส่งเกรียนไปเรียนพุทธ	ได้รับทุนสนับสนุนจาก โครงการไทยเข้มแข็ง
6	2556	นมัสเต จ๊ะเอ๋ บ้ายบาย	โครงการบวชพุทธสาวิกาสองแผ่นดิน โดยเสถียรธรรมสถาน
7	2557	เอวังฯ	โครงการสามเณร ปลูกปัญญาธรรม
8	2557	นะโม OK	พระนครฟิล์ม
9	2558	อาบัติ	สหมงคลฟิล์ม
10	2558	Vanishing Point	ได้รับทุนสนับสนุนจาก ประเทศเนเธอร์แลนด์

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.2.1 แบบวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis) ผู้วิจัยได้ออกแบบ แบบวิเคราะห์ ทั้งในส่วน ของเนื้อหาและรูปแบบ ประกอบด้วย โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ประเภทของละคร แนวการนำเสนอ บรรยายภาพ เทคนิคพิเศษ รวมถึงลักษณะเฉพาะตัวของงานชิ้นนั้นๆ

3.2.2 แบบวิเคราะห์บริบท (Contextual Analysis) ผู้วิจัยได้ออกแบบ แบบวิเคราะห์บริบท แวดล้อมของสื่อการแสดงชิ้นนั้นๆ ที่มีผลต่อการพิจารณาปรากฏการณ์พุทธธรรมในสื่อศิลปะการแสดง ไทยร่วมสมัย ประกอบด้วย ผู้ผลิต เวลาเผยแพร่ ความยาวของชิ้นงาน ต้นทุนการผลิต ผู้ชมกลุ่มเป้าหมาย

3.2.3 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้ออกแบบ แบบสัมภาษณ์ เพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลจากผู้ผลิตผลงาน และการสัมภาษณ์แนวคิดจากนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง โดยมี ประเด็นคำถาม ดังนี้

- แนวคิด / วัตถุประสงค์ตั้งต้นที่สร้างละคร/ภาพยนตร์เรื่องนี้คือ?
- ทำเพื่อผู้ชมกลุ่มใด?
- ต้องการสื่อสารอะไร? ทำไมจึงเลือกใช้รูปแบบหนัง/ละครแบบนี้ในการสื่อสาร?
- คิดว่าท่านทำได้ดังที่ต้องการหรือไม่? อย่างไร? เพราะเหตุใด?
- ผลตอบรับเป็นอย่างไร? พอใจหรือไม่? (ทั้งเชิงรายได้และเชิงการรับรู้ของผู้ชม)
- จะวิจารณ์ผลงานของตัวเองอย่างไร?
- ต้องการฝาก/แนะนำอะไรต่อผู้ที่สร้างละครแนวพุทธต่อไป?

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.3.1 ข้อมูลประเภทเอกสาร เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ที่เป็น ประโยชน์ต่องานวิจัย ทั้งด้านสื่อ ด้านศิลปะการแสดง และด้านพุทธศาสนา ประกอบด้วย ตำรา หนังสือ บทความ บทสัมภาษณ์ บทละคร รวมถึงเอกสารต่างๆ ที่เผยแพร่ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ซึ่งเกี่ยวข้องกับ ชิ้นงานที่ศึกษา

3.3.2 ข้อมูลประเภท ซีดี (CD) ดีวีดี (DVD) และข้อมูลที่ปรากฏในระบบเทคโนโลยี สารสนเทศ (Youtube) เป็นตัวสื่อศิลปะการแสดงที่บันทึกในรูปแบบต่างๆ

3.3.3 ข้อมูลประเภทบุคคล ประกอบด้วย ผู้กำกับ หรือผู้สร้าง หรือตัวแทนของผู้สร้างงาน ศิลปะการแสดงชิ้นนั้นๆ จำนวนเรื่องละ 1 ท่าน (รวม 30 ท่าน) และนักวิชาการด้านสื่อ นักวิชาการด้าน พุทธศาสนา และพระภิกษุ อย่างละ 1 ท่าน (รวม 3 ท่าน)

3.4 การตรวจสอบข้อมูล

เมื่อผู้วิจัยทำการรวบรวมข้อมูลแล้ว ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูล ดังต่อไปนี้

การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation Method) โดยตรวจสอบแบบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) ได้แก่ ตรวจสอบแหล่งข้อมูลที่แตกต่างกัน อาทิ ข้อมูลผ่านสื่อสารสนเทศ ข้อมูลจากบุคคล ข้อมูลจากสื่อสิ่งพิมพ์ ข้อมูลจากเอกสารการวิจัย เป็นต้น และตรวจสอบแบบสามเส้าด้านวิธีการ (Methodological Triangulation) ด้วยการใช้วิธีรวบรวมข้อมูลมากกว่า 1 อย่าง ได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ผู้ผลิต การใช้เอกสาร และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ โดยผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลต่างๆ ทั้งจากการสัมภาษณ์และการสังเกต จดบันทึกออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร เก็บไว้เป็นหลักฐานอ้างอิงที่แน่ชัด

3.5 การนำเสนอข้อมูล

นำเสนอด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analysis Description) โดยวิเคราะห์จากรูปแบบและเนื้อหาของผลงานศิลปะการแสดงร่วมสมัยที่ศึกษา วิเคราะห์ประเด็นทางพุทธศาสนาที่ปรากฏผ่านสื่อเหล่านี้ เพื่อมองหาความเชื่อมโยงจากภาพสังคมที่สะท้อนผ่านสื่อ และจากการสื่อสารของสื่อ ไปยังสังคม และการเปรียบเทียบการนำเสนอของสื่อแต่ละประเภท อันจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะในการพัฒนาและเลือกใช้รูปแบบที่หลากหลายขึ้นได้ โดยให้สื่อทำหน้าที่ “ส่องทางให้แก่กัน”

บทที่ 4

เนื้อหาและรูปแบบของสื่อศิลปะการแสดงร่วมสมัยแนวพุทธ

งานวิจัยเรื่อง “พุทธทรรสนะในสื่อศิลปะการแสดงไทยร่วมสมัย” มีวัตถุประสงค์ในการวิเคราะห์เนื้อหาและรูปแบบของสื่อศิลปะการแสดงร่วมสมัยของไทยที่มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ได้แก่ สื่อละครเวที สื่อละครโทรทัศน์ และสื่อภาพยนตร์ รวมถึงการวิเคราะห์ประเด็น “สารธรรม” ทศนคติและมุมมองของผู้สร้างงาน (ซึ่งงานวิจัยเล่มนี้ ผู้วิจัยเรียกว่า “พุทธทรรสนะ”) ที่ถูกนำเสนอผ่านสื่อต่างๆ ดังกล่าว เพื่ออธิบายความเป็น “สังคมไทยพุทธ” ในปัจจุบัน ที่สะท้อนผ่านปรากฏการณ์ละครพุทธร่วมสมัยของไทย ผลการวิจัยสามารถแบ่งเป็นประเด็นนำเสนอได้ 2 ส่วน ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 นำเสนอเนื้อหา รูปแบบ วัตถุประสงค์การจัดแสดง สารหลักของเรื่อง แนวการนำเสนอและเทคนิคทางสื่อที่ใช้ รวมถึงความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา และรายละเอียดของสื่อต่างๆ ที่เลือกมาศึกษา ทั้ง 3 ประเภท จำนวน 30 ชิ้นงาน โดยวิเคราะห์ด้วยวิธีศึกษาตัวงาน (textual analysis) วิเคราะห์บริบทแวดล้อมของงาน (contextual analysis) ประกอบกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้กำกับการแสดง หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการผลิตงานแต่ละเรื่อง ซึ่งจะนำเสนอผลการวิจัยส่วนนี้ไว้ในบทที่ 4

ส่วนที่ 2 วิเคราะห์ สังเคราะห์ หาลักษณะเฉพาะและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในการสร้างสรรค์ “สื่อศิลปะการแสดงร่วมสมัยแนวพุทธ” ทั้ง 3 ประเภท ในแง่ของจุดมุ่งหมายในการจัดการแสดง ประเภท แนวการนำเสนอและเทคนิค รวมถึงเนื้อหาและความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา จากนั้นศึกษาเปรียบเทียบประเด็นต่างๆ ที่น่าสนใจของทั้ง 3 สื่อ ที่ปรากฏผ่านแนวคิด ทศนคติ และมุมมองของผู้สร้างงาน เพื่ออภิปรายผลที่เป็นภาพสะท้อน “ปรากฏการณ์สังคมไทยพุทธ” ซึ่งพบผ่านสื่อการแสดงอย่างไร ต่อไป ซึ่งจะนำเสนอผลการวิจัยส่วนนี้ไว้ในบทที่ 5

ส่วนที่ 3 คือ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ซึ่งจะนำเสนอไว้ในบทที่ 6

4.1 สื่อละครเวที

งานวิจัยชิ้นนี้ได้เลือกละครเวทีมาศึกษาทั้งสิ้นจำนวน 10 เรื่อง ซึ่งเป็นการแสดงในรูปแบบของละครเวที การเต้น การร่ายรำ รวมถึงการใช้ศิลปะการแสดงอื่นๆ บนเวทีแสดงสด จัดแสดงในช่วง พ.ศ. 2548-2558 ทั้งนี้ ต้องเป็นผลงานที่มีวัตถุประสงค์ในการผลิตเพื่อสื่อสารหรือส่งเสริมแนวคิดทางพุทธศาสนา หรือมีเนื้อหาหลัก (แก่นเรื่อง) ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา หรือเป็นการแสดงอันเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมทางศาสนา ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1.1 เด็กชายชั่วคราว เด็กสาวชั่วคราว

ถ่าย : คณะละครมรดกใหม่

ผู้กำกับ : ฐานชน จันทรเรือง

ปีที่จัดแสดง : ตั้งแต่ปี 2548

สถานที่จัดแสดง : ละครเวทีสัญจรเพื่อการศึกษา ทั่วประเทศ

4.1.1.1 เรื่องย่อ

“เมียง” ร่ายคาถาเรียกพระเจ้าให้ออกมาช่วยเขาย้อนเวลาเพื่อกลับไปแก้ไขชีวิตของตนเองในอดีต เพราะปัจจุบันชีวิตของเมียงล้มเหลว เขาและลูกเมียอยู่อย่างยากลำบาก พระเจ้าจึงให้นาฬิกาที่สามารถกดแล้วย้อนอดีตและหยุดเวลาได้ แต่ต้องใช้เวลาในอดีตนานเท่าไร อายุขัยของเมียงก็จะยิ่งสั้นลง โดย 1 วันในอดีตเท่ากับ 10 ปีในโลกปัจจุบัน

เมียงได้ย้อนกลับไปตอนเป็นวัยรุ่น เห็นตนเองค้ายาเสพติดและกำลังถูกแก๊งค์ค้ายารุมทำร้าย เมียงแก่ที่ย้อนเวลากลับมานั้นได้ช่วยไว้ทัน แต่เมียงเด็กไม่เชื่อว่าลุงคนนี้เป็นตัวเขาในอนาคตที่ย้อนเวลามาจริงๆ เมียงแก้พยายามตามมาเตือนเมียงเด็กว่าให้กลับไปเรียนหนังสือ อย่าเกร อย่าสูบนูหรี แต่เมียงเด็กไม่ฟัง เขาคิดว่าพ่อแม่ไม่สนใจเขา เขาจึงคิดเพื่อน มีเพื่อนสนิทชื่อ “ป๊ด”

เมียงเด็กมีแฟนชื่อ “พลอย” ซึ่งแอบมีความสัมพันธ์กันทุกๆ ที่ยังอยู่ในวัยเรียน ต่อมาพลอยท้อง เมียงเด็กบอกให้พลอยไปทำแท้งแต่พลอยไม่ยอม เมียงแก้มาเล่าให้เมียงเด็กฟังว่าต่อไปชีวิตจะล้มเหลว ต้องออกจากโรงเรียน กินเหล้า เสพยา อยู่กับพลอยและลูก ทำงานอะไรก็ไม่เจริญเพราะยังเด็ก ขาดความรู้และวุฒิภาวะ เมียงแก้จึงแนะนำให้อ่านกาลามสูตร แต่เมียงเด็กไม่เชื่อ เขาคิดว่าเมียงแก้เป็นภาพหลอน เมียงเด็กคลายเครียดด้วยการกินเหล้า ป๊ดบอกอย่าเพิ่งเชื่อว่าพลอยท้อง อาจเป็นแค่มารยาหญิงที่จะผูกมัดก็ได้ ป๊ดพาผู้หญิงมาคลายเครียดให้เมียงเด็ก

เมียงแก้มาเตือนสติอีก เมียงเด็กแย้งนาฬิกาย้อนเวลามากด เขาย้อนไปตอนที่เขายังแบเบาะ พ่อแม่อยากให้เป็นเด็กดี แต่พ่อเริ่มโตพ่อก็ตามใจ เมียงตอนเริ่มวัยรุ่นจึงกินเหล้า สูบนูหรี แม่จึงทะเลาะกับพ่อ ว่าพ่อให้ท้ายเมียงให้ทำอะไรไม่ดี ตัดไปอีกฉากคือเมียงเด็กย้อนกลับไปเห็นป๊ดเพื่อนรัก ข่มขืนพลอย เมียงเด็กรู้สึกเสียใจ สับสน ขว้างนาฬิกาแตกกระจาย

ด้านพระเจ้ายกเตือนเมียงแก้ ว่าอายุขัยหมดไป 35 ปีแล้ว เหลืออีก 10 ปี เขาก็จะต้องตายแล้ว เมียงแก้จึงไปพบเมียงเด็กเพื่อขอนาฬิกาคืน เขาไม่สนใจแก้ไขอดีตแล้ว อยากกลับไปอยู่กับปัจจุบัน แม้จะลำบากแต่ก็ขอใช้เวลาที่เหลืออยู่ไม่กี่ปีในชีวิตกับลูกเมีย เมียงเด็กบอกว่าได้เขี้ยวนาฬิกาพังไปแล้ว และว่าเขารู้ซึ่งถึงกาลามสูตรแล้ว ที่ผ่านมาเขาเชื่อผิดๆ มาตลอด เชื่อว่าสูบนูหรีแล้วเท เชื่อว่าไอ้ป๊ดคือเพื่อน

แท้ เชื่อว่าพลอยเป็นผู้หญิงไม่ดี เชื่อว่าเรื่องเพศเป็นเรื่องสนุกสนาน เชื่อว่าพ่อแม่ไม่สนใจ เชื่อในทุกสิ่งที่คิด โดยไม่รู้เลยว่าความจริงคืออะไร

เมียงแกบบอกว่า ทุกเรื่องนั้นถ้าเรามีสติก็เริ่มใหม่ได้ แต่ตอนนี้คงกลับไปในโลก ปัจจุบันไม่ได้อีกแล้วเพราะนาฬิกาพัง พระเจ้าจึงเฉลยว่าที่จริงนาฬิกานั้นเป็นของปลอม นาฬิกาที่แท้จริงอยู่ที่หัวใจของตนเอง เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นในชีวิต ให้ใช้สติแก้ไข เริ่มต้นใหม่โดยเริ่มจากเปิดใจยอมรับความจริง รับรู้ว่าอะไรคืออะไร

4.1.1.2 วัตถุประสงค์ที่จัดแสดง

นำเสนอหลักธรรมที่ไม่อยู่ในแบบเรียน คือ กาลามสูตร เพื่อกลุ่มผู้ชมเป้าหมายคือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาซึ่งเป็นวัยรุ่น เป็นกลุ่มเสี่ยงที่จะจับกลุ่มมั่วสุมและอาจไปข้องเกี่ยวกับอบายมุข จัดแสดงในรูปแบบละครเวทีสัญจรเพื่อการศึกษา ตระเวนแสดงทั่วประเทศ ดังที่ผู้สร้างกล่าวว่า

วัตถุประสงค์ก็คือ ตอนแรกเลือกทำระดับ ม.ปลาย เพราะเป็น ม.ปลายก็เลยต้องหา เป็นวิชาพุทธศาสนาที่เขาเรียนกันตอน ม.ปลาย เราก็เลือกหลักธรรมที่มันไม่เป็นคำสอน ไม่อยู่ในประเด็นหลัก หาหลักธรรม มุมอื่นที่เขาควรจะรู้ แต่ที่ไม่อยู่ในแบบเรียน ก็คือ กาลามสูตร เป้าหมายก็เพื่อให้เด็กได้รู้จักกาลามสูตรโดยเฉพาะเด็กกลุ่มเสี่ยง เด็กที่เริ่มสูบบุหรี่ เด็กที่เริ่มไปเที่ยวปาร์ตี้ (ฐานชน จันทรเรือง, สัมภาษณ์, 2561)

4.1.1.3 สารหลักและความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา

แก่นเรื่อง - อย่าเชื่อโดยยังไม่ได้ใช้สติคิดพิจารณาให้รอบคอบก่อน

ละครเรื่องนี้ ผู้จัดได้ประชาสัมพันธ์ผ่านทางเพจเฟซบุ๊ก คณะละครมรดกใหม่ สำนักศิลปะการละครเพื่อการพัฒนา ว่าเป็น “ละครเวทีสัญจรเพื่อการศึกษาสะท้อนปัญหาวัยรุ่นและสอนหลักกาลามสูตร” ซึ่งผู้สร้างได้ศึกษาหลักธรรมและนำมาเชื่อมโยงกับ theme ของละคร เพื่อสื่อสารหลัก กาลามสูตรให้กับเด็กวัยรุ่น ดังที่ผู้สร้างงานได้กล่าวว่า

จริงๆ พุทธศาสนามันง่ายมากที่สุดแล้ว เพราะว่ามีคำว่า เป็น คำแนะนำ ไม่มีข้อห้ามสำหรับฆราวาสเลยนะ มีเฉพาะกับบรรพชิตนะ กับคนบวชนะ ศีลก็คือแปลว่าปกติ คือไม่มีข้อห้าม เป็นศาสนาพิเศษก็คือว่าเพราะฉะนั้นเราก็มองว่าคำแนะนำ เราต้องแปลงคำแนะนำเป็นคำสั่ง

เป็นประโยคคำสั่ง แล้วประโยคคำสั่งนั้นจะเป็นเหตุการณ์ในบทละคร เช่น เด็กชายชั่วคราวๆ ก็คือเขาบอกว่าอย่าเพิ่งปลงใจเชื่อ กาลามสูตร คือ อย่าเพิ่งปลงใจเชื่อ ก็อันนี้แหละ ประโยคคำสั่ง พอดูจบเด็กต้องได้ message ว่าอย่าเพิ่งปลงใจเชื่อว่า อยู่แต่ในห้องแล้วมันจะดี อย่าเพิ่งปลงใจ เชื่อว่าเสียตัวตอนนี้มันจะไม่เป็นไร (ฐานชน จันทรเรือง, สัมภาษณ์, 2561)

นอกจากนี้ ผู้สร้างงานได้กล่าวถึงการทำละครแนวพุทธศาสนาในปัจจุบันไว้ว่า

จริงๆ ทุกเรื่องมันก็มีหลักธรรมสอนหมดแหละ ทุก scene ที่เกิดขึ้นในทุกบทละคร ไม่ว่าจะเป็นแนวไหนก็ตาม มันก็จะบอกสิ่งที่สังคมควรเป็นไปเสมอ หรือไม่ก็บอกสิ่งที่มนุษย์ควรจะทำเสมอ ไม่ว่าจะเป็นโคเรม่อน Transformers อะไรก็ตามมันขึ้นอยู่กับ ตรงนี้หมด มันคือหลักธรรมของมันอยู่แล้ว แต่ถามว่าทำไมเราต้องชูประเด็นเรื่อง พระพุทธศาสนา เพราะพุทธศาสนาตอนนี้กลายเป็นสื่อที่ดูเขยและล้ำหลัง ทั้งๆ ที่จริงๆ แล้ว มันเป็นเรื่องใหม่ที่ใหม่เสมอตลอดเวลามากๆ แล้วพอถูกแยกเป็นวิชาๆ มันโค่นแยกส่วนจริงๆ วิชาพระพุทธศาสนาเป็นองค์รวม คือการรวมศาสตร์และศิลป์เข้ามาด้วยกัน (ฐานชน จันทรเรือง, สัมภาษณ์, 2561)

4.1.1.4 ประเภทของละคร

- จัดเป็นโศกนาฏกรรมปนสุขนาฏกรรม (Tragicomedy) กล่าวคือ ละครมีเนื้อหาหนัก เป็นเรื่องราวชีวิตที่ผิดพลาด ล้มเหลวของตัวละคร ที่แม้จะไม่ใช่ว่าคนที่มีลักษณะยิ่งใหญ่แบบละครโศกนาฏกรรม แต่เขาก็ผ่านการเดินทาง ลองผิด ลองถูก และได้เรียนรู้ในที่สุด

- ใช้การนำเสนอที่เบาๆ ง่ายๆ มีความตลกแทรกอยู่ตลอดเรื่อง ทั้งในบทพูด และวิธีการแสดง อาทิ ฉากที่เมียงแก่คุยกับพระเจ้าอย่างไม่มีความขำเกรง คุยเหมือนเพื่อนเล่น และบางครั้งยังเหมือนกับข่มขู่พระเจ้าด้วย

- เรื่องราวเป็นแบบแฟนตาซี (Fantasy) มีตัวละครพระเจ้า มีการย้อนเวลาไป - มา

4.1.1.5 แนวการนำเสนอ (Style) และเทคนิคทางละคร (Theatre Techniques)

- เป็นการนำเสนอแบบไม่สมจริง (non-realistic) ในลักษณะละครเร่ หรือละครเด็ก ใช้เด็กๆ แสดง ท่ามกลางผู้ชมนั่งล้อมรอบ (environmental theatre)

- ใช้เสื้อผ้าง่ายๆ ในชีวิตประจำวัน ไม่มีฉากและอุปกรณ์มากมาย ใช้ทุนต่ำ

- การแสดงเป็นแบบเกินจริง (over-acting) มีการใช้คอรัส (chorus) และเพลงสั้นๆ

แทรก

- จุดเด่นของวิธีการนำเสนอเรื่องนี้คือการแสดงแบบให้ผู้ชมมีส่วนร่วม (participatory theatre) โดยการพูดหรือถามผู้ชม (direct address) ตรงๆ

ภาพที่ 4.1 และ 4.2 การนำเสนอแบบให้ผู้ชมมีส่วนร่วม

ที่มา : manop2510: 2560, ออนไลน์

4.1.2 ร่ายพระไตรปิฎก 2 ปฏิจจฉมุปบาท

ถ่าย : ภัทราวดี เชื้อเตอร์

ผู้กำกับ : มานพ มีจรัส

ปีที่จัดแสดง : ตั้งแต่ปี 2545¹

¹ หมายเหตุ ในเบื้องต้น ผู้วิจัยเลือกศึกษา “ร่ายพระไตรปิฎก 5” จัดแสดงในปี 2548 ซึ่งเป็นเรื่องราวของสุริยุปราคา ตีความตามพุทธศาสตร์ สื่อสารด้วยการผสมผสานนาฏศิลป์ร่วมสมัย และการร่ายพระไตรปิฎก หากแต่เมื่อลงพื้นที่หาข้อมูลแล้ว ผู้กำกับแนะนำว่า

สถานที่จัดแสดง : ภัทราวดีเธียเตอร์ และเดินสายการแสดงทั่วประเทศไทย

4.1.2.1 เรื่องย่อ

ผู้หญิงคนหนึ่งชอบส่องกระจกและคิดว่าตนเองสวย แต่คนใช้บอกว่าลูกเกิดสวยกว่า วันหนึ่งเธออยากสูงขึ้นให้เท่าลูกเกิด คนใช้จึงเอารองเท้าส้นสูงมาให้ แต่ก็ยังไม่พอ ต้องเปลี่ยนคู่ที่สูงขึ้นอีก จนตะคริวกินขาเธอ แต่เธอก็ไม่ยอมถอดรองเท้าเพราะกลัวเสีย คนใช้บอกว่าไม่มีอะไรเที่ยงหรือกษัตริย์จากนั้นกระจกที่เคยส่องก็หายไป เธอเกิดคลั่ง เกิดอวิชชา

ชีวิตผู้คนล้วนวุ่นวาย มัวเมาด้วยความรัก การโดนนิโทษ อยากได้ อยากมี บางคนอยากได้ลูกชาย อยากเก่ง อยากเลิศ บางคนอยากฆ่าตัวตาย บ้างก็โลภ มีชู โกรธ โล่งมาพินกัน บ้างก็เกลียดอีกากัน บ้างก็หลงตัวเอง คลั่งผอม

วัยรุ่นชายเอามีดมาจี้ป้าแม่ค้าเพื่อเอาเงินมาซื้อยาเสพติด ป้าแนะนำให้เขาอดรอนเท้ามาดม แล้วคิดว่าหอม คิดว่าทำให้สนุก เพราะทุกอย่างมันอยู่ที่คิด คิดยังงี้ก็กระทำอย่างนั้น คิดดีก็ทำดี คิดชั่วก็ทำชั่ว

นางงาม 3 คนเถียงกันว่าใครควรได้นั่งเก้าอี้ ใครสวยสุด ฉลาดสุด จิตใจงามสุด แต่ละคนต่างพูดเอาดีเข้าตัว พูดว่าควรจะมีเมตตา ไม่ยึดติด แต่สุดท้ายก็ยึดติดกับเก้าอี้หรือตำแหน่ง

รักสามเส้าระหว่าง ชาย 2 หญิง 1 ผู้ชายเกิดการต่อสู้กันเพื่อแย่งผู้หญิง ในที่สุดมีผู้ชายคนหนึ่งที่เป็นฝ่ายชนะ

การค้นหาเหตุแห่งทุกข์ที่เป็นจุดอ่อนของมนุษย์ โดยยกตัวอย่างชีวิตของบุคคลต่างๆ

1) คุณสำคัญ - ผู้ชายที่อยากมีเพศสัมพันธ์และอยากมีลูก แต่เสื่อมสมรรถภาพทางเพศจึงไปเนียนอวัยวะเพศทิ้ง จุดอ่อนคือความอยาก ต้องตัดใจ ไม่ใช่ตัดใจ

2) คุณกฤษฎณ์ - ผู้ชายที่ตามฆ่าเมียที่ชื่อ ส้ม เพราะคิดว่าเมียมีชู เพียงแค่เห็นว่าเมียนั่งคุยจับมือถือแขนกับชายอื่น นั่นอาจเป็นเพราะคุณกฤษฎณ์กำลังเพิกเฉยกับความรักของคนอื่นจนอยากทำร้าย (อยากฆ่า) จริง ๆ เรื่องสวมเขา เรื่องหน้าแตก อับอาย เป็นแค่จินตนาการ ยึดมั่นถือมั่น ปรงแต่งความคิดอกุศล คิดว่าส้มเป็นของตนเอง เพราะฉะนั้นต้องหยุดความอยาก ค้นหาเหตุแห่งทุกข์และแก้ไขให้ถูกจุด อย่าให้กระแสของปัจจัยสมุปบาทเกิดขึ้นได้อีก แล้วจะมีชีวิตอย่างผู้รู้ ผู้ตื่น และเบิกบาน

ตอน “ราชพระไตรปิฎก 2 ปุจฉาสมุปบาท” ซึ่งจัดแสดงในปี 2545 จะมีความเหมาะสมกับงานวิจัยชิ้นนี้มากกว่า จึงเลือกศึกษาตอนดังกล่าวแทน ดังนั้น เวลาในการจัดแสดงละครเรื่องนี้จะเกินขอบเขตของเวลาที่กำหนดไว้ 3 ปี

3) คุณเมย์ - หญิงสาวที่เป็นทุกข์เพราะคนอื่นว่าอ้วน ทุกข์เกิดจากการยึดมั่นถือมั่น
ทั้ง ๆ ที่ทุกอย่างย่อมมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เพราะฉะนั้นต้องหยุดที่ความอยาก

4.1.2.2 วัตถุประสงค์ที่จัดแสดง

เนื่องในโอกาสครบรอบ 1 ทศวรรษ ภัทราวดีเธียเตอร์จึงร่วมมือกับเสถียรธรรม
สถาน และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สร้างสรรค์ผลงานชิ้นนี้ โดยได้รับ
แรงบันดาลใจจากการเสวนาธรรมกับแม่ชีสันสนีย์ เสถียรสุด และภาวาด ชุติกิจสมุปปาท โดยอาจารย์
อำนาจ กลั่นประชา จึงมีการสร้างละครเรื่องนี้และได้เดินสายการแสดงทั่วประเทศไทย ดังที่ผู้สร้างกล่าวว่า

จริงๆ ร่ายพระไตรปิฎก 2 ก็คือ พระอาจารย์อำนาจ ที่ตอนนี้ท่าน
ไปบวชอยู่ที่วัดผาซ่อนแก้วที่เพชรบูรณ์ ท่านก็เอาภาพมาให้ครูเล็กดู แล้ว
ก็คุยกันถึงเรื่องปัจจุสมุปปาท ครูเล็กว่าน่าสนใจดี เราก็เลยคิดที่จะทำ
ร่ายนี้ขึ้นมา (มานพ มีจำรัส, สัมภาษณ์, 2561)

4.1.2.3 สาระหลักและความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา

แก่นเรื่อง - มนุษย์อยากได้ อยากมี เพราะความไม่รู้ คืออวิชชา หากรู้สาเหตุแห่ง
ทุกข์ เท่าทันอวิชชา ก็จะดับทุกข์ได้

ละครเรื่องนี้ ผู้สร้างได้พยายามศึกษาและนำเสนอ ปัจจุสมุปปาท ซึ่งอาจยังไม่คุ้น
หูทั้งผู้ชมและนักแสดง เป็นหลักธรรมที่ค่อนข้างซับซ้อนเสนอออกมาเป็นการแสดง ดังที่ผู้สร้างงานได้กล่าว
ว่า

จริงๆ ตัวนี้มันเป็นอวิชชา ตัวที่ไม่รู้ มันก็จะเกิดเป็นปฏิกิริยา เกิด
ความโง่ เกิดความอะไรต่างๆ แบบนี้จริงๆ แล้วในแดนซ์นี้ มันก็มีความ
ทวนทลายบ้าง มีการคิดการยี่ดิด ตัวอวิชชาก็ถือเป็น sample ของ
ความไม่รู้ ถ้าเราไม่รู้ก็จะเกิดอาการต่างๆ เช่น เราโกรธ เราเกลียด
เราคำทอ เราจีเกียอะไรอย่างนี้จริงๆ พูดเหมือนเป็นวงจรที่เกิดทุกข์
รู้สึกจะเป็น 12 ขั้นตอน จำไม่ค่อยได้แล้ว กำลังจะบอกว่าถ้ามันตัดวงจร
ไม่ได้เลย มันไม่จำเป็นต้องไล่ตัดจาก 1 แล้ว 2 3 4 5 7 8 9 10 ถ้า you
ตัดที่ 7 8 9 10 11 12, 7 6 5 4 3 2 1 มันก็จะตัดครบผม ปัจจุสมุปป
บาทเป็นอะไรที่ลึกซึ้ง แค่อธิบายมันก็พูดไม่ถูกแล้ว ตอนแรกๆ ที่เอาเรื่องนี้

มาตั้ง คนก็แบบอะไรนู่นๆ บาๆ คนก็จำไม่ได้ เรายังใช้เวลาที่จะ
สะกดมัน บางคนก็จะแบบว่า ปฏิเสธสมมุติอะไรก็ไม่รู้ จะอ่านแบบ
สันสกฤต อ่านแบบบาลี มันเป็นเรื่องอะไรทั้ง ทั้งของคนดูและของนักแสดง
เหมือนกัน (มานพ มีจำรัส, สัมภาษณ์, 2561)

กระบวนการทำละครเรื่องนี้ ค่อยๆ ก่อร่างสร้างประสบการณ์กันขึ้นมา
จาก feedback ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งนักแสดง ผู้กำกับ นักบวช ผู้ชม ทำให้ผู้สร้างงานเข้าใจ
ปฏิเสธสมมุติบทมากขึ้น ดังคำกล่าวของผู้สร้างงาน

จริงๆ มันก็งั้นนะ โดยเฉพาะเป็นเด็กๆ เล่นกันด้วยจริงๆ
นักแสดงรุ่นนั้นก็นักแสดงรุ่นใหม่ เป็นนักเรียนการแสดงของครูเล็ก
ก็มาทำการแสดงร่วมกัน ก็ทำละครมาหลายเรื่องแล้ว แต่พอมาทำเรื่อง
ปฏิเสธสมมุติบทก็ห่างไกลนักแสดงมาก เพราะฉะนั้นเราก็เลยได้คุยกับ
พระ ได้คุยกับแม่ชี คือเราทำงานกันเป็นก๊วน ทั้งกับศิลปิน กับพระ กับชี
แล้วก็ท่าน ว.วชิรเมธี เมื่อก่อนท่านยังเด็กอยู่เลย ท่านก็ลงมาดู แล้วก็ถาม
ท่านว่ามันเป็นยังไง มันไม่ใช่เป็นการพูดคุยในส่วนของนักแสดง แล้วก็
การแสดงละครเวทีก็ทำแล้วก็เล่นทำแล้วก็เล่นอยู่อย่างนี้ แล้วคนนั้นก็
บอกว่าเฮ้ย...ตรงนั้นมันแบบต้องเข้าใจแบบนี้ ตรงนี้เขารู้สึกแบบนี้ เรา
เริ่มโตไปพร้อมกับการเล่นของเรา การให้ข้อคิดของทั้งนักปราชญ์ ทั้ง
ของคนมาดู ของพระอะไรอย่างนี้มันก็ค่อยๆ เข้าใจขึ้นมา (มานพ มีจำรัส,
สัมภาษณ์, 2561)

4.1.2.4 ประเภทของละคร

- เป็นละครแนว Tragedy เนื้อเรื่องค่อนข้างหนัก เข้มข้น และเศร้า ความตลกที่
แทรกอยู่บ้าง จะเป็นตลกความคิด (comedy of idea) เพื่อกระตุ้นให้ผู้ชมขบคิด เกิดจากคำพูดของตัวละคร
บางตัว เช่น ป้าแม่คำที่ถูกวัยรุ่นเอาเงินไปซื้อยาเสพติด ป้าแนะนำให้เขาอดรอนเท่ามดแล้ว
คิดว่าหอม คิดว่าทำให้สนุก เพราะทุกอย่างมันอยู่ที่คิด

- โครงเรื่อง (plot) เป็นแบบหลายๆ เรื่องเล่าปะติดปะต่อกัน เรื่องย่อยแต่ละเรื่อง เปลี่ยนตัวละคร เป็นคนละเรื่องกัน แต่แก่นเรื่องเหมือนกันคือเกี่ยวกับคนที่มีความทุกข์เพราะอยากได้ อยากมี อยากเป็น และยึดติด

- ตัวละครเป็นคอนธรรมาสามัญทั่วไป ที่มีความ “ไม่รู้” (อวิชชา) เป็นแรงขับให้กระทำการต่างๆ

4.1.2.5 แนวการนำเสนอ (Style) และเทคนิคทางละคร (Theatre Techniques)

- แนวไม่สมจริง (nonrealistic) ลักษณะเป็นสื่อประสม มีจอภาพเคลื่อนไหว ประกอบการแสดงบนเวที ตัวละครบางฉากสวมหน้ากาก ไม่มีบทพูด แต่ใช้การเคลื่อนไหว (movement) ประกอบดนตรีและเสียงบรรยาย ภาพรวมเป็นละครหุ่นด่า ใช้เสื้อผ้าในชีวิตประจำวันและเสื้อผ้าที่ดัดแปลงเองแบบง่ายๆ ใช้อุปกรณ์ประกอบเล็กน้อย

- นำเสนอตัวละครด้วยสัญลักษณ์ (Symbolic character) โดยสวมหน้ากากสีขาวหรือทาหน้าขาว เป็นสัญลักษณ์ของคนที่มีอวิชชา, ตัวละครสวมเสื้อลายคล้ายนกโทษเหมือนถูกความทุกข์ ความไม่รู้มาจองจำเอาไว้

- มีผู้บรรยาย (Narrator) มาขึ้นบนเวทีและหันมาสื่อสารกับผู้ชมด้วย

- จุดเด่นของวิธีการนำเสนอเรื่องนี้คือ ใช้เทคนิคหลากหลาย และมีลักษณะของสื่อผสมคือมีจอฉายภาพเคลื่อนไหวประกอบการแสดงของตัวละครบนเวที และการแสดงนาฏลีลา (body movement)

ภาพที่ 4.3 ตัวอย่างภาพเคลื่อนไหวบนจอประกอบการแสดงบนเวที

ที่มา : ภัทราวดีเชิดเตอร์ , 2545: วิตทัศน์

ภาพที่ 4.4 การหันมาพูดคุยกับผู้ชมโดยตรง

ที่มา : ภัทราวดีเธียเตอร์, 2545: วิกิทัศน์

4.1.3 เวสสันดร ตอนซุชกผู้หวังดี

ถ่าย : คณะละครมรดกใหม่

ผู้กำกับ : ชลประคัลภ์ จันทร์เรือง

ปีที่จัดแสดง : ตั้งแต่ปี 2552

สถานที่จัดแสดง : ละครเวทีสัญจรเพื่อการศึกษา ตระเวนแสดงทั่วประเทศ และต่างประเทศ ได้แก่ เนเธอร์แลนด์ ฝรั่งเศส โรมานี

4.1.3.1 เรื่องย่อ

“ซุชก” เดินทางไปเขาวงกตเพื่อขอกันหาชาติจากพระเวสสันดร ระหว่างทางได้ยินเสียงประกาศว่าพระเจ้าสุทนต์และพระมเหสีกำลังให้เตรียมขบวนมารับพระเวสสันดรกลับเข้าวัง ซุชกจึงเร่งเดินทาง พบ “พราณเจตบุตร” จึงหลอกถามทางเดินไปเขาวงกตจากพราณ จากนั้นเดินทางต่อ พบ “อัจจุตฤณ” ได้หลอกล่อให้ซุชกหลงรูปของตนเอง คิดบงแห่งความมกมาย แต่แล้วซุชกก็มีสติ นึกถึงมิตดาที่บอกว่าซุชกต้องไปขอ 2 กุมารจากพระเวสสันดรให้ได้ เพื่อช่วยให้พระเวสสันดรบรรลุนานบารมี ซุชกจึงมีสติรู้ว่าตนเองอปลักษณ์ ไม่ได้หล่อแบบที่อัจจุตฤณบอก ซุชกจึงออกเดินทางต่อไป

เมื่อถึงอาศรม ซุชกเห็นมัทรีอยู่กับพระเวสสันดร จึงยังไม่เข้าไปขอ 2 กุมาร เพราะกลัวมัทรีท้วงติงจึงรอก่อน ด้านมัทรีเล่าให้พระเวสสันดรฟังว่าฝันร้าย พระเวสสันดรรู้ว่าวันนี้จะมีคนมาขอลูก แต่ไม่เล่าให้มัทรีฟัง บอกว่าที่ฝันร้ายไม่ใช่กลางหรือ แต่อาจเป็นเพราะเหนื่อย เกรียด พระเวสสันดรจึงบอกให้มัทรีไปป่าเพื่อเก็บผลไม้ ซุชกจึงได้โอกาสเข้าไปทูลขอ 2 กุมารมาใช้เป็นทาส และว่าถ้า 2 กุมารไม่ทำงานตามที่สั่งก็จะโดนตี

พระเวสสันดรโกรธมากจนเกือบจะเข้าทำร้ายชูชก แต่ก็ข่มใจ ตัดสินใจอยู่นาน ระหว่างจะยกให้หรือไม่ สุดท้ายยกให้ แต่ขอให้พร้อมม้าพลิกกลับมา ก่อน ชูชกบอกรอไม่ได้เพราะม้านี้ไม่ให้ไปแน่ๆ พระเวสสันดรจึงบอกให้ชูชกพา 2 कुमारเข้าวังไปหาพระเจ้าสุทโธทัญญู แล้วชูชกจะได้รับพระราชทานเงินทองมหาศาล แต่ชูชกไม่เชื่อบอกว่าถ้าพาไปก็ต้องพระราชทานว่าลักพระราชธิดามา เพราะฉะนั้นทางที่ดีที่สุดคือพาไปปรับใช้นางอมิตตานะดีแล้ว

พระเวสสันดรไปเรียกกัณหาชาติให้ขึ้นมาจากการซ่อนตัวในสระบัว พระเวสสันดรเรียกอยู่นานก็ไม่ขึ้น ชูชกจึงพูดดูถูก พระเวสสันดรขอให้ลูกมีขัตติยมานะและช่วยให้การทำทานบารมีสำเร็จด้วย ลูกทั้งสองจึงยอมขึ้นจากสระบัว ชูชกมัดมือกัณหาชาติแล้วลากออกไป ในขณะที่เทวดาแปลงกายเป็นเสือเพื่อไปถ่วงเวลาม้ารี ไม่ให้กลับมาตอนนี้

4.1.3.2 วัตถุประสงค์ที่จัดแสดง

เพื่อใช้แสดงละครเวทีสัญจรตามโรงเรียนมัธยมทั่วประเทศ กลุ่มผู้ชมเป้าหมายคือวัยรุ่น

4.1.3.3 สารหลักและความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา

แก่นเรื่อง - ทุกอย่างมี 2 ด้าน ให้รู้จักมองอีกแง่มุมหนึ่งด้วย

ละครเรื่องนี้ ผู้สร้างต้องการชี้ให้เห็นอีกแง่มุมหนึ่งของชูชกและพระเวสสันดร ดังที่ผู้สร้างได้กล่าวไว้ว่า

จริงๆ มันอาจจะลึกไปสำหรับเด็ก แต่ก็ไม่สนหรอก เขาสื่อสารไปก็ถือว่าถ้าไม่มีชูชก พระเวสสันดรก็จะไม่ได้ไปเกิดเป็นพระพุทธเจ้าหรอก แล้วอันหนึ่งที่เรารู้ คือเราเอาใช้สอนผิด เพราะว่า 10 ชาติของพระพุทธเจ้าคือการนำเสนอความสุดโต่งของในแต่ละชาติ มันไม่ใช่ทางสายกลางเลยสักอันนึง เพราะฉะนั้นเรากราบไหว้พระเวสสันดร เรากราบไหว้ปางนั้น ปางนี้ เรากราบไหว้ในฐานะที่เขาเป็นตัวอย่างในเรื่องที่ผิดพลาดให้กับเรา อย่างพระเวสสันดรยกลูกยกเมียให้คนอื่น จริงๆ แล้วมันนิดเดียวอะ ไม่ใช่ว่าปล่อยวางแล้วจึงยกให้ มันเป็นความอยากบรรลุธรรม เพราะฉะนั้นเรากราบไหว้กันผิดจุดมากๆ เราควรจะเรียนรู้ความสุดโต่งของพระเวสสันดร คือชาตินี้แกไม่บรรลุ เพราะแกยังห้ามอันนี้ไม่ได้ไง ที่พีความอะนะ (ฐานชน จันทรเรือง, สัมภาษณ์, 2561)

4.1.3.4 ประเภทของละคร

- เป็นละครแนวโศกนาฏกรรมปนสุขนาฏกรรม (Tragicomedy) คือ เนื้อหาของละครหนัก เศร้า เป็นเรื่องการพลัดพรากของแม่ลูก แต่ก็แทรกความตลกอยู่ตลอดทั้งเรื่อง คือ ทั้งตลกท่าทาง และคำพูดของคนเล่าเรื่อง บางทีก็ให้ตัวละครพูดแทรกตัวละครอื่น เพื่อ หลอกว่ากันเอง

- มุกตลกที่สำคัญอีกประการของละคร คือคำพูดของตัวละครที่ขัดแย้งกับบริบท อาทิ ตัวละครเป็นคนโบราณแต่พูดแบบคนสมัยใหม่ เช่น “ไปขอลูกจากเวสสันดร ..ส่งผิวไปรบที่อิรัก ยังจะดีกว่า ผิวยังไม่ได้ทำประกันชีวิตเลยนะจ๊ะ” (คำพูดของชูชก), “จี๊วะ ไอ้ก๊วยแก..คุณไสยบ้านแกนะสิ..นี่มันพระเครื่อง Nokia รุ่น 7250 โว้ย” (คำพูดของอัจจุตถาธิ) เป็นต้น

- ตัวละครเป็นจัดว่าเป็นตัวละครที่มีความยิ่งใหญ่ ทั้งพระเวสสันดร และชูชก ต่างก็เป็นตัวละครในชาดก มีความสำคัญและความยิ่งใหญ่ในลักษณะนิสัย

4.1.3.5 แนวการนำเสนอ (Style) และเทคนิคทางละคร (Theatre Techniques)

- เป็นการนำเสนอแบบไม่สมจริง (non-realistic) ในลักษณะละครเร่ หรือละครเด็ก ใช้เด็กๆ แสดง ท่ามกลางผู้ชมนั่งล้อมรอบ (environmental theatre)

- ใช้เสื้อผ้าง่ายๆ ในชีวิตประจำวัน ไม่มีฉากและอุปกรณ์มากมาย ใช้ทุนต่ำ

- การแสดงเป็นแบบเกินจริง (over-acting) และผสมศิลปะการแสดงที่หลากหลาย ทั้งร้อง เต้น รำ และการใช้ร่างกายเคลื่อนไหว (body movement)

- มีคนเล่าเรื่อง (Narrator) แยกออกมาจากนักแสดง แต่ก็มีส่วนที่คนเล่าเรื่องไปแสดงด้วย บางจังหวะคนเล่าเรื่องมีปฏิสัมพันธ์กับตัวละครอื่นๆ ร่วมร้องเพลง และเป็นคนอธิบายเวลามีตัวละครที่เป็นตัวแทนจิตของเวสสันดรในคราบของมิตตดากับมัทรี เพื่อให้ผู้ชมฟัง

- แทรกคำประพันธ์ (ร่าย), แทรกเพลง เช่น เพลงสำเภาทอง เพลงเวสสันดร

- จุดเด่นของวิธีการนำเสนอเรื่องนี้คือ ใช้เทคนิคการนำเสนอแบบให้ผู้ชมมีส่วนร่วม (participatory theatre) เช่น ถามคำถามผู้ชม ให้ผู้ชมร้องร่าย และการผสมผสานศิลปะการแสดงประเภทต่างๆ เข้ามาในเรื่อง อาทิ การใช้หุ่นเชิด การรำโจน การเดินเร่พ การเคลื่อนไหวแบบละครเวที เป็นต้น ถือเป็นการนำเสนอที่หลากหลาย และสร้างสีสันเป็นอย่างยิ่ง

ภาพที่ 4.5 และ 4.6 การแสดงละครเวทีสัญจรเรื่อง “เวสสันดร ตอนชูชกผู้หวังดี”

ที่มา : dhamma volunteer: 2552, ออนไลน์

4.1.4 สันดานกา (บุญโต)

ถ่าย : B-Floor Theatre

ผู้กำกับ : ชีระวัฒน์ มุลวิไล

ปีที่จัดแสดง : 2552

สถานที่จัดแสดง : หอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร

4.1.4.1 เรื่องย่อ

ผู้หญิงชาวบ้าน 2 คน เพาะปลูกพืชกว่าจะได้ผลผลิตก็เหนื่อยยากมาก แต่เธอก็นำผลผลิตนั้นไปใส่บาตรให้อัลลชี 4 คน เพื่อแลกกับกระดิ่ง เมื่อเธอได้รับกระดิ่งแล้วก็รู้สึกดีใจมาก อัลลชีสาวดแฮปปีเบิร์ธเดย์และเป่ากระหม่อมให้

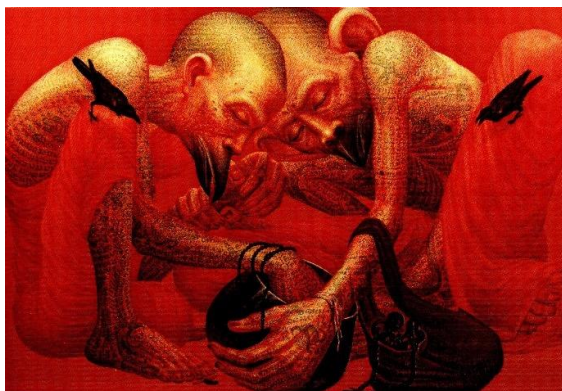
หลังจากอัลลชีกลับมาที่พักก็ได้ลอบมีเพศสัมพันธ์กันเองอย่างสับสนและมีการเปลี่ยนคู่นอนกันด้วย ต่อมาอัลลชีพบผู้หญิงนักช้อปปี้ง 2 คน อัลลชีก็ได้นำหนังสือธรรมะจากลุงช้อปปี้งมาเทินหัว แล้วก็นำหนังสือนั้นมานั่งอ่าน ต่อมาอัลลชีแย่งจีวรจากพระจริงมาสวมใส่

ผู้หญิงนักช้อปปี้ง 2 คน นำสายสิญจน์สีแดงขนาดยาวไปแจกให้ผู้ชมช่วยกันถือไว้ แล้วลากสายสิญจน์ไปที่พระปทุมทังสี่ พระปทุมทังสี่นั่งสวดมนต์ตอนแรกเป็นบทสวดธรรมดา แล้วก็เร่งจังหวะขึ้นเป็นทำนองเรวๆ ผู้หญิงทั้งสองนำเงินมาทำบุญกับพระปทุมทังสี่ แล้วก็มิชชาบ้าน (ผู้ชม) นำเงินมาทำบุญด้วย เมื่อชาวบ้านกลับหมดแล้ว ผู้หญิงทั้งสองก็เทเงินทำบุญนั้นเข้ากระเป๋าดำเอง จากนั้นพระปทุมทังสี่ลุกขึ้นเดินอย่างสนุกสนาน กระดิ่งกระดิ่ง เหมือนระบำพัดของจีน

4.1.4.2 วัตถุประสงค์ที่จัดแสดง

ผู้สร้างงานได้รับแรงบันดาลใจมาจากกรณีที่มีคนประท้วงภาพภิกษุสันดานกาของ คุณอนุพงษ์ จันทร ซึ่งได้รับรางวัลประกาศนียบัตรเกียรตินิยม อันดับ 1 เหรียญทอง (จิตรกรรม) ในการแสดง ศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 53 พ.ศ. 2550 ผู้สร้างงานจึงเกิดคำถามว่าทำไมชาวพุทธจึงไม่สามารถ วิพากษ์วิจารณ์ศาสนาพุทธได้

ช่วงนั้นก็มีการแสวงหากลุ่มคนที่เป็นศาสนาพุทธ คนปกป้องศาสนา พุทธเริ่มออกมาประท้วงเรื่องภาพของคุณอนุพงษ์ จันทร ที่ได้รับรางวัล เป็นเหรียญทองแห่งชาติ ในชุดภิกษุสันดานกา ในตอนนั้นก็สนใจ เพราะว่าในตัวของศิลปินเองเขาก็พยายามที่จะสะท้อนความเป็นไปของ สังคมสังคมที่มันเกิดความไม่ได้อยู่ในร่องในรอยก็ใช้การวาดภาพเป็นการ สะท้อนให้เห็น เผยแพร่ให้เห็นว่ามันเกิดอะไรขึ้นในวงการศาสนาบ้าน เรา แล้วก็โดนประท้วง โดนอะไรต่างๆ นานา ไปหาคนที่กดดันให้คืน รางวัลก็เป็นภาพที่ใหญ่โตมาก เราก็เลยสนใจในฐานะที่เป็นศิลปินหรือว่า เป็นคนที่อยู่ในศาสนาพุทธเดียวกัน ทำไมถึงไม่สามารถวิพากษ์วิจารณ์ ศาสนาของตัวเองได้ (ธีระวัฒน์ มุลวิไล, สัมภาษณ์, 2561)

ภาพที่ 4.7 ภาพภิกษุสันดานกา ผลงานของคุณอนุพงษ์ จันทร

ที่มา : matichon: 2550, ออนไลน์

4.1.4.3 สารหลักและความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา

แก่นเรื่อง - คนที่อาศัยผ้าเหลืองเพื่อหาผลประโยชน์ไม่ถือว่าเป็นพระ

ละครเรื่องนี้ ผู้สร้างงานต้องการเผยให้เห็นความมัวหมองในวงการสงฆ์ โดยนำเสนอเรื่องของอัคริษฐ์ที่อาศัยผ้าเหลืองหากิน หาผลประโยชน์จากชาวบ้าน ดังที่ผู้สร้างงานได้กล่าวว่า

ผมรู้สึกว่พระหรือคนที่ใช้ผ้าเหลืองหากินก็ยังมีอยู่ในหลายรูปแบบ ถ้าอย่างนี้ผมก็ไม่ได้ถือว่าเป็นพระนะ ก็ถือว่าเป็นคนแค่ใช้ผ้าเหลืองเข้ามาเพื่อใช้ผลประโยชน์ คือถ้าเป็นพระจริงๆ ก็ต้องปฏิบัติอยู่ในวัตรปฏิบัติของศาสนาที่กำหนดไว้ ศีลเท่าไร การประพฤติตัวยังงั้แค่ศีล 5 ยังได้หรือเปล่ายังไม่แน่ใจ ทุกวันนี้ที่เราเห็น คือมันเห็นตามสื่อต่างๆ คือไม่ต้องไปหาขุดหกรอ พระมัวลีกา สารพัดอะ เหมือนเป็นคนปกติอะ คุ่ง่ายๆ ซึ่งถ้าเป็นคนปกติมันก็ไม่ผิดอะไร แต่ก็คืออยู่ในร่ํากาสาวพัสตร์ อยู่ในผ้าเหลือง อยู่ในวัด ถ้าทำอย่างนี้ก็สึกออกมาเถอะ (ธีระวัฒน์ มุลวิไล, สัมภาษณ์, 2561)

4.1.4.4 ประเภทของละคร

- เป็นละครแนว Tragicomedy เนื้อหาของละครหนัก สะท้อนเรื่องราวของพระสงฆ์ที่ละเมิดพระธรรมวินัย อาทิ มีเพศสัมพันธ์กัน หลอกลวงเอาเงินของชาวบ้าน แสดงพฤติกรรมและกิริยาอาการที่ไม่เหมาะสมกับความเป็นพระ

- มีการแทรกมุกตลกเสียดสี (satiric comedy) ความตลกเกิดจากการกระทำและท่าทางของพระที่ทำตัวไม่สมกับความเป็นพระ เช่น สวดแฮปปี้เบิร์ธเดย์ ลูกขึ้นเดินด้วยท่าทางกระดุ้งกระด้าง

- ตัวละครเป็นคือพระ ตัวแทนของคนทีควรจะมีคุณธรรมสูงส่ง แต่กลับมีจุดบกพร่องที่น่าอับอาย

ภาพที่ 4.8 ฉากการเต้นของตัวละครที่ไม่เหมาะสมกับความเป็นพระ

ที่มา : B-Floor Theatre: 2552, ชีระวัฒน์ มุลวิไล

4.1.4.5 แนวการนำเสนอ (Style) และเทคนิคทางละคร (Theatre Techniques)

- แนวไม่สมจริง (nonrealistic) ตัวละครไม่มีบทพูด ใช้การเคลื่อนไหวร่างกายประกอบดนตรี เพื่อสื่อความหมาย อาจเรียกได้ว่าเป็นละครกายภาพ (physical theatre)
- เป็นละครทุนต่ำ ไม่มีฉาก อุปกรณ์ประกอบค่อนข้างน้อย
- ใช้เทคนิคการนำเสนอแบบให้ผู้ชมมีส่วนร่วม (participatory theatre) ตัวละครนำอุปกรณ์ประกอบฉากไปแจกให้ผู้ชมช่วยกันถือ เช่น สายลิตยจน์
- การนำเสนอใช้บูโต (Butoh) ที่สามารถแสดงให้เห็นด้านมืด ด้านชั่วร้าย ความอับลัษณ์ ดังที่ผู้สร้างได้กล่าวไว้ว่า

ภาษาญี่ปุ่นเขาเรียกว่า อังฟูกูบูโต เขาเรียกว่า ระบายแห่งความมืด ซึ่งมันก็จะเอาด้านมืด หมายความว่าด้านที่คนเราไม่รู้จักรู้ ไม่ได้บอกว่าด้านที่ชั่วร้าย ด้านที่เรามองไม่เห็น ออกมาแสดงให้ผู้ชมได้เห็น เช่นเขาได้เอาเรื่องที่ดูแล้วสะอิดสะเอียน ดูแล้วอับลัษณ์ ฟอรัมที่ดูแล้วแทนที่จะสง่า ถ้าเป็น traditional ก็จะต้องสง่าออกมา อันนี้กลายเป็นว่าหักๆๆ ทุกอย่าง คำเดียวเรียกดิน เหมือนกับเป็นอสุรกาย เหมือนกับเป็นอะมีบาที่เคลื่อนที่ไปตามพื้น บางทีมันก็ไม่ได้มีเรื่องราว เพราะมันก็เป็น dance อะเนอะ มันอาจจะดูเป็น concept มากกว่า แต่ว่าเราอาจจะใช้เป็นละครมากกว่า หมายถึงว่ายังมีการเล่าเรื่องอยู่ ยังมีความชัดเจนว่า point ต้องการอะไร จะเอาอะไร ยังมี sense เหมือนละคร physical theatre อยู่แต่จะใช้ฟอรัม

อะไรบางอย่างของบูโตมาเป็นตัวในการเทรนนักแสดง แล้วก็เป็นตัว guide นักแสดงในแง่ของการใช้ body กรับ (ธีระวัฒน์ มุลวิไล, สัมภาษณ์, 2561)

ภาพที่ 4.9 การแสดงบูโต สันดานกา

ที่มา : voicetv: 2557, ออนไลน์

ภาพที่ 4.10 การแสดงที่ใช้อุปกรณ์น้อยและเรียบง่าย

ที่มา : B-Floor Theatre: 2552, ธีระวัฒน์ มุลวิไล

4.1.5 เกิด-ดับ

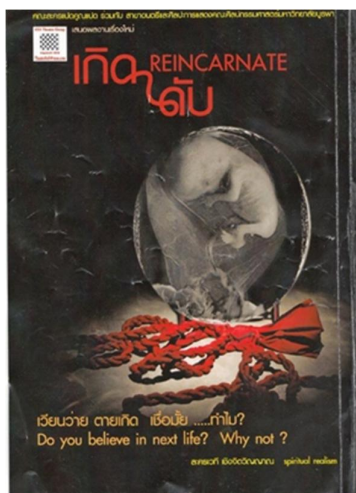
ค่าย : คณะละคร 8x8

ผู้กำกับ : นิกร แซ่ตั้ง

ปีที่จัดแสดง : ปี 2554-2555

สถานที่จัดแสดง : มหาวิทยาลัยบูรพา, สถาบันปรีดี พนมยงค์,

Democracy Theatre, ประเทศไต้หวัน

ภาพที่ 4.11 โปสเตอร์ละครเวทีเรื่อง “เกิด-ดับ”
ที่มา : thaicritic.com: 2555, ออนไลน์

4.1.5.1 เรื่องย่อ

สมภพ พนักงานธนาคาร แต่งงานแล้วและภรรยาท้อง 5 เดือน เขาหัวใจวายตาย ตอนเตะบอลกับเพื่อน วิญญาณของสมภพเจอยาหรินน้ำชาให้แต่เขาไม่กิน เพราะไม่อยากลืมภรรยาที่ลูกเขาไปเกิดเป็นสุนัข ไปหาภรรยาแต่ถูกผู้ชายคนหนึ่งไล่ตี

จากนั้นสุนัขตายเวียนกลับมาหาเขาอีก เขาก็บอกให้กินน้ำชาแต่เขาก็ไม่ยอมกิน จนไปเกิดอีกหลายรอบ เขาเจอหมีวและสัญญาว่าจะไม่ดื่มน้ำชาจะได้ไม่ลืมกัน ผ่านไปหลายชาติ หมีวรู้สึกทุกข์ทรมาน ไม่อยากจดจำอะไรอีกแล้วจึงดื่มน้ำชา ส่วนสมภพไม่ยอมดื่ม ยังคงเวียนว่ายต่อไป เกิดเป็นคนบ้า เป็นสัตว์บ้า มีเป้าหมายอยากใช้ชีวิตให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทำให้แต่ละชาติเขาได้รับรางวัลประกาศเกียรติคุณต่างๆ มากมาย

ต่อมาเขาสงสัยว่าทำไมต้องวนเวียนอยู่แบบนี้ ทำไมไม่ไปนรกหรือสวรรค์ เขาจึงไปเกิด ทำชั่วเพราะอยากตกนรกแต่ก็ไม่ตกนรก เขากลับเวียนมาหาเขา เขาไม่เชื่อว่านรกสวรรค์มีจริง สงสัยว่าทำไมต้องไปเกิด เขาจึงเริ่มชวนวิญญาณอื่นๆ ไม่ให้กินน้ำชาจะได้ไม่ต้องไปเกิด แต่สุดท้ายเขาก็ต้องไปเกิดแล้ววนมาหาเขา เขาเสียใจที่ต้องอยู่ในวงจรนี้ วิญญาณอื่นๆ ชวนไปเกิดเพื่อจะได้ศึกษาพระธรรมในรูปแบบต่างๆ สุดท้ายสมภพไม่อยากเกิดในวงจรวัฏสงสาร อยากไปเกิดในสภาวะหรือระบบอื่นที่ไม่มีเรา ไม่มีตัวตน และเลิกกินน้ำชา

4.1.5.2 วัตถุประสงค์ที่จัดแสดง

ผู้สร้างงานได้รับแรงบันดาลใจจากเรื่องที่ยายแก่น้ำชาให้ดวงวิญญาณเดิมเพื่อ ลืมอดีตก่อนที่จะไปเกิดใหม่ ดังที่ผู้สร้างกล่าวว่า

ตอนนั้นสนใจทำอะไรเกี่ยวกับวงจรการเวียนว่ายตายเกิด เน้น ที่ภพชาติ เพราะว่าตอนเด็กๆ จะมีนิทานเรื่องยายแก่ ที่มีน้ำชาให้วิญญาณ เขากิน พอวิญญาณกินน้ำชาแล้วก็จะลืมอดีต แล้วก็ไปเกิดใหม่ คือเราจำ อันนี้ได้ตั้งแต่เด็ก เราก็เลยเอาเรื่องนี้มาเขียน
(นิกร แซ่ตั้ง, สัมภาษณ์, 2562)

4.1.5.3 สารหลักและความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา

แก่นเรื่อง - การหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดเป็นไปได้หลายรูปแบบ บุคคล ต้องแสวงหาทางของตัวเอง

ละครเรื่องนี้ ผู้สร้างงานตั้งคำถามเกี่ยวกับการเวียนว่ายตายเกิดว่าเราสามารถหลุด จากระบบการเวียนว่ายตายเกิดได้หรือไม่ และใช้วิธีใดได้บ้าง ดังที่ผู้สร้างงานได้กล่าวว่า

มันเริ่มมาจากว่าไม่กินได้ไหม น้ำชาอะ พอมันเริ่มสงสัยมันก็เริ่ม ไม่กิน พอมันไม่กินมันก็เลยจำได้ แล้วมันก็เริ่มสงสัยว่าทำไมมันต้องมา วนซ้ำอย่างนี้ มันเริ่มจากสงสัยก่อน แล้วเดี๋ยวก็เริ่มไม่อยากจะซ้ำแล้ว ไม่ อยากวนแล้ว ไม่อยากจำได้แบบนี้แล้ว แล้วถึงจะหาวิธีออกจากระบบ.... สุดท้ายตัวละครก็หลุดพ้นออกไปด้วยการตื่นรู้ของตัวเองจาก ประสบการณ์ที่เวียนว่ายไม่รู้ที่ลืบทก็ร้อยก็พันชาติ ที่เชื่อว่าการบรรลุมัน ไม่ได้สังกัดว่าต้องทำด้วยวิธี ไม่มีวิธีสำเร็จรูป มันเป็นวิธีของใครของมัน แต่พระพุทธเจ้าได้วางกระบวนการไว้ให้ มีทางแล้ว อย่างที่พระพุทธเจ้า บอกเสมอว่าเรามาทางนี้แล้ว ใครจะมาก็มา ไม่มาเราก็ไม่ว่าอะไร เพราะฉะนั้นมันก็เป็นจุดหนึ่งว่าถ้าตามไปก็เป็นทางที่เตรียมไว้ให้แล้ว แต่ ถ้าไม่ตามก็จะไปทางอื่นก็ได้ จะลัดเลี้ยวคดเคี้ยวไป สุดท้ายมันก็จะไปถึงจุด นั้นเหมือนกัน เพราะฉะนั้นตัวละครตัวนี้นั้นไม่ได้ไปตามทางนั้นเท่า นั้นเอง แล้วก็ไม่ได้หมายความว่าพระพุทธศาสนาที่จะไปถึงจุดนั้นได้ ศาสนาเดียว (นิกร แซ่ตั้ง, สัมภาษณ์, 2562)

4.1.5.4 ประเภทของละคร

- เป็นละครแนว Tragicomedy เนื้อหาของละครหนัก เกี่ยวกับความตายและโลกหลังความตาย บรรยายโดยรวมดูเคร่งขรึม น่าสะพรึงกลัว แต่แทรกมุขตลกในเรื่องราว คำพูดและท่าทางของนักแสดง อยู่เป็นระยะ ทำให้การแสดงไม่เครียด แต่เพลิดเพลินและกระตุ้นความคิดต่อเนื้อหาที่ลึกซึ้งของละคร

- โครงเรื่อง (plot) เป็นแบบย้อนไปมา ระหว่างภพชาติต่างๆ ที่ตัวละครไปเกิดกับโลกหลังความตายที่เขาต้องย้อนกลับมาทุกครั้ง

- ตัวละครเป็นคุณธรรมดาสามัญทั่วๆ ไป ที่ตั้งคำถามที่ยิ่งใหญ่ของการหลุดพ้นจากวัฏสงสาร

4.1.5.5 แนวการนำเสนอ (Style) และเทคนิคทางละคร (Theatre Techniques)

- แนวไม่สมจริง (nonrealistic) ฉาก การแต่งกาย และรูปแบบการแสดง เป็นแบบไม่สมจริง ใช้สื่อโทนีสีเดียวกัน ไม่มีฉาก เน้นความเรียบง่าย (minimalism) แต่ก็มีองค์ประกอบของเสียงดนตรีสร้างบรรยากาศ โดยเฉพาะทักษะทางการแสดงของนักแสดง มีการใช้การเคลื่อนไหวร่างกายผสมการเต้น (dance and body movement)

- ตัวละครเป็นตัวแทนของวิญญาณหลังความตาย ที่เกิดเป็นคนบ้าง เป็นสัตว์บ้าง และโลกหลังความตายที่มียายแกร่นน้ำชากับดวงวิญญาณอื่นๆ

ภาพที่ 4.12 ฉากการดื่มชาของตัวละคร
ที่มา : nikornplay: 2555, ออนไลน์

ภาพที่ 4.13 การใช้เทคนิคการเคลื่อนไหวร่างกายของนักแสดง
ที่มา : Nikorn Sae Tang: 2556, ออนไลน์

4.1.6 คอยคุณป่วน

ถ่าย : คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ผู้กำกับ : ชุติมา มณีวัฒนา

ปีที่จัดแสดง : ตั้งแต่ปี 2555

สถานที่จัดแสดง : สวนโมกข์กรุงเทพ, The Style by TOYOTA, Blue box Studio

ภาพที่ 4.14 โปสเตอร์และภาพการแสดงละครเวทีเรื่อง “คอยคุณป่วน”
ที่มา : ผู้วิจัย

4.1.6.1 เรื่องย่อ

องค์ 1

ก้องเกียรติกับคุณฐิณัดมาเจอกันที่สี่แยกที่มีต้นไม้ เพื่อมารอพบกับ “คุณปณ” เมื่อมาถึง ทั้งคู่พูดคุยกันด้วยเรื่องราวที่ไม่สลักสำคัญ พวกเขาเบื่อหน่ายกับการรอคอย แต่ไม่สามารถไปจากที่นั่นได้เนื่องจากต้องรอพบคุณปณ ทั้งสองคนพยายามหากิจกรรมทำเพื่อฆ่าเวลาระหว่างการรอคอย รวมทั้งการฆ่าตัวตาย...

ไม่นาน “ปารมี” ได้พาทาสของเขาชื่อบุญโชค ผ่านเข้ามา ทั้งคู่เข้าร่วมพูดคุยและทำกิจกรรมกับก้องเกียรติและคุณฐิณัฏฐ์ ทั้งหมดพูดคุยกันไม่ค่อยรู้เรื่อง ทุกคนเบื่อหน่าย และหากิจกรรมทำอย่างไรสาระ ปารมีสั่งให้บุญโชคคิด บุญโชคคิดให้ทุกคนฟังยาวยืดยาว เป็นภาษาสูงส่งที่ฟังไม่รู้เรื่อง ทุกคนตั้งใจฟังในตอนแรก และค่อยๆ เจ็บปวด และทนไม่ไหวกับความคิดของบุญโชค และพยายามทำให้เขาหยุดคิด ในที่สุดปารมีและบุญโชคก็จากไป เมื่อฟ้ามีดลง ชายชราคนหนึ่งนำสารจาก “คุณปณ” เข้ามาบอกกับทั้งคู่ ว่าคุณปณจะไม่มาวันนี้ แต่จะมาวันพรุ่งนี้แทน! ทั้งคู่ผิดหวัง และบอกว่าจะแยกย้ายกันออกไป แต่ก็ยังคงยืนอยู่กับที่ ไฟดับลง

องค์ 2

ก้องเกียรติและคุณฐิณัฏฐ์กลับมาพบกันที่เดิมอีกครั้ง วันนี้ต้นไม้มีใบเพิ่มขึ้นมา 3-4 ใบ พวกเขายังคงคุยและหาเรื่องทำเพื่อฆ่าเวลาระหว่างรอ “คุณปณ” ก้องเกียรติทำอะไร ไม่ได้ว่าเมื่อวานเขาเจอใคร และคุณฐิณัฏฐ์ก็ไม่ค่อยแน่ใจนัก

ปารมีและบุญโชคกลับเข้ามาอีกครั้งในสภาพที่เปลี่ยนไปจากเมื่อวานลิบลับ ปารมีตาบอด ส่วนบุญโชคเป็นใบ้ ทุกคนดูทุกข์ทรมานกว่าเดิม และลึกลงกลางเวทีเป็นเวลานาน โดยไม่มีใครช่วยใครได้ หลังจากปารมีและบุญโชคออกไป ฟ้ามีดเหมือนเมื่อวาน ชายชราคนเดิมกลับมาแจ้งข่าวอีกครั้งว่าคุณปณไม่มาวันนี้ แต่จะมาวันพรุ่งนี้แทน! ทั้งคู่ผิดหวัง พยายามจะฆ่าตัวตาย แต่เชือกที่ม้วนพันกันเกินไป ในที่สุด ทั้งคู่บอกว่าจะแยกย้ายกันออกไป แต่ก็ยังคงยืนอยู่กับที่ ไฟดับลง

4.1.6.2 วัตถุประสงค์ที่จัดแสดง

เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยระดับคุณฐิณัฏฐ์บัณฑิตของผู้กำกับ ที่ต้องการทดลองดัดแปลงบทละครแอบเสิร์ด (absurd) เรื่อง *Waiting for Godot* ของนักเขียนบทละครคนสำคัญของโลก Samuel Beckett ให้ “สื่อสาร” ความหมาย และพลังทางการละคร (dramatic effect) ของงานต้นฉบับมาให้แก่นักดูชาวไทย โดยการดัดแปลงบริบทจากสังคมวัฒนธรรมคริสต์ศาสนา แบบตะวันตก มาเป็นบริบทสังคมไทยพุทธ โดยจัดแสดงในรูปแบบละครเวทีประจำปี ของสถาบันการศึกษา คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ดังที่ผู้สร้างกล่าวว่า

ละครเรื่องนี้ เริ่มต้นจากความรู้สึกอึดอัดใจของตัวเอง ที่เคยชม
 ละครเรื่อง *Waiting for Godot* ของไทย แต่ดูไม่รู้เรื่อง ดูไม่สนุก มีความ
 ยากเกินไป แรกๆ เข้าใจว่าให้คิดเสียว่านี่คือสไตล์ของละคร *Absurd* แต่
 ก็สงสัยว่า เหตุใด Beckett จึงได้รับรางวัลโนเบล สาขาวรรณกรรม?
 เพราะทำละครไม่สนุก? ดูยาก? และอีกอย่าง ละครเรื่องนี้จึงได้รับการ
 โหวกเหวกให้เป็น *The most important play of the 20th century* ด้วย จึงเริ่ม
 ศึกษาเรื่องนี้จริงจังจากบริบทของตะวันตก และพบว่า.... แม้จะดูไม่รู้
 เรื่อง แต่ผู้ชมต่างก็สนุกที่จะขบคิด ติดตามความไม่มีอะไรในเรื่อง
 เพื่อรอ *Godot* ไปพร้อมๆ กับตัวละคร และยังถูกดึงดูดไปด้วยพลัง
 ทางการละคร (*dramatic effect*) ของเรื่องนี้อย่างมหัศจรรย์ จากนั้นจึง
 พบว่า ความ “แอบเสิร์ด” ในเรื่องได้ถูกทำให้ “ยิ่งแอบเสิร์ด” เกินพอดี
 เมื่อมีการแปลเป็นไทย แบบตรงตัวอักษร ดังนั้นจึงคิดว่า ทางออกในการ
 รักษา *impact* ของละครเรื่องนี้สู่คนไทย ก็จะต้องดัดแปลงบริบท
 และทำให้ความแอบเสิร์ดแบบตะวันตกมาเป็นความแอบเสิร์ดแบบไทยๆ
 ให้ได้ (ชุดิมา มณีวัฒนา, สัมภาษณ์, 2561)

4.1.6.3 สาระหลักและความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา

แก่นเรื่อง - มนุษย์ดำรงอยู่อย่างไรสาระ ในขณะที่รอคอยบางสิ่งบางอย่าง
 (ความหมายของชีวิต) ซึ่งไม่มีวันมา

ละครเรื่องนี้ ผู้จัดได้ประชาสัมพันธ์ว่าเป็นการ “นำบทละครระดับโลก มา
 ดัดแปลงให้เป็นบริบทไทยพุทธ” โดยผู้สร้างได้ศึกษาเชื่อมโยงลักษณะของคำสอน / แนวคิดในพุทธศาสนา
 กับผลงานของ Samuel Beckett ก่อนที่จะมาดัดแปลงละครเรื่องนี้ ทั้งนี้ ตัวเนื้อเรื่องดั้งเดิมของ Beckett เป็น
 การตั้งคำถาม ทำทนาย ศาสนาคริสต์ และชาวคริสต์ ดังนั้น ในการดัดแปลงมาเป็นละครของไทย ผู้สร้างจึง
 ใช้วิธีเดียวกัน มาตั้งคำถาม และทำทนายชาวพุทธที่นับถือศาสนาอย่างมั่งคั่ง ในส่วนของเนื้อหาที่สะท้อน
 ความเป็นพุทธนั้น ผู้สร้างงานได้กล่าวว่า

“คอยคุณปู่” เป็นการนำเสนอการดำรงอยู่ของมนุษย์ ความ
 ทุกข์ และธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งการกระทำ ความคิด และคำพูดของ
 ตัวละคร ได้สะท้อนถึง “สภาวะภายใน” ของจิตใจมนุษย์ทุกผู้ทุกนาม

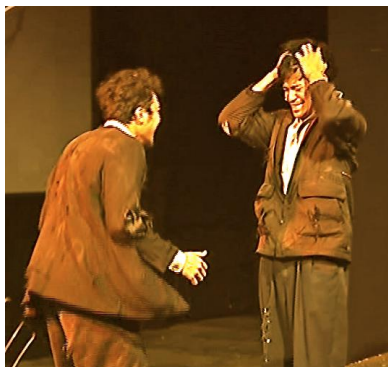
เรียกได้ว่าเป็นละครที่สะท้อนให้เห็น “การทำงานของจิต” ก็ว่าได้
นอกจากนี้ ในเนื้อหายังสะท้อนให้เห็นเรื่องของ “ทุกข์” และ “วิมุตติ”
ความวุ่นวายของชีวิตมนุษย์อีกด้วย (ชุดิมา มณีวัฒนา, สัมภาษณ์, 2561)

นอกจากนี้ จุดเด่นของเรื่องนี้ที่ใกล้เคียงกับหลักในการฝึกปฏิบัติภาวนาของพุทธ
ศาสนาอย่างมาก ก็คือ ละครสามารถ “ทำงานกับสภาวะภายในของผู้ชม” ได้อย่างดีซึ่งแตกต่างกับละคร
ทั่วๆ ไป ดังที่ผู้สร้างงานกล่าวว่า

ละครเรื่องนี้ไม่มีเส้นเรื่องที่ตื้นตื้น เร้าใจ ไม่มีเหตุการณ์ให้น่า
ติดตามแบบละครทั่วๆ ไป ละครคล้ายมีสภาวะของการหยุดอยู่กับที่
(stillness) จนถึงขั้นอึดอัด น่าเบื่อ สภาวะนี้แหละที่จะทำให้ผู้ชม กลับมา
ได้ยินเสียงภายในของตัวเองชัดขึ้น มองเห็น “สภาวะธรรม” ที่
หลากหลายที่เกิดขึ้นขณะที่ชมละคร การไม่ถูกเร้าอารมณ์ไปโดยเรื่องราว
ของละคร จะทำให้คนดูกลับมาสำรวจภายในของตัวเองไปโดยปริยาย
คล้ายกับหลักการภาวนา หรือวิปัสสนาทางพุทธศาสนาๆ ดังนั้น เวลาฟัง
feedback จากผู้ชมที่เสวนาหลังจากชมละครเสร็จ จึงมักพบว่า สิ่งในแต่ละ
คน “สะท้อน” ว่าได้รับจากละครนั้น ล้วนเป็นความคิด ความเชื่อ และ
ตัวตนของตนเอง มากกว่าจะเป็นความหมายที่เที่ยงแท้ (definite
meaning) ของละครก็หาไม่ (ชุดิมา มณีวัฒนา, สัมภาษณ์, 2561)

เมื่อพิจารณาจากตัวเรื่องแล้ว ละครเรื่องนี้ใช้เครื่องมือทางวรรณกรรม (Literary
device) ที่เรียกว่า “เรื่องสาธก” หรือ “นิทานเปรียบเทียบ” (Allegory) กล่าวคือ ตัวละคร 2 คนในเรื่อง
เปรียบเสมือนมนุษย์ชาติ ผู้ซึ่งแสวงหาความหมายของชีวิตและการดำรงอยู่ ตัวละครคล้ายกับเป็นตัวแทน

ของมนุษย์ หรือจิตใจของมนุษย์ ที่วุ่นวาย สับสน คั่นคว่ำ เต็มไปด้วยกิเลสตัณหา และการแสวงหาคำตอบของชีวิต

ภาพที่ 4.15 ตัวละครก้องเกียรติและคุณฎี ในละคร ที่เป็นเสมือนตัวแทนมนุษย์และจิตใจภายในของมนุษย์
ที่มา : ผู้วิจัย

4.1.6.4 ประเภทของละคร

- เป็นละครดัดแปลง (adaptation) แนว Tragicomedy (ที่ถูกระบุโดยตัวผู้เขียนเอง) เนื้อหาของละครมีความหนัก เครียด และมีความโศกเป็นบรรยากาศหลัก ซึ่งมาจากการรอคอยของตัวละคร แต่ในขณะเดียวกัน ก็มีบทตลกที่มาจากการสนทนาแบบไร้สาระ ไม่เข้ากัน แสดงถึงความบกพร่องจากการสื่อสาร และสถานการณ์น่าขันบนความยากไร้ของตัวละคร ทำให้ความตลก (comedy) นี้ ทำหน้าที่ “จับแน่น” อารมณ์โศกของเรื่อง อย่างแนบเนียน

- โครงเรื่อง (plot) เป็นแบบวงกลม เนื้อเรื่องไม่มีการขับเคลื่อนไปยังจุดสูงสุด (climax) และจุดจบของเรื่องคือการวนกลับมาที่เดิม

- ตัวละครเป็นแม้จะเป็นคนธรรมดาสามัญ แต่เขาดังคำถามที่ยิ่งใหญ่ และลึกซึ้งในการดำรงอยู่ของมนุษย์ ว่าด้วยเรื่องความหมายของชีวิต

ภาพที่ 4.16 ฉากตลกบนความทุกข์ยากของตัวละครที่กำลังจะฆ่าตัวตาย
ซึ่งความตลกได้ขับเน้นความโศกยิ่งขึ้น
ที่มา : ผู้วิจัย

4.1.6.5 แนวการนำเสนอ ((Styleและเทคนิคทางละคร ((Theatre Techniques

- เป็นละครแนวไม่สมจริง (nonrealistic) แบบแอบเสิร์ด (Absurd) นำเสนอผ่านองค์ประกอบการแสดงที่จำกัด และเรียบง่าย (minimalism) มีเพียงฉากๆ เดียว อุปกรณ์ประกอบฉากมีน้อย ตัวละครมีน้อย ใช้ทุนต่ำ

ภาพที่ 4.17 ฉากที่มีองค์ประกอบน้อยชิ้น (minimalism)
ที่มา : ผู้วิจัย

- ใช้เทคนิคทางละครเวทีที่ไม่สมจริง อาทิ ให้ตัวละครพูดกับคนดูโดยตรง (direct address) ใช้คำพูด และท่าทางการแสดงที่ผสมผสานลักษณะทางการแสดงอื่นๆ ที่ไม่สมจริง เช่น ท่าร่า ท่าทางแบบละครตลกคาเฟ่ (Farce) หรือคำพูดแบบกวี (poetic language)

- จุดเด่นของวิธีการนำเสนอเรื่องนี้คือ การเล่าเรื่องที่ไม่มีเรื่องราวหลักสำคัญ การนำเสนอเหตุการณ์เล็กๆ น้อยๆ ไม่ต่อเนื่อง ไร้สาระของตัวละคร ที่เรียกว่า “แอบเสิร์ด” (absurd) รวมถึงการใช้เทคนิคทางการแสดงแบบต่างๆ ที่ไม่สมจริงในการแสดง ซึ่งเป็นการท้าทายรูปแบบละครกระแสหลัก (mainstream) โดยทั่วไป

4.1.7 พุทธราชา เดอะมิวสิคัล

ถ่าย : กรุงเทพมหานคร และ สสส.

ผู้กำกับ : มานพ มีจรัส

ปีที่จัดแสดง : 2555-2556

สถานที่จัดแสดง : มณฑลพิธีท้องสนามหลวง

4.1.7.1 เรื่องย่อ

เนื้อเรื่องแบ่งเป็น 4 องก์ ตั้งแต่พระพุทธเจ้าประสูติถึงตรัสรู้

องก์ที่ 1 : พระพุทธเจ้าตรัสรู้อะไร

ตามธรรมเนียมพระนางสิริมหามายาต้องกลับไปคลอดที่เมืองต้นตระกูล พระนางนั้นเคยสั่งสมบารมีบำเพ็ญเพียรรักษาศีลมานานนับแสนกัลป์ และตั้งสัจจะอธิษฐานเพื่อมาเกิดเป็นพุทธมารดา หลังจากพระนางมีพระประสูติกาล พระโอรสก็ตรัสว่าจะไม่เกิดอีก

องก์ที่ 2 : ธรรมชาติของโลก

เมื่อเติบโตใหญ่ เจ้าชายสิทธัตถะทรงเป็นความหวังของทั้งพระบิดาและชาวประชา แต่เจ้าชายมีคำถามว่า ชีวิตเกิดมาทำไม เพื่ออะไร ชีวิตคืออะไร วันคืนเปลี่ยน ธรรมชาติเปลี่ยนแปลงเพราะอะไร ถึงแม้เจ้าชายจะได้ศึกษาเล่าเรียนและฝึกหัดจนพระปรีชาสามารถทั้งทางหนังสือและศิลปะการต่อสู้ แต่เจ้าชายยังคงอยากรู้ว่า ความจริงนั้นคืออะไร และแม้จะเคยมีคำทำนายว่าเจ้าชายจะเป็นกษัตริย์หรือพระพุทธเจ้าก็ตาม พระเจ้าสุทโธทนะ พระบิดาทรงเลี้ย้อย่างทะนุถนอม ไม่ให้พบทุกข์ให้เจอแต่ความสุขให้อยู่ปราสาท 3 ถุศุ เอาอกเอาใจสารพัดเพื่อเตรียมปูทางให้เจ้าชายเป็นกษัตริย์ วันหนึ่งเจ้าชายขอเสด็จออกไปดูทุกข์สุขของประชาราษฎร์ พระบิดาได้เร่งจัดระบำรำฟ้อนมาให้ดูรูป รส กลิ่น เสียง เพื่อหยุดยั้งไม่ให้เจ้าชายไปนอกวัง ในครั้งนั้นเจ้าชายได้พบกับเจ้าหญิงพิมพาซึ่งเคยพบกันและคู่กันเมื่อชาติก่อนๆ แต่ถึงอย่างไรเจ้าชายก็ยังคงอยากออกไปประพาสพระนคร พระบิดาจึงสั่งให้ทหารออกไปประกาศให้ชาวบ้าน

ทาสิบ้านใหม่ให้สวยงาม อย่างมาเกาะกะที่ถนน และให้คนพิการ คนป่วย คนแก่อยู่แต่ในบ้านเมื่อเจ้าชายเสด็จผ่าน แต่เมื่อเจ้าชายออกมาก็พบคนแก่ คนใกล้ตาย เจ้าชายเพิ่งรู้ว่าสิ่งที่เห็นนี้คือกฎของธรรมชาติซึ่งวันหนึ่งตนเองก็ต้องเป็น แต่เจ้าชายก็คิดว่าต้องมีทางที่รอดพ้นจากความเจ็บ ความตาย และเมื่อเจ้าชายเสด็จกลับวังก็ได้พบบรรดานางรำที่นอนก่ายกอง ไม่สวยงาม เจ้าชายได้ตัดสินใจหนีออกจากวังเพื่อไปบวช

องค์ที่ 3 : บำเพ็ญทุกรกิริยา

มหานรุษได้บำเพ็ญทุกรกิริยานานถึง 6 ปี จนซูบผอม ต้องอดทนต่อความร้อนหนาว วันหนึ่งได้ยินเสียงพิณขององค์อินทรมหาราช จึงตั้งเงินก็จะขาด สายหย่อนไปก็ไม่ไพละ ถ้าชิงพอดี ๆ เสียงก็จะไพละ ทางสายกลางจึงจะดี ด้านนางสุชาดากวนข้าวมธุปายาสให้ขบคุณเทวดาเพราะได้ลูกชายสมความปรารถนา คิดว่ามหานรุษเป็นเทวดาจึงนำข้าวมาถวาย ท่านได้ลอยถาดเสี่ยงทายว่าจะสำเร็จเป็นพระพุทธเจ้าหรือไม่ ถ้าสำเร็จขอให้ถาดลอยทวนน้ำซึ่งก็เป็นไปดังนั้น จากนั้นท่านไปนั่งใต้ต้นโพธิ์โดยตั้งใจว่าถ้ายังไม่ตรัสรู้จะไม่ลุกเป็นอันขาด

องค์ที่ 4 : ผจญมาร

ขณะท่านนั่งบำเพ็ญ มีเหล่ามารมาผจญ ทั้งรูป รส กลิ่น เสียง ธิดามารทั้งสามก็มาช่วยวนแต่ไม่สำเร็จ พญามารบอกให้ลูกไปเพราะบัลลังก์นี้เป็นของมัน เกิดขึ้นด้วยบุญของมัน มีไพร่พลเสนามารเป็นพยาน แต่มหานรุษบอกว่าบัลลังก์นี้เกิดจากบุญของเรา เรามีพระแม่ธรณีเป็นพยาน ท่านได้นึกถึงพระบารมีที่เคยบำเพ็ญ เช่น ทานบารมี จึงสามารถพิชิตมารได้และตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในที่สุด

4.1.7.2 วัตถุประสงค์ที่จัดแสดง

เป็นการแสดงละครเวทีในโอกาสที่ สสส. จัดสวดมนต์ข้ามปีที่มีมณฑลพิธี

ท้องสนามหลวง

4.1.7.3 สารหลักและความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา

แก่นเรื่อง - พระราชาที่มีวิสัยทัศน์อย่างพระพุทธเจ้า

ละครเรื่องนี้ ผู้สร้างงานต้องการเสนอพุทธประวัติผ่านละครเวทีที่เน้นความสนุกสนานครึกครื้น สอดแทรกความรู้ เข้าใจง่าย เหมาะกับผู้ชมกลุ่มใหญ่ที่มีหลากหลายวัย ดังที่ผู้สร้างงานได้กล่าวว่า

เล่าเรื่อง simple เลย์ว่าพระพุทธเจ้าประสูติจากไหน คนที่มาในวันนั้นจริงๆ เขาไม่ได้พร้อมที่จะดูละคร จริงๆ แล้วปีก่อนๆ เขาจะจัดเป็น entertainment มาฟ้อนมารำ มาขบวน พอปีที่ปรึกษาของ สสส. เขาก็

อยากจะ develop ให้ก่อนที่จะมาสวมคัมภีร์ข้ามปีกัน เราจะมารู้เรื่องราวเกี่ยวกับหลักพระพุทธศาสนาอันดีใหม่ เพราะที่เองที่ก็มองว่าเป็นปีแรกก็น่าจะเป็นที่จะยิ่งประเด้นว่างไปก่อน เพราะทุกคนรู้จัก แล้วเราเป็นชาวพุทธ area ตรงนั้น ยังไงเขาก็รู้จักพระพุทธเจ้าของเขาทั้งคู่อยู่แล้ว เพราะฉะนั้นเราก็คิดว่าเป็นประเด็นที่อยู่ได้ ทุกคนตามได้ ไม่ต้องมานั่งตีความว่านี่มันอะไร... เพราะฉะนั้นสไตส์ของพี่นายทำงานก็เลยครีครึ้นไปด้วยความหลากหลาย เพราะพี่นายก็จะมีคนดูที่หลากหลาย กลุ่มคนดูที่จะมีหลาย Gen (มานพ มีจำรัส, สัมภาษณ์, 2561)

4.1.7.4 ประเภทของละคร

- เป็นละครแนว Tragicomedy เนื้อหาของละครจริงจึงตามพุทธประวัติ มีการบำเพ็ญทุกรกิริยา การผจญมาร ท่ามกลางฉาก เครื่องแต่งตัว ภาพบนเวทีอลังการ มีเพลง การเต้นรำ มีชีวิตชีวา

- โครงเรื่อง (plot) แบบเส้น เล่าเรื่องตามลำดับเหตุการณ์ตั้งแต่ประสูติถึงตรัสรู้ ตัวละครเอกมีความยิ่งใหญ่ตามลักษณะของละครโศกนาฏกรรม แต่เรื่องจบลงด้วยความสุข คือการค้นพบทางหลุดพ้นของตัวละคร

- ตัวละครเป็นผู้มีความยิ่งใหญ่ทั้งชาติกำเนิดและลักษณะนิสัย (พระพุทธเจ้า)

4.1.7.5 แนวการนำเสนอ (Style) และเทคนิคทางละคร (Theatre Techniques)

- แนวไม่สมจริง (nonrealistic) เป็นละครเพลงทุนสูง ที่ใช้องค์ประกอบของการแสดงอย่างครบครัน วิจิตรบรรจงตระการตา การออกแบบเครื่องแต่งกาย การแต่งหน้า ในลักษณะแฟนซีเหนือจริง (เช่น ชุดพญามาร) เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับสวยงามประณีต เวทีและฉากยิ่งใหญ่อลังการ อุปกรณ์ประกอบฉากจำนวนมาก ฉากมีลักษณะเป็นมัลติมีเดีย (มีจอสองข้างประกอบฉาก) เปลี่ยนรูปได้ตามบรรยากาศของแต่ละฉาก

- มีการแต่งเพลงประกอบที่ไพเราะ ใช้ผู้แสดงเป็นนักร้องคุณภาพ มีการร้องเพลงเต้นรำ และขับเสภาแทรกเป็นระยะๆ โดยใช้วงดนตรีสดวงใหญ่ บรรเลงจากข้างเวทีละคร

- ใช้ทำทางการแสดงที่เป็นแบบแผน (stylization) ตัวละคร เดิน ยืน พายมือ และ เคลื่อนไหว ด้วยลีลาอนุศิลป์ร่วมสมัย (ผสมผสานระหว่างไทยและตะวันตก) เน้นการเคลื่อนไหวร่างกาย (movement) การหมุนตัว การเต้น

ภาพที่ 4.18 เครื่องแต่งกายสวยงามประณีตของเจ้าชายสิทธัตถะ

ที่มา : ThaiHealthMedia: 2556, ออนไลน์

ภาพที่ 4.19 ฉากยิ่งใหญ่อลังการ อุปกรณ์ประกอบฉากจำนวนมาก

ที่มา : ThaiHealthMedia: 2556, ออนไลน์

4.1.8 สิทธารถะ

ถ่าย : New Theatre

ผู้กำกับ : คำเกิง จูตะปิยะศักดิ์

ปีที่จัดแสดง : 2556

สถานที่จัดแสดง : Democracy Theatre

ภาพที่ 4.20 โปสเตอร์การแสดงละครเวทีเรื่อง “สิทธิการละ”

ที่มา : TRF Criticism Project: 2556, ออนไลน์

4.1.8.1 เรื่องย่อ

สิทธิการละ เกิดในตระกูลพราหมณ์ มีเพื่อนสนิทชื่อ โควินทะ พวกเขาฝึกการสงบจิตบำเพ็ญสมาธิ สิทธิการละอยากเป็นสมณะแต่พ่อแม่ไม่เห็นด้วย แต่สุดท้ายก็ยอมให้ไป สิทธิการละกับโควินทะจึงขอร่วมเดินทางไปกับสมณะ อดอาหาร ผอมโซ เขามองชีวิตคนอื่น ๆ แล้วคิดว่าทุกอย่างเป็นมายา เดี่ยวก็ต้องดับสลายไป เขาฝึกอยู่กับสมณะจนอดจิตได้ แต่รู้สึกตัวเองยังอยู่ห่างจากปัญญาและความหลุดพ้น

หลังจากอยู่กับสมณะมาได้เกือบ 3 ปี ได้ยินข่าวว่า โคตมะ บุรุษที่พิชิตความทุกข์พ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดมาแสดงธรรม สิทธิการละกับโควินทะจึงเดินทางมายังเมืองสาวัตถี เข้าฟังท่านโคตมะแสดงธรรมเรื่อง หลักธรรมแห่งการดับทุกข์ หลังจากฟังจบโควินทะขอบวช แต่สิทธิการละอยากพบความลับที่ประสบด้วยตัวเอง อยากละทุกหลักการ อาจารย์ทุกคน แล้วไปให้ถึงเป้าหมายตามลำพัง เขาจึงใช้ชีวิตแบบไร้บ้านอยู่หลายปี

วันหนึ่งเจอ วาสุเทพ สิทธิการละให้เขาช่วยแจวเรือข้ามแม่น้ำจนไปถึงหมู่บ้านแห่งหนึ่ง เขาได้พบ กมลลา หญิงงามเมืองชื่อดัง สิทธิการละขอเธอเป็นเพื่อนและสอนเรื่องรัก แต่เธอบอกว่าเขาต้องแต่งตัวดีๆ และมีเงินเยอะๆ กมลลาบอกให้เขาไปพบ กามสวามี พ่อค้าที่ร่ำรวย เขาอาจจะได้งานทำ เมื่อเขาไปพบคุยกันถูกคอ สิทธิการละจึงได้พักที่บ้านของกามสวามี ได้ศึกษาดูงาน และช่วยเรื่องทำธุรกิจ ระหว่างนั้นก็มีความสัมพันธ์กับกมลลา

ระยะหลังกามสวามีเริ่มรำคาญสิทธิการละที่ทำธุรกิจไม่เก่งและชอบเที่ยว ชอบช่วยเหลือคนอื่น ต่อมาสิทธิการละฐานะดีขึ้น มีบ้าน บ่าวไพร่ แต่ไม่มีความสุข กินเหล้า เล่นพนัน กลายเป็นคนไม่อดทนและไม่มีความเมตตา เขาเริ่มกลัวตาย เขาคิดทบทวนเรื่องต่าง ๆ แล้วหนีออกจากเมืองไป

กมลลาหุ้ดรับแขกและตั้งครรภ์ลูกของสิทธิการละ สิทธิการละเดินทางเข้าป่ามาหุ้ดที่

ริมแม่น้ำ เขาโค่น้ำหมายจะฆ่าตัวตายแต่ได้สติจึงพุ่งตัวขึ้นมา เขาสลับไป ฟันขึ้นมาเจอภิกษุโควินที่นั่งเฝ้าอยู่ แต่เขาจำไม่ได้เพราะจ้วเจียอยู่ สัทธาธระเจอวาสุเทพจึงขอให้พาข้ามฝั่งและพักอยู่ที่บ้าน ช่วยงานวาสุเทพ

หลายปีผ่านไป ภิกษุคณะหนึ่งจะข้ามฟากไปหาท่านโครตมะที่ไม่สบาย กมลาภกับลูกชายก็จะไปด้วย ระหว่างทางกมลาคูกงัด วาสุเทพช่วยไว้ สัทธาธระจึงได้พบกมลากับลูก กมลาคาย ส่วนลูกชายก้าวร้าว ไม่ยอมรับผู้เป็นพ่อ ต่อมากลชายขโมยเงินวาสุเทพและเอาเรือออกไป

สัทธาธระรู้สึกเศร้า คิดถึงลูกมาก เขาคุยกับวาสุเทพและคิดว่าทุกอย่างเป็นวัฏสงสาร ต่อมาวาสุเทพเลิกแฉวเรือจึงยกเรือให้สัทธาธระแล้วเข้าป่า ส่วนสัทธาธระกลายเป็นคนแฉวเรือ วันหนึ่งได้พบภิกษุโควินทะ เพื่อนสนิท จึงได้พูดคุยกันถึงเรื่องราวต่างๆ

4.1.8.2 วัตถุประสงค์ที่จัดแสดง

ต้องการท้าทายกฎเกณฑ์ ดังที่ผู้สร้างกล่าวว่า

ช่วงนั้นอ่านบทวิจารณ์ละครเวที วิจารณ์หนัง เราารู้สึกว่าทำไมเวลาเขาวิจารณ์แล้ว มันเหมือนกับว่าจะต้องพูดว่าควรจะต้องทำอย่างนั้น ควรจะต้องทำอย่างนี้ จึงจะเป็นอย่างนั้นดี อย่างนี้ดีกว่า คือเขาก็มีสิทธิในการออกความคิดเห็น เพียงแต่ว่าเขาไม่ได้มาอยู่ในโปรเจกต์อะไรที่แบบว่าการทำงานแบบเรา เขาไม่รู้วัตถุประสงค์ในการทำงานของเรา ว่าในแต่ละครั้งเราทำอย่างไร เราก็เลยรู้สึกว่า ทำไมเราต้องทำตาม instruction หรือกฎเกณฑ์อะไรด้วย ก็เลยนึกถึงเรื่องนี้ขึ้นมา ใน theme เรื่องที่บอกว่า เราจะไม่มียอมทำตามคำสอนใดๆ ยกเว้นแต่เราค้นคว้าของเราเอง นึกถึงเรื่องนี้ ขึ้นมาก็เลยอยากทำเรื่องนี้

(คำเกิง วิริยะศักดิ์, สัมภาษณ์, 2562)

4.1.8.3 สาระหลักและความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา

แก่นเรื่อง - มนุษย์มีเสรีภาพในการแสวงหาความรู้ ไม่ต้องทำตามคำสอนใดๆ แต่เรียนรู้ด้วยตัวเอง

ละครเรื่องนี้ ผู้สร้างงานต้องการเน้นประเด็นเสรีภาพในการแสวงหาความรู้ ดังที่ผู้สร้างงานได้กล่าวว่า

คือตัวเองก็ไม่ได้รู้เรื่องพุทธลึกซึ้งอะไร เพียงแต่ว่าโดยลักษณะของตัวละครเรื่องนี้ อย่างสิทธารถะเขาก็เป็นแบบว่าคนคนหนึ่ง เขาก็คงไม่ใช่สิทธารถะอย่างที่เราริเริ่มกันมา แม้แต่ในเรื่องเองเขาก็ได้ไปเจอกับพระสมณโคดมอยู่คนหนึ่ง ช่วงแรกเขาไปออกแสวงหาด้วยการว่าเขาไปเป็นสมณะ ไปปฏิบัติกิจวัตรของสมณะอย่างนี้ ต่างๆ นานา แล้วมันก็ไม่ตอบโจทย์เขา เขาก็เลยต้องออกเดินทาง ออกแสวงหาไปเรื่อยๆ เขาก็เจอกับพระพุทธเจ้า จะเรียกอย่างนั้นดีไหม สมณะโคดม แต่เราไม่ได้ใช้ชื่อว่าพระพุทธเจ้า เขาก็มาคุยเรื่องอริยสัจ 4 อะไรประมาณนั้น เขาก็รู้สึกว่ามันน่าสนใจ เขาก็เลยแบบว่า ตอนหลังเขาก็เลยออกท่องโลกของเขา แล้วเขาก็จะเรียนรู้ความเจ็บปวดของเขา จากความทุกข์ยากของเขา จากความสุขของเขา เขาเรียนรู้ในทางโลกของเขา จนในที่สุดคนเราก็ต้องตั้งคำถามของเขาว่าความพอดี หรือความที่ตัวเองพอใจเนี่ยในการเรียนรู้ตัวเองมันอยู่ตรงไหน ตรงที่ทำตามวิถีของคนอื่นที่เป็นมาแล้ว แล้วมันมันคง มีความสุข หรือตัวเองจะยอมที่จะเจ็บปวดต่อไปเรื่อยๆ เพื่อที่จะเรียนรู้ไปเอง แล้วมีความสุขความสุขไปกับตรงนั้น (คำแก๊ง วิฑูระปิยะศักดิ์, สัมภาษณ์, 2562)

4.1.8.4 ประเภทของละคร

- เป็นละครแนว Tragicomedy เนื้อหาของละครหนัก เป็นเรื่องราวชีวิตของตัวละครที่ลองผิดลองถูก ระหกระเหเร่ร่อน พบปัญหาอุปสรรคจนคิดฆ่าตัวตาย

- มีบทตลก (comedy) แทรกอยู่ตลอดทั้งเรื่อง ทั้งในเรื่องราว และในบทสนทนา บทสนทนาระหว่างสิทธารถะกับโควินทะ ซึ่งเป็นเพื่อนกัน แต่โควินทะเป็นพระ ส่วนสิทธารถะเป็นฆราวาส ถึงอย่างนั้นก็ยังคุยกันแบบเพื่อน และใช้สรรพนาม กู-ท่าน เช่น “จิ้นเรื่อ กูจะพาท่านไปบิณฑบาต” หรือการใช้ มุกตลกในเชิงล้อเลียน (parody) อาทิ การนำบริบทของโลกปัจจุบันมาใส่ไว้ในเรื่อง เช่น การเรียก “คณะสงฆ์” ว่า “ทีมงาน” หรือ การให้พระพุทธเจ้า (โคดมะ) แสดงตัวมาในรูปแบบ “นักร้องของเร่” เป็นต้น

- ตัวละครถึงแม้จะดูเหมือนเป็นคนธรรมดาสามัญ แต่การใช้ชื่อเขาว่า “สิทธารถะ” ย่อมส่งผลให้ผู้ชมนึกเปรียบเทียบเขากับพระ “สิทธารถะ” หรือพระพุทธเจ้า อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อีกทั้ง

วิถีทางในการเรียนรู้ และแสวงหาของเขา ยังได้ถูกนำมาจับคู่ขนานกับเส้นทางการแสวงหาของพระพุทธองค์ จึงทำให้ตัวละครตัวนี้มีความยิ่งใหญ่

4.1.8.5 แนวการนำเสนอ (Style) และเทคนิคทางละคร (Theatre Techniques)

- แนวไม่สมจริง (nonrealistic) เป็นแนว Object Theatre ใช้วัตถุสิ่งของเล็กๆ เสียงประกอบ จำลองแทนสิ่งของขนาดใหญ่หรือสถานที่ เช่น ฉากพายเรือ จะใช้อ่างน้ำใสๆ และใบพายเล็กๆ มาเป็นสัญลักษณ์แทนแม่น้ำ และเรือของจริง ดังที่ ผู้สร้างงานได้กล่าวเกี่ยวกับ Object Theatre ไว้ดังนี้

พอดีช่วงนั้นทดลองเรื่อง *Object Theatre* แล้วบางสิ่งบางอย่าง เป็นเรื่องผจญภัย outdoor เรื่องขององค์ประกอบ เรื่องของเรือ อะไรอย่างนี้เราก็เล่าเรื่องโดยผ่านของเล่น เรื่องนี้จริงๆ แล้วมันน่าเป็นเรื่อง *Object Theatre* การเล่นกับ object ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวละคร อย่างฉากข้ามแม่น้ำเราก็โอเค แก้ปัญหาดรบนั่นไปได้ คือเราเล่นกับปลา มีเรื่องน้ำ เสียงน้ำ การฟังเสียงน้ำแล้วทำให้เกิดพุทธิปัญญขึ้น คือมันสามารถทำได้ บางอย่าง บางสิ่งบางอย่างที่เราลดทอนความใหญ่ยักษ์ของเรื่องนี้ลงไปผ่าน object (คำเก็ง ฐิตะปิยะศักดิ์, สัมภาษณ์, 2562)

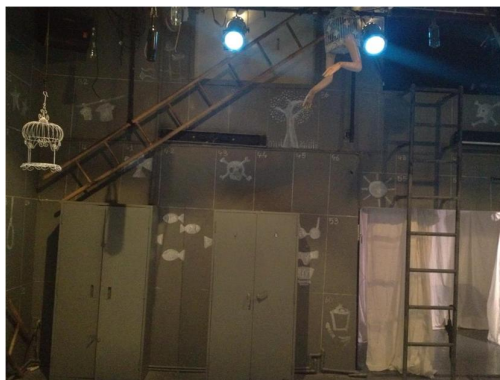

ภาพที่ 4.21 Object Theatre ในละครเวทีเรื่อง สิทธารณะ

ที่มา : รายการศิลปะบ้านเทิง ThaiPBS: 2556, ออนไลน์

- เป็นละครทุนต่ำ สถานที่จัดแสดงไม่กว้างนัก เครื่องแต่งกายเรียบง่าย อุปกรณ์ประกอบฉากจัดหาหรือดัดแปลงได้จากของในชีวิตประจำวัน เช่น ตู้ล็อกเกอร์ โต๊ะ เก้าอี้ บันไดลิง แผ่นนำสิ่งเหล่านี้มาเป็นองค์ประกอบในการเล่าเรื่องได้อย่างสร้างสรรค์ รวมถึงการใช้เสียงประกอบ การใช้แสง

เงาอีกด้วย

ภาพที่ 4.22 และ 4.23 การใช้เทคนิคทางละครเวทีสร้างสรรค์ฉากการข้ามแม่น้ำ และใช้แสงเงาแสดงความรัก

ที่มา : Democrazy Theatre Studio: 2556, ออนไลน์

- ภาพที่ปรากฏในละคร มีลักษณะเป็นสัญลักษณ์ กระตุ้นการขบคิด เชื่อมโยง เช่น ฉากโดยรวม ถูกวาดให้ดูคล้ายเกม “บันไดงู” เปรียบเสมือนตัวละครที่กำลังเดินทางแสวงหาทางออกไปจากเกมเกมนี้

- จุดเด่นของละครเรื่องนี้ อยู่ที่การใช้เทคนิคทางการละครที่สร้างสรรค์ ลงทุนน้อย แต่ให้ความหมาย ความคิด และความเพลิดเพลินได้มา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้มุกตลก และองค์ประกอบที่ไม่เข้ากันกับบริบทของเรื่อง มาจัดวางทำให้เรื่องดูน่าสนใจ สร้างอารมณ์ขันไปพร้อมๆ กับการกระตุ้นความคิด อาทิ การออกแบบฉากเป็นสัญลักษณ์ให้ดูคล้ายเกม “บันไดงู” เปรียบเสมือนตัวละครที่กำลังเดินทางแสวงหาทางออกไปจากเกมเกมนี้ การแต่งกายของตัวละครที่มีลักษณะคล้ายฮิปปี ที่ไม่เข้ากับเรื่องต้นฉบับ การใช้กีตาร์ การร้องเพลงร่วมสมัย เพื่อสื่อ “สาร” ในเรื่อง เช่น การใช้เพลง “Blowing in The Wind” เป็นเพลงประจำของคณะสงฆ์ เป็นต้น

4.1.9 จิตตกับนคร

ถ่าย : สนับสนุนโดย สสส.

ผู้กำกับ : นิกร แซ่ตั้ง

ปีที่จัดแสดง : 2557

สถานที่จัดแสดง : งานวัดลอยฟ้า สยามพารากอน

4.1.9.1 เรื่องย่อ

“นคร” ชายหนุ่มคนหนึ่งถูกถีนึงทำให้วังงุน ท้อแท้ หดหู่ ขี้เกียจออกไปทำงาน แฟนสาวของเขา คือ “จิตตา” ได้มาปลูกและให้ตั้งสติ นครจึงเริ่มรู้ตัวว่าต้องลุกแล้วเพราะเขานี้ต้องเดินทางไปสัมภาษณ์บริษัทที่หัวหินเป็นเวลา 2 วัน ก่อนออกจากบ้าน นครลาจิตตา เขากล่าวกับเธอว่าอยู่บ้านทำงานให้คิดถึงเขาบ้าง

ขณะอยู่บ้านจิตตาคิดฟุ้งซ่าน กลัวนครไปทำตัวน่ารักกับคนอื่นหรือมีกิ๊ก จิตตาจึงหาวิธีคลายเครียดด้วยการซื้อปิ้งอออนไลน์อย่างบ้าคลั่ง ด้านนครรู้สึกไม่พอใจวิทยากรที่เขาทำตัวเฉื่อยชา ไม่เอาใจใส่ในการทำงาน “อ้อม” เพื่อนร่วมงานเห็นด้วยกับวิทยากร นครจึงโกรธอ้อมที่มาซ้ำเติมเขา ขณะนั้นจิตตาโทรศัพท์มาพอดี นครจึงเล่าเรื่องที่ไม่น่าพอใจให้ฟัง จากนั้นจิตตาได้สารภาพว่าได้ซื้อปิ้งอออนไลน์ไปเยอะ นครโกรธจึงทวาดจิตตา แล้วทั้งสองก็ทะเลาะกัน อ้อมส่งเสียงห้าม เมื่อจิตตาได้ยินเสียงผู้หญิงจึงเข้าใจผิดไปกันใหญ่ หาว่นครนอกใจ นครต้องไปเข้าห้องสัมภาษณ์ต่อจึงต้องวางสาย จิตตาารู้สึกสับสน โกรธ อยากเลิกกับนคร

ระหว่างเก็บของเพื่อไปอยู่กับแม่ จิตตาเห็นหนังสือจิตตนครจึงเริ่มมีสติว่ากำลังโกรธ จิตตาจึงสวดมนต์ วันรุ่งขึ้นเมื่อนครกลับมาถึงบ้านไม่พบจิตตา โทรหาที่ไม่มีสัญญาณตอบรับ พบเพียงโน้ตที่จิตตาเขียนทิ้งไว้ว่าไปนอนบ้านแม่ นครสับสน โทษตัวเอง รู้สึกโดนทิ้ง สิ้นหวัง เมื่อจิตตากลับมานครดีใจมาก จิตตาขอรับว่าเมื่อวานโกรธเขามาก แต่ตอนนี้รู้แล้วว่าโกรธเพราะปล่อยให้กิเลสเข้ามาครอบงำจิตใจ พอตั่งสติได้ก็สงบ เท่าทันอารมณ์โกรธของตัวเองและอารมณ์อื่น ๆ ด้วย จิตตาชวนให้นครตั้งสติ ลองสำรวจตัวเองว่าตอนนี้รู้สึกอย่างไรและคิดว่าสาเหตุเป็นเพราะอะไร ทั้งสองต่างขอโทษและให้อภัยกัน กิเลสที่ทำให้คอยมาขุแหย่ทั้งคู่ตลอดเวลาที่ผ่านมาถือว่าสาหัส บอกว่าฝากไว้ก่อน เมื่อใดที่ถูกไฟคือ “สมุทัย” สิ่ง จะมาโจมตีใหม่ จะค่อยๆ มาทำลายทีละน้อยจนกว่าจิตตนครจะพังทลายลง สุดท้ายจิตตาบอกกับนครว่าเราต้องเตรียมรับมือกับความแก่ เจ็บ ตาย ด้วยธรรมะ

4.1.9.2 วัตถุประสงค์ที่จัดแสดง

จัดแสดงในงานวัดลอยฟ้า “ญาณสังวร ๑๐๑ จิตตนคร The Hidden Capital” ที่สยามพารากอน ละครเวทีได้แรงบันดาลใจจากหนังสือ จิตตนคร พระนิพนธ์ในสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

4.1.9.3 สารหลักและความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา

แก่นเรื่อง - การรู้เท่าทันอารมณ์ของตนเองช่วยให้คลายทุกข์และส่งผลดีต่อความสัมพันธ์กับคนใกล้ชิด

ละครเรื่องนี้ ผู้สร้างงานต้องการให้ผู้ชมซึ่งเป็นบุคคลทั่วไปจับต้องได้ โดยสร้างเป็นเหตุการณ์ แสดงให้เห็นเลยว่าคนเราต้องผจญกับมาร กิเลส ตัณหา ในจิตใจตนเองตลอดเวลาในชีวิตประจำวัน ดังที่ผู้สร้างงานได้กล่าวว่า

ถ้าจะถอดตามนิยายเลยจะยาก เพราะว่าตัวละครเยอะมาก ตัวละครที่เป็นนามธรรมทั้งหลาย แล้วก็ให้เราเล่นแค่ไม่เกิน 1 ชั่วโมง 10 นาที ก็เลยเลือกว่าดึงแก่นออกมา แทนที่จะไปเจาะลึกถึงตัวละคร ตัณหา นั้นโน้นนี่ ตัวนั้นตัวนี้อะไรบ้าง เราก็หยิบแค่ให้เชื่อมโยงกับสถานการณ์ ปัจจุบัน ชีวิตคนปัจจุบันได้ ก็ให้เป็นคู่สามภรรยา เหมือนกับสำรวจจิตใจตัวเอง นางมารร้ายออกมา ความจริงก็เป็นการเอาชนะใจตัวเอง รู้อารมณ์ รู้จิตตัวเอง แล้วก็ควบคุมได้ (นิกร แซ่ตั้ง, สัมภาษณ์, 2561)

4.1.9.4 ประเภทของละคร

- เป็นละครแนว Tragicomedy เนื้อหาของละครเป็นเรื่องราวปัญหาของชีวิตคู่ แต่ก็มีความตลก (comedy) แทรกอยู่ตลอด ในบทตัวละครประกอบกลุ่มกิเลสต่างๆ ดังที่ผู้สร้างได้แสดงความเห็นไว้ว่า

ตอนนี้ตัวละครตัณหา มันอาจจะดูเง่า หึงหวง จริงๆ แล้วก็เพื่อต้องการให้มันดูคลายเครียดด้วย ก็ทำเป็นกึ่ง comedy นิดๆ แต่ถ้าอยากพัฒนาไปอีก เรื่องแบบนี้มันสามารถเติมไปได้อีกไกล ไปถึงขั้นพาคนให้ไปสู่ภาวะหลุดพ้นไปได้ขนาดนั้น ซึ่งอาจจะเป็นอีกแนวหนึ่งไปเลย (นิกร แซ่ตั้ง, สัมภาษณ์, 2561)

- ตัวละครเป็นคุณธรรมสามัญ จิตตา กับ นคร ที่เรียนรู้โลกภายในของตัวเอง ไปพร้อมๆ กับการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน

4.1.9.5 แนวการนำเสนอ (Style) และเทคนิคทางละคร (Theatre Techniques)

- แนวไม่สมจริง (nonrealistic) มีตัวละครที่เป็นตัวแทนของนามธรรม (allegorical character) เช่น โลโก โทโต โมโห กามฉันท์ อุทธัจจ เพื่อให้ผู้ชมเห็นเป็นภาพได้ชัดเจน ส่งผลต่อการรับสารของผู้ชม การรู้เท่าทันตัวเองที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังที่ผู้สร้างงานกล่าวไว้ว่า

ทำเป็น *visual* ออกมา คือคนที่เคยอ่าน คนที่รู้สึกว่ามันเป็นเรื่องยุ่งยากก็จะเห็นเป็นตัวย่อยง่ายขึ้น อย่างน้องที่ศึกษาธรรมะอยู่แล้วมา ดูก็เออ... มันก็จริงนะที่ ไม่ใช่เฉพาะเรื่องใหญ่ๆ เรื่องเล็กๆ น้อยๆ มันก็มี แล้วพอเห็นภาพเป็น *visual* แล้ว เปรียบเทียบกับสิ่งที่เขารู้ มันก็ชัดเจนขึ้น ทำยังไงถึงจะรู้เท่าทันตัวเอง (นิกร แซ่ตั้ง, สัมภาษณ์, 2561)

- เป็นละครทุนต่ำ ตัวละครน้อย เครื่องแต่งกายตามชีวิตประจำวันหรือใช้ผ้าตัดแปลงอย่างง่าย อุปกรณ์ประกอบฉากไม่มากนัก

- การแสดงมีลักษณะความใหญ่เกินจริง (over-acting) ผสมอยู่ในการแสดงท่าทางตลกของตัวละครกลุ่มกิเลส รวมถึงการใช้น้ำเสียง การดัดเสียง ใช้โทนเสียงสูง หรือพูดพร้อมๆ กัน นอกจากนี้ยังมีการใช้บทพูดคนเดียวยาวๆ (Monologue) เช่น ตอนนคร่งวงนอนไม่ยอมไปทำงาน หรือตอนจิตตาซื้อป๊อปปี้ออนไลน์ เป็นต้น

- ใช้สื่อผสม มีจอโปรเจกเตอร์เพื่อแสดงให้เห็น “ตัวมาร” ซึ่งก็คือตัวละครเอง แต่เป็นภคมาร โดยได้ถ่ายทำล่วงหน้าไว้ก่อน และจะปรากฏขึ้นเมื่อมีเหตุการณ์ขัดแย้งกันในตัวเอง และให้ตัวละครบนเวที ได้โต้ตอบกับตัวเองบนจอ นอกจากนี้ ยังใช้จอโปรเจกเตอร์ นำเสนอหลักธรรมต่างๆ ให้เห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้นอีกด้วย

ภาพที่ 4.24 ฉากฉลึงงมาทำใหันครงวงงุน จี้เกียจไปทำงาน
 ธีม : หอจดหมายเหตุนพทรทาส อินทปญญ: 2557, อนนไลน์

4.1.10 กิสา

ถ่าย : คณะศิลปกรรมศาสตร มหาวิทาลัยขอนแก่น

ผู้กำกับ : อาจารย์มัลลิกา ตั้งสงบ

ปีที่จัดแสดง : 2558

สถานที่จัดแสดง : หอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร,
 คณะศิลปกรรมศาสตร มหาวิทาลัยขอนแก่น

ภาพที่ 4.25 โปสเตอร์ละครเวทีเรื่อง “กิสา”

ธีม : PA DRAMA KRU: 2558, อนนไลน์

4.1.10.1 เรื่องย่อ

“กิสา” เมียทาของ “นายไฟทิ” ลูกชายเศรษฐี กิสาเป็นคนเจียบ ๆ แทบไม่ได้ ออกไปไหน ถูกแม่สามีทำร้ายก็ไมตอบได้ กิสาชอบใส่บาตรพระแม่ปฎาจารา แต่ต้องแอบใส่ เพราะ “นายธนปาล” พ่อสามีไม่ชอบพระแม่ปฎาจารา ต่อมา “นางบุญทริกา” แม่ของนายไฟทิอยากได้หลานชาย จึงไปหาเมียคนใหม่มาให้นายไฟทิ นั่นก็คือ “นางอมรา” ตอนแรกนางกีนอบน้อมต่อกิสา แต่หลังจากตั้งครรภ์ก็ทำตัวห่างเหินและเย็นชาบกิสา เมื่อรู้ว่ตั้งครรภ์ ทุกคนในบ้านต่างเอาอกเอาใจนางอมรา แต่หลังจากคลอดลูกออกมาเป็นผู้หญิง นางและลูกสาวก็ถูกนายไฟทิไล่ให้กลับไปอยู่บ้านเดิมของตน

ต่อมาทิดตั้งท้อง ทุกคนต่างเอาใจ และเชอกลอดบุตรชาย ให้ชื่อว่า “เวพู” เมื่อเริ่มโต ทิดพาเวพูออกไปใส่บาตรพระแม่ปฐาจาราโดยไม่ต้องหลบ ๆ ซ่อน ๆ อีกต่อไป วันหนึ่งในหน้าฝน เวพูวิ่งออกไปไล่จับผีเสื้อ ถูกงูเห่ากัด เขายังไม่ตาย คนในบ้านรีบไปตามหมอครูเวชมารักษา แต่หมอบอกว่าไม่มีหวัง ทิดสาซอก เสียใจมาก สติสัมปชัญญะเริ่มรวน อุ้มลูกชายแล้ววิ่งกระเซอะกระเซิงออกจากบ้านเพื่อหาหมอรักษาลูก มีชาวบ้านแนะนำให้ไปหาตาเฒ่าเนสาท ทิดรีบอุ้มลูกไปหา แต่ตาเฒ่าก็บอกว่าเขารักษาคนถูกงูพิษกัดไม่ได้ และเด็กคนนี้ก็ใกล้ตายแล้วด้วย

ทิดากระเซอะกระเซิงวิ่งเข้าป่า แล้วก็เดินทางกลับไปยังบ้านเกิดของตนซึ่งไม่ได้กลับมา 7 ปีแล้ว จากนั้นเดินทางต่อไปพบโจรที่เคยไปขโมยของที่บ้านไฟทิ เขาคิดจะข่มขืนทิดา แต่ไม่ทำ เพราะเห็นนางเสียสติอัมสพลูก เขาจึงเพียงขอกำไลจากนาง ทิดาเดินต่อไปพบผัวเมียคู่นึงกำลังเผาศพลูกชาย ซึ่งอาชุนร่าวคราวเดียวกับเวพู ผู้เป็นพ่อขอร้องให้ทิดาช่วยสงเคราะห์ดูแลเผาศพลูกของตนให้หน่อย เพราะต้องรีบกลับบ้านไปดูแลลูกชายอีกคนที่กำลังป่วยหนัก ทิดาก็อวยช่วยแต่ว่าต้องรีบไปเหมือนกัน สามีภรรยาคู่นี้บอกว่าเด็กตายแล้วนี่ เามาเผาพร้อมกันเลย แต่ทิดาไม่ยอมรับว่าลูกตายแล้วจึงเดินทางต่อไป

ทิดากลุ่มชายฉกรรจ์ที่โกรธแค้นนายไฟทิจึงมาทำร้ายทิดา ทิดาไม่อยากจะกลับไปบ้านไฟทิ ไม่อยากจะกลับไปบ้านเดิมของตน นางเดินต่อไปพบผู้แนะนำให้ไปหาพระสมณโคดมที่เขตวันมหาวิหาร เพราะอาจมียาแก้พิษงู เมื่อถึงพระสมณโคดมบอกว่ารู้วิธีทำยาแก้พิษงู แต่ทิดาต้องไปหาเมล็ดพันธุ์ผักกาดจากหมู่บ้านที่ไม่เคยมีคนตายมาให้ได้ เพื่อนำมาปรุงเป็นยา ทิดาออกค้นหาทุกหมู่บ้านแต่ก็ไม่พบจึงได้สติ หุุดกรุ่นคิด ต่อมาทิดาได้บวชเป็นภิกษุณี พระพุทธเจ้าทรงยกย่องให้เป็นเอตทัคคะในทางผู้ครองจีวรเศร้าหมอง

4.1.10.2 วัตถุประสงค์ที่จัดแสดง

เพื่อประกอบการเรียนการสอนของนักศึกษาที่จะเรียนรู้ผ่านปฏิบัติการสร้างสรรค์ละครเวที โดยดัดแปลงบทจาก หนังสือเดียวดายใต้ฟ้าคลั่ง ของคุณแดนอรุณ แสงทอง ดังที่โปรดิวเซอร์กล่าวไว้ว่า

การเรียนรู้ผ่าน production เป็นสิ่งที่จำเป็น ก็เลยเป็นที่มาของการทำ production ที่นี้ทำไมถึงเลือกเรื่องทิดา จริงๆ แล้วครูอ้อ อ.มัลลิกา เป็นคนเลือกจะทำอะไรดี ที่นี้ฉันดันหนึ่งแก็เป็นคนเก่งเรื่อง storytelling อยู่

แล้ว เรื่องนางวรรณกรรมมาทำการเล่าเรื่องแบบ *storytelling* แก่ก็ไปเจอบทเดียวคายได้ฟ้าคลั่ง แก่อ่านดูแล้วน่าสนใจ แก่ก็อยากทำ อ้อเป็นคนสนใจเกี่ยวกับเรื่องศาสนาอยู่แล้ว แก่ก็ว่าน่าจะไปด้วยกัน เดียวเรื่องนี้ อ้อจะได้มาช่วยดูเรื่อง *movement* ปรากฏว่าตอนเอามาคุยกันก็เห็นดีเห็นงามกันด้วยว่าน่าจะทำก๊ิสา เดียวคายได้ฟ้าคลั่ง ก็เลยเป็นที่มา (ธนัชพร กิตติก้อง, สัมภาษณ์, 2561)

นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับเหตุการณ์ในชีวิตของนักศึกษาหลายคน ในช่วงนั้นที่กำลังประสบความพลัดพรากจากบุคคลหรือสิ่งอันเป็นที่รัก ผู้เกี่ยวข้องจึงตัดสินใจทำละครเรื่องนี้เพื่อให้นักศึกษาได้ตระหนักถึงสังขารและถือเป็นการช่วยบำบัดจิตใจได้ทางหนึ่ง

แรงผลักดันที่ทำให้ครูอ้อเลือกเรื่องนี้ เพราะว่าช่วงเวลานั้นเป็นช่วงที่ลูกศิษย์หลายคนสูญเสียหลายอย่าง มีลูกศิษย์บางคนสูญเสียเสีย คุณตาเสีย คุณลุงเสีย เพื่อนเสีย มีหลายต่อหลายคนมาก เป็นช่วงจังหวะนั้นเลยล่ะ จังหวะที่เด็ก ๆ พบกับความสูญเสียที่ใหญ่ เป็นจังหวะแบบนั้น แล้วก็มีเป็นหมาที่เขาผูกพันด้วย ร้องไห้อยู่ตลอดเวลา ไม่เป็นอันทำอะไร เป็นช่วงเวลานั้น ครูอ้อก็เลยรู้สึกว้า เออ... มันใกล้ตัว แล้วจริงๆ เราพูดถึงเรื่องการ *deal* กับเรื่องความทุกข์กับการพลัดพราก เราอาจจะช่วยนักศึกษาให้ตระหนักรู้ด้วย นี่ก็เป็นอีกข้อหนึ่งค่ะ เหมือนบำบัดนักศึกษาเล็กน้อย (ธนัชพร กิตติก้อง, สัมภาษณ์, 2561)

4.1.10.3 สารหลักและความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา

แก่นเรื่อง - ความทุกข์จากการพลัดพรากเป็นเรื่องธรรมดาที่ทุกคนต้องประสบ ละครเรื่องนี้ ผู้จัดได้ประชาสัมพันธ์ผ่านทางเพจเฟซบุ๊ก โดยมีข้อความว่า

“จากผลงานเขียนเรื่อง "เดียวดายใต้ฟ้าคลั่ง" ของ แคนธอร์ญ์ แสงทอง เจ้าของรางวัลนักเขียนซีไรต์ 2557 ดัดแปลงและถ่ายทอดสู่สาธารณะชนในรูปแบบละครเวทีร่วมสมัย "ก๊ิสา" เรื่องราวของหญิงสาว ชื่อ “ก๊ิสา” ที่ถูกข่มเหงสารพัดจากสภาพกำเนิดที่ต้องตกเป็นทาส ชีวิตของนางเปลี่ยนไปนับตั้งแต่ให้กำเนิด เวฬุบุตรชายอันเป็นที่รักของทุกคน แต่ความสุขไม่ยั่งยืนเสมอไป เวฬุได้ถูกงูเห่ากัด จะมีสิ่งใดช่วยชีวิตจากพิษ

ร้ายนี้หรือไม่ ก็สาธุไม้อินยอมต่อชะตากรรมจะอย่างไร การต่อสู้กับความทุกข์จากการสูญเสีย กำลังจะนำเธอไปสู่ดินแดนใหม่ที่ไม่มีความหวนกลับ”

ทั้งนี้ โปรวิดเซอร์ยังได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับพื้นที่ของละครเวทีที่สามารถทดลอง และสามารถสื่อสารแนวคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนาที่ลึกซึ้งออกมาสู่ผู้ชมได้

เราควรที่จะลอง ทดลอง เพราะว่าพื้นที่ของละครหรือ

ศิลปะการแสดงเป็นพื้นที่ที่ทำให้เราเห็นสิ่งที่เรามองไม่เห็นนะ

อย่างเช่น สติ เราพูดกันตลอด แต่สติเป็นยังงัยอะบนเวที หรือภาพที่

ออกมาของสติ มันเป็นอย่างงัย หรือแม้แต่นิพพาน เราได้แต่พูดนะ

นิพพานคืออะไร แล้วนิพพานบนเวทีจะเป็นยังงัย *experience* ตรงนั้นหรือ

ประสบการณ์ตรงนั้น เราว่าเราอยากแบบถ้าละครใหม่มันอาจจะไม่ใช่

ละครแต่เป็นเชิง *performance* ที่น่าสนใจ ที่จะอธิบายปรากฏการณ์

บางอย่างของหนังแนวพุทธ ถ้าเป็นละครแล้วยังใช้ภาษาพูดกันปกติ มันก็

คงไม่ได้ไปไกลมาก หมายถึงว่าเราคิดอย่างนั้นนะ (รัชพร กิตติก้อง,

สัมภาษณ์, 2561)

4.1.10.4 ประเภทของละคร

- เป็นละครแนว Tragedy เนื้อหาของละครหนัก เครียด เศร้า เป็นเรื่องราวความสูญเสียลูกของแม่คนหนึ่ง และไม่มีบทตกแทรกอยู่เลย

- ตัวละคร จัดได้ว่าเป็นผู้มีความยิ่งใหญ่ในลักษณะนิสสัย (พระกัศยปโคตมิเถรี) ผู้ประสบความทุกข์ทรมานอย่างสุดแสนจากการสูญเสียบุตร และการต่อสู้กับความทุกข์นั้นอย่างหนักหน่วงเต็มกำลังของมนุษย์

4.1.10.5 แนวการนำเสนอ (Style) และเทคนิคทางละคร (Theatre Techniques)

- แนวไม่สมจริง (nonrealistic) บทพูดของตัวละครเป็นภาษาเขียนจากบทนิยายที่มีความสละสลวย งดงาม เป็นละครทุนต่ำ ไม่มีฉาก มีเพียงไม้ไฟ ให้ ensemble เป็นคนจัดฉากไม้ไฟเป็นสถานที่ต่างๆ

- จุดเด่นของวิธีการนำเสนอเรื่องนี่คือ ใช้ตัวละครประกอบ (ensemble) และการเคลื่อนไหวร่างกายของนักแสดง (body movement) ในการเล่าเรื่อง เพื่อสื่อความหมายถึงการพลัดพรากที่สามารถเกิดกับใครก็ได้ทั้งนั้น ไม่เฉพาะเจาะจงก็สาคนเดียว ดังคำกล่าว

ใช้ *ensemble* นี้แหละค่ะเล่าเรื่อง บนเวทีไม่มีฉากนะ ฉากไม่มี ก็จะมีแค่ไม้ไผ่ ไม้ไผ่ตั้งเฉยๆ แล้วก็ให้ *ensemble* นี้แหละเป็นตัวจั่วฉากไม้ไผ่เป็นสถานที่ต่างๆ รูปแบบบนเวทีก็ *simple* แต่ก็ใช้วิธีการ ใช้ *movement* ใช้พลังของ *ensemble* ในการเล่าเรื่อง ดังนั้น ก็น่าจะมีอยู่ 3 คน ก็จะแบ่งกันไป แบ่งช่วยกันเล่าเรื่อง... ทุกคนได้เจอกับการพลัดพรากอยู่แล้ว ก็เลยไม่ได้ *specific* ไม่ได้แบบว่าตัวละครตัวนี้เท่านั้น ขนาดก็สายยังมี 3 ตัวเลย ก็กลายเป็นว่าเหมือนกับใครๆ ก็เป็นกิสาได้ คือใครๆ ก็พบกับการพลัดพรากได้ (ชนัพร กิตติทอง, สัมภาษณ์, 2561)

ภาพที่ 4.26 ตัวละคร กิสา

ที่มา : PA DRAMA KKU: 2558, ออนไลน์

4.2 สื่อละครโทรทัศน์

4.2.1 ฟ้ามี่ตา

ถ่าย : บริษัท ไอคอน เอ็กซ์ จำกัด (อดีต) คาราวิดีโอ (ปัจจุบัน)

ผู้กำกับ : กรรณิการ์ บุตรจำ

ปีที่จัดแสดง : 2550-ปัจจุบัน

สถานที่จัดแสดง : ช่อง 7

4.2.1.1 เรื่องย่อ

หลากหลายเรื่องราว หลากหลายตัวละครที่คิดชั่ว พูดยั่ว ทำชั่ว เช่น นินทา ใส่ร้าย

ทำดีเอาหน้า ฆ่าคน โหดเหี้ยม โลก มักมากในกามารมณ์ ฯลฯ ชีวิตจะมีแต่ความหายนะ

พบจุดจบที่ไม่ดี

ในที่นี้ผู้วิจัยเลือกมา 1 ตอน เพื่อนำเสนอเรื่องย่อโดยละเอียด ดังนี้

ตอน วัวขาวหางดำ (นิทานชาวบ้าน ใ้ร้ายคนอื่น สมควรแล้วที่โดนตบ.. โดนตี)

อัมพร เป็นคนที่ชอบสอดรู้สอดเห็นเรื่องของชาวบ้าน ปากจัด ชอบนินทาว่าร้ายเพื่อนบ้านหรือแม้กระทั่งเพื่อนสนิทของตัวเอง เช่น คิดเอาเองว่าเพื่อนบ้านที่กลับดึกบ่อยๆ และมากับผู้ชายคือขายตัว, อยู่กับชายสูงอายุคือเป็นเมียช้อยเสีย ทั้งๆ ที่ที่จริงเขาเป็นพ่อ-ลูกกัน, เล่าความลับหรือเรื่องส่วนตัวของเพื่อนให้เพื่อนอีกคนฟัง เช่น เล่าเรื่องเพื่อนที่ชื่อ ราตรี ว่าโดนผู้ชายทิ้ง ทำแท้ง ให้เพื่อนชื่อ อนุช ฟัง และเล่าเรื่องอนุชที่ล้มละลาย โกงเงินบริษัท ต้องมาขอยืมเงินเธอ ให้ราตรีฟัง อัมพรมักใช้เวลากับการเมาท์กับช่างเสริมสวย กลับบ้านดึก ไม่ช่วยทำงานบ้าน ถึงแม่แม่และสามีจะเตือนเธอให้เลิกนินทา เธอก็ไม่ฟัง จนวันหนึ่งแม่ของอัมพรไปเยี่ยมญาติที่ต่างจังหวัด ส่วนสามีไปทำงาน อัมพรนินทาคนในหมู่บ้านให้ช่างเสริมสวยฟังแล้วมีคนรู้จักคนที่ถูกนินทาจึงรู้สึกไม่พอใจ จึงไปเล่าให้คนที่ถูกนินทาฟัง อัมพรจึงถูกบรรดาคนที่เธอเมาท์ เพื่อนบ้าน และเพื่อนสนิททรมาน สามีคือ ดร.ชาตรี กลับมาพบพอดีจึงช่วยไว้ได้ เขาบอกว่าเคยเตือนแล้วไม่ฟังจึงได้รับผลแบบนี้ อัมพรกลับต่อว่าเขาว่าพ่อแม่ของ ดร. ก็ชั่วว่ะจะดี แม่เขาเป็นลูก ศ.ศ. จึงซื้อตำแหน่งนายพลให้พ่อเขา เรื่องนี้เขาเมาท์กันไปทั่ว ดร.ชาตรีโกรธมากจึงออกจากบ้านไป อัมพรรีบวิ่งตามจนสิ้นหัวแตกถูกทิ้งให้อยู่คนเดียว

4.2.1.2 วัตถุประสงค์ที่จัดแสดง

เพื่อตอบแทนสังคมโดยสร้างสรรค์เป็นรูปแบบละครสั้นสะท้อนปัญหาสังคม มุ่งเตือนใจผู้ชมว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว โดยผู้สร้างงานได้กล่าวไว้ว่า

ความคิดแรกคืออยากทำอะไรที่ตอบแทนสังคม และเราเองก็อยู่ได้ด้วยซึ่งทางบริษัทเราคือดาราวิดีโอ ก็ถนัดอยู่แล้วในเรื่องของการผลิตละคร ซึ่งเคยผลิตละครสั้น เหตุเกิดที่สน. และละครปากกาทอง จนประสบความสำเร็จมาแล้วเมื่อหลายปีก่อน หลังจากที่ประชุมกันแล้วก็มีมาจบลงที่รายการฟ้ามีตา เนื้อหาสะท้อนปัญหาสังคมในรูปแบบละครสั้น ซึ่งเนื้อหาของละครจะเป็นเรื่องเตือนใจให้เราได้ว่ากรรมคือการกระทำ ใครทำอะไรไว้ก็ได้รับผลเช่นนั้น ไม่ต้องรอคอยชาติหน้า รับกันที่ชาตินี้ไปเลยเต็มๆ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ไม่ได้เน้นเรื่องไสยศาสตร์ ทุกอย่างมีเหตุผล ที่มาที่ไป (กรรณิการ์ บุตรคำ, สัมภาษณ์, 2561)

4.2.1.3 สารหลักและความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา

แก่นเรื่องโดยรวม - ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

แก่นเรื่องของตอนวิวาทหาคำ - การนิทนาบว่าร้ายส่งผลเสียต่อผู้พูด

รายการนี้มุ่งสื่อสารข้อคิดจากละครให้กับผู้ชมด้วยปัญหา เรื่องใกล้ตัว ผู้ชมสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ ดังคำกล่าวของผู้สร้างงาน

เนื้อเรื่องของละครเราจะสะท้อนปัญหาที่มีอยู่จริงในสังคม แต่ประเด็นของรายการเราจะไม่เน้นไปที่นักแสดงที่มีชื่อเสียงเป็นหลัก แต่จะเน้นที่เนื้อหาของละครที่สอดแทรกแง่คิดในแต่ละตอน แต่ละเหตุการณ์ให้ทันยุคทันสมัย... ทีมงานทุกคนในทุกๆ ฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นคนเขียนบท หรือในฐานะผู้กำกับฯ นักแสดง พวกเราก็ทำงานในทุกๆ ขั้นตอนกันออกมาอย่างเต็มที่ พยายามหาคำตอบในทุกๆ ตอนว่า เรื่องนี้เราต้องการให้อะไรกับคนดูคนดูแล้วได้อะไร สามารถนำสิ่งที่เราสื่อสารออกมาไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้บ้างหรือเปล่า
(กรรณิการ์ บุตรคำ, สัมภาษณ์, 2561)

4.2.1.4 ประเภทของละคร

- Anthology Series / Anthology Drama เป็นละครสั้น เปลี่ยนเรื่องและตัวละครทั้งหมดในแต่ละตอน

- จัดประเภทเป็นละครชีวิต (drama) สะท้อนปัญหาชีวิตของคนในสังคม เน้นเรื่องกรรมและการทำผิดในปัจจุบัน

- ละครเล่าเรื่องตามลำดับเหตุการณ์ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวชาวบ้าน แสดงถึงปัญหาชัดเจน ตรงไปตรงมา

4.2.1.5 แนวการนำเสนอ (Style) และเทคนิคทางสื่อ (Media Techniques)

- ผู้ดำเนินรายการ (พิษณุ นิลกลัด) เปิดรายการและเกริ่นนำเข้าเรื่อง จากนั้นเป็นละครถ่ายทำแบบสมจริง (ใช้เทคนิคการถ่ายทำดี และมีดนตรีประกอบ คล้ายละครหลังข่าว) จบด้วยผู้เนิตรายการกล่าวสรุป และอัญเชิญพระบรมราโชวาทของในหลวง รัชกาลที่ 9

- เป็นละครทุนต่ำ ตัวละครและฉากไม่มาก

ภาพที่ 4.27 ผู้ดำเนินรายการเปิดรายการและเกริ่นนำเข้าเรื่อง

ที่มา : กรุงเทพมหานครและวิทยุ: 2552, ออนไลน์

ภาพที่ 4.28 ช่วงที่เป็นละคร ถ่ายทำแบบสมจริง

ที่มา : กรุงเทพมหานครและวิทยุ: 2552, ออนไลน์

4.2.2 บันทึกกรรม

ถ่าย : บริษัท มายน์แอทเวิร์คส์ จำกัด

ผู้กำกับ : ดุลยสิทธิ์ นิยมกุล, ยอดชาย พัทณี, โสภณ ศักดาพิศิษฐ์,

สมจริง ศรีสุภาพ, องอาจ หาดูชนะวงษ์ ฯลฯ

ปีที่จัดแสดง : 2552-2559

สถานที่จัดแสดง : ช่อง 3

4.2.2.1 เรื่องย่อ

หลากหลายเรื่องราวที่ตัวละครใช้ชีวิตอย่างประมาท ดัดสินใจพลาด หลงผิด พ่ายแพ้ต่อกิเลส โลก เอารัดเอาเปรียบคนอื่น ฯลฯ ผลของการกระทำคือทำให้ตัวเองและคนอื่นเดือดร้อน อาจถึงขั้นเสียชีวิตหรือรู้สึกแย่กับตัวเองหลังจากที่คิดได้ แต่บางครั้งก็สายเกินไปเพราะคนอื่นอาจไม่ให้โอกาสแก้ตัวอีกแล้ว

ในที่นี้ผู้วิจัยเลือกมา 1 ตอน เพื่อนำเสนอเรื่องย่อโดยละเอียด ดังนี้

ตอน วันละแสน

เคี่ยม อภิมหาเศรษฐีกับลูกน้องไปชมบูชื้อที่จากบรรดาชาวบ้านเพื่อทำพิธีศรท นอกจากเคี่ยมยังมี เลียนอม ที่มาขอซื้อที่จากชาวบ้านเช่นกัน เคี่ยมตระเวนดูเจอป้าผืนหนึ่งที่สวยงามจึงเข้าไปคุยกับ ปู่ เจ้าของที่ดิน ปู่บอกว่านับตั้งแต่พระอาทิตย์ขึ้นยันพระอาทิตย์ตกเดินได้เท่าไร ขายแสนเดียว แต่ถ้าพระอาทิตย์ตกแล้วเคี่ยมยังไม่กลับมาจะต้องเสียเงินแสนให้กับปู่ฟรี ๆ ก่อนออกเดินทางปู่ได้มอบเมล็ดพืชโตไวให้เคี่ยมไปหย่อนในจุดที่ต้องการ เป็นการแสดงอาณาเขตของเคี่ยม ยิ่งเดินป่ายิ่งรกชัฏ พวกเขาพบศพเลี่ยนอม ลูกน้องรู้สึกกลัวจึงชวนกลับ เคี่ยมไม่ยอม ชักปืนบังคับลูกน้องให้เดินต่อไปด้วยความโลภ ลูกน้องคิดจะแย่งปืนจากเขาแต่เสียหลักตกลงไปในโคลนตม เคี่ยมเดินปลูกเมล็ดพืชต่อไปเพียงลำพัง เขา รู้สึกเหนื่อยมากจนแทบเดินไม่ไหว แต่ก็สู้สุดส่าห์กัดฟันเดินมาถึงกระต๊อบของปู่ก่อนพระอาทิตย์ตก แล้วก็สิ้นใจ ปู่บอกว่าขอบใจที่ช่วยปลูกต้นไม้และที่ที่เคี่ยมจะใช้จริงๆ นั้นมีเพียงที่ที่นอนตายเท่านั้นซึ่งปู่ยกให้ฟรี และแท้จริงแล้วกระต๊อบของปู่ที่เคี่ยมมองเห็นนั้นปรากฏว่าเป็นศาลเจ้าที่

4.2.2.2 วัตถุประสงค์ที่จัดแสดง

ผู้สร้างงานได้รับแรงบันดาลใจจากหนังสือของ Leo Tolstoy และต้องการถ่ายทอดแนวคิดเกี่ยวกับความโลภและการรู้จักพอ

บันทึกกรรมส่วนใหญ่ก็จะเป็นเรื่องบาปบุญคุณโทษ บุญกรรมอะไรอย่างนี้อยู่แล้ว เป็นของภพพนตร์โทรทัศน์เขา ที่นี้ผมก็เสนอบทเข้าไป ก็เป็นพล็อต พอคิดผมไปได้แรงบันดาลใจจากผมอ่านหนังสือของ ลีโอ ตอลสตอยจำไม่ได้แล้วว่าชื่อเรื่องอะไร เป็นเรื่องสั้นเรื่องหนึ่งของ ลีโอ ตอลสตอยเกี่ยวกับเรื่องของคนที่พอตายแล้วก็คือสะสมโน่นสะสมนี่ แต่พอตายไปก็ได้ใช้แค่ที่ดินพอฝังศพ เขาก็ว่าอย่างนั้น เป็นเหมือนปรัชญาของนักปรัชญาจากประเทศอะไรจำไม่ได้แล้ว (องอาจ หาญชนะวงษ์ , สัมภาษณ์ ,2561)

4.2.2.3 สารหลักและความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา

แก่นเรื่องโดยรวม - ผลของกรรมย่อมตอบสนองผู้ทำกรรมเสมอ

แก่นเรื่องของตอนวันละแสน - ความโลภนำมาซึ่งความหายนะ

ละครเรื่องนี้ผู้สร้างงานต้องการสื่อสารให้ผู้ชมเข้าถึงง่าย มีประสบการณ์บางอย่างร่วมกับตัวละคร การสร้างสรรค์งานเน้นความบันเทิงนำแล้วจึงสอดแทรกด้วยสาระ โดยมุ่งหวังให้ผู้ชมตระหนักเกี่ยวกับโทษภัยของความโลภ ดังคำกล่าวของผู้สร้างงานที่ว่า

ไม่ว่าจะเป็น *character* หรือ *content* ต่างๆ ที่เอามาพยายามเชื่อมโยงให้เข้าใจง่าย แล้วก็เหมือนเรื่องในชีวิตประจำวัน อย่างที่บอกตอนแรกว่าชาวบ้านชอบประกาศขายที่ดินเพราะไม่อยากทำแล้ว เราก็เอาเชื่อมโยง หรือช่วงหนึ่งก็จะมีคนที่เขามีตึก ชอบไปซื้อที่ต่างจังหวัด เก็บไว้ทำรีสอร์ทขาย หรือว่าที่สวยๆ ที่ดินใกล้ป่า มีภูเขา มีน้ำ ใครมีตึก เขาก็อยากจะซื้อเก็บ ก็เป็นเรื่องที่เข้าใจได้ว่ามีเหตุการณ์แบบนี้เกิดขึ้นจริงอยู่แล้วเป็นประจำทุกวัน ทุกปี... เราก็คิดว่านี่เป็นจุดประสงค์ของตัวละครที่เข้าใจได้ คนทั่วไปที่เคยเห็น คนแบบนี้มีอยู่จริงก็เลยเลือกจะนำสิ่งที่เข้าใจง่ายๆ มา เพราะถ้าเป็นในเชิงของพระพุทธศาสนา หลายอย่างก็เข้าใจยากอยู่ เราก็เลยเอามาได้ประมาณนี้ พอเป็นภาพยนตร์ก็ต้องมีความบันเทิงเข้ามาเคลือบหนอยิ่ง พุดง่ายๆ ถ้าเอาจริงๆ ก็คือบันเทิงนำก่อน แล้วค่อยสอดแทรกสาระ (องอาจ หาญชนะวงษ์, สัมภาษณ์, 2561)

4.2.2.4 ประเภทของละคร

- Anthology Series / Anthology Drama เป็นละครที่จบในตอน ผู้แสดงไม่ใช่ชุดเดียวกัน และเรื่องราวแต่ละตอนไม่เกี่ยวข้องกัน
- จัดประเภทเป็นละครชีวิต (drama) แสดงถึงความผิดพลาดของมนุษย์ ที่หลงทำผิดบาป และถูกลงโทษตามสนองในที่สุด เน้นกรรมในปัจจุบัน
- มีลักษณะคล้ายภาพยนตร์ เล่าด้วยภาพมากกว่าคำพูด เรื่องมีความซับซ้อน ลึกซึ้ง และปมปัญหาที่น่าติดตาม

4.2.2.5 แนวการนำเสนอ (Style) และเทคนิคทางสื่อ (Media Techniques)

- ใช้เทคนิคถ่ายทำเหมือนภาพยนตร์ เล่าเรื่องด้วยภาพมากกว่าการพูดของตัวละคร เสียงประกอบดี การวางภาพสวย มุมกล้องและขนาดของภาพหลากหลาย ใช้เทคนิคในการตัดต่อ
- ใช้กราฟิกเพื่อฉายภาพความคิดของตัวละครออกมาให้ผู้ชมได้อย่างชัดเจน ทั้งยังเป็นการนำพาผู้ชมสู่แก่นเรื่องได้โดยง่าย ดังคำกล่าวของผู้สร้างงาน

เวลาเราจะอธิบายอะไรที่ค่อนข้างซับซ้อนขึ้นมาอีกต้องมีภาพประกอบ เหมือนที่เราจะอธิบายอะไรไปต้องมีภาพประกอบ ที่นี้เราจะประกอบยังงี้ดีให้รู้สึกว่าเป็นเหมือนกึ่งๆ เกม กึ่งๆ วิดีโอเกม เหมือนภาพการ์ตูนนิดๆ หน่อยๆ ให้ดูแปลกขึ้นมานิดนึง ส่วนหนึ่งคือทำรายการโทรทัศน์ หลักๆ คือผมทำรายการโทรทัศน์อยู่แล้ว แล้วรายการโทรทัศน์ก็จะมีกราฟิกอะไรขึ้นอยู่เป็นประจำอยู่แล้ว ก็เลยเอามาใช้อธิบายร่วมด้วย เพราะว่าบางอย่างก็ไม่อยากให้ตัวละครพูดอย่างเดียว ให้ภาพมันเล่าเรื่องของมันด้วย ถ้าผมให้ตัวละครพูดอย่างเดียว ตรงนั้นสวย ตรงนี้สวย มันก็แค่ประมาณนี้ แต่ถ้าให้เห็นไปเลยว่าในหัวคำนึงเห็นเป็นเงินเลย เห็นเป็นบ้านเป็นรีสอร์ท อันนี้เห็นทองเห็นเป็นสิ่งมีค่า มันก็เลยอยากได้ ก็เลยเห็นชัดว่ามันดีผืนแผ่นดินเป็นสิ่งมีค่า มันก็เลยอยากจะครอบครอง

(องอาจ หาญชนะวงษ์, สัมภาษณ์, 2561)

ภาพที่ 4.29 และ 4.30 การใช้กราฟิกเพื่อนำพาผู้ชมสู่แก่นเรื่องได้โดยง่าย

ที่มา : มายน์แอทเวิร์คส์: 2552, วิดิทัศน์

4.2.3 ชุมชนนิมนต์ยิ้ม

ถ่าย : บริษัท โสมรัน เอ็นเทอร์เทนเมนท์ จำกัด

ผู้กำกับ : -

ปีที่จัดแสดง : 2553 - 2558

สถานที่จัดแสดง : ช่อง 3

4.2.3.1 เรื่องย่อ

ขณะที่หลวงพี่พอเพียง พระนักเทศน์ชื่อดัง กับมะอิก เด็กวัด กำลังพายเรือ บินทาบตักเกิดพายุลมฟ้าคะนอง ทั้งสองได้หลุดทะลุมิติจากสมัยอยุธยาในยุคปัจจุบันที่ชุมชนคลองพุทธ ทั้งสองรู้สึกงงกับสรรพสิ่งรอบๆ ตัว และได้พบกับเนรธีร์และเนรป็น ตอนแรกเนรทั้งสองคิดว่าหลวงพี่พอเพียงนั้นเพี้ยน แต่ท่านมีสมุดข่อยโบราณ เนรทั้งสองจึงเชื่อและได้บอกท่านว่ายูธยาเสียทีแก่ข้าศึกมา 200 กว่าปีแล้ว ขณะนั้นมีเด็กจะกระโดดน้ำตายเพราะสอบตก โคนแม่ติ่งน้อยใจ หลวงพี่พอเพียงได้พูดให้สติ เด็กฟังแล้วก็ร้องไห้และคิดได้ ชาวบ้านต่างชื่นชมหลวงพี่พอเพียง ท่านตั้งใจว่าจะช่วยเหลือชาวบ้านยุคนี้ ให้พ้นทุกข์ และยังมีปัญหาต่างๆ เกิดในชุมชนอีกมากมาย หลวงพี่พอเพียง เนรธีร์ และเนรป็นก็ได้ช่วยคิด ช่วยแก้ไขปัญหากันด้วยสติและปัญญา ไม่ให้ชาวบ้านหลงผิด งามาย หรือเชื่อข่าวลือต่างๆ

ในที่นี้ผู้วิจัยเลือกมา 1 ตอน เพื่อนำเสนอเรื่องย่อโดยละเอียด ดังนี้

ตอน เนรป็นจอมแก่น

หลวงพี่พอเพียงขออนุญาตหลวงตาเจ้าอาวาสมาพำนักที่วัดคลองพุทธ และช่วยให้ เนรทั้งสองฝึกนั่งสมาธิ เนรป็นนั่งได้ไม่นานก็เมื่อย ยุกยิก สักพักก็หลับ ตอนบิณฑบาตเดินผ่านร้านเกม คอมพิวเตอร์เนรป็นก็ไม่สำรวจ เมื่อเจอเจ้าไฟก็ชวนกันคุยเรื่องชาวบ้านเทิง หลวงพี่พอเพียงต้องเตือนเนรป็น หลายครั้ง เมื่อกลับถึงวัดหลวงพี่ได้ปรึกษาเจ้าอาวาสว่าเนรป็นคงต้องถูกกวาดขันมากกว่านี้ เจ้าอาวาสว่าอย่าเพิ่งด่วนตัดสินเนรป็น เข้าวันต่อมา โอ เจ้าของร้านเกมมาใส่บาตร หลวงพี่พอเพียงชวนโอ เข้าวัดฟังธรรมและฝึกนั่งสมาธิ โอองว่าสติจะสามารถยับยั้งกิเลสได้อย่างไร ไม่เข้าใจคำพูดของหลวงพี่ เนรป็นจึงอธิบายโดยเปรียบเทียบว่ากิเลสเหมือนไวรัสคอมพิวเตอร์ ส่วนสติเหมือนโปรแกรมแอนตี้ไวรัส โอจึง เข้าใจมากขึ้น เมื่อพระเดินมาพบหมวยใหญ่กับหมวยเล็กที่เป็นฝาแฝดแต่ทั้งสองต่างอยากรู้ว่าใครน่ารักกว่า กัน เนรป็นจึงให้เขียนตอบคำถามวัดความงามแบบเกมโชว์ ข้อ 1 คือ จะทำอะไรเมื่อเจอกระเป๋าดังค์ตกอยู่ หน้าบ้าน ข้อ 2 เจอคนหกล้มเข้าถลอก เป็นการวัดความงามภายในจิตใจ ผลออกมาคือทั้งสองน่ารัก เหมือนกัน หลวงพี่พอเพียงจึงได้เข้าใจแล้วว่าเนรป็นสนใจทางโลกทำให้สามารถเข้าถึงชาวบ้านได้ง่ายขึ้น

4.2.3.2 วัดอุปประสงค์ที่จัดแสดง

เกิดจากแรงบันดาลใจจากพระสงฆ์ 3 รูป ที่มีวิธีการเผยแผ่ธรรมะอย่างมีเอกลักษณ์ และมีพุทธศาสนิกชนเลื่อมใสศรัทธาเป็นจำนวนมาก ได้แก่ พระพยอม ท่าน ว.วชิรเมธี และพระมหาสมปอง จึงพัฒนาคาแร็คเตอร์ตัวการ์ตูนเนรทั้งสามขึ้นมา คือ หลวงพี่พอเพียง เนรธีร์ และเนรป็น นอกจากนี้ สิ่งสำคัญคือผู้สร้างงานต้องการทำการ์ตูนที่มีประเด็นธรรมะ ไม่ใช่มุ่งสอนคุณธรรมโดยใช้การ์ตูน ดังคำกล่าวที่ว่า

หลักๆ ก็คือต้องการทำเป็นการ์ตูนที่พูดถึงประเด็นทางธรรมชาติที่ไม่ต้องการที่จะให้เป็นแบบสอนธรรมชาติ จำหลายเรื่องถ้าเอาธรรมชาติมาเป็นการ์ตูนก็จะกลายเป็นแข็ง แล้วก็แค่ใส่ dialog ให้ตัวละครพูดในสิ่งที่ผู้ใหญ่อยากจะสอนเด็ก แต่เรื่องนี้มันไม่ใช่... ยังไงก็ต้องเอาตัวตั้งว่าเรากำลังทำการ์ตูน เรากำลังทำแอนิเมชันอยู่ เพียงแต่แอนิเมชันที่เราทำด้วยความที่เราเอา character จากพระที่มีอยู่จริง แล้วพอเป็น character พระ ยังไงก็เลี่ยงไม่ได้ที่จะพูดถึงเรื่องคุณธรรม แต่เราจะไม่เอาคุณธรรมมาเป็นตัวตั้งว่าเราจะสอนคุณธรรม พูดย่อยๆ คือเราจะไม่สอนคุณธรรมโดยใช้การ์ตูน แต่เราจะทำการ์ตูนที่พูดถึงประเด็นธรรมชาติ คือเอากาการ์ตูนเป็นตัวตั้ง เพราะฉะนั้นวัตถุประสงค์ก็เลยมาแบบนี้ เลยทำให้ชุมชนนิมนต์ยิ้มไม่ได้แข็งทื่อว่าแบบเปิดมาปั๊บก็ตั้งหน้าตั้งตาสอนๆ มันก็มีครามา มี dramatic มีความแก่นแก้วของตัวละคร มีเรื่องชีวิตอยู่ (ปรีดา อัครจันทโชติ ,สัมภาษณ์ ,2561)

4.2.3.3 สารหลักและความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา

แก่นเรื่องโดยรวม - คนเราควรแก้ปัญหาด้วยสติปัญญา ไม่ใช่อารมณ์ ความเชื่อ ความมั่งงาย

แก่นเรื่องของตอนจบป็นจอมแก่น - อย่าเพิ่งด่วนตัดสินใคร ควรพิจารณาให้ดีก่อน

ประเด็นธรรมะที่น่าสนใจในเรื่องมีความหลากหลาย และลึกซึ้ง อาทิ การสอนเรื่องการทำงานของสติ ที่จะจัดการกับกิเลสได้อย่างไร เป็นต้น

4.2.3.4 ประเภทของละคร

- TV. Series เป็นละครสั้นๆ ออกอากาศตอนละประมาณ 13 นาที ออกอากาศเป็นประจำ เนื้อหาแต่ละตอนเป็นแนวเดียวกันและใช้ผู้แสดงชุดเดียวกัน แต่เรื่องราวจะเปลี่ยนไป
- จุดเริ่มต้นของละคร จัดประเภทเป็นแฟนตาซี (fantasy) เพราะตัวละครทะลุมิติมา

จากสมัยอยุธยา แต่เนื้อหาในแต่ละตอนย่อย เป็นเรื่องราวในปัจจุบัน มีลักษณะเป็นละครตลก (comedy) ที่สอดแทรกสาระธรรม

- จุดเด่นของเรื่องที่ส่งเสริมให้ละครเรื่องนี้สนุกสนาน ได้รับความนิยม คือ ตัวละครที่ไม่น่าเกลียด มีความน่ารักตามธรรมชาติของเด็ก แต่ก็ไม่เสียภาพลักษณ์ของละครซึ่งเป็นนักบวช ดังกล่าวเกี่ยวกับแนวคิดการสร้างตัวละครของผู้สร้างงานดังนี้

จริงอยู่ที่อยู่ในสมณเพศอย่าลืมสิว่าเขาก็เป็นเด็ก สมมติตัวละคร เนรธิ์ เนรปัน 6-7 ขวบ เขาก็ยังมีความเป็นเด็ก แม้ต่อให้เขาเป็นเนรแต่ เขาก็มีความเป็นเด็กอยู่ในตัว เพราะฉะนั้นเขาไม่มีทางที่จะเคร่งขรึม สำรวมได้ตลอดเวลา ความเป็นเด็กของเขาที่ถ่ายทอดออกมานำเสนอได้ แค่นั้นที่เราต้องระวัง เราก็คงไม่เขียนบทให้เนรปันลุกขึ้นมาถลกจีวรขึ้นมาแล้วไปเที่ยวเตะบอลอะไรอย่างนี้ ถึงอย่างไรก็ตามนี่ก็คือตัวละครเด็ก เพียงแต่ว่าเขาเป็นเด็กที่บวชเป็นเนร เพราะฉะนั้นก็จะมีแง่มุมความเป็นเด็กอยู่ โดยเฉพาะอย่างตัวเนรปัน รู้สึกว่าเนรปันจะเล่นอะไร ได้หัวเราะเยาะกว่าหน่อยเมื่อเทียบกับตัวเนรธิ์ เพราะฉะนั้นคนดูก็จะชอบ คนดูจะรู้สึกว่าคือเด็ก น่ารัก ผู้ใหญ่ก็จะชอบ เพราะไม่ได้รู้สึกเกินเลย ไม่ได้เอาเนรมาบู๊บู๊ยา ถ้าไปถึงขนาดนั้นก็อาจจะโดนกระแสด่าไปแล้ว ว่าเอาพระเอวเนรมานำเสนอภาพที่ไม่ดี (ปรีดา อัครจันทโชติ, สัมภาษณ์, 2561)

4.2.3.5 แนวการนำเสนอ (Style) และเทคนิคทางสื่อ (Media Techniques)

- เป็นละครทุนสูง มีการออกแบบคาแร็คเตอร์ แอนิเมชัน พากย์เสียงเพลงประกอบ
- การ์ตูนแอนิเมชัน ภาพน่ารัก สีสดใส แสดงภาพแทนอารมณ์อย่างเข้มข้น
- ใส่กราฟิกเพื่อเสริมสีสันของเรื่องในรูปแบบการ์ตูน

ภาพที่ 4.31 ฉากที่เนรป็นพูดเปรียบเทียบกับกลุ่กับไวรัสคอมพิวเตอร์

ที่มา : Homerun Entertainment: 2553, ออนไลน์

4.2.4ละครชีวิตจริงชุด 84000

ถ่าย : บริษัท กันตนา กรุ๊ป จำกัด (มหาชน)

ผู้กำกับ : -

ปีที่จัดแสดง : 2553

สถานที่จัดแสดง : ช่อง 5

4.2.4.1 เรื่องย่อ

หลากหลายเรื่องราวจากคำบอกเล่าที่ถ่ายทอดประสบการณ์ความทุกข์ในชีวิต ทั้งจากความเชื่อว่าสาเหตุของทุกข์เกิดจากอดีตชาติ กรรมเก่า สิ่งเหนือธรรมชาติ ความรุนแรงในครอบครัว ฯลฯ สุดท้ายปัญหาต่างๆ จะคลี่คลายได้โดยการปฏิบัติธรรม นิ่งสมาธิ

ในที่นี้ผู้วิจัยเลือกมา 1 ตอน เพื่อนำเสนอเรื่องย่อโดยละเอียด ดังนี้

ตอน พญานาค

ทิพวัลย์ เห็นงูเยอะมากในร้านค้าของตนเอง และฝันแปลกๆ ว่ามีพญานาคพุ่งมาเข้าห้องของตน ต่อมาเธอได้ลูกชาย ซึ่งมักจะเจ็บป่วยเข้าโรงพยาบาลบ่อยๆ โดยหาสาเหตุไม่ได้ เธอฝันถึงพญานาคและคิดว่าพญานาคจะมาเอาลูกของเธอกลับไป ทิพย์ไหว้พระ ขอทำทุกอย่างให้ลูกหาย เมื่อลูกกลับบ้านได้ เธอก็สวดมนต์ไหว้พระปางนาคปรกและเชื่อว่าจะทำให้ลูกหายได้ ได้ยินเสียงว่าให้ลูกบวช ทิพย์ถามลูกลูกบอกอยากบวชให้พญานาค ทิพย์เชื่อว่าลูกชายเป็นพญานาคกลับชาติมาเกิดเพื่อขอบวชในพุทธศาสนา หลังจากสึกไม่นานลูกชายก็มีอาการแปลกๆ บอกอยากกลับบ้านและฝันเห็นพญานาค ทิพย์ฝันร้ายและกลัวลูกตายจึงได้ไปหาพระอาจารย์ พระแนะนำให้ไปขอขมาพญานาคที่แม่น้ำและขอรับเลี้ยงลูกเขา บอกเขาว่าไม่ต้องกังวล ไม่ต้องตามมาดูแล แต่กระทงพญานาคกว่า เหมือนพญานาคไม่รับการขมา พระ

อาจารย์จึงบอกว่าจะทำพิธีขอเลี้ยงเป็นลูกหลานภายใต้พระพุทธศาสนาและขอซื้อชีวิตเด็กคนนี้จากพญานาค จากนั้นลูกชายก็หายเป็นปกติ ส่วนทิพวัลย์ก็ต้องปฏิบัติธรรมเสริมสร้างบารมี อุทิศให้พญานาค

4.2.4.2 วัตถุประสงค์ที่จัดแสดง

ละครสั้นเพื่อสอดแทรกธรรมะและคำสั่งสอนจาก 84,000 พระธรรมขันธ์

4.2.4.3 สารหลักและความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา

แก่นเรื่องโดยรวม - ถึงชีวิตจะประสบปัญหา ไม่ว่าจะจากกรรมเก่า อดีตชาติ หรือผีคุณไสย ฯลฯ ขอให้ยึดมั่นทำความดี ปฏิบัติธรรม แล้วชีวิตจะดีขึ้น เน้นกรรมในอดีต

แก่นเรื่องของตอนพญานาค - แม่ยอมทำได้ทุกอย่างเพื่อให้ลูกของตนปลอดภัย

4.2.4.4 ประเภทของละคร

- Mini Series เป็นละครสั้นๆ แต่จบใน 4-5 ตอน ความยาวรวมประมาณ 55-90 นาที แบ่งออกอากาศ 4-5 ตอน (ออกอากาศไม่เกิน 20 นาที ต่อตอน)

- มีลักษณะใกล้เคียงกับแนวละครลึกลับสยองขวัญ (Horror) มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องที่เป็นปมปริศนา เกี่ยวข้องกับภูตผีปิศาจ หรือวิญญาณเวทมนตร์ ความลึกลับ น่าสะพรึงกลัว

4.2.4.5 แนวการนำเสนอ (Style) และเทคนิคทางสื่อ (Media Techniques)

- การนำเสนอเริ่มจากผู้ดำเนินรายการ (พ.ท.วันชนะ สวัสดิ์) เกริ่นนำและแนะนำบุคคลต้นเรื่อง จากนั้นเป็นคำบอกเล่าของบุคคลต้นเรื่องสลับกับละครจากชีวิตจริง ปิดท้ายด้วยผู้ดำเนินรายการกล่าวสรุปและปิดรายการ

- มีการใส่กราฟิกประกอบการเล่าเรื่องบ้าง

- เป็นละครทุนต่ำ ตัวละครและฉากค่อนข้างน้อย เครื่องแต่งกายเรียบง่ายในชีวิตประจำวัน

ภาพที่ 4.32 บุคคลต้นเรื่อง ผู้ถ่ายทอดชีวิตจริง ตอนพญานาค

ที่มา : Miracle channel: 2553, ออนไลน์

ภาพที่ 4.33 กราฟิกลงนอนพญานาค

ที่มา : Miracle channel: 2553, ออนไลน์

4.2.5 กรรมลิขิต

ถ่าย : บริษัท กันตนา กรุ๊ป จำกัด (มหาชน)

ผู้กำกับ : -

ปีที่จัดแสดง : 2553

สถานที่จัดแสดง : ช่อง 5

4.2.5.1 เรื่องย่อ

เรื่องราวจากคำบอกเล่าของคนที่มีประสบการณ์ เป็นโรค หรือเจ็บปวดทางกาย พวกเขาถือว่าเป็นเพราะกรรมที่เคยทำไว้ เช่น ทำร้าย-ฆ่าสัตว์ กินเหล้าเมายา เสพยาเสพติด ลักลอบเป็นชู้กับคู่ครองคนอื่น ตัดการพนัน ฯลฯ กรรมส่งผลให้ในปัจจุบันแม้เขาจะสำนึกผิดแล้วแต่ก็ต้องทนทุกข์ทรมานทั้งกายใจ

ในที่นี้ผู้วิจัยเลือกมา 1 ตอน เพื่อนำเสนอเรื่องย่อโดยละเอียด ดังนี้

ตอน โรคกรรม

ลำดวน ชายชาวแกงโดยมี ตู๊กตา ลูกสาวเป็นผู้ช่วย แต่ชายไม่ค่อยดีเพราะคู่แข่งเยอะ วันหนึ่งมีลูกค้ามาถามถึงไก่และในตลาดนี้ยังไม่มีขาย ลำดวนจึงเปลี่ยนมาขายไก่ ปรากฏว่าขายดีมาก ตอนแรกเธอรับไก่มาจากที่อื่น ต่อมาก็เลี้ยงแล้วฆ่าไก่เอง โดยสามีของเธอเลิกทำงานก่อสร้างมาฆ่าไก่ มีตู๊กตาเป็นผู้ช่วยจับไก่มาให้พ่อ ทำอย่างนี้ทุกวัน วันละเป็นร้อยๆ ตัว จนกระทั่งพ่อเป็นมะเร็งที่คอ ต้องทนทุกข์ทรมานมาก กลืนข้าวไม่ได้ พูดก็ไม่ได้ ถึงแม้ว่าลำดวนจะนำเงินทั้งหมดและกู้ยืมมาเป็นค่ารักษาพยาบาลก็ไม่สามารถซื้อชีวิตของสามีเธอได้ ก่อนเสียชีวิตเขาได้เขียนไว้ว่าอย่าฆ่าไก่อีก หลังจากนั้น

ลำควนและลูกได้เปลี่ยนอาชีพที่ไม่เบียดเบียนสัตว์ แต่ผู้ตกต่าป่วยเป็นโรคหัวใจและคิดว่าเป็นโรคร้ายที่ เกิดเพราะเธอทำกับไก่ไว้

4.2.5.2 วัตถุประสงค์ที่จัดแสดง

เพื่อใช้สื่อโทรทัศน์สื่อสารกับผู้ชมให้กลัวบาปผ่านเรื่องราวของละคร ดังคำกล่าวของผู้ดำเนินรายการดังนี้

ในสมัยก่อนที่พ่อแม่ยังมีเวลาสอนลูกหลาน อาจใช้วิธีการหลอกลวง ทำให้กลัวการทำ ความชั่ว ด้วยการบอกว่า ระวังนะ ถ้าดีพ่อแม่มีมือจะโตเท่าใบลาน หรือถ้าพ่อแม่ปากจะเท่ารูเข็ม มันเป็นวิธีกุศโลบาย แต่ในปัจจุบันนี้เพราะพ่อแม่ต้องไปทำงาน ความใกล้ชิดของคนในครอบครัวมันน้อยลง สื่อทีวีมีอิทธิพลมากขึ้น เพราะฉะนั้น รายการกรรมลิขิต จึงมีขึ้น โดยมีจุดประสงค์หลักคือ อยากจะให้คนที่ได้ดู เกรงกลัว ละอายต่อบาป คือถ้าเราสอนแบบตรงๆ ไป อันนี้ห้าม อันนั้นก็ห้าม มันไม่ได้ผล เราจึงต้องมีละคร เป็นสื่อสรุปให้เขาดู ซึ่งละครมันจะมีทั้ง เรื่องราวสนุกสนานตื่นเต้น ขบขันน่ากลัว คนดูแล้วจะได้ถูกคิดขึ้นมา แล้ว ก็เกิดความเกรงกลัวที่จะทำบาป เพราะผลตอบแทนเห็นได้ชัดเลยว่า ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตแล้วมันเป็นอย่างไร เราจะได้รับผลอย่างไร

(มนตรี เชนอักษร, สัมภาษณ์ อังใน สุภารัตน์ โคกคำยาน, 2556: 48)

4.2.5.3 สารหลักและความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา

แก่นเรื่องโดยรวม - ผู้ใดทำกรรมอะไรไว้ย่อมต้องได้รับผลแห่งกรรมนั้น

แก่นเรื่องของตอนโรคร้าย - การฆ่าสัตว์ทำให้เกิดโรคร้ายไข้เจ็บ

4.2.5.4 ประเภทของละคร

- Anthology Series / Anthology Drama เป็นละครที่จบในตอน ผู้แสดงไม่ใช่ชุดเดียวกัน และเรื่องราวแต่ละตอนไม่เกี่ยวข้องกัน

- จัดประเภทเป็นละครชีวิต (drama) แสดงถึงมนุษย์ที่หลงทำผิดบาป และถูกกรรมตามสนองได้รับความทุกข์ทรมาน เน้นกรรมในอดีต

4.2.5.5 แนวการนำเสนอ (Style) และเทคนิคทางสื่อ (Media Techniques)

- ผู้ดำเนินรายการ (มนตรี เจนอักษร) มาเกริ่นนำว่าวันนี้เป็นเรื่องราวของใคร จากนั้นคนต้นเรื่องจะเล่าเหตุการณ์จริง (บางคนอาจเริ่มจากละครจำลองเหตุการณ์ก็ได้) สลับกับละครที่จำลองเหตุการณ์จากชีวิตจริงตามคำบอกเล่าของคนต้นเรื่องและผู้ใกล้ชิด จะนำเสนอสลับระหว่างคำบอกเล่าของคนต้นเรื่อง คนใกล้ชิด และละครไปเรื่อย ๆ จนจบ

- จากนั้นจะเป็นประมวลภาพเหตุการณ์ในละครช่วงที่เป็นไฮไลต์ (ตอนที่ทำบาป, รับกรรม) ประกอบเพลงที่ร้องว่า “เวรกรรมตามทันกันในชาตินี้ คิคุให้คีใครจะก่อกรรมทำเข็ญ ก่อกรรมเข้าได้รับลงทัณฑ์ตอนเย็น อยากให้โลกได้เห็นความเป็นลิจิตแห่งกรรม สามคำ... จำไว้... กรรมลิจิต ให้ชีวิตมีขึ้นสูงและตกต่ำ ใครเคยทำดี กรรมนี้ย่อมช่วยหนุนนำ ใครเคยก่อกรรม ทำเวรไว้ กรรมลิจิต...”

- ลงท้ายมีพระสงฆ์มาสวดข้อคิด หลักธรรม หรือเล่าเรื่องราวครั้งพุทธกาลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นนั้นๆ ประมาณไม่เกิน 2 นาที

- จัดเป็นละครทุนต่ำ ตัวละครและฉากน้อย เครื่องแต่งกายเรียบง่ายในชีวิตประจำวัน

ภาพที่ 4.34 ฉากพ่อที่ป่วยเป็นมะเร็งนอนโรงพยาบาล

ที่มา : Thai Monk: 2553, ออนไลน์

4.2.6 ตัดหางปล่อยวัด เดอะซีรีส์

ค่าย : บริษัท มายน์แอทเวิร์คส์ จำกัด

ผู้กำกับ : ธรรม สิริพันธ์วรารักษ์

ปีที่จัดแสดง : 2554

สถานที่จัดแสดง : ช่อง 3

4.2.6.1 เรื่องย่อ

จอร์จ หนุ่มวัยรุ่นมาพ่นสีใส่กำแพงวัดจึงถูกตำรวจจับ หลวงพ่อเมตตา ไม่เอาเรื่อง และได้ให้เขาเข้ามาเป็นเด็กวัด อยู่ร่วมกับเด็กวัดอีกหลายคน หลวงพ่อ เหล่าเด็กวัด และแยม หญิงสาวในชุมชนช่วยกันแก้ไขปัญหาคำว่าคนที่ไม่สบายใจที่เข้ามาปรึกษาปัญหาชีวิต ทั้งปัญหาความรัก ปัญหาครอบครัว คนขี้เมา ฯลฯ หลวงพ่อใช้สติ ปัญญา และความเมตตาช่วยชี้แนะคนที่มาปรึกษาให้พบทางออก ให้อภัยคนที่หลงผิด ส่วนกลุ่มเด็กวัดก็เฮฮา มีน้ำใจคอยช่วยเหลือผู้คน สุดท้ายจอร์จซึ่งเคยถูกกล่าวหาว่าทุจริตตอนสอบเข้ามหาวิทยาลัยก็ปรากฏความจริงว่าจริงๆ แล้วจอร์จไม่ได้โกงข้อสอบ ทางมหาวิทยาลัยจึงจะรับเขากลับเข้าเรียน จอร์จจึงย้ายออกจากวัดไปนครปฐม

ในที่นี้ผู้วิจัยเลือกมา 1 ตอน เพื่อนำเสนอเรื่องย่อโดยละเอียด ดังนี้

ตอน โมงยามของความผิด

อเนก ผู้กำกับและนักแสดงนำภาพยนตร์เรื่อง “ไอโซได้ใจ” เสนอความรุนแรงจนคนดูมีพฤติกรรมเลียนแบบ เกิดคดีฆาตกรรมขึ้นหลายคดี อเนกรู้สึกผิดจึงสำมะเลเทเมา หลวงพ่อไปพบเข้าจึงชวนมาปฏิบัติธรรมที่วัด คืนหนึ่งอเนกออกไปซื้อของเจอกลุ่มวัยรุ่นหาเรื่องและรุมทำร้าย บังอร คนบ้ามาช่วยไว้ได้ทัน เธอชวนเขาให้มาดูวิมานของเธอ อเนกจึงรู้ว่าบังอรเป็นแฟนของดร.หนุ่มคนหนึ่งที่ถูกยิงตายเลียนแบบหนังที่เขากำกับ อเนกเสียใจมากอยากช่วยให้บังอรหายบ้า อเนกชวนเธอให้ย้ายจากใต้สะพานไปอยู่หอพัก แต่บังอรไม่ชอบ อเนกจึงให้จอร์จช่วยวาดรูปเมฆในท้องฟ้าเพื่อให้ดูเหมือนสวรรค์ บังอรจึงยอมย้ายมาอยู่เพราะเธออยากเป็นนางฟ้าไปตามหาแฟนที่เป็นเทวดาบนสวรรค์ ระหว่างกลับมาของที่ได้สะพาน บังอรถูกกลุ่มวัยรุ่นที่เคยมักรุมทำร้ายอเนกกลับมาแก้แค้น บังอรถูกทำร้ายจนต้องนอนโรงพยาบาลโดยมีอเนกมาเฝ้า ตำรวจจับคนร้ายได้ บังอรอยากเจอเทวดา พวกเด็กวัดจึงแต่งชุดขาวเป็นเทวดามาหาเธอทำให้เธอมีความสุขมาก

4.2.6.2 วัดอุปประสงค์ที่จัดแสดง

ผู้สร้างงานต้องการหาวิธีที่จะสอนธรรมะให้ง่ายๆ โดยใช้ละครตลกเป็นเครื่องมือในการสื่อสารกับผู้ชม ดังคำกล่าวของผู้สร้างงานที่ว่า

เราต้องการที่จะพูดเรื่องธรรมะให้ฟังว่ามันง่าย โดยที่ให้ผู้รู้สึกว่
ธรรมะไม่ใช่เรื่องแปลก แต่ว่าทำยังไงถึงจะให้ผู้รู้สึกว่เข้าถึงคนให้ได้ เราก็
เลยมองว่ก็คือต้องใช้ความเป็น comedy เข้ามาช่วย ซึ่งพอดีเราก็มี่พระ
อาจารย์ที่มาเป็นที่ปรึกษาของเรา ท่านก็จะมีมุขเยอะ ท่านก็จะมาเล่าให้เรา
ฟัง วิธีเล่าของท่านจริงๆ มันเป็นการสอนธรรมะจะหยิบมาจาก บางที

แม้กระทั่งเรื่องในพระไตรปิฎกหรือว่าต่างๆ ท่านก็พยายามมองในมุม comedy เราก็บอกถ้าเอาจุดนั้นมาทำ theme ของเราเนี่ย จะสร้างธรรมชาติให้เป็นอารมณ์โดยประมาณนี้ แล้วก็แต่ว่าในแต่ละตอนก็จะมี concept มา คือ concept แบบง่ายๆ สมมติพูดเรื่อง ศิล 5 ก็มาแยกว่าเป็นตอนห้ามฆ่า สัตว์ ตอนอะไรอย่างนี้ (ธรร สิริพันธ์วรารณ, สัมภาษณ์, 2561)

4.2.6.3 สารหลักและความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา

แก่นเรื่องโดยรวม - ธรรมะช่วยแก้ไขปัญหามากมาย ในชีวิตประจำวันได้

แก่นเรื่องของตอน โมงยามของความคิด - การยึดติดกับความคิดเชิงลบทำให้เรา

เป็นทุกข์

ผู้สร้างงานได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับจุดที่ต้องระวังของการสร้างงาน ศิลปะการแสดงต่างๆ ที่จะสื่อสารแนวคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนา เช่น การตีความแนวคิดพุทธศาสนา คำศัพท์ที่ใช้ การเข้าถึงผู้ชม

ที่ยากก็คือเวลาเราสื่อสารไปแล้วมันไม่จริง บางทีบางคำมันเป็นเรื่องที่คิดขึ้นมาเองอย่างนี้ หมายถึงว่าเราจับใจความเราตีความผิด แล้วเอาไปใช้... หรืออะไรที่มันตลกๆ บางทีไม่ได้ดูความสำรวม ซึ่งเราก็พยายามจะจับตรงนั้นให้คุณ แต่ก็ได้ไม่ได้หมายถึงว่าเคร่งครัดหรืออะไรมาก ก็เลยมีความยากตรงนี้อันนี้ดีหรือไม่ดียังไง เป็นการยากของการทำละครแนวนี้เนี่ย ส่วนหนึ่งก็คือการเข้าถึงคนดู บางทีพูดลึกลงไปคนก็จะไม่เอา ซึ่งอันนี้มาจากประสบการณ์ทำละครเรื่องอื่น ที่บางทีมันไม่ใช่ละครธรรมดาแต่เราพยายามใส่เข้าไป แล้วก็กลายเป็นปัญหา... ซึ่งบางทีต้องทำให้อยู่ในกลางๆ ที่ทำให้ไม่คิดเพี้ยน แล้วก็ที่ชาวบ้านชอบ สนใจ... คนที่จะทำตรงนี้ก็จำเป็นต้องศึกษา แล้วมีครูบาอาจารย์ที่มีภูมิปัญญาหน่อยที่สามารถจะตรวจสอบให้เราเบื้องต้นได้เพื่อไม่ให้เราโดนโจมตีตอนออกฉาย (ธรร สิริพันธ์วรารณ, สัมภาษณ์, 2561)

4.2.6.4 ประเภทของละคร

- Sit-com เป็นละครแนวสนุกสนาน มีลักษณะล้อเลียนสถานการณ์จริงที่เกิดขึ้นเป็นละครจบในแต่ละตอน แต่ใช้นักแสดงชุดเดียวกัน ที่เล่นบทบาทเดิม

- จัดประเภทเป็นละครตลก (comedy) เนื้อเรื่องเบา ไม่เครียด เรื่องราวความสัมพันธ์และการช่วยเหลือกันของพระ เด็กวัด และชาวบ้าน ตัวละครพระมีความตลกบ้าง แต่ไม่ได้ลดทอนความน่าเชื่อถือของตัวละครพระไป

4.2.6.5 แนวการนำเสนอ (Style) และเทคนิคทางสื่อ (Media Techniques)

- ตลกด้วยจังหวะ เช่น แยมจะดักข้าวใส่บาตร แต่โทรศัพท์ดังขัดจังหวะหลายรอบ

- ธรรมชาติสอดแทรกด้วยการสลับเป็นข้อคิดจากละคร หรือบางครั้งอยู่ในคำเทศน์ของหลวงพ่อกับในละครโดยตรง (เช่น ฉากที่เทศน์ให้นักศึกษาฟัง เทศน์ให้พนักงานสวนสนุกฟัง)

- ตอนท้ายเรื่องจะขึ้นข้อคิดจากพระอาจารย์ต่างๆ เป็นการสรุปประเด็นหลักของละครตอนนั้นๆ ให้ผู้ชมอีกครั้ง

- เป็นละครทุนต่ำ ตัวละครและฉากไม่มากนัก

ภาพที่ 4.35 ข้อคิดจากพระอาจารย์ตอนท้ายเรื่อง

ที่มา : keepintouchtwo: 2554, ออนไลน์

4.2.7 หลวงตามหาชน

ถ่าย : บริษัท ทีวี ธันเดอร์ จำกัด (มหาชน)

ผู้กำกับ : ชัยยุทธ ชูศักดิ์ไพฑูริย์

ปีที่จัดแสดง : 2555

สถานที่จัดแสดง : ช่อง 3

4.2.7.1 เรื่องย่อ

หลวงพ่อบอกให้ “หลวงตานูญ” ไปเป็นเจ้าอาวาสวัดทุ่งกระทิง ซึ่งพระเนรมิตคิดคิดธรรมโดนชาวบ้านไล่ออกจากวัดหมด จนกลายเป็นวัดร้างมานาน ส่วนชาวบ้านตอนนี้ก็มัวเมาบายมุข หลวงตานูญตัดสินใจมาที่วัดทุ่งกระทิง เจอพวกวัยรุ่นช่อกุณวินเหล้าเมายากันในวัดและดูถูกว่าเดี๋ยวกี้เหมือนพระรุ่นก่อน ระหว่างกำลังปิดกวาดวัด “ยอด” เด็กวัด เข้าใจผิดคิดว่ามีคนมาค้อมๆ มองๆ จะขโมยของ ที่แท้เป็น “หมวดฉัตรชัย” ที่เพิ่งย้ายมาใหม่และมาขอปวารณาตัวรับใช้หลวงตา ส่วนผู้ใหญ่บ้านก็เข้ามาไหว้หลวงตา เกิดโรคกำเริบเสียชีวิต ชาวบ้านเห็นพ้องกันให้ “ทับทิม” ลูกสาวของผู้ใหญ่บ้านขึ้นเป็นผู้ใหญ่บ้านคนใหม่ ด้านชาวบ้านไม่ยอมรับคณะของหลวงตา แต่หลวงตาไม่กลับและบอกให้ทุกคนอยู่คู่ต่อไปเพื่อเรียกศรัทธาของชาวบ้านกลับคืนมา หลวงตานูญ ผู้ใหญ่บ้านทับทิม และหมวดฉัตรชัยช่วยกันดูแลชุมชน แก้ปัญหาให้ชาวบ้าน เช่น ลักขโมย เล่นการพนัน ทำร้ายร่างกาย ฯลฯ โดยมีอุปสรรคคือ “นายก อบต. สมบัติ” ที่คอร์รัปชันโครงการต่างๆ ที่จะมาพัฒนาหมู่บ้านและยังเปิดบ่อนวังด้วย สมบัติมีหลานชายชื่อ “เล้ง” เขาต้องการให้เล้งกำจัดทับทิม เล้งจะได้ขึ้นเป็นผู้ใหญ่บ้านแทน สุดท้ายสมบัติได้กลัศจรรย์กรรมะ กลับตัวเป็นคนดี ช่วยพัฒนาชุมชน ส่วนหมวดฉัตรชัยกับทับทิมแต่งงานกัน ในขณะที่หลวงตาออกธุดงค์

ในที่นี้ผู้วิจัยเลือกมา 1 ตอน เพื่อนำเสนอเรื่องย่อโดยละเอียด ดังนี้

ตอน ป่าล้อมเมือง

หลวงตาคิดแผน ป่าล้อมเมือง คือวิธีที่จะแก้ปัญหาให้ชาวบ้านทีละคนเพื่อเรียกศรัทธาของชาวบ้านกลับมา โดยคนแรกที่หลวงตาอยากได้ใจคือ ผู้ใหญ่ทับทิม ผู้ใหญ่มีปัญหาเกี่ยวกับนายก อบต. เพราะผู้ใหญ่ไม่เห็นด้วยกับงบที่นายก อบต. ขอย่างมีนอกมีใน นายก อบต. ไม่พอใจ ส่งสมุนมาก่อความวุ่นวายที่หมู่บ้าน ทับทิมจับได้กำลังจะเล่นงานเล้ง แต่หมวดมาห้ามไว้ ด้านหลวงตากระโดดลงไปช่วยเด็กที่ตกสะพานจนน้ำ พ่อแม่เด็กไม่ขอบคุณยังว่าเด็กว่าอย่ามาเล่นที่วัดนี้ แล้วพากลับบ้านทั้งๆ ที่จะเป็นไข้ หลวงตาดพลิ่ววิกฤตเป็นโอกาสด้วยการซ่อมสะพาน ทับทิมพบเด็กที่ตกน้ำไข้ขึ้นจึงพาไปหาหมอและได้รู้เรื่องทั้งหมดจากเด็ก เธอรู้สึกดีกับหลวงตาจึงซื้ออุปกรณ์ก่อสร้างมาให้ หลวงตาพยายามจะดึงผู้ใหญ่ทับทิมมาเป็นพวกให้ได้

4.2.7.2 วัดอุปสงค์ที่จัดแสดง

จากข้อความประชาสัมพันธ์ละครคือ “ผจญภัยไปกับหลวงตา หารรรักษ์กับธรรมะ” และตรงส่วน “เกี่ยวกับ” ในเฟชบุ๊กเพจ หลวงตามหาชน เขียนไว้ว่า “ละครสนุกสนานแฝงธรรมะสอนใจ”

แสดงถึงวัตถุประสงค์ของผู้สร้างงานที่ต้องการสื่อสารประเด็นธรรมะผ่านรูปแบบของละครที่มีความสนุกสนาน

4.2.7.3 สารหลักและความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา

แก่นเรื่องโดยรวม - ธรรมะช่วยแก้ไขปัญหาให้ชาวบ้านได้

แก่นเรื่องของตอนป่าล้อมเมือง - ความพยายามนำมาซึ่งความสำเร็จ

4.2.7.4 ประเภทของละคร

- Sit-com เป็นละครแนวสนุกสนาน มีลักษณะล้อเลียนสถานการณ์จริงที่เกิดขึ้น เป็นละครจบในแต่ละตอน แต่ใช้นักแสดงชุดเดียวกัน ที่เล่นบทบาทเดิม

- จัดประเภทเป็นละครตลก (comedy) เนื้อเรื่องเบา ไม่เครียด เรื่องราวการช่วยเหลือกันของพระและชาวบ้าน

4.2.7.5 แนวการนำเสนอ (Style) และเทคนิคทางสื่อ (Media Techniques)

- มีตัวละครยืนพื้น มีตัวละครใหม่บ้างในแต่ละตอน มีโครงเรื่องของแต่ละตอน เรื่องราวผูกโยงต่อเนื่องข้ามตอนกัน เช่น ตอนท้ายของตอน “มิตรคนใหม่” หลวงตาเกิดความคิดที่จะดึงศรัทธาชาวบ้านให้กลับมาหาพระและวัดอีกครั้ง หลวงตาเรียกว่า แผนป่าล้อมเมือง จึงสืบต่อเนื่องมาสู่ตอนต่อมาคือตอน “ป่าล้อมเมือง” คือพระจะเข้าไปช่วยแก้ปัญหาชาวบ้าน เข้าถึงชาวบ้านที่ละคนๆ และดึงให้ชาวบ้านมาศรัทธาวัดอีกครั้ง

- เป็นละครทุนต่ำ ตัวละครไม่มาก การแต่งกายเรียบง่ายเหมือนในชีวิตประจำวัน ฉากไม่มาก เป็นชนบทของไทย เน้นเรียบง่าย สมจริง

- ตอนจบขึ้นข้อคิดของท่าน ว.วชิรเมธี

ภาพที่ 4.36 ฉากหลวงตาขนไม้ไปซ่อมสะพานในตอนป่าล้อมเมือง

ที่มา : maneedrama: 2555, ออนไลน์

4.2.8 ศิล 5 คนกล้าทำธรรม

ถ่าย : บริษัท โพลีพลัส เอ็นเตอร์เทนเมนต์ จำกัด

ผู้กำกับ : กฤษฎา เตชะนิโลบล หลักเขต วลิกชาติ วัชรวิธ สังข์สุวรรณ

กีฟท์ สุภานันท์

ปีที่จัดแสดง : 2555-2558

สถานที่จัดแสดง : ช่อง 5

4.2.8.1 เรื่องย่อ

ขณะที่หน่วยซีล ทดสอบเพื่อคัดเลือกสมาชิกคนเก่งไปปฏิบัติงาน “ศีล” เข้าช่วยเพื่อนจนตัวเองเกือบจมน้ำตาย วิทยุณศีลหลุดไปทิ้งรถแต่มีจรรยาบอกว่ายังไม่ถึงเวลาของศีล เขาได้รับโอกาสให้มีชีวิตต่อไปแต่ต้องรับปากว่าจะเป็นคนดี ปฏิบัติตนอยู่ในศีล 5 ทั้งยังได้รับพลังพิเศษเห็นวิญญาณเพื่อช่วยเหลือให้ทุกสรรพสิ่งได้พบสิ่งดีงาม ศีลจึงรอดตาย

ต่อมาเขาและเพื่อนๆ อีก 4 คนได้รับคัดเลือกให้ไปปฏิบัติการที่หน่วยพิเศษเพื่อคลี่คลายคดีต่างๆ หัวหน้าของหน่วยนี้คือผู้กองยูซ่า มีผู้ช่วยคือหมวดแก้วดา จำหมาย และจำสมนึก ศีลได้รหัสคือ ซีล 5 หรือเบอร์ 5 เป็นคนที่คลี่คลายคดีได้มากที่สุดเพราะเขาสามารถติดต่อกับวิญญาณได้

ในช่วงท้ายศีลต้องต่อสู้กับ “โลกีย์” ที่มาทำร้ายหัวหน้ากับเพื่อนร่วมงานของเขา โลกีย์ยื่นข้อเสนอว่าจะปล่อยพวกเขาถ้าศีลตายและหายไปจากความทรงจำของคนทุกคน ศีลยอมเสียสละ เขาเลือกที่จะไป โลกีย์จึงต้องกลับรถไปด้วย หลังจากนั้นหน่วยซีลบางคนรู้สึกเหมือนกับว่ามีสมาชิกขาดหายไป แล้วพวกเขาก็ตั้งใจปฏิบัติงานกันต่อไป

ในที่นี้ผู้วิจัยเลือกมา 1 ตอน เพื่อนำเสนอเรื่องย่อโดยละเอียด ดังนี้

ตอน ม้าหันศพน

ชาวบ้านใกล้ตลาดพบชิ้นส่วนมนุษย์ถูกฆ่าหันศพน หน่วยซีลจึงมาสืบหาฆาตกรที่ฆ่า ขวัญใจ ลูกแม่ค้าขายผลไม้ ขวัญใจปรากฏตัวให้ศีลเห็น เขาเดินตามไปพบ ลูกหมู ลูกสาวพ่อค้าขายหมูกำลังตามตื้อ ชัง แฟนหนุ่มของขวัญใจ ลูกหมอบอกศีลว่าชังเป็นคนฆ่าขวัญใจเพราะเขาจีหึงและชอบทำร้ายขวัญใจ ตอนแรกหน่วยซีลวิเคราะห์ว่ามีผู้ต้องสงสัย 3 คน คือ 1. ชัย คลั่งไคล้ขวัญใจจนคลุ้มคลั่ง เป็นคนโรคจิต 2. ชัง แฟนของขวัญใจ 3. มิสเตอร์บ๊วก เพื่อนชายทางเน็ต ส่วนชาวบ้านต่างปักใจเชื่อว่านายชัยเป็นฆาตกรและพบอີได้ในบ้านด้วย เขาถูกจับกุมแต่แล้วหน่วยซีลก็พบว่าเขาเป็นโรคพาร์กินสันอย่างรุนแรง มือสั่นมาก ไม่น่าจะสามารถหันศพนได้ ศีลจึงไปสืบที่ตลาดอีก พบชังซึ่งได้เล่าให้ฟังว่าลูกหมูเป็นคนขี้โมโห อิจฉาขวัญ

ใจเพราะลูกหมูไม่มีใครคบ สัตว์มาคุยกับลูกหมูที่บ้าน พบอโด้ซ่อนไว้ ฝิขัวญใจมาชี้หลักฐานขวดแก้วที่ลูกหมูใช้ตีหัวเธอ หน่วยซีลจึงใช้น้ำยาพิษจนก็พบความเลือดที่อโด้และฟื้นเต็มไปหมด จึงจับกุมตัวลูกหมูไปสอบสวน เธอสารภาพว่าวันเกิดเหตุขัวญใจมาเล่นเน็ตที่บ้านเธอเหมือนเช่นเคย แต่ขัวญใจพูดว่าลูกหมูอิจฉาเธอที่มีผู้ชายมาจีบเยอะ และรู้ทันว่าเธอสนิทกับซังและตีสสนิทตัวขัวญใจเองเพราะลูกหมูอยากให้คนอื่นยอมรับ นอกจากนี้ยังโดนว่านิสัยประหลาด เหม็นหมู ลูกหมูโกรธมากที่โดนรังเกียจและดูถูก จึงปลั่งมือฆ่าขัวญใจตายด้วยการเอาขวดฟาดหัว จากนั้นก็ลงมือหั่นศพในบ้านแล้วแยกถุงทิ้งตามที่ต่างๆ ทั้งยังนำอโด้ไปซ่อนไว้ที่บ้านของซังเพื่อโยนความผิดด้วย

4.2.8.2 วัตถุประสงค์ที่จัดแสดง

เพื่อทำละครที่ส่งเสริมหรือสะท้อนสังคม ในขณะเดียวกันต้องตอบสนองผู้ชมด้านความบันเทิงด้วย ดังคำกล่าวของผู้สร้างงานที่ว่า

โปรเจกต์นี้เป็นของช่อง 5 กับโพลีพลัสที่เขาร่วมกันทำ ซึ่งโดยปกติสื่อละครที่ฉายที่ช่อง 5 มันต้องเป็นละครที่มีลักษณะส่งเสริมสังคม หรือว่าสะท้อนสังคม อันนี้คือเวย์ของช่อง 5 ก็เลยก่อเกิดอันนี้ขึ้นมา คือโพลีพลัสก็เหมือนเป็นผู้จัดที่ไปโคงกับช่อง 5 แล้วก็ทำละครนี้ขึ้นมา ก็เหมือนเป็นคอนเซ็ปต์ที่จะต้องหาเรื่องสักเรื่องหนึ่งที่ต้องเป็น 2 อย่างรวมกัน หนึ่ง คือมีความบันเทิงในลักษณะของละคร กับอีกส่วนหนึ่งคือละครที่ต้องตอบโจทย์ที่ช่อง 5 เขาต้องการ ก็เลยกลายมาเป็นซีรีส์ 5 (หลักเขต วลิตชาติ, สัมภาษณ์, 2561)

4.2.8.3 สารหลักและความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา

แก่นเรื่องโดยรวม - คนที่ไม่ปฏิบัติตามศีล 5 จะได้รับความทุกข์ยากเดือดร้อน
แก่นเรื่องของตอนฆ่าหั่นศพ - ความโกรธจนขาดสตินำหายนะมาสู่ตัวเองและผู้อื่น
ละครเรื่องนี้เนื้อเรื่องจะสอดแทรกข้อคิด และทำเรื่องสรุปข้อคิดหรือคำคมของละครตอนนั้นจากตัวละคร สีล ซึ่งผู้สร้างงานได้แสดงความเห็นว่าคำคมนั้นจะเน้นให้ผู้ชมเข้าใจง่ายและทำได้จริง ดังคำกล่าว

สุดท้ายของศีล 5 มักจะมีคำคม เหมือนคำแนะนำที่มาจากตัวละครเองก็คือศีล อันนั้นเราก็ต้องพิจารณาดีๆ เหมือนกัน คือบางอย่างเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริงในสังคม อย่างเรื่องความยุติธรรมหรือไม่ยุติธรรม มันไม่มีอะไรที่จนถึงวันนี้สังคมเราหรือสังคมทั่วโลกยังไม่มีความอะไรที่จะบอกได้เลยว่าอะไรคือมาตรฐานที่แท้จริง ดังนั้น คำคมหรือเหตุการณ์พวกนี้ในเรื่อง เราต้องพยายามกลางๆ แต่ก็ต้องให้คนเข้าใจได้ง่าย เหมือนคนฟังแล้วสามารถนำไปใช้ได้จริงๆ... ศีล 5 ไม่ใช่ละครที่แบบว่าบิดแต่เรื่องทางในศาสนาอย่างเดียว คือเอาความเป็นจริงเข้ามาบวกด้วยว่าปกติในสังคมเคยมีเรื่องแบบนี้เกิดขึ้นนะ แต่ว่าผลของมันจะเป็นยังไง หรือว่าความคิดหลังจากนั้นที่จะผ่านจากตัวศีลในแต่ละตอน มันควรจะเป็นสิ่งที่พูดแล้วคนเข้าใจ คนฟังง่ายๆ เข้าใจ แล้วก็ get มัน ไม่ใช่คำที่เป็นทางการสวดยหรู ศาสนามากจนคนแบบว่าอะไรอะ มันจะไม่ได้เป็นอย่างนั้นครับ มันจะไม่ใช่แบบ... เข้าใจ แต่ใครจะทำได้ละ (หลักเขต วลีชาติ, สัมภาษณ์, 2561)

4.2.8.4 ประเภทของละคร

- TV. Series จบในเวลาประมาณ 40 นาที ออกอากาศเป็นประจำ เนื้อหาในแต่ละตอนเป็นแนวเดียวกัน ใช้ผู้แสดงชุดเดียวกัน แต่เรื่องราวของคดีจะเปลี่ยนไป

- จัดประเภทเป็นละครสืบสวนสอบสวน (Suspense) ตัวเอกตามหาเรื่องราวเพื่อค้นหาตัวผู้กระทำความผิดในคดีต่างๆ เนื้อเรื่องมีความซับซ้อน น่าติดตามคล้ายละครหลังข่าว

4.2.8.5 แนวการนำเสนอ (Style) และเทคนิคทางสื่อ (Media Techniques)

- เล่าเรื่องผ่านมุมมองของตัวเอกคือ “ศีล” และตอนท้ายเรื่องหลังจากปิดคดีได้ ศีลก็จะมาคิดทบทวน (ซึ่งเราก็จะได้ยินเป็นเสียงของศีล) เป็นการสรุปข้อคิดของละครตอนนั้นๆ ให้ผู้ชมอีกครั้ง

- ฝึจะเป็นแบบเหมือนจริงตามสภาพที่เสียชีวิต น่ากลัวพอสมควร เช่น ตัวซีดเพราะจมน้ำตาย มีรอยมีดที่คอ ฯลฯ

- ตอนจบของเรื่อง มักจะมีคำคม เหมือนคำแนะนำที่มาจากตัวละครเอง ก็คือศีลและขึ้นแคปชั่นคำสอนในพุทธศาสนา

ภาพที่ 4.37 ตัวละครผีที่ถูกฆ่าหั่นศพ

ที่มา : PsatanOnAirII: 2556, ออนไลน์

4.2.9 ละครธรรมนำชีวิต

ถ่าย : บริษัท เทน เทเลมาร์เก็ต จำกัด

ผู้กำกับ : จรุงศักดิ์ วงศ์เหลือง

ปีที่จัดแสดง : 2555-2561

สถานที่จัดแสดง : ช่อง 3

4.2.9.1 เรื่องย่อ

เรื่องราวหลากหลายของคนที่มีปัญหาในมิติต่างๆ เช่น การทำงาน ความสัมพันธ์กับคนในครอบครัว ความสัมพันธ์ของคู่รัก ซึ่งเกิดจากการคาดหวังมากเกินไปหรือเชื่อมากับชีวิตเกินไป ไม่เดินทางสายกลาง การโกหกหลอกลวง การล้างแค้น ความลุ่มหลงในรูปและเงินทอง ความอิจฉาริษยา ฯลฯ ส่งผลกระทบกับคุณภาพชีวิตของตัวละคร หรือทำให้ตัวละครต้องพบกับความหายนะ หรือตัวละครบางส่วนที่คิดได้ ทำให้ชีวิตเดินไปในทางที่ดีขึ้น

ในที่นี้ผู้วิจัยเลือกมา 1 ตอน เพื่อนำเสนอเรื่องย่อโดยละเอียด ดังนี้

ตอน รดน้ำสังข์หลังน้ำศพ

หนุ่มโรงงานชื่อ อู๋หลงรัก ส้มจี๊ด จนหวั่นไหว และทุ่มเทเงินทองให้เพราะส้มจี๊ดอ้างว่าแม่ป่วย ถึงแม่เพื่อนของอู๋จะเตือนเขาว่าส้มจี๊ดโกหก แต่อู๋ก็ไม่ฟัง เมื่อส้มจี๊ดบอกว่าแม่ต้องผ่าตัดใช้เงินเป็นแสน อู๋ก็ลางานกลับต่างจังหวัดเพื่อไปงานอ้งที่นำหาเงินมาให้ ส้มจี๊ดสัญญาว่าถ้าหาเงินมาได้จะแต่งงานด้วย ต่อมาอู๋โดนยัดที่นา ไม่มีเงินใช้หนี้ เมื่ออู๋หมดตัว ส้มจี๊ดก็ตีตัวออกห่างไปมีแฟนใหม่ อู๋รู้สึกโกรธแค้นจึงเอาปืนมาขู่บังคับทุกคนในโรงงานให้จัดพิธีแต่งงานรดน้ำสังข์ให้เขากับส้มจี๊ด จากนั้นก็ยิงส้มจี๊ดและยิงตัวตายตาม

4.2.9.2 วัตถุประสงค์ที่จัดแสดง

ผู้สร้างงานต้องการสื่อสารรายการธรรมะให้น่าสนใจจึงเลือกใช้รูปแบบละคร เพื่อให้ผู้ชมสนใจและได้ข้อคิดจากการรับชม ดังคำกล่าว

ทางช่องต้องการทำให้รายการธรรมะเป็นรายการที่น่าสนใจ ทำ
ยังงให้รายการธรรมะที่พระจะให้ข้อคิด น่าสนใจ ก็เลยคิดว่าถ้าจะให้
พระมาขึ้นพูดเฉยๆ ดูแล้วคงไม่สนุก หลายคนก็คงไม่ชอบดูเพราะว่ามันมี
คนที่สนใจแต่เรื่องไม่เป็นเรื่องเยอะในรายการทีวี เยอะกว่าคนที่สนใจ
ทางธรรมะ ทางธรรมะนี่ก็มีเยอะ แต่ว่าด้วยกลุ่มของคนดูที่ดูทางช่อง 3
ช่อง 7 อะไรพวกนี้จะหนักไปทางด้านนี้แทนมากกว่า จะทำยังไงให้คน
กลุ่มนี้ได้ซึมซับเอาข้อคิดไปบ้าง วัตถุประสงค์หลักของรายการก็คือ
ได้ข้อคิดไปบ้าง (จรุงศักดิ์ วงศ์เหลือง, สัมภาษณ์, 2561)

4.2.9.3 สารหลักและความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา

แก่นเรื่องโดยรวม - ธรรมะช่วยแก้ปัญหาของคนในสังคมปัจจุบันได้

แก่นเรื่องของตอนรดน้ำสังข์หลังน้ำศพ - ความรักที่ไร้สตินำไปสู่โศกนาฏกรรม

ผู้สร้างงานละครเรื่องนี้เน้นวิเคราะห์ปัญหาในสังคมปัจจุบัน จากนั้นหาหลักธรรม
ที่จะมาช่วยกระตุ้นเตือนหรือแก้ไข้ปัญหา เช่น ความโลภ การละเลยเรื่องที่สมควรทำของคนทุกวันนี้ ทั้งนี้
ผู้สร้างงานได้กล่าวถึงความยากหรือจุดที่ต้องระวังในการนำเสนอละครสื่อสารแนวคิดพุทธศาสนา ดังนี้

ค่อนข้างยากเพราะว่าต้องสอนให้เข้าประเด็น ไม่งั้นกลัวว่าจะงง
ว่าเราสอนประเด็นอะไร บางทีจะสอนประเด็นบางอย่าง บางทีง่ายๆ ก็
ไม่ได้ ก็ต้องคิดให้เป็นสากลด้วย ต้องคิดให้เหมือนละครด้วย ก็เลยทำ
ยังงให้มันกลมกลืนกันทั้งสองอย่าง ถ้าไปธรรมะจำก็ไม่ได้ การจะไป
สอนคนให้ต้องอย่างนั้น ต้องอย่างนี้ คนก็ไม่ชอบนะ ต้องมีเทคนิค ต้องมี
การเป็นละครอะไรขึ้นมา ซีรียอะไรขึ้นมาสักอย่าง เพื่อไม่ให้รู้สึกว่ามัน
กำลังสอนคุณนะ (จรุงศักดิ์ วงศ์เหลือง, สัมภาษณ์, 2561)

4.2.9.4 ประเภทของละคร

- Anthology Series / Anthology Drama เป็นละครที่จบในตอนเลย ผู้แสดงไม่ใช่ชุดเดียวกัน และเรื่องราวแต่ละตอนไม่เกี่ยวข้องกันเลย

- จัดเป็นละครชีวิต (Drama) เสนอเรื่องราวปัญหาในชีวิตของมนุษย์ ด้วยการจำลองสถานการณ์สั้นๆ ง่ายๆ ส่วนใหญ่เป็นปัญหาที่พบในชีวิตประจำวัน ไม่ถึงขั้นเรื่องบาปกรรม

4.2.9.5 แนวการนำเสนอ (Style) และเทคนิคทางสื่อ (Media Techniques)

- เริ่มจากปล่อยเสียงผู้บรรยายแนะนำตัวละครและเกริ่นเข้าละคร หลังจบละคร ขึ้นตัวหนังสือข้อคิด / บทสรุป ต่อด้วยคำสัมภาษณ์ของพระอาจารย์ต่างๆ เกี่ยวกับประเด็นหลักที่ละครนำเสนอ ประมาณ 1-1.30 นาที (ขณะปล่อยเสียงพระอาจารย์ก็ตัดสลับกับภาพในละครด้วย)

- เป็นละครทุนต่ำ เนื่องจากเวลาออกอากาศน้อยมาก ประมาณ 3-4 นาที จึงมีฉากน้อยและตัวละครน้อย ประมาณ 3-4 ตัวละคร

ภาพที่ 4.38 พระอาจารย์พูดเกี่ยวกับประเด็นหลักที่ละครนำเสนอ

ที่มา : youtube: 2556, ออนไลน์

4.2.10 เณรจำ

ถ่าย : บริษัท เซ็นส์ เอ็นเตอร์เทนเมนต์ จำกัด

ผู้กำกับ : สุธเขต เพชรบรรพ์, พฤกษ์ เอมะรุจิ

ปีที่จัดแสดง : 2556

สถานที่จัดแสดง : ช่อง 7

4.2.10.1 เรื่องย่อ

หลวงพ่อกับเณรเพชรสอนหลักธรรมและช่วยเหลือแก้ไขปัญหาให้ชาวบ้าน โดยมีหมอดีว หมอหนุ่มในหมู่บ้าน ทำงานที่อนามัย บางครั้งก็ได้ติดตามเณรตอนบิณฑบาตด้วย ทั้งหลวงพ่อกับเณรเพชร และหมอดีวใช้หลักธรรมในการชี้แนะแนวคิด แนวทางปฏิบัติต่างๆ ให้ชาวบ้าน เช่น ให้ใช้ทาง

สายกลางในการลดน้ำหนัก ให้มีความสมถะ โกหกเป็นสิ่งไม่ดี ไม่ว่าจะเป็นโกหกคนอื่นหรือโกหกตัวเอง ไม่ควรมกมาย เชื่อคุณไสย หรือสิ่งเหนือธรรมชาติต่างๆ ความอิจฉามีแต่จะก่อให้เกิดโทษ ฯลฯ

หมอเดียวแอบชอบครูสาวชื่อ เพ็ญฟ้า ซึ่งบางครั้งเพ็ญฟ้าก็หลงทำอะไรตาม กระแสหรือเชื่อคนง่าย หมอเดียวจึงได้เตือนสติเธอ หมอเดียวมีคู่แข่งคือ สาระ ชายหนุ่มที่ตามจีบเพ็ญฟ้าอยู่ ส่วนหมอเดียวเองนั้นก็ก็มีผู้หญิงมาชอบเขาอยู่เช่นกัน ชื่อ ซาซ่า

ตอนท้ายเพ็ญฟ้าถูกบังคับแต่งงานกับสาระ ในงานแต่ง หมอเดียวเข้ามาขัดขวาง โดยบอกว่าผลตรวจเลือดของเฮียเลี้ยง (พ่อของสาระ) ไม่มีอะไรผิดปกติ เฮียเลี้ยงแข็งแรงดี ความจริงจึงปรากฏว่าเฮียเลี้ยงโกหกว่าป่วย เพราะอยากให้จัดงานแต่งงานขึ้น งานแต่งจึงล้มเลิกไปกลางคัน หลังจากเหตุการณ์นี้เพ็ญฟ้ากับหมอเดียวจึงต่างรู้ใจตัวเองมากขึ้นว่ามีความรู้สึกดีๆ ต่อกัน

ในที่นี้ผู้วิจัยเลือกมา 1 ตอน เพื่อนำเสนอเรื่องย่อโดยละเอียด ดังนี้

ตอน เณรจำปะทะอาจารย์คง

ชาวบ้านไม่เข้าวัดเพราะพากันไปหาอาจารย์คง หรือก็คือ เบิ้ม แพนหมวยเล็ก ซึ่งเป็นวัยรุ่นในหมู่บ้านนั่นเอง ก่อนหน้านั้นเบิ้มไปเที่ยวป่าและได้เรียนวิชากับหมอผี กลับมาจึงกลายเป็นอาจารย์คงที่มีองค์ประทับ รู้ดวงชะตาชีวิตของทุกคน มีของขลังอย่างน้ำมันพราย ตะกรุด และอ้างว่าเหาะเหินเดินอากาศได้ หมวยเล็กมาปรึกษาหลวงพ่อบอก อยากให้ช่วยให้เบิ้มเลิกเป็นอาจารย์คง แต่หลวงพ่อบอกว่าเป็นความเชื่อส่วนตัวของเบิ้มและชาวบ้าน หลวงพ่อบอกช่วยไม่ได้ ด้านอาจารย์คงหลอกขายน้ำมันผีกระหังให้ชาวบ้าน อ้างว่าเป็นเมตตามหานิยม คนที่ใช้จะมีเสน่ห์และได้เงินทองจากเพศตรงข้าม อาจารย์คงได้เงินมากมาย เณรมาหาบอกว่าอย่าหลอกตัวเองและคนอื่น อาจารย์คงบอกว่าเขายังรู้ฟ้าดิน รู้ทุกเรื่อง เณรยืนอยู่ที่บันไดจึงถามว่าเณรจะเดินขึ้นหรือลง ซึ่งอาจารย์คงตอบผิดตลอด เบิ้มสำนึกผิดและขอโทษ แต่ปรากฏว่าชาวบ้านมาได้ยินความจริงหมดแล้วจึงเข้ามารุมประหารชีวิตเบิ้ม เณรกลับวัดถูกหลวงพ่อบอกทำโทษให้กวาดลานวัดเพราะเข้าไปยุ่งกับเรื่องนี้แม้จะมีส่วนคืออยู่ข้าง

4.2.10.2 วัตถุประสงค์ที่จัดแสดง

เพื่อให้ผู้ชมได้นำข้อคิดไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ดังคำกล่าวของผู้สร้างงานที่ว่า

นับเป็นโอกาสดี ที่ทางช่อง 7 สี ให้โอกาสผู้ผลิตรุ่นใหม่ได้

พิสูจน์ฝีมือ และนับเป็นครั้งแรกที่ เซ็นส์ เอ็นเตอร์เทนเมนต์ ได้รู้กผลิต

ละครซิทคอม เณรจำ กับละครซิทคอมน้ำคิ ดูได้ทุกเพศทุกวัย ดูได้ทั้ง

ครอบครัวกับความสนุกพร้อมสาระจากคำสอน พร้อมแง่คิดดีๆ จากทุก

มุมโลก มาถ่ายทอดสู่สังคมไทยผ่านตัวละคร เพื่อส่งมอบความสุขให้คุณ
ผู้ชม และสามารถนำคำสอน หรือข้อคิดต่างๆ จากละครชีวิตคอม เนรจำ
ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ได้อย่างมีความสุขครับ

(วรารุณ เชนธนากุล: 2555, ออนไลน์)

4.2.10.3 สารหลักและความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา

แก่นเรื่องโดยรวม - ธรรมะช่วยแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้

แก่นเรื่องของตอนเนรจำปะทะอาจารย์คง - คนหลอกลวงย่อมพบจุดจบที่ไม่ดี

4.2.10.4 ประเภทของละคร

- Sit-com เป็นละครแนวสนุกสนาน มีลักษณะล้อเลียนสถานการณ์จริงที่เกิดขึ้น
เป็นละครจบในแต่ละตอน แต่ใช้นักแสดงชุดเดียวกัน ที่เล่นบทบาทเดิม

- จัดเป็นละครแนวตลก (comedy) อย่างชัดเจน ความตลกน่ารักของเนรและ
ชาวบ้าน แต่ถึงมีความตลก ตัวละครพระเนร ก็ยังมีความน่าเชื่อถือ และจะมีคำพูด คำสอนดีๆ เสมอ

4.2.10.5 แนวการนำเสนอ (Style) และเทคนิคทางสื่อ (Media Techniques)

- เป็นละครทุนต่ำ ตัวละครและฉากน้อย ส่วนใหญ่ถ่ายทำในสตูดิโอตามฉากที่เช่า
ไว้ ไม่ได้ถ่ายทำในสถานที่จริง เช็ตฉากง่ายๆ ขึ้นมา เช่น ร้านข้าวแกง ห้องในโรงพยาบาล ป้ายรถประจำทาง

- ความตลกส่วนหนึ่งเกิดจากความน่ารักของเนร ด้วยความเป็นเด็ก เช่น หลวงพ่อ
ถามจะกินเอาอร่อยหรือกินเอาอิ่ม เนรตอบ “ได้ทั้งสองอย่างก็คืนะจ๊ะ” (เนรจะขานหรือพูดลงท้ายว่า “จ้า”
หรือ “จ๊ะ”)

- เครื่องแต่งกายนักแสดงหญิงมีสีสันและลวดลายสดใสเกินจริง

- คำสอนต่างๆ มาจากตัวละครพระ เนร ตอนจบ เนรจะมาพูดสรุปข้อคิดจาก
ละครอีกที (พูดเหมือนตัวหนังสือที่ขึ้นจอและให้เครดิตแหล่งที่มาของข้อความ)

ภาพที่ 4.39 ฉากป้ายรณรงค์ประจำทาง

ที่มา : Iliana Clements: 2560, ออนไลน์

ภาพที่ 4.40 เครื่องแต่งกายนักแสดงมีสีสันสดใส

ที่มา : Iliana Clements: 2560, ออนไลน์

4.3 สื่อภาพยนตร์

4.3.1 มากับพระ

ถ่าย : พระนครฟิลม์

ผู้กำกับ : อุดม อุดมโรจน์

ปีที่จัดแสดง : 2549

สถานที่จัดแสดง : โรงภาพยนตร์ทั่วไป

4.3.1.1 เรื่องย่อ

เตี้ยของเล็กเชื่อว่าลูกชายของตนจะมีเคราะห์จึงให้บวชและต้องไปอยู่ไกลๆ เตี้ยจึงให้ “เณรเล็ก” ไปอยู่ที่วัดบนภูเขาในต่างจังหวัดชื่อ วัดทองพันชั่ง เป็นเวลา 3 เดือน ระหว่างเดินทางจากกรุงเทพฯ ไปภาคเหนือโดยรถไฟ เณรเล็กได้พบกับ “พล” และ “แดงโม” ซึ่งนั่งอยู่ใกล้ๆ กัน แแดงโมกำลังออกหัก เมมาเบียร์ โวยวายตลอดทาง

เมื่อลงรถไฟเนรโก๊ะก็มารับเนรเล็กขี่ม้าไปที่วัดบนภูเขา แดงโมไปอยู่ที่บ้านพ่อคือ “กำนันยศ” ส่วนพลที่ตกงานอยู่ก็เข้าพักที่โรงแรม ต่อมาพลเจอแดงโมโดยบังเอิญที่ร้านอาหารขณะที่เธอกำลังเขามีเรื่องกับคนในร้านอยู่ พลจึงช่วยเธอออกมา และได้ไปพบกันอีกที่วัดทองพันชั่ง ทั้งสองอาสาเป็นครูสอนเด็กชาวเขา ส่วนเนรเล็กก็ต้องปรับตัวจากชีวิตคนเมืองมาอยู่วัดป่า โดยมีพี่เลี้ยงคือ “เนรโก๊ะ”

ครั้งหนึ่งเนรเล็ก เนรโก๊ะ และพระหลักรวมกลุ่มกันขี่ม้าเล่น ทำให้ลูก “หลวงพี่สิทธิ์” เจ้าอาวาส ลงโทษด้วยการให้ไปสวดมนต์ นอกจากวัตรปฏิบัติของสงฆ์แล้ว หลวงพี่สิทธิ์และพระที่วัดนี้ผูกพันกับชาวเขา หลวงพี่พยายามโน้มน้าวชาวเขาให้ทำเกษตรแบบชีวภาพ ไม่ใส่ปุ๋ยเคมี เพราะทุกวันนี้ชาวเขายากจนเป็นหนี้ เพราะกู้เงินมาซื้อปุ๋ยเคมี ยามล่าแมลงจากกำนันยศ กำนันยศจึงไม่พอใจและเชื่อว่าถ้าชาวเขานั่งฟังเรื่องเกษตรชีวภาพจากหลวงพี่สิทธิ์และพล เขาจะไม่ผ่อนปรนเรื่องนี้สินให้ ทุกคนจึงต้องกลับบ้านกันหมด

ต่อมา “โทนี่” ผู้ร้ายที่พ้นโทษจากติดคุก 30 กว่าปีจะมาขูดหาทองที่เคยแอบฝังไว้ และพบว่าปัจจุบันอยู่ใต้โบสถ์วัดทองพันชั่ง จึงไปขอความร่วมมือจากกำนันยศเพื่อมาขุดพื้นโบสถ์ และตกลงว่าจะแบ่งทองกัน วัดทองพันชั่งนี้สร้างบนที่ดินของกำนันยศ เขาจึงจะมาเอาที่ดินคืนและให้พวกหลวงพี่ทั้งหลายย้ายไปที่ใหม่ หรือถ้าไม่ย้ายหลวงพี่ต้องเอาเงิน 10 ล้านมาซื้อที่ดินนี้ เนรเล็กจึงโทรศัพท์หาพี่เลี้ยงเอาเงินมาให้ แต่เมื่อมาถึง กำนันยศก็กลับคำ บอกว่าไม่ขายแล้ว และยื่นกรานที่จะพาโทนี่เข้าไปขุดโบสถ์ กลุ่มของกำนันและชาวบ้านที่ต้องการปกป้องวัดจึงปะทะกัน แต่แล้วกลุ่มของกำนันที่ติดอาวุธก็สามารถเข้าไปขุดโบสถ์ได้ ปรากฏว่าเมื่อขุดเจอหีบแต่ไม่มีทอง พบแต่หัวกะโหลกของโจรที่เคยหักหลังกันกับโทนี่ โทนี่ผิดหวังมากจึงกลายเป็นบ้า

อันที่จริงทองคำนั้นมิหลวงปู่ที่วัดทองพันชั่งที่อยู่วัดนี้มานานรู้เรื่องและได้นำมาหล่อเป็นพระประธานในโบสถ์นั่นเอง แล้วจับปูนทับไว้เพื่อรอเจ้าของทองคำที่แท้จริง ด้านกำนันยศก็ล้มป่วยเพราะแพ้ปุ๋ยเคมีจึงเลิกขายปุ๋ย หลวงพี่สิทธิ์ทำหน้าที่เป็นพระนักพัฒนาต่อไป ส่วนแดงโมนั้นแฟนมาตามจ้อแต่เธอไม่กลับไป จึงตัดสินใจสอนเด็กๆ อยู่กับพลต่อ ด้านเนรเล็กก็เดินทางกลับกรุงเทพฯ เมื่อครบ 3 เดือน และตั้งใจว่าจะกลับมาบวชที่วัดทองพันชั่งอีกครั้ง

4.3.1.2 วัตถุประสงค์ที่จัดแสดง

เป็นโจทย์ของค่ายหนังและผู้กำกับที่ต้องการนำเสนอเกี่ยวกับพระบนคอยที่ขี่ม้าบินขบถ ดังคำกล่าวของที่ปรึกษาบทภาพยนตร์และที่ปรึกษาด้านศาสนา ดังนี้

มันเป็นโจทย์ของพระนครฟิล์มในยุคนั้นคือหนังพระชายดี มีเยอะเลย ส่วนใหญ่ก็จะเป็นหนังพระตลก พระนครฟิล์มก็มาจับทางหนังพระตลก พอที่อุดม อุดมโรจน์ ผู้กำกับ เขาก็เสนอไอเดียเกี่ยวกับพระบนยอดคอยมาบิณฑบาต ข้ามเขาหลายลูกเลย ให้พระจี๋มาอะไรอย่างนี้ก็น่าสนใจดี เขาก็เลยเสนอพระนครฟิล์มไป เขาก็โอเคให้ผ่าน (บุญส่ง นาคภู, สัมภาษณ์, 2561)

4.3.1.3 สารหลักและความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา

แก่นเรื่อง - โลกมาก่อให้เกิดแต่ความทุกข์

ภาพยนตร์เรื่องนี้นำเสนอภาพของพระ ซึ่งผู้สร้างงานได้ศึกษาหาความรู้และอาศัยประสบการณ์ส่วนตัวที่เคยบวชเป็นพระ รวมถึงใช้ความระมัดระวังในการนำเสนอภาพพระให้ถูกต้อง ไม่ผิดเพี้ยน ดังคำกล่าวของผู้สร้างงาน

ถ้าพี่ทำหนังพระก็ต้องเป๊ะ ห่มผ้าต้องถูก ทุกอย่างต้องถูกหมด ภาษาวาทกรรม วาจาพระต้องถูก ไม่มีผิดแม้แต่นิดเดียว เป๊ะหมด ดูแล้วมันคลาสสิกหมด เพราะว่าพระในประเทศที่ดูยอมรับหมด แต่หนังพระในเมืองไทย คือพระบางที่ไม่ยอมรับ ไม่ใช่ที่ว่า มั่วนี้ หนังที่พระถึงขั้นบอกว่า โยมนี้เป็นแบบว่าคัมภีร์เลย หนังนี้เป็นคลาสสิก เป็นสัจธรรมไปเลย ก็คือยอมรับได้เลย ไม่มีผิดเพี้ยน (บุญส่ง นาคภู, สัมภาษณ์, 2561)

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากเป็นภาพยนตร์ตลก ผู้สร้างงานได้สร้างตัวละครพระหลายรูปแบบ ทั้งพระที่ตลก พระที่เคร่ง ดังคำกล่าว

คือมีตลกตัวตามอะเยอะ แต่พระจริงๆ พระต้องรักษาวินัย สังเกตไหมตัวละครพระจะมีหลายชั้นนะ หลวงปู่รูปหนึ่งซึ่งเป็นเหมือนพระลึกลับในวัด แล้วก็มีพระหนุ่มคือ อ่ำ อัมรินทร์ แล้วก็มีพระลูกวัด มีเณร เราเล่าผ่านมิติหลายมิติ หลายเลเยอร์ของพระ (บุญส่ง นาคภู, สัมภาษณ์, 2561)

4.3.1.4 ประเภทของภาพยนตร์

- ภาพยนตร์ตลก (Comedy Film) เรื่องราวหรือเนื้อหาสาระเป็นประเด็นที่สำคัญ แต่ใช้มุกตลกเป็นส่วนประกอบในการเดินเรื่องเท่านั้น ความตลกเกิดจากสถานการณ์ และตัวละครพระ เช่น พระหลับ จะหลับตลอดเวลาขนาดตอนกราบพระพุทธรูปยังหลับ, พระกลั้วผี วิ่งหนีในป่าช้า แต่ก็มีพระM ที่น่าเชื่อถือ และมีคำสอนดีๆ เช่นกัน

- ไม่มีความรุนแรงในเรื่อง ตัวร้ายไม่ตาย แต่เป็นบ้า หรือป่วยด้วยความโลภของตัวเอง ความตลกไม่มีลักษณะเอะอะโวยวาย ไม่หยาบคาย

- โครงเรื่อง (plot) แบบเส้น เรื่องค่อยๆ ดำเนิน ตัวละครพบปัญหาอุปสรรคและการคลี่คลาย

4.3.1.5 แนวการนำเสนอ (Style) และเทคนิคทางสื่อ (Media Techniques)

- ฉากเน้นธรรมชาติสวยงาม ป่า ภูเขา เขียวสวย ตลอดจนตรึงบรรเลงให้รู้สึกสบายใจ และศรัทธาพระบนภูเขา

- เสียงไม่ปรุงแต่งมาก ได้ยินเสียงแมลงตามธรรมชาติ

- เสื้อผ้าในชีวิตประจำวัน ฉากส่วนใหญ่อยู่ในชนบท

ภาพที่ 4.41 ฉากพระจี๋ม้าไปบิณฑบาต

ที่มา : พระนครฟิล์ม: 2549, วิดิทัศน์

4.3.2 พระพุทธเจ้า (The Life of Buddha)

ถ่าย : Media Standard Co.,Ltd.

ผู้อำนวยการผลิต : วัลลภา พิมพ์ทอง

ปีที่จัดแสดง : 2550

สถานที่จัดแสดง : โรงภาพยนตร์ทั่วไป

4.3.2.1 เรื่องย่อ

หลังจากพระมหาสีริรมหามายาให้กำเนิดพระโอรส อติตะดาบสได้ขอเข้าเฝ้าพระกุมารและทำนายว่าจะได้บรรลुเป็นพระพุทธเจ้า แต่พระเจ้าสุทโธทนะไม่เชื่อ จากนั้นก็ได้ให้เหล่าพราหมณ์มาทำนายก็ได้ทำนายเป็น 2 ทางว่า ถ้าพระโอรสครองจรวาสาจะได้เป็นกษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ แต่ถ้าเสด็จออกผนวชจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า มีแต่พราหมณ์โกณฑัญญะที่ทำนายว่าจะออกผนวชแน่นอน หลังจากนั้น 7 วัน พระมารดาก็สิ้นพระชนม์ เจ้าชายเติบโตใหญ่ เสาเรียนศิลปวิทยาการต่างๆ จนชำนาญ ระหว่างเตรียมขึ้นเป็นกษัตริย์ พระเจ้าสุทโธทนะได้ให้ไปอยู่ที่ปราสาท 3 ถุฑ์ที่มีแต่ความสวยงาม ต่อมาเจ้าชายสิทธัตถะได้อภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงพิมพา

13 ปีต่อมา เจ้าชายรู้สึกเบื่อชีวิตในปราสาทจึงอยากนั่งรถม้าออกไปข้างนอก เทวดาจึงแปลงกายลงมาเป็นคนแก่ คนเจ็บ คนตาย เพื่อให้ทอดพระเนตร นอกจากนี้เจ้าชายยังพบนักบวชด้วย เจ้าชายจึงกลับมาใคร่ครวญเรื่องการหลุดพ้น ขณะเดียวกันเจ้าหญิงพิมพามีพระประสูติกาล คือ เจ้าชายราหุล คิณนั้นเจ้าชายสิทธัตถะเห็นนางรำนอนระกระระกะไม่สวยงาม จึงคิดปลง อยากบวช ได้แอบหนีออกจากวังพร้อมนายฉันทะ

เมื่อบวชแล้วท่านได้ออกแสวงหาทางดับทุกข์ ศึกษาจากอาจารย์ต่างๆ แต่ก็ยังไม่พบทางดับทุกข์ ปัญจวัคคีย์ได้คอยมาปรนนิบัติรับใช้ขณะที่ท่านทรมานกาย บำเพ็ญทุกรกิริยา แต่ก็ไม่ใช่หนทางดับทุกข์ ท่านจึงเริ่มเสวยอาหารและยึดหลักทางสายกลาง ปัญจวัคคีย์ไม่พอใจ หาวว่าท่านละความเพียรจึงขอลาไป ท่านได้ไปประทับใต้ต้นโพธิ์และตั้งจิตจะไม่ยอมลุกจนกว่าจะบรรลु

พญามารบันดาลให้เหล่ามารมาผจญแต่ก็ทำอะไรท่านไม่ได้ ท่านได้กำหนดลมหายใจเข้าออกจนจิตใจสงบและได้ตรัสรู้ พญามารส่งลูกสาวทั้งสามคือ รากะ อร์ดี (โอรธ) และตันหามา ยั่วชวน แต่ก็ไม่ทำอะไรท่านไม่ได้ พระพุทธเจ้าต้องการให้ผู้อื่นรู้ตามด้วยจึงไปโปรดปัญจวัคคีย์โดยแสดงธรรม จักกัปปวัตนสูตร ปัญจวัคคีย์ขอบวชแล้วเที่ยวจาริกไปประกาศพระศาสนา ทรงโปรดชฎิล 3 พี่น้อง เหล่าชฎิลได้ขอบวชจำนวนมาก ทรงแสดงธรรมแก่พระเจ้าพิมพิสารตามสัญญา ทรงตั้งพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะเป็นพระอัครสาวกเบื้องขวา เบื้องซ้าย

ต่อมาพระเจ้าสุทโธทนะเชิญมาโปรดญาติ จึงทรงได้ไปเยี่ยมพระบิดา พระนางพิมพา และราหุล ราหุลได้บวชเณร จากนั้นพระพุทธเจ้าไปโปรดพุทธมารดาบนสวรรค์ โปรดองคภูมิลที่ กำลังวังไถ่ฆ่าคน ช่วงขณะนั้นพระเทวทัตต้องการให้พระพุทธเจ้าสิ้นพระชนม์จึงคิดอุบายปล่อยช้างตกมัน มาทำร้าย กลิ้งหินใส่แต่พระพุทธเจ้าไม่เป็นอะไร และยังสร้างความแตกแยกในหมู่สงฆ์ ต่อมาพระเทวทัตป่วยหนัก โคนธรรณีสืบตกรอกเวจี ส่วนพระสารีบุตรสิ้นหลังจากไปโปรดมารดา พระโมคคัลลานะโดน

โจรทูปตีตาย พระอานนทจึงเป็นผู้ดูแลปรนนิบัติพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าได้เทศน์ให้ภิกษุทั้งหลายฟังก่อนเสด็จดับขันธปรินิพพาน

4.3.2.2 วัตถุประสงค์ที่จัดแสดง

เพื่อเผยแพร่พระประวัติและธรรมะของพระพุทธเจ้าโดยเฉพาะกับเด็กๆ อีกทั้งเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ในพระราชวโรกาสที่ทรงมีพระชนมายุครบ 80 พรรษา ในพ.ศ. 2550

4.3.2.3 สารหลักและความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา

แก่นเรื่อง - เกิด แก่ เจ็บ ตาย ทำให้เกิดทุกข์ จงปฏิบัติเพื่อไปสู่การดับทุกข์

4.3.2.4 ประเภทของภาพยนตร์

- ภาพยนตร์แอนิเมชันเกี่ยวกับชีวประวัติบุคคลสำคัญ (Biopics)
- โครงเรื่อง (plot) แบบเส้น เล่าเรื่องพุทธประวัติตั้งแต่ประสูติถึงปรินิพพาน เนื้อเรื่องมีความเครียด และแสดงความยิ่งใหญ่ของตัวละครพระพุทธเจ้า

4.3.2.5 แนวการนำเสนอ (Style) และเทคนิคทางสื่อ (Media Techniques)

- จัดเป็นภาพยนตร์แนว (Epic-Historical Film) คือ ฉากและสถานที่มีความตื่นตาตื่นใจ สวยงามยิ่งใหญ่ และเป็นเรื่องราวในประวัติศาสตร์ ที่ต้องลงทุนสูง จึงใช้รูปแบบการนำเสนอเป็นการ์ตูนแอนิเมชัน (Animated) ฉายเส้นประณีต สีสันสดใส
- เปลี่ยนฉากค่อนข้างเร็วเพราะต้องเล่าพุทธประวัติตั้งแต่ประสูติถึงปรินิพพาน แต่ก็ได้รายละเอียด ได้ครบอย่างอติตะดาบสได้ขอเข้าเฝ้าพระกุมารและทำนายว่าจะได้บรรลุเป็นพระพุทธเจ้า, พระสารีบุตรสิ้นหลังจากไปโปรดมารดา พระโมคคัลลานะโดนโจรทูปตีตาย
- ส่วนใหญ่ดำเนินเรื่องด้วยบทสนทนาของตัวละคร มีส่วนน้อยเป็นเสียงบรรยาย เช่น ตอนทรงนั่งบำเพ็ญ ไกลจะตรัสรู้ แทรกเพลงให้ผู้ชมเกิดความเพลิดเพลิน ตอนนางสุชาดากวนข้าวมธุปายาส มีบ่าวไพร่เดินรำ
- จัดเป็นละครศาสนา (Religious Film) ที่ตัวเนื้อเรื่องกล่าวถึงศาสดา หรือประเด็นของศาสนานั้นๆ เป็นหลัก มีการค้นคว้าเพื่อเขียนบทภาพยนตร์ มีที่ปรึกษาด้านข้อมูลและเนื้อหาทางธรรม ออกแบบตัวละคร ฉาก คนตรีประกอบ เพลงประกอบ การพากย์เสียง

ภาพที่ 4.42 ตัวละคร เจ้าชายสิทธัตถะ

ที่มา : Media Standard: 2550, วิดิทัศน์

ภาพที่ 4.43 ฉากमारผจญพระพุทธรเจ้า

ที่มา : Media Standard: 2550, วิดิทัศน์

4.3.3 หลวงพี่กับผีนุ่น

ถ่าย : สหมงคลฟิล์ม

ผู้กำกับ : ดุลยสิทธิ์ นิยมกุล

ปีที่จัดแสดง : 2552

สถานที่จัดแสดง : โรงภาพยนตร์ทั่วไป

4.3.3.1 เรื่องย่อ

“เลื้อ” เป็นเซลล์แมน มีปัญหาด้านการเงิน โดนขีตรด เลื้อชอบหลอกลวงขายเครื่องกรองน้ำให้คนแก่ จนถูก “จำคงเดช” ตามจับตัว แต่เขาก็หนีรอดไปได้ เขาหนีไปบวชที่ต่างจังหวัดซึ่งเป็นบ้านเกิดแม่ เพราะแม่บอกว่าหลังบวชแล้วจะให้แต่งงานกับหมวย สาวสวยในหมู่บ้าน

ในหมู่บ้านนั้นยังมี “แม่ปริก” เจ้าของตลาดจอมงกที่เดินเก็บค่าเช่าแผงจากพวกแม่ค้า แม่ปริกไม่ชอบพระเพราะพระไม่ยอมบวชให้ลูกชายแก่ที่สติไม่สมประกอบ ชาวบ้านเรียกลูกแก้วว่า “ไอ้อ่อน”

วันหนึ่งขณะที่หลวงลุงเจ้าอาวาสและพระเสื่อมาภิณฑาต หลวงลุงจึงฝากไอ้อ่อนบอกแม่ปริกด้วยว่า ดันขนุนของวัดที่อยู่ริมรั้วติดกับบ้านแม่ปริกนั้นให้เก็บลูกขนุนไปกินได้ แต่ไอ้อ่อนดันไปบอกแม่ว่าพระบอกว่าห้ามกิน แม่ปริกจึงโมโหเอาไม้ไปสอยลูกขนุน ขนุนลูกใหญ่หล่นลงมาใส่แม่ปริกตาย ชาวบ้านโดยเฉพาะพวกแม่ค้าต่างพากันดีใจ

ช่วงที่ต้องสวดศพแม่ปริกนั้นบังเอิญหลวงลุงเจ้าอาวาสติดธุระต้องเข้าไปในตัวจังหวัด จะไม่ได้อยู่วัดหลายวัน หลวงลุงจึงฝากพระเสื่อซึ่งเป็นพระใหม่ให้ช่วยสวดศพและจัดการใดๆ ในวัดด้วย แต่สวดได้เพียง 2 คืน ก็ต้องนำศพไปบรรจุช่อง เพราะผีแม่ปริกเฮี้ยนมาก มาหลอกชาวบ้านและหลอกพระด้วย สันนิษฐานกันว่าเพราะชาวบ้านเอาขนุนลูกที่หล่นใส่แม่ปริกนั้นมาผ่าเลี้ยงแขกในงานศพของแกนั่นเอง

หลวงพี่เสื่อคิดจะสึกแต่พระในตัวจังหวัดยังไม่สึกให้ บอกว่าให้รอหลวงลุงกลับมา ก่อน พระเสื่อจึงกลายเป็นที่พึ่งทางใจของชาวบ้านในช่วงที่ผีแม่ปริกออกอาละวาด ต่อมาผู้ใหญ่บ้านเอามอผีมาปราบแม่ปริก ในขณะที่มอผีกำลังจะเปลี่ยพล้านั้น แม่ปริกก็ยอมรามือเพราะพระเสื่อมาห้ามไว้และไอ้อ่อนลูกชายมาบอกว่าแม่ไม่ต้องเป็นห่วง ขอให้แม่ไปเกิดในที่ดีๆ ชาวบ้านบอกว่าจะช่วยกันดูแลไอ้อ่อน ส่วนพระเสื่อก็ช่วยพูดว่าถ้าไอ้อ่อนบวชได้ก็จะขอให้หลวงลุงบวชให้

เมื่อถึงกำหนดสึก เสื่อเดินออกมาจากโบสถ์พบจำกองเดชที่รออยู่ เนื่องจากจำกองเดชคอยแอบจับตาอยู่ตลอดเวลา แต่จำกองเดชก็ไม่จับเสื่อ อาจเพราะเห็นว่าเขากลับตัวเป็นคนดีแล้ว ไม่หลอกหลวงใครอีกแล้ว เสื่อตั้งใจว่าจะดูแลแม่ให้ดี และสานสัมพันธ์กับ “ก๊วกโก” สาวในหมู่บ้านซึ่งรู้จักกันตั้งแต่เด็ก ก๊วกโกทำงานเป็นเจ้าหน้าที่อนามัยและมาดูแลแม่ของเขาอย่างสม่ำเสมอ ส่วนผู้หญิงที่ตอนแรกแม่ตั้งใจจะให้เสื่อแต่งงานด้วยหลังจากสึกนั้นได้หนีตามผู้ชายไปแล้ว

4.3.3.2 วัตถุประสงค์ที่จัดแสดง

ผู้สร้างงานได้รับแรงบันดาลใจมาจากเรื่องราวของเพื่อนที่เป็นพระบวชใหม่ เป็นที่พึ่งของชาวบ้าน เมื่อนำไอ้เดียมาคุยกับค่ายหนัง มีการเพิ่มตัวละครเพื่อให้เกิดความตลก สนุกสนาน ดังคำกล่าวของผู้สร้างงาน

ปรากฏว่าวัดนี้ พอบวชเสร็จ พระเขาไม่อยู่วัด เพราะว่าเขามีพระประมาณ 1-2 รูปเอง แต่ว่าเขาไปธุระในเชียงใหม่ คือไปหลายวัน ก็เลยกลายเป็นว่าเพื่อนที่เป็นพระบวชใหม่แล้วก็อยู่กับเด็กวัด โขยหนึ่ง ก็เลยนั่งคุยกันว่าแล้วปฏิบัติธรรมจะยังงัยใครจะสอน เขาก็บอกผมก็ไม่รู้

เหมือนกัน ก็นั่งคุยกันที่หน้าวัดว่าน่าทำเป็นหนัง เราเป็นคนในเมืองแล้ว
 เราไม่ค่อยรู้เรื่องราวเกี่ยวกับเรื่องงานบวชเรื่องอะไร แล้วพระก็ไม่อยู่
 เราก็ต้องมาอยู่วัดคนเดียวเป็นที่พึ่งของชาวบ้าน แล้วก็อยู่กับเด็กวัดซึ่งก็
 ให้ความเคารพ ก็เล่นๆ กับเด็กวัด ที่มาก็เป็นอย่างนี้แหละ
 (คุลยสิทธิ์ นิยมกุล, สัมภาษณ์, 2561)

4.3.3.3 สารหลักและความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา

แก่นเรื่อง - ผู้บวชที่ตระหนักถึงคุณค่าของการบวชที่แท้จริงจะช่วยให้ดำรงชีวิตได้
 อย่างมีคุณค่าทั้งต่อตัวเองและคนอื่นๆ ต่อไป

ภาพยนตร์เรื่องนี้สอดแทรกคุณค่าของการบวชได้อย่างลึกซึ้ง และความสัมพันธ์
 ของพระกับชาวบ้าน ในรูปแบบของภาพยนตร์ตลก โดยการสื่อสารถึงผู้ชมนั้น ผู้สร้างงานเน้นหลักบันเทิง
 นำก่อนแล้วจึงสอดแทรกข้อคิดให้กับผู้ชม

จริงๆ แล้วในเบื้องต้นสำหรับคนทำหนัง อยากทำหนังให้มัน
 สนุกก่อน อยากเล่า อยากสื่อสารให้มันสนุกก่อน หลังจากนั้นพอเรา
 develop เรื่องไป เขียนบทเรื่องไป มันก็เริ่มมี message เข้ามา มีเรื่องที่
 อยากพูด เรื่องที่อยากเล่าอยู่ ก็คือหลังจากที่ research ไปก็มีเรื่องการบวช
 นี้แหละ ซึ่งมาพบหลัง research ช่วงเขียนบทกับ research รู้สึกว่าเสีย
 มันเป็นเรื่องดีนี้ การบวชของคนเรามันมีพุทธปรัชญาอยู่ในนั้น มีวิถีคิด
 วิธีอะไรอยู่ในนั้น เรื่องแบบนี้เราไม่รู้มาก่อน คนดูในปัจจุบันก็อาจไม่รู้มา
 ก่อนก็ได้ ก็เลยมี message อยากจะเล่าเรื่องอะไร เรื่องของการบวช เรื่อง
 ของพระกับชุมชน เล่าเรื่องความสัมพันธ์ของพระกับชุมชน เล่าเรื่อง
 อะไรอย่างนี้ที่มันน่าจะให้อะไรกับคนดูต่อไป
 (คุลยสิทธิ์ นิยมกุล, สัมภาษณ์, 2561)

4.3.3.4 ประเภทของภาพยนตร์

- ภาพยนตร์ตลก (comedy) ที่มีเรื่องราว หรือเนื้อหาสาระเป็นประเด็นสำคัญ แต่ใช้มุกตลกเป็นส่วนประกอบในการเดินเรื่องเท่านั้น เนื้อเรื่องยังมีความเครียด (serious) และความลึกซึ้งในประเด็นที่น่าเสนอด้วย

- โครงเรื่อง (plot) แบบเส้น เล่าเรื่องความสัมพันธ์ของพระกับชาวบ้าน และคุณค่าของการบวช เป็นเรื่องตั้งแต่เลื่อยังเป็นฆราวาส บวชเป็นหลวงพี่เสือ จนกระทั่งสึก เนื้อเรื่องสำคัญให้น้ำหนักกับความลึกซึ้งของ “การบวช” ในพุทธศาสนา จึงจัดเป็นละครศาสนา (Religious Film) ได้

- เป็นแนวตลกแบบไม่หยาบคาย แค่มขำ จากตัวละครหลักคือ พระเสือ ซึ่งเป็นพระบวชใหม่ เช่น ตอนพระเสือต้องรับบาตรจากคนบ้า หรือต้องรับสวดศพต่างๆ ที่ยังสวดไม่ค่อยเป็นและผีเอียนด้วย

4.3.3.5 แนวการนำเสนอ (Style) และเทคนิคทางสื่อ (Media Techniques)

- เป็นละครทุนต่ำ เครื่องแต่งกายเรียบง่ายตามชีวิตประจำวัน เน้นฉากในชนบท
- รูปลักษณ์ของผีไม่น่ากลัว เพียงแค่ทาคาๆ ไม่ทำร้ายคนอย่างจริงจัง
- แนวการนำเสนอและเทคนิคภาพ เป็นเหมือนภาพยนตร์ทั่วไป

ภาพที่ 4.44 ตัวละครผีแม่ปริก

ที่มา : สหมงคลฟิล์ม: 2552, วิตทัศน์

4.3.4 9 วัด

ถ่าย : Oriental Eyes

ผู้กำกับ : ษรัณยู จิราลักขม

ปีที่จัดแสดง : 2553

สถานที่จัดแสดง : โรงภาพยนตร์ทั่วไป

4.3.4.1 เรื่องย่อ

นิตยา แม่ของณัฐ สันว่าลูกชายตาย จึงอยากให้ณัฐทำบุญไหว้พระ 9 วัดเพื่อสะเดาะห์เคราะห์ ณัฐกับปุ่น แฟนสาวซึ่งตั้งใจจะไปเที่ยวเชียงใหม่จึงขับรถไปและแวะวัดต่างๆ ตามรายการ โดยมีพระสุจิตโต เพื่อนของณัฐตั้งแต่เด็กๆ คิรรถไปด้วยเพราะจะไปธุระที่วัดในจังหวัดน่าน

ณัฐไม่เชื่อเรื่องไหว้พระสะเดาะห์เคราะห์จึงไม่ใส่ใจที่จะลงไปไหว้พระ บางวัดเขาก็เพียงขับรถผ่านและบีบแตรเอาเพื่อถือเป็นการแสดงความเคารพแล้ว ในขณะที่ปุ่นแฟนสาวชอบไหว้พระ แต่ก็มักจะเห็นผีหรือภาพแปลกๆ อยู่บ่อยครั้ง ซึ่งทำให้เธอกลัวและสงสัยว่าเกิดอะไรขึ้นกับตัวเธอกันแน่

เมื่อขับถึงตอนมืด รถของณัฐเจอพวกแก๊งค์วัยรุ่นอันธพาลปาหินใส่จนกระจกแตก ต้องรอเปลี่ยนกระจก ณัฐกับปุ่นจึงต้องค้างที่โรงแรม ส่วนพระสุจิตโตก็จำวัดที่วัดในละแวกนั้น หลังจากเปลี่ยนกระจกเสร็จทั้งหมดเดินทางต่อ ณัฐเห็นคนที่ปาหินใส่รถแล้วจำได้จึงวิ่งตามไปจนโดนทำร้ายตกบ่อน้ำ แต่ชาวบ้านช่วยณัฐเอาไว้ได้ ปุ่นพยายามถามว่าเกิดอะไรขึ้นแต่ณัฐไม่ตอบ ปุ่นน้อยใจจึงขับรถด้วยความเร็วจึงพลัดไปชนลูกวัวตาย ระหว่างทางปุ่นจึงแวะวัดเพื่อทำบุญให้ลูกวัวตัวนั้น แต่แล้วก็เห็นภาพผีเด็ก ปุ่นกลัวมากและถามพระสุจิตโตว่าสิ่งที่เธอเห็นคืออะไร พระสุจิตโตบอกว่าคือกรรมที่ตามล่าเรา และว่าคำตอบของเรื่องนี้อยู่ที่บ่อเกลือ จังหวัดน่าน ปุ่นจึงอยากไปที่นั่นกับพระด้วย แต่ณัฐมองว่าไร้สาระ ปุ่นจึงไม่พอใจและแยกตัวออกมาเพื่อเดินทางไปกับพระ แต่แยกได้พักหนึ่ง ณัฐก็มาจ้อ ทั้งสามจึงได้ร่วมเดินทางด้วยกันอีกครั้ง

ระหว่างทางรถเสีย ปุ่นออกไปโบกรถขอความช่วยเหลือแล้วมองเห็นลูกวัว เธอตามไปจนเดินเข้าป่า ลูกวัวกลายเป็นผีเด็กหน้าและ แล้วเธอก็ได้เห็นอดีตชาติของตนเองว่าเธอคือเด็กชายที่หน้าตามีแผลเป็น เด็กชายคนนี้มีผู้ชายคนหนึ่งโดยผลัดทหลังคาขณะซ่อมหลังคาในวัด เพราะเด็กเคยแอบเห็นผู้ชายคนนี้มีความสัมพันธ์ทางเพศกับแม่ของตัวเองจึงเกิดความไม่พอใจ เมื่อแม่ของเด็กรู้เข้าก็โกรธมาก ล่ามโซ่ขังเด็กชายไว้ ส่วนตัวแม่เองกระโดดลงบ่อน้ำฆ่าตัวตาย หลังจากปุ่นเห็นเรื่องราวอดีตชาติของตัวเองจึงตัดสินใจไม่ทำแท้ง และบอกกับณัฐว่าเธอท้องหลังจากที่ปีดบังมา

ทั้งสามเดินทางต่อถึงจังหวัดน่าน วัดสุดท้ายนี้เองที่เป็นที่เกิดเหตุที่เด็กชายในอดีตหรือปุ่นในปัจจุบัน เคยฆ่าผู้รักของแม่ ปุ่นกับณัฐเดินไปที่กระท่อมที่ปุ่นเคยถูกล่ามโซ่เมื่อชาติก่อน แล้วนิตยาก็โผล่มาอาละวาดคลุ้มคลั่ง พระสุจิตโตได้เข้ามาห้ามปราม แล้วความจริงก็ถูกเปิดเผยออกมาว่าแท้จริงแล้ว ลูกของนิตยาไม่ใช่ณัฐ แต่เป็นพระสุจิตโตนี่เอง

นิตยาต้องการหลอกกรรมเพราะกลัวลูกตาย จึงสับเปลี่ยนลูกที่แท้จริงของตัวเองไปทิ้งไว้ให้พระเลี้ยงตั้งแต่ยังเป็นทารก ขณะที่พุดคุยได้เถียงและความคลุ้มคลั่งของนิตยา พระสุจิตโตเดิน

ถอยร่นไปเรื่อยๆ จนทำให้ตกบ่อน้ำ มรณภาพ หลังจากฉันรู้ความจริงว่าไม่ใช่ลูกของนิตยา แต่ก็ได้พูดคุยปรับความเข้าใจกันและคลี่คลายปมที่เคยมีในใจว่าแม่ไม่รัก

4.3.4.2 วัตถุประสงค์ที่จัดแสดง

ผู้สร้างงานตั้งข้อสังเกตและตั้งคำถามเกี่ยวกับปรากฏการณ์ในสังคมไทยพุทธที่ผู้คนนิยมการไปทำบุญ 9 วัด จนนำไปสู่การคิดและศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องกรรม ก่อให้เกิดภาพยนตร์เรื่องนี้ ดังคำกล่าวของผู้สร้างงาน

ตอนนั้นมีทำบุญ 9 วัด แต่กระแสนั้นยังไม่มาครับ เกิดไอเดียว่าน่าจะทำเรื่องนี้ น่าสนใจ เหมือนกับว่าเริ่มอยากจะทำบุญกัน วิธีการทำบุญเต็มเลย แต่ว่าไม่มีประโยชน์ เหมือนเป็นแพชั่น เหมือนกำลังจะเป็นแพชั่น ก็เลยคิดว่าเหมือนคนไปทำบุญ แต่ถ่ายรูปเที่ยวกันมากกว่าเหมือนไปเที่ยว ไม่รู้มันได้ผลจริงหรือเปล่า ตกลงทำบุญหรือว่าจะไร เข้าใจเรื่องศาสนากันจริงหรือทำเป็นแพชั่น... ไปนั่งอ่านๆ ศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องกรรม ก็เลยรู้สึกว่าการกรรมก็มีหลายมิตินะ ไม่ใช่เราทำบุญไปแล้วมันไปล้างกรรมได้ เขาก็จะคิดอย่างนี้ กรรมมันซับซ้อนมากกว่านั้น ก็เลยมาคิดเรื่องแบบนี้ รู้สึกว่ามัน ก็เลยเลือกเอาเรื่องที่เกี่ยวกับวัยรุ่นที่ไม่ค่อยเชื่อเรื่องพวกนี้เท่าไร มาบวกกับเรื่องศาสนา เรื่องกรรม เรื่องการทำบุญ มันเกี่ยวเนื่องกัน (ษรัณยู จิราลักขณ์, สัมภาษณ์, 2561)

4.3.4.3 สารหลักและความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา

แก่นเรื่อง - ไม่มีใครหนีกรรมของตัวเองพ้น

ภาพยนตร์เรื่องนี้มุ่งเสนอเรื่องกรรม ซึ่งผู้สร้างงานมีมุมมองว่า กรรมเป็นอภิปิชา ไม่มีใครหนีกรรมพ้น นอกจากนี้ กรรมยังมีความซับซ้อนของเหตุและผล รวมถึงภพชาติด้วย ดังคำกล่าวของผู้สร้างงาน

คือมุมมองอะ ถ้าดูหนังจะเห็นคำว่ากรรมเป็นอภิปิชา อภิปิชาที่ผมไปดูมามันคือว่า ไม่ว่ายังไงก็ตาม กรรมจะหาทางกลับมาหาตัวมันเอง กลับมาชดใช้ตัวมันเอง ไม่ว่าคุณจะทำอะไรดีอะไรชั่ว สุดท้ายมันหนีไม่พ้น เพราะว่ามันเป็นเรื่องอภิปิชา มันเป็นความจริงครับ คุณไม่

สามารถ คุณฆ่าคนนี้ไป แต่อยู่ดีๆ วันหนึ่งคุณอาจไม่โดนฆ่าก็ได้ คุณ
 อาจจะ... คนที่รักโดนฆ่าแทน มันมีความซับซ้อน แต่มันมีเหตุและผล มี
action reaction อยู่ แต่มันจะกลับมาอย่างไรในรูปแบบไหนไม่รู้ เพราะ
 สุดท้ายคุณก็ไม่รู้ว่าคุณทำกรรมอะไรมาบ้าง ทำความดีอะไรมาบ้าง มันก็
 กลับมาชดเชยกัน ซึ่งมันคงแบบเยอะ มันทับซ้อนกันแบบหลายภพหลาย
 ชาติ ณ ปัจจุบันมันไม่รู้กลับมาเมื่อไหร่ มันเลยซับซ้อนว่า ไปทำวันนี้แล้ว
 พรุ่งนี้มาเลย ทำวันนี้อาจจะมาอีกใน 100 ปีข้างหน้า แต่ข้อนี้ อะไรจะมา
 ก่อน เราไม่รู้ มันซับซ้อนครับ (ษรัณยู จิราลักษ์, สัมภาษณ์, 2561)

4.3.4.4 ประเภทของภาพยนตร์

- ภาพยนตร์สยองขวัญ (Horror Film) เป็นภาพยนตร์ที่แสดงถึงความน่าสยดสยอง
 อันเนื่องมาจากความตายและการฆ่าฟัน ตัวเอกเป็นผู้ฆ่าหรือนักล่า มักเป็นฆาตกร โรคจิต ปิศาจร้าย ผี สัตว์
 ประหลาด เนื้อเรื่องมีประเด็นเนื้อหาชีวิต (drama) การทำบาปในอดีตที่ส่งผลมาในปัจจุบัน

- โครงเรื่อง (plot) แบบย้อนไปมา (flashback) เล่าเรื่องราวในปัจจุบันแทรกด้วยการ
 การค่อยๆ เปิดเผยเรื่องราวในอดีตชาติของตัวละครหลัก

4.3.4.5 แนวการนำเสนอ (Style) และเทคนิคทางสื่อ (Media Techniques)

- ใช้สเปเชียลเอฟเฟกต์ เช่น ฝูงแมลงเข้าไปกัดกินในหัวคน การแต่งหน้าผี
 - เป็นภาพยนตร์ทุนต่ำ ฉากส่วนใหญ่คือวัดในชนบท ป่า
 - การสร้างให้ตัวละครมีรูปลักษณะที่น่าเกลียดน่ากลัวมากและบางฉากปรากฏตัว
 ในโบสถ์ ซึ่งผู้สร้างงานได้แสดงความเห็นไว้ว่า

เวลาเราทำหนังผี มันก็ต้องคิดว่าคนเข้ามาเสพหนังผี มันมีหลาย
 ประเภท หนึ่ง มาเสพเรื่องราว กับบางคนไม่ได้มาเสพเรื่องราว มาเสพ
 เรื่องความน่ากลัว อยากมาดูกับแฟน อยากมาดูกับเพื่อน รู้สึกมันตื่นเต้น
 อะไรอย่างนี้ มันก็ต้องมีบางอย่างที่แบบอาจจะพูดเกินเลยความจริงไป
 บ้าง แต่สุดท้ายแล้วอยู่ในพื้นฐานของความจริง ก็เลยถามว่าเรื่องบุญเรื่อง
 กรรมเรื่องอะไรพวกนี้ แต่ว่าเราไม่สามารถบอกได้ว่ามันคือเรื่องจริง มัน
 มีผีในโบสถ์ได้หรือ ซึ่งผมว่ามันก็ตอบไม่ได้ไง เพราะสุดท้ายแล้วมันก็
 เป็นอย่างที่พระเห็นในวัดใช้ไหม แต่มีหนังผีบางเรื่องที่บอกว่าเราเข้าไป

ในวัด ผีเข้าไปไม่ได้หรอก มันเป็นความเชื่อที่แบบย้อนแย้งกันเอง
 สุดท้ายแล้วเราก็ไม่รู้ว่าจะอะไรคือความจริง เราตอบไม่ได้ คุณอยู่ในวัดคุณ
 ไม่สามารถจะเจอผี หรือพระสามารถจะป้องกันผีได้ มันเป็นคำตอบที่ไม่
 100% ใจ ว่ามันอะไรกันแน่ ซึ่งผมมองว่าไม่มีใครสามารถพิสูจน์ได้
 (ษรัณยู จิราลักขณ์, สัมภาษณ์, 2561)

ภาพที่ 4.45 ฉากปู้นเห็นผีในโบสถ์

ที่มา : Oriental Eyes: 2553, วิดิทัศน์

4.3.5 นมัสเตอินเดีย ส่งเรียนไปเรียนพุทธ

ถ่าย : ได้รับทุนสนับสนุนจากโครงการไทยเข้มแข็ง

ผู้กำกับ : กันต์ปวิตร ภูวดลวิศิษฐ์

ปีที่จัดแสดง : 2555

สถานที่จัดแสดง : โรงภาพยนตร์ในเครือเมเจอร์เทานัน

4.3.5.1 เรื่องย่อ

“เอม” ชายหนุ่มที่ตกงาน โดนแฟนบอกเลิกเพราะไม่มีอะไรทำเป็นชิ้นเป็นอัน เอ็ม
 จึงเริ่มหันหน้าพึ่งศาสนา เขาเชื่อในกฎแห่งกรรม เชื่อว่าชีวิตแย่เพราะทำกรรมชั่วมาก่อน หมอคู่ก็ทักว่าชาติ
 ก่อนเคยเกิดเป็นชุก เอ็มจึงต้องการทำกรรมดี ขอเงินแม่เดินทางไปแสวงบุญที่อินเดีย เป้าหมายคือไปสังเวช
 นิยสถานเพราะเชื่อว่าจะได้บุญหนัก อยากให้ชีวิตของตัวเองดีขึ้น

เขาเริ่มจากพุทธศาสนา ขอพักที่วัดไทยพุทธคยา ได้พักห้องเดียวกับ “ลุงกมล” เขา
 รู้สึกว่าลุงกมลมีอะไรแปลก ๆ เช่น ชอบนั่งสมาธิแล้วบอกว่าเห็นผี ลุงกมลชวนเขานั่งสมาธิ แต่เอมก็ยังนั่ง
 ไม่ได้นานเพราะคิดฟุ้งซ่าน เอมถามหลวงพี่ที่วัดเกี่ยวกับสิ่งที่พระพุทธเจ้าสอน หลวงพี่จึงเล่าเรื่องให้ฟังคือ
 ผัวเมียคู่หนึ่งชอบลูกอ่อนข้ามทะเลทรายแต่เดินหลงทาง ทำให้ลูกตาย ผัวเมียก็หิวเกือบตายจึงกินเนื้อลูก

ตัวเองเพื่อประทังชีวิต พระพุทธเจ้าเล่าเพื่อสอนว่าเวลากินข้าวให้คิดว่ากำลังกินลูกตัวเอง กินเพื่อให้มีชีวิต ไม่ใช่เพื่ออร่อย หลวงพี่สอนว่าให้ละตัวกู ของกู แต่เอ๋มก็ยังงงๆ อยู่ แต่ก็พยายามคิดตาม

ต่อมาเขาเดินทางไปที่วัดไทยสารนาถ เมืองพาราณสี ที่วัดนี้เอ๋มได้พบ “ยูอิโกะ” สาวญี่ปุ่นที่เดินทางมาคนเดียว เขาเข้าไปชวนคุยและชวนเธอไปชมเมฆขลุ่ยด้วยกัน ซึ่งเป็นหนึ่งในสังเวชนียสถาน เป็นสถานที่ที่ พระพุทธเจ้าทรงประกาศศาสนา ยูอิโกะสนใจศึกษาพุทธศาสนา แต่เอ๋มก็ตอบอะไรเธอไม่ได้มากนัก เอ๋มกับยูอิโกะออกเที่ยวที่ต่างๆ ด้วยกัน ต่อมาก็มี “เจน” ชายหนุ่มคนไทยมาร่วมเดินทางด้วย เอ๋มไม่ชอบเจน เพราะยูอิโกะดูจะสนใจเจนมากเพราะเจนรู้เกี่ยวกับหลักธรรมค่อนข้างลึกซึ้ง เอ๋มจึงแอบเอาพาสปอร์ตของเจนไปซ่อน เขาจะได้ไปกุสินาราด้วยไม่ได้ แต่ปรากฏว่าเจนก็ไม่ได้จะไปด้วยอยู่แล้ว เพราะเขาจะขึ้นเหนือไปหิมालัย

เอ๋มกับยูอิโกะเดินทางไปกับกุสินารา สถานที่ดับขันธปรินิพพานของพระพุทธเจ้า ยูอิโกะบอกเอ๋มว่าเธอกำลังป่วยใกล้ตาย แต่ตอนนี้รู้สึกอิสระ จิตใจได้รับการเยียวยาแล้ว เพราะเธอคิดผ่านไปแล้ว อนาคตยังไม่ถึงสิ่งที่อยู่กับเราคือปัจจุบันเท่านั้น เอ๋มไม่แน่ใจว่าเรื่องป่วยใกล้ตายนี้ยูอิโกะพูดจริงหรือพูดเล่น จากนั้นทั้งสองนั่งรถไฟไปนิวเดลี ยูอิโกะต้องการประหยัดเงินเลยเสนอให้พักห้องเดียวกัน เอ๋มแอบปลื้มยูอิโกะ แต่แล้วเช้าวันรุ่งขึ้นยูอิโกะก็จากไป ทั้งไว้เพียงจดหมายลา เอ๋มรู้สึกเศร้า สับสน เขากลับไปที่วัดไทยพุทธคยา ลาหลวงพี่และลูกกมลกลับประเทศไทย

เมื่อกลับมาถึงไทย เอ๋มเริ่มปลง รู้แล้วว่าเขากำหนดทุกสิ่งทุกอย่างไม่ได้ โลกไม่ได้เป็นของเขา แฟนไม่กลับมาคืนดี ล้อตเตอรี่ที่เอาไปอินเดียด้วย ขอพรให้ถูกรางวัลก็ไม่ถูก เขาเริ่มนั่งสมาธิ เห็นภาพเพี้ยนๆ ต่างๆ เห็นคนรู้จักอย่างเจน ลูกกมล ยูอิโกะ เห็นพระเจ้าที่เสนอชีวิตที่มีความสุขตลอดไปให้เขา แต่เขาไม่เอา เพราะรู้แล้วว่าชีวิตคือการเกิดดับ สุดท้ายเขาเห็นตัวเองกับผู้หญิงคนหนึ่งกำลังนั่งกินเนื้ออยู่กลางทะเลทราย

4.3.5.2 วัตถุประสงค์ที่จัดแสดง

ผู้สร้างงานได้รับแรงบันดาลใจจากการอ่านหนังสือของท่านพุทธทาสหลายเล่ม เล่มหลักๆ ที่อ่านคือ แก่นพุทธศาสน์และคู่มือมนุษย์ ทั้งยังต้องการถ่ายทอดองค์ความรู้ของพระพุทธศาสนา ประกอบกับได้รับทุนสนับสนุนจากโครงการไทยเข้มแข็ง ดังคำกล่าวของผู้สร้างงานที่ว่า

จุดเริ่มต้นมาจากที่ผมอ่านหนังสือท่านพุทธทาสครับ เรื่องแก่นพุทธศาสน์ พออ่านเสร็จก็เลยรู้สึกว่ามันเป็นความรู้ที่น่าสนใจ น่าจะเผยแพร่ออกไป แล้วเคยมีประสบการณ์ไปแสวงบุญที่อินเดียมา แล้วก็มาอ่าน

หนังสือเล่มนี้เสร็จปั๊บ ก็เลยมันน่าจะมีการถ่ายทอดอะไร มีโครงการไทยเข้มแข็ง ให้ส่ง *proposal* ขอบทุน ก็เลยลองเขียนส่งไป แต่ถ้าวัตถุประสงค์จริงๆ เลยก็คือต้องการถ่ายทอดองค์ความรู้ของพระพุทธศาสนา ที่ผมคิดว่าเป็นพุทธศาสนาจริงๆ อาจจะไม่ได้ไปยุ่งเกี่ยวกับเรื่องพิธีกรรมอะไรเยอะแยะ... ผมคิดว่างานของท่านพุทธทาสเนี่ย ท่านแปลงสารที่เข้าใจยากให้คนธรรมดาอ่านแล้วรู้เรื่อง ไม่จำเป็นจะต้องศึกษาธรรมะอะไรแบบขั้นสูง ถึงจะเข้าใจพระพุทธศาสนา ซึ่งจริงๆ มันเป็นเรื่องปกติธรรมดาเลย ธรรมะอยู่รอบตัว จริงๆ มันก็คือธรรมชาตินั้นแหละ

(กัมธปวิตร ภูวคณวิศิษฐ์, สัมภาษณ์, 2561)

4.3.5.3 สารหลักและความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา

แก่นเรื่อง - ไม่มีตัวกู ของกู ชีวิตคือการเกิดดับ

ภาพยนตร์เรื่องนี้ต้องการสื่อสารเรื่องตัวกูของกู โดยมีกลุ่มเป้าหมายหลักคือวัยรุ่น จึงเน้นความสนุกสนานเพื่อให้คนดูไม่เบื่อ ดังคำกล่าวของผู้สร้างงาน

หนังมันเป็น *road movie* ใส่อารมณ์สนุกสนาน ตลก ตอนนั้นผมก็เด็ก ยังไม่อายุเยอะมาก ก็คิดว่าด้วยวิธีการที่ทำให้คนดูไม่เบื่อ ดูแล้วมันสนุกสนาน มีแก่น มีเรื่องราวให้คนดูได้ติดตาม อย่างในนมัสเตฯ เป็นการเดินทางของผู้ชายคนหนึ่งที่ได้ไปพึ่งหญิงสาวญี่ปุ่นแล้วก็ติดตามไป ก็คือเหมือนกับว่าพยายามให้เส้นเรื่องที่จับต้องได้ เข้าถึงคนหมู่มาก ในขณะเดียวกันก็ต้องพยายามสอดแทรกแนวคิด ข้อคิดอะไรต่างๆ เข้าไประหว่างทาง คือพยายาม ไม่ได้พยายามทำให้มันน่าเบื่อมาก

(กัมธปวิตร ภูวคณวิศิษฐ์, สัมภาษณ์, 2561)

4.3.5.4 ประเภทของภาพยนตร์

- ภาพยนตร์ศิลปะ (Art / Experimental Film) เน้นคุณค่าในเชิงศิลปะ ไม่เน้นตอบสนองความต้องการของตลาดเป็นหลัก เป็นงานศิลปะเพื่อสื่อสารอันลึกซึ้งทางพุทธ

- จัดเป็นภาพยนตร์ประเภท Road Film ที่ตัวละครออกเดินทางแสวงหา ไปยังสถานที่ใดที่หนึ่ง แล้วได้เรียนรู้อะไรบางอย่างในท้ายที่สุด

4.3.5.5 แนวการนำเสนอ (Style) และเทคนิคทางสื่อ (Media Techniques)

- นำเสนอภาพบางอย่างเหมือนจริง แต่ก็เป็นการใช้ความเหมือนจริง (Surrealist Elements) เพื่อแสดงถึงความเป็นจริงภายในจิตใจตัวละคร ส่งผลให้เกิดอารมณ์สงสัย และงุนงง (absurd) ได้ แต่บรรยากาศโดยรวมของเรื่องเป็นแบบเบาๆ ไม่ถึงกับเคร่งเครียด

- มีการทดลองใช้เทคนิคต่างๆ ของภาพยนตร์อย่างหลากหลาย อาทิ แทรกภาพการ์ตูน กราฟิก ภาพเคลื่อนไหว ขึ้นตัวหนังสือประกอบรูป ใช้เทคนิคให้ตัวละครพูดตรงๆ กับคนดู (Direct Address) บ่อยๆ (คือให้ตัวละครหลักหันหน้ามาสื่อสารกับผู้ชมโดยตรง)

- เล่าเรื่องด้วยมุมมองตัวละครเอก เล่าด้วยสรรพนามบุรุษที่ 1 (ผม) ซึ่งเป็นตัวละครหลัก

- ดนตรีประกอบค่อนข้างน้อย ทำให้ได้ยินเสียงบรรยากาศ ธรรมชาติแวดล้อม

- เป็นละครทุนสูง ถ่ายทำที่ประเทศอินเดีย

ภาพที่ 4.46 ภาพก่อนที่จะเข้าสู่การแนะนำทฤษฎีส่วนตัวของเอ็ม

ที่มา : Vertie Mirabella: 2560, ออนไลน์

ภาพที่ 4.47 ภาพตอนเอ็มคิดทบทวนเรื่องตัวเอง ของกู

ที่มา : Vertie Mirabella: 2560, ออนไลน์

ภาพที่ 4.48 เอ็มไม่พอใจที่ต้องอยู่ห้องเดียวกับพี่เจน

ที่มา : Vertie Mirabella: 2560, ออนไลน์

4.3.6 นมัสเต จ๊ะเอ๋ บ้ายบาย

ถ่าย : โครงการบวชพุทธสาวิกาสองแผ่นดิน โดยเสถียรธรรมสถาน

ผู้กำกับ : สรวิดี วงศ์สมเพ็ชร, พรรณพันธ์ ทองขำ

ปีที่จัดแสดง : 2556

สถานที่จัดแสดง : ท้องสนามหลวงและโรงภาพยนตร์ในเครือเมเจอร์เท่านั้น

4.3.6.1 เรื่องย่อ

“พลอย” ครูเอทีที่กำลังอยู่ในช่วงขาลง ถูก “ปู้กกี้” คลื่นรุ่นใหม่ในออฟฟิศแย่งโปรเจกต์ไปหมด เจ้านายก็ขอให้หยุดไปพักผ่อน รุ่นพี่ในวงการคนหนึ่งของพลอยคือ “พีนุ้ง” จึงชวนไปอินเดีย เมื่อขึ้นเครื่องแล้วพลอยจึงรู้ว่าพีนุ้งซึ่งบวชชีแล้วได้ชวนพลอยมาร่วมกับขบวนบวชชีน้อยหรือพุทธสาวิกา บนเครื่องพลอยนั่งติดกับ “จ๊ะเอ๋” เด็กหญิงที่เตรียมบวชเป็นชีน้อย ในขณะเดินทางนี้ยังมี “เคน” สาววัยรุ่น และรุ่นพี่ผู้ชาย 2 คน คือ “ก้อง” และ “ชีระ” ทั้งสามได้รับการชวนให้มาช่วยถ่ายทำหนังเกี่ยวกับการบวชครั้งนี้

เมื่อเดินทางถึงที่พักคือวัดไทยพุทธคยา พลอยรู้สึกเบื่อมากเพราะไม่สะดวกสบาย และโทรศัพท์ไม่มีสัญญาณ นอนก็ไม่หลับ แต่เมื่อได้คุยกับบรรดาแม่ชีน้อยที่ได้ชี้แนะให้ปล่อยวางบ้าง พลอยจึงนอนหลับ พลอยเดินเล่นกับพวก 3 คนที่มาถ่ายหนัง เคนรู้สึกปลื้มพลอยเพราะสวยและทำงานเก่ง พลอยเดินทางพร้อมคณะแม่ชีน้อย ได้ฟังพระสั่งสอน ได้เห็นชาวอินเดียเผาศพริมแม่น้ำก็รู้สึกเริ่มปล่อยวางได้บ้าง

ขณะเดินทางไปถึงบ้านองคภูมิพล พลอยโทรศัพท์หาคนที่ออฟฟิศที่เมืองไทยเพื่อถามข่าวคราว ได้รู้ว่าเสียโปรเจกต์ให้ปู้กกี้ก็อึกแล้วก็อารมณ์เสีย ขอดำแยกจากคณะเดินทางเพื่อกลับเมืองไทย

แต่นั่งรอรถต้องถึ้นนานมากไม่มาสักทีประกอบกับแม่จีน้อยมาร้องให้ตามให้กลับไป พลอยจึงกลับมา
ร่วมกับคณะเดินทางอีกครั้ง

ด้านทีมถ่ายหนัง ก้องไม่พอใจที่ต้องมาชนกระเป๋าคณะเดินทางนี้ด้วย ซึ่ง
ความเห็นขัดแย้งกับเกนและชีระ จึงแตกคอกัน ในการเดินทางขึ้นเขาภิรมย์ แม่จีน้อยรู้สึกเหนื่อยพลอยจึง
ให้หลังขึ้นไป ส่วนเกน ชีระ และก้อง ก็ดีกันตอนช่วยกันแบกของขึ้นเขา

เมื่อกลับมาประเทศไทยพลอยใจเย็นและมีสติมากขึ้น พลอยได้ไปเยี่ยมหาจะเอ๋
จะเอ๋ให้รู้ปวาคเป็นรูปพลอยกับจะเอ๋ตอนบวชชี และมีดวงอาทิตย์ขึ้นและตกเพื่อเตือนใจพลอย เมื่อแยกจาก
กัน หมอโทรมาบอกว่าจะเอ๋ตายแล้ว เพราะเป็นมะเร็งเม็ดเลือดขาวระยะสุดท้าย พลอยเสียใจมาก แต่เมื่อดู
รูปภาพที่จ๊ะเอ๋มอบให้ พลอยก็พยายามหักห้ามใจ

4.3.6.2 วัตถุประสงค์ที่จัดแสดง

สร้างขึ้นภายใต้โครงการบวชพุทธสาวิกาสองแผ่นดิน โดยเสถียรธรรมสถาน และ
ในโอกาสฉลองปีพุทธชยันตี 2600 ปีแห่งการตรัสรู้ธรรม

4.3.6.3 สารหลักและความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา

แก่นเรื่อง - ชีวิตจะไม่เป็นทุกข์ถ้ารู้จักปล่อยวาง

ภาพยนตร์เรื่องนี้เสนอตัวละครคือ พลอย (แสดงโดย ออม สุชาร์ มานะยิ่ง) ที่มี
ความทุกข์เพราะการทำงานไม่ได้ตั้งใจ แต่ต่อมาเมื่อได้พบกับแม่จีน้อยและได้เดินทางไปสังเวชนียสถานก็เริ่ม
รู้จักปล่อยวางมากขึ้น ตัวละครมีพัฒนาการทางจิตใจ สุดท้ายตัวละครประสบกับความพลัดพรากคือบุคคล
อันเป็นที่รักเสียชีวิต ก็คือแม่จีน้อยนั่นเอง ผู้สร้างงานกล่าวเกี่ยวกับพัฒนาการของตัวละคร การตายและการ
เกิดในทางพุทธศาสนาดังนี้

เรื่องนี้ที่แบ่งเป็น 3 part part แรกเลยคือช่วงหม่นของน้อง

หม่นหมองมาก เป็นสีดำเลย ถ้าดูให้ดีพี่จะเป็นสีดำเลย จะมีบุหรื มีอะไร
ด้วยซ้ำ เป็นช่วงดำเลย พอไปอยู่ในช่วง 4 สังเวชนียสถาน แรกๆ ช่วงที่
เดินทางไปกับแม่จีน้อยแรกๆ พี่จะเป็นสีเทา แล้วพอสุดท้ายพี่จบด้วยสี
ขาว ต่อให้มันเป็นการตายหรือการจาก เหมือนพระพุทธเจ้าท่านก็ได้บอก
แล้วว่า สุดท้ายมนุษย์เราทุกคนก็ต้องจาก เพราะฉะนั้นต่อให้เป็นการจาก
ก็จะเป็นจากที่ต่อให้เป็นการร้องไห้ มันเป็นเรื่องของมนุษย์ปุถุชนคน
หนึ่งที่ต้องร้องไห้ได้ในเมื่อเราจากสิ่งที่เรารัก แต่น้ำตามันก็น้ำตาแห่ง

ความปิติ ถ้าสังเกตให้ดีตัวละครที่ตายหนึ่งตัวที่ถือว่าเกิดนะ แม่ชีน้อยตาย เพราะว่าแม่ชีน้อยเป็นโรคที่รักษาไม่ได้อยู่แล้ว แต่น้องออมได้เกิดในชีวิตใหม่ เกิดในทางพระพุทธศาสนา เกิดในความหมายที่คือการเกิดเรื่องภูมิปัญญาทางธรรมะ (สรัสวดี วงศ์สมเพ็ชร, สัมภาษณ์, 2561)

4.3.6.4 ประเภทของภาพยนตร์

- ภาพยนตร์ศิลปะ (Art Film) คือ ไม่ได้ตอบสนองความต้องการของตลาดเป็นหลัก แต่พยายามสะท้อนความเป็นจริงมากกว่าจะให้ความเพลิดเพลิน ภาพและเรื่องที่น่าสนใจ บางครั้งมีความเป็นสารคดี (Documentary) เช่น มีภาพแม่ชีสันสนีย์ เดินเข้าร่วมพิธีบวช “พุทธสาวิกา” ที่อินเดียจริงๆ จึงจัดเป็นละครศาสนา (Religious Film) ได้ เนื่องจากเนื้อเรื่องสำคัญให้น้ำหนักกับการบวชควบคู่กับการเดินทางเพื่อนเรียนรู้ความจริง ตามหลักคำสอนของพุทธศาสนา

- ใช้โครงเรื่อง (plot) แบบเส้น เริ่มจากเรื่องราวที่เมืองไทย จากนั้นตัวละครเดินทางไปต่างประเทศ จนกลับไทยอีกครั้ง แต่เนื้อเรื่องก็มีทั้งความเครียดของชีวิตตัวละคร (drama) และความตลกสนุกสนาน (comedy) ที่เกิดขึ้นระหว่างการเดินทางของตัวละคร

- จัดเป็นภาพยนตร์ประเภท Road Film ที่ตัวละครออกเดินทางแสวงหา ไปยังสถานที่ใดที่หนึ่ง แล้วได้เรียนรู้อะไรบางอย่างในท้ายที่สุด

4.3.6.5 แนวการนำเสนอ (Style) และเทคนิคทางสื่อ (Media Techniques)

- มีกลิ่นอายของสารคดี ใช้สถานที่สำคัญหรือสถานที่ท่องเที่ยวเป็นฉาก รวมถึงการบวชแม่ชีน้อยเป็นเหตุการณ์จริง ส่งผลให้โทนของเรื่องมีความเป็น “สตรีนิยม” (Feminist) ที่ตัวละครหลัก และการเข้าถึงธรรมเป็นเรื่องของผู้หญิง

- โทนอารมณ์ส่วนใหญ่เป็นแบบอบอุ่น อารมณ์ดี (feel good) ไม่มีความรุนแรง

- เป็นละครทุนสูง ถ่ายทำใน 3 ประเทศ คือ ไทย อินเดีย และเนปาล

ภาพที่ 4.49 ตัวละครแม่จีน้อย

ที่มา : SDSmovie: 2556, ออนไลน์

ภาพที่ 4.50 ชาวอินเดียที่มาชมขบวนบวชจีน้อย

ที่มา : SDSmovie: 2556, ออนไลน์

ภาพที่ 4.51 ฉากพลอยเดินซื้อป้างในอินเดีย

ที่มา : SDSmovie: 2556, ออนไลน์

4.3.7 เอวังฯ

ถ่าย : โครงการสามเนรปลูกปัญญาธรรม

ผู้กำกับ : กงเดช จาตุรันต์รัศมี

ปีที่จัดแสดง : 2557

สถานที่จัดแสดง : โรงภาพยนตร์ House RCA เท่านั้น และช่องทาง

4.3.7.1 เรื่องย่อ

เด็กชายวิลเลียม ลูกครึ่งไทย-อเมริกัน ได้เข้าร่วมในโครงการสามเนตรปลูกปัญญาธรรม เขาคิดว่าการบวชทำให้ใจเย็นลงและทำให้สามารถเปลี่ยนแปลงตัวเองได้ เขาเชื่อว่าชีวิตของพระมีกิจกรรมให้ทำเยอะดี ชอบทำสมาธิ อยากรบรูลุ ขณะอยู่กับพระอาจารย์เขาได้ฝึกเดินจงกรม หายใจเข้าและเบา พระอาจารย์สอนให้สวดมนต์ก่อนนอนและก่อนกิน ส่วนเด็กชายบัณฑิต เป็นลูกชาวเขาเผ่าม้ง ครูบอกว่าบัณฑิตมีนิสัยเกเร ไม่ชอบเรียนหนังสือ บัณฑิตจึงถูกส่งตัวมาอาศัยอยู่ที่โรงเรียนวัดสระแก้ว จังหวัดอ่างทอง สำหรับบัณฑิต การบวชทำให้ชีวิตของเขาสุขสบาย เมื่อปิดเทอมบัณฑิตได้กลับไปเยี่ยมบ้าน

4.3.7.2 วัตถุประสงค์ที่จัดแสดง

แรงบันดาลใจจากเรื่องราวของน้องวิลเลียม ซึ่งเป็นเด็กในโครงการสามเนตรปลูกปัญญาธรรม บริษัท ทู คอรัปอเรชั่น จำกัด (มหาชน)

4.3.7.3 สารหลักและความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา

แก่นเรื่อง - ทุกคนมีทางเดินชีวิตของตัวเอง

ภาพยนตร์เรื่องนี้ ผู้สร้างงานตั้งคำถามกับศาสนา ดังคำถามที่ว่า

ทุกคนมีทางเดินชีวิตของตัวเอง ศาสนาที่แม้ว่าเหมือนน่าจะเป็น
จุดร่วมที่ทุกคนยอมรับกัน ก็ไม่ได้หมายความว่าเหมาะสมสำหรับทุกคน
รวมถึงคำถามที่ว่า เราทุกคนจำเป็นต้องมีศาสนาหรือเปล่า? เรามีศาสนา
ไปเพื่ออะไร? หรือแม้แต่การ *define* คำว่าศาสนาในโลกยุคปัจจุบัน
(กงเดช จาตุรันดรัศรี, สัมภาษณ์, 2561)

4.3.7.4 ประเภทของภาพยนตร์

- ภาพยนตร์สารคดี (Documentary Film) เป็นการบันทึกเหตุการณ์จริง โดยไม่ได้ทำเป็นนวนิยาย เป็นรูปแบบของการบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง เนื้อหาการแสดงออกเน้นข้อเท็จจริงมากกว่าความบันเทิง และเป็นเรื่องที่ผูกพันกับเหตุการณ์และบุคคลจริงโดยไม่มีการแสดง เป็นภาพยนตร์ที่ตั้งใจให้เป็นบันทึกบางแง่มุมของความเป็นจริงบางอย่าง (สวทช. : ม.ป.ป., ออนไลน์)

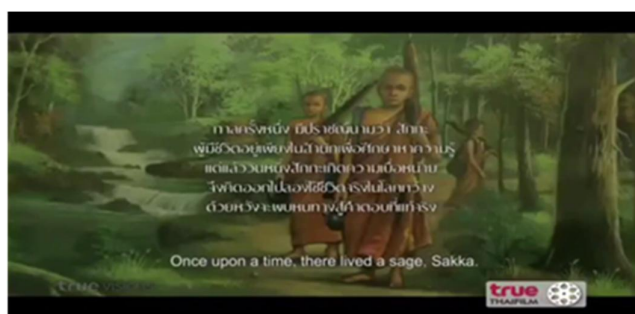
4.3.7.5 แนวการนำเสนอ (Style) และเทคนิคทางสื่อ (Media Techniques)

- นำเสนอในรูปแบบสารคดี เล่าเหตุการณ์จริงแบบเรื่อยๆ เรียบๆ
- เล่าชีวิตตัวละครเด็ก 2 คนโดยเทียบกับตัวละครในนิทานเรื่องสั๊กกะและปุระ

โดยอาจจะขึ้นเล่าเรื่องนิทานจะแทรกเข้ามาเป็นระยะๆ โทนเรื่องแม้จะนิ่งๆ แต่ก็มีความตลกแทรกอยู่บ้าง (ในความรู้สึกของเด็ก)

- การเล่าเรื่อง จะเป็นการติดตามชีวิตเด็กทั้ง 2 คน โดยมีบทสัมภาษณ์แทรกเป็นระยะ เช่น ความคิดเห็นของครูของเด็กชายวิลเลียม, เพื่อนของเด็กชายบัณฑิตเล่าเรื่องที่บัณฑิตขโมยเงิน
- ผู้สร้างงานกล่าวถึงนิทานเรื่องสักกะและปุระไว้ว่า

นิทานเรื่องนี้ไม่ได้มีอยู่จริง แต่อ้างอิงและได้แรงบันดาลใจมาจากวรรณกรรมเยอรมันของเฮร์มานน์ เฮสเส เรื่องนาร์ซิสซัสกับโกลด์มุนด์ เนื้อหาในหนังสือเล่มนั้นพูดถึงทางเลือกในการใช้ชีวิต และแอบอิงกับความเป็นศาสนายูดาห์ และคิดว่ามันเป็นภาพเปรียบเทียบกับวิลเลียมและบัณฑิตได้เป็นอย่างดี (คงเดช จาตุรันดรัศมี, สัมภาษณ์, 2561)

ภาพที่ 4.52 นิทานเรื่องสักกะและปุระ

ที่มา : True Thai Film: 2561, ออนไลน์

- ไม่ค่อยแต่งเติมหรือตัดต่อภาพและเสียงมากนัก ปล่อยเสียงธรรมชาติ เช่น เสียงไก่ขัน เสียงนก เสียงแมลง ไม่ค่อยมีดนตรีประกอบ ยกเว้นเสียงดนตรีจากเครื่องดนตรีพื้นเมือง
- เป็นละครทุนต่ำ ตัวละครไม่มาก เครื่องแต่งกายในชีวิตประจำวัน

ภาพที่ 4.53 เด็กๆ เล่นน้ำในแม่น้ำ

ที่มา : True Thai Film: 2561, ออนไลน์

4.3.8 นะโม OK

ถ่าย : พระนครฟิลม์

ผู้กำกับ : จิตพิงส์ ไซส์ติ

ปีที่จัดแสดง : 2557

สถานที่จัดแสดง : โรงภาพยนตร์ทั่วไป

4.3.8.1 เรื่องย่อ

พระฝรั่งรูปหนึ่งถูกฟ้าผ่าทำให้ความจำเสื่อม ขณะที่รักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลมีพระวัดหนึ่งชวนไปอยู่ด้วย และขอเรียกพระฝรั่งว่า “พระสติฟ” เพราะมีรอยสักคำว่า สติฟ อยู่ที่ต้นแขน พระสติฟไม่รู้วัตรปฏิบัติของพระ “พระธีร์” ซึ่งเป็นหลวงพ่อบุญเก่าจึงมอบหมายให้ “หลวงพ่ิวนัย” ช่วยเป็นพระพี่เลี้ยง วัดที่พระสติฟไปอยู่เป็นวัดเล็กๆ นอกเมืองเพชรบุรี ชาวบ้านแถวนั้นบ้าเล่นหวยถึงขั้นพากันมาขุดต้นไม้ในวัดเพื่อขอหวย

ในชุมชนนั้นยังมี “เสี้ยมถึง” นักการเมืองท้องถิ่นที่ถูกขู่ฆ่าจนกลัวขึ้นสมอม จึงนิมนต์พระวัดนี้ไปที่บ้าน จากนั้นก็ขอของดีจากหลวงพ่อบ้างเพื่อป้องกันตัว แต่หลวงพ่อบอกไม่ให้ เสี้ยมถึงจึงปลอมตัวเป็นยาจกและหลบๆ อยู่อย่างหวาดระแวงเพราะกลัวถูกฆ่าตาย เสี้ยมถึงมีลูกสาวคนหนึ่งชื่อ “ห่มวย” ที่กลับมาเยี่ยมบ้านตอนปิดเทอม แต่ห่มวยชอบทำบุญ ทำสมาธิ จึงไปอาศัยอยู่ที่วัดที่พระสติฟอยู่ เสี้ยมถึงส่งลูกน้องมาพาห่มวยกลับบ้าน แต่ห่มวยไม่ยอมกลับและบอกว่าคนท้อง ให้ปล่อยคนเดียวนี้ ลูกน้องกลับไปรายงานเสี้ยมถึง เสี้ยมถึงจึงมาไล่บี้อะไรที่วัดว่ารูปไหนที่ทำห่มวยท้อง แต่แล้วห่มวยก็บอกความจริงว่าไม่ได้ท้อง

ผ่านมาระยะหนึ่งพระสติฟเริ่มรู้หลักการปฏิบัติตนของพระมากขึ้น และเริ่มมีภาพในหัวเข้ามาแวบๆ หมอตรวจแล้วบอกว่าความจำเริ่มกลับมา ช่วงที่วัดจัดงานวัดมีวัยรุ่นไล่ยิงกัน พระสติฟเข้ามาขวางเอามือมาอุดปืนทำให้ยิงไม่ออก ผู้คนฮือฮากันมาก “เณรแจ๊ค” กับ “เณรโต้” เห็นช่องทางหาเงินจึงทำเหรียญพระสติฟให้ญาติโยมเช่าบูชาในช่วงที่หลวงพ่อบุญเก่าพาโรคหัวใจไปพักที่โรงพยาบาล ด้านพระวินัยก็เห็นด้วยกับเณรเพราะอยากได้เงินไปสร้างโบสถ์ใหม่ พระวินัยไม่แบ่งเงินให้ เณรทั้งสองจึงขโมยเงินค่าบูชาเหรียญนั้นไปเที่ยวกับ “แกท” หญิงสาวที่คุยกันทางออนไลน์ เณรทั้งสองเจอวางยานอนหลับแล้วโดนแกทปลดทรัพย์

ด้านพระสติฟเริ่มเห็นภาพมากขึ้นจึงได้สืบว่าตนเองเป็นใคร เขาเริ่มจำได้และกลับไปห้องเดิมของตัวเองและพบว่าตนเองเป็นนักฆ่าที่ปลอมตัวเป็นพระเพราะต้องทำภารกิจฆ่าคน ขณะนั้นมีนักฆ่าสาวมาเล่าว่าจริงๆ แล้วเขาชื่อ “สมิธ” มีภารกิจต้องฆ่านายพลคนหนึ่ง แต่ตอนนี้แผนเปลี่ยน

ให้ฆ่าพระธีร์ (พี่ชายของนายพล) แทน แต่พระสติฟไม่ทำและได้มาสารภาพกับพระธีร์ที่โรงพยาบาล พระธีร์เข้าใจ

เมื่อพระธีร์ค่อยยังชั่วและกลับวัดได้เรียกชาวบ้านมาชักชวนให้จุดไฟเผาเหรียญหลวงพี่สติฟเพราะไม่อยากให้ชาวบ้านงมงาย ต่อมาพระสติฟขอลาสิก พระธีร์ก็ไม่ได้แจ้งเจ้าหน้าที่ให้มาจับ ส่วนนักฆ่าสาวถึงแม้ไม่พอใจที่สติฟทรยศองค์กรแต่ก็ยอมปล่อยสติฟไป สุดท้ายสติฟก็ได้เลือกทางเดินชีวิตของตน มาขอบวชที่วัดนี้อีกครั้ง ความจริงอีกเรื่องก็เปิดเผยเช่นกันคือจดหมายฆ่าเสียถึงนั้น ลูกเมียเป็นคนทำเพราะอยากให้เขากลับตัวเป็นคนดี ไม่ละโมภ เสียถึงจึงเริ่มทำตัวดีขึ้นและไปเข้าวัดด้วย

4.3.8.2 วัตถุประสงค์ที่จัดแสดง

ผู้สร้างงานต้องการสร้างหนังที่มีความผสมกลมกลืนกันอย่างลงตัวระหว่างความตลกกับสาระ

เราอยากจะให้มันมีสาระที่แทรกอยู่ในความตลก โดยที่ไม่ให้รู้สึกว่ามันหนักไปทางสาระมากเกินไป อยากให้กลมกลืนเป็นเนื้อเดียวกันที่คนดูดูแล้วจะแยกไม่ออกว่ามันคือตลกหรือว่าสาระกันแน่ แต่ว่ากลับไปจากโรงแล้วเขาอาจจะนึกได้เวลาถึงบ้านว่าสิ่งที่ดูไปมันมีอะไรบางอย่างซ่อนอยู่ในหนัง (วิดิพงส์ ฐิติพงศ์, สัมภาษณ์, 2561)

4.3.8.3 สาระหลักและความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา

แก่นเรื่อง - อดีตไม่สำคัญ ปัจจุบันเราสามารถกำหนดชีวิตตัวเองได้ว่าจะเลือกทำดีหรือทำชั่ว

ภาพยนตร์เรื่องนี้เป็นภาพยนตร์ตลก ซึ่งผู้สร้างงานได้กล่าวถึงบทบาทของภาพยนตร์ตลกกับการสื่อสารแนวคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนาสำหรับคนไทย ดังนี้

จริงแล้วคนอาจจะมองพุทธศาสนาว่าเป็นเรื่องเข้าถึงยาก น่าเบื่อ แต่ว่าการที่เป็นหนังตลก comedy เราว่ามันเปิดใจเขาโดยที่เขาไม่รู้ตัว เขาดูเขารู้สึกสนุก แต่ว่าพอเขากลับไปก็ได้บางอย่างที่มันสอดแทรก เหมือนอาหารที่แบบว่ามันอร่อย แต่ว่าเราก็กัดเคี้ยว เติมน้ำอะไรที่แบบว่าเขาก็ทานไปได้พร้อมๆ กัน เขามารู้สึกอีกทีอะ มันมีประโยชน์นี้หว่า ก็เลยคิดว่าเนี่ย

ประโยชน์ของหนัง comedy มันถูกโลกกับคนไทย คนไทยชอบความตลก ความเฮฮาอะไรอย่างนี้อยู่แล้ว (จิตติพงศ์ ใช้สติ, สัมภาษณ์, 2561)

4.3.8.4 ประเภทของภาพยนตร์

- ภาพยนตร์ตลก (Comedy Film) ดำเนินเรื่องราวหรือเนื้อหาสาระเป็นประเด็นสำคัญ โดยใช้มุกตลกเป็นส่วนประกอบในการเดินเรื่องเท่านั้น

- ใช้โครงเรื่อง (plot) แบบเส้น เริ่มจากพระฝรั่งความจำเสื่อมจนกระทั่งเริ่มจำได้ว่าตัวเองเป็นใคร

- ตลกแบบไม่เอะอะมะเทิ่ง ไม่ใช่คำหยาบ แต่เป็นอมยิ้มเกี่ยวกับสถานการณ์ในเรื่อง คือ ความไม่รู้และการกระทำของพระฝรั่งที่บ๊วยใหม่

- ตัวละครในแง่ความหมายแฝง พระสติฟอาจเป็นตัวแทนของชาวต่างชาติ หรือชาวพุทธ หรือผู้ชมที่ยังไม่ค่อยเข้าใจเรื่องธรรมะ เรื่องพระ ให้เข้าใจมากขึ้น เป็นตัวแทนของคนที่ยังคิด ช่างถาม เช่น การปลงอาบัติ ทางสายกลาง พระเป็นยังไง ฝึกสมาธิเพื่ออะไร

4.3.8.5 แนวการนำเสนอ (Style) และเทคนิคทางสื่อ (Media Techniques)

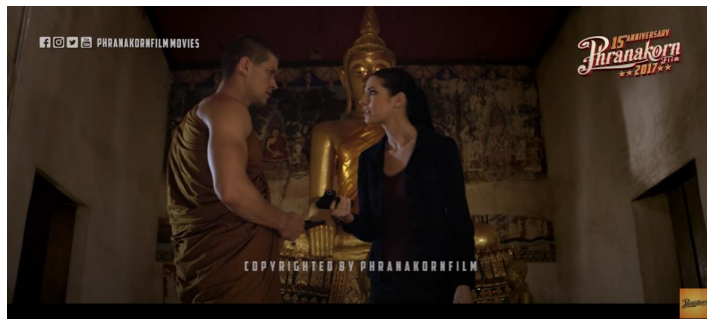
- เป็นละครทุนต่ำ ฉากส่วนใหญ่เป็นวัดในชนบท

- แนวการนำเสนอและเทคนิคภาพ เป็นเหมือนภาพยนตร์ทั่วไป

ภาพที่ 4.54 ฉากหลวงพ่เจ้าอาวาสคุยกับพระสติฟ

ที่มา : พระนครฟิลม์: 2561, ออนไลน์

ภาพที่ 4.55 ฉากนักฆ่าสาวคุยกับพระสติฟ

ที่มา : พระนครฟิล์ม: 2561, ออนไลน์

4.3.9 อาบัติ

ถ่าย : สหมงคลฟิล์ม อินเตอร์เนชั่นแนล

ผู้กำกับ : ขนิษฐา ขวัญอยู่

ปีที่จัดแสดง : 2558

สถานที่จัดแสดง : โรงภาพยนตร์ทั่วไป

4.3.9.1 เรื่องย่อ

พระอาจารย์ที่วัดต่างจังหวัดแห่งหนึ่งลอบมีความสัมพันธ์กับสีกาน้ำพิณ จนมีลูกชายด้วยกันคือ ไอ้ไข่ แต่พระอาจารย์ก็ไม่ยอมสึกตามที่เคยสัญญาไว้ และยังมีหลวงพี่ทิน เพื่อนไอ้ไข่ ซึ่งขณะนั้นยังเป็นเด็กวัดอยู่ที่มารู้เรื่องนี้เข้า น้ำพิณรู้สึกกดดันและอับอายจึงผูกคอตายที่กุฏิของพระอาจารย์ พระอาจารย์ยังคงมัวสีกาต่อไปจนหลวงพี่ทินทนไม่ได้ บอกว่าจะประกาศให้ชาวบ้านรู้ให้หมดว่าพระอาจารย์อาบัติ พระอาจารย์จึงฆ่าหลวงพี่ทินแล้วซ่อนศพไว้ในหีบบนกุฏิของตนเอง น้ำพิณตายไปกลายเป็นผีเปรตมารังควานพระอาจารย์จนเป็นบ้า ส่วนไอ้ไข่ก็ได้บวชอยู่ที่วัดนี้เช่นกัน

ต่อมา “ชัน” เด็กหนุ่มที่อยู่กรุงเทพฯ เคยขับรถชนเด็กอนุบาลตาย ทำให้ต้องไปอยู่ในสถานกักกัน เมื่อพ้นโทษออกมาพอถึงบังคับให้มาบวชที่วัดนี้ เณรชันต้องการจำวัดที่กุฏิร้างห่างไกลผู้คนสนิทเท่ากับ “หลวงพี่ทิน” เท่านั้น แต่ในยามค่ำคืนจะมีคนบ้าคนหนึ่งมาปลงอาบัติที่ได้กุณกุฏิเป็นประจำ

เมื่อบวชได้สักพักเณรชันก็ทะเลาะกับแฟนที่คบกันมาก่อนบวช เขารู้สึกเบื่อและไม่รู้จะบวชไปทำไม ประกอบกับได้รู้จักชอบพอกับ “ฝ้าย” สาวในหมู่บ้าน ทั้งสองจึงนัดแนะกันตอนกลางคืนเพื่อหนีไปกรุงเทพฯ ทั้ง ๆ ที่ยังไม่มีฤกษ์สัก แต่แล้วก่อนที่จะหนีกันไป เณรชันก็ได้รับรู้เรื่องราวความลับที่ปกปิดมานานแล้วของพระอาจารย์ น้ำพิณ และรู้ว่าแท้จริงแล้วหลวงพี่ทินที่ตนคุยด้วยนั้นคือผี ซึ่ง

เนรชนได้ปลดปล่อยดวงวิญญาณออกมาอย่างไม่รู้ตัว สุดท้ายเนรชนจึงตัดสินใจที่จะไม่สึกและตั้งใจครองเพศสมณะตามวิถีทางของพระที่ดี

4.3.9.2 วัตถุประสงค์ที่จัดแสดง

ผู้สร้างงานได้แรงบันดาลใจมาจากการได้ฟังเรื่องเล่าเกี่ยวกับผีเผด (เปรต) ทางภาคอีสาน ดังคำกล่าว

ถามผู้เฒ่าผู้แก่แถวนั้นว่ามันคืออะไร เขาก็บอกว่าที่เห็นก็น่าจะเป็นผีเผด เป็นพวกผู้หญิงที่ตอนยังไม่ตาย ต้องทำผิดไว้แรง หรือไม่ก็ไปมีอะไรกับพระ... พอได้ฟังเรื่องนี้เราก็เลยจดไว้เป็นหนึ่งไอเดีย พอเอาไอเดีย 4-5 ไอเดีย ก็จะมีไอเดียนี้อยู่ด้วย โปรดิเวเซอร์ชอบไอเดียนี้ก็ให้พัฒนาต่อ เราก็เลยเริ่มหาข้อมูลว่าผีเผดคืออะไร สุดท้ายผีเผดก็คือผีเปรต ภาษาอีสานเรียกเผด (ขนิษฐา ขวัญอยู่, สัมภาษณ์, 2561)

4.3.9.3 สารหลักและความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา

แก่นเรื่อง - คนที่ทำบาปต้องได้รับผลแห่งการกระทำนั้น

ภาพยนตร์เรื่องนี้ผู้สร้างงานต้องการเสนอว่า ปัจจุบันหลายคนไม่กลัวบาป เพราะมองว่า บาป บุญ เหมือนเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตน จับต้องไม่ได้ แต่ผู้สร้างงานต้องการชี้ว่าเราควรมีสติ รู้ว่าสิ่งที่ทำนั้นดีหรือไม่ดี และถ้าเราทำไม่ดี เราจะต้องชดใช้ในสิ่งที่ทำไว้เสมอ

จริงๆ แล้วเปรตไม่ใช่ผี เปรตเป็นเหมือนสัญลักษณ์ของบาป แล้วก็พอเราศึกษาเข้าไปในพระไตรปิฎกจริงๆ แล้วคือ ตายไปแล้วไปเกิดใหม่เป็นเปรตค่ะ เพียงแต่ว่าอยู่กันแบบภพที่มันเชื่อมกันระหว่างเรา คือเปรตจึงไม่ใช่ผี ไม่ใช่สัมภเวสีอะไร เปรตคือตายแล้วไปเกิดเป็นเปรต แล้วก็ต้องใช้เวรใช้กรรม 100 ปี 100 ชาตอะไรก็ว่ากันไป มันจะมีคำสอน มีหลักอยู่ ซึ่ง search คุ้ได้เลยว่า เปรตคือความหมายแบบไหน ฝนก็เลยรู้สึกที่เราเริ่มรู้สึกสงสารเปรตอะ เราเริ่มอินว่า เปรตมันไม่ได้น่ากลัวในความเป็นผี แต่เปรตที่น่ากลัว คุณลูก คุณสะทอน คุณรู้สึกเศร้าเมื่อเห็นมากกว่ามันก็เลยไปโยงกันไว้พอดี กับความเป็นผีในโลกอีกโลกหนึ่ง พอตอนเขียนบท แต่ว่าในตัวของเปรตเวลาจะมาแล้วน่ากลัวหรืออะไรจริงๆ เปรตไม่ได้มีเจตนามาหลอกหรือมาอะไรที่เหมือนหนังผีทั่วไป เปรตมา

เพื่อแสดงให้เห็นว่าเป็นสิ่งที่เคยกระทำแล้วยังต้องชดใช้กันอยู่ เพราะว่า
 ดั้งเดิมที่จะบอกว่าเรามักจะกลัวในสิ่งที่เรามองเห็นใจ คือเปรตคือสิ่งที่เรา
 มองไม่เห็นใจ คำสอนอะไรต่างๆ ที่เคยมีมาในยุคสมัยนี้มันเป็นที่มองไม่
 เห็นไปแล้ว แล้วคนรุ่นใหม่ก็ไม่ได้ตระหนักกับเรื่องพวกนี้
 (ขนิษฐา ขวัญอยู่, สัมภาษณ์, 2561)

4.3.9.4 ประเภทของภาพยนตร์

- เป็นภาพยนตร์ที่มีลักษณะร่วมของ ภาพยนตร์สยองขวัญ (Horror Film) ที่แสดง
 ถึงความน่าสยดสยอง อันเนื่องมาจากความตายและการฆ่าฟัน ตัวเอกเป็นผู้ฆ่า มักเป็นฆาตกรโรคจิต ปิศาจ
 ร้าย (ซึ่งในที่นี้ก็คือ พระอาจารย์)

- ยังจัดได้ว่าเป็นภาพยนตร์สะท้อนปัญหาสังคม (Social Problem Film) กล่าวคือ มี
 เนื้อหาว่าด้วยสภาพอันไม่เป็นที่พึงปรารถนาซึ่งส่งผลกระทบต่อสมาชิกของสังคม นั่นคือการทำบาปร้ายแรงของ
 พระที่เสพเมถุน ส่งผลให้ทั้งเรื่องก็มีความดราม่า รวมทั้งองค์ประกอบของภาพส่วนใหญ่ ก็เป็นสีโทนมืด
 แสดงความมืดบอดในจิตใจ จึงจัดเป็นภาพยนตร์ประเภท Film Noir

- โครงเรื่อง (plot) แบบย้อนไปมา เล่าเหตุการณ์ปัจจุบันแทรกด้วยเหตุการณ์
 ในอดีต

4.3.9.5 แนวการนำเสนอ (Style) และเทคนิคทางสื่อ (Media Techniques)

- มีการใช้กราฟิกพิเศษเปรต ที่น่ากลัว เป็นละครทุนสูง
 - ใช้ฉากเป็นสัญลักษณ์ (symbolic setting) ฉากต้นไม้ใหญ่ที่ยืนตายซากหงิกๆ งงๆ
 ท่ามกลางทุ่งหญ้า เป็นสถานที่ที่สว่างที่สุดในเรื่อง และดูมีบรรยากาศสบายๆ เป็นสัญลักษณ์ของกิเลสตัณหา
 ที่ดึงดูดผู้คนเข้ามา แต่เมื่อทำบาปแล้วก็มีแต่ต้องรอวันตายเหมือนต้นไม้ตายซาก ดังคำกล่าวของผู้สร้างงาน
 ที่ว่า

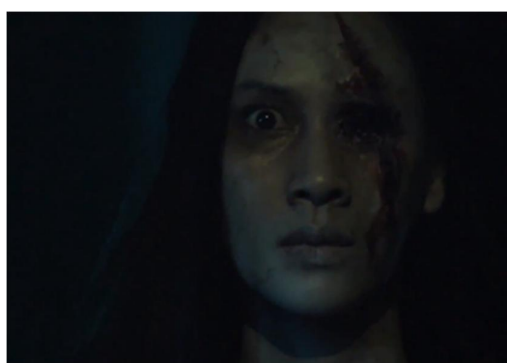
ต้นไม้มันจะต้องโตใช่ไหมคะ แล้วโตมีใบเหมือนกับต้นไม้โพธิ์
 อะไรอย่างนี้ แล้วเรารู้สึกว่าคือต้นไม้ที่มันโต มันไม่ตายอะ มันยืนต้นตาย
 แล้วมันก็ไม่สามารถจะผลิใบอะไรออกมาได้เลย มันเหมือน เราเทียบเคียง
 กับคนบาปมากๆ แล้วไม่สามารถที่จะหาบุญได้แล้ว คล้ายกับเปรต คือ
 เปรตก็จะบาปหนักมากตอนที่มันมีชีวิตอยู่ โดยบาปทั้งที่รู้หรืออะไรก็แล้วแต่
 สุดท้ายคุณก็หนีสิ่งนี้ไม่พ้น คุณตายไปแล้วก็เกิดเป็นเปรต แล้วคุณก็ต้อง

ชดใช้ๆ ก็ภพก็ชาติก็ว่ากันไปตามความผิด ตามความหนักหนาอันนั้น...
 ดันไม้ดันนี้เป็นดันไม้ใหญ่ที่ยืนต้นตาย ไม่สามารถที่จะผลิใบอะไร
 ออกมาได้ มันไม่มีร่มเงาอะไรเลย แต่มันก็ยังได้เป็นแลนด์มาร์กที่คนที่
 พร้อมทั้งจะทำบาปอุกคิงดูคให้ต้องมาอยู่ตรงนี้ เป็นที่ที่ไม่ค่อยมีคนเข้ามา
 จริงๆ ก็เป็น keyword ที่ว่า ถ้าอยากจะเจียบๆ ก็ดีเลย เพราะว่าตรงนี้ไม่ค่อย
 มีใครมา ไม่มีคนเข้ามา คือคนที่มาตรงนี้ เราารู้ว่ามันเหมือนเป็น
 กิเลส เหมือนเป็นสถานที่ที่โศกที่เราอยากเข้าไป ดูเหมือนค้นหา
 (ขนิษฐา ขวัญอยู่, สัมภาษณ์, 2561)

ภาพที่ 4.56 ฉากณรชัณคุษกับฝ้ายเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องเปรต เรื่องบาป

ที่มา : สหมงคลฟิล์ม: 2558, วิดิทัศน์

ภาพที่ 4.57 ตัวละครผีน้ำพิณ

ที่มา : สหมงคลฟิล์ม: 2558, วิดิทัศน์

4.3.10 Vanishing Point

ถ่าย : ได้รับทุนสนับสนุนจากประเทศเนเธอร์แลนด์

ผู้กำกับ : จักรวาล นิลธำรงค์

ปีที่จัดแสดง : 2558

สถานที่จัดแสดง : โรงภาพยนตร์ SF และช่องเคเบิลทีวี

4.3.10.1 เรื่องย่อ

“หวาน” เด็กหญิงวัยรุ่น อาศัยอยู่กับพ่อแม่ พ่อของหวานเป็นเจ้าของโรงงานถุงยาง พ่อมีเมียน้อยเป็นพนักงานบัญชี สมาชิกในบ้านของหวานไม่ค่อยคุยกันมากนัก วันหนึ่งหวานบอกว่าที่โรงเรียนจะพาไปทัศนศึกษาหลายที่

หวานหายตัวไปในป่าระหว่างทัศนศึกษา ตำรวจจับลุงคนหนึ่งมาทำแผนประกอบคำรับสารภาพ ลุงบอกว่าได้จับหัวฟาดกับก้อนหิน ตำรวจคาดคิดว่าทำไมเสื้อผ้าของเด็กจึงไปอยู่บนเนิน แต่ก็ยังไม่แน่ว่าลุงข่มขืนเด็กคนนี้หรือไม่ ขณะทำแผนลุงมีอาการงกๆ เงินๆ ตำรวจเป็นคนดึงพาไปตรงจุดนั้นจุดนี้ นักข่าวจึงถามว่าเป็นการขึ้นหรือเป็นการทำแผนประกอบคำรับสารภาพที่ไม่โอเคหรือเปล่า ตำรวจโมโห กันนักข่าวออกไปห่าง ๆ ระหว่างทำแผน และเมื่อเสร็จแล้ว นักข่าวคนนี้ก็แอบขับรถตามตำรวจไป

ผู้ชายคนหนึ่งไปที่เย็บช่องซึ่งภายนอกเป็นโรงแรม โดยใช้บริการเจ็คนหนึ่งที่น่านอกจากขายบริการแล้ว ยังมีอาชีพเสริมคือเปิดร้านของชำเล็กๆ ขายให้เพื่อนร่วมอาชีพด้วย เจ้เล่าให้ชายหนุ่มฟังว่าโรงแรมแห่งนี้สร้างมานานแล้ว เจ้าของเป็นช่างภาพที่มั่งคั่งร่ำรวยที่นี่ ตั้งแต่สมัยที่แถวนี้ยังมีการยิงกัน รบกัน

4.3.10.2 วัตถุประสงค์ที่จัดแสดง

ผู้สร้างงานเล่าถึงแรงบันดาลใจว่ามาจากภาพรถของคุณพ่อคุณแม่ที่ประสบอุบัติเหตุ

คอนเซ็ปต์ของหนังก็พูดว่า คือไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้นในอดีตก็ตาม
คือเราต้องยอมรับมันทั้งหมด คือมันก็เป็นส่วนประกอบที่เป็นตัวเรา
ทั้งหมด ไม่ว่ามันจะดีหรือไม่ดี เพียงแต่ว่าเราต้องอยู่กับมันให้ได้
(จักรวาล นิลธำรงค์, สัมภาษณ์, 2561)

4.3.10.3 สารหลักและความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา

แก่นเรื่อง - ทุกชีวิตต่างมีความทุกข์ และบางครั้งคนเราก็หลงผิดไปบ้าง แต่เราก็ต้องจัดการกับความทุกข์และความรู้สึกผิดในใจด้วยตัวเราเอง

ภาพยนตร์เรื่องนี้ในช่วงต้นนำเสนอภาพศพที่ดูน่ากลัวหรือหดหู่ ผู้สร้างได้กล่าวถึงประเด็นนี้ไว้ว่า

จริงๆ ตัว *concept* ของหนังคือเรื่องปรัชญาพุทธอย่างที่ว่า ภาพพวกนั้นถ้าเป็นภาษาพระก็คือ ภาพอสุระ เหมือนกับเขาเอาไปใช้ในการทำสุระกรรมฐาน คือดูภาพศพ แล้วเอาไปพิจารณา คือเราก็เปิดผ่านด้วยภาพศพเลยซึ่งก็ไปขอมมาจากพวกหนังสือพิมพ์ (จักรวาล นิลธำรงค์, สัมภาษณ์, 2561)

ภาพที่ 4.58 ภาพศพช่วงต้นเรื่อง

ที่มา : จักรวาล นิลธำรงค์: 2558, วิดิทัศน์

4.3.10.4 ประเภทของภาพยนตร์

- ภาพยนตร์ศิลปะ หรือภาพยนตร์แนวทดลอง (Art / Experimental Film) เน้นคุณค่าในเชิงศิลปะ ไม่ใช่ตอบสนองความต้องการของตลาดเป็นหลัก พยายามสะท้อนความเป็นจริงมากกว่าจะให้คนดูหลีกหนีความเป็นจริง (ในเรื่องนี้คือ ภาพความจริงที่ดูน่ากลัวหรือหดหู่)

- ใช้โครงเรื่อง (plot) แบบหลายๆ เรื่องเล่าปะติดปะต่อกัน (fragment) ดังที่ผู้สร้างกล่าวว่า

มันเป็น *fragment* ไม่ได้ถูกเล่าให้ *clear* ทั้งหมดว่าใครคืออะไร อย่างฉากที่ว่า โคนข่มจีนหรือเปล่า เราก็แค่ *imply* หรือแค่ *suggest* ว่ามีฉากแผนประกอบคำรับสารภาพ จริงๆ แล้วคนดูก็อาจปะติดปะต่อได้เองแหละ เพราะดูไปกลางๆ เรื่องเด็กมันหายไป เหมือนคนดูต้อง *input* ไปกับหนังด้วย เหมือนกับว่าเป็นการสื่อสาร 2 ทางครับ (จักรวาล นิลธำรงค์, สัมภาษณ์, 2561)

- มีหลายฉากที่ดูเหมือนเป็นเรื่องไม่สำคัญและไม่น่าตื่นเต้นสำหรับคนดู เช่น ฉากคนในครอบครัวกินข้าวกันเงียบๆ ฉากผู้ชายที่ไปซื้อบริการผู้หญิงในโรงแรมเก่าๆ แล้วก็นั่งคุยกันเรื่องที่มาของโรงแรม ซึ่งผู้สร้างงานต้องการให้ผู้ชมตีความหรือหาความหมายระหว่างบรรทัดเหล่านี้ด้วยตนเอง (ดังที่ผู้กำกับกล่าวว่า คนดูต้องใส่ input เข้าไปในเรื่องเอง) เหล่านี้อาจสร้างอารมณ์งุนงง (bewildered) แก่ผู้ชม

4.3.10.5 แนวการนำเสนอ (Style) และเทคนิคทางสื่อ (Media Techniques)

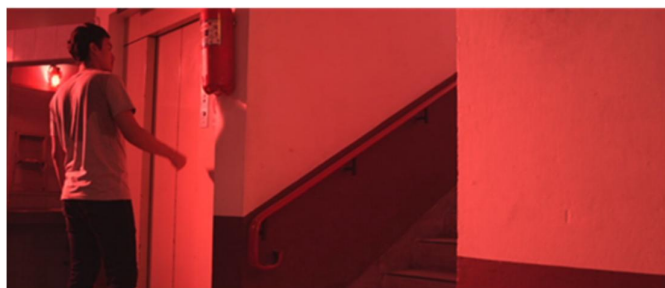
- นำเสนอภาพบางภาพที่ดูน่ากลัว ลึกลับ ภาพศพ
- บทสนทนาก่อนข้างน้อย บรรยายาศโดยรวมก่อนข้างเงียบ เป็นฉากต่างจังหวัดที่ไม่ใช่เน้นความสวยงามของชนบท แต่เป็นภาพความจริงของสังคมต่างจังหวัด มีทั้งวัด และโรงแรมห้องแถวขายบริการ

- เป็นละครทุนต่ำ ฉากน้อย

ภาพที่ 4.59 ตัวละครที่แสดงถึงความลึกลับ

ที่มา : จักรวาล นิลธำรงค์: 2558, วิดิทัศน์

ภาพที่ 4.60 ฉากผู้ชายไปซื้อบริการทางเพศในโรงแรม

ที่มา : จักรวาล นิลธำรงค์: 2558, วิดิทัศน์

บทที่ 5

วิเคราะห์ เปรียบเทียบเนื้อหาและรูปแบบสื่อศิลปะการแสดงร่วมสมัยแนวพุทธ

ในบทนี้ เป็นการนำเสนอบทวิเคราะห์ สังเคราะห์ หาลักษณะเฉพาะและอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในการสร้างสรรค์ “สื่อศิลปะการแสดงร่วมสมัยแนวพุทธ” ทั้ง 3 ประเภท ในแง่ของจุดมุ่งหมายในการจัดแสดง ประเภท และแนวการนำเสนอ รวมถึงเนื้อหาและความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา จากนั้นวิเคราะห์เปรียบเทียบประเด็นต่างๆ ที่น่าสนใจของทั้ง 3 สื่อ ที่ปรากฏผ่านแนวคิด ทศนคติและมุมมองของผู้สร้างงาน เพื่ออภิปรายผลที่เป็นภาพสะท้อน “ปรากฏการณ์สังคมไทยพุทธ” ซึ่งพบผ่านสื่อการแสดงอย่างไรต่อไป

อนึ่ง ในการวิเคราะห์ลักษณะเฉพาะตัวของสื่อแต่ละประเภท โดยแบ่งประเด็นการวิเคราะห์ออกเป็น 1. จุดมุ่งหมายของการแสดง 2. ประเภทของการแสดง 3. แนวการนำเสนอ นั้น ผู้วิจัยพบว่า “สื่อละครเวที” จะมีลักษณะเฉพาะตัวที่ค่อนข้างแตกต่างจากสื่ออีก 2 ประเภท อีกทั้ง รายละเอียดของละครเวทีแต่ละเรื่องที่เลือกมาศึกษา ก็ล้วนมีความเป็นปัจเจกในตัวของแต่ละเรื่องเอง ในขณะที่สื่อโทรทัศน์ และภาพยนตร์ จะมีลักษณะที่คล้ายคลึง เป็นกลุ่มเป็นก้อนมากกว่า ทั้งนี้อาจเป็นด้วยปัจจัยทางการผลิตของงานสื่อสารมวลชน (mass media) ดังนั้น ผลการวิเคราะห์ที่จะนำเสนอต่อไปนี้ ผู้วิจัยจึงได้ให้น้ำหนักในการสกัดหาลักษณะเฉพาะตัว รวมถึงการจำแนกลักษณะย่อยต่างๆ ของสื่อละครเวที มากกว่าอีก 2 สื่อ ไปเสียหน่อย ซึ่งก็เป็นไปเพื่อความเข้าใจ และให้ “เห็นภาพ” สื่อประเภทดังกล่าวได้ดียิ่งขึ้นนั่นเอง

5.1 สื่อละครเวทีแนวพุทธ

5.1.1 จุดมุ่งหมายของการแสดงละครเวทีแนวพุทธ ผู้วิจัยจำแนกวัตถุประสงค์ของการจัดแสดง “ละครเวทีแนวพุทธ” ออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. จัดแสดงเนื่องในโอกาสสำคัญทางพุทธศาสนา คือ กลุ่มละครที่ได้รับทุนสนับสนุนจากหน่วยงาน หรือ องค์กรที่สนับสนุนงานด้านพุทธศาสนา [ซึ่งในบริบทนี้ได้แก่ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)] โดยจัดแสดงเพื่อโอกาสเฉลิมฉลองวันสำคัญทางพุทธศาสนา หรือเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมงานด้านพุทธศาสนา พบว่ามี 3 เรื่อง ได้แก่ *พุทธะ ราชะ เคอะมิวลิคัล* (จัดแสดงในปี พ.ศ. 2555 เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรม “สวดมนต์ข้ามปี” เนื่องในโอกาสการฉลองปี “พุทธชยันตี”) *จิตตากับนคร* (จัดแสดงในปี พ.ศ. 2557 เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรม “งานวัดลอยฟ้า”) และ *ร่ายพระไตรปิฎก 2 ปฏิจธสมุปบาท* (แสดงในปี พ.ศ. 2548 ที่แม้ไม่ได้จัดขึ้นเพื่อแสดงในโอกาสสำคัญใดๆ ทาง

พุทธศาสนาเป็นการเฉพาะเจาะจง แต่ด้วยเนื้อหาละครมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับคำสอนในศาสนา จึงได้รับการสนับสนุนจากเสถียรธรรมสถาน และ สสส. ในการจัดสร้างงาน)

จากข้อมูลพบว่า ละครกลุ่มนี้มีลักษณะเป็นโปรดัคชั่นขนาดใหญ่ ลงทุนสูง จัดแสดงให้คนดูเป็นจำนวนมาก เจ้าของงานใช้วิธีการ “จ้างมืออาชีพ” จัดทำ (ยกเว้นเรื่อง “ร้ายพระไตรปิฎก 2 ปฏิจสมุปบาท” ที่ไม่ได้มีผู้จ้างผลิต) ละครที่ถูกจ้างผลิตจะเป็นเรื่องในพุทธศาสนาที่คนดูรู้จักอยู่แล้ว หรือเป็นธรรมะที่อยู่ในกระแสสังคม (เรื่องราวของพระพุทธเจ้า - *พุทธะ ราชะ เคอะมิวสิคัล* และ เรื่องราวจากบทพระนิพนธ์ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก - *จิตตากับนคร*) ในขณะที่เรื่อง *ร้ายพระไตรปิฎก 2* เป็นการนำเสนอสาระธรรมขั้นสูงที่มีความสำคัญยิ่ง ซึ่งคนทั่วไปยังไม่ค่อยรู้จัก ละครเรื่องนี้ (ปฏิจสมุปบาท) อย่างไรก็ตาม แม้ละครกลุ่มนี้ จะไม่ได้เป็นคำริจากคณะละครนั้นๆ ที่จะผลิตเองตั้งแต่แรก แต่จะเห็นว่าผู้จ้างก็ได้เลือกสรรผู้ผลิตงานที่มีความสนใจ และมีผลงานที่เกี่ยวข้องกับธรรมะมาก่อนหน้าแล้ว

2. จัดแสดงเฉพาะกิจเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา หมายถึง ละครที่จัดแสดงเพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างการเรียนรู้แก่เยาวชน หรือเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมทางการศึกษา โดยจัดการแสดงในรูปแบบละครเร่ทัวร์ไปตามโรงเรียน ปรับเปลี่ยนบริบท และองค์ประกอบต่างๆ ให้เหมาะกับกลุ่มผู้ชมในแต่ละที่ พบว่ามี 2 เรื่อง ได้แก่ *เด็กชายชั่วครวเด็กสาวชั่วคืน* และ *เวสสันดร ตอนซุกซนผู้หวังดี* ซึ่งผลิตโดยคณะละครเดียวกัน คือ คณะมรดกใหม่ จัดแสดงภายใต้โครงการชื่อ “การสร้างกระบวนการเรียนรู้สู่คุณธรรมด้วยละคร” (dhamma volunteer: 2552, ออนไลน์) เห็นได้ว่าละครกลุ่มนี้ จะแตกต่างจากละครในกลุ่มแรกอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ เป็นละครที่เรียบง่าย ลงทุนต่ำ ใช้นักแสดงที่เป็นเด็กๆ มือสมัครเล่นร่วมแสดง เป็นลักษณะคล้ายกิจกรรมละครโรงเรียนมากกว่า อีกทั้งยังยึดหยุ่นตามความเหมาะสมของสถานที่และผู้ชม หากแต่วิธีการสร้างเรื่อง และการนำเสนอกลับเต็มไปด้วยความสร้างสรรค์ มีการประยุกต์ใช้องค์ประกอบทางศิลปะการแสดงอย่างกว้างขวาง (อาทิ การใช้หุ่น การใช้ศิลปะการแสดงแบบโขน หรือเพลงแร็ป เป็นต้น) ไม่แพ้ละครเต็มรูปแบบเรื่องอื่น ๆ

3. จัดแสดงเป็นละครประจำปีของคณะละคร หมายถึง ละครที่จัดแสดงประจำปี หรือ ประจำฤดูกาลของกลุ่มละคร หรือสถาบันการศึกษา พบว่ามีจำนวนที่มากกว่า 2 กลุ่มแรก และที่น่าสนใจก็คือ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 (ปีพุทธชยันตี) เป็นต้นมา พบว่าเริ่มมีกลุ่มละครต่างๆ กล้าหยิบละครแนวพุทธมาจัดแสดงมากขึ้น และหลากหลายกลุ่มมากขึ้นเรื่อยๆ พบละครในกลุ่มนี้ทั้งสิ้น 5 เรื่อง ได้แก่ ละครที่จัดทำโดย ทั้งคณะละครมืออาชีพในวงการละครเวที 3 เรื่อง คือ *เกิด-ดับ* (ของคณะ 8x8) *สันดานกา*

บูโต (ของคณะ B-Floor) และ ลิทธารณะ (โดย คณะ New Theatre) นอกจากนี้ ยังพบละครที่จัดทำสถาบันการศึกษาอีก 2 เรื่อง ได้แก่ *คอยคุณบุญ* (โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา) และ *กีสว* (โดยมหาวิทยาลัยขอนแก่น) อาจกล่าวได้ว่าในระยะหลังปีพุทธชยันตีเป็นต้นมา กระแสนิยมพุทธเริ่มมีมากขึ้นในสังคม ก็พบว่า ผู้สร้างละครต่างให้ความสนใจที่จะผลิตละครแนวนี้นี้เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เช่นกัน อย่างไรก็ตาม สิ่งที่น่าสนใจคือ ในกลุ่มละครที่จัดแสดงเป็นละครประจำปีเหล่านี้ ยังอาจแบ่งเป็นกลุ่มย่อยๆ ได้อีก 2 กลุ่มคือ

1) **กลุ่มที่มีเป้าหมายมุ่งผลิตละครเกี่ยวกับพุทธศาสนาโดยตรง** โดยมุ่งนำเสนอ “สาร” หลักของเรื่อง เป็นหลักธรรมคำสอน เรื่องราวในชาดก หรือ เรื่องราวเกี่ยวกับพุทธบริษัท ประกอบด้วยเรื่อง *เด็กชายชั่วคราวเด็กสาวชั่วคืน* (นำเสนอหลักคิดแบบ “กาลามสูตร” โดยสะท้อนผ่านเรื่องราวปัญหาของเยาวชน เพื่อเตือนสติให้วัยรุ่นได้ คิดใคร่ครวญ ไตร่ตรอง ก่อนตัดสินใจ อย่าปลงใจเชื่ออะไรง่ายๆ) เรื่อง *ร่ายพระไตรปิฎก 2* (นำเสนอคำสอนเกี่ยวกับหลัก “ปฏิจจสมุปบาท”) *เวสสันดร ตอนชุกชีผู้หวังดี* (นำเสนอการตีความเรื่องทานบารมีของพระเวสสันดร ในมุมมองใหม่) *สันดานกา* (วิพากษ์วิจารณ์ภิกษุทุจริตในพุทธศาสนา) *เกิดดับ* (นำเสนอแนวคิดเรื่องเวียนว่ายตายเกิด ตามความเชื่อในพุทธศาสนา) *กีสว* (นำเสนอประวัติพุทธสาวิกา พระกีสวโคตมิเถรี)

2) **กลุ่มที่ไม่ได้มีเป้าหมายที่จะผลิตละครเกี่ยวกับพุทธศาสนาโดยตรง** แต่สารที่เสนอ หรือบริบทของเรื่อง มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ได้แก่ เรื่อง *คอยคุณบุญ* (เป็นการดัดแปลงบทละครตะวันตก มาอยู่ในบริบทไทยพุทธ ดังนั้นการอ้างถึงบริบทใดๆ ในคริสตศาสนา จึงจำเป็นต้องดัดแปลงมาเป็นเรื่องราวในพุทธศาสนา) *ลิทธารณะ* (เป็นการดัดแปลงจากนวนิยายของ Hermann Hesse ซึ่งกล่าวเปรียบเทียบการแสวงหาความรู้ของบุคคล กับคำสอนและการแสวงหาของพระพุทธเจ้า) ทั้งหมดที่กล่าวมา อาจสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5.1 การจำแนกละครเวทีแนวพุทธ ตามจุดมุ่งหมายของการแสดง

ลำดับ	จำแนกตามลักษณะ	จำนวน	จำแนกลักษณะย่อย	เรื่องที่พบ
1	จัดแสดงในโอกาสสำคัญทางพุทธศาสนา	3 เรื่อง	ได้รับการว่าจ้างผลิต โดยหน่วยงานเจ้าของทุน	1. พุทธะ ราชะ ฯ 2. จิตตากับนคร

ลำดับ	จำแนกตามลักษณะ	จำนวน	จำแนกลักษณะย่อย	เรื่องที่พบ
			เป็นผู้ริเริ่มสร้างละครเรื่องนี้เอง และได้รับการสนับสนุนจาก หน่วยงานภายนอก	1. ร่ายพระไทรปิฎก ฯ
2	จัดแสดงเฉพาะกิจเพื่อ เป็นส่วนหนึ่งของ การศึกษา	2 เรื่อง	ใช้ละครเพื่อเป็นเครื่องมือในการ สร้างการเรียนรู้แก่เยาวชน หรือ เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมทาง การศึกษา	1. เด็กชายชั่วคราวฯ 2. เวสสันดร ฯ
3	จัดแสดงเป็นละคร ประจำ ของคณะละคร	5 เรื่อง	มีเป้าหมายที่จะผลิตละครเกี่ยวกับ พุทธศาสนาโดยตรง	1. ร่ายพระไทรปิฎก 2 ฯ 2. สันดานกา (บุญโต) 3. เกิดดับ 4. กิสา
			ไม่ได้มีเป้าหมายที่จะผลิตละคร เกี่ยวกับพุทธศาสนาโดยตรง	1. ลิขธารณะ 2. คอยคุณป่วน

5.1.2 ประเภทของละครเวทีแนวพุทธ

ผู้วิจัยจำแนกประเภทของการจัดแสดง “ละครเวทีแนวพุทธ” โดยแบ่งตามเกณฑ์ที่แตกต่างกันออกไป ได้แก่ แบ่งตามรูปแบบของละคร, แบ่งตามวัตถุประสงค์การจัดแสดง, แบ่งตามการสร้างบท และ แบ่งตามขนาดของโปรดัคชั่น ดังนี้

- แบ่งตามเนื้อหาของละคร ผู้วิจัย ใช้เกณฑ์ในการพิจารณาประเภทของละคร โดยดูที่องค์ประกอบหลักของบทละคร (ตามทฤษฎีของอริสโตเติล) 3 ประการแรก ได้แก่ โครงเรื่อง (Plot) ตัวละคร (Character) และความคิด (Thought) ซึ่งทั้ง 3 องค์ประกอบนี้ มีความสำคัญที่ส่งผลให้ละครมีเนื้อหาทิศทาง รวมถึงโครงสร้างโดยรวมของเรื่องให้แตกต่างกัน โดยผู้วิจัยเลือกใช้แนวคิดการแบ่งประเภทละครของ สดใส พันธุมโกมล (2550: 14-17) และ แนวทางของ Wilson และ Goldfarb (2016: 75-83) (ดูรายละเอียดในบทที่ 2) มาใช้ในการวิเคราะห์รูปแบบของละคร ดังนี้

1) **โศกนาฏกรรม (tragedy)** พบเพียง 1 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง “กิสสา” กล่าวคือ ละครนำเสนอความทุกข์ทรมานของของมนุษย์ (นางกิสสา) ที่ต้องพลัดพรากจากบุตร การดำเนินเรื่อง เต็มไปด้วยบรรยากาศที่เคร่งเครียด หนักหน่วง เศร้าโศก และนำไปสู่ความรู้สึกพองแฟ้วในจิตใจ เมื่อตัวละครค้นพบความจริงว่า การพลัดพรากนี้เป็นเรื่องธรรมดาของโลก ที่มนุษย์ทุกคนต้องยอมรับและก้าวข้าม นอกจากนี้ภาษาที่ใช้ยังมีความเป็นวรรณศิลป์ ร้อยเรียงอย่างสละสลวยงดงาม สอดคล้องกับลักษณะของโศกนาฏกรรมแท้

2) **โศกนาฏกรรมปนสุขนาฏกรรม (tragicomedy)** จะเห็นว่าละครพุทธในกลุ่มตัวอย่างที่เลือกมาศึกษาแทบจะทุกเรื่อง (ยกเว้น กิสสา และ พุทธะ ราชะ เดอะมิวสิคัล) ล้วนมีเรื่องราวที่หนัก ซึ่งเกี่ยวพันกับชีวิตของมนุษย์ ปัญหาที่มนุษย์ประสบ ความทุกข์ยากต่างๆ รวมถึงการแสวงหาความหมาย และคำตอบของปัจเจกบุคคล แต่ที่น่าสังเกตคือ ละคร 9 จาก 10 เรื่อง เลือกที่จะนำเสนอเรื่องเครียดเหล่านั้นผสมผสานกับ “ความตลกขบขัน” แม้จะเป็นความตลกที่มาในรูปแบบแตกต่างกัน และมีแทรกมาในปริมาณที่ไม่เท่ากัน แต่อาจกล่าวได้ว่า “ความตลก” เหล่านี้เป็นส่วนประกอบสำคัญของละครพุทธที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ผู้วิจัย ตั้งข้อสังเกตว่า “ความตลก” เหล่านี้ ถูกนำมาใช้เพื่อ “ผ่อนคลาย” เรื่องที่เครียด (comic relief) ไปจนกระทั่งเพื่อใช้ช่วย “ขับเคลื่อน” ความโศกของเรื่อง (black humour) ให้เด่นชัดขึ้น และที่น่าสนใจคือ ไม่มีละครเรื่องใดเลยที่นำเสนอเป็นแนวตลกขบขัน (comedy) เพียงอย่างเดียว

มุกตลกที่แทรกมาเพื่อ “ผ่อนคลายเรื่อง” จะเป็นการอยู่แบบแยกกันชัดเจนระหว่างความ “โศก” และความ “สุข” ของเรื่อง โดยมักจะมาในรูปแบบของตลกท่าทาง เออะอะตึงตึง (slapstick comedy) เช่น ท่าทางการแสดงที่ใหญ่เกินจริง (overacting) ของตัวละครเด็ก และตัวละครกิเลส (จากเรื่อง *เด็กชายชั่วคราว เด็กสาวชั่วกิน* และ *จิตตากับนคร*) ในขณะที่ความตลกแบบ “ขำขื่น” (black humour) จะถูกใส่มาเพื่อให้ผู้ชมขำในสิ่งที่ไม่ควรขำ หรือเป็นความตลกที่ไม่เข้ากันกับสถานการณ์ของตัวละคร ส่งผลให้ทุกครั้งที่อารมณ์ขันทำงาน ผู้ชมจะรู้สึกผิด หรืออึดอัดกับการขำของตัวเอง และเกิดถูกคิด หรือเจ็บปวดอย่างลึกซึ้งต่อมา เช่น ในสภาวะความทุกข์ยากของตัวละคร แต่มีเหตุการณ์ตลกเกิดขึ้น จากการพยายามฆ่าตัวตาย แต่ตัวละครทำทางเองหลุดลงพื้น (เรื่อง *คอยคุณปู่*) หรือ การใช้อารมณ์ขันแบบเสียดสี (satiric comedy) เช่น การสวดสแปปีเบิร์ตเดย์ และลุกขึ้นเดินด้วยท่าทางกระตือรือร้นของตัวละครพระ (ในเรื่อง *สันดานกา*) หรือ การใช้อารมณ์ขันแบบตลกความคิด (comedy of idea) เพื่อให้คนดูถูกคิดถึงความไม่เข้ากัน เช่น การให้พระพุทธรูปเจ้า (โคตมะ) ปรากฏตัวในรูปแบบของ “คนขายของเร่” (ในเรื่อง *สิทธิธารณะ*) ความตลก

ทั้งหมดนี้ ล้วนผสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับความหนักของเรื่อง และเป็นตัว “จับแน่น” ให้ความเครียดของเรื่องยิ่งทำงานหนักขึ้น

ทั้งนี้ หากจะจำแนกความเป็น “โศกนาฏกรรมปนสุขนาฏกรรม” (tragicomedy) ให้ละเอียดลงไปอีก ก็สามารถจัดละครบางเรื่องแยกออกจากกลุ่ม tragicomedy ได้อีก โดยผู้วิจัยเลือกใช้แนวทางของ Wilson และ Goldfarb (2016: 75-83) (ดูรายละเอียดในบทที่ 2) เป็นเกณฑ์ในการจัดประเภทย่อย ดังนี้

Tragicomedy คือละครที่มีความผสมผสานระหว่าง tragedy และ comedy ในปริมาณหรือน้ำหนักที่เท่าๆ กัน สอดประสานกันเพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการนำเสนอ “สาร” ของเรื่อง ได้แก่ *คอยกุ่มบุญ* (Samuel Beckett เองระบุในบทละครของเขาว่า เป็นละครประเภท “tragicomedy” *สันดานกา* (ความหนัก และเครียดของเรื่องที่น่าเสนอ กับอารมณ์ตลกที่สอดแทรกเข้ามามีน้ำหนักพอๆ กัน แม้ตอนจบของเรื่องจะเป็นการเดินเฉลิมฉลองของพระอลัชชี แต่จะเห็นว่าฉากนี้แสดงถึงความสิ้นหวังต่อพระพุทศที่หาเกินกับศาสนา)

Heroic Drama (ที่ผสมองค์ประกอบของ Comedy) หมายถึง ละครที่มีเนื้อหาเคร่งเครียดเข้มข้น (ซึ่งในที่นี้จะมียองค์ประกอบของความขบขัน (comedy) เข้ามาสอดแทรก ต่างกับ Heroic Drama แท้ๆ ตามทฤษฎีของตะวันตก) มีตัวละครเอกที่เป็นวีรบุรุษ หรือผู้ยิ่งใหญ่ แต่จบเรื่องด้วยความสุข หรือมีแนวคิดที่มองโลกในแง่ดี ได้แก่ เรื่อง *พุทธะ ราชะ เดอะมิวสิคัล* (แสดงการฝ่าฟันกับอุปสรรคที่หนักหน่วงของพระพุทธเจ้าก่อนที่จะบรรลุธรรม ซึ่งตอนจบนั้นตัวละครได้รับชัยชนะ) เรื่อง *สิทธิธารณะ* (ที่ตัวละครเป็นตัวแทนของผู้แสวงหาอันมีนัยภายในที่ยิ่งใหญ่ แต่เผชิญกับอุปสรรคทั้งภายในและภายนอก ระหว่างการแสวงหา ซึ่งในที่สุด ก็ได้เรียนรู้สิ่งที่ถูกต้องด้วยตนเอง) และ *เวสสันดร ตอนซุชกผู้หวังดี* (เป็นการแสดงให้เห็นลักษณะที่ยิ่งใหญ่ในตัวซุชก ที่คนมองข้าม แม้ตอนจบเขาจะพบกับหายนะ แต่ก็เป็นการมองโลกในแง่ดีให้กับตัวละครซุชก)

Domestic Drama (ที่ผสมองค์ประกอบของ Comedy) หมายถึง ละครโศกนาฏกรรมของสามัญชน หรือละครโศกนาฏกรรมสมัยใหม่ (Modern Tragedy) ซึ่งในที่นี้จะมียองค์ประกอบของความขบขัน (comedy) เข้ามาสอดแทรก ต่างกับ Domestic Drama แท้ๆ ตามทฤษฎีของตะวันตก ได้แก่ เรื่อง *ร้ายพระไตรปิฎก 2 ปฏิกิจสมบัติ* (สะท้อนปัญหาในชีวิตของคนในสังคมที่ผิดพลาดเพราะไม่รู้ที่มา หรือสาเหตุของปัญหา) *เด็กชายชั่วคราว เด็กสาวชั่วคืน* (เรื่องราวของคนที่ถูกผิด แต่ตอนจบพระเจ้าเฉลยว่านาฬิกาที่แท้จริงอยู่ในใจ ให้ตั้งใจ และเริ่มใหม่ แสดงให้เห็นถึงความหวัง และการมองโลกในแง่ดี) *จิตตา*

กัณฑ์ (เรื่องราวของตัวละครที่เรียนรู้การทำงานภายในของตน การต่อสู้กับกิเลส และค้นพบทาง
เอาชนะได้ในที่สุด) และ เกิด-ดับ (เรื่องราวของตัวละครที่ส่งสัจกลไกความเป็นไปของวัฏฏสงสาร แต่ก็
เลือกที่จะหาทางออกไปด้วยวิธีของตัวเอง) ทั้งหมดที่กล่าวมา อาจสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5.2 การจำแนกละครเวทีแนวพุทธ ตามรูปแบบของละคร

ประเภทของละคร : จำแนกตามรูปแบบของละคร					
ลำดับ	จำแนกตาม ลักษณะ	จำนวน	จำแนก ลักษณะย่อย	องค์ประกอบทาง comedy	เรื่องที่พบ
1	โศกนาฏกรรม	1 เรื่อง	-	-	1. กิสา
2	โศกนาฏกรรม ปน สุขนาฏกรรม	9 เรื่อง	Tragicomedy	รูปแบบของ มุกตลกที่ปรากฏ	1. คอยคุณปณ 2. สันดานกา
			Heroic Drama (ที่ผสมองค์ประกอบ ของ Comedy)	- slapstick comedy - comedy of idea - satiric comedy ทำหน้าที่ - สร้างอารมณ์ขัน เพื่อผ่อนคลายเรื่อง (comic relief)	1. พุทธะ ราชะฯ 2. ลิขธารณะ 3. เวสสันดรฯ 4. เด็กชายชั่วคราวฯ 5. จิตตากับนคร 6. เกิดดับ
			Domestic Drama (ที่ผสมองค์ประกอบ ของ Comedy)	- ขบขันความโศก ของเรื่อง (black humour)	1. ร่ายพระไทรปิฎกฯ

- แบ่งตามวัตถุประสงค์การจัดแสดง ได้แก่

1) **ละครเชิงพาณิชย์ (commercial theatre)** หมายถึง ละครที่มีการขายบัตรแก่ผู้ชม จัดทำ
โดยคณะละครมืออาชีพ หรือกึ่งอาชีพ ซึ่งพบจำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ *ร่ายพระไทรปิฎก 2 ปฏิจฉาสมุปปาท*,
สันดานกา (บุโด), *เกิด-ดับ* และ *ลิขธารณะ* ทั้งนี้ แม้ละครทั้ง 4 เรื่องนี้จะจัดอยู่ในกลุ่ม “ละครเชิงพาณิชย์”
แต่ก็ไม่อาจนับว่าเป็นละครในกลุ่มธุรกิจการละครเวที (theatre show business) เพราะเป็นคณะละคร

ขนาดกลาง (ภัทราวดีเธียเตอร์) และขนาดเล็ก คณะ B-Floor, คณะ 8x8 และ คณะ New Theatre) ที่มีผู้ชมละครในวงจำกัด และไม่ใช่งานจัดทำละครในระดับธุรกิจกระแสหลัก (mainstream) จึงเป็นเรื่องน่าสนใจว่าไม่มีคณะละครในแวดวงธุรกิจการละครเวทีค่ายใหญ่ ค่ายใดเลย ที่เลือกผลิตผลงานด้วยวัตถุประสงค์ทางพุทธศาสนา และแม้แต่ค่ายละครขนาดเล็กที่ผลิตละครแนวพุทธ ก็มีเพียงจำนวนหนึ่งเท่านั้น เมื่อเทียบกับจำนวนละครที่ถูกผลิตทั้งหมดจากทุกค่าย

2) **ละครไม่มุ่งแสวงหากำไร (nonprofit theatre)** หมายถึง การจัดแสดงละครที่ไม่ได้จัดทำขึ้นเพื่อการอยู่รอดทางเศรษฐกิจของผู้ผลิต แต่เป็นการผลิตเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของงานอื่นๆ หรือกิจกรรมในบริบทอื่นๆ ผู้วิจัยได้แบ่งละครประเภทนี้ออกเป็นกลุ่มย่อยๆ อีก 3 กลุ่ม ได้แก่

- **ละครสาธารณกุศล (public charity theatre)** เป็นการจัดแสดงเพื่อให้ผู้ชมได้ชมฟรี จัดทำขึ้นเพื่อประโยชน์ทางการกุศล ได้แก่เรื่อง *พุทธะ ราชะ เดอะมิวสิคัล* และ *จิตตากับนคร*

- **ละครสถาบันการศึกษา (university theatre)** เป็นการจัดแสดงละครในนามของสถาบันการศึกษา หรือมหาวิทยาลัย ประกอบด้วย *คอยคุมปูณ* (มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา) และ *กิสา* (มหาวิทยาลัยขอนแก่น)

- **ละครเพื่อการศึกษา (theatre in education)** หรือที่รู้จักกันในนาม TIE เป็นการนำละครเวที ไปใช้เป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาของนักเรียนในประเทศ เพื่อสอนนักเรียนในระดับมัธยม ได้แก่ ละครที่จัดแสดงโดยคณะมรดกใหม่ (เรื่อง *เด็กชายชั่วคราว* *เด็กสาวชั่วคราว* และ *เวสสันดร ตอนซุงทศ* *ผู้หวังดี*) ทั้งหมดที่กล่าวมา อาจสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5.3 การจำแนกการแบ่งประเภทของละครเวทีแนวพุทธ ตามวัตถุประสงค์การจัดแสดง

ลำดับ	จำแนกตามลักษณะ	จำนวน	จำแนกลักษณะย่อย	เรื่องที่พบ
1	ละครเชิงพาณิชย์ (commercial theatre)	4 เรื่อง	คณะละครขนาดกลาง	1. ร่ายพระไตรปิฎก 2 ฯ
			คณะละครละครขนาดเล็ก	1. สันดานกา (บูโต) 2. เกิด-ดับ 3. สิทธารถะ
2		7 เรื่อง	ละครสาธารณกุศล (public charity theatre)	1. พุทธะ ราชะ เดอะมิวสิคัล 2. จิตตากับนคร

ลำดับ	จำแนกตามลักษณะ	จำนวน	จำแนกลักษณะย่อย	เรื่องที่พบ
	ละครไม่มุ่ง แสวงหากำไร (nonprofit theatre)		ละครสถาบันการศึกษา (university theatre)	1. กิสา 2. คอยคุณบุญ
			ละครเพื่อการศึกษา (Theatre in Education: TIE)	1. เด็กชายชั่วคราวฯ 2. เวสสันดร ตอนซุชกผู้หวังดี

- แบ่งตามการสร้างบทละคร ได้แก่

1) **ละครที่เขียนขึ้นมาใหม่ (original play)** เป็นละครที่ผู้ผลิตได้สร้างเรื่องราว และรูปแบบการนำเสนอขึ้นใหม่ทั้งหมด โดยอาจจะเกิดจากแรงบันดาลใจตั้งต้นจากเรื่องราวที่มีอยู่ หรือประเด็นใดๆ ในสังคม พบว่ามี 4 เรื่อง ได้แก่ *ร่ายพระไตรปิฎก 2 ปฏิจฉมูปบาท*, *เด็กชายชั่วคราว*, *เด็กสาวชั่วคืน* และ *สันดานกา (บุญโต)* และ *พุทธะ ราชะ เดอะมิวสิคัล*

2) **ละครดัดแปลง (adapted play)** เป็นการดัดแปลงบทละครมาจากแหล่งอื่นๆ เช่น นวนิยาย นิทานชาดก หรือบทละครต่างชาติ โดยแบ่งได้เป็นการดัดแปลงแบบรักษาดั้งเดิมไว้มากที่สุด ได้แก่ เรื่อง *กิสา* (โดยยังเก็บรักษาภาษาของ “แดนอรัญ แสงทอง” ผู้ประพันธ์นวนิยาย “เดิวยคายใต้ฟ้าคลั่ง” เอาไว้ทุกประการ) หรือ การดัดแปลงเรื่องและการนำเสนอที่ต่างจากต้นฉบับไปมาก แต่มีเป้าหมายเพื่อรักษาแก่นสารเดิมของเรื่องเอาไว้ และทำให้เหมาะแก่การสื่อสารกับคนดูในยุคสมัยใหม่ ได้แก่เรื่อง *จิตดา กับนกร* และ *คอยคุณบุญ* ไปจนถึง การดัดแปลงเรื่องเดิม เพื่อสื่อสารการตีความใหม่ หรือเสนอมุมมองใหม่ของผู้สร้างงาน ได้แก่เรื่อง *เวสสันดร ตอนซุชกผู้หวังดี* และ *สิทธิธาระ* ทั้งหมดที่กล่าวมา อาจสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5.4 การแบ่งประเภทของละครเวทีแนวพุทธ ตามการสร้างบทละคร

ลำดับ	จำแนกตามลักษณะ	จำนวน	จำแนกลักษณะย่อย	เรื่องที่พบ
1	ละครที่เขียนขึ้นมาใหม่ (original play)	4 เรื่อง	สร้างเรื่องราว และรูปแบบการนำเสนอขึ้นใหม่ทั้งหมด โดยอาจจะเกิดจากแรงบันดาลใจตั้งต้นจากเรื่องราวที่มีอยู่ หรือ ประเด็นใดๆ ในสังคม	1. ร่ายพระไตรปิฎก ฯ 2. เด็กชายชั่วคราว ฯ 3. สันดานกา (บุญโต) 4. พุทธะ ราชะ ฯ
2	ละครดัดแปลง (adapted play)	6 เรื่อง	ดัดแปลงแบบรักษาด้านฉบับไว้มากที่สุด	1. กิสา
			ดัดแปลงเรื่องและนำเสนอต่างไปจากต้นฉบับ โดยยังคงรักษาแก่นสารเดิมของเรื่องเอาไว้	1. คอยคุณป่วน 2. จิตตากับนคร
			ดัดแปลงเรื่องเดิมไป เพื่อสื่อสารการตีความใหม่ หรือเสนอมุมมองใหม่ของผู้ผลิต	1. เวสสันดร ฯ 2. สิทธารถะ

- แบ่งตามขนาดของโปรดัคชั่น ได้แก่

1) ละครเต็มรูปแบบ (full-scale theatre) หมายถึง ละครที่มีการจัดแสดง ณ โรงละคร หรือสถานที่จัดแสดงขนาดใหญ่ มีผู้ชม 100 คนขึ้นไป เป็นโปรดัคชั่นเต็มรูปแบบ มีการจัดทำฉาก ระบบแสง สี เสียง และอาจรวมถึงสื่อผสมต่างๆ (multi-media) ประกอบการนำเสนอ เพื่อช่วยเสริมสร้างสุนทรียะทางการแสดงให้ครบรส อาทิ วงดนตรี การใช้เพลงประกอบ การเต้นรำ ประกอบด้วย 3 เรื่อง ได้แก่ *พุทธะ ราชะ เดอะมิวสิคัล* (จัดแสดงที่สนามหลวง) *ร่ายพระไตรปิฎก 2 ปฏิจสมุปปาท* (จัดแสดงที่ภัทราวดีเธียเตอร์) *จิตตากับนคร* (จัดแสดงที่รอยัลพารากอนฮอลล์ ชั้น 5 สยามพารากอน)

2) **ละครขนาดเล็ก (small-scale theatre)** หมายถึง ละครที่มีการจัดฉากและอุปกรณ์ในระดับหนึ่ง ใช้เครื่องมือต่างๆ เพื่อช่วยประกอบการแสดงอย่างง่าย ๆ ใช้เสียง แสง และภาพประกอบอย่างง่าย ๆ แต่เน้นความคิดสร้างสรรค์ และการทดลองทางศิลปะการละคร (experimentation) ประกอบด้วย 2 เรื่อง ได้แก่ *คอยคุณป่วน* (จัดแสดงที่ The Style by TOYOTA และ Blue Box Studio) และ *สิทธิธารณะ* (จัดแสดงที่ Democracy Theatre Studio)

3) **ละครยากจน (poor theatre)¹ และละครเร่ (touring theatre)** หมายถึง ละครที่ไม่มีฉากเลย มีเพียงอุปกรณ์ไม่กี่ชิ้น ใช้เสื้อผ้าง่าย ๆ เน้นทักษะการแสดง และการเล่าเรื่อง ประกอบด้วย 5 เรื่อง ได้แก่ *เวสสันดร ตอนซุชกผู้หวังดี* และ *เด็กชายชั่วคราวเด็กสาวชั่วคืน* (จัดแสดงตามโรงเรียนมัธยม) *สันดานกา (บุโตะ)* (จัดแสดงที่หอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร) *เกิด-ดับ* (จัดแสดงที่ Democracy Theatre Studio) และ *กีสาว* (จัดแสดงที่ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และ หอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร) ทั้งหมดที่กล่าวมา อาจสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5.5 การจำแนกการแบ่งประเภทของละครเวทีแนวพุทธ ตามขนาดของโปรดัคชั่น

ลำดับ	จำแนกตามลักษณะ	จำนวน	เรื่องที่พบ	จัดแสดงที่
1	ละครเต็มรูปแบบ (full-scale theatre)	3 เรื่อง	1. พุทธะ ราชะ เดอะมิวสิคัล 2. ร่ายพระไตรปิฎก 2๑ 3. จิตตากับนกร	- ท้องสนามหลวง - ภัทราวดีเธียเตอร์ - รอยัลพารากอนฮอลล์ ๑
2	ละครขนาดเล็ก (small-scale theatre)	2 เรื่อง	1. คอยคุณป่วน 2. สิทธิธารณะ	- The Style by TOYOTA และ Blue Box Studio - Democracy Theatre Studio

¹ ผู้วิจัยได้เลือกใช้คำศัพท์ทางการละครว่า Poor Theatre ซึ่งบัญญัติโดย Jerzy Grotowski (หมายถึงละครที่ละทิ้งองค์ประกอบที่ฟุ่มเฟือยทั้งหลายออกไป เหลือเพียงหัวใจสำคัญของการแสดงเอาไว้)

ลำดับ	จำแนกตาม ลักษณะ	จำนวน	เรื่องที่พบ	จัดแสดงที่
3	ละครยากจน (poor theatre) และละครเร่ (touring theatre)	5 เรื่อง	1. เวสสันดร ตอนชูชกผู้หวังดี 2. เด็กชายชั่วคราวฯ 3. สันดานกา (บุญโต) 4. เกิด-ดับ 5. กิสา	- โรงเรียนมัธยมทั่วประเทศ - โรงเรียนมัธยมทั่วประเทศ - หอศิลป์ฯ กรุงเทพมหานคร - Democracy Theatre Studio - คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และ หอศิลป์ฯ กรุงเทพมหานคร

5.1.3 แนวการนำเสนอละครเวทีแนวพุทธ

การจำแนกแนวการนำเสนอ “ละครเวทีแนวพุทธ” นั้น ผู้วิจัย ใช้เกณฑ์ในการพิจารณาโดยดูที่องค์ประกอบที่สัมพันธ์กับการออกแบบของบทละคร ทั้งด้านภาพ (visual elements) และ เสียง (sound elements) ที่ส่งผลถึงอารมณ์และบรรยากาศโดยรวมของเรื่อง (mood and tone) ให้แตกต่างกัน อีกทั้งเทคนิคการนำเสนอ (theatre techniques) กลวิธีทางการละคร (theatrical devices) และแนวคิดสำคัญ (key concept) ในการออกแบบงานละครเรื่องนั้นๆ โดยผู้วิจัยเลือกใช้แนวทางการแบ่งแนวการนำเสนอละครของ มัทนี รัตนิน (2546: 190-196) (ดูรายละเอียดในบทที่ 2) เป็นเกณฑ์ในการจัดจำแนก

ทั้งนี้ พบว่าเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยากในการ “จัดกลุ่ม” แนวการนำเสนอของละครเวทีไทยที่มีอยู่ ให้เป็นไปตามเกณฑ์ของทฤษฎีการละครตะวันตก เนื่องจากบริบททางสังคมที่แตกต่างทำให้รูปแบบของละครไทยนั้น ไม่ได้ตั้งต้นจากวิธีคิดเช่นเดียวกับละครตะวันตก แม้จะมีลักษณะองค์ประกอบบางประการที่คล้ายกันก็ตาม (เช่น ละครเอปิก ตามแนวทางของ แบร์โทลต์ เบรชท์ (Bertolt Brecht 1898-1956) ซึ่งเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่ของไทยไม่มีละครเกิดขึ้นหลังสงครามโลกด้วยแนวคิดนี้ และนำเสนอในรูปแบบนี้ แม้ว่าละครหลายเรื่องของไทยในปัจจุบัน จะใช้เทคนิคการแสดงแบบเดียวกับละครเอปิกก็ตาม ก็เป็นการยากที่จะเรียกขานนี้คือละครเอปิก เพราะมีอีกหลายส่วนในเชิงแนวคิดที่ไม่ตรงกันทีเดียว -- แต่ในที่นี้ ผู้วิจัยก็เลือกที่จะจัดกลุ่มตามลักษณะที่สอดคล้องกันมากที่สุด) อีกทั้งยังพบว่ารูปแบบการนำเสนอบางอย่างทับซ้อนแนวทางระหว่างกัน หรือไม่สอดคล้องแบบสมบูรณ์ตามทฤษฎีของตะวันตกเสียทีเดียว อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้ใช้วิธีพิจารณาจากแนวคิด และลักษณะ

การนำเสนอ ของละครแนวนั้นๆ เป็นตัวตั้ง และมองจุดที่สอดคล้องกับบริบทของไทยให้มากที่สุด (รวมทั้งการเพิ่มเติมรูปแบบตามที่เห็นสมควรด้วย)

แนวการนำเสนอที่พบในกลุ่มละครเวทีแนวพุทธ ได้แก่ แนวไม่เหมือนจริง (non-realistic style) เป็นที่น่าสังเกตว่า จากกลุ่มตัวอย่างละครที่ศึกษา ไม่พบละครเรื่องใดเลยที่จัดแสดงเป็นแนว “เหมือนจริง” (realistic style) อนึ่ง หากจะจำแนกลักษณะย่อยๆ ของการนำเสนอละครแบบ “ไม่เหมือนจริง” นี้ลงไปอีก พบว่า มีกลุ่มย่อยที่มีลักษณะสอดคล้องกับละครตะวันตกแนวต่างๆ 7 แนว ดังนี้

1) **ละครแนวแบบแผน (stylization)** เป็นละครที่กำหนดท่าทาง การเคลื่อนไหวเป็นรูปแบบตายตัว ดัดแปลงท่วงท่าลีลาที่ประดิษฐ์ขึ้นในวังดงาม ตามขนบนาฏศิลป์หรือละครร้อง ฉากและเครื่องแต่งกายวิจิตร ซึ่งลักษณะนี้ สอดคล้องกับละครเรื่อง *พุทธะ ราชะ เดอะมิวสิคัล* ที่แม้รูปแบบจะไม่ได้สอดคล้องกับละครทางนาฏศิลป์ตามแบบแผนแนวใดแนวหนึ่ง หากแต่เป็นการประยุกต์องค์ประกอบทางนาฏศิลป์ไทย และผสมผสานกับลีลาของนาฏศิลป์ตะวันตกเข้าด้วยกัน (อาจเรียกได้ว่าเป็นแบบแผนนาฏศิลป์ร่วมสมัยของไทย) ละครใช้ท่าทางการแสดง เพลง การเดินรำ และการแต่งกายแบบวิจิตร ไม่สมจริงตามธรรมชาติ

2) **แนวเอ็กซ์เพรสชันนิสม์ (expressionism)** เป็นละครที่นำเสนอภาพความจริงจากวิสัยทัศน์ส่วนตัวเกี่ยวกับชีวิต ด้วยการแสดงออกทางคำพูด การกระทำ ความรู้สึกและอารมณ์ที่รุนแรงของตัวละคร ภาพมนุษย์และวัตถุอาจบิดเบี้ยว อาจมีการใช้สัญลักษณ์ที่แปลกประหลาด ไม่มีแบบแผนตายตัวแล้วแต่ผู้ประพันธ์แต่ละคนตีความหมายชีวิตในโลก พบว่า มีละครที่เข้าข่ายลักษณะของเอ็กซ์เพรสชันนิสม์อยู่ 4 เรื่อง ได้แก่ *ร่ายพระไตรปิฎก 2 ปฏิจสงมฺพบาท* (ภาพการนำเสนอบนเวทีบิดเบือนจากความเป็นจริง มีการใช้สี แสง สื่อผสม รวมทั้งการเคลื่อนไหวร่างกายแบบนาฏลีลา เพื่อช่วยสะท้อนความจริงภายในของตัวละคร) *สันดานกา (บุญโต)* (แม้ละครจะไม่มีคำพูด แต่การแสดงออกและท่าทางของตัวละคร สะท้อนถึงอารมณ์ภายในที่รุนแรง และโปรดักชันเลือกใช้สัญลักษณ์ที่แปลกประหลาด รวมทั้งรูปแบบการเคลื่อนไหวแบบ “บุญโต” ที่บิดเบี้ยวไปจากความจริงตามธรรมชาติ เพื่อแสดงความจริงภายใน) *กิสา* (จุดเด่นอยู่ที่การใช้ภาพบนเวที และการเคลื่อนไหวของกลุ่มนักแสดงคอรัส ที่ช่วยสื่อสารความคิด ความรู้สึกของตัวละคร กอปรกับการใช้ภาษาอันวิจิตรแบบกวีเพื่อเล่าถึงอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครผ่านวรรณศิลป์) และ *จิตตากับบนกร* (ละครใช้ตัวละครหมู่รวม (ensemble) และเทคนิคภาพโปรเจกเตอร์บนจอ เพื่อแสดงเป็นจิตใต้สำนึก และตัวตนของตัวเองในอีกด้าน สะท้อนความจริงภายในของตัวละคร)

3) **แนวเอปิก (epic theatre)** เป็นละครที่ต่อต้านแนวเหมือนจริง โดยใช้ตำนาน นิทาน มหาภาพยั กระตุ้นคนดูให้ร่วมคิดเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ที่แฝงในนิทานหรือเพลง อาจมีอุปกรณ์บางอย่างเป็น

สัญลักษณ์ แสง สี เสียง เครื่องแต่งกายแตกต่างจากชีวิตประจำวัน ผู้วิจัยจัดจำแนกละครที่พบว่ามัลักษณะสอดคล้องกับแนวคิดเอปิก 3 เรื่อง ได้แก่ *เวสสันดร ตอนชุกชุกผู้หวังดี* และ *เด็กชายชั่วคราวเด็กสาวชั่วคืน* และ *สิทธิธารณะ* ทั้งนี้ จะเห็นว่า ละครทั้ง 3 เรื่องนั้นได้มีวิธีการนำเสนอที่สอดคล้องกับ เทคนิคการทำให้แปลก (alienation) ของแบร์โทลท์ เบรชท์ (ผู้ให้กำเนิดละครแนวเอปิก) อย่างกว้างขวาง อาทิ การนำเอาตำนานในชาดกมาเล่าใหม่ เพื่อให้คนดูได้ขบคิด ถึงเรื่องการให้ทานของพระเวสสันดร และความสำคัญของตัวละครชุกชุก (*เวสสันดร*) หรือการหยิบวรรณกรรมที่คนรู้จักอยู่แล้ว ทั้งยังมีความคล้ายคลึงกับเรื่องราวของพระพุทธเจ้า แต่นำมาใช้เพื่อกระตุ้นให้คนดูถูกคิดถึงการแสวงหาความรู้ด้วยวิถีทางของตนเอง แทนที่จะเชื่อจากการฟังตามผู้อื่น (*สิทธิธารณะ*) การมีผู้เล่าเรื่อง (narrator) การใช้คอร์ส เพลง ร่าย หุ่นเชิด การเดินโจน หรือองค์ประกอบทางการแสดงอื่นๆ การพูดคุยกับคนดูโดยตรง การให้ผู้ชมได้มีส่วนร่วม (participatory theatre) เพื่อให้คนดูอยห่างจากเรื่อง และมีช่วงเวลาได้ครุ่นคิด พิจารณาถึงความจริงที่ละครนำเสนออยู่ (*เวสสันดร ตอนชุกชุกผู้หวังดี* และ *เด็กชายชั่วคราวเด็กสาวชั่วคืน*) รวมถึงการใช้อุปกรณ์ประกอบฉากมาช่วยเล่าเรื่องอย่างสร้างสรรค์ ในรูปแบบออบเจกต์เธียเตอร์ (object theatre) การใช้บันไดงูมาเล่าถึงฉากการข้ามแม่น้ำ หรือ การใช้มุกตลกที่ขัดแย้งกับสถานการณ์ในเรื่อง ที่พบใน *สิทธิธารณะ* ก็ยังทำให้คนดูอยห่างจากเรื่อง และใช้ความคิดพิจารณาเรื่องมากขึ้น

4) แนวเอ็กซิสเทนเชียลลิสม์ (existentialism) ตามทฤษฎีแล้ว ละครประเภทนี้ เกิดจากความสิ้นหวังของมนุษย์ ความรู้สึกโดดเดี่ยวอ้างว้าง ไร้ที่พึ่งทางใจ มนุษย์ต้องพึ่งตนเอง ไม่มีพระเจ้า เทพ มาลิจิต มนุษย์แต่ละคนจะกำหนดวิถีชีวิตของตนเองและยอมรับผลจากการเลือกของตน ละครจะ เรียบง่าย เป็นนามธรรม ไม่เน้นความสมจริง เน้นคำพูดที่แสดงปรัชญา ผู้วิจัยจัดประเภทให้ละครเรื่อง *เกิด ดับ* เข้าข่ายความเป็นละครแนวเอ็กซิสเทนเชียลลิสม์ เนื่องจาก ตัวละครหลักคือผู้ที่ตั้งคำถามกับระบบความเชื่อของพุทธศาสนา (เรื่องการเวียนว่ายตายเกิด) และต้องการหาทางหลุดพ้นจากระบบไปด้วยตัวเอง โดยไม่ยึดติดกับคำสอนใดๆ แม้แต่พุทธศาสนา เปรียบเหมือนการสูญเสียความหวังของมนุษย์ในยุคปัจจุบัน การสงสัยกับความเชื่อเก่าๆ ที่เคยยึดถือมา หากแต่ต้องการค้นหาทางออก และกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง

5) แนวแอบเสิร์ด (absurd) ละครแนวนี้อาจแสดงให้เห็นถึงความสับสน ไร้แก่นสาร ของชีวิต และความไร้เหตุผลของมนุษย์ มนุษย์ไม่มีการสื่อสาร พูดภาษาไม่เข้าใจกัน ละครมีการบอกตำแหน่ง ทิศทางการเดิน แต่ไม่มีเรื่องราว มีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แต่ไร้ระเบียบ ไร้จุดหมาย ซึ่งแน่นอนว่าเรื่อง *คอยคุณปณ* จัดอยู่ในละครแนวดังกล่าว เนื่องจากการคัดแปลงจากต้นตำรับของละครแอบเสิร์ดที่สำคัญของโลก *Waiting for Godot* ทั้งหมดที่กล่าวมา อาจสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5.6 การจำแนกแนวการนำเสนอของละครเวทีแนวพุทธ

ลำดับ	ประเภทย่อยละคร แนวไม่สมจริง	จำนวน	เรื่องที่พบ	ลักษณะสำคัญ
1	ละครแนวแบบ แผน (stylization)	1 เรื่อง	1. พุทธะ ราชะฯ	ใช้แบบแผนนาฏศิลป์ร่วมสมัยของ ไทย มีเพลง การแต่งกายแบบวิจิตร
2	แนวเอ็กซ์เพรสชัน นิสม์ (expressionism)	4 เรื่อง	1. ร่ายพระไตรปิฎกฯ 2. สันดานกา (บุญโต) 3. กิสา 4. จิตตากับนคร	นำเสนอภาพความจริงจาก วิสัยทัศน์ส่วนตัวเกี่ยวกับชีวิต แสดงออกทางคำพูด การกระทำ ความรู้สึกและอารมณ์ของตัวละคร
3	แนวเอปิก (epic theatre)	3 เรื่อง	1. เวสสันดร ฯ 2. เด็กชายชั่วคราวฯ 3. สิทธารณะ	ใช้ตำนาน นิทาน महाकाพย์ กระตุ้น คนดูให้ร่วมคิดเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ ใช้เทคนิคการทำให้รู้สึกถอยห่าง จากละคร
4	แนวเอ็กซิสเตนเชียล ลิสม์ (existentialism)	1 เรื่อง	1. เกิด ดับ	เกิดจากความสับสนหวังของมนุษย์ มนุษย์ต้องพึ่งตนเอง ไม่มีพระเจ้า เทพ มาลิจิต ละครจะ เรียบง่าย เป็น นามธรรม ไม่เน้นความสมจริง
5	แนวแอบเสิร์ด (absurd)	1 เรื่อง	1. คอยคุณป่วน	แสดงให้เห็นถึงความสับสน ไร้แก่นสาร ของชีวิต และความรู้ เหตุผลของมนุษย์ มนุษย์ไม่มีการ สื่อสาร พูดภาษาไม่เข้าใจกัน

5.2 สื่อละครโทรทัศน์แนวพุทธ

5.2.1 จุดมุ่งหมายของการผลิตละครโทรทัศน์แนวพุทธ สำหรับสื่อละครโทรทัศน์นั้น จะมีปัจจัยในการผลิตที่แตกต่างจากละครเวที ผู้ผลิตส่วนใหญ่เริ่มต้นจากการขายแนวการนำเสนองานให้แก่

สถานีวิทยุโทรทัศน์ และเมื่อแนวคิด รวมถึงรูปแบบงานผ่าน จึงจะเริ่มผลิต ดังนั้น การคิดงานจึงเป็นไปเพื่อตอบสนองสถานีโทรทัศน์ และผู้ชมในท้องถิ่นเป็นหลัก (เรทติ้ง) แตกต่างจากละครเวทีที่ส่วนมากจะเริ่มจากความต้องการ (ที่จะสื่อสารเรื่องใดๆ) ของผู้สร้างงานเอง กล่าวให้ง่ายก็คือ ตัวชี้งานของละครเวที จะมุ่งที่ความต้องการของผู้สร้างมากกว่า ในขณะที่ตัวชี้งานละครโทรทัศน์ จะทำเพื่อตอบโจทย์ความต้องการของผู้บริโภค (หรือความคิดของผู้ผลิตว่าผู้บริโภคต้องการสิ่งนี้) เป็นสำคัญ ด้วยเหตุนี้ จะเห็นว่าวัตถุประสงค์ตั้งต้นของการสร้างงานในสื่อละครโทรทัศน์ จึงมีไม่หลากหลายนัก (ดูบทที่ 4) จากข้อมูลพบว่า ผู้สร้างส่วนใหญ่พูดเป็นแนวทางเดียวกันว่า ต้องการ “สร้างละครที่มีสาระ” “มีประโยชน์ต่อสังคม” หรือสร้างละครที่แทรก “คำสอนธรรมะ” อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาถี่กลงไปในเนื้อหา และวิธีการนำเสนอละครแต่ละเรื่องแล้ว ก็จะพบความแตกต่างที่ว่า ภายใต้อำนาจ “สอนธรรม” หรือ “มีประโยชน์ต่อสังคม” นั้น น้ำเสียงของผู้สร้างงานมีความต้องการลึกๆ ที่แตกต่างกัน ในส่วนนี้ ผู้วิจัยจึงได้จำแนกวัตถุประสงค์ของการจัดแสดง “ละครเวทีแนวพุทธ” ออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1. ละครที่มุ่งเสนอเพื่อให้คน “กลัวบาป” คือ กลุ่มละครโทรทัศน์ที่สร้างขึ้นโดยมีเนื้อหาหมุ่งเน้นไปที่เรื่องราวของคนชั่วผู้ทำผิดบาป หรือคนดีที่อาจหลงผิดก่อกรรมทำเข็ญ แล้วในที่สุดก็จะได้รับผลกระทบตามสนอง ละครกลุ่มนี้ จะนำเสนอเนื้อหาและความรุนแรงของเรื่องในระดับแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับความผิดของตัวละคร โดยมีตั้งแต่ความผิดร้ายแรง แล้วได้ผลกระทบอย่างแสนสาหัส เช่น การฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ส่งผลให้ป่วยเป็นโรคมะเร็ง (*กรรมลิขิต*) ไล่เรียงไปจนถึงความผิดที่ไม่ร้ายแรง เช่น การฉ้อฉล หลอกลวง หรือเรื่องราวทั่วไปในสังคม (*ฟ้ามีตา*) โดยแต่ละเรื่องจะมีจุดเน้นในการเล่าแตกต่างกัน พบละครกลุ่มนี้ทั้งสิ้น 5 เรื่อง ได้แก่ 1. *กรรมลิขิต* (เล่าเรื่องแบบเน้น “กรรมเก่า” และผลกระทบอันแสนสาหัสที่ได้รับในปัจจุบัน) 2. *ละครชีวิตจริงชุด 84000* (เล่าเรื่องแบบเน้น “กรรมเก่า” แต่เพิ่มเติมเรื่องราวลึกลับคุณไสย หรือ เรื่องเหนือธรรมชาติเข้ามาด้วย) 3. *บันทึกกรรม* (เล่าเรื่องที่เน้น “กรรมปัจจุบัน” แต่เพิ่มลีลาการเล่าที่ซับซ้อนทั้งในโครงเรื่อง และประเด็นที่ลึกซึ้ง) 4. *ศีล 5 คนกล้าทำอธรรม* (เล่าเรื่องที่เน้น “กรรมปัจจุบัน” แต่เพิ่มความสนุกเข้ามาหลายๆ องค์ประกอบ เช่น ความสืบสวนสอบสวน เรื่องบู๊ หรือเรื่องผี เพื่อมาสร้างสีสันของเรื่อง) 5. *ฟ้ามีตา* (เล่าเรื่องราวสะท้อนชีวิตชาวบ้านทั่วไป เน้นที่ “กรรมปัจจุบัน” สะท้อนสภาพสังคมร่วมสมัย)

2. ละครที่มุ่งเสนอการประยุกต์ใช้ธรรมะกับชีวิตประจำวัน เพื่อการอยู่ในสังคม คือ กลุ่มละครที่สร้างขึ้นในรูปแบบละคร “น้ำดี” เรื่องราวเบาๆ สบายๆ แต่เพลิดเพลิน และมีข้อคิดสอดแทรก ซึ่งในที่นี้คือข้อคิดเกี่ยวกับธรรมะ กล่าวคือ เป็นธรรมะระดับลึกซึ้ง ตั้งแต่เรื่องไตรลักษณ์ และไตรลักษณ์ ความหมายของสติ ที่สามารถจัดการเลศ การฝึกจิตเพื่อการปล่อยวาง เป็นต้น ไปจนถึงธรรมะต่างๆ ไปที่สอนอยู่ในชีวิตประจำวัน เช่น เรื่องศีลและธรรม อบายมุขที่ควรหลีกเลี่ยง ความกตัญญู ความ

เมตตาคือผู้อื่น เป็นต้น ละครโทรทัศน์กลุ่มนี้ส่วนใหญ่มีลักษณะของละครตลก (comedy) เป็นองค์ประกอบหลัก พบทั้งสิ้น 5 เรื่อง ได้แก่ *ชุมชนนิมนต์เยี่ยม* (เป็นละครแอนิเมชัน ที่ใช้เทคนิคการ์ตูน ทำให้เรื่องสนุกมีสีสัน เหมาะสำหรับเด็ก แต่สอนธรรมะได้กว้างขวาง และลึกซึ้งถึงระดับการฝึกสติ และทำให้เป็นเรื่องง่ายเพื่อสื่อสารกับเด็กๆ ในยุคปัจจุบัน -- ดูบทที่ 4) *หลวงตามหาชน คัดทางปล่อยวัด* และ *เงรจ้าว* (เป็นละครแนวตลกสถานการณ์ (sit com) ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ มีตัวละครสำคัญเป็น “พระ” หรือ “เงร” โดยตัวละครเหล่านี้ ที่ทำหน้าที่ในลักษณะเป็น “ที่พึ่ง” (mentor) ทั้งทางใจ และทางความคิดให้แก่ชาวบ้าน และใช้เป็นตัวละคร “ผู้ให้บทเรียน” (raisonneur) (David Rush, 2005: 70-75) ที่พูดคำสอนในทางพุทธศาสนาได้อย่างตรงไปตรงมา และสุดท้ายคือเรื่อง *ละครกรรมนำชีวิต* (ละครสั้นที่จบเป็นตอนๆ เสนอเรื่องราวปัญหาที่พบจริงได้ในสังคม แต่ไม่ถึงกับเป็นความชั่ว หรือความผิดบาปร้ายแรง เท่ากับละครในกลุ่มแรก) สิ่งที่น่าสนใจ ซึ่งพบจากคำให้สัมภาษณ์ของผู้ผลิตละครแนวนี้นั้นส่วนใหญ่ก็คือ จำเป็นจะต้องสร้างเรื่องให้ “บันเทิง” ก่อน จึงจะสอนธรรมะได้ เพราะหากตั้งต้นด้วยการจะสอนธรรมแล้ว จะไม่มีคนสนใจดูทั้งหมดที่กล่าวมา อาจสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5.7 จุดมุ่งหมายของการแสดงละครโทรทัศน์แนวพุทธ

ลำดับ	จุดมุ่งหมาย	จำนวน	เรื่องที่พบ	ลักษณะ
1	มุ่งเสนอเพื่อให้เห็น “กลัวบาป”	5 เรื่อง	1. กรรมลิขิต 2. ละครชีวิตจริงชุด 84000 3. บันทึกกรรม 4. คีล 5 คนกล้าท้าอธรรม 5. พ้ามิดา	สร้างขึ้นโดยมีเนื้อหามุ่งเน้นไปที่เรื่องราวของ “คนชั่ว” ผู้ทำผิดบาป หรือคนดีที่อาจหลงผิดก่อกรรมทำเข็ญ แล้วในที่สุดก็จะได้รับผลกระทบตามสนอง
2	มุ่งเสนอการประยุกต์ใช้ธรรมะกับชีวิตประจำวันเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม	5 เรื่อง	1. ชุมชนนิมนต์เยี่ยม 2. หลวงตามหาชน 3. คัดทางปล่อยวัด 4. เงรจ้าว 5. ละครกรรมนำชีวิต	เรื่องราวเบาๆ สบายๆ แต่เพลิดเพลิน และมีข้อคิดสอดแทรก ส่วนใหญ่มีลักษณะของละครตลก (comedy) เป็นองค์ประกอบหลัก

5.2.2 ประเภทของละครโทรทัศน์แนวพุทธ การแบ่งประเภทของละครโทรทัศน์นี้ ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ของปนัดดา ธนสถิตย์ (2531) และ ชยพล สุทธิโชธิน และสันติ เกษมสิริทัศน์ (2550) (ดูบทที่ 2) เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ แจกแจงได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5.8 ประเภทของละครโทรทัศน์แนวพุทธ

ลำดับ	ชื่อละคร	รูปแบบทางสื่อโทรทัศน์				รูปแบบของเนื้อหา				ความยาวในการออกอากาศต่อครั้ง		
		Anthology	Series	Miniseries	Sit-com	Drama	Comedy	Suspense	Horror	0-15 นาที	15-30 นาที	กว่า 30 นาที
1	ฟ้ามีตา	x				x					x	
2	บันทึกกรรม	x				x					x	
3	ชุมชนนิมนต์เยี่ยม		x				x			x		
4	ละครชีวิตจริง ชุด 84000			x					x		x	
5	กรรมลิขิต	x				x					x	
6	ตัดทางปล่อยวัด เดอะซีรีส์				x		x					x
7	หลวงตามหาชน				x		x				x	
8	ศีล 5 คนกล้าทำธรรม		x					x				x
9	ละครธรรมนำชีวิต	x				x				x		
10	เงรเจ้า				x		x					x

จากตารางพบว่ารูปแบบทางสื่อ ที่ละครโทรทัศน์แนวพุทธนิยมใช้มากที่สุด ได้แก่ ละครแนว Anthology Series / Anthology Drama กล่าวคือ เป็นละครที่จบในตอน เรื่องราวแต่ละตอนไม่เกี่ยวข้องกัน และผู้แสดงไม่ใช่ชุดเดียวกัน มีทั้งสิ้น 4 เรื่อง ได้แก่ *ฟ้ามีตา* *บันทึกกรรม* *กรรมลิขิต* และ *ละครกรรมนำชีวิต* (3 เรื่องแรกใช้เวลาออกอากาศประมาณ 30 นาที ส่วนเรื่องสุดท้ายอยู่ที่ 2-3 นาที) ละครประเภทที่ได้รับความนิยมรองลงมาก็คือ Sit Com กล่าวคือ เป็นละครแนวสนุกสนาน จบในแต่ละตอน แต่ใช้นักแสดงชุดเดียวกัน ที่เล่นบทบาทเดิม พบทั้งสิ้น 3 เรื่อง ได้แก่ *ตัดหางปล่อยวัด* *เดอะซีรีส์* *หลวงตามหาชน* และ *เณรจำ* (โดย *ตัดหางปล่อยวัด* และ *เณรจำ* ใช้เวลาออกอากาศประมาณ 1 ชั่วโมง ส่วน *หลวงตามหาชน* ใช้เวลาเพียง 30 นาที) ส่วนแนวละครที่ได้รับความนิยมน้อยลงมากอีก ซึ่งมีจำนวน 2 เรื่อง ได้แก่ ละครแนว Series ซึ่งหมายถึง ละครสั้นๆ ออกอากาศเป็นประจำ เนื้อหาในแต่ละตอนจะให้เป็นแนวเดียวกัน และใช้ผู้แสดงชุดเดียวกัน แต่เรื่องราวจะเปลี่ยนไป ได้แก่ *ศีล 5 คนกล้าทำกรรม* และ *ชุมชนนิมนต์ยิ้ม* (*ศีล 5* ใช้เวลาออกอากาศประมาณ 1 ชั่วโมง และ *ชุมชนนิมนต์ยิ้ม* จะมีความยาวไม่เกิน 15 นาทีต่อตอน) ส่วนแนวการนำเสนอที่พบน้อยที่สุดคือ Mini Series ซึ่งจะเป็นละครสั้นๆ จบใน 2-3 ตอน ผู้แสดงไม่ใช่ชุดเดียวกัน และเนื้อเรื่องแต่ละเรื่องจะไม่เกี่ยวข้องกันเลย พบเพียง 1 เรื่อง ได้แก่ *ละครชีวิตจริง ชุด 84000* (ใช้เวลาในการออกอากาศต่อตอนประมาณ 20 นาที เรื่องหนึ่งออกอากาศประมาณ 4-5 ตอน)

สิ่งที่น่าสนใจจากข้อมูลข้างต้นก็คือ จะเห็นว่า ไม่มีละครเรื่องใดเลยที่นำเสนอแบบ “TV Serials” หรือละครที่เล่นยาวหลายตอนจบ ซึ่งเป็นละครที่ได้รับความนิยมมากที่สุดในทางการตลาด ที่รู้จักกันในนาม “ละครหลังข่าว” อีกทั้งละครแนวพุทธแต่ละเรื่อง ล้วนมีเวลานำเสนอที่ค่อนข้างสั้น (กลุ่มใหญ่ที่สุด จะอยู่ที่ไม่เกิน 30 นาที) ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า เหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะ 1) ละครหลังข่าวมักจะเป็นละครแนว “ชีวิตเรียมย์” (Melodrama หรือ Soap Opera) ซึ่งละครแนวพุทธไม่เหมาะที่จะทำเนื้อเรื่องในทางนั้น 2) ละครหลังข่าว เป็นเรื่องยาว หลายตอนจบ จำเป็นต้องอาศัยการผูกเรื่อง สร้างปม และสถานการณ์ในเรื่องที่ซับซ้อน ซึ่งละครแนวพุทธโดยทั่วไป ไม่นิยมนิยสร้างเรื่องแบบซับซ้อน หรือสนุกแบบโลดโผน และ 3) ละครหลังข่าวมักจะมีเรื่องราวที่มีลักษณะเผ็ดร้อน เป็นเรื่องทางโลกย์ที่ค่อนข้างเข้มข้น กระตุ้นอารมณ์ความรู้สึกตลอดเวลา สีหน้าของตัวละครจะจัดจ้าน และมีความเป็นสีเทา สีดำ มากกว่าสีขาว รวมทั้งบริบทและสถานการณ์ในเรื่อง ก็มักจะมีพฤติกรรมที่หมิ่นเหม่ต่อคำว่า “บาป” หรือ “ผิดศีล” อยู่เนืองๆ (อาทิ การเสพสุรายาเสพติด การคบชู้ การโกหก การลักทรัพย์ หรือยักยอก เป็นต้น) เหล่านี้ จึงไม่เหมาะกับการคิดเพื่อให้เป็น “ละครแนวพุทธ”

นอกจากนี้ ในส่วนของการแบ่ง “รูปแบบของเนื้อหา” ในกลุ่มละครโทรทัศน์ พบว่าละครส่วนใหญ่ จะมีเนื้อหาแนว “ละครชีวิต” (Drama) กล่าวคือ เป็นเรื่องของชีวิตของตัวเอกอย่างเป็นเหตุเป็นผล ตัวละครมักจะเป็นตัวละครแบบกลมที่มีทั้งส่วนดีและส่วนไม่ดีในตัวเอง คล้ายชีวิตมนุษย์จริงๆ พบ 4 เรื่อง ได้แก่ *ฟ้ามีตา* *บันทึกกรรม* *กรรมลิขิต* และ *ละครกรรมนำชีวิต* ซึ่งในแต่ละเรื่อง ก็จะมีระดับความ “หนัก” หรือความเข้มข้นของเรื่องไม่เท่ากัน กล่าวคือ ในขณะที่ *ละครกรรมนำชีวิต* และ *ฟ้ามีตา* จะเป็นเรื่องราวระดับการ “เตือนสติ” หรือ “สอนใจ” เป็นเรื่องของชาวบ้านทั่วไป ที่พบในชีวิตประจำวัน ซึ่งจะเบาว่า *บันทึกกรรม* และ *กรรมลิขิต* ที่จะนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับการทำผิดที่รุนแรง ซึ่งจะเน้นที่ผลของการกระทำผิดบาปนั้นๆ อย่างไรก็ตาม มีละครอีกรูปแบบหนึ่งที่จัดเป็นรูปแบบยอดนิยมของละครโทรทัศน์แนวพุทธ ได้เช่นเดียวกับละครแนวชีวิต (Drama) ก็คือ ละครตลก (Comedy) เพราะมีจำนวน 4 เรื่องเท่ากัน ได้แก่ *ชุมชนนิมนต์ยิ้ม* *ตัดหางปล่อยวัด* *เดอะซีรีส์* *หลวงตามหาชน* และ *เงาะจ๋า* โดยละครกลุ่มนี้ จะเป็นทั้งละครสำหรับเด็ก (*ชุมชนนิมนต์ยิ้ม*) และละครสำหรับผู้ชมทั่วไป ที่เนื้อเรื่องไม่หนัก ไม่รุนแรง สะท้อนปัญหาในสังคมหรือในตัวเอง และมีทางออกที่ละครนำเสนอให้ ด้วยหลักการทางธรรมะ ผู้วิจัยมองว่า หากจะนิยามโดยมุมมองของผู้ชมทั่วไป อาจจะเรียกว่า “ละครน้ำดี” ก็ได้ นอกจากนี้ ยังมีละครรูปแบบอื่นๆ ที่ผู้ผลิตเลือกหยิบมานำเสนอให้เข้ากับความเป็นละครแนวพุทธอีก 2 แนว ได้แก่ ละครลึกลับสยองขวัญ (Horror) ได้แก่เรื่อง *ละครชีวิตจริง ชุด 84000* (ที่ผสมลักษณะความลึกลับ และเรื่องน่ากลัวเข้ามาด้วย) รวมถึงละครแนวสืบสวนสอบสวน (Suspense) ได้แก่เรื่อง *ศีล 5 คนกล้าท้าอธรรม* ที่นำรูปแบบของการสืบคดี ค้นหาความจริงมาเล่าเรื่องเกี่ยวกับการทำดี ทำชั่ว และบาปกรรม นับเป็นความสร้างสรรค์ที่จะหยิบจับเอาแนวทางทางละครอื่นๆ มาใช้กับธรรมะก็ว่าได้

5.2.3 แนวการนำเสนอละครโทรทัศน์แนวพุทธ จะเห็นว่าการสื่อละครโทรทัศน์แนวพุทธที่นำมาศึกษานั้น มีรูปแบบที่คล้ายคลึงกันอยู่มาก โดยแบ่งเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ได้ 2 กลุ่ม คือกลุ่มเรื่องชีวิต และเรื่องตลก ดังที่กล่าวไปแล้ว สำหรับในแง่การนำเสนอจึงไม่พบความหลากหลายเหมือนกับในสื่อละครเวที อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้เลือกใช้เกณฑ์ในการวิเคราะห์แนวการนำเสนอฯ โดยพิจารณาจาก 1. ฉาก และสถานที่ 2. การใช้เทคนิคภาพและมุมกล้อง 3. สีส้น / บรรยากาส 5.วิธีการเน้นข้อคิด / สารธรรม เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ แจกแจงได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5.9 แนวการนำเสนอละครโทรทัศน์แนวพุทธ

ลำดับ	ชื่อละคร	ฉาก / สถานที่			ภาพ / มุมกล้อง			สีสัน / บรรยากาศ			วิธีการสอนธรรมผ่านสื่อ				
		สถานที่จริงต่างๆ	หุ่นปั้น / จัดไดโ	ฉากหลายสมัยจริง	รู้บทบาทคนไหน	ไปไหนมาไหนกับใคร	เน้นเนื้อหา	ชุดฉาก	พิเศษธรรมะจริง	นักแสดง	MC	ประโยชน์อะไร	ตัวละครพูด		ข้อสงสัยพิเศษ
1	ฟ้ามีตา	x				x			x		x				
2	บันทึกกรรม			x	x					x				x	
3	ชุมชนนิมนต์เยี่ยม		x				x	x						x	
4	ละครชีวิตจริงฯ	x				x				x	x				
5	กรรมลิขิต	x				x			x			x			
6	ตัดหางปล่อยวัด	x				x		x							x
7	หลวงตามหาชน	x				x			x						x
8	ศีล 5 ฯ			x		x			x				x		
9	ละครธรรมฯ	x				x			x			x			
10	เงรเข้า		x			x		x							x

จากตาราง พบว่า สื่อละครโทรทัศน์แนวพุทธ นิยมใช้ฉาก (setting) และสถานที่ (location) ในการถ่ายทำ ด้วยสถานที่จริงมากกว่าการจัดฉากในสตูดิโอ แต่จะเป็นสถานที่เดิมๆ ซ้ำๆ ง่ายๆ (พบทั้งสิ้น 6 เรื่อง ดังในตาราง) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเป็นงานโปรดักชั่นที่ไม่ต้องใช้ทุนมากนัก และไม่ได้เน้นองค์ประกอบเรื่องของความตื่นตาตื่นใจ (หรือน่าสนใจ) ของสถานที่ขนาดนั้น อาจเนื่องจาก ฉาก หรือสถานที่ไม่ได้มีผลต่อเรื่องราวขนาดที่ที่จะต้องลงทุนในด้านนี้ ส่วนเรื่องที่ทำในสตูดิโอ (เฌอจ๋า) และฉากที่จัดทำขึ้นใน animation (ชุมชนนิมนต์ยิ้ม) อีก 2 เรื่อง ก็เป็นฉากที่จัดทำขึ้นง่ายๆ ให้เหมาะกับการเป็นละครประเภท Sit Com แต่ที่น่าสนใจคือ มีละครแนวพุทธในกลุ่มที่ศึกษานี้อยู่ 2 เรื่อง ที่ให้ความสำคัญ ฉาก และ สถานที่ (ซึ่งย่อมหมายถึงไปถึงองค์ประกอบอื่นๆ ของโปรดักชั่นด้วย อาทิ มุมกล้อง เทคนิคภาพ เสื้อผ้า ฯลฯ) ได้แก่เรื่อง *บันทึกกรรม* และ *ศีล5* จะเห็นว่าบันทึกกรรม ใช้ผู้กำกับภาพยนตร์มากำกับ จึงทำให้งานทั้งภาพ มุมกล้องและวิธีเล่าเรื่อง มีความซับซ้อน สนุก และละเอียดในลักษณะเดียวกับภาพยนตร์ (ซึ่งแน่นอนว่าการเลือกสถานที่และฉาก ก็มีความสำคัญต่อเรื่องไม่น้อย) เพราะฉากทำหน้าที่แทนความหมายหนึ่งในเรื่อง (ดูรายละเอียดในบทที่ 4 และภาคผนวก) ส่วนเรื่อง *ศีล5* ก็นับเป็นละครยาว ที่มีความซับซ้อนในเชิงการสืบสวนสอบสวน มีลักษณะเหมือนกับละครหลังข่าว โปรดักชั่นมีความละเอียดและพิถีพิถัน ฝีมือเรื่องมีความสมจริง รวมทั้งเรื่องภาพ และมุมกล้อง ก็มีความหลากหลายและใช้เทคนิคคล้ายมุมกล้องของภาพยนตร์ ทั้งหมดนี้จะเห็นว่า สื่อละครโทรทัศน์แนวพุทธส่วนใหญ่ จะเป็นงานโปรดักชั่นในระดับง่าย ใช้ทุนจำกัด แต่ก็มีละครประมาณ 20% ที่การลงทุนกับเม็ดเงินที่สูงขึ้น กับสื่อแนวพุทธเช่นกัน

ในส่วนของสีสัน และบรรยากาศเรื่อง พบว่า ละครส่วนใหญ่เน้นนำเสนอภาพ และบรรยากาศในแบบสมจริง กล่าวคือ ถ่ายทอดภาพและสีที่เป็นจริงในธรรมชาติ และชีวิตประจำวัน (ซึ่งมีมากถึง 5 เรื่อง) แต่โทนสี และบรรยากาศกลุ่มที่นิยมนำมา คือ โทนสีฉูดฉาด แสดงความสดใส ซึ่งเหมาะกับความเป็นละครตลก (Comedy) ของเรื่อง (พบว่ามี 3 เรื่อง) ในขณะที่ประชากรกลุ่มน้อยเพียง 2 เรื่อง เลือกที่จะนำเสนอละครแนวพุทธ ด้วยสีและโทนที่แฝงเร้นความน่ากลัว ลึกลับ ได้แก่เรื่อง *ละครชีวิตจริง ชุด 84000* และ *บันทึกกรรม* นอกจากนี้ ลักษณะสำคัญอีกประการที่ “สะท้อน” ความเป็นสื่อแนวพุทธของละครโทรทัศน์ได้เป็นอย่างดี ก็คือวิธีการ “สอนธรรม” ผ่านสื่อ พบว่า ละครโทรทัศน์ทุกๆ เรื่องที่นำมาศึกษา จะมีการสอนธรรมอย่างชัดเจน เป็นรูปธรรม และสอนแบบตรงไปตรงมาว่าสื่ออื่นๆ โดยจะใช้ตัวช่วยในหลายๆ รูปแบบทั้งการให้พิธีกร (MC) มากล่าวนำ และย้ำข้อคิดในตอนจบ หรือ การให้ตัวละครที่เป็นพระ หรือเณร ทำหน้าที่สอนตัวละครอื่นๆ ในเรื่อง ด้วยคำสอนตรงๆ (โดยอาจอ้างอิงจากพระไตรปิฎก

หรือคำสอนของพระจริงในสังคม) หรือ การให้ตัวละครคิดต่างๆ สรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้ (ข้อธรรม) ในตอนจบของเรื่อง หรือ การใส่แคปชั่นประกอบ เพื่อเน้นย้ำข้อธรรมที่สอนในหน้าจอ รวมถึงการให้มีพระจริงๆ มาพูดสรุปท้ายรายการ ทั้งหมดนี้ อาจมาสู่ข้อสรุปได้ว่า สื่อละครเวที คือสื่อที่สอนธรรมะอย่างตรงไปตรงมามากที่สุด

5.3 สื่อภาพยนตร์แนวพุทธ

5.3.1 จุดมุ่งหมายของการผลิตภาพยนตร์แนวพุทธ สำหรับสื่อภาพยนตร์นั้น รูปแบบและขั้นตอนการผลิตงานอาจจะคล้ายคลึงกับการทำงานของละครเวที มากกว่าสื่อโทรทัศน์ กล่าวคือ เป็นการเริ่มต้นคิดจากผู้สร้างงานเอง (ค่ายหนัง) โดยไม่มีสถานีวิทยุโทรทัศน์มาควบคุม ผู้สร้างงานจึงมักจะคิดเนื้อหาและแนวเรื่องที่จะนำเสนอเองได้อย่างเป็นอิสระ แต่กระนั้น ก็ไม่ได้แปลว่าผู้สร้างภาพยนตร์จะทำงาน “ตามใจปรารถนา” ได้โดยไร้กังวล ทั้งนี้ เนื่องจากปัจจัยทางธุรกิจ การลงทุน ความอยู่รอดในตลาดก็มีส่วนสำคัญอย่างยิ่ง (ซึ่งจะต่างจากคนทำละครเวที กลุ่มต่างๆ ที่ได้นำเสนอไปข้างต้น กล่าวคือ ละครเวทีเหล่านั้น ส่วนใหญ่ไม่ได้จำเป็นต้องใช้รายได้จากการผลิตละครเพื่อเลี้ยงตัว หากแต่มักจะทำละครเป็นอีกหนึ่งงานที่ทำด้วย “ใจรัก” เท่านั้น) ดังนั้น สำหรับการสร้างภาพยนตร์ จึงจะตั้งต้นจากที่ค่าย หรือ บริษัทผู้ผลิตคิดหาไอเดีย หรือแนวทางในการสร้างภาพยนตร์ใหม่ๆ ที่ “ตอบโจทย์” ตลาดในขณะนั้น (ซึ่งเป็นที่มาให้ช่วงหนึ่ง ภาพยนตร์แนว “พระตลก” หรือ “พระและผี” ได้รับความนิยม) จากนั้นพัฒนาเป็นเรื่อง ส่วนจะแทรกให้มีสาระ ธรรมะ หรือประเด็นใดๆ ก็ขึ้นอยู่กับการให้ความสำคัญกับเรื่องนั้นๆ ของเจ้าของชิ้นงาน จึงอาจกล่าวได้ว่า ในแง่ของเสรีภาพการผลิตงานแล้ว ภาพยนตร์อาจจะจัดอยู่กึ่งกลางระหว่างละครเวที และละครโทรทัศน์ ด้วยหลักคิดนี้ ผู้วิจัยจึงจำแนกวัตถุประสงค์ของการจัดแสดง “ภาพยนตร์แนวพุทธ” ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. ภาพยนตร์แนวพุทธที่ผลิตเพื่อขายในตลาด หมายถึง กลุ่มภาพยนตร์ในกระแส (mainstream) ที่ผลิตโดยค่ายภาพยนตร์หลัก ได้แก่ บริษัทพระนครฟิล์ม (ผู้ผลิตเรื่อง *มากับพระ* และ *นะโม OK*) บริษัทสหมงคลฟิล์ม อินเตอร์เนชั่นแนล (ผู้ผลิตเรื่อง *หลวงพี่กับผีขุน* และ *อาบิ*) และบริษัทน้องใหม่ โอเรียนทอล อยส์ (ผู้ผลิตเรื่อง 9 วัด) ที่ประสงค์สร้างภาพยนตร์เกี่ยวกับพระ และ/หรือประเด็นที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา เพื่อนำเสนอในตลาดภาพยนตร์ พบว่าผู้สร้างละครในกลุ่มนี้ มีจุดมุ่งหมายในการสร้างที่แตกต่างกันไป ส่วนใหญ่มาจาก “แรงบันดาลใจ” ที่จะทำเรื่องราวนั้นๆ แต่ไม่ได้ตั้งต้นจากการต้องการเผยแพร่ธรรมะ หรือประเด็นทางศาสนาเป็นหลัก หากแต่บริษัทที่อยู่ในความคิดตั้งต้นนั้นมีความเกี่ยวข้องกับศาสนา จึงขยายผลต่อ ไม่ว่าจะด้วยการหาข้อมูลเกี่ยวกับพุทธศาสนา หรือการคิดหาองค์ประกอบอื่นๆ เข้ามาทำให้เรื่องน่าสนใจยิ่งขึ้น (ดูข้อมูลในบทที่ 4) พบทั้งหมด 5 เรื่อง โดยมีรายละเอียด

ดังนี้ ภาพยนตร์ที่ดัดแปลงจากคำข่ ต้องการทำภาพยนตร์เกี่ยวกับ “พระ” อันเนื่องมาจากตลาดหนังกำลังนิยม แล้วจึงพยายามสอดแทรกสาระ รวมถึงความสนุกเรื่องผีเข้าไปหลังจากนั้น (มากับพระ) เริ่มต้นจากความ ต้องการจะทำภาพยนตร์ให้สนุกและมีสาระทางธรรมะสอดแทรก ตั้งแต่ต้น (นะโม OK) เริ่มต้นจากผู้กำกับ ได้แรงบันดาลใจดีๆ เกี่ยวกับประเด็น “การบวช” ที่มีประสบการณ์จริงจากคนใกล้ชิด (หลวงพี่กับศิษย์) เริ่มต้นจากผู้กำกับได้แรงบันดาลใจเรื่องของ “เปรต” ที่ชาวอีสานเชื่อว่ามาจากคนทำบาปหนัก (อาปัติ) ไป จนถึง เริ่มต้นจากความรู้สึก “อึดอัดขัดใจ” ของผู้กำกับต่อความเชื่อเรื่องการทำบุญ 9 วัด ว่าจะช่วยให้ดีขึ้นได้ จริงหรือ และต้องการนำเสนอว่าแท้ที่จริงแล้ว กรรมที่ประสบพบเจออยู่มีที่มาที่ไปที่ซับซ้อนกว่านั้น (9 วัด)

2. ภาพยนตร์แนวพุทธที่ผลิตเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ส่วนตัว ภาพยนตร์ในกลุ่มนี้ ผู้ผลิตล้วนไม่ใช่ค่ายภาพยนตร์ในตลาดภาพยนตร์ไทย แต่เป็นผู้สร้างอิสระ หรือบริษัทแหล่งทุนอื่น ที่ ประสงค์จะสร้างงานนอกกระแส แต่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในทางพุทธศาสนา พบทั้งสิ้น 5 เรื่อง ได้แก่ นมัสเต ส่งเกรียนไปเรียนพุทธ (ที่ได้รับเงินทุนสนับสนุนจากโครงการไทยเข้มแข็ง โดยมีจุดเริ่มต้นจาก ความประทับใจของผู้กำกับ ต่อแนวคิด “ตัวกู ของกู” ของพระพุทธทาส) นมัสเต จ๊ะเอ๋ บ้ายบาย (ได้รับการ สนับสนุนโดย “โครงการบวชพุทธสาวिकासองแผ่นดิน โดยเสถียรธรรมสถาน จัดทำขึ้นเพื่อเฉลิมฉลองปี พุทธชยันตี และเสนอภาพการบวชพุทธสาวิกา) เอวัง (โดยบริษัททู คอรัปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) มี ประสงค์จะจัดทำภาพยนตร์สารคดีติดตามชีวิตสามเณรในโครงการ “สามเณรปลูกปัญญาธรรม”) Vanishing Point (ภาพยนตร์แนวทดลอง ของผู้กำกับหนังสั้นมือรางวัล ที่ส่งภาพยนตร์เรื่องนี้เข้าประกวด ใน เทศกาลภาพยนตร์นานาชาติรีดเตอร์ดัม และได้รับรางวัล ไทเกอร์ อวอร์ด ในปี 2558) และสุดท้าย ภาพยนตร์เรื่อง พระพุทธเจ้า (The Life of Buddha) (ที่ผู้สร้างตั้งใจผลิตเพื่อเผยแพร่เป็นพุทธบูชา พร้อมทั้ง เพื่อเฉลิมฉลองปีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงมีพระชนมายุครบ 50 พรรษา (พ.ศ. 2550) และที่จำเป็นต้องบันทึกไว้ในที่นี้คือ ด้วยความศรัทธาที่จะผลิตผลงานนี้ ผู้สร้างลงทุนด้วยตนเองเป็นเงินกว่า 108 ล้านบาท รวมทั้งการกู้ยืมเงิน) อาจสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5.10 จุดมุ่งหมายของสื่อภาพยนตร์แนวพุทธ

ลำดับ	จุดมุ่งหมาย	จำนวน	เรื่องที่พบ	ค่าย / ผู้สนับสนุน
1	ผลิตเพื่อขายใน ตลาด	5 เรื่อง	1. มากับพระ 2. นะโม OK	พระนครฟิลม์

ลำดับ	จุดมุ่งหมาย	จำนวน	เรื่องที่พบ	ค่าย / ผู้สนับสนุน
			1. หลวงพี่กับผีนุญ 2. อาปัติ	สหมงคลฟิล์ม อินเตอร์เนชั่นแนล
			1. 9 วัด	โอเรียนทอล อายส์
2	ผลิตเพื่อตอบสนอง วัตถุประสงค์ ส่วนตัว	5 เรื่อง	นมัสเต ส่งเกรียนๆ	โครงการไทยเข้มแข็ง
			นมัสเต จ๊ะเอ๋ ป้ายบาย	เสถียรธรรมสถาน
			เอวัง	บริษัททรู คอร์ปอเรชั่น ฯ
			Vanishing Point	ผู้กำกับหนังสั้นอิสระ
			พระพุทธเจ้า	บริษัท Media Standard

5.3.2 ประเภทของภาพยนตร์แนวพุทธ การแบ่งประเภทของภาพยนตร์นี้ ผู้วิจัยใช้เกณฑ์การแบ่งประเภทภาพยนตร์ของ Tim Dirks (filmsite. 2010) ผสมผสานกับแนวคิดของ กฤษดา เกิดดี (2547) (ดูบทที่ 2) โดยแบ่งเป็น ประเภทภาพยนตร์แนวหลัก (Main Film Genre) พบว่ามีทั้งสิ้น 5 รูปแบบ ได้แก่ 1. แนว Epics -Historical Films (ภาพยนตร์ที่เป็นเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ หรือที่ต้องอาศัยการถ่ายทำรวมถึงมีฉากและสถานที่อันยิ่งใหญ่) 2. แนว Comedy Films (ภาพยนตร์ตลก) 3. แนว Horror Films (ภาพยนตร์สยองขวัญ) 4. Social Problem Films (ภาพยนตร์สะท้อนปัญหาสังคม) 5. ภาพยนตร์ศิลปะ หรือภาพยนตร์แนวทดลอง Art Films/ Experimental (ภาพยนตร์ที่เน้นคุณค่าทางศิลปะมากกว่าเพื่อตอบสนองตลาดและเป็นการสร้างแนวทดลองใหม่ๆ) ประเภทต่อมาคือ ประเภทภาพยนตร์แนวรอง (Sub Genre) แบ่งย่อยออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1. Biopics (ภาพยนตร์แนวชีวประวัติ) 2) Film Noir (ภาพยนตร์ที่นำเสนอด้านมืดของมนุษย์ ทั้งเนื้อเรื่อง และองค์ประกอบของภาพ) 3. Road Film (ภาพยนตร์ที่ตัวละครมีการเดินทางไปที่แห่งใด และได้ค้นพบความหมายอะไรบางอย่างของชีวิต) ประเภทภาพยนตร์แนวหลักอื่นๆ (Other Major Film) ในที่นี้มี 2 แนว ได้แก่ 1. Animated (ภาพยนตร์แอนิเมชัน) และ 2. Documentary (ภาพยนตร์สารคดี) และกลุ่มสุดท้าย ได้แก่ แนวภาพยนตร์ที่มีรายละเอียดมิติอื่นมาผสมผสาน (Hybrids) มี 4 มิติ ได้แก่ 1. Feminist (ภาพยนตร์ที่มีแนวคิดสตรีนิยม 2. rural (ภาพยนตร์เกี่ยวกับชนบท) 3. religious (ภาพยนตร์เกี่ยวกับศาสนา) 4. slice of life (ภาพยนตร์ที่ตัดเลี้ยวหนึ่งของชีวิตมานำเสนอ) ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5.11 ประเภทของภาพยนตร์แนวพุทธ

ลำดับ	ชื่อละคร	Main Film Genre					Sub-Genre			Other		Hybrids			
		Epics - Historical	Comedy Films	Horror Films	Social Problem	Art/ Experimental	Biopics	Film Noir	Road Film	Animated	Documentar	Feminist	rural	religious	slice of life
1	มากับพระ		x										x		
2	พระพุทธเจ้า	x					x			x				x	
3	หลวงพี่กับผีนุ่		x										x	x	
4	9 วัด			x											
5	นมัสเต ส่งเกรียนไปเรียนฯ					x			x						
6	นมัสเต จ๊ะเอ๋ป้ายบาย					x			x		x	x		x	
7	เอวัง										x		x	x	x
8	นโม OK		x										x		
9	อาบัติ			x	x			x					x		
10	Vanishing Point					x							x		

จากตารางพบว่า รูปแบบที่ผู้สร้างภาพยนตร์แนวพุทธนิยมเลือกนำเสนอมากที่สุด คือ รายละเอียดในมิติ “ความเป็นชนบท” (กลุ่ม rural film) ซึ่งมีด้วยกันทั้งสิ้น 6 เรื่อง ในขณะที่กลุ่มที่มีมิติทาง “ศาสนา” (religious) กลับพบ อยู่ที่ 4 เรื่อง นอกจากนี้ ยังมีมิติด้าน “ความเหมือนชีวิต” (slice of life) และมิติเกี่ยวกับสตรีนิยม (feminist) แทรกอยู่ประปรายอย่างละ 1 เรื่อง ในส่วนของแนวภาพยนตร์หลัก (Main Film Genre) ที่พบคือ กลุ่ม Comedy และ Art/ Experimental Film ซึ่งมีจำนวนเท่ากันกลุ่มละ 3 เรื่อง รองลงมาคือแนว สยองขวัญ (horror) จำนวน 2 เรื่อง และที่พบน้อยที่สุดได้แก่ แนวมหากาพย์ ประวัติศาสตร์ (Epics -Historical Films) และ แนวสะท้อนปัญหาสังคม (Social Problem Films) พบอย่างละ 1 เรื่อง นอกจากนี้ จะพบว่ามีรูปแบบของภาพยนตร์แนวรอง (Sub-Genre) และแนวหลักอื่นๆ (Other Major Film) อยู่ประปราย ที่ปรากฏมากที่สุดในกลุ่มนี้คือ Road Film และ Documentary พบแนวละ 2 เรื่อง ในขณะที่ Film Noir และ Animated พบแนวละ 1 เรื่อง

จากข้อมูลทั้งหมด ที่พบเกี่ยวกับรูปแบบของภาพยนตร์แนวพุทธที่นำเสนอ อาจสรุปว่า ผู้สร้าง นิยมเลือกใช้มิติทาง “ชนบท” (rural) ในการเล่าเรื่องและนำเสนอภาพ มาผสม (Hybrids) ในภาพยนตร์มากที่สุด อาจเป็นเพราะ ละครแนวพุทธส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับพระ และวัด ตัวละครที่ไปบวชในทุกเรื่อง จึงตัดสินใจที่จะไปบวชใน “ชนบท” นี้ยังไม่รวมเรื่องที่ตัวละครเลือกที่จะไปอินเดีย เพื่อแสวงหา เพราะหากมองว่า หากในอินเดีย ถิ่นบวชเป็นชนบทของอินเดียเช่นกัน ก็จะเรียกได้ว่า ภาพยนตร์พุทธ “ทุกๆ เรื่อง” ล้วนนำเสนอภาพ “ชนบท” ที่เดียว อาจจะมองได้ว่า มุมมอง “ศาสนา” สำหรับผู้สร้างภาพยนตร์ จะเกี่ยวกับชนบท มากกว่าในเมืองก็เป็นได้ แต่ในขณะที่ “มิติด้านศาสนา” หรือ Religious Film แท้ๆ กลับพบน้อยกว่าครึ่งของภาพยนตร์ที่นำมาศึกษา ซึ่งนอกจากจะเป็นเรื่องของพระพุทธเจ้าเองแล้ว ก็มักจะมีปรากฏก๊ในภาพของการบวช หรือการออกเดินทางแสวงหาธรรม ที่เป็นแก่นสารหลักของเรื่อง แต่ที่น่าสนใจคือ ในทุกๆ เรื่องที่เน้นมิติด้านนี้ จะให้ความสำคัญและมีความรู้ลึกซึ้งด้านศาสนาอย่างมาก

อีกประเด็นที่น่าสนใจถึงคือประเภท “หลัก” (Main Film Genre) ของภาพยนตร์ที่กลุ่มหนังแนวพุทธเลือกใช้มากที่สุด คือ กลุ่ม Comedy และ Art/ Experimental Film ซึ่งไม่น่าแปลกใจกับการเห็นรูปแบบ Comedy จะเป็นกระแสนของการนำเสนอ เพราะในทศวรรษที่ผ่านมา ก็จะเห็นความนิยมนำ “พระ” มาทำเป็นเรื่อง “ตลก” อยู่ในตลาดภาพยนตร์ เป็นจำนวนมาก แต่ผู้วิจัยไม่ได้เลือกภาพยนตร์เหล่านั้นมาศึกษา เนื่องจากไม่เข้า “เกณฑ์” ที่กำหนดไว้ตั้งแต่ต้น แต่สิ่งที่น่าสนใจที่พบใน “ความตลก” ของภาพยนตร์ในกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษานี้ ก็คือ เป็นความตลกที่แทรกมาเพื่อผ่อนคลายเรื่องเท่านั้น ไม่ถึงขั้นลดทอนความน่าเชื่อถือของตัวละคร “พระ” แต่อย่างใด อีกทั้งภาพยนตร์ยังนำเสนอ “พระตลก” ในหลายระดับ กล่าวคือ

พระเด็ก หรือพระที่อ่อนพรรษา หรือพระชาวต่างชาติ อาจทำหน้าที่สร้างสีสันความตลก แต่พระผู้ใหญ่ในเรื่อง กลับน่าเชื่อถือ และปฏิบัติจริยวัตรตามแนวทางของสงฆ์อย่างงดงาม นอกจากนี้ สิ่งที่น่าสนใจในด้าน “รูปแบบ” อีกประการหนึ่งในภาพยนตร์แนวพุทธก็คือ พบว่ามีกลุ่มผู้สร้างนอกกระแส ซึ่งทำงานแนว “ทดลอง” (experiment) หรือแนว “ศิลปะ” (art) จำนวนหนึ่งทีเดียว ที่สนใจสร้างภาพยนตร์โดยนำเสนอเนื้อหาทางพุทธ ซึ่งเป็นเรื่องน่ายินดีที่ทำให้การนำเสนอสื่อด้านพุทธศาสนามีความกว้างขวางออกไป และมีแนวทางที่หลากหลายขึ้น ซึ่งประเด็นสำคัญที่พบอีกประเด็นหนึ่งคือ การมีมุมมองที่เปิดรับความต่าง หรือมิติที่เป็นกลุ่มน้อย (minority) ของสังคม ดังที่เห็นจากการมีภาพยนตร์ที่มีมุมมองทาง “สตรีนิยม” (Feminism) มานำเสนออีกด้วย

5.3.3 แนวการนำเสนอภาพยนตร์แนวพุทธ สำหรับแนวการนำเสนอของสื่อภาพยนตร์นั้น จะมีความแตกต่างกับสื่อละครเวที และโทรทัศน์ ที่ไม่อาจใช้เกณฑ์เดียวกันมาวัด แต่ก็มีหลายๆ องค์ประกอบที่เป็นแก่นแกนเดียวกันได้ ซึ่งอาจจะท่อนคุณลักษณะ หรือตัวตนของสื่อแนวนี้นี้ ผู้วิจัยเลือกใช้เกณฑ์ในการวิเคราะห์ แนวการนำเสนอครั้งนี้ สไตล์ (Style) พิจารณาจากระดับความ “เหมือนจริง” ในธรรมชาติ และชีวิต ที่ภาพยนตร์นำเสนอ (Naturalism / Realism) ไม่ว่าจะเป็น “ความจริงแท้” ในชีวิตตัวละคร ในการแสดง ในภาพ และในองค์ประกอบต่างๆ หรือ “ความจริงที่ถูกผสมผสาน” โดยเทคนิคทางภาพยนตร์ ประกอบด้วย เทคนิคความน่ากลัว (horror effect) หรือเทคนิคเหนือจริง (surreal elements) และสุดท้ายคือสไตล์ “ไม่เหมือนจริง” แต่เลียนแบบชีวิตจริงอย่างการ์ตูน (cartoon) บรรยากาศ (Atmosphere) โดยแยกเป็น บรรยากาศแบบเบาสมอง (light / comedy) บรรยากาศแบบสยองขวัญ (horror) บรรยากาศแบบเครียดหรือเรื่องชีวิตหนัก (serious / drama) บรรยากาศแบบไม่เข้ากัน ทำให้งง (absurd / bewilderment) การนำเสนอตัวละครหลัก (Main Characters' Presentation) โดยแยกเป็น ตัวละครกลุ่ม “พระ” และตัวละครกลุ่ม “ผี” ซึ่งพิจารณาว่า ทั้งพระและผี นี้เข้ามาทำหน้าที่ “ตลก” หรือ สร้างความ “ขบขัน” หรือ “ทำให้อึดอัด” เกณฑ์สุดท้ายที่ใช้พิจารณาคือ วิธีการเล่าเรื่อง (Narrative Devices) โดยแบ่งเป็น การเล่าเรื่องแบบเรียงตามเวลา (linear plot) การเล่าเรื่องแบบสลับเวลาไปมา (flashback) และ การเล่าเรื่องแบบไม่ต่อเนื่อง ขาดแหวกเป็นช่วงๆ ไม่ปะติดปะต่อ (fragment) ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5.12 แนวการนำเสนอของภาพยนตร์แนวพุทธ

ลำดับ	ชื่อละคร	Style				Atmosphere / Tone				Main Characters				Narrative		
		natural / real	realist plus...		non- realist /cartoon	light / comedy	horror	serious / drama	absurd / bewilderment	monks / nuns		ghosts		linear	flashback	fragment
			surreal	horror						serious	comic	horror	comic			
1	มากับพระ	x				x				x	x		x	x		
2	พระพุทธเจ้า				x			x		x				x		
3	หลวงพี่กับผีขุน	x				x		x		x			x	x		
4	9 วัด			x			x	x		x		x			x	
5	นมัสเตส่งเกรียนๆ		x			x			x	x				x		
6	นมัสเต จ๊ะเอ๋ป้ายาย	x				x		x		x				x		
7	เอวัง	x				x		x		x				x		
8	นะโม OK	x				x				x	x		x	x		
9	อาปัติ			x			x	x		x		x			x	
10	Vanishing Point	x							x							x

จากข้อมูลพบว่า สไตล์ส่วนใหญ่ของภาพยนตร์แนวพุทธ เป็นแนว “เหมือนจริง” ที่มีระดับความ “จริง” แตกต่างกัน ตั้งแต่สะท้อนภาพชีวิต แบบไม่ปรุงแต่ง แบบสารคดี ไปจนถึงการเล่า “ความจริง” แบบภาพยนตร์ทั่วไปๆ แต่ที่น่าสนใจคือ มักจะผนวกภาพ ความน่ากลัวของผีและลักษณะของความตลกเข้ามาผสมด้วยเสมอๆ ทั้งเพื่อผ่อนคลายเรื่อง และเพื่อเป็นองค์ประกอบสำคัญของเรื่อง กล่าวคือ เพื่อสร้างความเพลิดเพลิน ทำให้ดูไม่เบื่อ โดยจะแทรกผสานอยู่กับ “เรื่องเครียด” ในเรื่อง ในน้ำหนัที่เท่าๆ กัน ทั้งนี้ที่น่าสังเกตคือ “ความตลก” ของภาพยนตร์แนวพุทธที่นำมาศึกษานั้น เรียกได้ว่ามีความพอเหมาะ พอคืออยู่ กล่าวคือ เป็นความตลกที่ไม่หยาบคาย ไม่ถึงกับตลกไปกษา ไม่เลยเถิดเกินงามจนไปลดทอนความน่าเชื่อถือของตัวละคร “พระ” และหากมีพระที่ทำตลก ก็มักจะเป็นพระเด็ก หรือพระบวชใหม่ (หรือให้เด็ก “ลูกวัด” ตลกแทน) ซึ่งภาพยนตร์นี้มีความรับผิดชอบที่จะนำเสนอภาพพระที่น่าเชื่อถือ (เช่น หลวงตา) มาเป็นตัวละครคู่เทียบ (foil character) ให้ผู้ชมได้เห็นถึงรูปแบบพระที่เหมาะสมควรเป็นอย่างไร เสมอๆ

นอกจากตัวละคร “พระ” แล้ว ตัวละครสำคัญที่มักจะมาควบคู่กับพระ ในภาพยนตร์แนวพุทธก็คือ “ผี” ซึ่งจะทำหน้าที่สัมพันธ์กับตัวละครพระเป็นอย่างดี อีกทั้ง “ผี” เหล่านี้ ยัง “แปรผ่นตรง” กับบทบาทของตัวละครพระในเรื่องอีกด้วย กล่าวคือ หากภาพยนตร์มีแนวนำเสนอที่ค่อนข้างเบา มีพระที่ค่อนข้างตลก ผีที่ปรากฏในเรื่องก็มักจะมาในรูปแบบตลก ทำให้คนดูทั้งกลัวและขำขัน การนำเสนอภาพผีก็จะไม่น่ากลัว ไม่สยดสยอง ตรงกันข้าม หากเรื่องใดที่นำเสนอภาพพระที่เคร่งเครียด หรือเป็นพระที่กระทำผิดบาป ภาพพจน์ของผีในเรื่องก็จะน่ากลัวตามมา และมีความสมจริง น่าสยดสยองมากขึ้นอีกด้วย ทั้งนี้ อาจจะต้องบันทึกไว้ว่า ในขณะที่ตัวละคร “ผี” มักทำหน้าที่สร้างอารมณ์ขัน และขูให้กลัว ในภาพยนตร์แนวพุทธ พระก็มักทำหน้าที่สร้างอารมณ์ขัน และสั่งสอนให้ความรู้ สัจธรรม แต่จะไม่มีภาพยนตร์เรื่องใดที่สร้างในบทบาทของพระ และผี สลับกัน (ไม่มีพระทำหน้าที่ขู่ และไม่มีผีทำหน้าที่สอนสัจธรรม)

นอกจากนี้ การใช้เครื่องมือในการเล่าเรื่อง (Narrative Devices) นับเป็นเรื่องสำคัญของสื่อภาพยนตร์ เนื่องจากภาพยนตร์มีเวลาในการนำเสนอเรื่องที่ยาวนานถึงประมาณ 2 ชั่วโมง จึงพบว่าผู้สร้างภาพยนตร์จะให้ความสำคัญกับการวางโครงสร้างเรื่องที่เล่า (structure of plot) อาทิ การใช้ลีลาของการสร้างโครงเรื่อง ที่มีการทดลอง (experiment) วิธีการเล่าแบบต่างๆ (ที่จะสร้างสรรค์กว่าละครโทรทัศน์) ถ้าเป็นการเล่าเรื่อง “แบบเส้น” (linear) ก็จะเป็นเรื่องที่ซับซ้อน มีปัญหา (conflict) และสถานการณ์ที่สนุก พลิกผัน (reversal) อยู่ตลอดเรื่อง นอกจากนี้ ยังพบวิธีเล่าแบบย้อนไปมา (flashback) รวมถึงการทดลองหาวิธีเล่าใหม่ๆ แบบกระจัดกระจาย (fragment) ที่คนดูอาจจะไม่เข้าใจ แต่เป็นการกระตุ้นให้ผู้ชมต้องคิด และใส่ความหมายของตัวเอง (input) เข้าไปในเรื่อง

5.4 วิเคราะห์เปรียบเทียบเนื้อหาและรูปแบบในสื่อศิลปะการแสดงร่วมสมัยแนวพุทธ

สำหรับหัวข้อนี้จะเป็นสาระสำคัญที่สุดในงานวิจัยเล่มนี้ ที่ผู้วิจัยได้สกัด “องค์ความรู้” จากข้อมูลที่ได้ประมวล รวบรวม และวิเคราะห์มาแล้วทั้งหมดตั้งแต่บทที่ 1-4 ซึ่งจากการศึกษาแยกตามสื่อจะพบธรรมชาติที่แตกต่างของแต่ละสื่อ แนวคิด วิชี้นำเสนอ ข้อจำกัด และรูปแบบอื่นๆ ทั้งนี้ หากพิจารณาจากหัวข้อที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการศึกษา ได้แก่ 1. วัตถุประสงค์ของการสร้างงาน 2. ประเภทและรูปแบบของงาน และ 3. แนวและเทคนิคการนำเสนอ นั้น จะยังทำให้เห็นชัดว่า ที่มาของความแตกต่างของแต่ละสื่อคืออะไร และส่งผลให้เกิดความแตกต่างอย่างไร ในที่นี้ ผู้วิจัยจึงศึกษาเปรียบเทียบผลลัพธ์ที่ได้จากทั้ง 3 สื่อตามหัวข้อดังกล่าว และสรุปได้ความรู้ 3 ประเด็น คือ 1. สื่อละครเวที โทรทัศน์ และภาพยนตร์ มีเสรีภาพในการคิดงานต่างกัน 2. ธรรมชาติของสื่อทั้ง 3 แขนงมีผลต่อ “การทดลองและความสร้างสรรค์” 3. ธรรมชาติของสื่อทั้ง 3 แขนงมีผลต่อ “วิธีย่อยทอดธรรมชาติ” ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

5.4.1 สื่อละครเวที ละครโทรทัศน์ และภาพยนตร์ มีเสรีภาพในการคิดงานแตกต่างกัน

จากการศึกษาวัตถุประสงค์ตั้งต้นในการสร้างงาน จะพบว่า สาเหตุที่ทำให้สื่อทั้ง 3 แขนงสร้างงานออกมาแตกต่าง หลากหลายต่างกัน เนื่องจากมี “เสรีภาพ” ในการคิดงานไม่เท่ากันตั้งแต่ต้น จะเห็นได้ว่า สื่อละครเวทีนั้นมีลักษณะนำเสนอที่หลากหลายมากที่สุด ละครทั้ง 10 เรื่องที่ศึกษา แขนงจะแตกต่างกันไป (อย่างสิ้นเชิง) ทั้ง 10 เรื่อง รองลงมาคือสื่อภาพยนตร์ ที่มีจะมีหนึ่งแนวเดียวกัน ซ้ำซ้อนกันบ้างใน 10 เรื่องที่ศึกษา แต่ก็พบว่า อีกประมาณ 40% ที่เป็นหนึ่งแนวทดลองต่างๆ กันไป ทั้งรูปแบบและวิชี้นำเสนอ ซึ่งจะแตกต่างกับสื่อละครโทรทัศน์ ที่แทบจะเรียกได้ว่ามีรูปแบบทับซ้อน และใกล้เคียงกันมากที่สุด จะมีแตกต่างหลุดออกมาจากกลุ่มบ้างก็เพียง 20% เท่านั้น สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าเนื่องมาจากข้อจำกัดตั้งต้น หรือโจทย์ตั้งต้นของการสร้างงานของสื่อทั้ง 3 ประเภทนั้นแตกต่างกัน

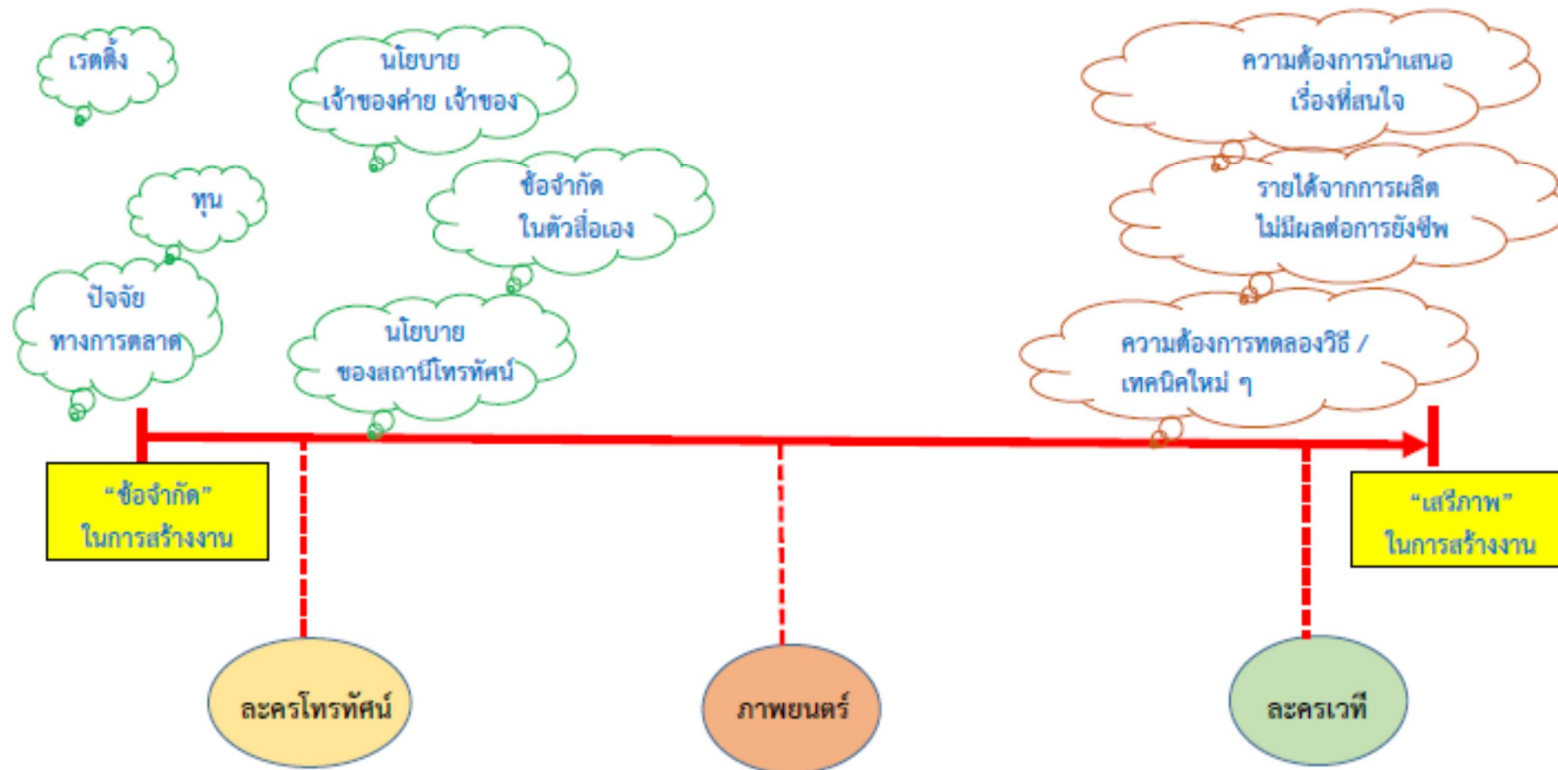
ในขณะที่สื่อละครโทรทัศน์ จะมีตัวแปรมากที่สุด ตั้งแต่ การควบคุมโดยนโยบายของสถานีโทรทัศน์ บังคับเรื่องทุน บังคับเรื่องการตลาด การสำรวจเรตติ้งหรือความต้องการของผู้ชม รวมถึงข้อจำกัดของตัวสื่อเอง (ที่คนดูไม่ได้ใช้สมาธิอย่าง 100% ในขณะที่ชม) ทำให้ รูปแบบละครโทรทัศน์จึงมีค่อนข้างจำกัด ทำให้สร้างงานออกมาคล้ายๆ กันไป และเป็นไปเพื่อตลาดและความต้องการของผู้บริโภค (หรือความเชื่อของผู้สร้างว่าผู้บริโภคต้องการเช่นนั้น)

ตรงกันข้ามกับสื่อละครเวที ที่ผู้ผลิตจะเป็นค่าย หรือคณะละครอิสระ ตั้งต้นสร้างละครจากความถนัด ความสนใจ และความต้องการของผู้สร้างเป็นสำคัญ ผู้สร้างคือผู้คิดเรื่อง และวิชี้นำเสนอเองอย่างค่อนข้างเสรี จึงเกิดการพยายามนำเสนอเรื่องแปลกๆ และการพยายามทดลองวิชีและเทคนิคใหม่ๆ ในการเล่าเรื่อง โดยไม่ได้กังวลว่าคนดูจะชอบหรือไม่ หรือจะขายได้หรือไม่ ทั้งนี้ก็บังจำเป็นก็คือ รายได้จากละครเวที ไม่ได้มีความสำคัญกับการอยู่รอด หรือใช้เพื่อการยังชีพของผู้สร้างงาน (เพราะส่วนใหญ่ผู้ผลิตละครเวทีจะมีงานอื่นที่ทำไปควบคู่ แม้แต่ทราวดี เชียร์เตอร์ ที่มีความเป็นผู้ประกอบการเชิงธุรกิจ ก็ยังมีธุรกิจอื่นๆ ที่ทำควบคู่) เหล่านี้ ล้วนส่งผลให้ผู้สร้างงานต้องเป็นผู้มี “ใจรัก” ในทางละครอย่างแท้จริง

ส่วนสื่อที่มีความอิสระอยู่ตรงกึ่งกลางระหว่างละครโทรทัศน์ และละครเวที ก็คือสื่อภาพยนตร์ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ผู้สร้างภาพยนตร์ ไม่ได้มีสถานีหรือหน่วยงานใดมากำหนดแนวทางคิดเรื่องอีกชั้นหนึ่ง ผู้สร้างภาพยนตร์คือผู้รับผิดชอบผลงาน และการทำรายได้ของงานชิ้นนั้นๆ ด้วยตัวเอง จึงค่อนข้างมีอิสระในการคิด แต่อย่างไรก็ตาม ปัจจัยทางการตลาด และการลงทุนย่อมเป็นตัวแปรสำคัญสำหรับค่ายภาพยนตร์ เพราะคงไม่มีผู้สร้างภาพยนตร์ค่ายใดที่จะกล้าเสี่ยงลงทุนสร้างหนังตามความต้องการของตัวเองแล้วขาดทุน

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยจึงได้สรุปให้เห็นภาพได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

เสรีภาพและข้อจำกัดในการสร้างงานของสื่อ

ภาพที่ 5.1 เสรีภาพและข้อจำกัดในการสร้างงานของสื่อ

ที่มา: ผู้วิจัย

5.4.2 ประเภทและรูปแบบของงาน : ธรรมชาติของสื่อมีผลต่อ “การทดลองและความสร้างสรรค์”

จากการศึกษาประเภทและรูปแบบของงานในสื่อทั้ง 3 แขนง จะพบว่า เป็นการยากที่จะนำรูปแบบของสื่อแต่ละประเภทมาเปรียบเทียบกับกันด้วยเกณฑ์เดียวกัน เนื่องจากแต่ละสื่อต่างก็มีทฤษฎีเกี่ยวกับประเภทและรูปแบบของตนเองที่แตกต่างกันอยู่แล้ว แต่หากจะมาพิจารณาเปรียบเทียบ เพื่อหาข้อเด่น ข้อด้อย ในการสร้างงาน เพื่อการนำเสนอเนื้อหาแนวพุทธ หรือเพื่อการรับใช้ศาสนา ผู้วิจัยได้เลือกใช้เกณฑ์ที่สามารถวัด ข้อเด่น ข้อด้อย ของแต่ละสื่อ ที่มีผลต่อประเด็นนี้คือ “การทดลอง” (experiment) และ “ความสร้างสรรค์” (creativity)

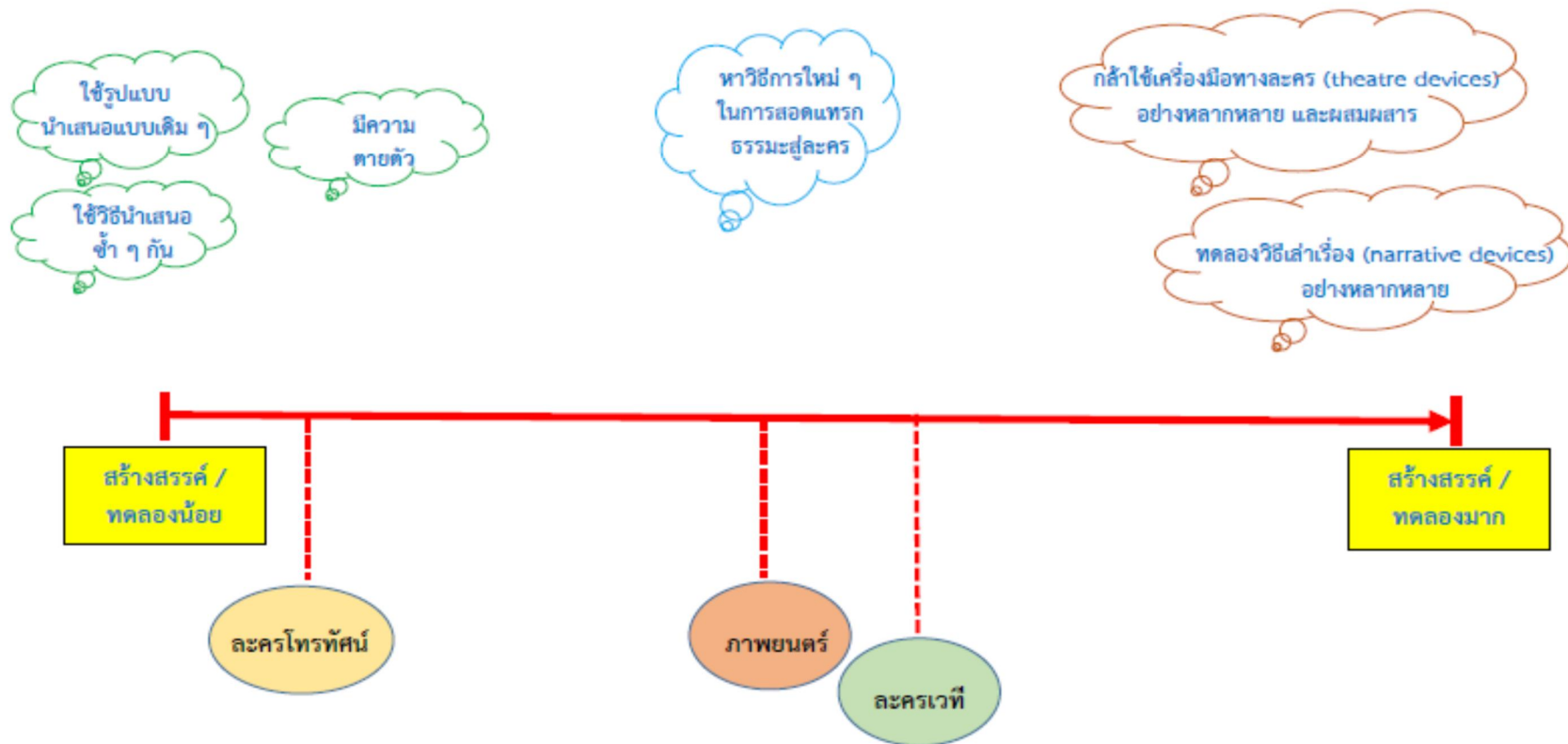
จากข้อมูลจะพบว่า สื่อที่ให้ความสำคัญกับการทดลอง และความสร้างสรรค์มากที่สุด ได้แก่ สื่อละครเวที ดังจะเห็นได้จาก มีการนำเสนอในรูปแบบงานที่หลากหลาย แทบจะไม่ซ้ำกัน มีการทดลองใช้เครื่องมือทางการละคร (theatre devices) มานำเสนอในเรื่องอย่างหลากหลาย มีการผสมผสานศิลปะการแสดงแขนงต่างๆ เข้าไว้ในเรื่องเดียว เป็นต้น ในขณะที่สื่อซึ่งให้ความสำคัญเรื่องความสร้างสรรค์ และการทดลอง “น้อยที่สุด” ในสามสื่อ ก็คือ ละครโทรทัศน์ ดังจะเห็นได้จากการสร้างงานในรูปแบบที่ค่อนข้างซ้ำกันหลายชิ้น การใช้เทคนิคการเล่าคล้ายๆ กัน แม้แต่ตัวเรื่อง และวิธีนำเสนอเรื่องก็มีความคล้ายคลึง ทั้งนี้ สาเหตุที่ผู้สร้างงานสื่อโทรทัศน์ไม่กล้าที่จะทดลองออกนอกกรอบนัก น่าจะเป็นเพราะปัจจัยข้อจำกัด ดังที่วิเคราะห์ไว้แล้วในข้อ 5.4.1

ในขณะที่ สื่อภาพยนตร์ จะอยู่กึ่งกลางระหว่างสื่ออีก 2 ประเภท ในแง่ของการทดลองและสร้างสรรค์ แม้ว่า กว่าครึ่งของภาพยนตร์ จะเป็นแนวคล้ายคลึงกัน หรือเป็นแนวที่พบเจออยู่ในกลุ่มภาพยนตร์กระแสหลัก (mainstream) แต่ยังมีผู้สร้างภาพยนตร์จำนวนไม่น้อย ที่กล้าทดลองสร้างงานใหม่ๆ

ด้วยลักษณะที่ แตกต่างก็คือ กลุ่มผู้คิดที่สนับสนุนภาพยนตร์ เป็นกลุ่มศิลปะ ที่ผลงานไม่ได้ถูกเผยแพร่ในสังคมวงกว้างมากนัก

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยจึงได้สรุปให้เห็นภาพได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

สร้างสรรค์และการทดลองในการนำเสนอของสื่อ

ภาพที่ 5.2 สร้างสรรค์และการทดลองในการนำเสนอของสื่อ
 ที่มา: ผู้วิจัย

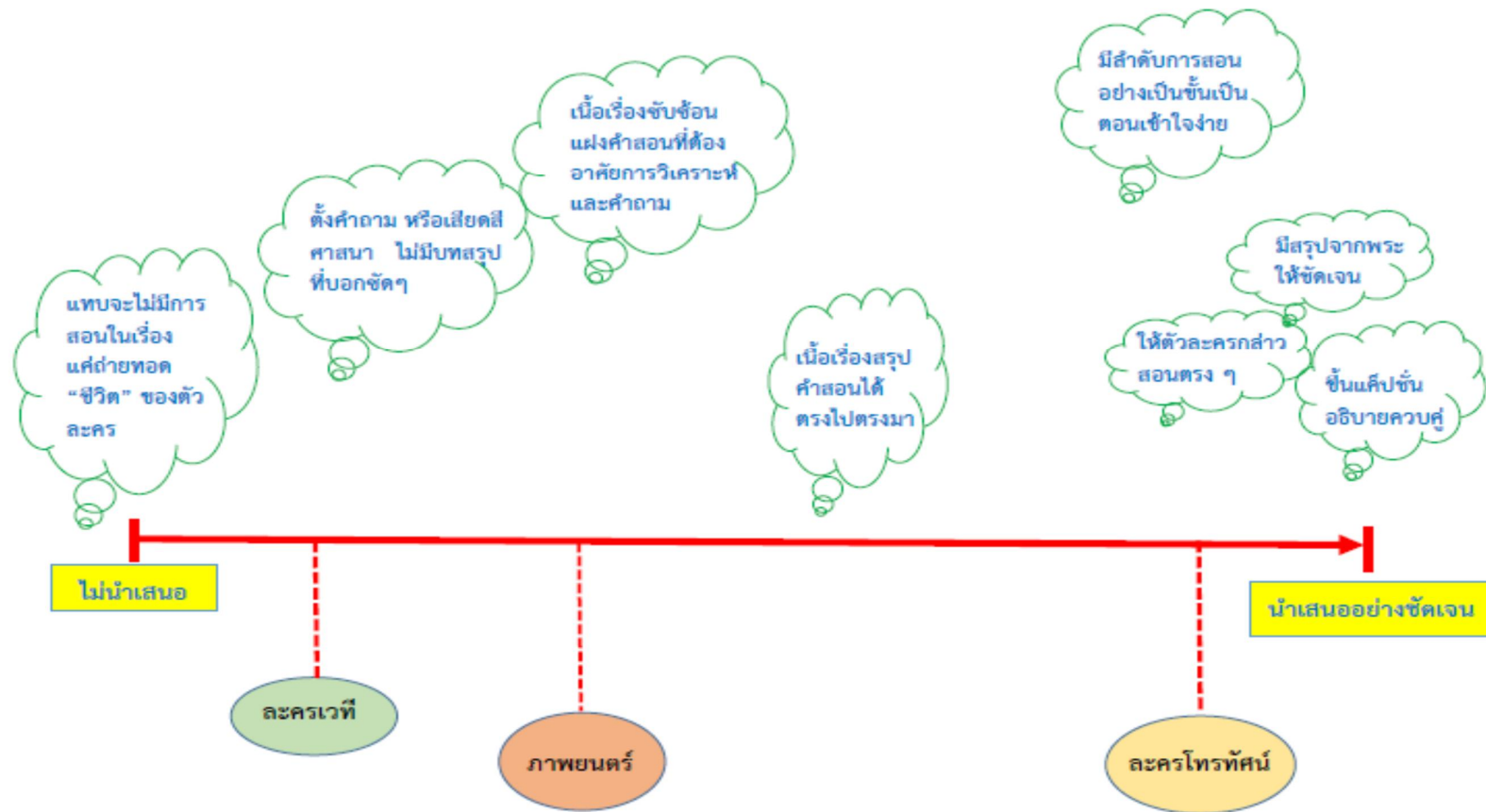
5.4.3 แนวและเทคนิคการนำเสนอ : ธรรมชาติของสื่อมีผลต่อ “วิธีถ่ายทอดธรรมะ”

จากการศึกษาแนวการนำเสนอและเทคนิคของงานในสื่อทั้ง 3 แขนง ล้วนมีความแตกต่างกันตามธรรมชาติของสื่อเช่นเดียวกับ “ประเภท” ของงาน แต่ในส่วนที่จะพิจารณาการนำเสนอที่มียุทธศาสตร์การ “รับใช้” ศาสนาแล้ว ผู้วิจัยเลือกเกณฑ์เรื่อง “วิธีถ่ายทอดธรรมะ” ของแต่ละสื่อ มาเพื่อวิเคราะห์ เปรียบเทียบ ซึ่งจะเห็นได้ว่า สื่อทั้ง 3 แขนง ล้วนมีจุดประสงค์ในการถ่ายทอดเรื่องราว คำสอน หรือแง่มุมใดๆ ในพุทธศาสนา หากแต่ “วิธีการ” ที่สื่อเลือกใช้นั้น มีความแตกต่างกันค่อนข้างมาก ผู้วิจัยพบว่า สื่อที่มีวิธีการสอนที่ชัดเจน ตรงไปตรงมมากที่สุด ได้แก่ สื่อละครโทรทัศน์ ตั้งแต่ มีลำดับ ขั้นตอนในการนำเสนอให้ง่าย มีพิธีกรพูดเข้าเรื่อง มีวิธีให้เจ้าของเรื่องมาช่วย “เล่าเรื่อง” ระหว่างละครดำเนินไป มีการแทรกเนื้อหาธรรมะเข้าไปในละครด้วยคำพูดตัวละคร มีการพูดสรุปจบข้อคิดที่ได้จากเรื่องโดยพิธีกร หรือโดยตัวละครเอก กระทั่งมีการใช้ตัวอักษร (caption) ขึ้นบนจอ เพื่อสรุปข้อธรรมให้เห็นชัดๆ อีกครั้ง รวมทั้งมีการให้พระตัวจริงมากล่าวสรุปปิด อย่างชัดเจนอีกด้วย

ในทางตรงกันข้าม สื่อละครเวที จะทำงานในระดับแตกต่างจากละครโทรทัศน์ค่อนข้างมาก แม้ว่า จะมีละครจำนวนหนึ่ง ที่ใช้การสอนตรงๆ บ้าง เช่น ละครเพื่อการศึกษาสำหรับเด็ก และละครที่จัดแสดงในพิธีสำคัญทางศาสนา แต่ละครเวทีส่วนใหญ่กลับเลือกนำเสนอเรื่องธรรมะแบบ “ไม่สอน” แต่จะเป็นการตั้งคำถาม เสียดสี หรือแสดงให้เห็นภาพความเป็นจริงแทน ผู้ชมจะต้องทำงานกับคำสอน หรือความหมายทางศาสนาเอาเอง ในขณะที่ภาพยนตร์ จะเป็นสื่อที่ให้ความสำคัญกับวิธีสอน ในระดับกลาง เมื่อเทียบกับละครโทรทัศน์ และละครเวที และหากจะมีการสอน ก็จะเป็นการคิดเรื่องอย่างละเอียด และอ้อมค้อมกว่าละครโทรทัศน์ แต่ก็จะไม่ตั้งคำถาม หรือ “ไม่สอน” เท่ากับละครเวทีเช่นกัน

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยจึงได้สรุปให้เห็นภาพได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

วิธีการนำเสนอสาระธรรมในสื่อ

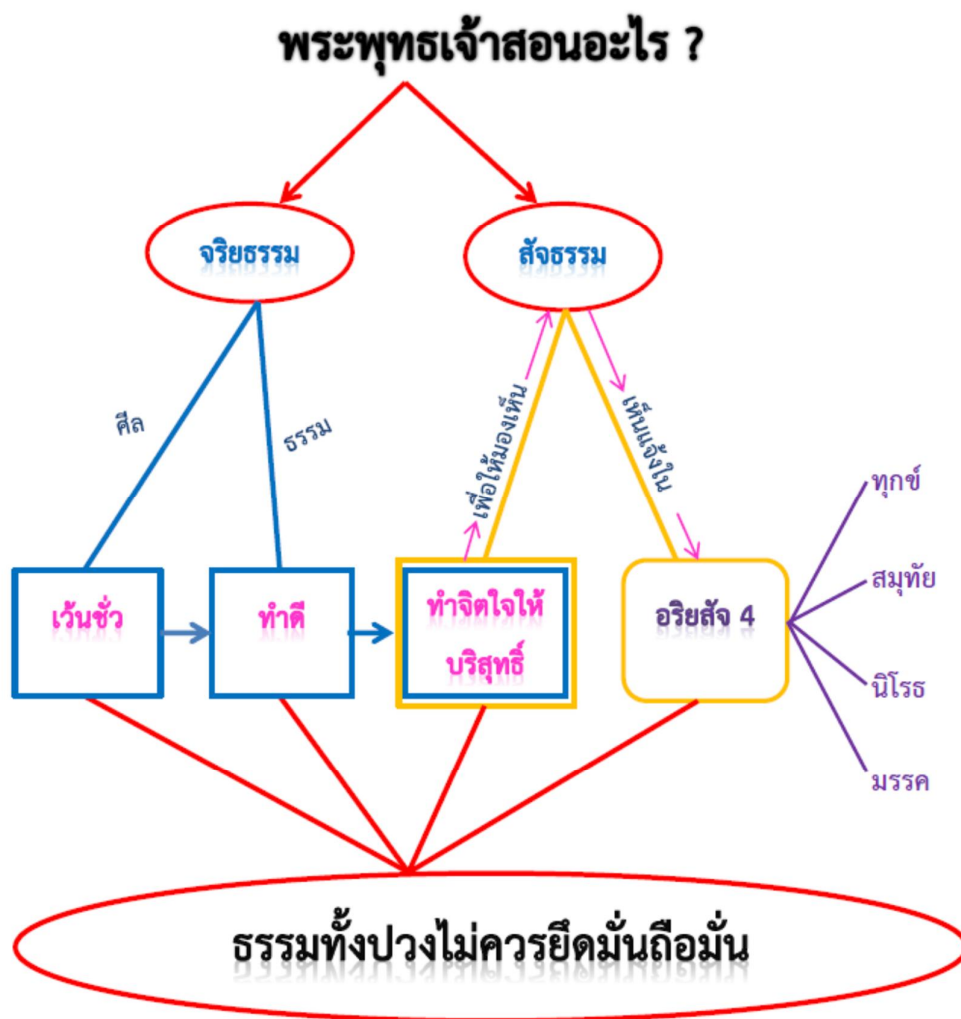
ภาพที่ 5.3 ความสร้างสรรค์และการทดลองในการนำเสนอของสื่อ
ที่มา: ผู้วิจัย

5.5 วิเคราะห์พุทธธรรมที่ปรากฏในสื่อศิลปะการแสดงร่วมสมัยแนวพุทธ

ในส่วนของการวิเคราะห์ “พุทธธรรม” ที่ปรากฏในสื่อศิลปะการแสดงแนวพุทธทั้ง 3 สื่อ นั้น ผู้วิจัย แบ่งการวิเคราะห์เป็น 2 ประเด็น คือ 1. เนื้อหาสาระธรรม และระดับของธรรมะที่สื่อนำเสนอ และ 2. ทักษะคิดของผู้สร้างสื่อที่มีต่อพุทธศาสนา ดังนี้

5.5.1 เนื้อหาสาระธรรม และระดับของธรรมะที่สื่อนำเสนอ

ในส่วนของเนื้อหาธรรมะ ผู้วิจัยใช้เกณฑ์พิจารณาตาม แนวคิดของพระไพศาล วิสาโล ที่ จำแนกว่า แท้จริงแล้วพระพุทธเจ้าสอนธรรมะอยู่เพียง 2 ระดับ ได้แก่ *ธรรมที่เป็นจริยธรรม* (ได้แก่ การทำความดี และละเว้นความชั่วทั้งหลาย) และ *ธรรมะที่เป็นสังฆธรรม* (ได้แก่ การพิจารณาเห็นความจริงตามความเป็นจริง) นอกจากนี้ ยังได้ใช้แนวคิดของพระพุทธทาส และพระประยูรย์ ปยุตโต ที่ว่าด้วย “หัวใจ” ของพุทธศาสนา คืออะไร? (ดูบทที่ 2) ซึ่งสรุปได้เป็น 3 ข้อ ดังนี้ 1) เว้นชั่ว ทำดี ทำใจให้บริสุทธิ์ 2) อริยสัจสี่ 3) ธรรมทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตีความว่า การสอนเรื่องความ “เว้นชั่ว” เป็นเรื่องของศีล หรือ คือข้อห้ามทั้งหลายในพุทธศาสนา การ “ทำดี” นั้นเป็นเรื่องของธรรม คือคำสอนที่พระพุทธเจ้าให้สาวกพึงปฏิบัติ (จึงมีคำกล่าวที่ว่า หากละเมิดศีล เรียกว่า “ผิดศีล” แต่หากเพิกเฉย ไม่ประพฤติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า เรียกว่า “ผิดธรรม”) ส่วนอริยสัจสี่ คือคำสอนที่เกี่ยวข้องกับการเห็นทุกข์ ที่มาแห่งทุกข์ (สมุทัย) ทุกข์สามารถดับได้ (นิโรธ) และ วิถีทางสำหรับการดับทุกข์ (มรรค) และสุดท้ายคือคำสอนเรื่อง “ธรรมทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น” หมายความว่า หากพิจารณาให้ลึกซึ้งแล้ว ทุกสิ่งในธรรมชาติล้วนเป็นอาการ เป็นกลไก (mechanism) ประดังและเปลี่ยนแปลงได้ในตัวมันเอง ดังนั้น หากพิจารณาเห็นความจริงนี้ได้แล้ว ย่อมไม่ยึดถือว่าเป็นตัว เป็นตน เป็นตัวกู ของกู ทั้งหมดนี้ ประมวลเป็นแผนผังเพื่อใช้พิจารณาเนื้อหาธรรม และระดับธรรมที่นำเสนอในสื่อละครได้ดังนี้

ภาพที่ 5.4 คำสอนอันเป็น “หัวใจ” ของพุทธศาสนา

ที่มา: ผู้วิจัย

จากแผนภาพที่สร้างขึ้นนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เพื่อเป็นกรอบในการพิจารณาว่า สื่อศิลปะการแสดงร่วมสมัย แนวพุทธของไทยเรื่องใด และกลุ่มใด นำเสนอหลักธรรมที่จัดเข้าอยู่ในหัวข้อใด และระดับใด ดังมีรายละเอียดในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5.13 หลักธรรมอันเป็นหัวใจของพุทธศาสนาที่สอนำเสนอ

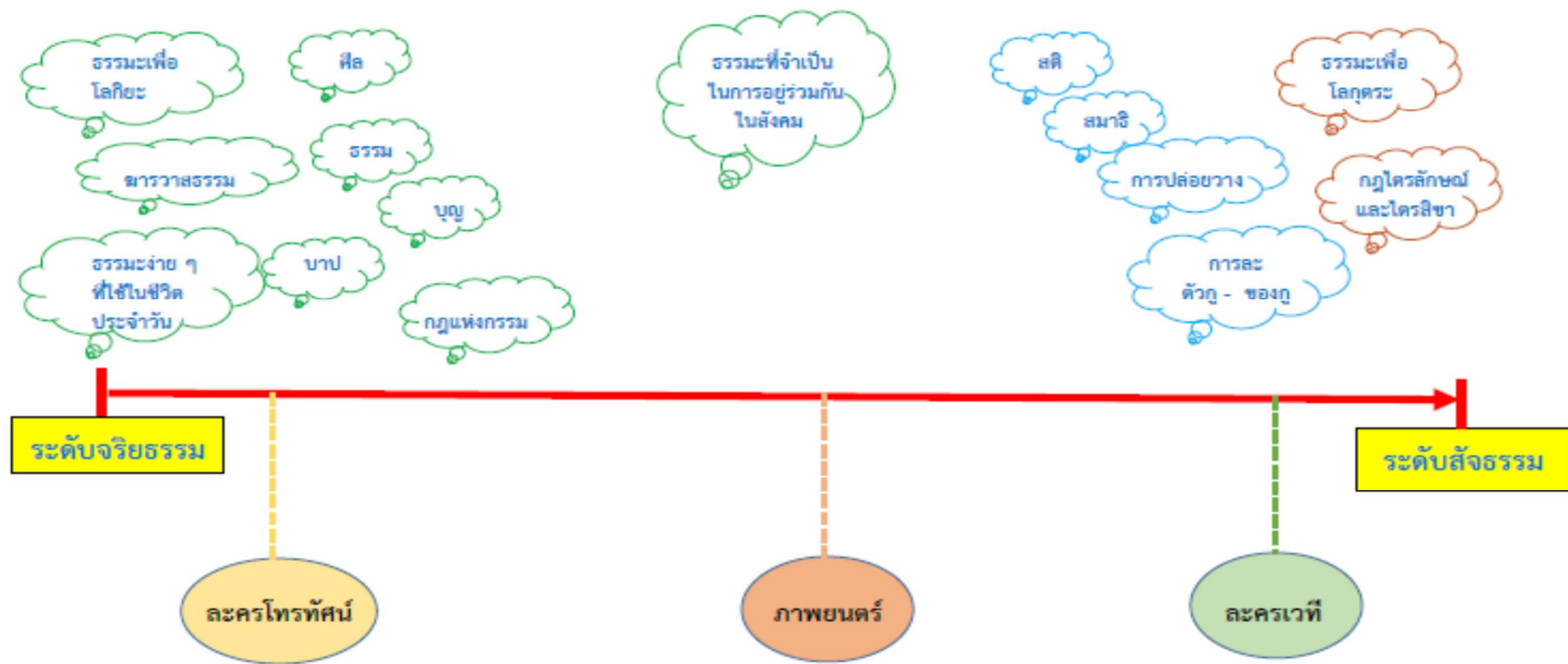
หลักธรรม	เวที									โทรทัศน์									ภาพยนตร์								
	เด็กชายช่วยชาว...	ปฏิบัติธรรมเพื่อ...	เวสสันดร...	เบญจกัณฐ์...	กบฏ...	พระ...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
เว็นชัว				X																							
เว็นชัว-ทำดี	X		X						X	X		X	X	X	X		X	X		X	X				X	X	
เว็นชัว-ทำดี ทำใจให้ บริสุทธิ์						X		X			X					X		X									
อริยสัจสี่		X							X																		
ธรรมทั้ง ปวงไม่ควร ยึดมั่นถือมั่น					X	X		X														X	X	X			X

ตารางที่ 5.14 ระดับของธรรมะในพุทธศาสนาที่ปรากฏในสื่อ

ระดับธรรม	เวที										โทรทัศน์										ภาพยนตร์									
	เด็กชายชั่วคราว	ร้าย	เวสสันดรฯ	สันดานกา	เกิด-ดับ	คอยคุณไปน	พุทธะราชะ	สิทธิราชะ	จิตตากับนคร	กัศป	ฟ้ามีตา	บันทึกกรรม	ชุมชนนิมิตต์	ละครชีวิตฯ	กรรมลิขิต	ตัดหางปล่อยวัด	หลวงตามหาชน	ศีล 5 ฯ	ละครธรรมฯ	เงร่า	มากับพระ	พระพุทธเจ้าฯ	หลวงพี่กับผี	9 วัตร	นมัสเตอินเดียวฯ	นมัสเต จะดีฯ	เอ็งฯ	นะโม OK	อนิบัติ	Vanishing Point
ระดับ จริยธรรม	x		x	x							x	x		x	x	x	x	x	x	x		x	x					x	x	
ระดับ ศีลธรรม		x			x	x		x		x																				x
ระดับ จริยธรรม และ ศีลธรรม							x		x				x								x			x	x	x				

จากตารางพบว่า สื่อละครโทรทัศน์ นิยมแสดงธรรมะระดับ “จริยธรรม” มากที่สุด ในรูปแบบของ ธรรมะง่ายๆ ในชีวิตประจำวัน หรือ “ฆราวาสธรรม” หรือธรรมะเพื่อการอยู่กับโลก (โลกียะ) ซึ่งในกลุ่มนี้ จะเป็นการเน้นเรื่อง “บาป” “บุญ” “ศีลธรรม” โดยเฉพาะเรื่อง “กฎแห่งกรรม” ตรงกันข้ามกับ สื่อละครเวที ที่จะมีการสื่อสารประเด็นธรรมะที่หลากหลายกว่า และจำนวนมาก ก้าวไปถึงธรรมะในระดับ “สัจธรรม” ไม่ว่าจะเป็นวจรของ ปฏิจิมอุปบาท ที่เป็นบาทฐานของความเข้าใจ ทุกข์ และอริยสัจสี่ หรือการนำเสนอ เรื่องของธรรมชาติแห่งจิต และแนวทางการใช้สติเพื่อการปล่อยวาง หรือการนำเสนอ “ความจริง” บาง ประเด็นที่กระตุ้นให้เกิดการถกเถียงถึงความเชื่อเก่า และความยึดมั่นถือมั่นเดิม อาจกล่าวได้ว่า สื่อละครเวที เป็นการนำเสนอธรรมะในระดับกฏไตรลักษณ์ แนวทางแห่ง ไตรสิกขา รวมถึงการละวางตัวตน ในขณะที่ สื่อภาพยนตร์ ก็มีความหลากหลายในระดับกลาง กล่าวคือ จำนวนครั้งหนึ่งที่นำเสนอธรรมะเพื่อใช้ใน ชีวิตประจำวัน หรือระดับ “จริยธรรม” แต่ภาพยนตร์อีกจำนวนหนึ่งโดยเฉพาะกลุ่มผู้สร้างอิสระ ที่นำ ประเด็นเรื่องการปล่อยวางจากตัวตน การเข้าถึงธรรมในระดับ “โลกุตระ” มานำเสนอเช่นกัน ทั้งหมดนี้จึง อาจสรุปได้ว่า สื่อทั้ง 3 ประเภทมีการถ่ายทอดธรรมะในระดับที่แตกต่างกัน ดังแผนภาพที่ผู้วิจัยสรุปไว้ ต่อไปนี้

ระดับสารธรรมที่ปรากฏในสื่อ

ภาพที่ 5.5 ระดับสารธรรมที่ปรากฏในสื่อ

ที่มา: ผู้วิจัย

5.5.2 ทักษะของผู้สร้างสื่อที่มีต่อพุทธศาสนา

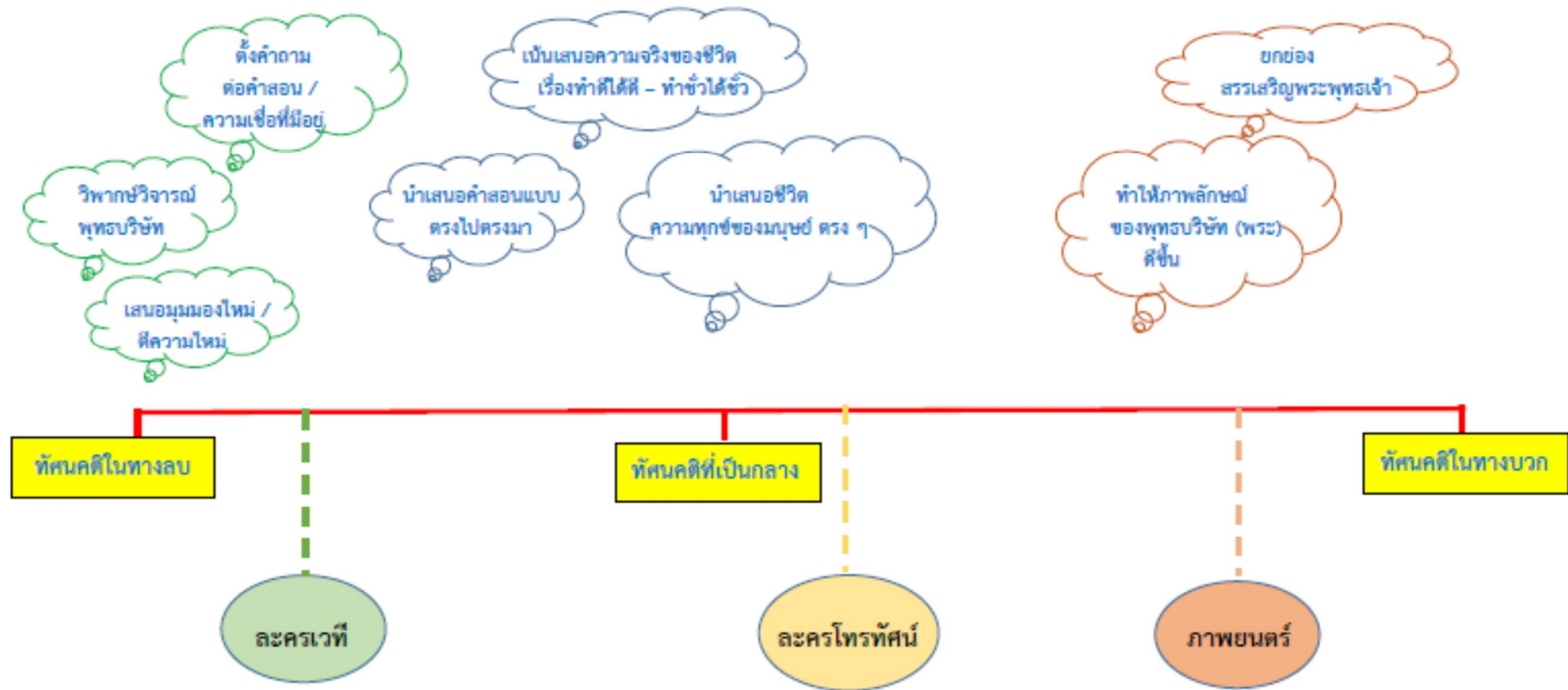
ในส่วนของผู้ผลิตที่มีต่อพุทธศาสนานั้น ผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์ตามแนวคิดของ เสาวนุษ ภูวนิชน์ (ดูเพิ่มเติมในบทที่ 2) ในการพิจารณา ซึ่งแบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่ *ทัศนคติในทางบวก* ในที่นี้ หมายถึง การมองพุทธศาสนาในทางยกย่อง เห็นคุณค่า โดยการนำเสนอตัวละครที่เป็นตัวแทนทางพุทธศาสนา ให้น่าเชิดชู สรรเสริญ *ทัศนคติที่เป็นกลาง* หมายถึง การนำเสนอเรื่องราว หรือคำสอนต่างๆ ในพุทธศาสนา อย่างตรงไปตรงมา ไม่ได้เพิ่มเติมน้ำเสียงของผู้ผลิตลงไปด้วย กล่าวคือ ไม่ได้ทำให้คำสอนนั้น “ดูน่ายกย่อง” มากขึ้น หรือไม่ได้แสดงท่าที “ตำหนิ” หรือ “ไม่เห็นด้วย” ต่อคำสอน (ทั้งนี้ ผู้วิจัยไม่ได้หมายรวมถึงการสอนสิ่งที่ผิด หรือบิดเบือนไปจากพุทธศาสนาหรือไม่ (อาทิ เรื่องกรรมเก่า เรื่องคุณไสย) แต่หากผู้ผลิตถ่ายทอดว่า เรื่องนั้นเป็นคำสอนในพุทธศาสนา และนำเสนอคำสอนอย่างไม่เป็นไปทางบวก หรือลบ จะจัดเป็น “ทัศนคติที่เป็นกลาง” ทั้งนั้น) *ทัศนคติในทางลบ* หมายถึง การมองพุทธศาสนาอย่างสงสัย ตั้งคำถาม อาจจะไม่เห็นด้วย (กับความเชื่อเดิมๆ ที่รับรู้มา) ไปจนถึงขั้นเสียคติ วิพากษ์วิจารณ์)

จากข้อมูลพบว่า สื่อที่นำเสนอทัศนคติในทางบวกให้แก่พุทธศาสนามากที่สุด ได้แก่ สื่อภาพยนตร์ เนื่องจากเนื้อหาส่วนใหญ่ที่นำเสนอถึงพระพุทธรูป หรือบุคคลผู้เป็นตัวแทนของพุทธศาสนา ภาพยนตร์จะนำเสนอในทางด้านดี และสร้างความรู้สึกรักศรัทธาให้แก่ผู้ชม ส่วนสื่อที่มีทัศนคติในทางลบต่อพุทธศาสนามากที่สุด คือสื่อละครเวที ที่เน้นการตั้งคำถาม ตั้งข้อสังเกต นำเสนอมุมมองหรือการตีความใหม่ๆ ต่อความเชื่อเดิมๆ ในพุทธศาสนา รวมไปถึงการวิจารณ์ และเสียคติอีกด้วย ในขณะที่สื่อละครโทรทัศน์ จะเน้นการนำเสนอด้วยทัศนคติที่เป็นกลาง กล่าวคือ นำเสนอคำสอนแบบตรงไปตรงมา เช่น กรรม และกฎแห่งกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว (แม้ว่าผลชั่วในละคร จะดูเป็นเรื่องร้ายแรง แต่สิ่งนี้นับว่าเป็นส่วนหนึ่งของคำสอนอยู่แล้ว ผู้สร้างงานไม่ได้มีการเพิ่มทัศนคติในทางบวก หรือลบ) ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้จัดทำตารางแจกแจง และแผนภาพสรุป เพื่อให้เข้าใจได้ง่าย ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 5.15 ทักษะของผู้ผลิตที่มีต่อศาสนาที่พบในสื่อ

ทัศนคติ	เวที										โทรทัศน์										ภาพยนตร์									
	เด็กชายทั่วราวๆ	ราชพระไครยวิฤกฯ	เวสสันดรฯ	สันดานภา	เกิด-ดับ	ลอยคุณไป	พุทธะราชะ	สิทธิราชะ	จิตตากับนตร	กิตา	ฟ้ามีตา	บันทึกรรรม	ชุมชนนินมเดียม	ละครชีวิตฯ	กรรมลิขิต	ตัดหางปล่อยวัดฯ	หลวงตามหาชน	ทีล 5 ฯ	ละครธรรมฯ	ณรจำ	มกับพระ	พระพุทธรเจ้าฯ	หลวงพี่กับตังนุน	9 วัด	นมัสเตอินเดีฯ	นมัสเต ปะเจ้า	เอ็งฯ	นะ โม OK	อปดี	Vanishing Point
ทัศนคติในทางบวก (ยกย่อง, สรรเสริญ)							X						X			X	X			X	X	X	X		X	X		X		
ทัศนคติที่เป็นกลาง (สอนตรงๆ, นำเสนอแสดงเหตุ – สอนอผล)	X	X						X	X	X	X		X	X				X	X								X			X
ทัศนคติในทางลบ (ตั้งคำถาม, วิจารณ์, เสียดสี)			X	X	X	X		X																X		X		X		

ทัศนคติของผู้ผลิตสื่อที่มีต่อพุทธศาสนา

ภาพที่ 5.1 ทัศนคติของผู้ผลิตสื่อที่มีต่อพุทธศาสนา

ที่มา: ผู้วิจัย

ท้ายที่สุดนี้ ผู้วิจัยจะได้แจกแจงให้เห็นโดยละเอียดอีกครั้งหนึ่งว่า สื่อศิลปะการแสดงร่วมสมัย แนวพุทธเรื่องใด มีความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนาในประเด็นอะไร? มีเนื้อหาสาระหลักของเรื่อง (theme) อย่างไร? มุ่งเสนอเนื้อหาธรรมอันเป็นหัวใจของพุทธศาสนาในประเด็นใด? และจัดเป็นธรรมะในระดับใด? รวมทั้งทัศนคติของผู้ผลิตที่มีต่อพุทธศาสนาเป็นไปในทางใด? โดยจำแนกลงตาราง ตามแต่ละสื่อ ดังนี้

- สื่อละครเวทีแนวพุทธ

ตารางที่ 5.16 ประเด็นสาระธรรมและทัศนคติของผู้ผลิตสื่อละครเวทีแนวพุทธ

ลำดับ	เรื่อง	ความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา และสาร (theme) ที่นำเสนอในสื่อ	เนื้อหาธรรม และระดับธรรม		ทัศนคติของ ผู้ผลิต
			หลักธรรม	ระดับธรรม	
1	เด็กชาย ชั่วคราเด็ก สาวชั่วกิน	สอนหลักกาลามสูตร: อย่าเชื่อโดยยัง ไม่ได้ใช้สติคิดพิจารณาให้รอบคอบ ก่อน	เว้นชั่ว ทำดี ทำจิตใจให้ บริสุทธิ์	ระดับ จริยธรรม	ทัศนคติที่ เป็นกลาง
2	ร้าย พระไตรปิฎก 2 ปฏิจัมมูป บาท	นำเสนอหลักปฏิจัมมูปบาท : มนุษย์ อยากได้ อยากมี เพราะความไม่รู้ คือ อวิชชา หากรู้สาเหตุแห่งทุกข์ เท่าทัน อวิชชา ก็จะดับทุกข์ได้	อริยสัจสี่	ระดับสัจ ธรรม	ทัศนคติที่ เป็นกลาง
3	เวสสันดร ตอนชูชกผู้ หวังดี	นำเสนอเรื่องราวพุทธชาดก ผ่าน มุมมองใหม่ต่อชูชก : ทุกอย่างมี 2 ด้าน ให้รู้จักมองอีกแง่มุมหนึ่งด้วย	เว้นชั่ว ทำดี ทำจิตใจให้ บริสุทธิ์	ระดับ จริยธรรม	ทัศนคติ ในทางลบ
4	สันดานกา (บุญโต)	วิพากษ์วิจารณ์พุทธบริษัท (ภิกษุ) ใน ปัจจุบันที่ประพฤติตัวไม่เหมาะสม : คนที่อาศัยผ้าเหลืองเพื่อหา ผลประโยชน์ไม่ถือว่าเป็นพระ	เว้นชั่ว ทำดี ทำจิตใจให้ บริสุทธิ์	ระดับ จริยธรรม	ทัศนคติ ในทางลบ

ลำดับ	เรื่อง	ความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา และสาร (theme) ที่นำเสนอในสื่อ	เนื้อหาธรรม และระดับธรรม		ทัศนคติของ ผู้ผลิต
			หลักธรรม	ระดับธรรม	
5	เกิด-ดับ	ตั้งคำถามถึงแนวทางการหลุดพ้นจาก การเวียนว่ายตายเกิด: การหลุดพ้น จากการเวียนว่ายตายเกิดเป็นไปได้ หลายรูปแบบ บุคคลต้องแสวงหา ทางของตัวเอง	ธรรมทั้งปวง ไม่ควรยึดมั่น ถือมั่น	ระดับสัจ ธรรม	ทัศนคติ ในทางลบ
6	คอกุณปุณ	คัดแปลงละครตะวันตก ที่ วิพากษ์วิจารณ์คนนับถือศาสนาที่ เปลื้องมาสู่บริบทไทยพุทธ : มนุษย์ ดำรงอยู่อย่างไรสาระ ในขณะที่รอ คอยบางสิ่งบางอย่าง (ความหมาย ของชีวิต) ซึ่งไม่มีวันมา	ธรรมทั้งปวง ไม่ควรยึดมั่น ถือมั่น	ระดับสัจ ธรรม	ทัศนคติ ในทางลบ
7	พุทธะราชะ เดอะมิวสิคัล	นำเสนอเรื่องราวพุทธประวัติ : พระราชามีวิสัยทัศน์อย่าง พระพุทธรเจ้า	<u>เว้นชั่ว ทำดี</u> <u>ทำจิตใจให้</u> <u>บริสุทธิ์</u>	ระดับ จริยธรรม และสัจ ธรรม	ทัศนคติใน ทางบวก
8	สิทธิธารณะ	คัดแปลงจากนวนิยายตะวันตก โดย ผู้สร้างตีความว่า การแสวงหาความรู้ ใดๆ แม้แต่การไปสู่เส้นทางแห่ง พุทธะ บุคคลพึงต้องเรียนรู้ด้วย ตัวเอง : มนุษย์มีเสรีภาพในการ แสวงหาความรู้ ไม่ต้องทำตามคำ สอนใดๆ แต่เรียนรู้ด้วยตัวเอง	ธรรมทั้งปวง ไม่ควรยึดมั่น ถือมั่น	ระดับสัจ ธรรม	ทัศนคติ ในทางลบ

ลำดับ	เรื่อง	ความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา และสาร (theme) ที่นำเสนอในสื่อ	เนื้อหาธรรม และระดับธรรม		ทัศนคติของ ผู้ผลิต
			หลักธรรม	ระดับธรรม	
9	จิตตากับนคร	นำเสนอการทำงานของจิตภายใน ของมนุษย์ และการทำงานของกิเลส : การรู้เท่าทันอารมณ์ของตนเองช่วยให้ คลายทุกข์และส่งผลดีต่อ ความสัมพันธ์กับคนใกล้ชิด	<u>เว้นชั่ว</u> <u>ทำดี</u> <u>ทำจิตใจให้</u> <u>บริสุทธิ์</u>	ระดับ จริยธรรม และสัจ ธรรม	ทัศนคติที่ เป็นกลาง
10	ก๊ีสา	นำเสนอเรื่องราวพุทธสาวก ผู้ ประสบเคราะห์กรรมในชีวิตและการ เรียนรู้สังขธรรม : ความทุกข์จากการ พลัดพรากเป็นเรื่องธรรมดาที่ทุกคน ต้องประสบ	อริยสังคี	ระดับสัจ ธรรม	ทัศนคติที่ เป็นกลาง

- สื่อละครโทรทัศน์แนวพุทธ

ตารางที่ 5.17 ประเด็นสาระธรรมและทัศนคติของผู้ผลิตสื่อละครโทรทัศน์แนวพุทธ

ลำดับ	เรื่อง	ความเชื่อมโยงกับพุทธ ศาสนา และสาร (theme) ที่ นำเสนอในสื่อ	เนื้อหาธรรม และ ระดับธรรม		ทัศนคติ ของ ผู้ผลิตต่อ พุทธ ศาสนา	หมายเหตุ
			หลักธรรม	ระดับ ธรรม		
1	ฟ้ามีตา	นำเสนอความคิดเชิง จริยธรรม : ทำดีได้ดี ทำชั่ว ได้ชั่ว	<u>เว้นชั่ว</u> <u>ทำดี</u> ทำ จิตใจให้ บริสุทธิ์	ระดับ จริยธรรม	ทัศนคติที่ เป็นกลาง	เป็นที่น่า สังเกตว่า ทัศนคติต่อ พุทธศาสนา ของผู้ผลิต

ลำดับ	เรื่อง	ความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา และสาร (theme) ที่นำเสนอในสื่อ	เนื้อหาธรรม และระดับธรรม		ทัศนคติของผู้ผลิตต่อพุทธศาสนา	หมายเหตุ
			หลักธรรม	ระดับธรรม		
2	บันทึกกรรม	นำเสนอแนวคิดเรื่องกรรมและผลของกรรม : ผลของกรรมย่อมตอบสนองผู้ทำกรรมเสมอ	<u>เว้นชั่ว</u> <u>ทำดี</u> <u>ทำ</u> <u>จิตใจให้</u> <u>บริสุทธิ์</u>	ระดับจริยธรรม	ทัศนคติที่เป็นกลาง	สื่อละครโทรทัศน์ในละครกลุ่ม drama และ horror แม้จะเป็นการนำเสนอด้วย “ทัศนคติที่เป็นกลาง” สื่อสารแนว
3	ชุมชนนิมนต์ขี้ม	นำเสนอธรรมะแนวทางดำรงชีวิต : คนเราควรแก้ปัญหาด้วยสติปัญญา ไม่ใช่อารมณ์ ความเชื่อ ความงมงาย	<u>เว้นชั่ว</u> <u>ทำดี</u> <u>ทำ</u> <u>จิตใจให้</u> <u>บริสุทธิ์</u>	ระดับจริยธรรมและศีลธรรม	ทัศนคติในทางบวก	คำสอนทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว แต่มีการเพิ่มมุมมองเรื่องผี เรื่องไสย และเรื่อง
4	ละครชีวิตจริง 84000	นำเสนอธรรมะแนวทางดำรงชีวิต : ถึงชีวิตจะประสบปัญหา ไม่ว่าจะจากกรรมเก่า อดีตชาติ หรือผีคุณไสย ฯลฯ ขอให้ยึดมั่นทำความดี ปฏิบัติธรรมแล้วชีวิตจะดีขึ้น	<u>เว้นชั่ว</u> <u>ทำดี</u> <u>ทำ</u> <u>จิตใจให้</u> <u>บริสุทธิ์</u>	ระดับจริยธรรม	ทัศนคติที่เป็นกลาง	อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์เข้ามาในลักษณะของ
5	กรรมลิขิต	นำเสนอแนวคิดเรื่องกรรมและผลของกรรม : ผู้ใดทำกรรมอะไรไว้ย่อมต้องได้รับผลแห่งกรรมนั้น	<u>เว้นชั่ว</u> <u>ทำดี</u> <u>ทำ</u> <u>จิตใจให้</u> <u>บริสุทธิ์</u>	ระดับจริยธรรม	ทัศนคติที่เป็นกลาง	

ลำดับ	เรื่อง	ความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา และสาร (theme) ที่นำเสนอในสื่อ	เนื้อหาธรรม และระดับธรรม		ทัศนคติของผู้ผลิตต่อพุทธศาสนา	หมายเหตุ
			หลักธรรม	ระดับธรรม		
6	ตัดหางปล่อยวัดฯ	นำเสนอธรรมะแนวทางดำรงชีวิต : ธรรมะช่วยแก้ไขปัญหาดังต่อไปนี้ในชีวิตประจำวันได้	เว้นชั่ว ทำดี ทำจิตใจให้บริสุทธิ์	ระดับจริยธรรม	ทัศนคติในทางบวก	น้ำเสียงที่ “งูให้กลัว” อีกด้วย ในขณะที่ละครกลุ่ม comedy จะเป็นการนำเสนอพุทธด้วยหลักจริยธรรมทางสังคมด้วยการผสม
7	หลวงตามหาชน	นำเสนอธรรมะแนวทางดำรงชีวิต : ธรรมะช่วยแก้ไขปัญหาให้ชาวบ้านได้	เว้นชั่ว ทำดี ทำจิตใจให้บริสุทธิ์	ระดับจริยธรรม	ทัศนคติในทางบวก	หลักจริยธรรมทางสังคมด้วยการผสม
8	ศีล 5 คนกล้าท้าอธรรม	นำเสนอความคิดเชิงจริยธรรม : คนที่ไม่ปฏิบัติตามศีล 5 จะได้รับความทุกข์ยากเดือดร้อน	เว้นชั่ว ทำดี ทำจิตใจให้บริสุทธิ์	ระดับจริยธรรม	ทัศนคติที่เป็นกลาง	อารมณ์ขันเบาสมองและส่งเสริมภาพลักษณ์ที่
9	ละครธรรมนำชีวิต	นำเสนอธรรมะแนวทางดำรงชีวิต : ธรรมะช่วยแก้ปัญหาของคนในสังคมปัจจุบันได้	เว้นชั่ว ทำดี ทำจิตใจให้บริสุทธิ์	ระดับจริยธรรม	ทัศนคติที่เป็นกลาง	

ลำดับ	เรื่อง	ความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา และสาร (theme) ที่ นำเสนอในสื่อ	เนื้อหาธรรม และ ระดับธรรม		ทัศนคติ ของ ผู้ผลิตต่อ พุทธ ศาสนา	หมายเหตุ
			หลักธรรม	ระดับ ธรรม		
10	ณรงจำ	นำเสนอธรรมะแนวทาง ดำรงชีวิต : ธรรมะช่วย แก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน ได้	<u>เว้นชั่ว</u> ทำดี ทำ จิตใจให้ บริสุทธิ์	ระดับ จริยธรรม	ทัศนคติ ใน ทางบวก	ดีของตัว ละครพระ ณรง ด้วย “ทัศนคติใน ด้านบวก” ต่อพุทธ ศาสนา

- สื่อภาพยนตร์แนวพุทธ

ตารางที่ 5.18 ประเด็นสาระธรรมและทัศนคติของผู้ผลิตสื่อภาพยนตร์แนวพุทธ

ลำดับ	เรื่อง	ความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา และสาร (theme) ที่นำเสนอในสื่อ	เนื้อหาธรรม และ ระดับธรรม		ทัศนคติ ของผู้ผลิต ต่อพุทธ ศาสนา
			หลักธรรม	ระดับธรรม	
1	มากับพระ	นำเสนอธรรมะแนวทางดำรงชีวิต : โลกมาก่อให้เกิดแต่ความทุกข์	<u>เว้นชั่ว</u> ทำดี ทำ จิตใจให้ บริสุทธิ์	ระดับ จริยธรรม	ทัศนคติใน ทางบวก
2	พระพุทเจ้า	นำเสนอพุทธประวัติ : เกิด แก่ เจ็บ ตาย ทำให้เกิดทุกข์ จึงปฏิบัติเพื่อ ไปสู่การดับทุกข์	<u>เว้นชั่ว</u> ทำดี ทำ จิตใจให้ บริสุทธิ์	ระดับ จริยธรรม และ ระดับ สัจธรรม	ทัศนคติใน ทางบวก

ลำดับ	เรื่อง	ความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา และสาร (theme) ที่นำเสนอในสื่อ	เนื้อหาธรรม และ ระดับธรรม		ทัศนคติ ของผู้ผลิต ต่อพุทธ ศาสนา
			หลักธรรม	ระดับธรรม	
3	หลวงพี่กับผี ขนุน	นำเสนอธรรมะแนวทางดำรงชีวิต : ผู้บวชที่ตระหนักถึงคุณค่าของ การบวชที่แท้จริง จะช่วยให้ ดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณค่าทั้งต่อ ตัวเอง และคนอื่นๆ ต่อไป	<u>เว้นชั่ว</u> ทำดี ทำ จิตใจให้ บริสุทธิ์	ระดับ จริยธรรม	ทัศนคติใน ทางบวก
4	9 วัด	มุ่งนำเสนอเรื่องกรรม ว่าเป็นโอกาส โก และมีความซับซ้อนของเหตุ และผล : ไม่มีใครหนีกรรมพ้น	<u>เว้นชั่ว</u> ทำดี ทำ จิตใจให้ บริสุทธิ์	ระดับ จริยธรรม	ทัศนคติที่ เป็นลบ
5	นมัสเต สั่ง เกรียนไปเรียน พุทธ	ต้องการสื่อสารเรื่อง ตัวกู ของกู ตามแนวคิดท่านพุทธทาส : ไม่มี ตัวกู ของกู ชีวิตคือการเกิดดับ	ธรรมทั้ง ปวงไม่ควร ยึดมั่น ถือมั่น	ระดับ จริยธรรม และสัจ ธรรม	ทัศนคติใน ทางบวก
6	นมัสเต จ๊ะเอ๋ บ้ายบาย	สื่อสารเรื่องความทุกข์จากความ คาดหวัง และความพลัดพราก : ชีวิตจะไม่เป็นทุกข์ ถ้ารู้จักปล่อย วาง	ธรรมทั้ง ปวงไม่ควร ยึดมั่น ถือมั่น	ระดับ จริยธรรม และสัจ ธรรม	ทัศนคติใน ทางบวก
7	เอวังฯ	นำเสนอวิถีชีวิตของสามเณร เปรียบเทียบกับเด็กชายเกร : ทุก คนมีทางเดินชีวิตของตัวเอง	ธรรมทั้ง ปวงไม่ควร ยึดมั่น ถือมั่น	ระดับ จริยธรรม และสัจ ธรรม	ทัศนคติที่ เป็นกลาง

ลำดับ	เรื่อง	ความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา และสาร (theme) ที่นำเสนอในสื่อ	เนื้อหาธรรม และ ระดับธรรม		ทัศนคติ ของผู้ผลิต ต่อพุทธ ศาสนา
			หลักธรรม	ระดับธรรม	
8	นะโม OK	นำเสนอเรื่องตลกที่มีสาระ : อดีต ไม่สำคัญ ปัจจุบันเราสามารถ กำหนดชีวิตตัวเองได้ว่าจะเลือกทำ ดี หรือทำชั่ว	<u>เว้นชั่ว</u> ทำดี ทำ จิตใจให้ บริสุทธิ์	ระดับ จริยธรรม	ทัศนคติใน ทางบวก
9	อาบัติ	นำเสนอเรื่องของพระที่ทำผิดศีล : คนทำบาปต้องได้รับผลแห่งกรรม นั้น	<u>เว้นชั่ว</u> ทำดี ทำ จิตใจให้ บริสุทธิ์	ระดับ จริยธรรม	ทัศนคติ ในทางลบ
10	Vanishing Point	นำเสนอความทุกข์ของชีวิตใน รูปแบบต่างๆ : ทุกชีวิตต่างมีความ ทุกข์ และบางครั้งคนเราก็หลงผิด ไปบ้าง แต่เราก็ต้องจัดการกับ ความทุกข์และความรู้สึกผิดในใจ ด้วยตัวเราเอง	ธรรมทั้ง ปวงไม่ควร ยึดมั่น ถือมั่น	ระดับสัจ ธรรม	ทัศนคติที่ เป็นกลาง

บทที่ 6

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

บทที่ 6 นี้เป็นการนำเสนอการสรุปภาพรวมของการวิจัยเรื่อง “พุทธทรรศนะในสื่อศิลปะการแสดงไทยร่วมสมัย” ตามลำดับต่อไปนี้

6.1 สรุปวิธีดำเนินการวิจัย

6.2 สรุปผลการวิจัย

6.3 อภิปรายผลการวิจัย

6.4 ข้อเสนอแนะในการวิจัย

6.1 สรุปวิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “พุทธทรรศนะในสื่อศิลปะการแสดงไทยร่วมสมัย” มีวัตถุประสงค์เพื่อ

- 1) ศึกษาเนื้อหาและรูปแบบในสื่อศิลปะการแสดงร่วมสมัยของไทย ได้แก่ ละครเวที ละครโทรทัศน์ และภาพยนตร์ที่มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา
- 2) ศึกษาพุทธทรรศนะของสังคมไทยร่วมสมัย ที่สะท้อนผ่านปรากฏการณ์ของละครเวที ละครโทรทัศน์ และภาพยนตร์ที่มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา

การวิจัยเริ่มดำเนินการตั้งแต่ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2560 - เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2563 โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีขั้นตอนดำเนินงานแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1: เตรียมข้อมูล กำหนดขอบเขตประชากร “สื่อศิลปะการแสดงร่วมสมัยแนวพุทธ” จากนั้นสำรวจกลุ่มประชากรที่มีลักษณะเข้าข่ายตามขอบเขต พบว่ามี สื่อละครเวทีที่สอดคล้องกับเกณฑ์ จำนวน 12 เรื่อง สื่อละครโทรทัศน์ จำนวน 13 เรื่อง และสื่อภาพยนตร์ จำนวน 21 เรื่อง จากนั้น ทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ด้วยวิธีการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) โดยพิจารณาจากละครที่มีวัตถุประสงค์ของการสร้างและมีเนื้อหาสาระสำคัญทางพุทธศาสนา สอดคล้องกับขอบเขตการวิจัยที่กำหนดไว้ให้มากที่สุด และมีระยะเวลาการเผยแพร่งานกระจายครอบคลุมช่วงเวลาที่กำหนด (พ.ศ. 2548 - 2558) ให้เหลือสื่อละ 10 ชิ้นงาน

ขั้นตอนที่ 2: รวบรวมข้อมูล ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสื่อศิลปะการแสดงแต่ละชิ้น ตั้งแต่ข้อมูลพื้นฐาน ผู้ผลิต วัน เวลาการเผยแพร่ ศึกษาวิเคราะห์ตัวชิ้นงาน (content analysis) ตั้งแต่ เนื้อเรื่อง ตัวละคร ประเภทและลักษณะของเรื่อง เทคนิคทางการละครและสื่อที่ใช้ รวมถึงความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา เพื่อนำมาวิเคราะห์ ตัวงาน (textual analysis) และบริบทแวดล้อมของงาน (contextual analysis) โดยสำรวจจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ อาทิ เว็บไซต์ เอกสารตีพิมพ์เผยแพร่ สื่อวิดีโอ สื่อออนไลน์ รวมทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้กำกับ หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการผลิตของสื่อแต่ละเรื่อง (In-depth Interview)

ขั้นตอนที่ 3: สรุปผล หลังจากวิเคราะห์ผลแล้ว จึงได้ทำการสรุปผลการวิจัย และอภิปรายผลโดยเชื่อมโยงกับสมมุติฐานตั้งต้น ว่างานวิจัยชิ้นนี้ สอดคล้องกับสมมุติฐานหรือไม่ เพราะเหตุใด?

6.2 สรุปผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ สังเคราะห์ หาดัชนีเฉพาะและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในการ สร้างสรรค์ “สื่อศิลปะการแสดงร่วมสมัย แนวพุทธ” ทั้ง 3 ประเภท ในแง่ของจุดมุ่งหมายในการจัดแสดง ประเภท แนวการนำเสนอ เทคนิคทางการละครและสื่อที่ใช้ รวมถึงเนื้อหาและความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา เพื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับแต่ละสื่อ รวมถึงทัศนคติและมุมมองของผู้สร้างงาน เพื่ออภิปรายผลที่เป็นภาพสะท้อน “ปรากฏการณ์สังคมไทยพุทธ” ซึ่งพบผ่านสื่อการแสดงอย่างไรต่อไป สามารถสรุปได้ตามประเด็นต่อไปนี้

6.2.1 สื่อละครเวทีแนวพุทธ

6.2.1.1 จุดมุ่งหมายของการแสดงละครเวทีแนวพุทธ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) จัดแสดงเนื่องในโอกาสสำคัญทางพุทธศาสนา โดยได้รับทุนสนับสนุนจากหน่วยงาน หรือ องค์กรที่สนับสนุนงานด้านพุทธศาสนา [ซึ่งในบริบทนี้ได้แก่ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.)] 2). จัดแสดงเฉพาะกิจเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา หมายถึง ละครที่จัดแสดงเพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างการเรียนรู้แก่เยาวชน

3. จัดแสดงเป็นละครประจำปีของคณะละคร โดยละครในกลุ่ม 2. และ กลุ่ม 3 นี้ ยังอาจแบ่งเป็นย่อยๆ ออกได้อีก 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มที่มีเป้าหมายมุ่งผลิตละครเกี่ยวกับพุทธศาสนาโดยตรง และ 2) กลุ่มที่ไม่ได้มีเป้าหมายที่จะผลิตละครเกี่ยวกับพุทธศาสนาโดยตรง

6.2.1.2 ประเภทของละครเวทีแนวพุทธ

- แบ่งประเภทตามรูปแบบของละคร แบ่งได้เป็น 1) **โศกนาฏกรรม (tragedy)** พบเพียง 1 เรื่อง 2) **โศกนาฏกรรมปนสุขนาฏกรรม (tragicomedy)** พบ 9 เรื่องที่เหลือ จำแนกให้ละเอียดลงไปอีก ได้แก่ **Tragicomedy** คือละครที่มีความผสมผสานระหว่าง tragedy และ comedy ในปริมาณ หรือน้ำหนักที่เท่าๆ กัน **Heroic Drama (ที่ผสมองค์ประกอบของ Comedy)** หมายถึง ละครที่มีเนื้อหาเคร่งเครียด เข้มข้น มีตัวละครเอกที่เป็นวีรบุรุษ หรือผู้ยิ่งใหญ่ แต่จบเรื่องด้วยความสุข หรือมีแนวคิดที่มองโลกในแง่ดี **Domestic Drama (ที่ผสมองค์ประกอบของ Comedy)** หมายถึง ละครโศกนาฏกรรมของสามัญชน หรือละครโศกนาฏกรรมสมัยใหม่ (Modern Tragedy)

- แบ่งตามวัตถุประสงค์การจัดแสดง ได้แก่ 1) **ละครเชิงพาณิชย์ (commercial theatre)** หมายถึง ละครที่มีการขายบัตรแก่ผู้ชม จัดทำโดยคณะละครมืออาชีพ หรือกึ่งอาชีพ พบจำนวน 4 เรื่อง 2) **ละครไม่มุ่งแสวงหากำไร (nonprofit theatre)** หมายถึง การจัดแสดงละครที่ไม่ได้จัดทำขึ้นเพื่อการอยู่รอดทางเศรษฐกิจของผู้ผลิต แต่เป็นการผลิตเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของงานอื่นๆ หรือกิจกรรมในบริบทอื่นๆ โดยแบ่งออกเป็นกลุ่มย่อยๆ อีก 3 กลุ่ม ได้แก่ - **ละครสาธารณกุศล (public charity theatre)** เป็นการ จัดแสดงเพื่อให้ผู้ชมได้ชมฟรี จัดทำขึ้น

เพื่อประโยชน์ทางการกุศล และ ละครเพื่อการศึกษา (theatre in education) เป็นการนำละครเวที ไปใช้เป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาของนักเรียนในประเทศ

- แบ่งตามการสร้างบทละคร ได้แก่ 1) ละครที่เขียนขึ้นมาใหม่ (original play) และ 2) ละครดัดแปลง (adapted play)

- แบ่งตามขนาดของโปรดัคชั่น ได้แก่ 1) ละครเต็มรูปแบบ (full-scale theatre) หมายถึง ละครที่มีการจัดแสดง ณ โรงละคร หรือสถานที่จัดแสดงขนาดใหญ่ มีผู้ชม 100 คนขึ้นไป เป็นโปรดัคชั่นเต็มรูปแบบ มีการจัดทำฉาก แสง สี เสียง ครบถ้วน 2) ละครขนาดเล็ก (small-scale theatre) หมายถึง ละครที่มีการจัดฉากและอุปกรณ์ในระดับหนึ่ง ใช้เครื่องมือต่างๆ เพื่อช่วยประกอบการแสดงอย่างง่าย ๆ ใช้เสียง แสง และภาพประกอบอย่างง่าย ๆ แต่เน้นความคิดสร้างสรรค์ 3) ละครยากจน (poor theatre) และ ละครเร่ (touring theatre) หมายถึง ละครที่ไม่มีฉากเลย มีเพียงอุปกรณ์ไม่กี่ชิ้น ใช้เสื้อผ้าง่าย ๆ เน้นทักษะการแสดง และการเล่าเรื่อง

6.2.1.3 แนวการนำเสนอละครเวทีแนวพุทธ ได้แก่ แนวไม่เหมือนจริง (non-realistic style) เป็นที่น่าสังเกตว่า จากกลุ่มตัวอย่างละครที่ศึกษา ไม่พบละครเรื่องใดเลยที่จัดแสดงเป็นแนว “เหมือนจริง” (realistic style) นอกจากนี้ พบว่า มีกลุ่มย่อยลงไป 7 รูปแบบ ดังนี้

1) ละครแนวแบบแผน (stylization) เป็นละครที่กำหนดท่าทาง การเคลื่อนไหวเป็นรูปแบบตายตัว ดัดแปลงท่วงท่าที่ประดิษฐ์ขึ้นให้งดงาม ตามขนบนาฏศิลป์หรือละครร้อง ฉากและเครื่องแต่งกายวิจิตร ซึ่งลักษณะนี้

2) แนวเอ็กซ์เพรสชันนิสม์ (expressionism) เป็นละครที่นำเสนอภาพความจริงจากวิสัยทัศน์ส่วนตัวเกี่ยวกับชีวิต ด้วยการแสดงออกทางคำพูด การกระทำ ความรู้สึกและอารมณ์ที่รุนแรงของตัวละคร ภาพมนุษย์และวัตถุอาจบิดเบี้ยว อาจมีการใช้สัญลักษณ์ที่แปลกประหลาด ไม่มีแบบแผนตายตัวแล้วแต่ผู้ประพันธ์แต่ละคนตีความหมายชีวิตในโลก

3) แนวเอปิก (epic theatre) เป็นละครที่ต่อต้านแนวเหมือนจริง โดยใช้ตำนาน นิทาน มหาภาพยั กระตุ้นคนดูให้ร่วมคิดเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ที่แฝงในนิทานหรือเพลง อาจมีอุปกรณ์บางอย่างเป็นสัญลักษณ์ แสง สี เสียง เครื่องแต่งกายแตกต่างจากชีวิตประจำวัน

4) แนวเอ็กซิสเทนเชียลลิสม์ (existentialism) ละครประเภทนี้ เกิดจากความสิ้นหวังของมนุษย์ ความรู้สึกโดดเดี่ยวอ้างว้าง ไร้ที่พึ่งทางใจ มนุษย์ต้องพึ่งตนเอง ไม่มีพระเจ้า เทพ มาลิจิต มนุษย์แต่ละคนจะกำหนดวิถีชีวิตของตนเองและยอมรับผลจากการเลือกของตน

5) **แนวแอบเลิร์ด (expressionism)**ละครแนวนี้นี้แสดงให้เห็นถึงความสับสน ไร้แก่นสาร ของชีวิต และความไร้เหตุผลของมนุษย์ มนุษย์ไม่มีการสื่อสาร พูดภาษาไม่เข้าใจกัน ละครมีการบอกตำแหน่ง ทิศทางการเดิน แต่ไม่มีเรื่องราว มีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แต่ไร้ระเบียบ ไร้จุดหมาย

6.2.2 สื่อละครโทรทัศน์แนวพุทธ

6.2.2.1 จุดมุ่งหมายของการผลิตละครโทรทัศน์แนวพุทธ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1. **ละครที่มุ่งเสนอเพื่อให้เห็น “กลัวบาป”** คือ กลุ่มละครโทรทัศน์ที่สร้างขึ้นโดยมีเนื้อหา มุ่งเน้นไปที่เรื่องราวของคนชั่วผู้ทำผิดบาป หรือคนดีที่อาจหลงผิดก่อกรรมทำเข็ญ แล้วในที่สุดก็จะได้รับผลกรรม ตามสนอง

2. **ละครที่มุ่งเสนอการประยุกต์ใช้ธรรมะกับชีวิตประจำวัน** เพื่อการอยู่ในสังคม คือ กลุ่มละครที่สร้างขึ้นในรูปแบบละคร “น้ำดี” เรื่องราวเบาๆ สบายๆ แต่เพลิคเพลิน และมีข้อคิดสอดแทรก ซึ่งในที่นี้คือข้อคิดเกี่ยวกับธรรมะ

6.2.2.2 **ประเภทของละครโทรทัศน์แนวพุทธ** พบว่ารูปแบบทางสื่อ ที่ละครโทรทัศน์แนวพุทธ นิยมใช้มากที่สุด ได้แก่ ละครแนว Anthology Series / Anthology Drama ที่ได้รับความนิยมรองลงมาคือ Sit Com ส่วนแนวละครที่ได้รับความนิยมน้อยลงมาอีก ซึ่งมีจำนวน 2 เรื่อง ได้แก่ ละครแนว Series ส่วนแนวการนำเสนอที่พบน้อยที่สุดคือ Mini Series สิ่งที่น่าสนใจจะเห็นว่า ไม่มีละครเรื่องใดเลยที่นำเสนอแบบ “TV Serials” หรือละครที่เล่นยาวหลายตอน”

ในส่วนของการแบ่ง “รูปแบบของเนื้อหา” ละครส่วนใหญ่จะมีเนื้อหาแนว “ละครชีวิต” (Drama) จะเป็นเรื่องราวระดับการ “เตือนสติ” หรือ “สอนใจ” มีละครอีกรูปแบบหนึ่งที่จัดเป็นรูปแบบยอดนิยมของละครโทรทัศน์แนวพุทธ ได้เช่นเดียวกับละครแนวชีวิต (Drama) ก็คือ ละครตลก (Comedy) นอกจากนี้ ยังมีละครรูปแบบอื่นๆ ที่ผู้ผลิตเลือกหยิบมานำเสนอให้เข้ากับความเป็นละครแนวพุทธอีก 2 แนว ได้แก่ ละครลึกลับสยองขวัญ (Horror) และละครแนวสืบสวนสอบสวน (Suspense)

6.2.2.3 **แนวการนำเสนอละครโทรทัศน์แนวพุทธ** พบว่า สื่อละครโทรทัศน์แนวพุทธ นิยมใช้ฉาก (setting) และสถานที่ (location) ในการถ่ายทำ ด้วยสถานที่จริงมากกว่าการจัดฉากในสตูดิโอ แต่จะเป็นสถานที่เดิมๆ ซ้ำๆ ง่ายๆ ส่วนเรื่องที่ถ่ายทำในสตูดิโอ และฉากที่จัดทำขึ้น อีก 2 เรื่อง ก็เป็นฉากที่จัดทำขึ้นง่ายๆ ให้เหมาะกับการเป็นละครประเภท Sit Com แต่ที่น่าสนใจคือ มีละครแนวพุทธในกลุ่มที่ศึกษานี้ 2 เรื่อง ที่ให้ความสำคัญ ฉาก และ สถานที่ ทั้งหมดนี้จะเห็นว่า สื่อละครโทรทัศน์แนวพุทธส่วนใหญ่ จะเป็นงานโปรดักชั่นในระดับง่าย ใช้ทุนจำกัด แต่ก็มีการประมาณ 20% ที่กล้าลงทุนกับเม็ดเงินที่สูงขึ้น กับสื่อแนวพุทธเช่นกัน

ในส่วนของสีสัน และบรรยากาศเรื่อง พบว่า ละครส่วนใหญ่เน้นนำเสนอภาพ และบรรยากาศในแบบ ละครบรรยากาศกลุ่มที่นิยมรองลงมา คือ โทนสีจืดจาง แสดงความสดใส ในขณะที่ประชากรกลุ่มน้อยเพียง

2 เรื่อง เลือกที่จะนำเสนอละครแนวพุทธ ด้วยสีและโทนที่แฝงเร้นความน่ากลัว ลึกลับ นอกจากนี้ ลักษณะสำคัญอีกประการที่ “สะท้อน” ความเป็นสื่อแนวพุทธของละครโทรทัศน์ได้ ก็คือวิธีการ “สอนธรรม” ผ่านสื่อ จะมี การสอนธรรมอย่างชัดเจน เป็นรูปธรรม และสอนแบบตรงไปตรงมามากกว่าสื่ออื่นๆ อาจมาสู่ข้อสรุปได้ว่า สื่อละครเวที คือสื่อที่สอนธรรมอย่างตรงไปตรงมามากที่สุด

6.2.3 สื่อภาพยนตร์แนวพุทธ

6.2.3.1 จุดมุ่งหมายของการผลิตภาพยนตร์แนวพุทธ จำแนกออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1. ภาพยนตร์แนวพุทธที่ผลิตเพื่อขายในตลาด หมายถึง กลุ่มภาพยนตร์ในกระแส (mainstream) ที่ผลิตโดยค่ายภาพยนตร์หลัก 2. ภาพยนตร์แนวพุทธที่ผลิตเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ส่วนตัว คือภาพยนตร์ที่ผู้ผลิตล้วนไม่ใช่ค่ายภาพยนตร์ในตลาดภาพยนตร์ไทย แต่เป็นผู้สร้างอิสระ หรือบริษัทแหล่งทุนอื่น ที่ประสงค์จะสร้างงานนอกกระแส แต่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในทางพุทธศาสนา

6.2.3.2 ประเภทของภาพยนตร์แนวพุทธ พบว่า รูปแบบที่ผู้สร้างภาพยนตร์แนวพุทธนิยมเลือกนำเสนอมากที่สุด คือ รายละเอียดในมิติ “ความเป็นชนบท” (กลุ่ม rural film) มีด้วยกันทั้งสิ้น 6 เรื่อง ในขณะที่กลุ่มที่มีมิติทาง “ศาสนา” (religious) กลับพบ อยู่ที่ 4 เรื่อง นอกจากนี้ ยังมีมิติด้าน “ความเหมือนชีวิต” (slice of life) และมิติเกี่ยวกับสตรีนิยม (feminist) แทรกอยู่ประปรายอย่างละ 1 เรื่อง ในส่วนของแนวภาพยนตร์หลัก (Main Film Genre) ที่พบคือ กลุ่ม Comedy และ Art/ Experimental Film ซึ่งมีจำนวนเท่ากันกลุ่มละ 3 เรื่อง รองลงมาคือแนว สยองขวัญ (horror) จำนวน 2 เรื่อง และที่พบน้อยที่สุดได้แก่ แนวมหากาพย์ ประวัติศาสตร์ (Epics - Historical Films) และ แนวสะท้อนปัญหาสังคม (Social Problem Films) พบอย่างละ 1 เรื่อง นอกจากนี้ จะพบว่ามีรูปแบบของภาพยนตร์แนวรอง (Sub-Genre) และแนวหลักอื่นๆ (Other Major Film) อยู่ประปราย ที่ปรากฏมากที่สุดในกลุ่มนี้คือ Road Film และ Documentary พบแนวละ 2 เรื่อง ในขณะที่ Film Noir และ Animated พบแนวละ 1 เรื่อง

6.2.3.3 แนวการนำเสนอภาพยนตร์แนวพุทธ พบว่า สัดส่วนส่วนใหญ่ของภาพยนตร์แนวพุทธ เป็นแนว “เหมือนจริงแตกต่างกัน” จริง “ที่มีระดับความ ” ตั้งแต่สะท้อนภาพชีวิต แบบไม่ปรุงแต่ง แบบสารคดี ไปจนถึงการเล่าความ “จริง” แบบภาพยนตร์ทั่วไปๆ โดยมักจะผนวกภาพ ความน่ากลัวของผี และลักษณะของความตลกเข้ามาผสมด้วยเสมอๆ สำหรับการใช้เครื่องมือในการเล่าเรื่อง (Narrative Devices) พบว่าผู้สร้างภาพยนตร์จะให้ความสำคัญกับการวางโครงสร้างเรื่องที่เล่า (structure of plot) การใช้ลีลาของการสร้างโครงเรื่อง ที่มีการทดลอง) experiment) ถ้าเป็นการเล่าเรื่อง “แบบเส้น” (linear) ก็จะเป็นเรื่องที่ซับซ้อน มีปัญหา (conflict) และสถานการณ์ที่สนุก พลิกผัน) reversal (อยู่ตลอดเรื่อง พบวิธีเล่าแบบย้อนไปมา (flashback) รวมถึงการเล่าใหม่ๆ แบบกระจัดกระจาย (fragment) ที่คนดูต้องคิด และใส่ความหมายของตัวเอง (input) เข้าไปในเรื่อง

6.2.4 วิเคราะห์เปรียบเทียบเนื้อหาและรูปแบบในสื่อศิลปะการแสดงร่วมสมัยแนวพุทธ

6.2.4.1 สื่อละครเวที ละครโทรทัศน์ และภาพยนตร์ มีเสรีภาพในการคิดงานแตกต่างกัน พบว่าสื่อทั้ง 3 แขนงสร้างงานออกมาแตกต่างหลากหลายต่างกัน เนื่องจากมี “เสรีภาพ” ในการคิดงานไม่เท่ากันตั้งแต่ต้น สื่อละครเวทีนั้นมีลักษณะนำเสนอที่หลากหลายมากที่สุด รองลงมาคือสื่อภาพยนตร์ ซึ่งจะแตกต่างกับสื่อละคร

โทรทัศน์ ที่แทบจะเรียกได้ว่ามีรูปแบบทับซ้อน และใกล้เคียงกันมากที่สุด สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า เนื่องมาจากข้อจำกัดดั้งเดิม หรือโจทย์ตั้งต้นของการสร้างงานของสื่อทั้ง 3 ประเภทนั้นแตกต่างกัน กล่าวคือ ในขณะที่สื่อละครโทรทัศน์ จะมีตัวแปรมากที่สุด ตั้งแต่ การควบคุมโดยนโยบายของสถานีโทรทัศน์ ปัจจัยเรื่องทุน ปัจจัยเรื่องการตลาด การสำรวจเรตติ้งหรือความต้องการของผู้ชม รวมถึงข้อจำกัดของตัวเอง ทำให้รูปแบบละครโทรทัศน์จึงมีค่อนข้างจำกัด ตรงกันข้ามกับสื่อละครเวที ที่ผู้ผลิตจะเป็นค่าย หรือคณะละครอิสระ ตั้งต้นสร้างละครจากความถนัด ความสนใจ และความต้องการของผู้สร้างเป็นสำคัญ อีกทั้ง รายได้จากละครเวที ไม่ได้มีความสำคัญกับการอยู่รอด หรือใช้เพื่อการยังชีพของผู้สร้าง เหล่านี้ ส่วนส่งผลให้ผู้สร้างงานต้องเป็นผู้มี “ใจรัก” ในทางละครอย่างแท้จริง ส่วนสื่อที่มีความอิสระอยู่ตรงกึ่งกลางระหว่างละครโทรทัศน์ และละครเวที ก็คือ สื่อภาพยนตร์ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ผู้สร้างภาพยนตร์ ไม่ได้มีสถานีหรือหน่วยงานใดมากำหนดแนวทางคิดเรื่อง อีกชั้นหนึ่ง ผู้สร้างภาพยนตร์คือผู้รับผิดชอบผลงาน และการทำรายได้ของงานชิ้นนั้นๆ ด้วย แต่ปัจจัยทางการตลาด และการลงทุนย่อมเป็นตัวแปรสำคัญสำหรับค่ายภาพยนตร์ด้วย

6.2.4.2 ธรรมชาติของสื่อมีผลต่อ “การทดลองและความสร้างสรรค์” จากข้อมูลพบว่า สื่อที่ให้ความสำคัญกับการทดลอง และความสร้างสรรค์มากที่สุด ได้แก่ สื่อละครเวที ที่มีการนำเสนอในรูปแบบงานที่หลากหลาย แทบจะไม่ซ้ำกัน มีการทดลองใช้เครื่องมือทางการละคร (theatre devices) มานำเสนอในเรื่องอย่างหลากหลาย มีการผสมผสานศิลปะการแสดงแขนงต่างๆ เข้าไว้ในเรื่องเดียว ในขณะที่สื่อซึ่งให้ความสำคัญเรื่อง ความสร้างสรรค์ และการทดลอง “น้อยที่สุด” ในสามสื่อ ก็คือ ละครโทรทัศน์ ที่การสร้างงานในรูปแบบที่ค่อนข้างซ้ำกันหลายชิ้น การใช้เทคนิคการเล่าคล้ายๆ กัน แม้แต่ตัวเรื่อง และวิธีนำเสนอเรื่องก็มีความคล้ายคลึง ในขณะที่สื่อภาพยนตร์ จะอยู่กึ่งกลางระหว่างสื่ออีก 2 ประเภท ในแง่ของการทดลองและสร้างสรรค์ แม้ว่า กว่าครึ่งของภาพยนตร์ จะเป็นแนวคล้ายคลึงกัน หรือเป็นแนวที่พบเจออยู่ในกลุ่มภาพยนตร์กระแสหลัก (mainstream) แต่ยังมีผู้สร้างภาพยนตร์จำนวนไม่น้อย ที่กล้าทดลองสร้างงานใหม่ๆ ด้วยวิธีการแปลกๆ แต่ที่น่าสนใจก็คือ กลุ่มผู้ผลิตที่กล้าสร้างงานนอกกระแสนี้ จะเป็นกลุ่มศิลปินอิสระ ที่ผลงานไม่ได้ถูกเผยแพร่ในสังคมวงกว้างมากนัก

6.2.4.3 ธรรมชาติของสื่อมีผลต่อ “วิธีถ่ายทอดธรรมชาติ” พบว่า สื่อที่มีวิธีการสอนที่ชัดเจน ตรงไปตรงมามากที่สุด ได้แก่ สื่อละครโทรทัศน์ ตั้งแต่ มีลำดับ ขั้นตอนในการนำเสนอให้ง่าย มีพิธีกรพูดเข้าเรื่อง มีวิธีให้เจ้าของเรื่องมาช่วย “เล่าเรื่อง” ระหว่างละครดำเนินไป มีการแทรกเนื้อหาธรรมชาติเข้าไปในละครด้วยคำพูดตัวละคร มีการพูดสรุปจบข้อคิดที่ได้จากเรื่องโดยพิธีกร หรือโดยตัวละครเอก กระทั่งมีการใช้ตัวอักษร (caption) ขึ้นบนจอ เพื่อสรุปข้อธรรมให้เห็นชัดๆ อีกครั้ง รวมทั้งมีการให้พระตัวจริงมากล่าวสรุปปิด อย่างชัดเจน ในทางตรงกันข้าม สื่อละครเวที ส่วนใหญ่กลับเลือกนำเสนอเรื่องธรรมชาติแบบ “ไม่สอน” แต่จะเป็นการตั้งคำถาม เสียดสี หรือแสดงให้เห็นภาพความเป็นจริงแทน ผู้ชมจะต้องทำงานกับคำสอน หรือความหมายทางศาสนาเอาเอง ในขณะที่ภาพยนตร์ จะเป็นสื่อที่ให้ความสำคัญกับวิธีสอน ในระดับกลาง เมื่อเทียบกับละครโทรทัศน์ และละครเวที และหากจะมีการสอน ก็จะเป็นการคิดเรื่องอย่างละเอียด และอ้อมค้อมกว่าละครโทรทัศน์ แต่ก็จะไม่ตั้งคำถาม หรือ “ไม่สอน” เท่ากับละครเวทีเช่นกัน

6.2.5 วิเคราะห์พุทธธรรมที่ปรากฏในสื่อศิลปะการแสดงร่วมสมัยแนวพุทธ

6.2.5.1 เนื้อหาสาระธรรม และระดับของธรรมะที่นำเสนอ พบว่า สื่อละครโทรทัศน์ นิยมแสดงธรรมะระดับ “จริยธรรม” มากที่สุด ในรูปแบบของธรรมะง่ายๆ ในชีวิตประจำวัน หรือ “ฆราวาสธรรม” หรือธรรมะเพื่อการอยู่กับโลก (โลกียะ) ซึ่งในกลุ่มนี้ จะเป็นการเน้นเรื่อง “บาป” “บุญ” “ศีลธรรม” โดยเฉพาะเรื่อง “กฎแห่งกรรม” ตรงกันข้ามกับ สื่อละครเวที ที่จะมีการสื่อสารประเด็นธรรมะที่หลากหลายกว่า และจำนวนมาก ก้าวไปถึงธรรมะในระดับ “สัจธรรม” ไม่ว่าจะเป็นวงจรของ ปฏิจรรยูปบาท ที่เป็นบาทฐานของความเข้าใจทุกข์ และอริยสัจสี่ หรือการนำเสนอเรื่องของธรรมชาติแห่งจิต และแนวทางการใช้สติเพื่อการปล่อยวาง หรือการนำเสนอ “ความจริง” บางประเด็นที่กระตุ้นให้เกิดการทบทวนถึงความเชื่อเก่า และความยึดมั่นถือมั่นเดิม ในขณะที่สื่อภาพยนตร์ จำนวนครึ่งหนึ่งที่นำเสนอธรรมะเพื่อใช้ในการชีวิตประจำวัน หรือระดับ “จริยธรรม” แต่ภาพยนตร์อีกจำนวนหนึ่งโดยเฉพาะกลุ่มผู้สร้างอิสระ ที่นำเสนอประเด็นเรื่องการปล่อยวางจากตัวตน การเข้าถึงธรรมในระดับ “โลกุตระ” มานำเสนอเช่นกัน

6.2.5.2 ทักษะของผู้สร้างสื่อที่มีต่อพุทธศาสนา พบว่า สื่อที่นำเสนอทัศนคติในทางบวกให้แก่พุทธศาสนามากที่สุด ได้แก่ สื่อภาพยนตร์ เนื่องจากเนื้อหาส่วนใหญ่ที่นำเสนอถึงพระพุทธเจ้า หรือบุคคลผู้เป็นตัวแทนของพุทธศาสนา ภาพยนตร์จะนำเสนอในทางด้านดี และสร้างความรู้สึกรักศรัทธาให้แก่ผู้ชม ส่วนสื่อที่มีทัศนคติในทางลบต่อพุทธศาสนามากที่สุด คือสื่อละครเวที ที่เน้นการตั้งคำถาม ตั้งข้อสังเกต นำเสนอมุมมอง หรือการตีความใหม่ๆ ต่อความเชื่อเดิมๆ ในพุทธศาสนา รวมไปถึงการวิจารณ์ และเสียดสีอีกด้วย ในขณะที่สื่อละครโทรทัศน์ จะเน้นการนำเสนอด้วยทัศนคติที่เป็นกลาง กล่าวคือ นำเสนอคำสอนแบบตรงไปตรงมา เช่น กรรม และกฎแห่งกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว (แม้ว่าผลชั่วในละคร จะดูเป็นเรื่องร้ายแรง แต่สิ่งนี้นับว่าเป็นส่วนหนึ่งของคำสอนอยู่แล้ว) ผู้สร้างงานไม่ได้มีการเพิ่มทัศนคติในทางบวก หรือลบต่อคำสอน)

6.3 อภิปรายผลการวิจัย

ในส่วนของการอภิปรายผล ผู้วิจัยจะได้นำผลการอภิปราย ไปตามวัตถุประสงค์ และสมมุติฐานการวิจัย ซึ่งมีทั้งสิ้น 2 ข้อ ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 1: เพื่อศึกษาเนื้อหาและรูปแบบในสื่อศิลปะการแสดงร่วมสมัยของไทย ได้แก่ ละครเวที ละครโทรทัศน์ และภาพยนตร์ที่มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา

โดยมาจากสมมุติฐานการวิจัยที่ว่า ละครเวที ละครโทรทัศน์ และภาพยนตร์ ถูกใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารแนวคิดทางศาสนาได้

สื่อศิลปะการแสดงเป็นเครื่องมือของการสื่อสารได้ (อย่างทรงพลัง)

ผลการวิจัยพบว่า สื่อศิลปะการแสดงทั้ง 3 ประเภท ถูกใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารแนวคิดทางศาสนาได้ และทำได้หลายระดับด้วยกัน สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องหน้าที่การสื่อสาร ของ ศุภรศมี จิตกุลเจริญ (2554: 10-12) พบว่า การสื่อสารของ “สื่อการแสดงร่วมสมัยแนวพุทธ” เหล่านี้ จะมีตั้งแต่ระดับแจ้งให้ทราบ (inform) ถึงเนื้อหาทางธรรมที่ปรากฏในเรื่อง การสอนหรือให้การศึกษา (teach and educate) เรื่องหลักธรรมต่างๆ เช่น

ปฏิจกสมุบาท หรือ การทำงานของจิต โดยใช้ละครเป็น “สื่อ” ในการอธิบายให้ง่าย ไปพร้อมๆ กับ การสร้างความพอใจ หรือให้ความบันเทิง (please or entertain) ซึ่งโดยส่วนใหญ่ ละครทุกเรื่องจะเน้นมิติของความบันเทิงเป็นหลักก่อน อนึ่ง จากละครทุกเรื่องที่น่าสนใจศึกษา พบว่า ไม่ได้มีเรื่องใดเลย ที่มีเป้าหมายในการผลิตในระดับ “เสนอหรือชักจูงใจ” (purpose or persuade) กล่าวคือ ละครไม่ได้มุ่งสร้างเพื่อ “อำนวยความสะดวก” เพื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์ หรือ เพื่อสื่อสารเชิงกลยุทธ์ ดังจะเห็นว่าผู้ผลิตงานไม่ได้ใช้น้ำเสียง และกลวิธีการแบบ “โน้มน้าวใจ” อย่างมากที่สุดที่จะเกิดขึ้นก็เป็นเพียงการเสนอความคิดเห็น (opinion) ของผู้สร้าง ที่ไม่ได้ใช้ทัศนคติแบบเป็นกลาง แต่จะเป็นไปในทางบวกต่อศาสนา (สรรเสริญ เชิดชู) หรือในทางลบต่อศาสนา (ตั้งคำถาม ท้าทาย วิพากษ์วิจารณ์) เพียงเท่านั้น

อนึ่ง จากผลการวิจัย พบว่า ละครเวที ละครโทรทัศน์ และภาพยนตร์ สามารถใช้กลวิธีในการนำเสนอ เพื่อ “กระตุ้นให้ผู้ชมคิด” ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็น การสอนโดยตรง โดยการให้ตัวละครประเภท “ผู้ให้บทเรียน” (raisonneur) [ตามแนวคิดของ David Rush (2005: 70-75)] พูดถึงแก่นความคิด หรือปรัชญาที่ซ่อนอยู่ในเรื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลวิธีการใช้มุกตลก (comic element) สอดแทรกเข้ามาในเรื่อง ทั้งมุกตลกทางความคิด (intellectual humour) ที่เชื่อมโยงสิ่งหนึ่ง กับสิ่งอื่นๆ ให้ได้คิดต่อ มุกตลกเสียดสี (satirical humour) ที่ทำให้ผู้ชมย้อนนึกกลับไปพฤติกรรม หรือความเป็นจริงในสังคมที่ไม่เหมาะสม รวมทั้งมุกตลกร้าย (dark humour) ที่ทำให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกอึดอัดใจทุกครั้งที่หัวเราะ (แต่ก็หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะหัวเราะ) องค์ประกอบของความตลกเหล่านี้ จะมาในรูปของความขัดแย้ง ความไม่เข้ากัน ของทุกๆ องค์ประกอบในละคร

ละครเรื่องใดที่ทำให้มุกตลกเหล่านี้ ก้าวข้ามความขำขันในระดับผ่อนคลาย เบาสมองแล้ว ก็จะสามารถทำให้ผู้ชมขบคิดถึงความจริงในสังคม (ที่แฝงอยู่ในเรื่อง) และอาจเกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดได้ สอดคล้องกับทฤษฎีของ Horace Walpole (1717 – 1797) นักปราชญ์ชาวอังกฤษในศตวรรษที่ 16 ผู้ได้แสดงวาทะเด็ด กล่าวถึงการทำงานของ Comedy และ Tragedy ต่อมนุษย์ไว้อย่างน่าสนใจว่า “The world is a comedy to those that think; a tragedy to those that feel.” (BrainyQuote, 2020: ออนไลน์) และหากมองประโยชน์นี้ย้อนกลับ นั้นหมายถึง ความเป็น comedy จะกระตุ้นให้ “คิด” (เนื่องจากองค์ประกอบที่ไม่เข้ากัน -- ผู้วิจัย) ในขณะที่ tragedy จะกระตุ้นให้รู้สึก และเกิดอารมณ์ร่วม การทำงานของ Comedy ในที่นี้จึงสอดคล้องกับแนวคิดของเทคนิคละครเอปิก (Epic) ของแบร์โทลท์ เบรชท์ (Bertolt Brecht) ที่เขาเลือกใส่องค์ประกอบความ “ไม่เข้ากัน” ไว้ในละครเพื่อสร้างอารมณ์ถ้อยห่างจากละคร แทนที่จะเกิดอารมณ์ร่วม กล่าวคือ เป็นการกระตุ้นให้ผู้ชมได้ “ถอนตัว” เองออกมาจากละครเป็นขณะๆ และขบคิดตามสิ่งที่ละครกำลังนำเสนอ จะเห็นว่า สื่อศิลปะการแสดงร่วมสมัยแนวพุทธของไทย ที่นำมาศึกษานั้น ส่วนใหญ่เลือกที่จะใส่องค์ประกอบของ comedy เข้ามาในการนำเสนอ (จนกล่าวได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของละครไทยก็ว่าได้) แต่ก็ไม่ใช่ว่ามุกตลกที่ใส่มาทุกเรื่องนั้นจะทำหน้าที่กระตุ้นให้คิดได้ ตรงกันข้ามส่วนใหญ่จะเป็นมุกที่นำมาใช้เพื่อ ผ่อนเรื่อง สร้างสีสัน สร้างความบันเทิง (comic relief) มากกว่าที่จะกระตุ้นให้คิด ทว่า ก็มีสื่อการแสดงจำนวนไม่น้อย ที่ใช้มุกตลกมาเพื่อเป้าหมายให้ผู้ชมได้ขบคิด โดยเฉพาะในละครเวที

กล่าวได้ว่า การสื่อสารในระดับที่ “ให้ข้อมูล” “สอน” และ “ให้ความบันเทิง” ไปพร้อมๆ กันนี้ จึงเป็นเสมือนหัวใจของ “สื่อศิลปะการแสดงร่วมสมัยแนวพุทธ” ของไทยในภาพรวม อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า แม้ว่าสื่อเหล่านี้จะไม่ได้มีเป้าหมายในการ “โน้มน้าวใจ” ผู้ชม แต่ตัวศิลปะการแสดงเองกลับมี “พลัง

ทางการละคร” (dramatic effect) ที่เพียงพอจะสร้างความเปลี่ยนแปลงภายในของผู้ชมได้ เนื่องจากเป็นสื่อที่ผู้เสพได้มี “ประสบการณ์ร่วม” อย่างจริงแท้ ใกล้เคียงชีวิตเป็นอย่างยิ่ง (โดยเฉพาะสื่อละครเวที ที่เหตุการณ์เกิดขึ้นสดๆ ตรงหน้า) พลังทางการแสดง จึงส่งผลมาสู่พลวัตทางอารมณ์และความรู้สึกของผู้ชมโดยตรง หากแต่จะกระตุ้นจนก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม หรือพฤติกรรม ของผู้รับสาร ตามทฤษฎีของการสื่อสารแบบโน้มน้าวของ Rogers (2007) หรือไม่นั้น ยังเป็นเรื่องที่ต้องพิสูจน์เป็นรายกรณี เหล่านี้ เพียงพอที่จะเทียบเคียงว่าสื่อศิลปะการแสดง (ละคร) สามารถทำงานในการสื่อสารได้เทียบเท่าระดับการ “เสนอหรือชักจูงใจ” (purpose or persuade) ตามทฤษฎีการสื่อสาร แม้ว่าผู้สร้างละครจะไม่ได้มีเป้าหมายที่จะจูงใจตั้งแต่ต้นก็ตาม แต่เนื่องจากประสิทธิภาพและพลังของสื่อละคร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง “จุดมุ่งหมายของศิลปะการละคร” ของ สดิส ฟันธุมโกมล (2531: 3-4) ที่ว่า ละครสามารถตอบสนองผู้ชมได้ในระดับ “อารมณ์” (สร้างความบันเทิง) ระดับ “สมอง” (กระตุ้นให้คิด) และ ระดับ “จิตใจ” (ให้คุณค่าทางจิตวิญญาณ) ได้ด้วย

การใช้สื่อศิลปะการแสดงเป็นทางให้เกิดปัญญา: สุตมยปัญญา และ จินตมยปัญญา

หากพิจารณาว่า “ศิลปะการแสดง” สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดธรรมะได้ ไม่ว่าจะเป็นการให้ข้อมูล ให้ความรู้ กระตุ้นความคิด ไปจนถึงยกระดับจิตใจ (ดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น) แต่หากนำมาพิจารณาเทียบเคียงกับ แนวคิดในทางพุทธศาสนาเรื่อง “ทางเกิดปัญญา” ของพระพุทธเจ้าแล้ว อาจอธิบายได้ว่าสื่อศิลปะการแสดง สามารถทำงาน “ส่องทางให้บุคคลเกิดปัญญา” ได้ 2 ระดับ ได้แก่ ระดับ *สุตมยปัญญา* ซึ่งเป็นปัญญานันเกิดจากการฟัง หรือการเล่าเรียน กล่าวคือ ในขณะที่ดูเรื่องราวและเนื้อหาในละครที่เกิดขึ้น ผู้ชมก็ได้รับฟังความรู้ต่างๆ ไปในขั้นแรก และระดับ *จินตมยปัญญา* ซึ่งเป็นปัญญาเกิดจากการคิด พิจารณา กล่าวคือ ในขณะที่ดูเรื่องราวและเนื้อหาในละครที่เกิดขึ้น หากสมองของผู้ชมได้หยุดพักจากเรื่องเป็นขณะๆ เพื่อกลับมาคิดใคร่ครวญถึงสิ่งที่เกิดขึ้นตรงหน้า และทำความเข้าใจ หาความหมาย หรือเชื่อมโยงให้เกิดความรู้ ความเข้าใจใหม่ๆ จึงเกิดปัญญาขั้นที่ 2

อย่างไรก็ตาม คงต้องยอมรับว่า “ละคร” ยังไม่อาจส่งผู้ชมไปถึงขั้น *ภาวนามยปัญญา* ได้ ซึ่งเป็นปัญญาขั้นสุดท้ายที่เกิดจากการปฏิบัติ หรือลงมือทำ คำว่า “ลงมือทำ” ในที่นี้ คือการลงมือทำงานกับ “จิตใจ” ของตนเอง เป็นการฝึกให้จิตใจของบุคคลให้ “มองเห็น” จิตใจตัวเอง ด้วยเครื่องมือใดๆ ก็ตาม เพื่อให้จิตได้เห็นแจ้งการทำงานของจิต จนเกิดเป็นความเข้าใจสภาพธรรมชาติของจิตตามความเป็นจริง หรือได้เกิด “ปัญญา” เห็นความจริงตามความเป็นจริง เรียกว่าเป็นการฝึกเพื่อให้เห็นความจริงของจิตใจก็ว่าได้ ซึ่งโดยปกติ พระพุทธเจ้าได้มีแนวทางปฏิบัติให้ 4 แนวทาง ก็คือ สติปัฏฐาน 4 (หรือแนวทางฝึกสติ 4 รูปแบบ) ดังนั้น จะเห็นว่าสื่อศิลปะการแสดงทั้งหลาย จะเป็นการ “เล่าเรื่อง” เพื่อให้ผู้ชมรับรู้เรื่องราวของ “ผู้อื่น” ในขณะที่ฟังเรื่องผู้อื่น จิตใจของบุคคลย่อมส่งออกนอก และไหลไปกับเรื่องราวเหล่านั้น ซึ่งเป็นสิ่งตรงกันข้ามกับหลัก สติปัฏฐาน (ที่มุ่งเน้นให้บุคคลกลับมาอยู่ที่กายและใจของตัวเอง) จึงกล่าวได้ว่า ละครทุกเรื่อง ยังไม่สามารถพาผู้ชมไปสู่ปัญญาขั้นภาวนามยปัญญาได้ ยกเว้นว่าละครเรื่องนั้น จะมีการจัด “กระบวนการ” ใดๆ ให้ผู้ชมได้หยุดนิ่ง กลับมาสำรวจจิตใจภายในของตัวเองด้วย ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าจะทำวิจัยต่อไปสำหรับผู้สนใจทดลองด้านนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 2: เพื่อศึกษาพุทธทรรสนะของสังคมไทยร่วมสมัย ที่สะท้อนผ่านปรากฏการณ์ของละครเวที ละครโทรทัศน์ และภาพยนตร์ที่มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา

โดยมาจากสมมติฐานการวิจัยที่ว่า พุทธทรรสนะของสังคมไทยโดยรวม มีความเชื่อมโยงกับภาพสะท้อนด้านศาสนาที่ปรากฏในสื่อศิลปะการแสดงรูปแบบต่างๆ

การนำเสนอและผลิตซ้ำเนื้อหาที่เป็นความเชื่อนอกศาสนา: เรื่องกรรม เรื่องไสย

แม้ผู้ผลิตสื่อทุกรายล้วนมีวัตถุประสงค์ดั้งเดิมที่ดีในการสร้างสื่อเพื่อสังคม หากแต่งงานวิจัยนี้ จะเสนอข้อพึงระวังสำหรับผู้ผลิต ในการ “เลือกสรรสาร” บางประเภท และการผลิตซ้ำ (reproduce) สารนั้นๆ อย่างต่อเนื่อง อาจส่งผลต่อพุทธศาสนาและการสืบทอดวัฒนธรรม (ซึ่งในที่นี้คือความเชื่อในพุทธศาสนา) ในภาพรวมต่อไป จากการสำรวจสื่อศิลปะการแสดงแนวพุทธ พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่เลือกมานศึกษานั้น แม้ไม่ได้นำเสนอแนวคิดที่อยู่นอกพุทธศาสนามากนัก (เมื่อเทียบกับละครทั่วไป หรือ รายการโทรทัศน์ประเภทอื่น หรือ ภาพยนตร์เรื่องอื่นที่ไม่ได้นำมาศึกษา -- ซึ่งทำให้สื่อเหล่านั้นไม่ได้เข้าข่ายตามเกณฑ์ของประชากรที่ศึกษาตั้งแต่ต้น) แต่ก็มีพบบ้างว่า สื่อที่เลือกมาศึกษาจำนวนหนึ่ง (โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ละครโทรทัศน์) ได้ผลิตซ้ำเรื่องราวและ “สาร” บางอย่างที่จัดได้ว่าเป็น “ความเชื่อนอกศาสนา” และชาวพุทธจำนวนมากสับสนว่าเป็นคำสอนที่แท้ของพระพุทธเจ้า นั่นก็คือ “หลักกรรม” กล่าวคือ สื่อเลือกเสนอหลักกรรมในแบบที่เน้นหนักไป 2 ทาง คือ 1) สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นความอัปโชค หรือทุกข์เข็ญอยู่ในปัจจุบันล้วนเกิดจากกรรม และ 2) การเน้นย้ำเรื่องราวที่เป็นกรรมในอดีต มากกว่ากรรมในปัจจุบัน (หรือกรรมในอนาคต) ซึ่งทั้ง 2 แนวคิดนี้ ล้วนเป็นความเชื่อที่บิดเบือนไปจากหลักกรรมในพุทธศาสนา แต่สอดคล้องกับแนวคิดของ “ลัทธิกรรมเก่า” (ปุพเพตคเหตุวาท) ของศาสนาเชน ที่เชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างล้วนเกิดแต่กรรมเท่านั้น

สอดคล้องกับแนวคิดของ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) และพระเมธีวชิโรดม (ว.วชิรเมธี) ที่กล่าวอธิบายเรื่องนี้ไว้อย่างชัดเจน (ดูบทที่ 2 เพิ่มเติม) ว่าความเชื่อเช่นนี้ ส่งผลต่อความสับสนในความหมายของคำว่ากรรม ที่เป็นคำกลางๆ หมายถึง “การกระทำ” แต่คนส่วนใหญ่ และในสื่อ กลับเลือกใช้คำนี้ในความหมายทางลบว่าหมายถึง “ผลร้ายของการกระทำชั่วในอดีต” และละเลยที่จะพิจารณากรรมในปัจจุบัน และอนาคตไป ความเชื่อนี้ยังส่งผลต่อเนื่องถึงทัศนคติที่มีต่อ “กรรม” คนส่วนใหญ่จึงเลือกที่จะเชื่อว่า เรื่องเลวร้ายที่เกิดขึ้นในชีวิตนั้น เราจะต้อง “ก้มหน้ารับกรรม” หรือ “อะไรๆ ก็ถูกอธิบายด้วยกรรมเก่า จนก็เพราะกรรมเก่า รวยก็เพราะกรรมเก่า ถูกเขารังแกก็เพราะกรรมเก่า จึงกลายเป็นว่าทำให้คนยอมจำนนต่อหลักกรรม” [พระเมธีวชิโรดม (ว.วชิรเมธี) (2560, สัมภาษณ์)] ทั้งๆ ที่จริงแล้ว ในพุทธศาสนามีทัศนคติต่อเรื่องกรรมในเชิงที่ว่า ให้นุคคลรับรู้เรื่องกรรมเพื่อที่จะ “รับผิดชอบต่อการกระทำของตัวเอง” แล้ว “คิดจะปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องดังมาต่อไป ไม่ใช่หยุดที่การยอมรับผิด” อีกทั้งพุทธศาสนิกชนที่แท้ ควรจะต้องมีความรู้ว่พระพุทธเจ้าได้บัญญัติหลักของความจริงในธรรมชาติไว้ถึง 5 ประการ เรียกว่า “นิยาม 5” และ “กรรม” เป็นเพียง 1 ในนิยามเหล่านั้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2551: 5-13)

นอกจากเรื่องกรรมแล้ว ยังพบว่ามีการผลิตซ้ำ เรื่องไสย เรื่องเทพเจ้า เครื่องรางของขลัง รวมถึงสิ่งลี้ลับเหนือธรรมชาติ ต่างๆ ที่จะถูกนำเสนอ สอดแทรกมากับเรื่องทางพุทธด้วยเสมอๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสื่อละครโทรทัศน์ (ที่มักนำเสนอในลักษณะ “งูให้กลัว”) สอดคล้องกับที่ กาญจนา แก้วเทพ (2542: 9-18) ได้สรุปแนวคิด

ของนักวิชาการด้านศาสนวิทยา และมานุษยวิทยา สุลักษณ์ ศิวรักษ์ และ ศรีสักดิ์ วัลลิโกดม ที่ต่างลงความเห็นว่า “ระบบความเชื่อในสังคมไทยประกอบด้วย 3 ระบบใหญ่ๆ คือ ศี พราหมณ์ พุทธ ซึ่งผสมผสานอยู่ร่วมกันจนแยกออกจากกันได้ยาก” กาญจนา สรุพบว่า “ในสังคมไทยยังคงมีการแพร่ขยายระบบความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ที่แสดงออกในรูปแบบของความเชื่อในไสยศาสตร์ เทพดาอารักษ์ พรหมลิขิต อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์” เหล่านี้อาจเป็นคำตอบว่าเหตุใด ภาพของเรื่องเหนือธรรมชาติเหล่านี้มักปรากฏพร้อมๆ กับการเผยแพร่ความเป็น “พุทธ” เพราะตราใบที่ “ศี และ พราหมณ์” ไม่อาจแยกจากพุทธแท้ๆ ในสังคมไทยได้ ภาพของสิ่งเหล่านี้ในสื่อก็ยังจะคงเชื่อมโยงกันอย่างแยกไม่ออก

เมื่อโยงเข้ากับความเข้าใจที่เบี่ยงเบนเรื่องกรรมของคนทั่วไปแล้ว จึงทำให้เกิดมีลัทธิ “พุทธพาณิชย์” ที่ถือโอกาสเข้ามาอุดช่องว่างที่ชาวพุทธส่วนใหญ่กำลังหลงอยู่ได้พอดี สอดคล้องกับทัศนะของพระเมธีวชิโรดม (ว.วชิรเมธี) (2560, สัมภาษณ์) ที่กล่าวถึงการเกิดของลัทธิตัดเวร ตัดกรรม ว่าเป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วง “ลัทธิพวกนี้เป็นลัทธินอกพระพุทธศาสนาแล้ว ในเวลานี้กลายเป็นมาอยู่ในวัดหมดแล้ว แล้ววัดหลายแห่งนั้นเลยเถิด ไปขั้นว่าเอาเทพทั้งหลายเข้าไปอยู่ในวัดเพื่อเรียกศรัทธาคน พุทธองค์นั้นใช้เวลาทั้งชีวิตเพื่อดึงคนจากเทพมาสู่ธรรม แต่พระหลายรูป หลายวัด ในเวลานี้ดึงคนจากธรรมกลับไปสยบเทพอีกครั้งหนึ่ง” ดังนั้น การผลิตซ้ำหลักคำสอนในพุทธศาสนาที่ไม่ถูกต้อง จึงส่งผลกระทบมากกว่าที่คิด แม้ขยายเป็นวงกว้างไปทั้งสังคม และถือเป็นสิ่งที่ “น่าห่วงที่สุดในเวลานี้” (เรื่องเดิม, 2560)

อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือเรื่องของพุทธ และไสย คือ ประชาชนส่วนใหญ่จะมีความเชื่ออยู่ลึกๆ ว่า ไสย เป็นเรื่องมกมาย ปาฏิหาริย์เป็นเรื่องที่พิสูจน์ไม่ได้ สิ่งเหล่านี้ไม่เป็นวิทยาศาสตร์ แต่ในความย้อนแย้งนี้ เรื่องลึกลับต่างๆ ก็ยังคงถูกนำมาผลิตซ้ำอยู่เนืองๆ และไม่สามารถหายไปจากความคิด ความเชื่อของสังคมได้ เหตุผลที่เป็นเช่นนั้น อาจไม่ใช่เพราะคนชอบและสนุกที่จะดูเรื่องลึกลับเพียงอย่างเดียว แต่อาจเป็นเพราะว่าเรื่องลึกลับเหล่านี้ ยังคงเกิดขึ้นจริงและไม่อาจพิสูจน์ได้ อยู่ในทุกที่ ช้ามกาลเวลามายาวนาน ทั้งนี้ การที่วิทยาศาสตร์ไม่สามารถพิสูจน์เรื่องลึกลับได้ ก็ไม่อาจสรุปได้ว่าสิ่งเหล่านี้ไม่มี หรืออาจเป็นเพราะวิทยาศาสตร์ยังเจริญไปไม่ถึงจุดที่จะมองเห็นพลังงานเหล่านั้น?

แต่ประเด็นที่น่าสนใจและน่าเป็นห่วงสำหรับผู้ผลิตสื่อก็คือ ตราบใดที่ยังมีการนำเสนอเรื่องเหนือธรรมชาติอยู่ แต่ก็ไม่ว่าความจริงคืออะไร จึงเกิดการปรุงแต่ง และสร้างเรื่องราวจนพิสดาร (dramatize) ไปได้ต่างๆ นานา จนบางครั้ง อาจไปถึงขั้นชวนให้หลงงมงายได้จริง ในขณะที่คนในสังคมกลุ่มใหญ่ก็รังเกียจไสย และมองว่างมงาย ไม่มีจริง ทั้งนี้ พระไพศาล วิสาโล ได้เสนอแนวคิดให้ พุทธกำกับไสย ไว้ที่น่าสนใจว่า “ที่ผ่านมาพุทธศาสนายอมรับไสยศาสตร์ เพราะต้องการนำไสยศาสตร์มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางธรรม กล่าวคือควบคุมกิเลสตัณหาของคนให้อยู่ในขอบเขต ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ในอดีตไสยศาสตร์จึงอยู่ในวัดได้... ส่วนนอกวัด ไสยศาสตร์ก็ได้รับการยอมรับตราบใดที่มีพุทธศาสนาเป็นค้ำนำ”

ทั้งนี้ ในงานวิจัยของพระไพศาล ได้อ้างถึงแนวคิดของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต, 2536: 5-10 อ้างใน พระไพศาล วิสาโล, 2546: 156-157) ว่าการเชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นที่ยอมรับได้ในพุทธศาสนาหากไม่ขัดต่อหลักการใหญ่ 3 ประการ ดังนี้ 1. **หลักกรรม** (ไม่เป็นอุปสรรคต่อความเพียรพยายามเพื่อให้เกิดผลสำเร็จด้วยการกระทำของตนเอง) 2. **หลักภิกขา** (เพื่อนำไปสู่การฝึกฝนพัฒนาตน ไม่ติดจมอยู่กับสิ่งปถอบใจภายนอก) 3.

ความหมายที่แท้จริง (ความศักดิ์สิทธิ์อยู่ที่คุณธรรมและปัญญา มิใช่ควบคู่ไปกับกิเลสหรือโลภะ โทสะ โมหะ) นอกจากนี้ พระธรรมปิฎกยังได้กล่าวถึงเกณฑ์สำคัญอีกหมวดหนึ่งในการใช้ “พุทธคำกับไสย” คือ การใช้หลัก ตัดสินธรรมวินัย 8 ประการ กล่าวคือ ไม่ว่าจะเชื่ออะไรก็ตาม ประเด็นสำคัญอยู่ที่ เชื่อแล้วนำไปสู่ 1) การคลาย กำหนด 2) ส่งเสริมความเพียร 3) เลี้ยงง่าย 4) มักน้อย 5) สันโดษ 6) สงัด 7) ไม่ก่อทุกข์ 8) ลดกิเลส เพราะฉะนั้น สิ่งสำคัญไม่ได้อยู่ที่เชื่ออะไร แต่อยู่ที่เชื่ออย่างไร

สื่อศิลปะการแสดงร่วมสมัยแนวพุทธสอน “จริยธรรม” มากกว่า “สัจธรรม”

ผลการวิจัยพบว่า สื่อศิลปะการแสดงแนวพุทธโดยส่วนใหญ่ นำเสนอคำสอนของพระพุทธเจ้าในระดับ “จริยธรรม” มากกว่า “สัจธรรม” กล่าวคือ ละครและภาพยนตร์ส่วนใหญ่มักให้ความสำคัญกับเรื่องราวเกี่ยวกับศีลธรรมระดับพื้นฐาน บาป บุญ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว และเวรกรรม ว่าแนวคิดเหล่านี้คือตัวแทนของความเป็น “พุทธศาสนา” ในภาพรวม ธรรมะที่นำเสนอจึงเป็นระดับธรรมะเพื่อการอยู่กับโลก หรือ “โลกียธรรม” ไม่ใช่ “โลกุตระธรรม” แทบจะไม่มีสื่อเรื่องใดเลยที่กล่าวถึงการบรรลุนิพพาน หรือความหลุดพ้น มากที่สุดก็จะเป็นเรื่องของความปล่อยวาง และการเข้าใจอริยสัจสี่ เหล่านี้สอดคล้องกับแนวคิดของพระไพศาล วิสาโล (2546) ว่าด้วยเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงมโนทัศน์ของพุทธศาสนาในสังคมไทย” ที่ค่อยๆ เกิดขึ้นและเปลี่ยนไปตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ “โลกทัศน์ทางวิทยาศาสตร์” ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อสังคมไทย อีกทั้งมีการเปลี่ยนแปลงนิยามในพุทธศาสนาให้มีนิยามธรรมยุคใด การให้ความสำคัญกับโลกปัจจุบัน สิ่งที่ต้องได้และเป็นประโยชน์ใช้สอยอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการลดทอนความสำคัญของ “นิพพาน” และมองว่าเป็นเรื่องยากที่จะเข้าถึง เหล่านี้ น่าจะมีอิทธิพลอย่างยิ่งมาจนกระทั่งปัจจุบัน ทั้งนี้ ในทัศนะของพระไพศาล วิสาโล (2546: 245-248) “โลกุตระธรรม” ไม่จำเป็นต้องแยกขาดจากโลกนี้ และไม่จำเป็นต้องมองว่าเป็นเรื่องยาก ที่ต้องไปแสวงหาในป่าลึก หากแต่สามารถเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับชีวิตประจำวันได้ ด้วยการฝึกฝนอบรมจิตและปัญญา ลดความเห็นแก่ตัว เพิ่มความเมตตา รู้เท่าทันความจริงของชีวิต ลดละอัตตา เพื่อสัมผัสกับความสุข ความอิสระภายใน ไร้กิเลสครอบงำ ซึ่งก็คือ “นิพพานที่นี้และเดี๋ยวนี้”

อีกเหตุผลหนึ่ง ที่อาจอธิบายถึงปรากฏการณ์ที่สื่อ นิยมนำเสนอเสนอธรรมะในระดับ “โลกียธรรม” อาจมาจาก “กระบวนการทำให้เป็นโลกฆราวาส” (Secularization) ตามแนวคิดของ กาญจนา แก้วเทพ (2542: 9-18) ที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับสังคมมวลชน กล่าวคือ สังคมแบบดั้งเดิมสถาบันศาสนาถือว่าเป็นศูนย์กลางของสถาบันอื่นๆ ที่ผูกพันกับการดำเนินชีวิตประจำวัน หรือแม้กระทั่งระบบจิตใต้สำนึก อย่างไรก็ตาม เมื่อสังคมวิวัฒนาการมาเป็นสังคมสมัยใหม่ ศูนย์กลางจึงเปลี่ยนจากสถาบันศาสนาเป็นสถาบันเศรษฐกิจ ศูนย์กลางของชุมชนเปลี่ยนจากวัดเป็นศูนย์กลางการค้า สถาบันศาสนาจึงถูกลดความสำคัญให้มีบทบาทและอิทธิพลน้อยลง นักสังคมศาสตร์เรียกว่า “กระบวนการทำให้เป็นโลกฆราวาส” (Secularization) คือ เปลี่ยนจาก “โลกธรรม” (Sacred) มาสู่ “โลกียะ” (Secular)

การนำเสนอภาพพจน์ของพระที่กลายเป็นตัวตลก ภาพของพระสงฆ์ที่ปรากฏในสื่อศิลปะการแสดง จะพบมากในสื่อละครโทรทัศน์และสื่อภาพยนตร์ ในขณะที่สื่อโทรทัศน์นำเสนอพระสงฆ์ ในรูปแบบพระนักพัฒนา ผู้เป็นที่พึ่งทางจิตใจของชาวบ้าน แต่สื่อภาพยนตร์จะเน้นนำเสนอภาพพระไปในทางตลก

ขบขัน ทั้งนี้ แม้กลุ่มตัวอย่างของสื่อที่เลือกมานั้น จะไม่ค่อยปรากฏภาพของพระสงฆ์ในลักษณะของตัวตลก นัก แต่ยังมีภาพยนตร์เกี่ยวกับพระอีกมากมาย ที่สร้างพระเป็นตัวตลกไม่ต่างจากคนธรรมดาทั่วไป การนำเสนอภาพพระเช่นนี้ ย่อมลดทอนความศรัทธาที่พุทธบริษัทจะมีต่อพระไปโดยปริยาย สอดคล้องกับแนวคิดของ พระเมธีวชิโรดม (ว.วชิรเมธี) (2560, สัมภาษณ์) และบุญส่ง นาคภู (2561, สัมภาษณ์) ผู้กำกับภาพยนตร์ที่เคยบวชเรียนมานาน ต่างเห็นตรงกันว่า การจะสร้างละครเกี่ยวกับพระ ผู้สร้างต้องศึกษา ต้องรู้จริง และนำเสนอให้ถูกต้องที่สุด ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญมาก อย่าทำเพียงผิวเผิน หรือทำลวกๆ เพียงเพื่อความบันเทิงหรือรายได้เท่านั้น เพราะนอกจากจะไม่เป็นผลดีต่อศาสนาแล้ว ยังเป็นการลดความน่าเชื่อถือของพุทธศาสนาไปที่ละน้อยด้วย ทั้งนี้ มิใช่ว่าสื่อจะนำเสนอความตลกในพระไม่ได้ พระเมธีวชิโรดม (ว.วชิรเมธี) (2560, สัมภาษณ์) แสดงทัศนะว่า หากแต่ผู้สร้างควรต้องมีภาพพระที่เหมาะสม - ถูกต้องมาเทียบคู่ให้ดูด้วย “ถ้าจะตลก... ก็คือพวกที่อยู่ท้ายวัดบ้าง เด็กๆ มากกว่า หรือถ้าคุณจะทำตลก ก็ต้องมีภาพลักษณะของพระในด้านที่งดงามให้เห็นทันทีว่าอันนี้ใช่ อันนี้ไม่ใช่” อนึ่ง การใช้ตัวละครที่แตกต่าง หรือมีลักษณะตรงกันข้าม มาเทียบคู่เพื่อขับเน้นความหมายให้ชัดเจนนี้ สอดคล้องกับแนวคิดของ David Rush (2005: 70-75) เรื่อง Foil Character อีกด้วย

6.4 ข้อเสนอแนะในการวิจัย

- ข้อเสนอแนะจากงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีประเด็นเสนอแนะที่ได้จากผลการวิจัยครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

1. **ละครรับใช้ศาสนา และ ศาสนารับใช้ละคร** จากผลการวิจัยพบว่า สื่อศิลปะการแสดงร่วมสมัยแนวพุทธนั้น แบ่งออกได้เป็นหลายรูปแบบ หลายประเภท หลายกลุ่ม แต่หากจะแบ่งกลุ่มละครกับศาสนาจริงๆ จะพบว่า สื่อเหล่านี้อาจแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ 1. กลุ่มผู้สร้างที่ประสงค์ถ่ายทอดคำสอนทางศาสนา โดยเลือกใช้ “ละคร” เป็นสื่อในการถ่ายทอด และ 2. กลุ่มผู้สร้างละคร ที่เลือกใช้เนื้อหาทางศาสนามาเพิ่มคุณค่าให้แก่ละคร ทั้งสองกลุ่มนี้มีความแตกต่างกันในเชิงเป้าหมาย ซึ่งอาจส่งผลให้เนื้อหาที่น่าสนใจ (content) และวิธีนำเสนอ (form) จะแตกต่างกัน เห็นได้ว่า ผู้สร้างกลุ่มแรกจะมีความชัดเจนในเนื้อหามากกว่า และตั้งต้นจากเนื้อหาเป็นหลัก ในขณะที่กลุ่มที่สองนั้นจะตั้งต้นจากความป็นมีอาชีพทางการสร้างสื่อละครที่มากกว่า และนำเนื้อหาเป็นจุดเสริม

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเลือกละครมารับใช้ศาสนา หรือเลือกจะหยิบเนื้อหาในทางศาสนา เพื่อรับใช้การผลิตละคร ประเด็นที่จำเป็นต้องพิจารณาและพึงระวังเสมอ คือ “ความถูกต้อง” ของสารที่สื่อ ผู้สร้างสรรค์งานละครเพื่อศาสนาทุกกลุ่ม จำเป็นจะต้องมีผู้รู้หรือผู้ทรงคุณวุฒิด้านศาสนา ให้คำปรึกษา และร่วมตรวจสอบเนื้อหา เพื่อให้ความเป็น “พุทธแท้” ได้เผยแพร่ออกไปสู่สังคมในวงกว้าง หากจะมีการผลิตซ้ำสารที่เกี่ยวกับพุทธ ควรจะเป็นสารที่ได้รับการเลือกสรรว่าถูกต้อง และเกิดประโยชน์ต่อสังคมได้ เพราะผู้ผลิตสื่อมีอำนาจในการรักษาและส่งต่อวัฒนธรรมผ่านการผลิต และผลิตซ้ำสารทางวัฒนธรรมเหล่านี้ ดังนั้น หากตั้งใจจะสร้างสื่อด้านศาสนาแล้ว ความรับผิดชอบต่อศาสนาจึงเป็นหน้าที่ของสื่อด้วย

2. **สื่อศาสนาต้องสร้างสรรค์** จึงจะส่งสารได้ถึงจิตใจ เพื่อยกระดับจิตวิญญาณ การสร้างสื่อที่เกี่ยวกับธรรมะ เป็นเรื่องท้าทายอย่างยิ่งในสังคมไทย เนื่องจาก การรับรู้ของสังคมในภาพรวม มักมองว่า

สื่อธรรมะเป็นเรื่องน่าเบื่อ ลำบาก และสอนจนเกินไป ส่งผลให้คนมีแนวโน้มจะปฏิเสธสื่อธรรมะตั้งแต่ต้น อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้ พบว่ามีสื่อธรรมะจำนวนมาก ที่สร้างสรรค์ และสามารถทำให้ธรรมะเป็นเรื่องสนุกได้ (edutainment) หากผู้สร้างสื่อทั้ง 3 แขนง จะได้มีโอกาสเรียนรู้ข้อดี ข้อด้อยของสื่ออื่นๆ และนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนางานในสื่อของตน น่าจะเป็นการดียิ่งต่อการพัฒนาสื่อ ดังที่เจตนา นาควัชระ เคยกล่าวไว้ว่า ศิลปะนั้นสามารถ “ส่องทางแก่กัน” ได้

3. **ละครธรรมะไม่ควรแบ่งแยกความดี และความชั่วออกเป็นคนละขั้ว** ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า ที่ผ่านมามีละครต่างๆ ไปนิยมนิยสร้างละครที่มี “ความดี” และ “ความชั่ว” แยกกันอยู่ในตัวละครคนละกลุ่มกัน (ระหว่าง พระเอก/นางเอก และ ตัวโกง) การทำให้พระเอกเป็นตัวแทนของความดี ไม่มีที่ติ และตัวโกง คือความเลว (ซึ่งก็จะพบได้ในสังคมต่างๆ ไปอยู่) แต่ในละครกลับสร้างให้ความเลวเช่นนี้ เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้แค่กับตัวโกงเท่านั้น และตัวเอกจะคิดหรือทำสิ่งนี้ไม่ได้ นี่ก็อันตรายอย่างหนึ่งของการแบ่งแยกความจริงเป็นคนละส่วน (segregation) เพราะในความเป็นจริงมนุษย์ต่างมีมิติที่หลากหลาย การไม่เปิดรับและทำความเข้าใจด้านมืดของตัวเอง โดยโยนความผิดบาปเหล่านี้ ให้เป็นพฤติกรรมของ “คนชั่ว” ในละคร (ตัวโกง) เป็นเรื่องที่ค่อนข้างอันตราย เนื่องจากสิ่งนี้จะสร้างความไม่เข้าใจชีวิตให้กับผู้เสพสื่อ การนำเสนอเช่นนี้ คือการให้สีตัวละครดี คือสีขาว คือธรรมะ คือลักษณะของมนุษย์ในอุดมคติ แต่ตัวละครเลวคือ ธรรม คือสีดำ และคือลักษณะของมนุษย์ชั่วร้ายที่ไม่ควรมีในสังคม สิ่งเหล่านี้ จะยิ่งทำให้คนทั่วไปที่มีทั้งความชั่ว และความดีในตัว มองธรรมะเป็นเรื่องเข้าถึงยาก ติเกินไป และพลอยจะให้ปฏิเสธธรรมะไปได้ในที่สุด

ทางออกที่ดีของการสร้างละครธรรมะ (รวมถึงละครต่างๆ ไป) คือตัวละครควรจะมีมิติความเป็นมนุษย์จริงๆ และหากมีความผิดพลาด บกพร่องเกิดขึ้น ทั้งตัวละคร และคนดูจะต้อง “มองเห็น” และ “ยอมรับ” ให้ได้ก่อนว่าสิ่งนี้เกิดขึ้น และมีอยู่จริง พร้อมกับทำความเข้าใจว่านี่คือความจริงในธรรมชาติ ก่อนที่จะพิจารณาหาทางแก้ไขปรับปรุงต่อไป ไม่ใช่การนำเสนอในลักษณะที่กระตุ้นให้ผู้ชมรู้สึก “ปฏิเสธ” หรือ “รังเกียจ” รังอน กับกิเลสของมนุษย์ตั้งแต่แรก ทั้งๆ ที่เป็นเรื่องที่มนุษย์ทุกคนต่างก็มี จึงคล้ายกับว่าละครจะกระตุ้นให้ผู้ชม ไม่พร้อมจะยอมรับมัน ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะการนำเสนอภาพความดี - เลวอย่างด้านเดียวมากๆ ขาดการนำเสนอในส่วนของที่มืดๆ ไป และมีมิติภายในอื่นๆ ของตัวละครกลุ่มนี้ ผู้ชมจึงพร้อมที่จะรังเกียจแบบไม่ต้องคิดทำความเข้าใจ และไม่อาจจัดการแก้ปัญหาได้ในชีวิตจริงเมื่อมีสิ่งนั้นเกิดขึ้น แต่พร้อมที่จะแบ่งแยก มองว่าเป็นคนละพวก (otherness) คนละกลุ่มกับตน ซึ่งไม่ใช่ธรรมะที่แท้ของพระพุทธเจ้าในการมองชีวิต และไม่ใช่ทางออกที่ดีของสังคม

- ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป

ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยไม่ได้ศึกษาในส่วนของผู้รับสาร ทำให้ไม่ทราบว่าสื่อแต่ละเรื่อง และแต่ละแขนง มีความสามารถในการส่งสารได้ดีมากน้อยเพียงใด และผู้รับสารต้องการรับสื่ออย่างไร จึงเสนอแนะให้มีการวิจัยต่อไปในเรื่องของผลตอบรับ เราตั้งใจ และความคิดเห็นของผู้รับสารที่มีต่อสื่อศิลปะการแสดงร่วมสมัยแนวพุทธอีก ด้วย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กรุงเทพโทรทัศน์และวิทยุ. (2552). *ฟ้ามีตา ตอน วัวขาวหางดำ (นินทาชาวบ้าน ใส่ร้ายคนอื่น สมควรแล้วที่*

โดนตบ..โดนตี). สืบค้นเมื่อ 7 มกราคม 2561 จาก

<https://www.youtube.com/watch?v=xWASUMz5TKw>

กฤษฎา เกิดดี. (2547). *ประวัติศาสตร์ภาพยนตร์ : การศึกษาว่าด้วย 10 ตระกูลสำคัญ*. พิมพ์ครั้งที่ 3.

กรุงเทพฯ: พิมพ์คำ.

กันต์ฤทัย สืบสายเพชร. (2556). *การสื่อสาร “ปรัชญาการดำรงชีวิตอิสระ” ในเรื่องเล่าประสบการณ์ของ*
คนพิการ. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กาญจนา แก้วเทพ. (2542). *ผี พุทธ พราหมณ์และสื่อ*. ใน *กิตติ กันภัย (บก.), สื่อกับศาสนา*.

(น. 8-41) กรุงเทพฯ: ภาควิชาการสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กาญจนา แก้วเทพ. (2552). *การวิเคราะห์สื่อ : แนวคิดและเทคนิค*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.

กาญจนา แก้วเทพ. (2557). *ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.

กิตติมา สุรสนธิ. (2549). *การค้นหาคำรู้เกี่ยวกับผลและอิทธิพลของสื่อมวลชน*. กรุงเทพฯ: คณะวารสาร
ศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ชุดิมา มณีวัฒนา. (2546). *ความงามในโศกทัศน์ศิลปะตะวันตก*. ใน *ชมนาด กิจจันทร์,*

สุนทรียภาพของชีวิต (น. 191-216). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เสมารธรรม.

----- (2550). *เอกสารประกอบการสอนรายวิชาการกำกับการแสดง 1*.

กรุงเทพฯ: คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

นัสรา ขมะวรรณ. (2537). *แนวความคิดของเรย์มอนด์ วิลเลียมส์ ในวัฒนธรรมศึกษา และการวิเคราะห์*
วัฒนธรรมบริโภค. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาบัณฑิต,
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

จิวิติ วิไลลอย. (2558). *การปรับแปลงความหมายผีในละครโทรทัศน์ไทย*. *วารสารนิเทศศาสตร์*, 33(2),
47-69.

เจตนา นาควัชร. (2555). *เกิด-ดับ: เมื่ออภิปรายสื่อได้ด้วยละคร*. สืบค้นเมื่อ 20 ธันวาคม 2561 จาก

<http://www.thaicritic.com/?p=427>

ฉัตรกุล ทองเกตุ. (2539). การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาวัฒนธรรมวัยรุ่นที่ปรากฏในภาพยนตร์ไทยปี พ.ศ. 2535.

วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชัชฎาภรณ์ ศิลปะสุนทร. (2546). บทบาทของโทรทัศน์ในการเผยแพร่พุทธศาสนาภายหลังการปฏิรูปสื่อใน

มุมมองของผู้เชี่ยวชาญ. วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ณัฐภรณ์ รัตนชัยวงศ์. (2560). เอกสารประกอบการสอน รายวิชา การเขียนบทละครเวที. กรุงเทพฯ:

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

ณัฐชัฐดา วิจิตรจามรี. (2556). การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

กิตนันท อนุวัชศิริวงศ์ (2546). สุนทรียนิเทศศาสตร์ การศึกษาสื่อสารการแสดงและสื่อจินตคติ. กรุงเทพฯ:

ภาควิชาวาทวิทยาและสื่อสารการแสดง คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทรัพย์กุลธร อุทัยไพศาลวงศ์. (2552). โครงการผลิตรายการธรรมะทางโทรทัศน์สำหรับวัยรุ่น เพื่อ

สถานีโทรทัศน์ทีวีไทย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นงนุช สิริโรจน์. (2554). การสื่อสารมวลชนเบื้องต้น. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

นพมาศ แวงหงส์, บรรณาธิการ. (2550). ปรัชญาศิลปะการละคร. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงาน

วิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาฯ.

นฤพนธ์ ค้วงวิเศษ. *Cultural Studies*. สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2560 จาก [http://www.sac.or.th/databases/an](http://www.sac.or.th/databases/anthropology-concepts/glossary/163)

[thropology-concepts/glossary/163](http://www.sac.or.th/databases/anthropology-concepts/glossary/163)

บันทึกกรรม. 2552. (วีดิทัศน์). กรุงเทพฯ: มายน์แอทเวิร์คส์.

ปรมะ สตะเวทิน. (2538). *หลักนิเทศศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.

พระพรหมคุณาภรณ์. (2547). *ลัทธินอกพระพุทธศาสนา*. สืบค้นเมื่อ 14 ธันวาคม 2561 จาก

https://84000.org/tipitaka/dic/d_item.php?i=101

พระพรหมคุณาภรณ์. (2551). *เชื้อกรรม รู้กรรม แก่กรรม*. กรุงเทพฯ: พิมพ์สวย.

พระพรหมคุณาภรณ์. (2554). *แก่นแท้ของพระพุทธศาสนา*. พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา

กระทรวงศึกษาธิการ.

พระพรหมคุณาภรณ์. (2555). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. พิมพ์ครั้งที่ 32. กรุงเทพฯ: กองทุน ป.อ. ปยุตโต

เพื่อเชิดชูธรรม.

พระพุทธเจ้า (*The Life of Buddha*). 2550. (วีดิทัศน์). กรุงเทพฯ: Media Standard.

พระไพศาล วิสาโล. (2546). *พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิ

สคศรี-สฤษดิ์วงศ์ และเครือข่ายชาวพุทธเพื่อพระพุทธศาสนาและสังคมไทย.

พระไพศาล วิสาโล. (2559). *สรุปสั้นๆ..พระพุทธรูปเจ้าสอนอะไร? โดย พระอาจารย์ไพศาล วิสาโล*. สืบค้นเมื่อ

11 ธันวาคม 2561 จาก https://www.youtube.com/watch?v=_AG0t9-WgiU

พระมหาสมบุญ ฐิตฺติกโร. (2558). *วรมกรรมพระพุทธรูปศาสนาในสังคมยุคใหม่*. สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน

2560 จาก <https://www.mcu.ac.th/article/detail/515>

พวงทอง อังคาบ. (2538). *พฤติกรรมการเปิดรับชมรายการเผยแพร่พระพุทธรูปศาสนาทางโทรทัศน์ของ*

ประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต,

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พัชรนันท์ ญกรม. (2556). *การวิเคราะห์เนื้อหาและการจัดการปัญหาของละครโทรทัศน์ไทยที่ถูกร้องเรียน*.

วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิชาญธร หลายพัฒน์. (2559). *อิทธิพลของรายการโทรทัศน์ “กรรมลิขิต” ทางสถานีวิทยุโทรทัศน์*

กองทัพบกช่อง 5 ที่มีต่อความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนาของผู้ชมในกรุงเทพมหานคร.

ภาควิชานิเทศศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

พุทธทาสภิกขุ. (2504). *แก่นพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุภาพใจ.

ภัทราวดี ธีเลอร์. (2556). *กรณีศึกษาเรื่องบาปบุญที่สะท้อนผ่านละครไทย*. *วารสารนักบริหาร*, 33(3), 59-65.

มดิชน ออนไลน์. (2550). *ภิกษุสันดานกา*. สืบค้นเมื่อ 21 มกราคม 2562 จาก

https://www.matichon.co.th/prachachuen/news_1665481/attachment/%E0%B8%A0%E0%B8%B4%E0%B8%81%E0%B8%A9%E0%B8%B8%E0%B8%AA%E0%B8%B1%E0%B8%99%E0%B8%94%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%81%E0%B8%B2

มนฤดี พึ่งจักกลี่. (2556). *รูปแบบการนำเสนอเนื้อหาของรายการธรรมะในโทรทัศน์ไทย*. วิทยานิพนธ์

วารสารศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

มัทนิ รัตนิน. (2546). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับศิลปะการกำกับการแสดงละครเวที*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

มากับพระ. 2549. (วีดิทัศน์). กรุงเทพฯ: พระนครฟิลม์.

รวีวรรณ วุฒิกรัณท์. (2552). *การเปิดรับสาร การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจที่มีต่อรายการโทรทัศน์*

“กรรมลิขิต” ของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต,

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

รายการศิลปะบันเทิง ThaiPBS. (2556). *ละครเวทีสิทธิธารณะ*. สืบค้นเมื่อ 5 มกราคม 2562 จาก

<https://www.youtube.com/watch?v=1qxScUQN1ps&t=263s>

ร่ายพระไตรปิฎก 2 ปฏิบัติสมุปาบท. 2545. (วีดิทัศน์). กรุงเทพฯ: ภัทราวดีเชียวเตอร์.

- ไรท์, เอ็ดเวิร์ด เอ. (2525). *คู่มือละคร*. แปลโดย นพมาศ ศิริกายะ. กรุงเทพฯ: ภาควิชาศิลปการละคร คณะอักษรศาสตร์ จุฬาฯ.
- ลัดดา จิตตะกุดตานนท์. (2552). *การวิเคราะห์การสื่อสารเชิงวัฒนธรรมเพื่อการดำรงอยู่และสืบทอดประเพณี บูชาอินทขิล*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วัชรภรณ์ ดิษฐป้าน. (2558). การสืบทอดและการผลิตซ้ำประเพณีและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระอุปคุตใน สังคมไทยปัจจุบัน. ใน ศิราพร ณ ถลาง (บก.), *ประเพณีสร้างสรรค์ในสังคมไทยร่วมสมัย*. (น. 111-189) กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- วัลยา วิวัฒน์ศร. (2538). *การละครฝรั่งเศส ศตวรรษที่ 18*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โครงการตำราคณะ อักษรศาสตร์ จุฬาฯ.
- ศรชัย นัตถวิริยะชัย. (2556). *ละครเวทีลีลาธารณะ ศิลปะของการพายเรือในอ่าง*. สืบค้นเมื่อ 2 ธันวาคม 2561 จาก <http://www.thaicritic.com/?p=1592>
- สรอนงค์ สุขยิ่ง. (2547). การนำเสนอภาพพระสงฆ์ในภาพยนตร์ไทย. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศุภรศม์ จิตติกุลเจริญ. (2554). *ทฤษฎีการสื่อสาร*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สดิส พันธ์ภูมิ. (2531). *เอกสารประกอบการสอนวิชาปริทัศน์ศิลปการละคร*. กรุงเทพฯ: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สดิส พันธ์ภูมิ. (2550). ประเภทละคร. ใน นพมาศ แวหงส์ (บก.), *ปริทัศน์ศิลปการละคร*. (น. 14-32) กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมเกียรติ เรืองอนันต์เลิศ. (2539). *การเปิดรับธรรมะในยุคโลกาภิวัตน์*. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สวทช. (ม.ป.ป.). *ภาพยนตร์สารคดี (Documentary)*. สืบค้นเมื่อ 22 พฤศจิกายน 2561 จาก https://www.nstda.or.th/th/nstda-knowledge/2874-documentary?fbclid=IwAR0ijUk_kgwu9DOs9bv29Nemj55qOrdfm9f25EeIEvM9X8OJpaKRMc-FniM
- สุภารัตน์ โลกคำยาน. (2556). *กระบวนการสร้างสรรค์รายการโทรทัศน์โดยใช้รูปแบบละครจำลองชีวิตจริงของผู้ชมทางบ้าน*. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสาวนุช ภูวนิชย์. (รวบรวม) (2536). *เอกสารประกอบการสอนวิชาการกำกับการแสดง*. กรุงเทพฯ: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- (อัคราณา) (ม.ป.ป.). *เอกสารประกอบการสอนวิชาการอ่านออกเสียงและตีความหมาย*. กรุงเทพฯ: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

หลวงพ่อบราโมทย์ ปาโมชฺโช. (2560). *ฝึกจิตให้เป็น ต้องเห็นกิเลส*. สืบค้นเมื่อ 26 พฤศจิกายน 2561

จาก <https://www.youtube.com/watch?v=AkZegmpgjBU>

หลวงพี่กับผีนุ๋น. 2552. (วีดิทัศน์). กรุงเทพฯ: สหมงคลฟิล์ม.

หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ. (2557). *จิตตา กับ นคร (เวอร์ชัน แม็ค / ปุยฝ้าย / อ้อม)*. สืบค้นเมื่อ

8 มกราคม 2562 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=z3x5oRgEQTI&t=318s>

อัลภา อัลภาชน์. (2530). *พุทธปรัชญาเรื่อง กรรม ในนวนิยายของกฤษณา อโศกสิน*. วิทยานิพนธ์อักษร

ศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อาบิ. 2558. (วีดิทัศน์). กรุงเทพฯ: สหมงคลฟิล์ม.

อารียา ทวีศักดิ์สกุล. (2544). *การวิเคราะห์เนื้อหาและรูปแบบรายการธรรมะทางโทรทัศน์ พ.ศ. 2542*.

วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอวัง. 2561. (ทีวีออนไลน์). กรุงเทพฯ: True Thai Film.

9 วัด. 2553. (วีดิทัศน์). กรุงเทพฯ: Oriental Eyes.

dhamma volunteer. (2552). *เรียนรู้คุณธรรม ด้วยละคร*. สืบค้นเมื่อ 18 ธันวาคม 2561 จาก

<https://www.youtube.com/watch?v=dtTFfPs5Vdc>

Homerun Entertainment. (2553). *ช่อง 3 การ์ตูน ชุมชนนิมนต์ยิ้ม ภาค 1 ตอนที่ 2 เณรปิ่นจอมแก่น*. สืบค้น

เมื่อ 12 มกราคม 2561 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=dsPzef5mNOM&t=508s>

Iliana Clements. (2560). *เณรจำ ชิทคอม ฮาๆ EP 8 ไม่อ้วนเอาเท่าไร*. สืบค้นเมื่อ 28 มกราคม 2561 จาก

<https://www.youtube.com/watch?v=z5fwNDeljsA&t=31s>

kapook.com (2555). *เอ วราวุธ ส่งชิทคอม เณรจำ ป้อนช่อง 7 เริ่ม 5 ม.ค. นี้*. สืบค้นเมื่อ 6 ธันวาคม

2561 จาก <https://drama.kapook.com/view52749.html>

keepintouchtwo. (2554). *คัดทางปล่อยวัด ตอนที่ 4*. สืบค้นเมื่อ 21 มกราคม 2561 จาก

https://www.youtube.com/watch?v=3wF_Ica41hc&t=131s

maneedrama. (2555). *หลวงตามหาชน 210554 ตอน ป่าล้อมเมือง*. สืบค้นเมื่อ 17 มกราคม 2561 จาก

<https://www.youtube.com/watch?v=HVeTCAJhUtM&t=814s>

Miracle channel. (2553). *ละครชีวิตจริงชุด 84000 พญานาค*. สืบค้นเมื่อ 22 มกราคม 2561 จาก

<https://www.youtube.com/watch?v=43TUHeX3i20&t=1733s>

nikornplay. (2554). *เกิด-ดับ Reincarnate is show @Pridi Bhanomyong*. สืบค้นเมื่อ 9 ธันวาคม 2561 จาก

https://www.youtube.com/watch?v=j_amWY6qQeQ&feature=youtu.be&fbclid=IwAR1UnPumQue3kPpXkg1Ja7cl6hHZORi7eD7lYa3Uw7lMY7ORznfUqcFkF8c

nikornplay. (2555). *Audiences Talk 2/3_Reincarnate2012_BTTF10th*. สืบค้นเมื่อ 9 ธันวาคม 2561 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=4sowKCW3ND0&feature=youtu.be&fbclid=IwAR1WPNi-yCqM1it2xQQq0GpQH1nRUoonAH40L5uO3LTc13rEBm9hIZgUygE>

Nikorn Sae Tang. (2556). *Art Performance Shot 1 "เกิด คับ" Reincarnate*. สืบค้นเมื่อ 9 ธันวาคม 2561 จาก [https://www.facebook.com/photoshootstudiothailand/photos/?tab=album&album_id=520437408014925&__xts__\[0\]=68.ARCb2tolFv3o6wreFJG9Scu1QhdXedDkUpeK-oj047Is5cWqYotmGMFJwtj10CELVBpwAPn-44uUFFxtBbrVW-Cd_or5Vm8NL1Fj8Hzurou_gpAG5WBmNGH3rzeR1loCP2yldWZkOH-o9KN2eVZXn4Ngui6JBkON0zi8ktbBN15IfodYawsatJ57hEcGjrEvKPoSegO1oGbh5cztF7aG_o-wTEolpsJ_1vwilvQPpWqD6YNjpRwEv-akawppASSaWTHt-Vhc-TIgmcoIwmtV-2OGTP5_lKaGz-nEuRXC7UmBQh64PgN46yTFWsTFpvQa0yuF](https://www.facebook.com/photoshootstudiothailand/photos/?tab=album&album_id=520437408014925&__xts__[0]=68.ARCb2tolFv3o6wreFJG9Scu1QhdXedDkUpeK-oj047Is5cWqYotmGMFJwtj10CELVBpwAPn-44uUFFxtBbrVW-Cd_or5Vm8NL1Fj8Hzurou_gpAG5WBmNGH3rzeR1loCP2yldWZkOH-o9KN2eVZXn4Ngui6JBkON0zi8ktbBN15IfodYawsatJ57hEcGjrEvKPoSegO1oGbh5cztF7aG_o-wTEolpsJ_1vwilvQPpWqD6YNjpRwEv-akawppASSaWTHt-Vhc-TIgmcoIwmtV-2OGTP5_lKaGz-nEuRXC7UmBQh64PgN46yTFWsTFpvQa0yuF)

PA DRAMA KKU. (2558). *กิสาว*. สืบค้นเมื่อ 19 ธันวาคม 2561 จาก <https://www.facebook.com/fadramakku/posts/922170147861728/>

Phranakornfilm. (2561). *นะโมโอบุ๊หนังเต็มเรื่อง HD (Phranakornfilm Official)*. สืบค้นเมื่อ 26 มกราคม 2561 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=YnwrJFvReac&t=5108s>

PsatanOnAirII. (2556). *SilHaa KonKla Tah Atham. Ep87. ม่าหั่นศพ*. สืบค้นเมื่อ 18 มกราคม 2561 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=xPb4VNm37rA&t=437s>

SDSmovie. (2556). *นมัสเต จ๊ะเอ๋ป้ายบาย - Official Full Movie [HD]*. สืบค้นเมื่อ 23 มกราคม 2561 จาก https://www.youtube.com/watch?v=MZct_eaVO5o

ThaiHealthMedia. (2556). *พุทธะ ราชะ เดอะมิวสิคัล*. สืบค้นเมื่อ 7 ธันวาคม 2561 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=BY-pz0R6b8A&t=146s>

Thai Monk. (2553). *กรรมลิขิต โรคกรรม 1/3*. สืบค้นเมื่อ 20 มกราคม 2561 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=210YSyapUxs&t=524s>

TrueVisionsOfficial. (2557). *So Be It เอวัง - (Official Trailer)*. สืบค้นเมื่อ 25 มกราคม 2561 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=QVNLEKi-8v8>

Vanishing Point. 2558. (วีดิทัศน์). กรุงเทพฯ: จักรวาล นิลธำรงค์.

Vertie Mirabella. (2560). *หนังตลกไทยสนุกๆฮาๆ || นมัสเต ส่งเกรียนไปเรียนพุทธ || เต็มเรื่อง*. สืบค้นเมื่อ 23 มกราคม 2561 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=XquRmhDIAK8&t=252s>

voice online. (2557). *การแสดงบู๊ต 'สันดานกา'*. สืบค้นเมื่อ 13 ธันวาคม 2561

จาก <https://www.voicetv.co.th/read/145533>

YouTube. (2556). *ละครกรรมนำชีวิต ตอน รศน้ำสัจจะหลังน้ำศพ*. สืบค้นเมื่อ 23 มกราคม 2561

จาก <https://www.youtube.com/watch?v=wWkIAkJFQK4>

ภาษาอังกฤษ

Dirks, Tim. *Main Film Genres*. Retrieved April 26, 2017, from <https://www.filmsite.org/genres.html>

Stokes, J. (2013). *How to Do Media and Cultural Studies*. London: Sage.

Wilson, Edwin & Goldfarb, Alvin. (2016). *Theatre: The Lively Art (9th ed.)*. Boston: McGraw-Hill Education.

สัมภาษณ์

กรรณิการ์ บุตรขำ. สัมภาษณ์, 20 กุมภาพันธ์ 2561.

กัณฑ์ปวิตร ภูวดลวิศิษฐ์. สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ 2561.

ขนิษฐา ขวัญอยู่. สัมภาษณ์, 23 กุมภาพันธ์ 2561.

คงเดช จาตุรันต์รัศมี. สัมภาษณ์, 20 กุมภาพันธ์ 2561.

จรุงศักดิ์ วงศ์เหลือง. สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2561.

จักรวาล นิลธำรงค์. สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2561.

ฐานชน จันทรเรือง. สัมภาษณ์, 28 กุมภาพันธ์ 2561.

ฐิติพงศ์ ใส์สดี. สัมภาษณ์, 27 กุมภาพันธ์ 2561.

คำเกิง ฐิตะปิยะศักดิ์. สัมภาษณ์, 7 มกราคม 2562.

ศุภยสิทธิ์ นิยมกุล. สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2561.

ท่าน ว.วชิรเมธี. สัมภาษณ์, 27 มีนาคม 2560.

ธนัชพร กิตติก่อ. สัมภาษณ์, 13 กุมภาพันธ์ 2561.

ธรรร สิริพันธ์วรารณ. สัมภาษณ์, 1 มีนาคม 2561.

ธีระวัฒน์ มุลวิไล. สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ 2561.

นิกร แซ่ตั้ง. สัมภาษณ์, 13 กุมภาพันธ์ 2561.

บุญส่ง นาคภู. สัมภาษณ์, 5 กุมภาพันธ์ 2561.

ปรีดา อัครจันทโชติ. สัมภาษณ์, 6 กุมภาพันธ์ 2561.

มานพ มีจำรัส. สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2561.

ขรรณู จิราลักษ์ม. สัมภาษณ์, 20 กุมภาพันธ์ 2561.

ศรีสวัสดิ์ วงศ์สมเพ็ชร. สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ 2561.

หลักเขต วลีชาติ. สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2561.

องอาจ หาญชนะวงษ์. สัมภาษณ์, 27 กุมภาพันธ์ 2561.

ภาคผนวก ก.

ตารางสรุปข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง

1. สื่อละครเวที จำนวน 10 เรื่อง

เรื่อง ที่	ชื่อเรื่อง	ค่าย / ผู้อำนวยการผลิต	ปีที่ เผยแพร่	ตัวละครหลัก
1	เด็กชายชั่วคราว เด็กสาวชั่วคืน	คณะละคร มรดกใหม่	2548	1. เมียงแก่ (ตัวเอกชาย) ชีวิตล้มเหลว เป็นหนี้เป็นสิน จนธนาคารจะมายึดบ้าน ครอบครัวลูกเมียลำบากจึงต้องการย้อนอดีตกลับไปแก้ไขความผิดพลาดที่ผ่านมาของตัวเอง 2. เมียงเด็ก (ตัวเอกชาย) วัยรุ่นที่เกเร โดดเรียน หัวคื้อ คิดว่าพ่อแม่ไม่รัก ไม่สนใจ กินเหล้า สูบบุหรี่ เสพยา มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ติดเพื่อน คบเพื่อนไม่ดีจึงพากันไปค้ายาเสพติดจนทำให้ชีวิตมีแต่เสื่อมลง 3. พลอย (ตัวเอกหญิง) เด็กตั้งใจเรียน พยายามตามเมียงให้มาเรียน ดิวหนังสือให้ พลอยเป็นแฟนกับเมียง แอบมีความสัมพันธ์กันจนท้องต่างๆ ที่อยู่ในวัยเรียนตัดสินใจไม่ทำแท้ง เมื่อคลอดลูกแล้วก็กลับไปเรียนต่อ และย้ายมาอยู่ด้วยกันกับเมียง 4. พระเจ้า (ตัวเอกชาย) สิ่งสูงสุดที่รับรู้ทุกอย่าง

2	ร่ายพระไตรปิฎก 2 ปฏิจจนูปบาท	ภัทราวดีเรียวเตอร์	2545	1. เจ้านาย (ตัวเอกหญิง) ผู้หญิงที่ชอบถามกระจกว่าใครงามเลิศในปฐพี แล้วกระจกตอบว่าตัวเอง เป็นคนยี่ดิดิดในคำสรรเสริญเยินยอ หลงตัวเอง คือ 2. เด็กวัยรุ่น (ตัวเอกชาย) ติดยา ทำทุกอย่างให้ได้เงินมาซื้อยาเสพติด 3. ป้าแม่ค้า (ตัวเอกหญิง) เล็งเห็นประโยชน์ของการรู้จักคิด คิดดี และอยากให้วัยรุ่นที่มาจีได้มีสติและคิดดี ไม่ก่อความเดือดร้อนให้ตัวเองและผู้อื่น 4. นางงาม 3 คน (ตัวเอกหญิง) เป็นพวกปากหวานกันเปรี้ยว ยี่ดิดิดยศตำแหน่ง 5. คุณสำคัญ (ตัวเอกชาย) ชายที่เฝ้าจนอวัยวะเพศตัวเองทิ้งเพราะไม่สามารถมีลูกได้ 6. คุณกฤษณ์ (ตัวเอกชาย) ชายที่ไล่ฆ่าเมียเพราะคิดไปเองว่าเมียมีชู้ 7. คุณเมย์ (ตัวเอกหญิง) ผู้หญิงที่เป็นทุกข์เพราะคนอื่นว่าอ้วน
3	เวสสันดร ตอนชูชกผู้หวังดี	คณะละคร มรดกใหม่	2552	1. พระเวสสันดร (ตัวเอกชาย) เป็นผู้ให้ แต่ยังมีอารมณ์ความรู้สึก รัก โกรธ ถึงเลในความคิดว่าจะนำพาตัวเองไปสู่การพ้นทุกข์คือ นิพพาน หรือยี่ดิดิดกับรักโลกโกรธหลง แต่สุดท้ายก็เลือกทำตามหน้าที่ คือต้องนำพาสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ จึงเลือกที่จะให้ 2 กุมารแก่ชูชก 2. ชูชก (ตัวเอกชาย) พราหมณ์เตารูปร่างหน้าตาอัปลักษณ์มาก แต่ประสงค์ดี อยากให้พระเวสสันดรละกิเลส ละสิ่งที่ผูกพันยี่ดิดิด คือ 2 กุมาร และต้องการให้บำเพ็ญทานบารมีได้สำเร็จ ชูชกเป็นคนที่ยึดเมื่อย

				มาก กลัวเมียลำบากจึงคั่นคั่นมาขอ 2 กุมภาพันธ์ ตามความปรารถนาของเมีย 3. มัทรี (ตัวเอกหญิง) เมียของพระเวสสันดร ประณิบัติพระสวามี อย่างดี เป็นแม่ที่รักลูกมาก เลี้ยงดูเอาใจใส่ลูก และมัทรีคิดว่าบางทีทำดีก็ไม่ได้ดี ให้ช่างก็ถูก เนรเทศจากเมือง, ถ้าจะนิพพานแล้วต้องทำร้ายลูก เมีย รวมถึงทำร้ายจิตใจของพระเวสสันดรเองแล้ว จะมีประโยชน์อะไร 4. อมิตดา (ตัวเอกหญิง) เมียของชูชก ประณิบัติผัวดี แต่ถูกเมียบ้านอื่น อิจฉาเกลียดชัง เพราะพวกนางเมียบ้านอื่นถูกผัวตี สาเหตุเพราะไม่ยอมดูแลผัวให้ดี ๆ เหมือนนาง อมิตดา นางอมิตดาจึงต้องการค้นหาสามีมาเป็น คนรับใช้ เมื่อชูชกมีจิตใจที่ไม่มั่นคงในการไปขอ 2 กุมภาพันธ์
4	สันดานกา	B-Floor Theatre	2552	1. อลัชชี (ตัวเอกชาย) ชายหัวโล้น จำนวน 4 คน มีลักษณะตลก ไม่สำรวม ชอบหลอกลวง กลุ่มหลงกิเลสและวัตถุ
5	เกิด-ดับ	คณะละคร 8x8	2554 , 2555	1. สมภพ (ตัวเอกชาย) พนักงานธนาคาร แต่งงานแล้ว มีภรรยาท้อง 5 เดือน เป็นคนให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ โดยเฉพาะกับคนรัก เป็นคนช่างคิด คิดว่าตัวเองเลือกได้ว่าอยากลืมหรือจำ, จะไปเกิด หรือไม่, คิดว่านรกสวรรค์ไม่มีจริง 2. ยาย ทำหน้าที่รินน้ำชาให้ดวงวิญญาณเพื่อให้ดื่มแล้ว ลืมอดีตชาติแล้วเดินข้ามสะพานเพื่อ ไปเกิดใหม่ นิสสัยของยายคือใจเย็น ถ้าดวงวิญญาณไหนไม่ อยากกินน้ำชาก็ไม่บังคับ เพียงพุดโน้มน้าวใจ เท่านั้น

6	คอบุณปุณ	คณะศิลปกรรม ศาสตร์ มรภ. สวนสุนันทา	2555	1. คุษฎี (ตัวเอกชาย) มีลักษณะช่างคิด ตั้งคำถาม --เปรียบเทียบเหมือนจิตใจของมนุษย์ -- มีโรคประจำตัวคือไส้เลื่อน ชอบเล่นกับหมวก มีความทุกข์ อยากไปจากที่ที่อยู่นี้ แต่ก็ไปไม่ได้ รอคอย มีความสัมพันธ์แบบผูกติดอยู่กับเพื่อนรัก (ก้องเกียรติ) 2. ก้องเกียรติ (ตัวเอกชาย) มีลักษณะหุ่นห่านพลันเล่น ไม่ชอบคิดแบบคุษฎี --เปรียบเทียบเหมือนกายของมนุษย์ -- หมกมุ่นอยู่กับการใส่รองเท้าที่ไม่เข้ากับเท้าตัวเอง มีความทุกข์ อยากไปจากที่ที่อยู่นี้ แต่ก็ไปไม่ได้ รอคอย มีความสัมพันธ์แบบผูกติดอยู่กับเพื่อนรัก (คุษฎี) 3. ปารมี (ตัวเอกชาย) ตัวแทนของคนมีฐานะ เจ้ายศเจ้าอย่าง ช่างพิธีรีตอง กดขี่คนที่ต่ำกว่า แต่ก็มี ความทุกข์ เป็นเจ้านายของบุญโชค 4. บุญโชค (ตัวเอกชาย) มีลักษณะต่างๆ คล้ายพระ (พุทธเจ้า) เป็นทาสของปารมี แต่ไม่เคยทำตามที่เขาสั่ง จะต้องสั่งถึง 3 ครั้งจึงจะทำถูกต้อง ไม่เคยพูดยกเว้นตอนคิดเสียดัง ดูสงบนิ่ง และมีความทุกข์ 5. ชายชรา มีลักษณะเหมือนผู้รู้ สงบนิ่ง ตอบคำถาม ไม่กระจ่าง แต่เหมือนมีความหมายซ่อนอยู่ ทำงานให้คอบุณปุณ 6. คอบุณปุณ ตัวละครที่ถูกกล่าวถึงในเรื่องตลอดเวลา แต่ไม่เคยปรากฏตัว และไม่มีใครรู้ว่าเขาเป็นใคร มีลักษณะอย่างไร

7	พุทธะราชา เดอะมิวสิกัล	กรุงเทพมหานคร และ สสส.	2555- 2556	1. เจ้าชายสิทธัตถะ / พระพุทธเจ้า (ตัวเอกชาย) เป็นผู้ใฝ่รู้ ชอบตั้งคำถาม มีเมตตา มีความเพียร 2. เจ้าหญิงพิมพา (ตัวเอกหญิง) มาตามสัญญาที่ขอตามมาทุกภพทุกชาติ ดังคำ สัญญาที่เกิดขึ้นในชาติก่อนๆ ณ เมืองทิวาปาตี 3. พญามาร (ตัวโกงชาย) หัวหน้าเหล่ามารที่ส่งลูกน้องมาก่อวนการ บำเพ็ญของพระพุทธเจ้าด้วยรูป รส กลิ่น เสียง
8	ลิทธารณะ	New Theatre	2556	1. ลิทธารณะ (ตัวเอกชาย) เป็นที่รักของทุกคน เป็นคนช่างคิด ช่างสงสัย เขา สงสัยคำที่อาจารย์สอน สงสัยในพิธีกรรมต่างๆ เขามีเป้าหมายคือ ขจัดอึดตา หาคความสงบจากจิต ที่ว่าง 2. โควินทะ (ตัวเอกชาย) เพื่อนที่สนิทกับลิทธารณะตั้งแต่เด็ก เชื่อกัมภีร์ที่ สอนต่อๆ กันมา ชอบปลื้มคน ตอนแรกอยากตาม รอยลิทธารณะ ต่อมาเชื่อพราหมณ์ สมณะ ท่าน โคตมะ 3. กมลลา (ตัวเอกหญิง) หญิงงามเมืองชื่อดัง สวย ฉลาด รู้จักพูด ช่วงหลังไฝธรรมะ ตอนหลังมอบสวนสำราญให้ เป็นสถานปฏิบัติธรรมของเหล่าสาวกของ ท่านโคตมะ 4. อมิตา (ตัวเอกหญิง) ชอบสนทนา ตั้งคำถามกับลิทธารณะ
9	จิตตากับนคร	สสส.	2557	1. นคร จิตบำเพ็ญ (ตัวเอกชาย) ชายหนุ่ม อายุ 27 ปี แต่งงานแล้ว ทำงานเป็น เจ้าหน้าที่ฝ่ายการตลาดเป็นคนรักแฟนมากและ อยากให้อยู่ด้วยกันตลอดไป คนอื่นมักมองว่าเขา เฉื่อยเนือย แต่เขารู้สึกว่าตัวเองกระตือรือร้น

				2. จิตตา (ตัวเอกหญิง) แฟนสาวของนคร รักและหวงแฟนมาก บางครั้งพ่ายแพ้ต่อกิเลส คิดฟุ้งซ่าน หึงหวงนคร ใจร้อน แต่ชอบอ่านหนังสือธรรมะของท่านพุทธทาส เรื่องจิตตนคร หลังจากเธอฝึกสติและสวดมนต์จึงเท่าทัน ความรู้สึกของตัวเองได้ดีขึ้น
10	กิสา	คณะศิลปกรรม ศาสตร์ ม.ขอนแก่น	2558	1. กิสา (ตัวเอกหญิง) รูปร่างผอม เป็นคนเงิบๆ ไม่มีปากไม่มีเสียง และมักเศร้า ต้องคอยปรนนิบัติรับใช้สามี รวมถึงพ่อแม่และน้องสาวของสามีด้วย เมื่อมีลูกชาย ชีวิตดีขึ้น ได้รับการเอาใจ แต่เมื่อลูกจะตายก็เสียใจมากเพราะรักลูก ประกอบกับถ้าลูกตายก็ต้องกลับไปเป็นนางทาสเหมือนเดิม 2. ไพที (ตัวเอกชาย) สามีของกิสา เป็นชายหนุ่มผิวพรรณดี เป็นลูกชายเศรษฐี แต่งตัวหรูหราประณีต ชอบบริโภคนา ทาเรือนเอาจ่าย 3. เวฬุ (ตัวเอกชาย) ลูกชายของกิสากับนายไพที เป็นเด็กเลี้ยงง่าย กินเก่ง นอนเก่ง โตเร็ว พ่อและแม่รักมาก

2. สื่อละครโทรทัศน์ จำนวน 10 เรื่อง

เรื่อง ที่	ชื่อเรื่อง	ค่าย / ผู้อำนวยการผลิต	ปีที่ เผยแพร่	ตัวละครหลัก
1	ฟ้ามีตา	บริษัท ไอคอน เอ็กซ์ จำกัด (อดีต) คาราวีดีโอ (ปัจจุบัน)	2550- ปัจจุบัน	ตอน วัวขาวหางดำ 1. อัมพร (ตัวเอกหญิง) อาศัยอยู่กับแม่และสามีคือ คร.ชาตรี คิดว่าสามีรัก ตัวเองมาก อัมพรเป็นคนชอบสอดรู้สอดเห็น คิดเองเออเอง แล้วนำเรื่องของเพื่อนบ้าน เพื่อนสนิท ไปนินทาว่าร้าย 2. คร.ชาตรี (ตัวเอกชาย) สามีของอัมพร เป็นคนที่ทำงานหาเงินเข้าบ้านอยู่ คนเดียว มักต้องไปสัมมนาที่ต่างจังหวัด รักอัมพรและเดือนเธอไม่ให้มองแต่ข้อผิดพลาด ของคนอื่น แต่ไม่มองตัวเอง เหมือนวัวขาว หางดำ
2	บันทึกกรรม	บริษัทมายน์แอท เวิร์คส์ จำกัด	2552- 2559	ตอน วันละแสน 1. เกี่ยม (ตัวเอกชาย) อภิมหาเศรษฐีเขาเป้ มั่นใจในตัวเองสูง ชอบวางอำนาจบาตรใหญ่ ชอบใช้ความรุนแรง ลงไม้ลงมือกับลูกน้อง 2. ปู่ (ตัวเอกชาย) ชายแก่ใจดี สมถะ แท้จริงเป็นเจ้าที่ที่ปกป้อง ผืนป่า
3	ชุมชนนิมนต์ขี้ม	บริษัทโฮมรัน เอ็นเทอร์ เทนเมนต์ จำกัด	2553- 2558	1. หลวงพี่พอเพียง (ตัวเอกชาย) พระหนุ่ม เทศน์ได้คมคายและเข้าถึงจิตใจของ ชาวบ้านทุกยุค เกร่งเรื่องการฝึกสมาธิ และนำเณร ที่วัดคลองพุทธในยุคปัจจุบันฝึกสมาธิเป็นประจำ 2. เณรธีร์ (ตัวเอกชาย)

				อ่อนน้อม ใจเย็น ใช้ปัญญาแก้ไขปัญหา 3. เนรป็น (ตัวเอกชาย) นิสัยกวนๆ เมื่อก่อนเป็นเด็กชน แม่จึงให้มาบวช เป็นพระที่ไม่เคร่งครัดนัก แต่ การที่สนใจโลก ทันสมัย สามารถประยุกต์ใช้ สอนชาวบ้านได้ดี, ชอบนิทานหลวงตา เจ้าอาวาสว่ระเบียบจัด
4	ละครชีวิตจริง ชุด 84000	บริษัทกันตนา กรุ๊ป จำกัด (มหาชน)	2553	ตอน พญานาค 1. ทิพวัลย์ (ตัวเอกหญิง) เจ้าของร้านค้า มีความผูกพันกับงู และต้อง ประสบเรื่องราวลึกลับที่เกิดขึ้นกับลูกชาย
5	กรรมลิขิต	บริษัทกันตนา กรุ๊ป จำกัด (มหาชน)	2553	ตอน โรคกรรม 1. ศุภิตา (ตัวเอกหญิง) ลูกแม่ค้า ฐานะยากจน ขยันช่วยพ่อแม่ ทำมาหากิน ตอนเด็กๆ รู้สึกกลัวตอนที่พ่อฆ่าไก่
6	ตัดหางปล่อยวัด เดอะซีรีส์	บริษัทมายน์แอท เวิร์คส์ จำกัด	2554	1. หลวงพ่อ (ตัวเอกชาย) พระหนุ่ม ชอบแสดงธรรมให้แก่เด็กวัดและ ชาวบ้านในชุมชน เป็นที่เคารพของชาวบ้าน ชอบ ช่วยเหลือชาวบ้าน มีเมตตา ให้อภัยคนที่ทำผิด 2. จอรัจ (ตัวเอกชาย) วัยรุ่น ชอบฟังสัवादรูปรกราฟิ์ดีบนกำแพงเป็น ชีวิตจิตใจ เป็นเด็กกวนๆ ดิสต์ๆ คีร์ร้น ใฝ่ฝัน อยากวาดกราฟิ์ดีบนผนังโบสถ์ 3. แยม (ตัวเอกหญิง) สาวแก่น ที่บ้านเปิดร้านขายขนม ชอบใส่บาตร คุณเคยกับพระ ชอบจอร์จ

7	หลวงตามหาชน	บริษัท ทีวี ชั่นเคอร์ จำกัด (มหาชน)	2555	1. หลวงตามบุญ (ตัวเอกชาย) หลวงตามณะ ใจเย็น มีความคิดสร้างสรรค์ และ ใส่ใจชาวบ้าน ใกล้ชิดชุมชน 2. หมอฉัตรชัย (ตัวเอกชาย) รื้อยตำรวจฉัตรชัย เพิ่งมารับตำแหน่งใหม่ที่ หมู่บ้านทุ่งกระทิง เคยเป็นเด็กวัด มาขอรับใช้ หลวงตา และเป็นไม้เบื่อไม้เมากับผู้ใหญ่ทับทิม 3. ผู้ใหญ่ทับทิม (ตัวเอกหญิง) สาวแก่น ได้รับตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านต่อจากพ่อ ชาวบ้านนับถือ ไม่ถูกกับหมอฉัตร 4. นายก อบต. สมบัติ (ตัวร้ายชาย) ชื่อเดิมคือ เม้ง เป็นนายก อบต. คอร์รัปชันโครงการต่างๆ ที่พัฒนาหมู่บ้านจึงไม่ ถูกกับผู้ใหญ่ทับทิม และยังเปิดบ่อนวิ่งด้วย สมบัติมีหลานชายชื่อ เล้ง เขาต้องการให้เล้งกำจัด ทับทิม เล้งจะได้ขึ้นเป็นผู้ใหญ่บ้านแทน
8	สีล 5 คนกล้าทำธรรม	บริษัท โพลีพลัส เอ็นเตอร์ เทนเมนต์ จำกัด	2555	1. สีล (ตัวเอกชาย) zeal 5 หรือเบอร์ 5 เป็นคนช่างสังเกต อ่อนโยน จิตใจดี เคยช่วยเพื่อนจนตัวเองเกือบจมน้ำตาย ได้รับโอกาสให้มีชีวิตต่อไปและพลังพิเศษเห็น วิญญูณเพื่อช่วยเหลือให้พบสิ่งดีงาม เป็นคนที่ คลั่งคลายคดีได้มากที่สุดคนในหน่วย zeal 2. ผู้กองยูซ่า (ตัวเอกหญิง) หัวหน้าหน่วย zeal รับคำสั่งจากหน่วยเหนือเพื่อ คลั่งคลายคดีต่างๆ เป็นคนลุยๆ ต่อสู้ร่วมกับ ลูกน้อง เป็นที่รักของลูกน้อง และชอบสีล
9	ละครกรรม นำชีวิต	บริษัท เทน เทเลมาร์เก็ต จำกัด	2555	ตอน รคน้ำสังข์หลังน้ำศพ 1. ู๊ (ตัวเอกชาย) ชายหนุ่มเป็นคนต่างจังหวัด ทำงานในโรงงาน ลุ่มหลงกับความสวยและมารยาของผู้หญิง ทุ่มเท เงินทองให้จนหมดตัว

				2. สัมจิ๊ด (ตัวเอกหญิง) สาวสวยทำงานในโรงงาน มั่นใจในความสวยของตัวเอง นิสัยชอบโกหกหลอกลวงผู้ชายเพื่อขอเงิน คิดว่าคนที่มาหลงเชื่อตนคือคนโง่ใช้ชีวิตด้วยความประมาทจนทำให้พบจุดจบจากสิ่งที่ตนเองก่อไว้
10	ณรรจำ	บริษัท เซ็นส์ เอนเตอร์เทนเมนต์ จำกัด	2556	1. หลวงพ่อ (ตัวเอกชาย) พระผู้ส่มณะ สอนหลักธรรมให้ชาวบ้านและณรร 2. ณรรเพชร / ณรรจำ (ตัวเอกชาย) ณรรที่ไฟเรียนรู้และสติปัญญาดี มีน้ำใจ 3. หมอเดี๋ยว (ตัวเอกชาย) หมอหนุ่มในหมู่บ้าน ทำงานที่อนามัย ชอบเพียงฟ้า แต่ก็ชอบแก๊งแซวๆ บางครั้งติดตามณรรตอนบิณฑบาต 4. เพียงฟ้า (ตัวเอกหญิง) ลูกสาวเียใช้กับป้าณี เป็นครู

3. สื่อภาพยนตร์ จำนวน 10 เรื่อง

เรื่อง ที่	ชื่อเรื่อง	ค่าย / ผู้อำนวยการผลิต	ปีที่ เผยแพร่	ตัวละครหลัก
1	มากับพระ	พระนครฟิลม์	2549	1. เนรเล็ก (ตัวเอกชาย) เป็นลูกคนรวย พ่อตามใจ ให้บวชเพราะมีเคราะห์ ก่อนข้างยี้ดติดกับความสบาย จะมาอยู่วัดป่าบน ภูเขาแต่พ่อให้อาของ เครื่องใช้ไฟฟ้า ต่างๆ มาเยอะมาก เนรเล็กไม่ค่อยรู้เรื่องการ ปฏิบัติตัวของพระ ชอบเล่นจนตามประสาเด็ก แต่ก็เป็นคนที่สอนได้ ฟังได้ คนที่อบรมเนรเล็ก คือ หลวงพิสิทธ์ เจ้าอาวาสวัดทองพันชั่ง 2. หลวงพิสิทธ์ (ตัวเอกชาย) พระหนุ่ม เจ้าอาวาสวัดทองพันชั่ง จัดการเรื่อง ต่างๆ ในวัด เป็นพระที่สมณะ เครื่องมือการ ปฏิบัติธรรม สอนธรรมะให้เณรและชาวบ้าน สั่งสอนและชี้แนะเมื่อเณรไม่สำรวม ก่อนข้างดู คนออกว่าคนไหนพร้อมที่จะบวชหรือแค่ต้องการ หนีทุกข์ เช่นตอนที่พลมาขอบวช แต่หลวงพิยัง ไม่บวชให้ (นาที่ที่ 26) นอกจากนี้ หลวงพิ สิทธ์ยังเป็นพระนักพัฒนา ชักชวนชาวบ้านให้ใช้ ปุ๋ยหมัก บวชป่า เป็นต้น หลวงพิสิทธ์มาบวช เพราะศรัทธาในคำสอนของพระพุทธองค์และ อยากเผยแพร่คำสอนให้ชาวบ้านบนดอย แต่ บางครั้งก็มีเพลิงพลั่วคือเกิดการ ยี้ดติดหรือ โกรธเมื่อมีผู้จะมาทำลายวัด แต่สุดท้ายก็สามารถปล่อยวางได้

				3. พล (ตัวเอกชาย) ชายหนุ่มที่ปัญหาชีวิตรุมเร้า บ้านถูกธนาคารยึด แพนทิง โดนไล่่ออก มักคิดว่าตัวเองเป็นตัวช่วย ลงรถไฟมาแบบไร้จุดหมายปลายทาง เป็นคนมีน้ำใจและเป็นสุภาพบุรุษ ช่วยแดงโมที่กำลังเมาด้วยความบริสุทธิ์ใจ ช่วยสอนหนังสือเด็กชาวเขา ช่วยหลวงพิสิทธิ์ทำเกษตรอินทรีย์และแนะนำชาวบ้านให้ใช้ปุ๋ยชีวภาพแทนปุ๋ยเคมี 4. แดงโม (ตัวเอกหญิง) ลูกสาวก้านนยศ ออกหักมาจากกรุงเทพฯ จี๋เหล้า ชอบหาเรื่องทะเลาะกับชาวบ้าน สร้างปัญหาให้พลตลอด รักเด็ก ชอบสอนหนังสือ ชอบทำบุญ (บริจาคผ้าห่ม) ไม่ชอบที่พ่อชอบหาผู้หญิง และไม่บ้าเงินเหมือนพ่อ 5. ก้านนยศ (ตัวโกงชาย) พ่อของแดงโม อยากให้ลูกแต่งงานกับคนรวย ทำทุกอย่างได้เพื่อเงิน เช่น นำของบริจาคไปขาย ปล่อยสินเชื่อให้ชาวบ้านซื้อยาฆ่าแมลง ปุ๋ยเคมี ไล่พระ ขูดโบสถ์หาทอง
2	พระพุทธเจ้า (The Life of Buddha)	Media Standard Co., Ltd.	2550	1. เจ้าชายสิทธัตถะ / พระพุทธเจ้า (ตัวเอกชาย) พระโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะและพระมเหสีสิริมหามายา ประสูติที่สวนลุมพินีวัน เป็นเจ้าชายที่รูปงาม จิตใจดี มีเมตตาต่อสัตว์ ไม่ถูกกับเจ้าชายเทวทัตเพราะเจ้าชายสิทธัตถะต้องการช่วยชีวิตหงส์ที่ถูกเจ้าชายเทวทัตยิง หลังจากที่ประสบคนแก่ เจ็บ ตาย เจ้าชายสิทธัตถะก็ไม่อยากเป็นกษัตริย์แล้ว อยากเป็นพระพุทธเจ้าเพื่อช่วยผู้อื่นให้พ้นทุกข์ ท่านเป็นผู้ที่มีความวิริยะอุตสาหะมาก ทรมาณกายเสวยทุกขเวทนาอยู่เกือบ 6 ปี เพราะตอนแรกคิดว่าเป็นทางดับทุกข์ เมื่อตรัสรู้แล้วก็ทรงมีพระเมตตาอยากให้ผู้อื่นได้รู้และได้

				พันทุกเข้าไปด้วย 2. พญามาร (ตัวโกงชาย) คอยขัดขวางการปฏิบัติธรรมของพระพุทธเจ้าตลอด ทั้งเกณฑ์ไพรพลมารมาจะทำอันตราย ส่งลูกสาวทั้งสามมายั่ววนแต่ก็ไม่สำเร็จ, พญามารเป็นผู้ทูลเชิญให้พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน 3. พระเทวทัต (ตัวโกงชาย) เมื่อเป็นเจ้าชายก็ไม่ถูกกับเจ้าชายสิทธัตถะ เมื่อบวชแล้วก็คิดทำร้ายพระพุทธเจ้าด้วยวิธีการต่างๆ เป็นคนเจ้าอุบายและอาฆาตแค้น แต่ก็ทำอะไรพระพุทธเจ้าไม่ได้ สุดท้ายถูกรัณสีสุบต้องไปใช้กรรมในนรกอเวจี
3	หลวงพี่กับผีนุน	สหมงคลฟิล์ม	2552	1. สมชาย / เสือ / พระเสือ (ตัวเอกชาย) ก่อนบวชเป็นคนกะล่อน หลอกลวง ทำทุกอย่างได้เพื่อผลประโยชน์ เอาตัวรอดเก่ง หลังบวชกลายเป็นที่พึงพอใจให้แก่ชาวบ้านที่โดนผีหลอก เริ่มเปลี่ยนความคิดและนิสัย ไม่สีกตอนที่ชาวบ้านเดือดร้อน และหลังสีกเลิกทำตัวกะล่อน ตั้งใจจะดูแลแม่และสร้างครอบครัว 2. จำปีเอกกษัตริย์ (ตัวเอกชาย) ตำรวจที่เป็นสายลับคดีของเสือ คอยจับตาดูพฤติกรรมของเสือ สุดท้ายให้โอกาสเสือโดยไม่เข้าจับกุมหลังจากที่เสือสีกแล้ว 3. แม่ปรีก (ตัวเอกหญิง) เจ้าของตลาด จอมงก เก็บค่าเช่าแผงแม่ค้าโดยไม่ประนีประนอม บ้านอยู่ติดกับวัดแต่โกรธพระที่ไม่ยอมบวชให้ลูกชายของแก แม่ปรีกมักพูดดูถูกพระ เช่น ใส่บาตรทำไมเปลือง, พระกินแล้วก็นอน, เรียกพระว่า “หัวโล้น”

				4. กู้กไก่ (ตัวเอกหญิง) น้องสาวของต้องซึ่งเป็นเพื่อนรุ่นเดียวกับเสือ บ้านอยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน ทำงานเป็นเจ้าหน้าที่ อนามัย ดูแลแม่ของเสือ เป็นผู้หญิงที่เลิกรู้สึก ชอบ
4	9 วัด	Oriental Eyes	2553	1. ฉัฐ (ตัวเอกชาย) ไม่สนิทกับแม่ รู้สึกว่าแม่หวัโบราณและน่าเบื่อ ไม่เชื่อเรื่องทำบุญไหว้พระและเรื่องกรรม ชอบพูดจาตลกกับหลวงพี่จนคือพระสุจิตโต เป็นคนใจร้อน โทสะแรง พยายามเอาคืนแก๊งค์ วัยรุ่นที่มาปาหินใส่รถของเขา 2. ปูน (ตัวเอกหญิง) สาวเปรี้ยวที่คิดว่าชีวิตตัวเองเหลวแหลกมาเยอะ ปิดบังแฟนเรื่องที่ตัวเองท้องและปูนคิดจะทำแท้ง แต่สุดท้ายก็ตัดสินใจไม่ทำแท้ง เพราะไม่อยากฆ่า ลูกตัวเอง เหมือนชาติก่อนที่ตัวเองเป็นเด็กผู้ชายที่ โดนแม่ล่อลโซไว้กับเสาจนตาย เป็นคนชอบทำบุญไหว้พระ มีความเมตตากับ สัตว์ 3. พระสุจิตโต (ตัวเอกชาย) ลูกชายที่แท้จริงของนิคยา ถูกนำไปทิ้งไว้ให้พระ เลี้ยงตั้งแต่เป็นทารก โตมาก็ได้บวช เป็นพระที่ใจ เย็น ไม่ถือโทษโกรธคนที่พูดจาจนตลอด และ ชอบชวนให้ฉัฐไหว้พระ พระสุจิตโตมีญาณเห็น ผีได้
5	นมัสเตอินเดีย ส่งเกรียน ไปเรียนพุทธ	ได้รับทุน สนับสนุนจาก โครงการ ไทยเข้มแข็ง	2555	1. เอ็ม (ตัวเอกชาย) เป็นคนมั่นใจในตัวเอง ก่อนข้างสุดชั่ว ชอบแบ่ง สรรพล้างออกเป็นสิ่งที่เขาชอบกับไม่ชอบ อยาก ได้กับไม่อยากได้ อหยาศัยดี มีน้ำใจ เชื่อหมอดู คิดว่ามาตามรอยพระพุทธเจ้าแล้วจะได้บุญมาก โดยไม่รู้ว่าบุญคืออะไร ช่างคิด ตั้งคำถามว่า

			ความสุขที่แท้จริงคืออะไร และชอบถามคนอื่นว่าทำไมถึงมาอินเดีย สนใจธรรมะพอสมควร และศึกษาพุทธประวัติเพิ่มเติมเพื่อนำมาคุยกับสาวยูโกะที่มีความสนใจในเรื่องนี้ ตอนท้าย ๆ เริ่มคิดว่าโลกไม่ได้เป็นของเรา ไม่มีอะไรได้ดังใจเราทั้งหมด 2. ยูโกะ (ตัวเอกหญิง) สาวญี่ปุ่น ไม่ค่อยชอบเล่าเรื่องตัวเองเท่าไร ชอบอ่านหนังสือ ทำงานเป็นบรรณารักษ์ที่ญี่ปุ่น สนใจธรรมะมาก โดยเฉพาะเรื่องตัวกู ของกู เดินทางมาแสวงบุญที่อินเดียเพียงคนเดียว เป็นคนกินง่ายอยู่ง่าย สบายๆ ลุยๆ คอยดูแลเอ็มตอนที่เกี่ยวข้องกัน เธอศึกษาพุทธศาสนาเพื่อหาคำตอบของคำถามที่ยังไม่เข้าใจ และอยากมาไหว้สังเวชนียสถาน 3. เจน (ตัวเอกชาย) หนุ่มไทย อายุ 30 ปี หน้าตาคมเข้ม รวย ไม่อยากรับช่วงกิจการที่บ้าน หลังเรียนจบจึงออกเผชิญโลกกว้าง เขาทำมาแล้วหลายอาชีพ เช่น ผู้กำกับ MV บาร์เทนเดอร์ พนักงานเสิร์ฟ ช่างภาพ หนังสือไป เขาเคยตื่นมาเห็นผู้หญิง 2 คนที่นอนด้วยกัน เครื่องสำอางค์เต็มหน้า จึงรู้สึกทึ่งว่าชีวิตวุ่นวายและวุ่นเวียน รู้สึกอยากแสวงหาว่าชีวิตต้องมีอะไรมากกว่านี้ จึงตัดสินใจมาอินเดีย เจนชอบนั่งสมาธิ อ่านหนังสือธรรมะและมีความรู้เรื่องธรรมะดีพอสมควร เช่น การเกิดเป็นทุกข์, การรับรู้เกิดจาก ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ, ตัณหา เป็นต้น

6	นมัสเต จ๊ะเอ๋ บ้ายบาย	โครงการบวช พุทธสาวิกา สองแผ่นดิน โดยเสถียร ธรรมสถาน	2556	1. พลอย (ตัวเอกหญิง) ครีเอทีฟสาวเปรี้ยว มั่นใจในตัวเอง ขาววิน ทำงาน มีประสบการณ์มาก แต่กำลังโดนคลื่นรุ่มใหม่มา แทนที่ เหมือนอย่างที่ว่าเองเคยทำกับคนรุ่นก่อน เมื่อมาอินเดียแรกๆ ยังไม่ค่อยเรียบร้อย จะสูบ บุหรี่ในวัด ตบยุงในวัด และรู้สึกเบื่อ ต่อต้านคนที่ พูดด้วยความหวังดีอย่างพี่บั้ง อยู่อินเดียสักพักเริ่ม สนิทกับจีจ๊ะเอ๋ คอยดูแลพี่น้องที่ป่วยระหว่างการ เดินทาง เมื่อกลับประเทศไทยนิสัยเปลี่ยน ใจเย็น ไม่เหวี่ยงวิน มีสติมากขึ้น 2. เด็กหญิงจีจ๊ะเอ๋ / แม่ชื่อน้อย (ตัวเอกหญิง) เด็กหญิงน่ารัก สดใส ก่อนบวชจะกวนๆ หน่อย ชอบแซวพลอย อยากบวช คิดว่ามีโอกาสควรรีบ บวช มีความรู้เรื่องพุทธประวัติ ช่างซักถาม เดินทางมาคนเดียวจึงสนิทกับพลอย แนะนำพลอยในสิ่งดี ๆ และให้ปล่อยวางเพราะ คนเรามีขึ้นมีลง และทุกคนต้องตาย ระหว่าง เดินทางแม่ชื่อน้อยมีอาการป่วย ต้องกินยา และ หมอบอกให้พลอยช่วยดูแล ตลอดเวลาที่อยู่ ด้วยกันแม่ชื่อน้อยไม่เคยบอกพลอยเลยว่าตัวเอง กำลังจะตาย
7	เอวังฯ	โครงการสามเณร ปลูกปัญญาธรรม	2557	1. เด็กชายวิลเลียม (ตัวเอกชาย) เป็นลูกครึ่งไทย-อเมริกัน อายุ 7 ปี เขาสนใจศึกษา ธรรมะกับพระอาจารย์ และมีความคิดอยากบวช ไม่สึก ขณะอยู่กับพระอาจารย์เขาได้ฝึกเดิน จงกรม พระอาจารย์สอนให้สวดมนต์ก่อนนอน และก่อนกิน 2. พระอาจารย์ (ตัวเอกชาย) คอยสอนสิ่งต่างๆ และธรรมะแก่ วิลเลียม พระอาจารย์ตั้งใจว่าจะบวชไม่สึก ก่อนบวชมีภรรยา และได้ขอภรรยาแล้วว่าบวช

				ไม่สึก ซึ่งภรรยาได้เห็นชอบด้วย 3. เด็กชายบัณฑิต (ตัวเอกชาย) เด็กขวม้ง อายุ 11 ปี ถูกส่งตัวมาอาศัยอยู่ที่วัดตอนปิดเทอมเขาได้กลับไปเยี่ยมบ้านที่เขาไม่ได้กลับไปนานแล้ว
8	นะโม OK	พระนครฟิลม์	2557	1. พระสติฟ / นักฆ่าสมิธ (ตัวเอกชาย) ในช่วงแรกเป็นพระที่ไม่รู้กฎการปฏิบัติตัวของพระเลย จึงอับตึบ่อยๆ เช่น แตะตัวผู้หญิง กินหลังเพล ฯลฯ เป็นคนช่างสงสัย ช่างคิดช่างซักถาม ชาวบ้านชอบเพราะมีเหตุการณ์บังเอิญที่เกิดขึ้นเกี่ยวพันกับพระสติฟแล้วชาวบ้านนำไปตีเลขซื้อหวยแล้วถูกหวยตลอด ชาวบ้านจึงศรัทธาพระสติฟมาก เมื่ออยู่กับพระธีร์ เจ้าอาวาส พักหนึ่ง ได้รับการชี้แนะ คลายข้อสงสัยเรื่องธรรมะ การปฏิบัติธรรม พระสติฟก็เข้าถึงธรรมมากขึ้น พระสติฟมีความสามารถคือยิงปืนแม่นเพราะเป็นนักฆ่ามาก่อน 2. พระธีร์ / หลวงพ่อเจ้าอาวาส (ตัวเอกชาย) พี่ชายของนายพลคนหนึ่ง เป็นเจ้าอาวาสวัดเล็กๆ ใจดี มีเมตตา พอเพียง ไม่ละโมภ คอยสอนธรรมะและบทสวดต่างๆ ให้กับพระสติฟ ชอบสอนธรรมะให้พระลูกวัดและชาวบ้าน โดยเน้นไม่ให้ยึดติดกับเงิน วัตถุ แต่ให้ยึดที่แก่นคือคำสอนของพระพุทธเจ้า 3. เสี้ยถ้ง (ตัวเอกชาย) นักการเมืองท้องถิ่นผู้ละโมภ ชาวบ้านเกลียดเพราะชอบสร้างภาพ โกงกิน ปล้นยืมเงินกู๋โหด เสี้ยถ้งใช้ชีวิตอย่างหวาดกลัวเพราะโดนจดหมายขู่ฆ่า และถูกคนติดระเบิดปลอมไว้ใต้รองเท้า เขาจึงตัดสินใจปลอมตัวเป็นยาจกเพื่อหลบภัย เสี้ยถ้งสร้างวัตถุต่างๆ ถวายวัดแห่งนี้เป็นจำนวนมาก ไม่

				ค่อยให้เกียรติพระ เป็นคนรักลูกรักเมีย ตอนหลัง ยอมกลับตัวเพราะลูกเมีย
9	อาปัติ	สหมงคลฟิล์ม	2558	1. เนรชน (ตัวเอกชาย) ไม่เชื่อหรือศรัทธาในศาสนา บวชแล้วก็ยังแอบคุยกับแฟน สุบนุหรี กินเหล้า 2. ฝ้าย (ตัวเอกหญิง) สาววัยรุ่นในท้องถิ่นอาศัยอยู่กับยายยายสอน ความเชื่อเกี่ยวกับเปรตแต่ฝ้ายไม่เชื่อ เป็นคนคิดว่า ความรักเป็นสิ่งสำคัญในชีวิต ไม่ยกเว้นว่าจะเป็น คนธรรมดาหรือเป็นพระ ฝ้ายชอบพอกับเนรชน 3. หลวงพี่ทิน (ตัวเอกชาย) คนต่างถิ่นที่มาบวชวัดนี้ตั้งแต่เด็ก เป็นเพื่อนกับ ไอ้ไข่ลูกน้ำพิณ เป็นคนที่มีเรื่องความลับของพระ อาจารย์ที่มีความสัมพันธ์กับน้ำพิณ
10	Vanishing Point	ได้รับทุน สนับสนุนจาก ประเทศ เนเธอร์แลนด์	2558	1. เจ้าของโรงงานถุงยาง (ตัวเอกชาย) พ่อของหวาน ดูเป็นคนที่มึนอะไรในใจ พุดกับลูก เมียน้อยมาก ไม่สนใจญาติและไม่ค่อยมีญาติ ลอบมีความสัมพันธ์กับพนักงานบัญชีในบริษัท ของตัวเอง เป็นคนที่สนิทกับพระ มีน้ำใจ ขับรถไปส่งพระเวลาพระมีธุระ 2. หวาน (ตัวเอกหญิง) สาววัยรุ่น ลูกเจ้าของโรงงาน ไม่ค่อยได้คุยกับพ่อ แม่ บางครั้งถามเรื่องญาติๆ

ภาคผนวก ข.

บทสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับสื่อละครเวที สื่อละครโทรทัศน์ และสื่อภาพยนตร์

1. สื่อละครเวที

ละครเวที เรื่อง เด็กชายชั่วคราว เด็กสาวชั่วกิน, เวสสันดร ตอนซุชกผู้หวังดี

ผู้เขียนบทและผู้กำกับ : ฐานชน จันทรเรือง

วันที่สัมภาษณ์ : 28 กุมภาพันธ์ 2561

- ผู้วิจัย : วัตถุประสงค์ที่ทำละคร 2 เรื่องนี้คืออะไรคะ
- ฐานชน : เอาเรื่องไหนก่อนนะ
- ผู้วิจัย : เอาเรื่อง เด็กชายชั่วคราว เด็กสาวชั่วกิน ก่อนก็ได้ค่ะ
- ฐานชน : วัตถุประสงค์ก็คือ ตอนแรกเลือกทำระดับ ม.ปลาย เพราะเป็น ม.ปลายก็เลยต้องหาเป็นวิชาพุทธศาสนาที่เขาเรียนกันตอน ม.ปลาย เราก็เลือกหลักธรรมที่มันไม่เป็นคำสอน ไม่อยู่ในประเด็นหลัก หาหลักธรรมมุมอื่นที่เขาควรจะมี แต่ว่าไม่อยู่ในแบบเรียน ก็คือ กาลามสูตร เป้าหมายก็เพื่อให้เด็กได้รู้จักกาลามสูตร โดยเฉพาะเด็กกลุ่มเสี่ยง เด็กที่เริ่มสูบบุหรี่ เด็กที่เริ่มไปเที่ยวปาร์ตี้
- ผู้วิจัย : อันนี้คือเป็นมัธยมต้นหรือปลายคะ
- ฐานชน : มัธยมปลายครับ จริงๆ ก็ทั้งต้นทั้งปลายแหละ แต่เรื่องนี้น่าจะสัก 10 ปีได้แล้ว เพราะฉะนั้นเวลานั้นเสี่ยง มันเสี่ยงมากกว่ายุคนี้ ตรงที่ว่าไม่มีสื่ออื่นๆ มาให้เปรียบเทียบ โดยเฉพาะเรามุ่งตรงที่เด็กต่างจังหวัด เรามุ่งทั่วเด็กต่างจังหวัด เวลาเขารวมกลุ่มกันแล้วจะไปมั่วสุม เสียตัวกันจริงจังมากๆ ครับ
- ผู้วิจัย : อันนี้คือเด็กชายชั่วคราวฯ นะคะ แล้วอีกเรื่องหนึ่งคือเวสสันดร วัตถุประสงค์จะคล้ายๆ กันไหมคะ ก็จะเป็นกลุ่มเด็ก ม.ปลายเหมือนกัน
- ฐานชน : ใช่ๆ แต่ว่าอันนี้คือจะให้คิด ให้เด็กได้คิด ได้มองอีกมุมของพระเวสสันดร
- ผู้วิจัย : แสดงประมาณเรื่องละครี่รอบคะ พอจำได้ไหมคะ แດนานแล้วเนอะ
- ฐานชน : นับไม่ถ้วนครับ ทั้ง 2 เรื่องก็จะพัฒนาไปแล้วก็ยังแสดงอยู่จนถึงปัจจุบัน เด็กชายชั่วคราวฯ สักช่วง 4-5 ปีแรก ปีนั้นก็ 200-300 รอบ มันเดาไม่ถูก แล้วไปเล่นเมืองนอกก็มีอีกเวอร์ชันภาษาอังกฤษด้วย

ผู้วิจัย : หลักๆ ของเด็กชายชั่วคราวๆ ก็คือต้องการสื่อสารหลักกาลามสูตรให้กับเด็กวัยรุ่น

คุณฐานชน : ใช่ๆ

ผู้วิจัย : ส่วนเวสสันดรก็ต้องการเหมือนแบบให้มองดูของอย่างหนึ่ง เรามองได้หลายแง่ อย่างนี้ถูกไหมคะ

คุณฐานชน : จริงๆ มันอาจจะลึกไปสำหรับเด็ก แต่ก็ไม่น่าห่วง เขาสื่อสารไปก็ถือว่าถ้าไม่มี ชูชก พระเวสสันดรก็จะไม่ได้ไปเกิดเป็นพระพุทธเจ้าหรือก แล้วอันหนึ่งที่เรา คือเรา เอาใช้สอนผิด เพราะว่า 10 ชาติของพระพุทธเจ้าคือการนำเสนอความสุดโต่งของ ในแต่ละชาติ มันไม่ใช่ทางสายกลางเลยสักอันนึง เพราะฉะนั้นเราราบไหว้พระ เวสสันดร เราราบไหว้ปางนั้น ปางนี้ เราราบไหว้ในฐานะที่เขาเป็นตัวอย่างใน เรื่องที่ผิดพลาดให้กับเรา อย่างพระเวสสันดรยกถูกยกเมียให้คนอื่น จริงๆ แล้วมัน นิดเดียวอะ ไม่ใช่ว่าปล่อยวางแล้วจึงยกให้ มันเป็นความอยากบรรลุนิพพาน เพราะฉะนั้นเราราบไหว้กันผิดจุดมากๆ เราควรจะเรียนรู้ความสุดโต่งของพระ เวสสันดร คือชาตินี้แกไม่บรรลุ เพราะแกยังห้ามอันนี้ไม่ได้ไง ที่ที่ตีความอะนะ

ผู้วิจัย : โหพี่ลื้มมากๆ แต่ว่าเวลาที่เราพ้อออกมาเป็นละครที่ให้เด็กม.ปลายดู

คุณฐานชน : เราก็น่าจะไปขี้เรื่องแม่ เรื่องลูก มันง่าย ก็ขี้เรื่องพลัดพรากแม่ลูก คือเขาจะตีความได้ หรือเปล่าไม่รู้ละ แต่สิ่งที่ได้คือ theme มันก็จะมี 2-3 layer อะ layer แรกก็คือการ ให้ layer ที่ 2 คือการยอมรับการตัดสินใจของพ่อแม่ แล้วก็โยนเข้ากับของลูก เหมือนกัน พ่อก็อยากบวช หรือบางทีเด็กโตมาน้อยก็ต้องยอมรับว่าพ่อก็ไม่ใช่คน ดีเสมอไป

พ้ออาจจะต้องการเที่ยวหมอนวดอะไรอย่างนี้ ก็คือเด็กต้องยอมรับทางเลือกของพ่อ แม่ด้วยเช่นเดียวกัน อย่าคิดว่าพ่อแม่ต้องตามใจตัวเองเสมอไป layer 3 ก็ที่เล่าให้ฟัง คือตีความลึกหน่อย สุดโต่งของแต่ละชาติๆ แต่ละตอน

ผู้วิจัย : ด้วยที่เรามีกกลุ่มผู้ชมเป็น ม.ปลาย ที่มีวิธีทำยังงั้นให้มันสนุก เห็นมีแบบย้อนเวลา

คุณฐานชน : ใส่เรื่องมุกเยอะๆ

ผู้วิจัย : ใช้มุกเยอะๆ แล้วก็ใช้แบบไม่สมจริง ใช้แบบเหมือนย้อนเวลาอย่างนี้

คุณฐานชน : คือผมเอาบทใหม่มาเปลี่ยนเรื่อยๆ ings อย่าง 10 ปีที่แล้ว เด็กสมาธิดีกว่านี้ เรา สามารถเล่นซ้ำได้ เล่นซ้ำได้ตามใจ บางทีไม่มีมุกเลย เป็นมุกธรรมดาใน dialog เฉยๆ ไม่มีอะไร เท่ง หม่ำ อะอะไรอย่างนี้ ไม่ใช่ พอเวลามันเริ่มเปลี่ยน จาก 600 คน นักแสดงเอาอยู่ไง ตั้งแต่ปี 48 มาจนถึง 51-52-53 เนี่ย มันยังได้อยู่ 600 คนใช้เสียง

สดได้ เด็กนั่ง เจียบ แต่มาหลังๆ ไม่ได้แล้ว อันนี้ขอมแพ้ย่อมอีกแหละ เดี่ยวนี้ต้องใช้ไม้ค้ำ

ใช้ wireless และขอมให้เด็กเล่นกับมือถือเด็กเลย อ้าวเอามือถือขึ้นมาถ่ายรูปซะอะไรอย่างนี้

- ผู้วิจัย : ไม่นั่นตอนเราแสดงเด็กอาจจะก้มเล่นมือถือ เราก็เลยต้องให้เอามือถือมาเลย
- คุณฐานชน : ใช้เป็นเครื่องมือมาเลย ชีวิตมันเปลี่ยนไป บางโรงเรียนเขาก็มีมือถือก่อนคุณอะไรอย่างนี้ เพราะฉะนั้นละครทัวร์จะมาถามหาบทที่สมบูรณ์มันไม่มี มันทำเพิ่มทุกอาทิตย์ ทุกวัน ไปเล่นโรงเรียนเด็กผู้หญิงล้วน ก็ต้องปรับ ปรับไปขยับบางเรื่อง ที่เขาสนใจ กว่าที่จะเข้าสู่ message หลักของเรา บางทีจะหาบทสมบูรณ์เนี่ย หาไม่เจอ หรือหาเวอร์ชันที่สมบูรณ์ที่สุด ไม่มีหรือก ไม่มีเลย
- ผู้วิจัย : อ้อ... ต้องปรับไปเรื่อย ตามยุค ตามโรงเรียนเด็ก หญิงล้วน ชายล้วน หรือสหฯ นะคะ
- คุณฐานชน : สถานที่เล่น ตามโน่นนี่นั่น เพราะมันคือละครทัวร์ที่เราเอาละครมาเล่น ณ สถานที่ที่เป็นองค์กรเฉพาะของเขา ในวัดเราก็ปรับ คือเล่นวัดก็เล่น เล่นให้เณรดูก็แบบหนึ่ง เล่นให้เด็กติดคุกกี้ก็เล่นอีกแบบ
- ผู้วิจัย : ทั้งเรื่องเด็กชายชั่วคราวฯ และเรื่องพระเวชสันดรเลยใช้ไหมคะ
- คุณฐานชน : ใช่ครับ พระเวชสันดรเนี่ยไปเนปาล
- ผู้วิจัย : พี่ว่ามีจุดยากตรงไหนบ้างที่เราเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งนามธรรมมากมาทำเป็นละคร
- คุณฐานชน : ไม่ยากหรือก เราหา theme ให้เจอ ถ้าเจอ theme ก็เข้ากับ theme ไปเลย คือจริงๆ พุทธศาสนามันง่ายมากที่สุดแล้ว เพราะว่ามีคำว่า เป็นคำแนะนำ ไม่มีข้อห้าม สำหรับฆราวาสเลยนะ มีเฉพาะกับบรรพชิตนะ กับคนบวชนะ ศีลก็คือแปลว่าปกติ คือไม่มีข้อห้าม เป็นศาสนาพิเศษก็คือว่า เพราะฉะนั้นเราก็มองว่าคำแนะนำ เราต้องแปลงคำแนะนำเป็นคำสั่ง เป็นประโยคคำสั่ง แล้วประโยคคำสั่งนั้นจะเป็นเหตุการณ์ในบทละคร เช่นเด็กชายชั่วคราวฯ ก็คือเขาบอกว่าอย่าเพิ่งปลงใจเชื่อ กาลามสูตร คืออย่าเพิ่งปลงใจเชื่อ ก็อันนี้แหละ ประโยคคำสั่ง พอจุดเด็กต้องได้ message ว่าอย่าเพิ่งปลงใจเชื่อว่า อยู่แต่ในห้องแล้วมันจะดี อย่าเพิ่งปลงใจเชื่อว่า เสียตัวตอนนี้มันจะไม่เป็นไร
- ผู้วิจัย : ผลตอบรับในเชิงรายได้ เราก็ไม่ได้ไปเก็บดั่งค์อะไรแบบนั้น

คุณฐานชน : เก๊ๆ หัวละ 10 บาท

ผู้วิจัย : เก๊กับเด็กเลยใช่ไหมคะ

คุณฐานชน : เก๊เลย โรงเรียนเขาเก็บมา ก็รอบละ 6,000 เก็บแบบนี้มา 10 ปีแล้ว น้ำมันขึ้นเราก็อิงราคาเดิม

ผู้วิจัย : เชิงการรับรู้ของผู้ชม เห็นว่าเวลาเล่นเหมือนเราจะมี recheck ความเข้าใจ ความรับรู้ เหมือนกับแบ่งทีมกันตอบคำถาม โน่นนี่ หรือให้เขาแสดงว่าเข้าใจไหม

คุณฐานชน : เพราะว่าเราจะไม่คือด้านเล่น พอเป็นเล่นละครทัวร์ที่มันดูใกล้ชิดนักแสดงมาก เผลอเธอ เผลอตื่นย เด็กได้ยินหมด เพราะฉะนั้นตัว همینเนี่ยไม่ได้เลย ตัว همینเนี่ยเรื่องใหญ่เลย เพราะฉะนั้นเราก็ต้องมีการเช็คเด็กเรื่อยๆ ว่า ส่วนใหญ่มันเข้าใจ ถึงตรงไหนแล้ว

ผู้วิจัย : แล้วเด็กเมื่อก่อนกับเด็กตอนนี้คือความเข้าใจ get เร็วขึ้นหรืออะไรไหมคะ

คุณฐานชน : จริงๆ เด็กฉลาดเสมอดันเสมอปลายนะ แต่ปัญหาคือสมาธิสั้น ตรงนี้เลยต้องปรับ มันกลายเป็นกฎ 4 นาที 4 นาทีต้องทำให้ตื่นเต็นขึ้นมาใหม่ มันกลายเป็นโชว์ มากกว่าละครแล้วตอนนี้ เราจะถ่วงดุลยังไงให้มันไม่เป็นโชว์ ให้มันเป็นละคร

ผู้วิจัย : 4 นาที สมาธิก็จะอยู่แค่นั้น

คุณฐานชน : โชว์คือใครเดินผ่านไปผ่านมาต้องแะดู แต่ละครไม่ดูตั้งแต่ต้นไม่ได้

ผู้วิจัย : คือตอนนี้จะมีกฎ 4 นาที ก็คือสมาธิคนจะอยู่ 4 นาทีแล้วจะกลายเป็น เราต้องทำให้ตื่นเต็นขึ้นมาใหม่อีก

คุณฐานชน : ไข่ ที่น้ำมันจะปรับที่ direction แล้ว ที่ตัว director แล้ว คือไม่ได้ปรับที่บท บทจะมา รีไรท์อีกเรื่อยๆ เฉพาะที่เล่นในโรงเรียเตอร์อาร์ตเท่านั้น เพราะว่าต้องมียุทธศาสตร์ ทีมงานมาเปิดคิวไฟ การเปิดเสียง เปิดอะไรอย่างนี้เท่านั้นเอง

ผู้วิจัย : เวลาการทำละครแนวพุทธนี่คือเราควรต้องฟังความสนุกก่อน เอาคนดูสนุกก่อน แล้วค่อยสอดแทรกความมีประโยชน์ใช่ไหมคะพี่

คุณฐานชน : จริงๆ ทุกเรื่องมันก็มีหลักธรรมสอนหมดแหละ ทุก scene ที่เกิดขึ้นในทุกบทละคร ไม่ว่าจะเป็นแนวไหนก็ตาม มันก็จะบอกสิ่งที่สังคมควรเป็นไปเสมอ หรือไม่ก็บอกสิ่งที่มนุษย์ควรจะทำเสมอ ไม่ว่าจะเป็นโคเรม่อน Transformers อะไรก็ตาม มันขึ้นอยู่กับ ตรงนี้หมด มันคือหลักธรรมของมันอยู่แล้ว แต่ถามว่าทำไมเราต้องชูประเด็นเรื่องพระพุทธศาสนา เพราะพุทธศาสนานี้กลายเป็นสิ่งที่ดูเชยและล้า

หลัง ทั้งๆ ที่จริงๆ แล้ว มันคืออะไรที่ใหม่เสมอตลอดเวลาจริงๆ แล้วพอถูกแยกเป็นวิชาๆ มันโดนแยกส่วน จริงๆ วิชาพระพุทธศาสนาเป็นองค์รวม คือการรวมศาสตร์และศิลป์เข้ามด้วยกัน

- ผู้วิจัย : ก็เหมือนเป็นเรื่องการเข้าใจชีวิตจิตใจของเรา จริงๆ เหมือนก็ใกล้ตัวนะคะ
- คุณฐานชน : มันใกล้ตัว story มันยังไอะ พระเจ้าแบ่งบวเป็น 4 เหล่าใช่ไหมละ บางทีบวได้ดมก็เหมาะที่จะคู่อธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ก็เหมาะที่จะทำแนวอะไรอะ เดินออกมาแล้วมีดอกบัวบาน 7-8 ดอก 9 ดอก ถ้าเราไม่ได้มองคนโกงคนฉลาด เรามองว่าเป็นเด็กได้ไหม เด็กต้องการความปกติใช่ไหมเด็กเล็ก บวได้ดมบวได้น้ำ มันก็มีวิธีการของศาสนาพุทธอะไรหลายๆ อย่าง มันเลยไว้อยู่แล้วว่าวิธีการเทศน์กับคนแบบนี้ต้องเทศน์ยังงี้ มีอยู่ในชาดกอยู่แล้ว ในพระไตรปิฎกอยู่แล้ว ต้องเทศน์ยังงี้ คนกลุ่มนี้ต้องการแสดงอธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ กับคนกลุ่มนี้ให้แสดงปาฏิหาริย์ได้นิดหน่อย
- ผู้วิจัย : เพื่อให้ถูกจริตของคนดู ของคนแต่ละคน
- คุณฐานชน : ใช่ พระพุทธเจ้าเขาเป็นนักเช็กกลุ่มเป้าหมายอยู่เสมอ เขาเป็นนักศาสนาที่เก่งเหมือนกัน มาตอนแรกแต่งตัวไม่เท่ กลับไปหาพ่อแม่ พ่อแม่ไม่เอา ที่นี้กลับมาใหม่พร้อมสาวกเพียบเลย พ่อแม่ยอมเชื่อแล้ว ต้องใช้หลักการตลาดถ้าเรามองในมุมนี้ ทุกอย่างมันสอน คือศาสนาทุกศาสนาจะมีแนวคิดเรื่องการสร้าง story เพื่อให้คนเชื่ออยู่แล้ว

ละครเวที เรื่อง ร่ายพระไตรปิฎก 2 ปฏิจัสมุปบาท, พุทธะ ราชะ เดอะมิวสิคัล

ผู้กำกับ : มานพ มีจรัส

วันที่สัมภาษณ์ : 6 มีนาคม 2561

- ผู้วิจัย : ร่ายพระไตรปิฎก 2 ปฏิจัสมุปบาท เรื่องนี้ครูกำกับและเขียนบทด้วยไหมคะ
- คุณมานพ : เรื่องนี้ครูเล็กเป็นคนเขียนบททั้งหมดครับ
- ผู้วิจัย : แล้วครูเป็นคนกำกับใช่ไหมคะ
- คุณมานพ : ใช่ครับ
- ผู้วิจัย : ก่อนหน้านี้นิครูสนใจพุทธศาสนาอยู่แล้วไหมคะ
- คุณมานพ : คือก่อนหน้านี้นิทำมาตั้งแต่ร่ายพระไตรปิฎก 1 แล้ว
- ผู้วิจัย : ตั้งแต่ร่ายพระไตรปิฎก 1 แล้วใช่ไหมคะที่ครูได้ไปกำกับ

คุณมานพ : ไข่ คือ ร่าย 1 พระไตรปิฎก เราเริ่มฝึกการเป็นผู้กำกับ มันก็มีงานกำกับงานอะไรขึ้นมาเรื่อยๆ

ผู้วิจัย : ร่ายพระไตรปิฎก 2 ปฏิจจนูปบาท เล่นหลายรอบเหมือนกันไข่ไหมคะ มีเดินสายการแสดงทั่วไทยไข่ไหมคะ

คุณมานพ : คือ ร่ายพระไตรปิฎกเราเดินสายบ้าง แต่จำไม่ได้แล้วว่าไปที่ไหนบ้าง

ผู้วิจัย : เพราะว่ามันนานมากแล้ว

คุณมานพ : นานมาก

ผู้วิจัย : ปกติเวลาเดินสาย เล่นที่ไหนบ้างคะครู

คุณมานพ : จำไม่ได้ แต่เล่นตามต่างจังหวัดอะไรพวกนี้ครับผม

ผู้วิจัย : วัตถุประสงค์ก็คือเป็นหนึ่งในทศวรรษภัทราวดีเชียวเตอร์ แล้วก็มีเสวนาธรรมจากแม่ชีคันสนีย์ไข่ไหมคะ เหมือนที่มา แรงบันดาลใจในการทำร่ายพระไตรปิฎก 2 อะคะ

คุณมานพ : จริงๆ ร่ายพระไตรปิฎก 2 ก็คือ พระอาจารย์อำนาจ ที่ตอนนี้ท่านไปบวชอยู่ที่วัดผาซ่อนแก้วที่เพชรบูรณ์ ท่านก็เอาภาพมาให้ครูเล็กดู แล้วก็คุยกันถึงเรื่องปฏิจจนูปบาท ครูเล็กว่าน่าสนใจ เราก็เลยคิดที่จะทำรายนี้นี่ขึ้นมา

ผู้วิจัย : เป็นเหมือนแรงบันดาลใจจากการสนทนากับอาจารย์อำนาจซึ่งมีภาพวาด

คุณมานพ : ไข่ เป็นภาพวาดเมล็ดที่เป็นเมล็ดพันธุ์ที่กำลังจะงอกขึ้นมา

ผู้วิจัย : ซึ่งก็ได้เอาภาพมาฉายจอ เหมือนเป็นสื่อผสมตอนที่แสดงละครด้วย ผู้ชมของเราคือค่อนข้างเป็นผู้ใหญ่ขึ้นไปไข่ไหมคะ

คุณมานพ : จริงๆ คนดูเรามีทุกวัย เป็นแบบครอบครัวอะไรพวกนี้ เขาก็มากัน บางทีมีแม่มีพ่อมียายมีตา มีเด็กเล็กๆ ก็งู้นกันมา

ผู้วิจัย : ก็แล้วแต่ความเข้าใจของผู้ชมในการตีความแต่ละระดับไป

คุณมานพ : จริงๆ แล้วงานเราคือเด็กไม่เข้าใจเด็กก็จะรู้สึกสนุก เพราะเราก็จะสอดแทรกแบบ movement ที่มันดูแบบสนุก ดูตลก มันเหมือนเป็นอะไรที่ดีด้วย ใครดูก็ได้ เข้าใจหรือไม่เข้าใจทุกคนก็เพลินกับมัน

ผู้วิจัย : หลักๆ ก็คือสื่อสารปฏิจจนูปบาทนะคะ รูปแบบจะเรียกได้ว่าเป็นสื่อผสมไหมคะ ครู ที่ว่าตอนแรกจะเหมือนเป็นจอภาพเคลื่อนไหว เป็นภาพจากอาจารย์อำนาจ แต่ข้างหน้าก็จะมีตัวหลักตัวละครที่แสดงอยู่ด้วย

- คุณมานพ : ใหม่ๆ ใช้เทคนิคของละครเรียวเตอร์ มันเหมือนหุ่นใหม่ในสมัยนั้นนะ เช่นเราก็ใช้เวที แล้วอยู่ดีๆ เวทีก็ถูกยกขึ้นมาเป็นจอ แล้วก็มีความวิเศษ มันเป็นเทคนิคของเรียวเตอร์
- ผู้วิจัย : บางฉากจะไม่มีบทสนทนาแต่จะเหมือนเน้นการเคลื่อนไหวร่างกาย คำเรียกว่าอะไรคะ แดงซ์ไซ้ใหม่คะ
- คุณมานพ : ก็คือนาฏลีลาครับ คือ body movement ก็เป็นงาน contemporary
- ผู้วิจัย : ส่วนใหญ่หลายฉากเลยที่ตัวละครจะใส่หน้ากากสีขาวปิดหน้า ต้องการสื่อสารอะไรคะ
- คุณมานพ : จริงๆ ตัวนี้มันเป็นอวิชชา ตัวที่ไม่รู้ มันก็จะเกิดเป็นปฏิกิริยา เกิดความงง เกิดความอะไรต่างๆ แบบนี้ จริงๆ แล้วในแดนซ์นี้ มันก็มีความทรมานทรมายบ้าง มีการคิดการยัดคิด ตัวอวิชชาที่ถือเป็น simple ของความไม่รู้ ถ้าเราไม่รู้ก็จะเกิดอาการต่างๆ เช่นเราโกรธ เราเกลียด เราคำทอ เราจี้เกียจอะไรอย่างนี้ จริงๆ พูดเหมือนเป็นวงจรที่เกิดขึ้น รู้สึกจะเป็น 12 ขั้นตอน จำไม่ค่อยได้แล้ว กำลังจะบอกว่าถ้ามันตัดวงจรไม่ได้เลย มันไม่จำเป็นต้องไล่ตัดจาก 1 แล้ว 2 3 4 5 7 8 9 10 ถ้า you ตัดที่ 7 8 9 10 11 12, 7 6 5 4 3 2 1 มันก็จะตัดครบผม ปฏิจสมุปปาตเป็นอะไรที่ลึกซึ้ง แค่อธิบายบางคนก็พูดไม่ถูกแล้ว ตอนแรกๆ ที่เอาชื่อนี้มาตั้ง คนก็แบบอะไรแบบๆ บาทๆ คนก็จำไม่ได้ เราเองก็ใช้เวลาที่จะสะกดมัน บางคนก็จะแบบว่า ปฏิจสมุปปาตอะไรก็ไม่รู้ จะอ่านแบบสันสกฤต อ่านแบบบาลี มันคืออะไรทั้งๆ ทั้งของคนดูและของนักแสดงเหมือนกัน
- ผู้วิจัย : อาจารย์มีการทำให้นักแสดงทำความเข้าใจ concept ของปฏิจสมุปปาตอย่างไรบ้างคือนักแสดงตอนแรกมึนงงไหมคะ
- คุณมานพ : จริงๆ มันก็งงนะ โดยเฉพาะเป็นเด็กๆ เล่นกันด้วย จริงๆ นักแสดงรุ่นนั้นก็คือนักแสดงรุ่นใหม่ เป็นนักเรียนการแสดงของครูเล็ก ก็มาทำการแสดงร่วมกัน ก็ทำละครมาหลายเรื่องแล้ว แต่พอมาทำเรื่องปฏิจสมุปปาตก็ห่างไกลนักแสดงมาก เพราะฉะนั้นเราก็เลยได้คุยกับพระ ได้คุยกับแม่ชี คือเราทำงานกันเป็นทิวๆ ทั้งกับศิลปิน กับพระ กับชี แล้วก็ท่าน ว.วชิรเมธี เมื่อก่อนท่านยังเด็กอยู่เลย ท่านก็ลงมาดู แล้วก็ถามท่านว่ามันเป็นยังไง มันไม่ใช่เป็นการพูดคุยในส่วนของการนักแสดง แล้วก็การแสดงละครเวทีที่ทำแล้วก็เล่นทำแล้วก็เล่นอยู่อย่างนี้ แล้วคนนั้นก็บอกว่าเฮ้ย... ตรงนั้นมันแบบต้องเข้าใจแบบนี้ ตรงนี้เขารู้สึกแบบนั้น เราก็เริ่มโตไปพร้อมกับ

การเล่นของเรา การให้ข้อคิดของทั้งนักปราชญ์ ทั้งของคนมาตุ ของพระอะไรอย่างนี้นั่นก็ค่อยๆ เข้าใจขึ้นมา

- ผู้วิจัย : ค่อยๆ ก่อร่างสร้างประสบการณ์กันขึ้นมาจาก feedback ของทุกๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
- คุณมานพ : ใช่ๆ แล้วก็ผู้รู้ด้วย
- ผู้วิจัย : ร่ายพระไตรปิฎก 2 คูเหมือนเป็นจบสั้นๆ ในตอน เหมือนไม่ได้เล่าเป็นเรื่องราวๆ เป็นเรื่องเดียวกัน แต่ทุกตอนคือโยงเข้าด้วยหลักของปฏิจจสมุปบาท
- คุณมานพ : คึ้นั่นใจ คือมันเป็นศัพท์ต่างๆ ทุกปัญหาหมดใจ แต่ถ้าหยุดตรงไหนได้ที่นี้จะเหมือนกับเรายกตัวอย่างสมมติว่า เราสงสัยเรื่องพระพุทธศาสนาแล้วเราก็ทำอะไรเรื่องพระพุทธศาสนา แล้วคุณก็โทรมาคุยกับพี่นายเรื่องนั้นเรื่องนี้เรื่องนั้นเรื่องนี้ จะทำยังไง แล้วคิดยังไง ก็อาจจว่ามันจะค่อยๆ ไปได้เรื่อยๆ ใจ แต่ถ้าเราบอกว่าไม่เอาละฉันไม่คุย จบละ มันก็จะตัดความอยากรู้ ความสงสัย ความลังเล มันก็จะตัดสิ่งที่คิดว่า เอาจริงๆ นะ ในมนุษย์ไม่ควรมีความลังเลสงสัย มันไม่ควรถามอะไรเยอะอีกแล้ว มันจะเป็นความเข้าใจเอง ต่อเมื่อวันเวลามันจะเข้าใจ แล้วเมื่อมีโอกาสได้ทำอะไร หรือได้พูดอะไรมันก็เป็นเวลาของมัน แต่ถ้าอย่างนี้โอเคจริงๆ แล้วหลักพระพุทธศาสนาก็คือมุ่งไปนิพพาน นิพพานคือจุดสูงสุด เป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาใช่ไหมครับ เพราะฉะนั้นในการละกรรมสวนทางกันกับหลักพระพุทธศาสนาทั้งหมดทั้งปวงเลย การศึกษาหาความรู้ การไปจบถึงคือเตอร์ปริญาเอก การเป็นนุ่นเป็นนี่ โอ้ย... มันสวนทางกันไปหมด มันก็เลยกลายเป็นว่าถ้าเราหยุดความอยาก เราอยากจะมีหน้าที่การงานที่เป็นที่ยอมรับของสังคมได้มันค่อยๆ ตัด เพียงแค่เราทำอะไรบางอย่างดีไหม เรียนเพียงแค่การทำมาหากิน ในหลักที่มันจำเป็น มันจะตัดไปหมดจริงๆ มันจะตัดเรื่องความวุ่นวายที่ต้องไปแบบกู่หนี้ยืมสินมาเรียน เวลาเจอเพื่อนไม่เมาส์คนอื่นๆ ถ้าเจอกันสองคนก็จะพูดเรื่องคนอื่น เห็นไหมครับมันก็จะเมาส์กันไปเรื่อย ไอ้เนื้อเรื่องของเรที่ไปนิทานคนโน้น เอาเรื่องคนนี้มาเมาส์ ก็ดีกัน ถึงบอกว่าหลักพระพุทธศาสนาตรงข้ามกับหลักปฏิบัติของการดำรงชีวิตมนุษย์อยู่จริงๆ มันยากมากกับความเข้าใจ แล้วเราก็บอกว่าเราต้องกินต้องอยู่ อยู่บนโลกใบนี้แล้วเราต้องต่อสู้ จะให้มันง่ายๆ หรือ พุทธศาสนาดูเหมือนจะง่ายๆ มันเป็นการวางทุกอย่างให้เข้าใจหมดเลย เป็นวงจรอุบาทว์ ไอ้เนื้อดำเรามา เราดำมันไป ไอ้เนื้อดำเรามา เราตีกลับไป คือมันไม่มีใครหยุด ไม่มีใครรู้ก่อนแล้วหยุดก่อน ปฏิจจสมุปบาทมันพูดแล้วว่า ถ้าคุณรู้ก่อนคุณหยุดก่อนทุกอย่างจบ

เหมือนเขาจะมาตบเรา ถ้ารู้ว่าอ้อ... มันคงเป็นอะไรที่ฉันอาจจะเป็นบุคลิกเป็นพิษ แล้วมันอยากจะทำมาตบฉัน โอเคอันนั้นอภัย ชั่งจบ แต่ถ้ามีตบกู กูตบมึง เดียวกูไปเอาพวกอีก 2 คน มาตบมึง มันยิ่งกัน มันฟันกันตาย พ่อแม่ร้องไห้ เกิดคดี เห็นไหมมันไม่ได้สร้างทุกข์ให้เราคนเดียว มันไปสร้างทุกข์ให้กับคนที่อยู่รอบข้างเรา แล้วนี่คนที่อยู่รอบๆ ข้างเราก็มียกคนเข้าข้างมันอีกไม่รู้เท่าไร มันเลยใหญ่ขึ้น ใหญ่ขึ้นใหญ่ขึ้นไปอีก สงครามโลกอย่างนี้มันมาจากเล็กๆ แค่นี้เอง มันมาจากผู้นำอยากมีอำนาจ ผู้นำอยากได้เงินหรือผู้นำไปฟังประชาชนกลุ่มหนึ่งแล้วก็ไม่ฉลาด ไม่ทันมนุษย์ เฮ้ย... กูมีอำนาจลุยเลย ก็เลยเกิดมาเป็นสงคราม

ผู้วิจัย : แล้วความยากของการทำละครแนวพุทธมีด้านไหนบ้างคะ

คุณมานพ : ตอนที่เราไม่รู้สึกละอายนะแต่พอทำเสร็จแล้วเราเล่นจบแล้วเรารู้สึกว่า เฮ้ย... ฉันยังไม่เข้าใจมันจริงๆ หรือ มันก็เลยกลับมาเป็นการบ้าน ว่าถ้าเราจะทำครั้งอื่นๆ หรือครั้งต่อไปเราจะทำมันยังไง เพราะจริงๆ แล้วพุทธศาสนาไม่สามารถเข้าใจได้ภายใน 1 production หรือปีนึง หรือสัก 10 ปี เพราะมันลึกเข้าไปแล้วก็ลึกขึ้นไป แล้วมันก็ยังสนุกยิ่งสนุก แล้วท้ายที่สุดแล้วมันก็กลับมาพูดถึงการเกิด การเกิดทั้งหมดเลย ถ้าเรารู้ทันการเกิด เราก็คงแฮปปี้ ทีนี้เราก็จะอยู่ยังไงก็ได้จะอยู่แบบอะอะโวยวาย อยู่แบบสนุก อยู่แบบตอแหล ถ้าเรารู้ทันนะ แล้วเราไม่ทำให้การตอแหลของเราไปทำร้ายใคร มันก็จะรู้สึกว่ามันขั้นตอนในการทำมันก็ยากอยู่แล้ว สำหรับเราก็มานั่งขบคิดกับครูเล็กว่าจะเอาเทคนิคอะไรยังไง costume แต่งยังไง บางทีมีเหตุบังเอิญอย่างเช่นตัวที่ใส่หน้ากากขาว เราใส่แค่แขนแค่ขานี้จริงๆ มันต้องใส่ทั้งตัว แต่ costume เขาตัดนวม เป็นผ้าคลุมสีขาวแล้วมาใส่ไปรัดไป มันดูเป็นปล้องๆ ฟ้าก็บอกว่าโอ้ย... ฉันใส่ฉันเดินไม่ออก ดูภาพฉันในกระจก ฉันไม่อยากจะทำได้ เนี่ยมันยึดติด เป็นปฏิจสมุปบาท ปัญหามันเกิดขึ้นตั้งแต่เรามีตัวตนแล้ว แล้วเราก็ไม่เอาไม่เอา พี่ก็เลยประชดด้วยการตัดเลย กูเอาแขนกับขาเท่านั้น เดียวช่วงตัวกูใส่บอดี้สูทแล้วกูก็ทำตัวสีขาวให้หมด จบ แต่ก็โอเค อย่างบทเราก็อายุได้เข้าไปอะไรสักเท่าไร เพราะเราไม่ค่อยกล้าตะแถมมาก ครูเล็กก็ปรึกษาทางแม่ชีคันสนีย์ อาจารย์อำนาจ ท่านว. อย่างนี้ เพราะเรารู้สึกว่าเวลานั้นเราไม่เข้าใจเลย ครูเล็กแกก็มาไกด์ให้เราว่าเราทำอย่างนั้น เราก็กะแบบครูครับ อย่างนั้นทำได้ไหม ผมจะ design ออกมาแบบนี้ได้ไหม ก็คือมันต้องอยู่กับความดูแลของผู้ใหญ่ทั้งหมดเลย แต่เราเป็นคนแบบเสนอไอเดีย อย่างครูเล็กแกก็ให้ เออ... ฉัน

อยากได้จอที่มันแบบอยู่ดีๆ มันเวที คือมันจออย่างเนี้ย แต่ทุกคนก็ไม่รู้ว่า จะเกี่ยว
เวทีที่ทำให้คนเขาไปเดินได้ ใช้สลิ้งดิ่งขึ้นบนจอได้เลย เหมือนมีผ้ามาอะไรไว้
หรือมีผ้ามาดิ่งขึ้นไป จริงๆ ต้องบอกว่าเนื่องจากที่มาว่าอยากได้จอที่มันแตกอยู่ดี
แล้วมันขึ้นเป็นเวทีขึ้นมา แล้วก็ขึ้นจอ production นั้นเป็นการเสริมมากกว่า จริงๆ
ตัวผมเองก็ไม่ได้เป็นรูปแบบที่ชัดเจน จะเป็นการเสริมกัน เป็นการคุยกันหรือโยน
ไอเดียกัน คนก็มาโยนไอเดียกันเขาก็อยากจะทำแบบนี้แบบนี้ ก็มีครูเล็กกับพวก
ผู้ใหญ่คอยชี้แนะ

ผู้วิจัย : ความยากของตัวนี้เป็นหลักกรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นนามธรรมมากๆ แล้ว
ก็ต้องตีออกมาให้เป็นเรื่องราวกับตัวละครกับการเคลื่อนไหวใช้ไหมคะครู ตรงนี้ก็
เป็นหนึ่งในความยากไหมคะ

คุณมานพ : คืออันนี้ตอนทำมันไม่ค่อยเท่าไร ตอนที่เราคิด concept ว่าจะเอาอะไรแทนตัว
อวิชชาดี แล้วมันจะเรียนรู้ได้อย่างไรกับ symbolic บางอย่าง ซึ่งเป็นละครที่บางคน
ก็ดูแล้วเข้าใจ บางคนก็ดูแล้วงงๆ มันก็ยังไม่ใช่ simple จริงๆ ก็เป็นนามธรรม
ค่อนข้างเยอะอยู่

ผู้วิจัย : ค่อกันที่พุทธะ ราชะ เดอะมิวสิคัล กับมหาชาติ มหาบุรุษ นะคะ 2 เรื่องนี้ก็คือทำ
เนื่องในคืนวันสวดมนต์ข้ามปีใช้ไหมคะ ก็คือจะแสดงรอบเดียวใช้ไหมคะ

คุณมานพ : ใช่จ๊ะ

ผู้วิจัย : อย่างพุทธะ ราชะ เดอะมิวสิคัล ก็จะเป็นเรื่องของพุทธประวัติเป็น musical
ผู้ชมก็คือทุกเพศทุกวัย เล่นที่สนามหลวง

คุณมานพ : ใช่ คนที่พร้อมจะสวดมนต์ข้ามปีนะครับผม

ผู้วิจัย : สิ่งที่จะสื่อสารหลักๆ ในเรื่องนี้คืออะไรคะ พุทธะ ราชะ เดอะมิวสิคัล

คุณมานพ : จริงๆ ตั้งชื่อนี้แฝงเอาไว้ว่าพระราชามีวิสัยทัศน์หรือมีการเดินทางอย่าง
พระพุทธเจ้าอะไรประมาณนั้นครับ แล้วก็เล่าเรื่อง simple เล่าว่าพระพุทธเจ้า
ประสูติจากไหน คนที่มาในวันนั้นจริงๆ เขาไม่ได้พร้อมที่จะดูละคร จริงๆ แล้วปี
ก่อนๆ เขาจะจัดเป็น entertainment มาฟ้อนมารำ มาขบวน พอดีที่ปรึกษาของ
สสส. เขาก็อยากจะ develop ให้ก่อนที่จะมาสวดมนต์ข้ามปีกัน เราจะมารู้เรื่องราว
เกี่ยวกับหลักพระพุทธศาสนาก่อนดีไหม เพราะพี่เองพี่ก็มองว่าเป็นปีแรกก็น่าจะ
เป็นที่ที่ยังประเด็นวางไปก่อน เพราะทุกคนรู้จัก แล้วเราเป็นชาวพุทธ area ตรง
นั้น ยังไงเขาก็รู้จักพระพุทธเจ้าของเขาอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นเราก็คิดว่าเป็น

ประเด็นที่อยู่ได้ ทุกคนตามได้ ไม่ต้องมานั่งตีความว่ามันอะไร มันอะไร ก็เลยคิดว่าจะทำประเด็นนี้ก่อนเลย

ผู้วิจัย : ด้วยพื้นที่เหมือนเป็นเวทีใหญ่ก็เลยรูปแบบเน้นความอลังการบนเวทีนิดนึงเปล่าคะ

คุณมานพ : ที่แรกที่ผมจะทำงานผมต้องดูด้วยว่า พื้นที่ผมคืออะไร คนดูคือใคร ถ้าเรารู้ว่าคนดูเราคือ feeling หรืออารมณ์เขาอยู่ประมาณไหน หรือเขาให้ความสำคัญ หรือว่าจุดประสงค์เขาที่จะมาในคืนนี้เขาต้องการอะไร เราก็จะต้องเหมือนแบบอย่างน้อยๆ เราก็ทำให้เขารู้สึกว่ามันเป็นสิ่งที่เขาอยากกินอะไรพวกนี้ครับ ถ้าเรามากันตัวขาว ทาหัวแบบทำวิธีการเกิดที่มันลำบากยากเย็น ทะลุออกมาแล้วมันกว่าจะเดินได้ทีละก้าว ก็พอดี เขาก็จะไม่รู้เรื่องอะไรเลย นอกจากเอ๊ะ! มันทำอะไรวะ มันจะบอกอะไร มันจะตีความอะไร เพราะฉะนั้นสไตล์ของพี่นายทำงานก็เลยครีครึ้นไปด้วยความหลากหลาย เพราะพี่นายก็จะมีคนดูที่หลากหลาย กลุ่มคนดูที่จะมีหลาย Gen แล้วก็เล็งเป้าหมายใหญ่สัก 70% คนที่จะมาดูเราคือใคร ก็เลยคิดว่าต้องมาทำดนตรี มีคารา แต่คาราก็คือเงื่อนไขครับผม ต้องมีเงื่อนไขของงาน เงื่อนไขของห้อง ของอะไรแบบนี้

ผู้วิจัย : อันนี้ก็จะเน้นความอลังการบนเวที การแต่งกาย แล้วก็มิวส์แสดงเยอะ อุปกรณ์ประกอบฉาก แล้วก็เล่นดนตรีสดด้วย

คุณมานพ : ดนตรีสดเราเล่นแล้วทับเข้าไปด้วย เราเล่น backing tract แล้วดนตรีสดทับ backing tract เสริมเข้าไป

ผู้วิจัย : อีกเรื่องหนึ่งนะคะ คือเรื่อง มหาชาติ มหาบุรุษ เป็นเรื่องของพระเวสสันดร ก็จะ เป็นลักษณะของเครื่องแต่งกายคล้ายกับแฟนตาซีไหมคะครู ก็จะเป็นเหมือนเจ้าชายเจ้าหญิงไหมคะ

คุณมานพ : คือจริงๆ เรื่องนี้ทำค่อนข้างไม่มีสีสันอะไรนะ ก็จะมีเรื่องซุก มินางอมิตตดา มีอะไรพวกนี้ ก็ผมอยากให้มันเป็น sepia ครับ ก็เลยเป็นขาวน้ำตาล เทาอ่อนๆแล้วก็มีแทรกส้มบางๆ นิดๆ หน่อยๆ แต่บังเอิญคนที่ design ซुकให้ผม ให้มันเป็นสีเขียวแล้วแบบตัดผ้าแค่ชิ้นเดียว มันก็จะดูแบนไป เขาก็เลยอยากให้ layer ของซुकขึ้น ก็เลยได้ออกมาเป็นแบบนั้น พอมาดูคนเล่นก็เป็น ขวัญ อุษามณี เป็น อ้อม วรรคพันธ์ ก็เลยดูเป็นแบบสวยหล่อแบบนี้ แล้วเราก็ตีความว่าพระเวสสันดรท่านน่าจะเท่ เจียบขริม แต่ยังมีความอะไรที่เป็นมนุษย์ๆ อยู่ เพราะท้ายที่สุดพระเวสสันดรก็กลับมาครองเมืองเหมือนเดิม

ผู้วิจัย : ที่อาจารย์อยากจะทำให้เป็น sepia เพราะอะไรคะ

คุณมานพ : อยากให้เป็น sepia ก็เพราะว่าในที่สุดแล้ว อย่างมนุษย์เนี่ย อย่างกับคนที่ จะทำความดี ฉันอยากทำความดีจังเลย ฉันอยากทำบุญๆ แต่พอกลับมาบ้านก็แบบ เอ้า... มึงจะกินอะไรของมึง อะไรแบบนี้เออะ เฮ้ย... sepia เนี่ยมันเป็นการปกปิดหรือปิดบังอะไรอยู่หรือเปล่า แล้วลองกลับไปดูสิว่า เราทำมหาชาติ มหาบุรุษ เป็นสี่เลขนะ เป็นสี่ฟ้าสี่เขียวสี่อะไร เพราะเรารู้สึกว่าอะไรที่มันจริงแล้ว มันจะเป็นอะไรก็ได้ อะไรที่มันจริงแล้วก็ไม่จำเป็นต้องบอกว่า ความเป็นพระพุทธรูปเจ้าสงบนึง แล้วก็ต้องเป็นสี่ศรีเมศร์ สี่ขาวอะไรอย่างนี้ คือไม่จำเป็นต้องใส่สีขาวเพื่อไปเดินจงกรมสงบนึง คือเวลาพี่นายทำงาน พี่แทบจะมองท้องฟ้าซะมากกว่า แต่พอพี่นายมาทำมหาชาติ มหาบุรุษ พระเวสสันดรทำไมพี่มาทำเป็น sepia ทำไมทำเป็นสี่แบบ soft ไปหมดเลย เพราะเราอยากจะปิดบังอะไรบางอย่าง หรือเราอยากจะบอกคนดูว่า เฮ้ย... จริงๆ แล้วเรื่องสี่ เรื่อง feeling ไม่สามารถที่จะบอกอะไรได้เลยนะ

ถ้า you ยังไม่บรรลุมันจริงๆ you ยังไม่เข้าใจมันจริง ๆ you ก็ไม่ต้องมาบอกว่า เรียบร้อย เป็นผู้ให้ หรือยังไง เราสามารถกลับไปเป็นสี่อะไรอีก คือเราก็จะพยายามเลือกสี่ที่มันพยายามอยากจะเป็น แต่ท้ายที่สุดมันจะกลับไปอยู่ในสี่อะไรก็ได้แล้วแต่บุญแต่กรรม

ผู้วิจัย : หลักๆ ก็เป็นเรื่องการสื่อสารถึง การให้ แต่ว่ายังเป็นการให้ที่เราสามารถตั้งคำถามกับการให้ครั้งนี้ได้อยู่อีก

คุณมานพ : ได้เลย อันนี้เป็นอะไรที่เราสามารถ พัดตอนทำเนี่ยถามอย่างเดียวว่าเฮ้ย... แล้วเมียละ แล้วทำไม you ไม่ถามใครสักคำ คนทั่วๆ ไปรู้สึกว่ามันเป็นการให้จริงๆ หรือเปล่า หรือมันเป็นการทำร้ายใครบางคนหรือเปล่า หรือเราต้องการทำความเข้าใจของเราเอง เช่น นางอะไรที่เป็นแม่เอะครับ คือต้องเข้าใจเองจริงๆ หรือเปล่า ต้องเห็นมันเองจริงๆ หรือเปล่า ช่วงเราทำงานเรากำลังเหมือนกัน แล้วยังแอบรู้สึกว่าการเวสสันดรก็นะ แต่พอทำเสร็จแล้วเราก็มานั่งวิเคราะห์เองดู แล้วพอผ่านไปปีสองปีก็... เออวะ มันเป็นความนิ่ง ถ้ามันนิ่งแรกๆ เราจะรู้สึกว่ามันเป็นความโหดร้ายที่เยือกเย็นมาก สำหรับใครบางคนที่ยังไม่เข้าใจถึงจุดนั้น แต่พอเราเริ่มเข้าใจแล้วเราจะรู้สึกว่า เราจิตใจมากเลยที่มีคนคนหนึ่ง ที่คิดแบบนั้นทำแบบนั้น

มันเหมือนดอกไม้ดอกหนึ่งที่บานให้กับทั้งโลกได้ชื่นชม ได้เรียนรู้ ได้รับรู้ เหมือนทุกวันนี้ พอถูกศิษย์ ครูครับผมมาขอโหสิ ผมจะไปบวช พี่นายก็ร้องไห้ เธอมี

โอกาสที่จะเป็นคนเจริญแล้ว ก็จะปลื้มปิติ ก็ยังงั้นไม่เป็นไร อย่าห่วงอะไรทั้งสิ้น
ไปหาความเจริญที่แท้จริงเลยดีกว่า เริ่มเข้าใจ

.....

ละครเวที เรื่อง สันดานกา

นักแสดงและผู้กำกับ : ชีระวัฒน์ มุลวิไล

วันที่สัมภาษณ์ : 12 กุมภาพันธ์ 2561

- ผู้วิจัย : วัตถุประสงค์ตั้งต้นเข้ามาจากภาพจิตรกรรม สันดานกา ไหมคะ
- คุณชีระวัฒน์ : ใช่ครับ ช่วงนั้นก็มีการเสกกลุ่มคนที่ป็นศาสนาพุทธ คนปกป้องศาสนาพุทธเริ่มออกมาประท้วงเรื่องภาพของคุณอนุพงษ์ จันทร ที่ได้รับรางวัลเป็นเหรียญทองแห่งชาติ ในชุดภิกษุสันดานกา ในตอนนั้นก็สนใจเพราะว่าในตัวของคุณศิลปินเองเขาก็พยายามที่จะสะท้อนความเป็นไปของสังคมสงฆ์ ที่มันเกิดความไม่ได้อยู่ในร่องในรอยก็ใช้การวาดภาพเป็นการสะท้อนให้เห็น เผยแพร่ให้เห็นว่ามันเกิดอะไรขึ้นในวงการศาสนาบ้านเรา แล้วก็โดนประท้วง โดนอะไรต่าง ๆ นานา ไปหาคนที่กดดันให้คืนรางวัลก็เป็นภาพที่ใหญ่โตมาก เราก็เลยสนใจในฐานะที่เป็นศิลปินหรือว่าเป็นคนที่อยู่ในศาสนาพุทธเดียวกัน ทำไมถึงไม่สามารถวิพากษ์วิจารณ์ศาสนาของตัวเองได้
- ผู้วิจัย : รางวัลที่เขาได้รางวัลอะไรคะ
- คุณชีระวัฒน์ : คิดว่าน่าจะเป็นศิลปกรรมแห่งชาตินะ เหรียญทอง ชนะเลิศ
- ผู้วิจัย : บูโดสันดานกาของพี่ที่จัดแสดงปี 52 จำได้ไหมคะว่าจัดแสดงที่รอบ
- คุณชีระวัฒน์ : น่าจะเป็น 2 อาทิตย์ได้ครับ ประมาณ 10 รอบ
- ผู้วิจัย : คือแสดงในเมืองไทย ผู้ชมก็น่าจะเป็นผู้ใหญ่ใช่ไหมคะ เพราะเหมือนต้องตีความเยอะนิดนึง
- คุณชีระวัฒน์ : ไม่ครับ จริงๆ ผู้ชม B-floor ก็ค่อนข้างหลากหลาย มีตั้งแต่เด็กศึกษาขึ้นไป แต่จะไม่ค่อยมีเด็กกว่านักศึกษา ไม่ค่อยเห็น มีแต่บุคคลทั่วไป แล้วก็ชาวต่างชาติ
- ผู้วิจัย : หลักๆ คือต้องการสื่อสารด้านมีดของวงการพระสงฆ์ใช่ไหมคะ
- คุณชีระวัฒน์ : ครับ ผมรู้สึกว่าคุณหรือคนที่ใช้ผ้าเหลืองหาภิกษุยังมีอยู่ในหลายรูปแบบ ถ้าอย่างนั้นผมก็ไม่ได้ถือว่าเป็นพระนะ ก็ถือว่าเป็นคนแก่ใช้ผ้าเหลืองเข้ามาเพื่อใช้ผลประโยชน์ คือถ้าเป็นพระจริงๆ ก็ต้องปฏิบัติอยู่ในวัตรปฏิบัติของศาสนาที่

กำหนดไว้ ศิลปะเท่าไร การประพัตต์ตัวยังงี้ แค่นี้ 5 ยังได้หรือเปล่ายังไม่แน่ใจ
ทุกวันนี้ที่เราเห็น คือมันเห็นตามสื่อต่างๆ คือไม่ต้องไปหามาขุดหรือ พระมัวสีกา
สารพัดอะ เหมือนเป็นคนปกติอะ ง่ายๆ ซึ่งถ้าเป็นคนปกติมันก็ไม่ผิดอะไร แต่นี่
คืออยู่ในร่มกาสาวพัสตร์

อยู่ในผ้าเหลือง อยู่ในวัด ถ้าทำอย่างนี้ก็สึกออกมาเถอะ

ผู้วิจัย : การแสดงในครั้งนี้เป็นการเคลื่อนไหวร่างกาย แล้วก็ไม่ค่อยมีฉาก ใช้แสงโทน
แบบมืดๆ เพราะอะไรถึงเลือกใช้องค์ประกอบแบบนี้คะ ตั้งแต่ปี 52 นะคะ

คุณธีระวัฒน์ : จริงๆ เรา restage มาอีก 2 ครั้งนะ มันไม่ใช่แบบว่านี่เป็นครั้งที่ 2 ที่เล่นนะ เราเล่น
ที่เทศกาลละครกรุงเทพ น่าจะเป็นปี 2014 แล้วเล่นอีกทีก็ 2016 ในเทศกาล butoh
festival ครั้งนี้เป็นครั้งที่ 4 ที่เรานำกลับมา

ผู้วิจัย : แล้วตอนนี้คือเป็นยังงี้คะ

คุณธีระวัฒน์ : มีการ develop เพิ่มเติมมากขึ้นจากอันเดิม อันโครงเดิมเราก็ยังมีไว้อยู่แต่ในหลายๆ
ครั้งที่เราก็คงจะเพิ่มบทบาทบ้าง เพิ่มขึ้นมากขึ้น แล้วก็อย่างเช่น ไปเล่นที่หอศิลป์
กรุงเทพ space มันก็กว้างขึ้น เราก็สามารถที่จะ design ในการใช้ space แล้วก็แสง
สี เสียง เพิ่มขึ้น แต่ว่าตอนแรกที่เราเริ่มที่ Democracy มันก็จะเป็น size เล็กนะ
จริงๆ แล้วไปเล่นที่ญี่ปุ่นก็จะใหญ่กว่า Democracy นิดหน่อย อันนี้ก็เหมือนกลับมา
ที่ size เดิมแรกๆ เลขที่เคยเล่น แต่ตัวนักแสดงไม่เปลี่ยน เราก็จะมีผู้ชาย 5 คน
ผู้หญิง 2 คน

ผู้วิจัย : บูโตะจัดเป็นการเต้นประเภทหนึ่งใช่ไหมคะ

คุณธีระวัฒน์ : ใช่ เป็น dance ที่คิดค้นโดยคนญี่ปุ่นที่ชื่อ ทาตสุมิ ฮิซึคาตะ (Tatsumi Hijikata)
มันเหมือนกับเป็นการค้นหารูปแบบการเคลื่อนไหว การเต้นแบบใหม่ๆ ที่เน้น
ฟอร์ม ที่มันออร์แกนิกกว่าเต้นที่มันเป็นแพทเทิร์น ไม่ว่าจะเป็น Ballet ไม่ว่าจะเป็น
Jazz Dance ฟอร์มมันมีความชัดเจน step ชัดเจน แต่ที่นี้เขาก็เหมือนกับค้นหา
การเคลื่อนไหวที่เหมาะสมสำหรับการเคลื่อนไหวของคนเอเชียเป็นยังงี้ เขาก็เรียน
ทุกอย่าง ก่อนหน้านั้นเขาก็เรียน Ballet เรียน traditional แบบโนะ แบบญี่ปุ่น ก็
หาทางว่าจริงๆ แล้วร่างกายสามารถเคลื่อนไหวอย่างไรได้บ้าง

ผู้วิจัย : ทำไมถึงเลือกใช้เทคนิคบูโตะกับเรื่องสันดานกา

คุณธีระวัฒน์ : ส่วนหนึ่งก็เพราะชอบฟอร์มบูโตะ ภาษาญี่ปุ่นเขาเรียกว่า อังฟูกูบูโตะ เขาเรียกว่า
ระบำแห่งความมืด ซึ่งมันก็จะเอาด้านมืด หมายความว่าด้านที่คนเราไม่รู้จักรู้ ไม่ได้

บอกว่าด้านที่ชั่วร้าย ด้านที่เรามองไม่เห็น ออกมาแสดงให้ผู้ชมได้เห็น เช่นเขาได้เอาเรื่องที่ดูแล้วสะอิดสะเอียน ดูแล้วอัปยศณ์ ฟอรั่มที่ดูแล้วแทนที่จะสง่า ถ้าเป็น traditional ก็จะต้องสง่าออกมา อันนี้กลายเป็นว่าห้ๆๆ ทุกอย่างต่ำเตี้ยเรี่ยดิน เหมือนกับเป็นอสุรกาย เหมือนกับเป็นอะมีบาที่เคลื่อนที่ไปตามพื้น บางทีมันก็ไม่ได้มีเรื่องราว เพราะมันก็เป็น dance อะเนอะ มันอาจจะดูเป็น concept มากกว่า แต่ว่าเราอาจจะใช้เป็นละครมากกว่า หมายถึงว่ายังมีการเล่าเรื่องอยู่ ยังมีความชัดเจนว่า point ต้องการอะไร จะเอาอะไร ยังมี sense เหมือนละคร physical theatre อยู่ แต่ว่าใช้ฟอรั่มอะไรบางอย่างของบูโตมาเป็นตัวในการเทรนด้นักแสดง แล้วก็เป็นตัว guide นักแสดงในแง่ของการใช้ body ครับ

ผู้วิจัย : ที่เป็นผู้แสดงด้วยและเป็นผู้กำกับด้วย แบบนี้ต้องเขียนบทไหมคะ
คุณธีระวัฒน์ : มันเหมือนจะมองเห็นภาพเป็นภาพๆ ก่อน ลักษณะมันเหมือนกับว่า เราจะทำเรื่อง สันดานกาเนี่ย บางทีมันก็ไป research เหมือนกันว่า มันเป็นคำพูดของพุทธทาส ภิกขุ ที่ยกออกมาจากที่พระพุทธเจ้าบอกว่า ลักษณะของกา มันเป็นลักษณะอย่างไร บ้าง

ก็จะมีเป็นข้อๆ มา กาเป็นสัตว์ขี้โมย กาเป็นพวกส่งเสียงดัง ชอบปล่อยสดี ชอบสะสม ชอบขโมย ซึ่งมันเป็นคำสอนที่เอาไว้สอนพระ เราก็ดึงเอา concept ของแต่ละข้อ ก็ไม่ได้เอามาทั้งหมดหรอก เอาด้านที่เราสนใจ เอาออกมาแล้วก็มาทำเป็นเหมือนภาพๆ ไว้ อย่างเช่นช่วงนี้อาจจะทำเรื่องเกี่ยวกับมรดก คำ ช่วงนี้อาจจะทำเรื่องพุทธพาณิชย์ ช่วงนี้อาจจะทำเรื่องกามารมณ์ มันก็จะมีซีนที่แตกต่างกันออกไป จากนั้นแล้วเราก็จะค้นหา movement ค้นหากรอบโดยการให้นักแสดงช่วย improvise หน่อย improvise ค้นหาทางออกมา แล้วผู้กำกับก็จะเป็นคนที่เลือกแล้วนำมาประกอบสร้างกัน เหมือนกับเป็นคนตัดต่อ ลักษณะ B-floor งานผมก็จะเป็นอย่างนี้แหละ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องไหน

ผู้วิจัย : งานนี้มีความยากตรงไหนบ้างคะ

คุณธีระวัฒน์ : จริงๆ งานนี้มันก็เรียกร่องเยอะเหมือนกันนะ ทั้งด้านร่างกายที่ต้องแข็งแรง แล้วก็มีความเทคนิคที่ไม่ใช่แค่เต้นบนพื้น วิธีการปีนผ้า ทุกคนก็ต้องไปฝึกร่างกายให้ปีนผ้าได้ แล้วถ้าเป็นนักแสดงชายก็ต้องอยู่ในเงื่อนไขอยู่แล้วว่าถ้าชวนมาเล่น แล้วจะเล่นเนี่ย จะต้องโกนหัวนะ บางคนไว้ผมยาวมาตลอด อยากเล่นก็เงื่อนไขมันก็เป็นอย่างนี้ ร่างกายก็ต้องแข็งแรง ก็ต้องฝึก แล้วก็อยู่ด้วยกันเป็นทีม ที่สำคัญก็คือทุกคน

ต้องเหมือนทำทุกอย่าง เพราะว่างานนี้มันก็เป็น production ที่จะต้องไปทัวร์ต่างประเทศ นอกจากที่ร้ายรา ระบายแล้ว เราก็ต้องเทรนด้นในเรื่องของเสียง มันมีการใช้เสียงด้วย อย่างเช่นเสียงสวดแล้วก็พวกฉาบที่เราเอามาเป็นอุปกรณ์การแสดง เราก็ต้องเทรนด้นให้ทุกคนเหมือนกับเป็น perform ในการใช้ฉาบ ก็เหมือนกับเทรนด้น sense ของนักดนตรีเข้าไปด้วย หลังสุดนี่ก็คือฝึกให้ทุกคนเขียนยันต์บนตัวเพื่อน ซึ่งบางคนก็ไม่ได้เขียนอะไร ไม่ได้วาดรูปเลยก็ต้องมาเขียน ก็คือครบหมด ใช้สีกัด ใช้ศักยภาพของทุกคน ละครก็แบบ 1 ชั่วโมง 10 นาที คือมีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา นั่นก็คือการต้องเตรียมร่างกายให้พร้อมที่สุด

ผู้วิจัย : ผลตอบรับเชิงรายได้เป็นอย่างไรบ้างคะในปี 52

คุณธีระวัฒน์ : จริงๆ โขว์นี้ทุกครั้งที่เอากลับมาที่ค่อนข้างดีนะ การตอบรับค่อนข้างดีทุกครั้งเลย อย่างครั้งนี้จริงๆ แล้วเราจะว่าเปิดแค่ให้เป็นโขว์ขำๆ จะได้ test ผู้ชม หมายถึงว่านักแสดงก็จะได้เตรียมพร้อม พอไปที่โน่นก็จะได้เล่นต่อกันไปเลย 5 วัน เราก็เลยอยากเปิดรอบ ปรากฏว่าทุกวันนี้คนก็ยังจองเข้ามาไม่ขาดสาย กระแสเรื่องนี้ค่อนข้างดี

ผู้วิจัย : พี่คิดว่ากระแสสังคม บริบทสังคมทำให้คนสนใจเรื่องนี้ด้วย

คุณธีระวัฒน์ : ที่จริงเราว่าเรื่องแบบนี้ เราถูกสอนมาตั้งแต่เล็กนะ สถาบันหลักเราก็มี ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งศาสนาก็เป็นหนึ่งในนั้น ทุกวันนี้เราก็มองว่าเป็นเรื่องห่างไกลแล้วก็ไม่เกี่ยวกับพวกเรามากที่สุดแล้วละ มันมีใครบ้างที่วันพระแล้วเข้าวัด ้วยรู้คิดหรือ ไม่มีหรือ ตอนนี้นี้ศาสนาพุทธส่วนใหญ่รับใช้เชิงพิธีกรรมมากกว่า ใครเกิด ใครตาย อย่างนี้มากกว่า ตอนนีที่ที่จะใช้ในชีวิตประจำวันเราก็เห็นว่าศีล 5 ก็ยังขาดเลย เรามองว่ายังไ้ก็ตามประชาชนถึงแม้ว่าจะเป็นพุทธแบบไม่ได้เคร่งขนาดไหน ทำอะไรบ้าง เราก็ไม่ได้อยากให้ศาสนามันเสื่อมไปมากกว่านี้ถึงแม้ว่าเราจะไม่เกี่ยวข้อง ไม่ได้อะไรกับวัดอีกต่อไปแล้ว แต่เรารู้สึกว่าพอคนไม่ท้วงติง ไม่สนใจ เอาหูไปนา เอาตาไปไร่ มันก็จะเกิดลัทธิแปลกๆ ที่แม้กระทั่งอยู่ในพุทธเอง มันก็จะหลุดออกมาเรื่อยๆ ถ้าเขาอยู่ของเขาเราก็คงไม่ได้ว่าอะไร แต่ว่าจริงๆ แล้วมันก็จะไปเกี่ยวข้องกับคนจำนวนหนึ่ง

บางคนถูกหลอกเสียเงิน เรารู้สึกว่าไม่โอเคเลยเหมือนกันนะ คือด้วยสถานการณ์แบบนี้ มันก็มีลูกต๋อยอดไปอย่างอื่นแล้ว ไม่ว่าจะเป็นเจ้าสำนักนั้น เจ้าสำนักนี้

ร่างทรงนั้น ร่างทรงนี้ แต่ว่านั่นไม่ใช่พุทธนะ เราไม่ได้อยากพูดถึงแต่ว่าถ้าเกิดเป็น
พุทธหรือเป็นพระ ก็ควรต้องอยู่ในร่องในรอย ในรีด

.....

ละครเวที เรื่อง เกิด-ดับ

ผู้กำกับ : นิกร แซ่ตั้ง

วันที่สัมภาษณ์ : 6 มกราคม 2562

- ผู้วิจัย : เรื่องเกิดดับมีที่มาอย่างไรคะ
- คุณนิกร : ตอนนั้นสนใจทำละครที่เกี่ยวกับวงจรการเวียนว่ายตายเกิด เน้นที่ภพชาติ
เพราะว่าตอนเด็กๆ จะมีนิทานเรื่องยายแก่ ที่มีน้ำชาให้วิญญาณเขากิน พอ
วิญญาณกินน้ำชาแล้วก็จะลืมอดีต แล้วก็ไปเกิดใหม่ คือเราจำอันนี้ได้ตั้งแต่เด็ก
เราก็เลยเอาเรื่องนี้มาเขียน
- ผู้วิจัย : ตัวละครในเรื่องอยากจะหลุดวงโคจรนี้ด้วยความเบื่อ เขาไม่เชื่อเรื่องสังสารวัฏ
แต่เขาเบื่อใช่ไหมคะ
- คุณนิกร : ไม่ใช่เบื่อ เขาสงสัย
- ผู้วิจัย : สงสัยว่าทำไมเราต้องอยู่ในระบบนี้ใช่ไหมคะ
- คุณนิกร : มันเริ่มมาจากว่าไม่กินได้ไหม น้ำชาอะ พอมันเริ่มสงสัยมันก็เริ่มไม่กิน พอมันไม่
กินมันก็เลยจำได้ แล้วมันก็เริ่มสงสัยว่าทำไมมันต้องมาวนซ้ำอย่างนี้ มันเริ่มจาก
สงสัยก่อน แล้วเดี๋ยวก็เริ่มไม่อยากซ้ำแล้ว ไม่อยากวนแล้ว ไม่อยากจำได้แบบนี้
แล้ว แล้วถึงจะหาวิธีออกจากระบบ
- ผู้วิจัย : คือตัวละครไม่รู้ใช่ไหมคะว่าจะออกยังงัย ตกลงตัวละครตัวนี้สามารถออกจาก
ระบบได้ไหม
- คุณนิกร : ใช่ คือไม่รู้ว่าจะออกยังงัย มันก็พยายามหาวิธีจนกระทั่งมันค้นพบด้วย
ประสบการณ์อันยากลำบากของมันเองว่าจริงๆ แล้วมันคืออย่างนี้เองต่างหาก
- ผู้วิจัย : สุดท้ายแล้วตัวละครก็สามารถออกจากระบบนี้ได้
- คุณนิกร : ใช่ สุดท้ายแล้วมันก็หลุดพ้นออกไป
- ผู้วิจัย : ด้วยการคิดเองหรือวิธีไหนคะ

คุณนิกร : ด้วยการตื่นรู้ของเขาเองจากประสบการณ์ ที่เขินว่ายังไม่รู้ที่สิบก็ร้อยก็พันชาติ ที่เชื่อว่าการบรรลุมันไม่ได้สังกัดว่าต้องทำด้วยวิธี ไม่มีวิธีสำเร็จรูป มันเป็นวิธีของใครของมัน แต่พระพุทธเจ้าได้วางกระบวนการไว้ให้ มีทางแล้ว อย่างที่พระพุทธเจ้าบอกเสมอว่าเรามาทางนี้แล้ว ใครจะมาก็มา ไม่มาเราก็ไม่ว่าอะไร เพราะฉะนั้นมันก็เป็นจุดหนึ่งว่าถ้าตามไปก็เป็นทางที่เตรียมไว้ให้แล้ว แต่ถ้าไม่ตามก็จะไปทางอื่นก็ได้ จะลัดเลี้ยวคดเคี้ยวไป สุดท้ายมันก็ไปถึงจุดนั้นเหมือนกัน เพราะฉะนั้นตัวละครตัวนี้มันไม่ได้ไปตามทางนั้นเท่านั้นเอง แล้วก็ไม่ได้หมายความว่าพระพุทธศาสนาที่จะไปถึงจุดนั้นได้ ศาสนาเดียว

ผู้วิจัย : ศาสนาอื่นก็ได้เหมือนกัน

คุณนิกร : แต่ศาสนาอื่นเขาไม่เน้นใจ ในเรื่องเขาไม่ได้พูดถึงพุทธอย่างเดียว พูดถึงพระเจ้า ด้วยรีเปลาที่ทำให้เกิดมา แต่พระเจ้าไม่เชื่อเรื่องชาติภพ เรื่องตายแล้วไปอยู่อะไร อย่างเนี่ย คือมันมีความเชื่ออยู่ในนั้น

ผู้วิจัย : ถ้าจะพูดถึงเรื่องแนวมันเป็นแนวทดลองไหมคะ

คุณนิกร : ไม่ทดลองอะ ก็เป็นละครอะ

ผู้วิจัย : อ้อ ใช่ค่ะ พี่เคยบอกว่าไม่มีแนว มันไม่ต้องไปแบ่งแนวแบบนั้น

คุณนิกร : หน้าที่แบ่งแนวเป็นของคนอื่นไม่ใช่ของพี่

ผู้วิจัย : เกิดดัดเล่นที่ไหนประมาณกี่รอบคะ

คุณนิกร : หลายที่แล้วมันมี 2 เวอร์ชันด้วย อันนั้นปีน้ำท่วมใหญ่

ผู้วิจัย : ปี 54 ค่ะ

คุณนิกร : ปีน้ำท่วมใหญ่ ที่แรกจะทำอันนี้ลงเทศกาลละครกับเทศกาลของ ม.บูรพา แล้วทีนี้พอน้ำท่วมก็เลยไม่ได้ซ้อมเวอร์ชันที่กรุงเทพฯ ก็เลยไปซ้อมนักศึกษาที่ม.บูรพา ศึกษ์เก่าประมาณเดือนพฤษภาคม ประมาณนั้น แล้วก็เล่นที่ม.บูรพา ในเวอร์ชันนักศึกษา เสร็จปั๊บปลายปีก็เอาเวอร์ชันนักศึกษาไปเล่นที่เชียงใหม่ แล้วมกราคมก็มาซ้อมเวอร์ชันนักแสดงที่กรุงเทพฯ เปิดการแสดงที่กรุงเทพฯ ก็เป็นเวอร์ชันนักแสดง ผู้ชาย นักแสดงมืออาชีพ ส่วนเวอร์ชันนักศึกษาพอเล่นที่ม.บูรพาเสร็จเล่นที่เชียงใหม่ แล้วก็ไปเล่นที่ตึกสถาบันปริติ แล้วก็ไปที่ได้หัววัน ก็คือมันมีละครสำหรับการศึกษาอะไรของเขา แล้วก็พาไปได้หัววัน ส่วนของมืออาชีพก็เล่นที่

เทศกาล : Democrazy Theatre

ผู้วิจัย : ตอนที่เล่นเวอร์ชันนักศึกษาใครเป็นคนดูคะ นักศึกษาหรือประชาชนทั่วไป

คุณนิกร : นักศึกษาและประชาชนทั่วไปที่บางแสน

ผู้วิจัย : ผลตอบรับก็ถือว่าดีมากเลยใช่ไหมคะ เพราะว่าเล่นหลายรอบทั้งเมืองไทยและต่างประเทศ

คุณนิกร : ใช่ แต่วามันก็เป็นการเชิญด้วยส่วนหนึ่ง แต่ที่เมืองนอกเขาก็ชอบกัน

ผู้วิจัย : ปัจจัยหลักที่ทำให้เป็นที่นิยมในการดู ผู้ชมรับรู้ได้เยอะ เป็นเพราะอะไร

คุณนิกร : เป็นเพราะมันมีเรื่อง โดยเฉพาะในเอเชียนะ เพราะว่าคนญี่ปุ่นมาดูแล้วเขาบอกว่าประเทศเขามีเรื่องเวียนว่ายตายเกิด แต่เขาไม่ได้รู้สึกว่ามันสำคัญ เขาดูแล้วเขาบอกว่ามันเหมือนละครวิทยาศาสตร์ ซึ่งอันนี้ที่สนใจมาก เพราะญี่ปุ่นเขาคิดไม่เหมือนชาติอื่น ส่วนประเทศอื่นที่อยู่ในเอเชียที่มีความเชื่อเรื่องการเกิดก็ไม่ได้เอาไปเล่นให้ประเทศอื่นดูนอกจากไต้หวัน ที่โน่นเขาก็ลื้งคี่ได้ไง เพราะว่าการเวียนว่ายตายเกิดมันเป็นเรื่องสากล

ผู้วิจัย : ถ้ามองย้อนกลับไป อยากจะ Comment งานนี้ยังงัยบ้างคะ

คุณนิกร : อยากเอามาเล่นอีก แต่ถ้าจะเล่นเรื่องนี้ก็ต้องมีการซ่อม แล้วมันก็ต้องมีเจ้าภาพให้การสนับสนุนด้วย เพราะว่าไม่อย่างลงทุนเอง มาขายบัตรแล้วขาดทุน แล้วเราก็ไม่ได้ทำอะไรเรื่องนี้ให้เป็นละครพระพุทธศาสนาด้วย แต่ชื่อมันเป็นแบบนั้นเอง คือตอนที่ทำเรื่องนี้เราสนใจแค่เรื่องการกลับ กับการกลับมาเกิดใหม่ กับภพชาติใหม่ ดับมันคือไม่ต้องกลับมาเกิดอีก เราคิดแค่นั้น

ผู้วิจัย : เราไม่ได้คิดว่ามันเป็นละครแนวพุทธนะ

คุณนิกร : ไม่ๆ

ผู้วิจัย : แต่ว่าโดยทั่วๆ ไป ถ้าเป็นเรื่องอื่นด้วย ฟิสิกส์ก็จะมีการสนใจนำแนวคิดพระพุทธศาสนามาทำเป็นละคร

คุณนิกร : ใช่ๆ หลายๆ เรื่องก็จะพูดถึงเรื่องนี้แหละ แฝงๆ อยู่ เรื่องการตาย เรื่องการค้นหาความหมายชีวิต นอนไม่หลับก็จะพูดถึงการนอนกับการหาความตายมันคืออันเดียวกัน ถ้าเราไม่อยาทยอมนอนก็คือคนไม่ยอมตาย

ผู้วิจัย : รู้สึกอย่างไรกับพุทธปรัชญาต่างๆ

คุณนิกร : มันแล้วแต่ว่าใครตีความอันนี้ชัดเจนมากสำหรับพี่ แล้วแต่ใครเวอร์ชั้นไหน ใครเอามาเขียนยังงัย บางคนก็จะแบบพระไตรปิฎก เราก็ไม่รู้ดีกว่าพระไตรปิฎกที่เขียนมานะ คนเขียนแทรกความคิดเห็นตัวเองลงไปแค่นั้น มันไม่ใช่ลายมือพระพุทธองค์จริงๆ มันคือบันทึกต้นฉบับ มีคนบอกว่าพระพุทธเจ้าตรัส แล้วมีคนจด

บันทึก มันก็ต้องกินว่าเชื่อได้แค่ไหน แต่ว่ามันก็ต้องมีบันทึก เสร็จแล้วก็ต้องมีการตีความบันทึกออกมาเป็นเรื่องราว เป็นนิทานชาดก เยอะแยะมากมาย ข้อดีของแบบนี้ก็คือ เปิดให้มีโอกาสตีความหลากหลาย แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นทุกสาขาทุกคนที่มาตีความ ทุกคนที่หยิบยกมา มีจุดประสงค์เดียวกันก็คือให้เข้าใจ และเพื่อเข้าใจแล้วจะได้พาไปสู่เป้าหมายสุดท้าย ก็คือหลุดพ้นไป

ผู้วิจัย : ก็คือมีการตีความกันมาหลายรอบเนอะ หมายถึงจากพระโอบุสพระพุทเจ้า ก็มาตีความเป็นหนังสือ จากหนังสือก็มาตีความเป็นละครอีก

คุณนิกร : ก็ที่ไม่ได้เอาพระไตรปิฎกมาเขียนนี่ เรื่องของพีเริ่มมาจากนิทาน เรื่องยายแก่กับน้ำชา ไม่ใช่เรื่องจากพระไตรปิฎก เรื่องใดเรื่องหนึ่ง แต่ว่าโดยพื้นฐานด้วยความที่เราเคยเรียนพุทธศาสนา มา 5 เรียนๆมา แล้วก็รู้ว่าเป้าหมายสุดท้ายเนี่ย ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ทุกคนจะไปสู่นิพาน ทุกคนรู้ว่าอันนั้นเป็นใจความสำคัญ ถ้าอยากรจะไปนิพานต้องทำยังไง ก็อุปสรรคปฏิบัติ ละเว้นความชั่ว ทั้งกายและใจ ทำจิตใจให้ผ่องใส ให้เกิดปัญญา มันจะเป็น step ขึ้นไปอย่างเนี่ย เราจะเข้าใจเป็น basic แต่โดยแนวทางปฏิบัติแล้วมันก็มี คนก็ไปปฏิบัติกันหลากหลายสาขาวิธีมาก ภาวนาแบบนั้นแบบนี้ สมาธิแบบนั้นแบบนี้ เติบจนกรม ทำทุกสิ่งทุกอย่างแล้วแต่ความถนัดของใครในสาขาไหน ทุกวันนี้พี่ว่ามันเปิดโลกทัศน์ใหม่ว่า พระพุทธศาสนาไม่ควรจะถูกผูกขาดด้วยวัดเดียว นิิกายเดียว หรือพระเถระรูปเดียว มันไม่ใช่จุดศูนย์รวมรวบยอด ประเทศอื่นๆ ก็มีพุทธเหมือนกัน แต่ละประเทศก็ดัดแปลงรับแล้วไปแตกยอดต่อเพื่อให้เข้ากับวิถีชีวิตของชุมชนของคนในประเทศนั้นๆ เพื่อจะนำพาให้เขาไปสู่ความสงบในตอนนี้ท้าย ต่อให้ไม่บรรลุนิพพานมันก็ให้แต่ละคนสงบขึ้น อันนี้คือข้อดีของการที่ไม่ผูกยึดติด การยึดติดก็เป็นข้อหนึ่งที่พระพุทธศาสนาพูดไว้

.....

ละครเวที เรื่อง สิทธาธนะ

ผู้เขียนบทและผู้กำกับ : คำเกิง จิตะปิยะศักดิ์

วันที่สัมภาษณ์ : 7 มกราคม 2562

- ผู้วิจัย : แนวคิดที่มาของเรื่องนี้คืออะไรคะ ที่อยากทำเป็นละครเวที
- อ.คำเกิง : มันเกิดจากความหมั่นไส้ ช่วงนั้นอ่านบทวิจารณ์ละครเวที วิจารณ์หนัง เราารู้สึกว่าทำไมเวลาเขาวิจารณ์แล้ว มันเหมือนกับว่าจะต้องพูดว่าควรจะต้องทำอย่างนั้นควรจะต้องทำอย่างนี้ จึงจะเป็นอย่างนั้นดี อย่างนี้ดีกว่า คือเขาก็มีสิทธิในการออกความคิดเห็น เพียงแต่ว่าเขาไม่ได้มาอยู่ในโปรเจกต์อะไรที่แบบว่าการทำแบบเราเขาไม่รู้วัตถุประสงค์ในการทำของเรา ว่าในแต่ละครั้งเราทำอย่างไร เราก็เคยรู้สึกว่าการที่เราทำตาม instruction หรือกฎเกณฑ์อะไรด้วย ก็เลยนึกถึงเรื่องนี้ขึ้นมา ใน theme เรื่องที่บอกว่า เราจะไม่ยอมทำตามคำสอนใดๆ ยกเว้นแต่เราค้นคว้าของเราเอง นึกถึงเรื่องนี้ขึ้นมาเลยอยากทำเรื่องนี้ มันเกิดจากความหมั่นไส้คน
- ผู้วิจัย : เล่นที่ Democracy Theatre ใช่ไหมคะ
- อ.คำเกิง : ใช่ครับ
- ผู้วิจัย : เล่นประมาณกี่รอบคะ พอจำได้ไหมคะ
- อ.คำเกิง : 10 หรือ 12 จำไม่ได้นะ ประมาณเนี่ย
- ผู้วิจัย : แล้วมีเล่นที่อื่นอีกไหมคะ
- อ.คำเกิง : ไม่มีครับ เล่นที่นี่ทีเดียว
- ผู้วิจัย : กลุ่มผู้ชมก็คือเป็นกลุ่มประชาชนทั่วไปนะคะ
- อ.คำเกิง : ใช่ครับ
- ผู้วิจัย : เรื่องนี้หลักๆ ต้องการสื่อสารอะไรคะ
- อ.คำเกิง : ก็อย่างที่บอกว่าคุณเรารู้แล้วว่าจะเป็นอะไร เราจะหาอะไรให้ชีวิตเราแสวงหาเองได้ โดยที่ไม่ต้องตามใคร หรือเชื่อคำสอน ศีลคำสอนของใครที่มันมีมาแล้ว
- ผู้วิจัย : เสรีภาพในการแสวงหาความรู้เนอะคะ
- อ.คำเกิง : ใช่ครับ ประมาณนั้น
- ผู้วิจัย : อาจารย์จะเน้นอันนี้มากกว่า แต่มันก็จะเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาไปด้วยในตัว

อ.คำเกิง : คือตัวเองก็ไม่ได้รู้เรื่องพุทธลัทธิซึ่งอะไร เพียงแต่ว่าโดยลักษณะของตัวละครเรื่องนี้ อย่างสิทธิธารณะเขาก็เป็นแบบว่าคนคนหนึ่ง เขาก็คงไม่ใช่สิทธิ์ณะอย่างที่เราเรียนกันมา แม้แต่ในเรื่องเองเขาก็ได้ไปเจอกับพระสมณโคดมอยู่คนหนึ่ง ช่วงแรกเขาไปออกแสวงหาด้วยการว่าเขาไปเป็นสมณะ ไปปฏิบัติกิจวัตรของสมณะอย่างนี้ ต่างๆ นานา แล้วมันก็ไม่ตอบโจทย์เขา เขาก็เลยต้องออกเดินทาง ออกแสวงหาไปเรื่อยๆ เขาก็เจอกับพระพุทธเจ้า จะเรียกอย่างนั้นดีไหม สมณะโคดม แต่เราไม่ได้ใช้ชื่อว่าพระพุทธเจ้า เขาก็มาคุยเรื่องอริยสัจ 4 อะไรประมาณนั้น เขาก็รู้สึกว่ามันน่าสนใจ เขาก็เลยแบบว่า ตอนหลังเขาก็เลยออกท่องโลกของเขา แล้วเขาก็จะเรียนรู้ความเจ็บปวดของเขา จากความทุกข์ยากของเขา จากความสุขของเขา เขาเรียนรู้ในทางโลกของเขา จนในที่สุดคนเราก็ต้องตั้งคำถามของเขาว่าความพอดี หรือความที่ตัวเองพอใจเนี่ยในการเรียนรู้ตัวเองมันอยู่ตรงไหน ตรงที่ทำตามวิถีของคนอื่นที่เป็นมาแล้ว แล้วมันมันคง มีความสุข หรือตัวเองจะยอมที่จะเจ็บปวดต่อไปเรื่อยๆ เพื่อที่จะเรียนรู้ไปเอง แล้วมีความความสุขไปกับตรงนั้น

ผู้วิจัย : อันนี้คือสิ่งที่อาจารย์อยากสื่อสาร โดยเราไม่ได้ตั้งต้น ตั้งหลักว่ามันคือละครแนวพุทธนะคะ

อ.คำเกิง : ใช่ คือไม่ได้ใช้อย่างนั้นเลย มันเริ่มจากกิเลสด้วยซ้ำ เรื่องหมั่นไส้

ผู้วิจัย : อันนี้เป็นละครแนวไหนคะ หรือไม่ได้ระบุแนว

อ.คำเกิง : ไม่ได้ระบุแนวครับ จริงๆ แล้วกระบวนการทำก็คือว่าตัวเองก็สร้างโครงขึ้นมา อันหนึ่ง แล้วก็เขียนบทไป ซ้อมไป บทจะมาเป็นลือตๆ แล้วเราก็จะค้นหาในขณะซ้อมเลยว่าจะเป็นยังไง เถายังไง เราตั้งโจทย์ไว้ในใจง่ายๆ อันหนึ่งเลยว่าเรื่องนี้จะต้องไม่น่าเบื่อ คือพยายามทำตามเรื่องเขามันอาจจะยาวนานหน่อย แต่ว่าต้องไม่น่าเบื่อ ต้องสนุก รูปแบบไหนก็ได้ที่ทำให้เรื่องสามารถไปข้างหน้าได้ สื่อสารได้ เราเอาหมด

ผู้วิจัย : ก็คือซ้อมไป เขียนบทไป นานไหมคะอาจารย์ในการพัฒนาบท

อ.คำเกิง : เรื่องนี้หรรอ ประมาณสัก 3 เดือนได้ครับ แล้วก็ซ้อมไปเรื่อยๆ แล้วก็กลับมาเขียน แล้วก็กลับไปทดลองซ้อม ไม่ได้ทำเป็นพีเรียคสมัยนั้นด้วย ก่อนข้างจะฮิปๆ seventy ซะด้วยซ้ำ เลือฮาวายไล่ แล้วก็เล่นกีตาร์ คู่มือนอกจะบุปผาชนหน่อยๆ

ผู้วิจัย : ผลตอบรับเชิงรายได้กับเชิงผู้ชมล่ะคะ

- อ.คำเกิง : ก่อนข้างจะหนาทาพอสมควรนะ ตอนแรกเราก็ไม่แน่ใจด้วยซ้ำว่าคนเขาจะดูเรื่องนี้เปล่า เพียงแต่ว่ามันเป็นวรรณกรรมที่ค่อนข้างจะมีชื่ออยู่แล้ว เขาก็จะมาดูสิเธอ จะทำยังไงให้ออกมาสวย ตอนที่อ่านหนังสือคนก็รู้สึกว่ามันออกมามงม แล้วจากข้ามแม่น้ำ เราจะทำออกมายังไง เราจะเล่นยังไงออกมา ส่วนใหญ่เขาก็จะมาดูตรงนั้นกัน การนำเสนอ มาดูว่าเราดัดแปลงออกมายังไง
- ผู้วิจัย : เพราะว่าดูในเว็บไซต์ก็บอกว่ารอบนี้เต็มแล้ว รอบนี้เต็มแล้ว ดูแบบคนมาดูเยอะดี
- อ.คำเกิง : เวลาค่อนข้างจะเยอะไป ช่วง 2-3 รอบแรก จะมีที่ว่างข้างหลัง แท้จริง ๆ คือแน่น Democracy ก็ประมาณ 50 คน โดยเฉลี่ย
- ผู้วิจัย : หลังจากที่ทำเสร็จแล้ว อาจารย์คิดว่าได้ตั้งใจไหม ถ้าย้อนไปได้อยากทำอะไรตรงไหนไหมคะ
- อ.คำเกิง : พอในช่วงนั้นทดลองเรื่อง Object Theatre แล้วบางสิ่งบางอย่างมันเป็นเรื่องผจญภัย outdoor เรื่องขององค์ประกอบ เรื่องของเรือ อะไรอย่างเนี่ย เราก็เล่าเรื่องโดยผ่านของเล่นอะไรอย่างเนี่ย เลยทำให้รู้สึกว่าตรงนี้ยังทำไม่เต็มที่อย่างที่ตัวเองหวัง เอาไว้ เรื่องนี้จริงๆ แล้วมันน่าเป็นเรื่อง Object Theatre การเล่นกับ object ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวละคร อย่างจากข้ามแม่น้ำเราก็โอเค แก้ปัญหาตรงนั้นไปได้ คือเราเล่นกับปลา มีเรื่องน้ำ เสียงน้ำ การฟังเสียงน้ำแล้วทำให้เกิดพุทธิปัญญาขึ้น คือมันสามารถทำได้บางอย่าง บางสิ่งบางอย่างที่เราลดทอนความใหญ่ยักษ์ของเรื่องนี้ลงไปผ่าน object จะรู้สึกว่าได้ไม่เต็มที่

ละครเวที เรื่อง จิตตากับบนกร

ผู้กำกับ : นิกร แซ่ตั้ง

วันที่สัมภาษณ์ : 13 กุมภาพันธ์ 2561

ผู้วิจัย : วัตถุประสงค์ตั้งต้นในการทำเรื่องนี้เพื่ออะไรคะ

คุณนิกร : คือมันอยู่ในงานวัดลอยฟ้าของชมรมพุทธศาสนา พุทธทาสอะไรอย่างนี้ เขาจัดงานวัดลอยฟ้าที่พารากอน แล้วเขามีงานแสดงนั่นโน่นนี่ แล้วทีนี้เขาอยากได้ละครประกอบกับ 100 ปี ของสมเด็จพระสังฆราชตอนนั้น ท่านเขียนเรื่องนี้ไว้ เขียนเป็นนิยาย ก็เลยมีคนคิดว่าจะฉลอง 100 ปีของท่าน ก็เลยจะเอาเรื่องนี้ไปใส่อยู่ในงานวัดลอยฟ้าด้วย มีการทำละครหุ่นสายเสมา เขาก็เอาเรื่องนั้นมาถอดเลย เล่นจบทั้งเรื่อง

เลย แต่ว่าของพีแค่หยิบเอาหัวใจส่วนหนึ่งของจิตตนครออกมา ก็เลยออกมาเป็น จิตตากับนคร คือไม่ดำเนินเรื่องตามนิยาย แต่หยิบแก่นออกมา

ผู้วิจัย : แล้วมีความยากตรงไหนบ้างคะจากหนังสือมาเป็นละครเวที

คุณนิกร : ถ้าจะถอดตามนิยายเลยจะยาก เพราะว่าตัวละครเยอะมาก ตัวละครที่เป็นนามธรรมทั้งหลาย แล้วก็ให้เราเล่นแค่ไม่เกิน 1 ชั่วโมง 10 นาที ก็เลยเลือกว่าดึงแก่นออกมา แทนที่จะไปเจาะลึกถึงตัวละคร ตัณหานั่นโน่นนี่ ตัวนั้นตัวนี้จะร้ายบ้าง เราก็หยิบแค่ให้เชื่อมโยงกับสถานการณ์ปัจจุบัน ชีวิตคนปัจจุบันได้ ก็ให้เป็นคู่สามีภรรยา เหมือนกับสำรวจจิตใจตัวเอง นางมารร้ายออกมา ความจริงก็เป็นการเอาชนะใจตัวเอง

ผู้วิจัย : รู้อารมณ์ รู้จิตตัวเอง แล้วก็ควบคุมได้

คุณนิกร : ผู้ชมเป็นกลุ่มบุคคลทั่วไปใช่ไหมคะ

ผู้วิจัย : ใช่

คุณนิกร : รูปแบบในการนำเสนอเรียกว่าเป็นสื่อผสมได้ไหมคะ

ผู้วิจัย : ใช่ เพราะมีการใช้จอโปรเจกเตอร์ ฉายตัวมารขึ้นมา

ผู้วิจัย : ทำไมถึงเลือกใช้เป็นสื่อผสมคะ จะทำให้เล่าเรื่องได้ง่ายกว่าใช่ไหมคะ

คุณนิกร : มัน effect ได้ดี ถ้าไม่ใช่สื่อนี้ จะต้องมีตัวละครออกมาเล่นเป็นตัวเขาเองอีก

ผู้วิจัย : เพราะอันนี้นับจอกก็เหมือนเป็นตัวเขาเองแหละ แต่เป็นภาคที่เป็นมาร

คุณนิกร : ใช่ ก็ถ่ายทำล่วงหน้า ก็ฉายไป แล้วเขาก็ react กับอันนั้น

ผู้วิจัย : เพราะว่าเนื่องจากเวลาจำกัดด้วย

คุณนิกร : ใช่ ก็จะมีการทำการบ้านเตรียมการก่อนล่วงหน้าดิฉัน

ผู้วิจัย : คือเวลาคิดงานทำยังไงคะ ที่จะต้องมีตัวมารออกมา คนนั้นเล่นอุทธรณ์จ้ง คนนี้เล่นเป็นถีนังอะไรทั้งหลาย

คุณนิกร : มันก็เป็นปกติ เพราะว่าโดยนิยายที่ท่านทรงนิพนธ์ไว้ก็เป็นอย่างนั้นอยู่แล้ว ท่านเอาตัวนามธรรมทั้งหลายเป็นตัวละครอยู่แล้วในเรื่อง เพียงแต่ว่าเราไม่เล่าเรื่องตามเหตุการณ์ในนิยาย เราหยิบออกมาว่าเวลาคนเรามันเกิดค้นหา กิเลส มันจะมีตัวนั้น ตัวนี้มาช่วย มีอะไรบ้างเราก็สร้างสถานการณ์ขึ้นมา

ผู้วิจัย : ในนิยายก็คือ พวกตัวกิเลสก็เป็นตัวละครอยู่แล้ว เราก็เลยถอดออกมาที่เป็นตัวเล่นเหมือนกัน

คุณนิกร : ไข่ เพียงแต่เราสร้างสถานการณ์ให้คนดูทั่วไปจับต้องได้ เทียบได้กับชีวิตจริง แทนที่จะไปเน้นที่กระบวนการเกิด ว่าเกิดอะไรขึ้นบ้าง เราก็สร้างเป็นเหตุการณ์ ขึ้นมาเลย

ผู้วิจัย : ก็คือเน้นจับต้องได้ เป็นเหมือนกับชีวิตของคนวัยทำงาน ชนชั้นกลาง

คุณนิกร : ไข่ ตื่นมามันก็มีแล้ว เพิ่งตื่น วันนี้ก็จะขี้เกียจไปทำงาน เข้าใจปะ เราจับวิถี ชีวิตประจำวันมาเทียบ ให้เขาเห็นเลยว่ามันมีตลอดเวลา

ผู้วิจัย : เหมือนเราต้องเผชิญกับมารในจิตใจเรา

คุณนิกร : ตัวค้นหา ก็เลศทั้งหลาย แม้แต่เน็ดๆ หน่อยๆ มันก็มีอยู่ตลอดเวลา

ผู้วิจัย : ความยากของงานนี้มีอะไรบ้างคะที่ทำมา

คุณนิกร : ซ้อมนักแสดง มันก็ไม่มีอะไรมาก ตามปกติของคนทำงาน มันก็มีนั่นโน่นนี่ แต่ก็ ผ่านไปได้ด้วยดี ไม่มีอะไรเป็นแบบพิเศษ อาจจะมีเรื่องความคาดหวังว่าเอาเรื่องของสมเด็จพระสังฆราชมาทำเหอ แต่ว่าก็ไม่ได้โดนกดดันอะไรนะ ทีมงานเขาก็ ให้อิสระเรา ในฐานะศิลปิน ดีความใหม่

ผู้วิจัย : ไม่ได้มีความยากตรงที่นำบทของท่านมาเป็นตัวละคร

คุณนิกร : อย่างที่บอกไง เราศึกษาเรื่องนี้มาก่อน ก่อนหน้านี้เราก็ทำเกี่ยวกับศาสนามาแล้ว คือมีพื้นฐานมาพอสมควร ไม่ใช่อยู่ดีๆ ไม่รู้เรื่องเลยมาทำก็อาจจะงมงัย ยิ่งเป็น ภาษาบาลี เป็นศัพท์อะไรอย่างนี้ ถ้าไม่เข้าใจมาก่อน ก็ไม่รู้หรอกว่าอะไรมันคือตัว ไหน

พอเรามีพื้นฐานอยู่แล้ว มันก็จับปรับเปลี่ยนได้ง่าย

ผู้วิจัย : พี่เคยทำละครเวทีเรื่องเกิด-ดับ แล้วก่อนหน้านี้เคยทำเรื่องอื่นเกี่ยวกับแนวพุทธมาก่อนอีกไหมคะ

คุณนิกร : ก็มีพระเจ้าเซ่ง มีพุทธ คริสต์ อิสลาม ปันกันหมดอยู่แล้ว

ผู้วิจัย : ปกติพี่สนใจเรื่องพุทธศาสนาอยู่แล้วด้วยหรือเปล่าคะ

คุณนิกร : ก็สนใจครับ ก็เป็นคนพุทธอะ พี่ก็อ่านอะ ตอนทำนอนไม่หลับก็เรื่องเกี่ยวกับมรณานุสติ เรื่องความตาย กุศโลบายเรื่องการนอนกับความตายมันคืออันเดียวกันอะไร อย่างนี้ ก็คือมีแทรกอยู่ในงานพี่มาตลอด ก็เอาคำของพระธรรมโกศาจารย์มาอ่าน คือไม่ได้เพิ่งจะมาสนใจ แต่สนใจมานานแล้ว แทรกอยู่ในงานอยู่แล้ว

ผู้วิจัย : ผลตอบรับเชิงรายได้เราไม่ต้องพูดถึงเนอะ อันนี้เป็นการแสดงเพื่อบุคคลทั่วไป ที่ทีมงานวัดลอยฟ้าก็ดูได้เลย

คุณนิกร : ไม่ได้ขายบัตร เป็นงานธรรมดา

ผู้วิจัย : หลังจากที่ได้เล่นแล้วมีสื่ออะไรออกมาอีกไหมคะ

คุณนิกร : ก็มีบันทึกวิดีโอไว้อยู่ใน YouTube ก็มี มันเป็นเรื่องแบบง่ายๆ ไม่ซับซ้อน

ผู้วิจัย : เรานั้นให้เห็นภาพใกล้เคียงชีวิตจริง

คุณนิกร : ทำเป็น visual ออกมา คือคนที่เคยอ่าน คนที่รู้สึกว่ามันเป็นเรื่องยุ่งยากก็จะเห็นเป็น ตัวนี้ออกมาง่ายขึ้น อย่างน้องที่ศึกษาระยะอยู่แล้วมาดูก็เออ... มันก็จริงนะที่ ไม่ใช่เฉพาะเรื่องใหญ่ๆ เรื่องเล็กๆ น้อยๆ มันก็มี แล้วพอเห็นภาพเป็น visual แล้ว เขาเทียบกับสิ่งที่เขารู้ มันก็ชัดเจนขึ้น ทำยังไงถึงจะรู้เท่าทันตัวเอง

ผู้วิจัย : เราอยากให้ผู้ชมรู้สึกว่ธรรมะเป็นเรื่องใกล้ตัว

คุณนิกร : จริงๆ แล้วคำศัพท์ทั้งหลายเป็นภาษาบาลี สันสกฤต ใช่มั้แหละ แต่จริงๆ แล้วมันก็คือตัวเดียวกันนั่นแหละ มันแค่เปลี่ยนชื่อไปโน่นไปนี่

ผู้วิจัย : ตอนแรก อุทธัจจ อะไรงๆ... อ้อ ฟุ้งซ่าน

คุณนิกร : คือพอเป็นภาษาบาลีปุ๊บ มันจะสะกดที่ศัพท์เท่านั้นเอง

ผู้วิจัย : พี่พอใจในผลงานนี้น้อยแค่ไหนคะ ถ้าสมมติทำอีกครั้งอยากจะปรับอะไร ใหม้คะ

คุณนิกร : ตอนนีัตัวละครค้นหา มันอาจจะดูเง่า หึ่งหวง จริงๆ แล้วก็เพื่อต้องการให้มันดู คลายเครียดด้วย ก็ทำเป็นกึ่ง comedy นิดๆ แต่ถ้าอยากพัฒนาไปอีก เรื่องแบบนี้มัน สามารถเติมไปได้อีกไกล ไปถึงขั้นพาคนให้ไปสู่ภาวะหลุดพ้นไปได้ขนาดนั้น ซึ่ง อาจจะเป็นอีกแนวทางไปเลย

ผู้วิจัย : ตอนนีัก็เน้นให้ดูง่าย ย่อยง่ายก่อน

คุณนิกร : แล้วค่อยไปลงลึก คู่นี้อนาคตก็ยังเป็นสามภรรยากันอยู่ แต่ไปปฏิบัติธรรมไปจนถึง ละกิเลสไปแล้ว แยกห้องนอนอะไร ไปแล้ว เป็นอีกทางหนึ่งไปเลยนะ ก็จะดู ธรรมะๆ เกินไป

ผู้วิจัย : แนวเนื้อหาละครแบบนี้เขาเรียกว่าเป็นว่า tragicomedy ได้เปล่าพี่ ตลกบวกเศร้า หรือว่า comedy ตลก

คุณนิกร : พี่ไม่ค่อยจัดระเบียบงานตัวเองอะ

ผู้วิจัย : แต่มันก็ตลกนะ เท่าที่ดู sense มันก็เบาๆ ตลก

คุณนิกร : เพราะว่าเราทำให้ตัวกิเลสทั้งหลายมันเหมือนบ้าๆ บอๆ จริงแล้วคนเรามันเป็น อย่างนั้นแหละ บ้าๆ บอๆ

ผู้วิจัย : อีกประเด็นหนึ่งก็คือที่ว่าควรจะนำด้วยความสนุกใช่ไหมคะ คือละครหรือภาพยนตร์ หรือสื่อศิลปะการแสดง

คุณนิกร : ถ้าคุณจับความสนใจคนไม่ได้ เขาก็หลับตั้งแต่ 5 นาทีแรก แล้วมันจะมีผลไหมละ ความสนุกไม่ได้หมายความว่าต้องตลก ความสนุกหมายถึงว่าจับความสนใจให้สมาธิเขาอยู่จ่อ เมื่อมันจ่อได้แล้ว เมื่อคนมีสมาธิแล้ว นั่งขึ้นแล้ว แล้วเปิดรับ ก็จะเกิดการเรียนรู้ แต่ถ้าเกิดเขาไม่นั่ง เขาวอกแวก รวมศูนย์จิต สมาธิไม่ได้ เขาก็ไม่เกิดการเรียนรู้

ผู้วิจัย : เพราะฉะนั้นเราจะไม่เน้นการสั่งสอน แต่เน้นสนุก แต่สอดแทรกข้อคิด

คุณนิกร : สนุกไม่ได้หมายถึงตลกนะ

ผู้วิจัย : คือสนุกได้หลายโทนอารมณ์

คุณนิกร : เน้นการจับความสนใจและสมาธิ สมาธิในที่นี้ไม่ได้หมายถึงนั่งสมาธินะ แต่เป็นการ focus อะ

ผู้วิจัย : ก็เลยต้องน่าสนใจตั้งแต่ฉากแรก ต้องสนุกตั้งแต่ฉากแรก เหมือนพวกละครโทรทัศน์

คุณนิกร : ละครเวทีด้วยนั่นแหละ ถ้าไม่น่าสนใจ คนดูก็หลับ

.....

ละครเวที เรื่อง กิสา

โปรคิวเซอร์ : ธนัชร กิตติก่อ

วันที่สัมภาษณ์ : 13 กุมภาพันธ์ 2561

ผู้วิจัย : วัตถุประสงค์ในการสร้างเรื่องนี้คืออะไรคะ

อ.ดร.ธนัชร : จริงๆ แล้วต้องบอกตามความเป็นจริงก่อนว่า คือเราต้องการให้มี production ในหลักสูตร เพราะเป็นหลักสูตรใหม่ ตอนนั้นก็มึนๆ มีอ้อกับอ้อ ก็คุยกันว่าจะทำยังไง เพราะว่าเด็กที่นี่ไม่ค่อยมีโอกาสได้ไปดูละคร ก็เลยมีความรู้สึกที่เราจะต้องทำเองในช่วงแรกๆ จริงๆ ก็ทำมาแล้วเรื่องหนึ่ง คือ คนดีแห่งเสฉวน แต่ปรับบริบทแล้วที่นี้พอปิดไปก็เลยทำอีกเรื่องหนึ่ง คือเด็กกำลังเข้าที่เข้าทาง เริ่มรู้สึกว่าการเรียนรู้ผ่าน production เป็นสิ่งที่จำเป็น ก็เลยเป็นที่มาของการทำ production ที่นี้ทำไมถึงเลือกเรื่องกิสา จริงๆ แล้วครูอ้อ อ.มัลลิกา เป็นคนเลือกว่าจะทำอะไรดี ที่นี้อันดับหนึ่งแก็เป็นคนเก่งเรื่อง storytelling อยู่แล้ว เรื่องนางานวรรณกรรมมาทำเป็นการเล่าเรื่องแบบ storytelling แก็ไปเจอบทเดียวขายได้ฟ้าคลั่ง แก็อ่านดูแล้ว

น่าสนใจ แกก็อยากทำ อ้อเป็นคนสนใจเกี่ยวกับเรื่องศาสนาอยู่แล้ว แกก็ว่าน่าจะไปด้วยกัน เดี่ยวเรื่องนี้อ้อจะได้มาช่วยดูเรื่อง movement ปรากฏว่าตอนเอามาคุยกันก็เห็นดีเห็นงามกันด้วยว่าน่าทำก๊ิสา เดี่ยวคายใต้ฟ้าคลั่ง ก็เลยเป็นที่มา

- ผู้วิจัย : ในปี 2558 อาจารย์พอจำได้ไหมคะว่าแสดงที่รอบ
- อ.ดร.ธนัชพร : ที่กรุงเทพฯ เล่นไป 3 รอบมั้ง ไม่น่าใจ แล้วก็มาเล่นที่ขอนแก่นอีกประมาณ 14 รอบจริงๆ มี record ไว้อยู่ แต่จำไม่ได้ชัดเจน แต่วรรวมๆ แล้วน่าจะประมาณ 20 กว่ารอบ เพราะว่ามีการเพิ่มรอบมาอีก
- ผู้วิจัย : ละครเวทีเรื่องก๊ิสานี้ทำมาเพื่อผู้ชมกลุ่มไหนเป็นหลักคะ
- อ.ดร.ธนัชพร : จริงๆ ก็เปิดทั้งหมดนะคะ แต่ผู้ใหญ่หน่อยก็จะดี เพราะมันเป็นความตาย แต่สุดท้ายก็มีเด็กมาดูอยู่เหมือนกัน แต่ว่าโดยปกติก็น่าจะเป็นตั้งแต่วัยรุ่นมาเลยได้หมดเลย
- ผู้วิจัย : หลักๆ ที่ต้องการสื่อสารของเรื่องนี้ก็คือเรื่องของวงการปลัดพรากใช่ไหมคะ
- อ.ดร.ธนัชพร : ใช่คะ ความพลัดพราก ความดีกับการตาย มีอีกอันหนึ่งที่ลืมเล่าให้ฟัง แรงผลักดันที่ทำให้ครูอ้อเลือกเรื่องนี้ เพราะว่าช่วงเวลานั้นเป็นช่วงที่ลูกศิษย์หลายคนสูญเสียหลายอย่าง มีลูกศิษย์บางคนคุณยายเสียชีวิต คุณตาเสียชีวิต คุณลุงเสียชีวิต เพื่อนเสียชีวิต มีหลายต่อหลายคนมาก เป็นช่วงจังหวะนั้นเลยคะ จังหวะที่เด็กๆ พบกับความสูญเสียที่ใหญ่เป็นจังหวะแบบนั้น แล้วก็ยังมีเป็นหมาที่เขาผูกพันด้วย ร้องไห้อยู่ตลอดเวลา ไม่เป็นอันทำอะไร เป็นช่วงเวลานั้น ครูอ้อก็เลยรู้สึกว้า เออ... มันโกลั้ดว้า แล้วจริงๆ เราพูดถึงเรื่องการ deal กับเรื่องความทุกข์กับการพลัดพราก เราอาจจะช่วยนักศึกษาให้ตระหนักรู้ด้วย นี่ก็เป็นอีกข้อหนึ่งคะ เหมือนบำบัดนักศึกษาเล็กน้อย
- ผู้วิจัย : บทที่เขียนเป็นภาษาสละสลวย คือเอาภาษาเขียนมาให้ตัวละครพูดใช่ไหมคะ
- อ.ดร.ธนัชพร : ใช่คะ เพราะว่าเอามาจากบทนิยายเดี๋ยวกายใต้ฟ้าคลั่ง ของคุณแดนอรัญ แสงทอง มาจากตัวต้นฉบับเลยคะ เอามาหมดเลย เราก็แค่เอามาตัดออก ก็เป็นภาษาของคุณแดนอรัญเลยคะ ก็ขออนุญาตคุณแดนอรัญแล้วเรียบร้อย คุณแดนก็บอกเอาเลย
- ผู้วิจัย : ก็เลยเอามาจากในหนังสือ แต่ว่ามีตัดออกบ้าง
- อ.ดร.ธนัชพร : ใช่คะ จะมีตัดออก เพราะว่าเอามาทั้งหมดไม่ได้ ก็เอามาตัดออก ตัดสลับบ้าง ตัดตอนออกบ้าง ตัดคำพูดบางคำออกบ้าง แต่ส่วนใหญ่ที่อ้อจะพยายามคงรูปแบบวรรณกรรมให้ได้มากที่สุด ดังนั้น ก็เลยจะมีคำตามที่คุณแดนอรัญเขียนเอาไว้คะ ประพันธ์เอาไว้

- ผู้วิจัย : รูปแบบเทคนิคด้านการแสดงละครเวทีแบบเด่นๆ มีอะไรบ้าง เห็นใช้ ensemble เยอะเหมือนกัน
- อ.ดร.ธนัชพร : ใช่ ใช่ ensemble นี่แหละค่ะ เล่าเรื่อง บนเวทีไม่มีฉากนะ ฉากไม่มี ก็จะมีแค่ไม้ไฟ ไม้ไฟตั้งเฉยๆ แล้วก็ให้ ensemble นี่แหละเป็นตัวจั่วฉากไม้ไฟเป็นสถานที่ต่างๆ รูปแบบบนเวทีก็ simple แต่ก็ใช้วิธีการ ใช้ movement ใช้พลังของ ensemble ในการเล่าเรื่อง ดังนั้น ก็น่าจะมีอยู่ 3 คน ก็จะแบ่งกันไป แบ่งช่วยกันเล่าเรื่อง
- ผู้วิจัย : การที่เราใช้ ensemble เยอะในการเล่าเรื่องจะเป็นการแบ่งเบาด้วยในเวลาซ้อมบท นอกจากนั้นยังได้ในแง่แบบว่าไม่ใช่เรื่องเฉพาะบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เหมือนเป็นเรื่องสากลก็เลยช่วยกันเล่าได้
- อ.ดร.ธนัชพร : ก็จะมีประเด็นที่บอกคือทุกคนได้เจอกับการพลัดพรากอยู่แล้ว ก็เลยไม่ได้ specific ไม่ได้แบบว่าตัวละครตัวนี้เท่านั้น ขนาดก็สายยังมี 3 ตัวเลย ก็กลายเป็นว่าเหมือนกับใครๆ ก็เป็นกิสาได้ คือใครๆ ก็พบกับการพลัดพรากได้ ก็มีประเด็นนั้นด้วย อีกอย่างหนึ่งก็คือเป็นประเด็นเรื่องของการซ้อม ในแง่ของ production คือเด็กก็ไม่ไหว เราก็เลยใช้วิธีตอบโจทย์ 2 อย่าง 3 อย่าง ก็เลย make sense กับเราก็เลยเป็น 3 คน แล้ว ensemble ก็เปลี่ยนไปเปลี่ยนมา บางคนเดี๋ยวก็มาเล่าเรื่อง เดียวก็มาเล่นเป็นตัวละครบางตัวที่กิสาดูจะต้องเจออะไรอย่างนี้ค่ะ
- ผู้วิจัย : อาจารย์คิดว่าตอนที่ทำเรื่องนี้ได้ดังที่ต้องการหรือเปล่า หรือว่ามีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้างคะ
- อ.ดร.ธนัชพร : เราทำกับนักศึกษาเนอะ คือนักศึกษาก็จะมีความสามารถอยู่ประมาณหนึ่ง เป็นปี 1 ปี 2 ด้วย ถ้าจะได้ดังใจครูอ้อ ผู้กำกับใหม่ก็คงยังไม่ได้ดังใจมาก แต่สำหรับถ้าเป็นงานนักศึกษาเล่น แล้วมาได้ถึงขนาดนี้คิดว่าครูอ้อก็พอใจอยู่ค่ะ
- ผู้วิจัย : ผลตอบรับเราก็ไม่ได้ตั้งเป้าเชิงรายได้
- อ.ดร.ธนัชพร : ไม่ได้ตั้งเป้าเชิงนั้นเลยคะ ตั้งเป้าเพื่อให้นักศึกษาได้ทำงาน
- ผู้วิจัย : อยากแนะนำอะไรเกี่ยวกับคนที่จะสร้างละครเวทีแนวพุทธใหม่คะ เรื่องของการ research ข้อมูล หรือว่าการที่เราจะต้องไม่สั่งสอนมากเกินไป ต้องเน้นความสนุก ใช้ใหม่คะในความเป็นละคร
- อ.ดร.ธนัชพร : บางทีก็พูดยากเพราะว่าเอาจริงๆ แล้วพอใส่แว่นพุทธแล้วอะไรก็เป็นพุทธได้นะ เท่าที่มีอยู่ในละครทุกอย่าง เพราะว่าพุทธศาสนาก็เป็นปรัชญาอยู่แล้วค่ะ แล้วก็จะเห็นเลยว่าคนแบบนี้ในวิถีพุทธวิเคราะห์ออกมาเป็นยังไง ทำผลกระทบแบบนี้แล้ว

ผลมันจะเป็นยังไง มันก็ชัดเจนอยู่แล้วถ้าใส่แว่นพุทธดู ทีนี้ถ้าให้ทำละครแล้วเห็นชัดเจนเลยว่าเราทำพุทธจริงๆ เนี่ย เรากลับมีความรู้สึกว่าจะแบบไม่แตะแค่เปลือกแล้วอะคะ ไม่ควรแตะเรื่องเปลือก เขาเรียกว่าอะไรอะ ศิล 5 อะใช้อย่างนี้

ผู้วิจัย : เหมือนแบบพื้นฐานทั่วไป

อ.ดร.ธนัชพร : ใช่ เราควรที่จะลอง ทดลอง เพราะว่าพื้นที่ของละครหรือศิลปะการแสดงเป็นพื้นที่ที่ทำให้เราเห็นสิ่งที่เรามองไม่เห็นเนาะ อย่างเช่นสติ เราพูดกันตลอด แต่สติเป็นยังไงอะบนเวทีอะ หรือภาพที่ออกมาของสติ มันเป็นอย่างไง หรือแม้แต่นิพพาน เราได้แต่พูดเนอะ นิพพานคืออะไร แล้วนิพพานบนเวทีจะเป็นยังไง experience ตรงนั้นหรือประสบการณ์ตรงนั้น เราว่าเราอยากแบบถ้าทำละครไหมมันอาจจะไม่ใช่ละครแต่เป็นเชิง performance ที่น่าสนใจ ที่จะอธิบายปรากฏการณ์บางอย่างของหนังแนวพุทธ ถ้าเป็นละครแล้วยังใช้ภาษาพูดกันปกติ มันก็คงไม่ได้ไปไกลมาก หมายถึงว่าเราคิดอย่างนั้นนะ

ผู้วิจัย : อาจจะแบบว่าให้ผู้ชมตีความเยอะ อาจจะเป็นการเคลื่อนไหวอะไรบางอย่าง

อ.ดร.ธนัชพร : ต้องออกเป็นแนวกึ่งนามธรรมเล็กน้อย เพราะสุดท้ายแล้วภาษากับพุทธศาสนา ภาษามันเชื่อไม่ได้อยู่แล้ว

ผู้วิจัย : พระไม่จำเป็นต้องดีก็ได้ อาจจะทำไม่ดีก็ได้ แต่ก็สะท้อนอะไรบางอย่างออกมาเหมือนกัน

อ.ดร.ธนัชพร : คือจะเป็นพระไม่เป็นพระก็ไม่มีปัญหา แต่ถ้าเราสะท้อนภายในของจิตใจของมนุษย์ได้ จะเห็นว่าจิตของเราไปแบบไหน แล้วเราก็อวิเคราะห์ได้อยู่แล้วว่าจิตแบบนี้เป็นสัญญา คือพอดี้อะทำวิจัยตรงนี้อยู่เหมือนกันนิดหน่อย อย่างขั้น 5 หมายถึงว่า จิต หรือเจตสิก ที่เขาเชื่อคือจิตประภัสสร จิตที่ผ่องแผ้ว แต่ว่าโดนบวกพวกอวิชชา หรือว่าพวกกิเลส จิตบางคนจะผูกติดกับสัญญา สัญญาคือความจำได้หมายรู้ อะไรที่เคยมีก็จำได้อยู่แน่นอนแหละ บางคนติดอยู่กับอดีต กับสัญญา ตัวละครบางตัวก็ติดอยู่กับอดีตจริงๆ บางคนติดอยู่กับการปรุงแต่ง ปรุงอยู่นั่นแหละ ใครมาก็คิดดี คิดไม่ดี คิดไปเรื่อย ไม่หยุดคิดสักที เราว่าก็เป็นประเภทบางอย่างที่สามารถเอาความเข้าใจ การวิเคราะห์เรื่องภายในของมนุษย์ผ่านมุมมองพุทธได้ อ้อก็คิดว่านี่คือพุทธจริงๆ เพราะว่าจริงๆ แล้วหลักธรรมคำสอนก็คือปฏิบัติ ภาวนา ให้รู้จักสังเกตจิตใจของตัวเอง แล้วทำจิตให้ดีขึ้น

.....

2. สื่อละครโทรทัศน์

ท่านเจ้าคุณพระเมธีวชิโรดม (ท่าน ว.วชิรเมธี)

วันที่สัมภาษณ์ : 27 มีนาคม 2560

- ผู้วิจัย : วัตถุประสงค์ในการทำรายการ ธรรมะติดปีก
- ท่าน ว.วชิรเมธี : อยากให้ธรรมะเข้าถึงประชาชน โดยที่มีความบันเทิงเป็นเครื่องมือ ทำเป็น entertainment นั้นแหละที่พระอาจารย์คิดแล้วก็ใช้อยู่ เอาเรื่อง entertainment มาปรับใช้ธรรมะ แล้วให้ธรรมะเข้าถึงประชาชนโดยที่ไม่ใช่การยัดเยียด แต่มีความรื่นเริง บันเทิงใจอยู่ในนั้นด้วย ขณะเดียวกันก็ปรับบทละครให้เป็นเรื่องร่วมสมัย เช่น บางตอนเราก็เขียนขึ้นมาใหม่เลยถ้ามันมีข่าวที่เป็น hot issue ในสังคมในขณะนั้นๆ จึงทำให้ตอนเราทำธรรมะติดปีก พอลงไปได้ 3 อาทิตย์เราก็ได้รับ feedback ดีมาก เราก็เลยคิดกันเรื่องภาค 2 ทันที เพราะว่าการตอบรับจากสังคมดีมาก ส่วนชุมชนนิมนต์ยัมก็เหมือนกัน ตอนแรกเราก็เอาโปรเจกต์เดย์ก่อน พอทำแล้วปรากฏว่า ลูกเล็กเด็กแดงคิดกัน จนมีกลุ่มแฟนที่หนาแน่น ตอนนี้นำเข้าปี 6 แล้ว เพราะฉะนั้น จุดประสงค์แรกเริ่มเดิมทีคืออยากให้ธรรมะเข้าถึงประชาชน แบบง่ายๆ สบายๆ แล้วรู้สึกว่ธรรมะเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตเขา พระอาจารย์พูดอยู่เสมอว่าเราควรสนใจธรรมะ เหมือนกับตอนต้นมาเราก็เอาไทยรัฐมาอ่านแล้ว คือให้มันเป็นเรื่องธรรมดาๆ อย่าไปรู้ว่าธรรมะเป็นเรื่องไกลตัว ให้ธรรมะกับชีวิตเป็นเรื่องที่กลมกลืนไปด้วยกัน
- ผู้วิจัย : เหตุใดจึงเลือกทำรายการธรรมะติดปีกเป็นรูปของละคร
- ท่าน ว.วชิรเมธี : ตอบไปแล้ว แต่ขอเสริมนิดหนึ่ง การทำละครมันเป็นสื่อแบบ mass คือมันเข้าถึงคนทั้งในปริมาณและทั้งกลุ่มได้หลากหลายและกว้างขวางมาก นี่เป็นอีกเหตุผลหนึ่ง
- ผู้วิจัย : ในความเห็นของท่าน “ละครธรรมะติดปีก” และ “ชุมชนนิมนต์ยัม” ได้บรรลุเป้าที่วางไว้หรือไม่
- ท่าน ว.วชิรเมธี : โดยส่วนตัวอาตมาคิดว่าบรรลุ เพราะว่ามันทำให้คำว่า ธรรมะติดปีก กลายเป็นคำที่เป็นที่นิยม ตัวอาตมาเองก็เป็นที่รู้จักจากงานชิ้นนี้ ส่วนชุมชนนิมนต์ยัมเอง มันก็ทำให้เกิดกลุ่มคนดูที่หนาแน่น แล้วก็สามารถทำได้ต่อเนื่อง จากที่เราคิดว่าทำได้ปี

เดียว โครงการเดียวใช้ใหม่ ตอนนี้เลยมาเป็นปี 5 ปี 6 แล้วก็แตกแขนงมาเป็นการ
ผจญภัยตรงโน้น ผจญตรงนี้ ก็มีความลึกความกว้างเพิ่มขึ้น ไปที่ไหนก็มีแต่แฟน
คลับเยอะแยะไปหมด โดยเฉพาะเด็กๆ รุ่นใหม่ก็รู้จักกันหมดเลย แล้วก็ธรรมชาติ
ปึกเป็นการเปิดตลาดละครธรรมะด้วย เพราะว่าหลังจากนั้นก็มีการโน้มนำ เรื่องนี้มา
ยังมีเรื่องหนึ่งที่หลวงตามหาชน พระอาจารย์ก็เป็นทีที่ปรึกษาตั้งแต่ต้น แล้วก็ตรวจ
บทละคร ปีแรกบทละครผ่านตาพระอาจารย์ทุกตอน จนคุณสรพงษ์ก็ผูกขาดบท
พระมาจนถึงทุกวันนี้ ก็คือหลวงตามหาชน ฉะนั้น หลังจากละครธรรมะติดปึก ก็เป็น
หลวงตามหาชน แล้วก็ชุมชนนิมนต์เยี่ยม ถือว่าได้รับอานิสงส์เลยนะ แล้วแต่ละเรื่อง
ก็ลากยาวเกิน 5 ปีทั้งนั้นเลย หลวงตามหาชนก็เกิน 5 ปี ชุมชนนิมนต์เยี่ยมก็เกิน 5 ปี
เหล่านี้เราคิดว่าเป็นอานิสงส์จากละครธรรมะติดปึก คือละครธรรมะติดปึกเป็นเหมือน
ก้อนหินก้อนแรกที่วางลงไป แล้วหินก้อนอื่นๆ ก็วางสูงขึ้นๆ จนคนสนใจธรรมะ
เพิ่มขึ้น แล้ววงการละครก็รู้สึกว่าการละครธรรมะมันไปได้แน่ คนนั้นก็เข้ามาทำ คนนี้
ก็เข้ามาทำ จนมาถึงบันทึกกรรม ที่พี่น้อง อนุชาทำ พระอาจารย์ก็เป็น
คอมเมนต์หลักของละครเรื่องนี้ด้วย ที่นี้ก็ได้ไปร่วมเยอะเลยทีเดียว ยุคต้นๆ ที่ยัง
พอมีเวลาอยู่ ก็เรียกได้ว่าคอมเมนต์เกือบทุกตอน หลังๆ มาพอเวลาเหลือน้อย
อาตมาก็บอกว่าเอาตอนที่สำคัญๆ ก็พอ เห็นไหมครับว่าทั้งหมดก็เริ่มมาจากละคร
ติดปึกนั่นเอง

ผู้วิจัย : พระอาจารย์เห็นว่าสื่อด้านศิลปะการแสดง (เช่น ละคร ภาพยนตร์ ละครเวที)
นำเสนอประเด็นเกี่ยวกับศาสนาได้ตรงหลักแก่นธรรมหรือบิดเบือนไป เหตุใดจึง
เป็นเช่นนั้น

ท่าน ว.วชิรเมธี : 2 - 3 เรื่อง คือ 1. การทำให้พระกลายเป็นตัวตลกในละครหลายๆ เรื่อง พระอาจารย์
คิดว่ามันน่าจะมีส่วนลดทอนความน่าศรัทธาของพระสงฆ์ได้เหมือนกัน เพราะ
หลายเรื่องทำไปแล้วทำลวกๆ พระกลายเป็นตัวตลกในสังคมไทยไปเลย ถ้าทำ
อย่างมีกึ๋นเราไม่ว่านะ แต่บางเรื่องมันทำอย่างลวกๆ ก็ทำให้คนรู้สึกว่าพระก็ทำซะ
อย่างเนี้ย เป็นแค่ตัวตลก

ผู้วิจัย : พระอาจารย์คิดว่าทำไมเขาถึงเอาพระมาเป็นตัวตลก

ท่าน ว.วชิรเมธี : เขาอาจจะคิดว่าอยากทำให้ธรรมะมันเพลินๆ แต่พอทำไปทำมา บางเรื่องทำได้ไม่ดี
เป็นงานที่หยาบๆ นะ ขอไม่ยกตัวอย่าง อาจจะได้เงินได้ทอง แต่มันคุ้มกันไหมที่
ทำให้เกิดความเสื่อมศรัทธา ฉะนั้น พอเราทำเรื่องสัปดาห์แฮมเบอร์เกอร์ พระ

อาจารย์จึงให้พระเอกเป็นชาวต่างชาติ แล้วมีการศึกษาที่ดีเยี่ยม เพื่อให้เห็นว่า ภาพลักษณ์ของพระควรเป็นพระปัญญาชน ถ้าจะตลกก็ควรจะตลกตามพระ ก็คือ พวกที่อยู่ท้ายวัดบ้าง เด็กๆ มากกว่า หรือถ้าคุณจะตลก ก็ต้องมีภาพลักษณ์ของพระ ในด้านที่งดงามให้เห็นทันทีว่าอันนี้ใช่ อันนี้ไม่ใช่ ต้องแก้กันในตอนนั้นเลย ถ้าทิ้งไว้มันทำให้เกิดการบั่นทอนศรัทธาได้ เรื่องที่ 2 การผลิตซ้ำคำสอนที่ไม่ถูกต้อง เช่น เรื่องกฎแห่งกรรม จำนวนมากเวลานี้ เป็นกรรมตามแนวคิดของศาสนาเซน คือลัทธิกรรมเก่า มันไม่ค่อยตรงกับหลักการของพระพุทธองค์ซึ่งเน้นกรรมในปัจจุบัน คำว่ากรรมในทัศนะของพระพุทธศาสนา สอนเรื่องความรับผิดชอบต่อชะตาชีวิตของเราด้วยตัวเรา เช่น อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ ตนเป็นที่พึ่งของตน หลักกรรมมุ่งที่ตรงที่นี้ ว่าไม่ให้ไปหวังผลดลบันดาล ไม่ให้ไปพึ่งคุณวิเศษ เวทย์ ไสย จะทำอะไรต้องพึ่งตน แล้วในการพึ่งตนก็ต้องลงมือทำด้วยตนเอง คำว่าลงมือทำด้วยตนเองก็คือกรรม กรรมก็คือ action กรรมที่แท้เป็นอย่างนี้ ท่านสอนเพื่อให้มนุษย์หลุดพ้นจากพันธนาการ ของคุณวิเศษ เวทย์ ไสย เทพเจ้า เครื่องรางของขลัง บันดาลมีทั้งหมด แล้วหยัดขึ้นสร้างเนื้อสร้างตัว ด้วยมันสมองและสองมือของตัวเอง นี่คือกรรมที่แท้ตามแนวพุทธ แต่หลักกรรมที่เราเห็นในละคร ส่วนมาก กลายเป็นกรรมเก่า อะไรๆ ก็ถูกอธิบายด้วยกรรมเก่า จนที่เพราะกรรมเก่า รายก็ เพราะกรรมเก่า ถูกเขารังแกก็เพราะกรรมเก่า ชาตินี้เกิดมาแล้วไม่สมบูรณ์ก็เพราะกรรมเก่า มันกลายเป็นว่าทำให้คนยอมจำนนต่อหลักกรรม แล้วพุทธศาสนาแสนดี ก็กลายเป็นระบบศีลธรรมที่แสนด้นเงิน และที่แย่ไปกว่านั้นกลายเป็นว่ามีลัทธิตัดเวร ตัดกรรม เพิ่มขึ้นมาในสังคมไทย อันนี้ก็กลายเป็นกรรมเชิงพาณิชย์ไปเลย อันนี้ก็น่าห่วงที่สุด พระอาจารย์ถึงบอกว่ามันเป็นกรรมของกฎแห่งกรรมที่ถูกสอนอย่างปราศจากความรู้ที่ถูกต้องซึ่งเป็นอันตรายมาก พอมันไปเชื่อมโยงกับลัทธิกรรมพาณิชย์แล้วมันก็เลยกลายเป็นเบี่ยงเบนการสอนเรื่องกรรมของพระพุทธองค์ไปโดยปริยาย เจตนารมณ์ในการสอนเรื่องกรรม เพื่อให้ประชาชนเข้มแข็ง หยัดยืน พึ่งตนบนลำแข้ง ถ้าเขา บนสติปัญญาของตนเอง กลายเป็นว่าก็ต้องไปยอมจำนนกับลัทธิกรรมเก่า นานเข้าก็ต้องไปยอมจำนนกับพวกที่ตั้งตนเป็นผู้รู้เรื่องกรรม แต่ไม่ใช่กรรมของพระพุทธเจ้า เป็นกรรมที่เขาบัญญัติกันขึ้นมาเอง เรียกได้ว่าเป็นหลักกรรมนอกพระพุทธศาสนา ลัทธิพวกนี้เป็นลัทธินอกพระพุทธศาสนา แล้ว ในเวลานี้กลายว่ามันมาอยู่ในวัดหมดแล้ว แล้ววัดหลายแห่งนั้นเลยเถิดไปขึ้น

ว่าเอาเทพทั้งหลายเข้าไปอยู่ในวัดเพื่อเรียกศรัทธาคน พุทธองค์นั้นใช้เวลาทั้งชีวิตเพื่อดึงคนจากเทพมาสู่ธรรม แต่พระหลายรูป หลายวัด ในเวลานี้ดึงคนจากธรรมกลับไปสยบเทพอีกครั้งหนึ่ง อันนี้เป็นเรื่องน่าห่วงมาก ที่มันมีอยู่ ฉะนั้น การผลิตซ้ำด้วยหลักคำสอนที่ไม่ถูกต้องเป็นสิ่งที่น่าห่วงที่สุดในเวลานี้

ผู้วิจัย : ละครกับธรรมะจะเป็นสิ่งขัดแย้งกัน เพราะคนมองว่าละครมีไว้กระตุ้นกิเลส พระอาจารย์มีความคิดเห็นอย่างไรในประเด็นนี้

ท่าน ว.วชิรเมธี : คือเรื่องนี้มันต้องพูดอย่างมีเงื่อนไข ละครที่ดี เพลงที่ดี ที่เราจะดูได้เนี่ย คือละครส่งเสริมศีลธรรม เพลงที่ฟังแล้วเพิ่มเติมกุศลจิต ท่านไม่ได้ห้ามไปเสียทั้งหมด ไม่ใช่ว่าพอเป็นเพลง เป็นละครแล้วห้ามไปหมดทุกอย่างเลย ไม่ใช่ เราต้องไม่ลืมว่าท่านพูดอย่างมีเงื่อนไข ท่านบอกว่าละครที่ดี เพลงที่ดี ถ้าดูแล้วกุศลที่ยังไม่เกิด ก็เกิดขึ้น อันนี้ดูได้ แต่ถ้าดูแล้วกุศลที่มีอยู่ก็เสื่อมลง อกุศลขึ้นมาแทน อันนี้ดูไม่ได้แล้วมีอะไรยืนยันเรื่องนี้ ก็พระสารีบุตร สมัยก่อนจะบวช อุปติสสะกับโกณฑิมาพา ไปดูละครบนเวที มันจะมีละครประจำอยู่ที่กรุงราชคฤห์ สองคนนี้ก็ไปดูละครเวทีทุกปี แล้ววันหนึ่งก็มานั่งคิดกันว่าทำไมเราต้องมาเสียเวลากับละครเรื่องเดิมๆ ทำไม เรารู้แล้ว เหมือนนกยูงแห่งกรรม จะออกมาที่ภาคๆ คุณจะมีเมื่อยังไง แต่จุดจบมันก็เหมือนเดิม สองคนนี้ก็เหมือนกันว่าเออ...จริง ชีวิตคนเรามันแสนสั้น เรามานั่งดูละครน้ำเน่าอยู่ได้ ถ้าฉะนั้นเราไปแสวงหาบรรลธรรมกันเถิด เห็นไหมว่าแรงจูงใจในการเข้าสู่ธรรมะของสาวกสำคัญของพระพุทธองค์ทั้งเบื้องขวาและเบื้องซ้ายมาจากละครเวที สอง ในการสอนธรรมะหลายครั้งหลายหน เช่น สอนพระนันทะก็ดี สอนพระนางรูปนันทาก็ดี รูดงค์ทรงใช้ multimedia เช่น เนรมิตคนขึ้นมาเป็นฉากหลัง เจะจงให้คนบางคนเห็นเฉพาะสิ่งที่พระองค์เนรมิตเท่านั้น นั่นก็คือละครนั่นเอง รูดงค์ทรงใช้เป็นสื่อ สาม มีพระรูดงค์บางกลุ่มที่เดินผ่านสระบัว แล้วมีเด็กหญิงร้องเพลงอยู่ เช่น ร้องว่า ดอกบัวนั้นบานในตอนเช้า สดชื่นอยู่ในยามกลางวันและสุดท้ายก็จะเหี่ยวแห้งเฉาไป ทุกสิ่งทุกอย่างย่อมเป็นไปตามอนิจจังเช่นนั้นเอง พระกรรมฐาน 60 รูปเดินผ่านสระบัวแล้วได้ฟังเพลง บรรลธรรม เห็นไหมเพลงที่เป็นกุศลถูกต้องไหม ทำให้คนบรรลธรรม คราหนึ่งมีมาณพคนหนึ่ง มาณพก็คือชายหนุ่มคนหนึ่งได้ยินข่าวว่ามีการประกวดร้องเพลง นาคราช singing contest คือพระยานาคประกวดร้องเพลง หวังชมพู่ทวีปเลย แล้วใครชนะก็เอาลูกสาวกันไป ประมาณนี้ แล้วชายหนุ่มคนนี้ก็เดินเข้าไป เขาประกวดเขาก็เลย

ไปสิ ก็เดินผ่านพระพุทธรองค์ไป พระพุทธรองค์ก็ถามว่าเธอจะไปไหน ไปประกวดร้องเพลงพระพุทธรเจ้าคะ ไหนลองมาให้ฟังสิ พุทธรองค์ฟังแล้วก็บอกว่า ฟังอย่างนี้นะเธอไม่ชนะหรอก แล้วก็แต่งเพลงให้ใหม่ เขาร้องตามพระพุทธรองค์แล้วก็บรรลุนิกรรม พระพุทธรองค์ยังทรงแต่งเพลงด้วยซ้ำ เห็นริ้งว่าหนังหรือละครหรือเพลง มันไม่ใช่ว่าจะเลวร้ายเสมอไป อาจารย์ก็เข้าใจมาตลอดว่าเพลงหรือละครมันเป็นปฏิบัติการต่อธรรมะ ก็เลยเล่าให้ฟังว่าเนี่ยถ้ามันมีธรรมะอยู่ในเนี่ยก็ฟังได้ นี่เพลงทางสายกลางของพระอาจารย์ เพลงล่าสุด

ผู้วิจัย : พระอาจารย์คะ บางทีงานบันเทิงมันไม่ลืมหืม เช่น คำพูดมันอาจจะมีคำพูดหยาบคาย เราไม่แน่ใจว่าถ้าขาวมากเกินไป คนก็จะมองว่าน่าเบื่อ คือทุกอย่างขาวสะอาด แต่พอดำเกินไปก็จะบอกว่าไม่ธรรมะอีก

ท่าน ว.วชิรเมธี : พระอาจารย์คิดว่าเรื่องพวกนี้ ควรหาสัดส่วนที่เหมาะสม เช่น คุณนำเสนอตัวไม่ดี คุณต้องเอาตัวดีมาตัดในตอนนั้นเลย ไม่ต้องทิ้งไว้ตอนหน้า เพราะถ้าเกิดเด็กดูเดียวเข้าใจผิด เพราะว่าอาทิตย์หน้าเด็กอาจจะไม่ได้ตามแล้วไง อาจจะยุ่งก็ได้ ฉะนั้น ถ้านำเสนอตัวนี้ ควรนำเสนอให้เห็นภายในตอนนั้น อย่าให้เส้นแบ่งทางจริยธรรมนั้นเป็นสีเทา แล้วก็การทำให้คนดีและคนไม่ดี ต้องทำให้สมดุลผสมผล ให้ความดีหรือความไม่ดีนั้นมีที่มาที่ไปที่ชัดเจน บทละครต้องไม่อ่อนจนปวดเปื่อย อันนี้สำคัญมาก ละครเกาหลีที่เขาอยู่ได้เนี่ย แม้จะเป็นน้ำเน่ายังไงก็ตาม แต่ถ้าไปดูที่บท บทเขาแน่นทุกเรื่อง อันนี้โดยส่วนใหญ่ในทัศนะพระอาจารย์นะ แม้กระทั่งในละครหวานแหวว เราก็รู้สึกว่ามีที่มาที่ไปทุกตัวละคร ทุกสถานการณ์ แต่ละครไทยบางทีเราปล่อยไป ปล่อยผ่าน หลวมๆ ไม่ค่อยประณิดกับเรื่องราวพวกนี้ ฉะนั้น พระอาจารย์คิดว่าเราควรใส่ใจในเรื่องพวกนี้ แล้วให้คิดเสมอว่าถ้าเราจะนำเสนอคำสอนเรื่องโน้นเรื่องนี้เรื่องนั้น ต้องจับหลักให้ได้ แล้วในการประยุกต์ต้องไม่เสียแก่นสารเดิม ทำละครธรรมะให้สนุกสนาน เป็นเรื่องที่ทำได้ แต่ว่าจะต้องทำอย่างรอบคอบ แล้วให้บันเทิงนั้นรับใช้ธรรมะ อย่าให้ธรรมะนั้นตามหลังบันเทิง แต่ต้องเอาบันเทิงนั้นมารับใช้ธรรมะ ในลักษณะว่า ธรรมะนั้นเป็นเพชร แล้วบันเทิงนั้นเป็นแหวนเงินทองมารองรับเพชร แต่บางเรื่องนั้นทำเกินไป กลายเป็นว่าตกลงจนคนลืมธรรมะไปเลยก็มี เลอะเทอะ นอกกรอบไปจนคนจับแก่นไม่ได้ ตกลงคุณจะนำเสนออะไร

.....

ละครโทรทัศน์ เรื่อง ฟ้ามิตา

ผู้กำกับ : วรรณิการ์ บุตรขำ

วันที่สัมภาษณ์ : 20 กุมภาพันธ์ 2561

ผู้วิจัย : แนวคิดหรือวัตถุประสงค์ที่ตั้งต้นทำรายการนี้

คุณวรรณิการ์ : ความคิดแรกคืออยากทำอะไรที่ตอบแทนสังคม และเราเองก็อยู่ได้ด้วยซึ่งทางบริษัทเราคือดาราวิดีโอ ก็ถนัดอยู่แล้วในเรื่องของการผลิตละคร ซึ่งเคยผลิตละครสั้น เหตุเกิดที่สน. และละครปากกาทอง จนประสบความสำเร็จมาแล้วเมื่อหลายปีก่อน หลังจากที่ประชุมกันแล้วก็มาจบลงที่รายการฟ้ามิตา เนื้อหาสะท้อนปัญหาสังคมในรูปแบบละครสั้น ซึ่งเนื้อหาของละครจะเป็นเรื่องเตือนใจให้เราได้รู้ว่ากรรมคือการกระทำ ใครทำอะไรไว้ก็ได้รับผลเช่นนั้น ไม่ต้องรอคอยหาดีหน้ารับกันที่ชาตินี้ไปเลยเต็มๆ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ไม่ได้เน้นเรื่องไสยศาสตร์ทุกอย่างมีเหตุผล ที่มาที่ไป

ผู้วิจัย : ทำเพื่อผู้ชมกลุ่มใด

คุณวรรณิการ์ : ทำเพื่อผู้ชมทุกเพศทุกวัย ดูได้ทั้งครอบครัว เพราะเนื้อเรื่องของละครเราจะสะท้อนปัญหาที่มีอยู่จริงในสังคม แต่ประเด็นของรายการเราจะไม่เน้นไปที่นักแสดงที่มีชื่อเสียงเป็นหลัก แต่จะเน้นที่เนื้อหาของละครที่สอดแทรกแง่คิดในแต่ละตอน แต่ละเหตุการณ์ให้ทันยุค ทันสมัย สื่อออกมาโดยนักแสดงที่จะมารับเชิญในแต่ละตอน

ผู้วิจัย : ต้องการสื่อสารอะไร ทำไมถึงใช้การสื่อสารในรูปแบบของละคร

คุณวรรณิการ์ : คงเพราะเป็นงานที่เรถนัด และเข้าถึงกลุ่มคนดู เข้าใจได้ง่ายสุด เป็นการสื่อสารที่ตรงไปตรงมา การดำเนินเรื่องก็เข้าใจง่าย บ้างๆ ไม่ลึกลับซับซ้อนเกินไป เพราะกลุ่มคนดูเรามีหลากหลายวัย ตั้งแต่เด็กมากๆ จนถึงผู้สูงอายุ

ผู้วิจัย : คิดว่าทำได้ดังที่ต้องการหรือไม่

คุณวรรณิการ์ : ทีมงานทุกคนในทุกๆ ฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นคนเขียนบท หรือในฐานะผู้กำกับฯ นักแสดง พวกเราก็ทำงานในทุกๆ ขั้นตอนกันออกมาอย่างเต็มที่ พยายามหาคำตอบในทุกๆ ตอนว่า เรื่องนี้เราต้องการให้อะไรกับคนดู คนดูดูแล้วได้อะไร สามารถนำสิ่งที่เราสื่อสารออกมาไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้บ้างหรือเปล่า ซึ่งที่ผ่านมาถือว่าประสบความสำเร็จระดับหนึ่ง แต่เราทุกคนก็จะพัฒนาต่อไปเรื่อยๆ อยู่มาถึง 11 ปีแล้วเรื่องราวที่น่าสนใจก็อาจจะมีซ้ำๆ วนๆ บ้าง แต่เป็น

โจทย์ของเราจะทำยังไงจะสื่อสารยังไงไม่ให้ดูๆ แล้วไม่ได้อะไรกลับไป คุณแล้ว
ไม่เบื่อ

- ผู้วิจัย : ผลตอบรับทั้งทางรายได้และผู้ชมเป็นอย่างไร
- คุณกรรณิการ์ : ก็ถือว่ากระแสตอบรับค่อนข้างดีระดับหนึ่ง เวลาไปไหนมาไหนคนก็จะรู้จัก
รายการฟ้ามีตา พูดถึงฟ้ามีตา ถ้ามองถึงพิธีกรของรายการ (คุณดวงดาว จารุจินดา)
ก็จะบอกว่าอยากให้รายการนี้อยู่นานๆ ชอบตอนนั้น ตอนนี้อยากให้ทำเกี่ยวกับ
เรื่องนั้นเรื่องนี้ คนดูค่อนข้างชอบและอินไปกับเนื้อเรื่องในแต่ละตอน บางคนก็
บอกว่านั่งดูแล้วสอนลูกหลานไปด้วย หรือโรงเรียนบางที่คุณครูก็จะให้เด็กไปดู
รายการฟ้ามีตาและทำรายงานมาส่งว่าได้อะไรจากการดูตอนนี้ ก็จะประมาณนี้
ซึ่งมีค่อนข้างเยอะ และที่ผ่านมาก็มีองค์กรต่างๆ มอบรางวัลให้ทางรายการใน
สาขาต่างๆ มาทั้งหมด 6 รางวัลในเวลา 10 ปีที่ผลิออกมา ในฐานะคนทำงานก็
ค่อนข้างดีใจค่ะ

ละครโทรทัศน์ เรื่อง บันทึกกรรม ตอน วันละแสน

ผู้เขียนบทและผู้กำกับ : อดิศักดิ์ หาดใหญ่

วันที่สัมภาษณ์ : 27 กุมภาพันธ์ 2561

- ผู้วิจัย : วัตถุประสงค์และแรงบันดาลใจในการทำเรื่องนี้คืออะไรคะ
- คุณอดิศักดิ์ : บันทึกกรรมส่วนใหญ่ก็จะเป็นเรื่องบาปบุญคุณโทษ บุญกรรมอะไรอย่างนี้อยู่แล้ว
เป็นของภาพยนตร์โทรทัศน์เขา ที่นี้ผมก็เสนอบทเข้าไป ก็เป็น plot พอคิดไปได้
แรงบันดาลใจมาจากผมอ่านหนังสือของ Leo Tolstoy จำไม่ได้แล้วว่าชื่อเรื่องอะไร
เป็นเรื่องสั้นเรื่องหนึ่งของ Leo Tolstoy เกี่ยวกับเรื่องของคนที่พอตายแล้วก็คือ
สะสมโน่นสะสมนี่ แต่พอตายไปแล้วได้ใช้แค่ที่ดินพอฝังศพ เขาก็ว่าอย่างนั้น เป็น
เหมือนปรัชญาของนักปรัชญาจากประเทศอะไรจำไม่ได้แล้ว
- ผู้วิจัย : สารหลักก็คือความโลภนำสู่หายนะใช่ไหมคะ
- คุณอดิศักดิ์ : ใช่ครับ เป็นเรื่องของความโลภด้วย แล้วก็การรู้จักพอ
- ผู้วิจัย : คนเราควรรู้จักพอ อะไรประมาณนี้
- คุณอดิศักดิ์ : ใช่ครับ เหมือนคนเราชอบสะสมเกินกว่าที่ตัวเองจะได้ใช้จริงครับ

ผู้วิจัย : ชอบสะสมเยอะเกินเหตุ

คุณองอาจ : บางทีคนเราก็จะมีของที่พออยากได้ก็จะมีสะสมไว้มากเกินจำเป็นอะไรอย่างนี้

ผู้วิจัย : อันนี้ปรับมาใช้ได้กับชีวิตประจำวันของคนดู แบบสะสมรองเท้า กระเป๋า

คุณองอาจ : แต่ว่าอันนี้ก็เป็นเหมือนเรื่องของการหลอกลวงชาวบ้านนิดนึง ช่มชู้ อะไรด้วย นิดนึง มันก็ทำให้ตัวละครของเขามีความแบบ... คือถ้าได้มาด้วยความสุจริตก็ยังมีเหตุผล อันนี้ผมก็เลยสร้างตัวละครให้แบบช่มชู้ด้วย เขาใช้อำนาจชีวิตคนอะไร อย่างนี้ในการที่จะได้มา สะท้อนให้เห็นเลยว่าคนนี่เขาได้มาแต่ด้วยวิธีการที่ไม่ค่อยดี สุดท้ายก็ไม่ได้ใช้ด้วยความโลภ

ผู้วิจัย : บันทึกกรรมตอนนั้นออกอากาศทางโทรทัศน์ กลุ่มผู้ชมก็จะเป็นทุกเพศทุกวัยไหมคะ หรือว่าเป็นผู้ใหญ่ขึ้นไป

คุณองอาจ : เป็นวันอาทิตย์ช่วงเช้า ส่วนหนึ่งก็จะเป็นก่อนเที่ยงครับ เป็นกลุ่มครอบครัวครับ จริงๆแล้วก็ให้ดูเป็นครอบครัว ที่ในช่วงเวลาส่วนใหญ่ก็จะเป็นวัยทำงานดูครับ ที่เขาหยุดเสาร์อาทิตย์ แล้วก็กลุ่มนักศึกษา เพราะว่ามันเป็นโทรทัศน์ ปกติแล้ว เขาก็จะให้ตัวละคร แต่นี่เขาให้ทำเป็นแบบเหมือนคล้ายๆ ภาพยนตร์ที่เอามาฉาย โทรทัศน์ กลุ่มที่ดูก็จะเป็นกลุ่มนักศึกษา เพราะว่าจะเป็นกลุ่มที่เขาชอบดูหนังด้วย นักศึกษา แล้วก็วัยทำงาน ผู้ใหญ่ก็ดูนะ ก็มีอยู่บ้าง

ผู้วิจัย : เวลาที่เราพูดถึงศาสนา แล้วเอามาทำเป็นภาพยนตร์ ละครอย่างนี้ คือเราไม่จำเป็นต้องพูดถึงแต่พระ หรือแบบคนดีก็ได้ เรามีวิธีคิดยังไง เอาเรื่องใกล้เคียงชีวิตประจำวันอะไรอย่างนี้ไหมคะ

คุณองอาจ : ใช่ครับ ส่วนหนึ่งเรื่องที่จะพูดถึง ไม่ว่าจะเป็น character หรือ content ต่างๆ ที่เอามาพยายามเชื่อมโยงให้เข้าใจง่าย แล้วก็เหมือนเรื่องในชีวิตประจำวัน อย่างที่บอก ตอนแรกว่าชาวบ้านชอบประกาศขายที่ดินเพราะไม่อยากทำแล้ว เราก็เอาเชื่อมโยง หรือช่วงหนึ่งก็จะมีคนที่เขามีตังค์ ชอบไปซื้อที่ต่างจังหวัด เก็บไว้ทำรีสอร์ทขาย หรือว่าที่สวยๆ ที่ดินใกล้ป่า มีภูเขา มีน้ำ ใครมีตังค์ เขาก็อยากจะซื้อเก็บ ก็เป็นเรื่องที่เข้าใจได้ว่ามีเหตุการณ์แบบนี้เกิดขึ้นจริงอยู่แล้วเป็นประจำทุกวัน ทุกปี ก็รู้สึกว่าการมีตังค์ก็จะแบบว่ามีที่สวยๆ ต่างจังหวัดไหม หลายๆ คนพอมี เขาก็จะซื้อสะสม เราก็คิดว่านี่เป็นจุดประสงค์ของตัวละครที่เข้าใจได้ คนทั่วไปก็เคยเห็น คนแบบนี้มีอยู่จริงก็เลยเลือกจะนำสิ่งที่เข้าใจง่ายๆ มา เพราะถ้าเป็นในเชิงของพระพุทธศาสนา หลายอย่างก็เข้าใจยากอยู่ เราก็เลยเอามาได้ประมาณนึง พอเป็น

ภาพยนตร์ก็ต้องมีความบันเทิงเข้ามาเคลือบหน่อยนึง พุดง่าย ๆ ถ้าเอาจริงๆ ก็คือ บันเทิงนำก่อน แล้วค่อยสอดแทรกสาระ ก็จะได้เอาสาระและบันเทิงเข้า เพราะว่าคนก็รอความบันเทิงก่อน แล้วสาระพวกนี้ก็จะสอดแทรกเข้าไปข้างใน เนื้อหาที่หลัง

ผู้วิจัย : มุมมองในการถ่ายหรือกล้องถ่ายถือเป็นเหมือนภาพยนตร์เลยใช่ไหมคะ แต่เอามาฉายทางโทรทัศน์

คุณองอาจ : ใช่ครับ เพราะว่าเป็น concept ของบันทึกกรรมตอนนั้นอยู่แล้ว เขาอยากให้นายให้ถ่ายเหมือนภาพยนตร์

ผู้วิจัย : เราเล่าเรื่องเพื่อหักมุมตอนจบใช่ไหมคะว่าจริงๆ คุณปู่คนนั้นเขาเป็นศาลพระภูมิเจ้าที่

คุณองอาจ : ใช่ จริงๆ แล้วผมจะให้คนดูตีความได้ 2 ด้าน ก็เป็นชาวบ้านทั่วไปนี่แหละที่ไม่รู้เรื่องอะไรเลย พอเป็นบุคลิกที่ไม่บอก 100% ก็จะเกิดเป็นความสัคดีลิต์ในตัวเอง หรือว่าเขาจะเป็นเจ้าที่แต่มาอยู่ตรงนี้คนเดียว เอ๊ะ... ทำไมเจ้าที่แต่งตัวไม่ใช่ ถ้าด้วยจริงๆ แล้วหนังมันก็ความยาวไม่มากครับ พอเราไปใส่รายละเอียดอะไรเยอะจะทำให้คนเบื่อ ผมก็เลยเน้นไปที่ฉากเดินป่า ฉากอะไรที่ทะเลาะกัน ที่มันสนุกกว่า แต่ว่าก็ตั้งใจไว้แล้วว่าตอนจบจะแสดงให้เห็นถึงความโลภของเขา แสดงให้เห็นถึงความอยากได้ของเขา มองไปทางไหนเขาก็อยากได้ อยากได้ก็อยากจะกอบโกย แล้วตอนจบก็จะให้เบ็ดเสร็จท้ายแค่เหมือนกับที่ตั้งใจไว้ว่า ที่กอบโกยอะไรมาทั้งหมดไม่ได้ใช้

ผู้วิจัย : แล้วที่ได้ effects เป็นรูปปริศนาคบเขา หรือว่าตอนที่คุณปู่เอาไม้ไปวาดสี่เหลี่ยมรอบกรอบ ให้เป็นที่ของเขามีแค่ใช้เท่านั้นแหละ ที่จะเป็นเมตรคุณเมตร เทคนิคพวกนี้เป็นความถนัดของพี่หรือว่ายังไงคะ

คุณองอาจ : เวลาเราจะอธิบายอะไรที่ค่อนข้างซับซ้อนขึ้นมาอีกต้องมีภาพประกอบ เหมือนที่เราจะอธิบายอะไรไปต้องมีภาพประกอบ ที่นี้เราจะประกอบยังไงดีให้รู้สึกว่าคุณเป็นเหมือนกึ่งๆ เกม กึ่งๆ วิดีโอเกม เหมือนภาพการ์ตูนนิดๆ หน่อยๆ ให้ดูแปลกขึ้นมานิดนึง ส่วนนี้คือทำรายการโทรทัศน์ หลักๆ คือผมทำรายการโทรทัศน์อยู่แล้ว แล้วรายการโทรทัศน์ก็จะมีกราฟิกอะไรขึ้นอยู่เป็นประจำอยู่แล้ว ก็เลยเอามาใช้อธิบายร่วมด้วย เพราะว่าบางอย่างก็ไม่อยากให้ตัวละครพูดอย่างเดียว ให้ภาพมันเล่าเรื่องของมันด้วย

ถ้าผมให้ตัวละครพูดอย่างเดียว ตรงนั้นสวย ตรงนี้สวย มันก็แค่ประมาณนี้ แต่ถ้าให้เห็นไปเลยว่าในห้วงคำนึงเห็นเป็นเงินเลย เห็นเป็นบ้านเป็นรีสอร์ท อันนี้เห็นทองเห็นเป็นสิ่งมีค่า มันก็เลยอยากได้ ก็เลยเห็นชัดว่ามันดีสินแผ่นดินเป็นสิ่งมีค่า มันก็เลยอยากจะครอบครอง

ผู้วิจัย : มีหลากหลายอารมณ์เนอะ เหมือนมีความกลัวแล้วตกเบาๆ อยู่ในนั้น แต่สุดท้ายแล้วก็ป็นลงท้ายด้วยความตายก็คือเป็น tragedy สมมติว่าหากให้พี่ทำใหม่อีกครั้ง พี่อยากปรับอะไรบ้างคะ

คุณองอาจ : เพียบเลยครับ เพราะว่าตอนนั้น พอเป็นลักษณะของโทรทัศน์ คนจะไม่ได้จ้องที่จอตลอดเหมือนในโรงภาพยนตร์ เราก็ลืมหืมคำนึงถึงพฤติกรรมคนดูด้วยตอนนั้นส่วนหนึ่งนะ ถ้าสมมติว่ายุคนั้นไม่ได้ดูย้อนหลังใน YouTube ได้ ยังไม่ค่อยมีหรรษาที่นี้คนดูครั้งเดียว จะดูผ่าน เผลอหันแล้วมันจะผ่าน ที่นี้ตอนนั้นถ้าคนไม่ได้มองจอจะพลาด message อะไรหลายอย่างไปเลย แล้วก็รู้สึกที่เราตั้งใจให้มันเป็นภาพยนตร์เกินไป ไม่ใช่ภาพยนตร์หรรษา เราตั้งใจเล่าเรื่องแบบใช้คำน้อยๆ เกินไป ที่นี้พอเป็น TV มันต้องลีลาพูด เสียงหรืออะไรต้องมาเยอะกว่านี้ dialog บางอย่างชวนให้คิดเกินไป บางอย่างต้องให้ง่ายขึ้นครับ ผมใช้คำ บางทีบทสนทนามันยากคือมันต้องเข้าใจง่าย แล้วต้องให้เขาเข้าใจ message ง่ายกว่านี้ พอเป็นโทรทัศน์ พฤติกรรมคนดูในยุคนั้น เขาดูจาก TV อย่างเดียว เขาก็ไม่ได้มาดูย้อนหลังอะไรบางคนนะ เพราะว่าผมเคยถามเพื่อน ถามน้องอะไรที่เขาดู เขาก็บอกเขาก็ชอบ ถ้าเขานั่งดูเลยนะ แต่บางคนเขาดูแล้วเขาเดินเข้าห้องน้ำ หรือเอาข้าวมาดักกิน หรือรีดผ้า หรืออะไรก็ตาม พอเขาดูจบเขาก็จะบอกว่าไม่ค่อยเข้าใจ เพราะว่าเขาไม่ได้มองที่จอตลอด แล้วทำให้ message บางอย่าง เพราะยิ่งถ้าเป็นพุทธศาสนาอย่างที่ว่า หรือว่าเป็นแนวคิดเชิงลึกลับนิดหน่อย ยิ่งกลายเป็นทำให้เขาไม่เข้าใจ บางคนนะ ที่นี้เราก็เลย อ้อ... เราตั้งใจเกินไป มันลุ่มลึกเกินไป มันเฉลยน้อยไปหน่อย พุดง่ายๆ คือให้เขาคิดเองเยอะเกินไป ต้องให้ง่ายขึ้นอีกนิดนึง

ผู้วิจัย : ด้วยความเป็นโทรทัศน์ พฤติกรรมคนดูบางทีสับสน เลี่ยงถูก โทรศัพท์ดังอะไรแบบนี้ก็จะแบบว่าดูไปก็ทำโน่นทำนี่ไปด้วย

คุณองอาจ : ช่วงดูโน่นดูนี่ก็ไม่ได้มองจอตลอด ถ้าเป็นโทรทัศน์ที่บ้าน เราก็เลยสังเกตเลย แล้วเคยถามเพื่อน เขาดูครั้งเดียวด้วย เขาบอกไม่เข้าใจจะ บางคนที่เขาพอจะชอบดูแล้ว

เขามีสมาธิหน่อย เอ๊ย get อยู่ แต่เป็นจำนวนเยอะอยู่อะครับที่ไม่เข้าใจ ที่เข้าใจเนี่ย ต้องดูขั้นนะผมว่า ถ้าดูทีเดียวแล้วไม่เข้าใจหลายคนมาก

ผู้วิจัย : มันเกี่ยวกับการที่ออกอากาศทางโทรทัศน์แล้วแบ่งเป็น 4 เบรก มีโฆษณาเข้ามาคั่นด้วย

คุณองอาจ : ใช่ พอโฆษณาบางคนเขาก็อาจจะเปลี่ยนไปที่อื่น แล้วกลับมาเรื่องมันก็เดินไปแล้ว มันก็จะไม่ใช่อย่างที่หวังไว้เท่าไร

ผู้วิจัย : ที่พี่บอกว่าอยากปรับก็คือเพิ่มบทสนทนา เหมือนพูดให้มันเคลียร์ชัดเยอะขึ้น

คุณองอาจ : ใช่ ผมจะเคลียร์ตัวนี้ อย่าพูดแล้วทิ้งให้คิด อย่าพูดแล้วทิ้งให้คนคิดเยอะเกินไป

ผู้วิจัย : อยากให้พี่ขยายความตรงประเด็นที่ว่าเราจะไม่ยึดเยื้อข้อมูล รายละเอียดทั้งหมด แต่ว่าเราจะปลูกเร้า กระตุ้นให้เกิดความตื่นตัว ความสนใจขึ้นมา แล้วให้เขาไปอ่านต่อเอง ตรงจุดปลูกเร้า กระตุ้น จะทำยังไงให้คนสนใจไปหาอ่านต่อคะ

คุณองอาจ : ถ้าเป็นในแง่ของภาพยนตร์หรือในละครโทรทัศน์ดำเนินเรื่องด้วยเหตุการณ์อยู่แล้ว จะต้องมีการกระตุ้นอะไรขึ้นมาเพื่อเป็นอุทาหรณ์ เป็นเหตุการณ์ที่เพื่อจะแสดงให้เห็นความโลภ เป็นเหตุการณ์ให้เห็นความพยายาม ก็แล้วแต่เราจะเลือกนำเสนอ เหตุการณ์แบบไหน ก็ตาม concept ที่เราได้ ดังนั้น เหตุการณ์ที่เราคัดเลือกมาส่วนหนึ่งก็ควรเป็นเหตุการณ์ที่เข้าใจง่าย ไม่เชิงเข้าใจง่าย เป็นเหตุการณ์ที่น่าสนใจ แล้วก็ก็สามารถเข้าใจได้ อย่างเช่นผมเอาเหตุการณ์ที่คนอยากได้ที่ดิน เป็นนายหน้าค่าที่ดิน อยากได้ที่ดินก็เลยไปบีบบังคับชาวบ้านเพื่อที่จะได้ซื้อมาให้ได้เยอะๆ อันนี้ก็คือเหตุการณ์หลักเหตุการณ์หนึ่ง ที่มันเป็นบุคคลหรือเป็นพฤติกรรม ก็มีให้พบเห็นอยู่ทั่วไปในสังคม ดังนั้น ก็มีความเป็นไปได้ที่จะเข้าใจได้ ที่นี้คนเขาจะต่อ ยอดไปจากตรงไหน บางคนก็อาจจะเข้าใจได้ลึกลงว่า อ้อ... มันโลก มันไม่รู้จักพอ อันนี้มันก็เกิดความสะท้อน หรือถ้าคนไม่ได้เข้าใจถึงตรงนี้ก็ เห็นไหมละ สมน้ำหน้ามึง อย่างเนี่ย เออก็ได้ ก็คืออย่างน้อยเราก็คงไม่ได้แบบว่าให้เขาเอาแบบนี้ ตรงกับพุทธศาสนสุภาษิต ข้อที่ว่าอย่างโน้นอย่างนี้ อยู่พระไตรปิฎกหน้าที่ 145 อะ ไรอย่างนี้ โอ๊ย... ถ้าอย่างนั้นเขาก็ไม่ดูหนังหรือก่อกบฏยึดแล้ว ไม่ใช่แบบ... เอ๊ย... สมน้ำหน้า เพราะอะไร เพราะมันเป็นคนไม่ดีไง เพราะมันโลภ พูดย่างๆ คือถ้าในหลักของการขายมันมีทำให้เกิดความสนใจแล้วก็ให้ไปซื้อใช้ใหม่ ให้เราจ่ายดังค์ซื้อ แต่ในแง่ของโทรทัศน์ คนดูเขาไม่ได้ต้องซื้ออะไร เขาดูอย่างเดียว เขาดูแล้วเขาก็เกิดชอบใจ เขาก็จะได้ระลึกถึง

แค่นั้นเอง เราไม่ได้หมายถึงว่าเขาต้องควัก เงินออกไปแล้วควักตั้งไปทำบุญที่วัด ไม่ต้อง แต่ถ้ามันถึงขนาดนั้นก็หมายความว่าเขาต่อ ยอด พุดง่าย ๆ ว่าทำให้เขาเกิด ตระหนักเฉย ๆ ครับ ถ้าถึงแค่สนใจก็สุดยอดแล้วครับ เพราะว่าคนเราจะไป บังคับให้ทำอะไรมันไม่ทำกันง่ายๆ หรือครับ ทำให้แค่สนใจก็พอ ลำดับต่อไปยิ่ง ถ้าพูดถึงศาสนาด้วย ใครมีบุญเดี๋ยวเขาก็ได้ทำ ใครยังบุญไม่ถึงก็ยังไม่ได้ทำแค่นั้นเอง แต่แค่มีแบบปลูกฝังได้นิดนึง คนทำก็แฮปปี้แล้วครับ

ผู้วิจัย : คือคนดูแบบเป็นร้อยเป็นพัน คน get แค่นั้นสองคนก็ถือว่าน่าจะได้ประมาณหนึ่ง สำหรับผู้สร้างสรรค์ผลงาน

คุณองอาจ : ครับ แล้วเป็นพุทธ พุทธก็บอกอยู่แล้วว่า 4 เหล่า คืออันนี้ไม่ได้หมายถึงการต่อว่านะ คนดูก็แบ่งเป็น 4 เหล่าจริงๆ ครับ คือก็มีคนที่เข้าใจได้เลย กับคนที่ไม่เข้าใจเลย หรือคนที่พยายามจะเข้าใจซึ่งก็มีหมดเหมือนกัน แล้วทีนี้ผลที่เกิดขึ้นกับคนก็จะต่างกันอยู่แล้ว ดังนั้น การพูดให้คนฟังจะเข้าใจนิดหน่อยก็ดีแล้ว แต่ที่จะน่าเสียดายก็คือไม่มีคนเข้าใจเลย ผมก็พยายามให้มีคนเข้าใจ

ผู้วิจัย : มีประเด็นที่น่าสนใจก็คือปกติแล้วเรื่องเล่า ด้วยโครงสร้างของเรื่องเล่าจะมีแบบเป็นฝ่ายดี ฝ่ายชั่ว ธรรมะ อธรรมอยู่แล้วด้วย แล้วเราก็เข้าไปสวมตรงนั้นอีกทีด้วย แต่ถ้าจะให้ซับซ้อนยิ่งขึ้นก็คือในตัวแต่ละคนก็จะมีทั้งดีชั่วปะปนกันซะইหมด

คุณองอาจ : ใช่ครับ เพราะว่าโครงสร้างของเรื่อง ตัวละครจะมีทั้งตัว ความพอดีจะมีประมาณหนึ่ง เป็นกลุ่ม จะเป็นกลุ่มคน หรือจะเป็นตัวละคร คนเรามันมีนิสัยให้เลือกสร้างตัวละครเยอะมาก แต่ว่าถ้ามองแค่แบ่งเป็นในการดำเนินเรื่องก็จะต้องมี 2 ฝ่ายที่ชดอยู่แล้ว ไม่เกิน 3 หรือครับ ก็มีดีกับไม่ดี ส่วนคนดีก็อาจจะต้องมีเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นว่าทำไมมันถึงดี มันอาจจะไม่เป็นดีมาก่อนก็ได้ ในคนนั้นก็เลยจะมีเยอะมาก อย่างเช่นแบบว่า ถ้าเปิดมาที่แรกเขาเป็นนักโทษ เขาทำคดีไม่ดี แต่เขาเข้าไปอยู่ในคุก กลับตัวกลับมากลายเป็นคนดี ดีดีเลย คนที่อยู่ข้างนอกเป็นคนดี ไม่เคยเข้าคุกนะ แต่อยู่ในสังคมประมาณนี้ แข่งขัน กลายเป็นคนไม่ดีก็ได้ เอาพุทธมาจับได้หมดครับ เอาเหตุการณ์จริงหรือเหตุการณ์ที่มีอยู่ในชีวิตประจำวันมาสะท้อน ให้เป็นตัวแทนของเขา ส่วนนี้คนดูเขาก็จะรู้สึกถ้าเป็นกู กูจะไม่ทำแบบนี้ หรือถ้าเป็นกู กูจะทำแบบนี้ คนดูก็จะชอบแทนตัวเองเป็นตัวละคร ตัวละครก็ต้องเป็นตัวละครที่เขาู้สึกว่ามันเป็นคนจริงๆ ไม่ใช่แบบว่านิสัยแบบนี้ไม่มีอยู่หรือครับ มันก็

เชื่อมโยงกับตัวคนได้ เพราะว่าพุทธส่วนหนึ่งก็พูดถึงจิตใจมนุษย์ เขาก็ชอบที่จะพูดว่า เออ... เหมือนฉันเลย ฉันก็เคยเป็นแบบนี้ ให้มันเชื่อมโยงได้ถึงใจเขา

ผู้วิจัย : เราอย่าไปแยกว่าพุทธจะต้องอยู่สูง เข้าใจยาก แต่จริงๆ ก็คือชีวิตคน เข้าใจชีวิตคน เข้าใจจิตใจคน

คุณองอาจ : ผมว่าก็น่าจะทำได้ ก็อย่างที่บอก คนเข้าใจอาจจะน้อย เพราะว่าถ้าเราลองสื่อ ยังไงเราก็มองกลุ่มคนดูแล้ว เราทำหนังสือหรือละครให้ทุกคนดูไม่ได้หรอกครับ เราไม่สามารถที่จะทำให้คนทั้งหมดเข้าใจได้ แต่เราเลือกว่าประมาณนี้กลุ่มนี้ อย่างกลุ่มนี้เป็นนักศึกษา ชอบดูหนังอยู่แล้วแหละ ถ้าเล่าเรื่องแบบหนังก็น่าจะ get ถ้ากลุ่มคนทำงานเขาก็ชอบดูอะไรที่เป็นกราฟิกหน่อย ดูอะไรที่น่าสนใจ ตื่นตาตื่นใจหน่อย ถ้าเราทำแบบนี้เขาก็น่าจะสนใจมากขึ้น ก็ต้องมองเป็นกลุ่มครับ แต่เราไม่สามารถแบบว่าเด็กอนุบาลก็เข้าใจ ปริญญาโทก็เข้าใจ โอ้โฮ... คือพื้นฐานการคิดเขาไม่เหมือนกัน มันยังไม่ได้ ถ้าทำให้เด็กอนุบาลดู ถ้าผมจะทำ ผมก็ต้องทำแอนิเมชัน เพราะว่าเด็กชอบการ์ตูน แต่การ์ตูนกว่าจะทำให้มี character จนผู้ใหญ่ที่ดูได้ด้วยอันนั้นก็ต้อง define ตามกลุ่มคนดูที่คิดว่าเขาอยากจะได้ ถ้าทำตอบโจทย์ได้ perfect สุดก็นั่นแหละ เอาตอบโจทย์กลุ่มเป้าหมาย กลุ่มเป้าหมายที่ target ไว้ครับ

ละครโทรทัศน์ เรื่อง ชุมชนนิมนต์ยิ้ม

ที่ปรึกษา : ปรีดา อัครจันทโชติ

วันที่สัมภาษณ์ : 6 กุมภาพันธ์ 2561

ผู้วิจัย : วัตถุประสงค์ในการสร้างแอนิเมชันเรื่องนี้คืออะไรคะ

ผศ.ดร.ปรีดา : มาจากบริษัทโฮมรัน คือเขาเลือก character พระ 3 รูปที่มีชื่อเสียงในเวลานั้นก็คือ พระพยอม พระมหาสมปอง และท่าน ว.วชิรเมธี ที่เป็นพระที่มีชื่อเสียงในเวลานั้นก็จะเอามาทำเป็นตัวการ์ตูน แต่ว่าหลักๆ ก็คือต้องการทำเป็นการ์ตูนที่พูดถึงประเด็นทางธรรมะ โดยที่ไม่ต้องการที่จะให้เป็นแบบสอนธรรมะจำ หลายเรื่องถ้าเอาธรรมะมาเป็นการ์ตูนก็จะกลายเป็นแข็ง แล้วก็แค่ใส่ dialog ให้ตัวละครพูดในสิ่งที่ผู้ใหญ่อยากจะสอนเด็ก แต่เรื่องนี้มันไม่ใช่ เพราะว่าก็คุยกันกับเขาตั้งแต่ต้นว่าขอเรื่องว่าอย่าไปทำมาแล้วกลายเป็นแบบว่าจะไปเที่ยวสอนธรรมะอะไรต่างๆ คือ

ยังงี้ก็ต้องเอาตัวตั้งว่าเรากำลังทำการ์ตูน เรากำลังทำแอนิเมชันอยู่ เพียงแต่แอนิเมชันที่เราทำด้วยความที่เราเอา character จากพระที่มีอยู่จริง แล้วพอเป็น character พระ ยังงี้ก็เลยไม่ได้ที่จะพูดถึงเรื่องคุณธรรม แต่เราจะไม่เอาคุณธรรมมาเป็นตัวตั้งว่าเราจะสอนคุณธรรม พุดง่ายๆ คือเราจะไม่สอนคุณธรรมโดยใช้การ์ตูน แต่เราจะทำการ์ตูนที่พูดถึงประเด็นธรรมะ คือเอากาการ์ตูนเป็นตัวตั้ง เพราะฉะนั้นวัตถุประสงค์ก็เลยมาแบบนี้ เลยทำให้ชุมชนนิมนต์ยิ้มไม่ได้แข็งที่บอกว่าแบบเปิดมาปั๊บก็ตั้งหน้าตั้งตาสอนๆ มันก็มีครามา มี dramatic มีความแก่นแก้วของตัวละคร มีเรื่องชีวิตอยู่

ผู้วิจัย : กลุ่มผู้ชมก็คือเน้นเด็ก แต่ว่าผู้ชมทั่วไปก็ดูได้ใช่ไหมคะ

ผศ.ดร.ปริดา : คือพอเป็นทีวีแล้วยังไงหนีไม่พ้นที่จะต้องหว่านกลุ่มให้กว้าง คือกลุ่มจริงๆ ก็คือกลุ่มเด็กน่าจะประมาณ 5-7 ขวบ 6-8 ขวบ อะไรประมาณนั้น เด็กประถมต้นพุดง่ายๆ เพราะว่าถ้าเป็นเด็กอนุบาล เด็กเล็กเขาจะไม่ get วิธีการเล่าเรื่องแล้วก็ความซับซ้อนของเรื่องบางอย่าง แต่ว่ากลุ่มเป้าหมายหลักก็ประมาณ 5-7 6-9 แถวๆ นี้ ประมาณประถมต้น แต่ความที่ไปลงทีวีซึ่งเป็น mass ยังงี้ก็ต้องนึกถึงตลาดกลุ่มอื่นๆ ด้วยอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นก็ต้องทำให้เรื่องเป็นสำหรับเด็กและคนทั่วไป เด็กและครอบครัวดูได้

ผู้วิจัย : บ้างจะอะไรที่ทำให้ชุมชนนิมนต์ยิ้มมีหลายภาคมาก จนหลายปีมากละ

ผศ.ดร.ปริดา : เท่าที่รู้ก็คือมีตัวละครที่เด็กๆ ชอบ แล้วก็คนพุดถึงอยู่ อย่างทุกวันนี้เวลาคุยกับนิสิตปริญญาตรี เวลาพุดถึงชุมชนนิมนต์ยิ้ม เด็กๆ จำได้ก็แสดงว่าเขาโตมากับชุมชนนิมนต์ยิ้ม ส่วนที่ว่าทำไมถึงหลายภาคได้ ถ้าตอบแบบตรงๆ เลยก็คือเหตุผลหนึ่งมาจากได้ทุนก็คือเขาได้ทุนสนับสนุนปีแรกๆ จาก ศสส. ไม่แน่ว่าปีหลังๆ เป็นเจ้าไหน หรือเป็น ศสส. ตลอดไม่แน่ใจ แต่ว่าก็ไม่ถึงกับบอกว่ามันอยู่รอดได้เพราะว่ามันได้ทุนก็ยังไม่ใช่ออย่างนั้น คือเราก็เห็นคนพุดถึงกันอยู่ระดับหนึ่ง ทีนี้ถามว่าการที่อยู่รอดได้ถ้าจะพุดถึงในแง่ความพึงพอใจหรือในส่วนของ production อะไรต่างๆ ส่วนหนึ่งน่าจะมาจากการที่พ่อแม่รู้สึกสบายใจที่ถูกดูการ์ตูนแบบนี้ อย่างน้อยก็รู้ว่ากลืน สะอาด ไม่ได้แค่แบบว่าสักแต่พุดว่านี่เป็นเรื่องสำหรับเด็ก แต่ข้างในมีความรุนแรง เพราะว่าตอนเวลาทำก็กำชับตอนที่ตัวเองเป็นคนดูแลบท จะต้องเป็นคนอ่านบททุกตอน comment บททุกตอนก็จะเข้าไปว่าตรงไหนที่ล่อแหลม เสี่ยง หรือตรงนี้ไม่ควรปล่อยให้เกิด action แบบนี้นะในจอ หรือไม่ควรให้เกิด

ทัศนคติแบบนี้ก็จะ comment ไป เพราะว่าเราก็กล้าชินกันได้ว่าชุมชนนิมนต์ยิ้ม
คลืนจริงๆ แต่การที่คลืนสะอาดก็ไม่ได้หมายความว่าสะอาดใจ ไม่ได้แปลว่าจะพูด
ถึงความรุนแรงไม่ได้ อาจจะพูดถึงความรุนแรงได้ อาจจะพูดถึงเรื่องการผิด
คุณธรรมได้ แต่ต้องมีกุศโลบาย วิธีการยังงในการนำเสนอ อย่างคุณทำไม่ดี ถึง
ที่สุดแล้วมันก็จะ realize ว่ามันได้รับอะไรตอบแทน อย่างที่ชัดเจนที่สุดก็คือตัว
ละครพอทำไม่ดี ที่แย่ก็จะตกกับตัวเอง ใจมันก็จะรู้สึกแย่ไปเองโดยที่ไม่ต้องรอผล
กรรมอะไรอย่างอื่น ทำยที่สุดแล้วพอความที่ใช้ตัวละครเป็นพระ แล้วเรื่องกำลังจะ
พูดถึงประเด็นคุณธรรม ถึงแม้เราบอกว่าเราไม่ได้จะมานั่งสอนคุณธรรม แต่เราก็ก
คงไม่เสนอ message ว่าการทำผิดคุณธรรมเป็นเรื่องดี คือมันต่างกันนะ การที่เรา
บอกว่าเราไม่ได้เน้นว่าเราจะมาพรีสอนคุณธรรมว่าความดีคืออะไร เราไม่ได้
ตั้งใจว่าเราจะเที่ยวพูดแบบนั้น แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่าเราจะบอกว่าทำชั่วกัน
เถิด แตกต่างกันนะ เราก็รู้สึกว่าเป็นความรับผิดชอบที่ไม่ใช่ว่าเราจะทำอะไรก็ได้
ที่เราจะนำเสนอมนุษย์อีกด้านหนึ่ง dark side มันก็ไม่ใช่ด้วยความที่เป็นงาน
สำหรับเด็ก ยังไงที่มันต้อง confirm เสมอก็คือเด็กประสบการณ์เขายังน้อย
ความรู้อะไรต่างๆ เขามีจำกัด เพราะฉะนั้นเราไม่สามารถที่จะบอกให้เห็นถึงความ
มืดมนของโลกได้ ซึ่ง mass ที่เราทำงานกับผู้ใหญ่เราอาจจะพูดว่าโลกมันแย
มันเลวร้าย มันผิด แต่ถ้าทำงานกับเด็ก ถ้ากำลังให้เด็กดูยังงเราพูดถึงความสิ้นหวัง
ไม่ได้ เพราะถ้าเรากำลังปลูกฝังเรื่องความสิ้นหวังกับเด็กเนี่ย โลกนี้มันก็ไม่มี
อนาคตแล้ว ยังงเราก็ไม่พูดถึงการสิ้นหวัง ยังงก็ตามเราต้องไม่พูดว่าทำชั่วเป็น
เรื่องดี การทำชั่วเป็นเรื่องที่ยอมรับได้ เราจะไม่พูด message แบบนี้ ในขณะที่เป็น
งานผู้ใหญ่เราอาจจะพูดได้ว่าโลกมันบัดซบใช่ไหม โลกมันเลวร้าย คนดีๆ ต้องมา
รับผลกระทบร่วมด้วยโน่นนั่น สำหรับเด็กประสบการณ์เขามีจำกัด เขายังแยกแยะ
อะไรบางอย่างไม่ได้ ภูมิด้านทานเขามีจำกัด เพราะฉะนั้นเราก็ไม่ควรไปปลูกฝังว่า
คนทำชั่วเป็นเรื่องปกติ เราพูดแบบนั้นไม่ได้ อันนี้เป็นเรื่องที่ต้องระวัง ไม่ว่าจะ
เป็นงานด้านบท งานด้านภาพ ระวังทุกอย่าง ระวังโดยทำให้เรื่องสนุกนะ ยังงก็
ต้องให้ความสนุกเป็นตัวนำ บางทีก็อาจจะพูดถึงฉากบางอย่างที่เสี่ยง ก็ต้องระวัง
กันว่าอย่างตัวละครที่จะต้องทำความเข้าใจกันเยอะ คือแบบตัวฌเรีร์ ฌเนป็น
อย่างเนี่ยเป็นตัวเด็ก โดยเฉพาะตอนช่วงแรกๆ ต้องใช้เวลาจูนกับทีมคนเขียนบท
อยู่พอสมควร เพราะความที่พอเป็นตัวละครฌเน ทุกคนก็จะเขียนบทมาแบบแข็ง

ท้อ เครื่องขมิ้น ทุกอย่างเหมือนพระ เราก็เลยเฮ้ย... ขอโทษนะ จริงอยู่ที่อยู่ในสมณเพศอย่าลืมสิว่าเขาก็เป็นเด็ก สมมติตัวละครเนรธิร์ เนรป็น 6-7 ขวบ เขาก็ยังมีความเป็นเด็ก แม้อาจให้เขาเป็นเนรแต่เขาก็มีความเป็นเด็กอยู่ในตัว เพราะฉะนั้นเขาไม่มีทางที่จะเครื่องขมิ้น สำรวมได้ตลอดเวลา ความเป็นเด็กของเขาที่ถ่ายทอดออกมานำเสนอได้แก่ไหนที่เราต้องระวัง เราก็คงไม่เขียนบทให้เนรป็นลูกขึ้นมา ถลกจิ๋วขึ้นมาแล้วไปเที่ยวเตะบอลอะไรอย่างนี้ ถึงอย่างไรก็ตามนี่ก็คือตัวละครเด็ก เพียงแต่ว่าเขาเป็นเด็กที่บวชเป็นเนร เพราะฉะนั้นก็จะมีแง่มุมความเป็นเด็กอยู่ โดยเฉพาะอย่างตัวเนรป็น รู้สึกว่าเนรป็นจะเล่นอะไรได้หรือหาอะไรจะดีกว่าหน่อย เมื่อเทียบกับตัวเนรธิร์ เพราะฉะนั้นคนดูก็จะชอบ คนดูจะรู้สึกว่าเป็นเด็ก น่ารัก ผู้ใหญ่ก็จะชอบ เพราะไม่ได้รู้สึกเกินเลย ไม่ได้เอาเนรมาบู๊บู๊ยา ถ้าไปถึงขนาดนั้นก็อาจจะโดนกระแสดูค่น่าไปแล้ว ว่าเอาพระเอาเนรมานำเสนอภาพที่ไม่ดี

.....

ละครโทรทัศน์ เรื่อง ตัดหางปล่อยวัด เดอะซีรีส์

ผู้เขียนบทและผู้กำกับ : ธรรม สิริพันธ์วรารักษ์

วันที่สัมภาษณ์ : 1 มีนาคม 2561

- ผู้วิจัย : ชื่อเรื่องหมายความว่าอย่างไรคะ แปลกดี มาจากสำนวนใช่ไหมคะ
- คุณธรรม : ใช่ครับ สำนวนครับ ในเรื่องเหมือนเวลาคนไม่เอาถ่าน อบรมไม่ได้ เราก็จะส่งไปอยู่วัด เราก็เลยใช้เป็นชื่อเรื่อง
- ผู้วิจัย : อันนี้ก็คือโดยเฉพาะ หมายถึงใช้เป็นตัวแทนของเรื่องที่เป็น จืด ที่เป็นอเล็กซ์เล่นเป็นเด็กวัยรุ่นแบบดิสทั่ๆ หน่อยใช่ไหมคะพี่
- คุณธรรม : ใช่ครับ
- ผู้วิจัย : พี่สนใจพระพุทธศาสนามาก่อนหน้านี้ด้วยไหมคะ
- คุณธรรม : คือตอนที่ตัดหางปล่อยวัดก็คือเริ่มสนใจ แต่ก่อนหน้านี้ก็คือตอนนั้นผมไปเขียนบทเรื่องหลวงพี่เท่งครับ ตอนทำหลวงพี่เท่งเรายังไม่ได้สนใจ แต่เราอ่านเรื่องของพระอาจารย์พยอมก็ใช้มาเป็นมุก แล้วหลังจากนั้นมา พอเรามาคิดว่าอยากจะทำของเราเองเราก็เลยเริ่มอ่านจากของครูบาอาจารย์ท่านอื่นที่มีการสอนที่ดี มีสนุกๆ แล้วค่อยเริ่มมาสนใจในเรื่องธรรมะ

ผู้วิจัย : แนวคิดวัตถุประสงค์ที่มาสร้างละครเรื่องนี้ที่พี่บอกไปว่าก็คือมาสนใจเรื่องธรรมะมากขึ้นใช่ไหมคะ

คุณธรร : ใช่ครับ พอเราได้ยินได้ฟังอะไรอย่างนี้ก็เลยรู้สึกว่าจะหาวิธีที่แบบว่าสอนธรรมะให้ง่ายๆ ก็เลยมาคิดเป็น project เรื่องนี้

ผู้วิจัย : เรื่องนี้คือพี่เป็นผู้กำกับและเขียนบทด้วยไหมคะ

คุณธรร : ใช่ครับ เรื่องนี้กำกับและเขียนบทเองครับ

ผู้วิจัย : กลุ่มผู้ชมตอนนั้นออกอากาศนั้นเป็นครอบครัวหรือยังไงคะ

คุณธรร : ใช่ครับ กลุ่มครอบครัว ตอนที่เรำทำตอนนั้นตัดทางปล่อยวัด ตอนนั้นเราทำเป็นออกในช่วงหนึ่งดังสุดสัปดาห์ เป็น Movie on TV ทำเป็นเรื่องเดียว ตอนแรกทำมาก่อนแล้วบังเอิญทำออกมาแล้วก็เรตติ้งสูงสุดของช่วงหนึ่งดังสุดสัปดาห์ ช่องก็เลยให้ทำออกมาเป็นซีรีส์ เป็นยาวๆ ก็เลยวางไปที่กลุ่มเยาวชน กลุ่มครอบครัว

ผู้วิจัย : theme หลักต้องการสื่อสารอะไรคะ พอได้ดูบ้างบางตอน คือแต่ละตอนก็จะมี theme เป็นของตัวเอง แต่ถ้ารวมๆ theme หลัก ต้องการสื่อสารอะไรคะสำหรับซีรีส์นี้คะ

คุณธรร : คือที่บอกไปการสื่อสารมันแล้วแต่ตอนครับ โดยรวมเราต้องการที่จะพูดเรื่องธรรมะให้ฟังว่ามันง่าย โดยที่ให้ผู้รู้สึกว่าธรรมะไม่ใช่เรื่องแปลก แต่ว่าทำยังไงถึงจะให้ผู้รู้สึกว่าเข้าถึงคนให้ได้ เราก็เลยมองว่าก็ต้องใช้ความเป็น comedy เข้ามาช่วย ซึ่งพอดีเราก็มีพระอาจารย์ที่มาเป็นที่ปรึกษาของเรา ท่านก็จะมิมุกเยาะ ท่านก็จะมาเล่าให้เราฟัง วิธีเล่าของท่านจริงๆ มันเป็นการสอนธรรมะจะหยิบมาจาก บางทีแม้กระทั่งเรื่องในพระไตรปิฎกหรือว่าต่างๆ ท่านก็พยายามมองในมุม comedy เรา ก็บอกถ้าเอาจุดนั้นมาทำ theme ของเราเนี่ย จะสร้างธรรมะให้เป็นอารมณ์ โดยประมาณนี้ แล้วก็แต่ว่าในแต่ละตอนก็จะมี concept มา คือ concept แบบง่ายๆ สมมติพูดเรื่อง สิล 5 ก็มาแยกว่าเป็นตอนห้ามฆ่าสัตว์ ตอนอะไรอย่างนี้ หรือว่าทางช่องบางทีเขาก็มีนโยบายมาว่าให้พูดเรื่อง สมมติเรื่องเด็กที่มีปัญหาครอบครัว เราก็จะไปคิดพล็อต แต่ว่าให้มันอยู่โทนของมันอย่างนี้ แม้กระทั่งช่วงตอนนั้นน้ำท่วมจริงๆ น้ำท่วมเราก็หนีออกจากกรุงเทพฯ ไปแล้ว เขาก็โทรมาหาให้เรากลับมาทำ ไปหาที่ที่น้ำไม่ท่วมมาถ่าย แล้วก็คิดเรื่องน้ำท่วมขึ้นมาให้มันเกี่ยวข้องกับที่เป็นธรรมะ เรื่องเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของคน คนที่ไม่ต้องอยู่ให้ได้โดยที่ประสบความเสียหาย แล้วก็ก็มีคนหลายแบบ... คนเห็นแก่ตัว

ถ้าพูดเรื่องความเห็นแก่ตัว ความโอบอ้อมอารี เรื่องง่ายๆ basic ของชีวิต แล้วเราก็อามา apply มาถ่าย

ผู้วิจัย : พระอาจารย์ที่เป็นที่ปรึกษาบทเป็นท่านไหนคะ

คุณธรร : พระอาจารย์ประสงค์ครับ

ผู้วิจัย : จากวัดอะไรคะ

คุณธรร : ความจริงท่านเป็นเจ้าของาวาสวัดไทยที่ชิคาโกเป็นอดีตนะครับ แล้วพอมายู่เมืองไทยท่านไม่ได้เป็นเจ้าของาวาสนะครับ ท่านจะมาเทศน์ตามที่ต่างๆ มาช่วย ท่านจะอยู่ที่วัดตรง... ตอนนี้อำเภอดูไม่ได้ ส่วนมากท่านจะเน้นออกทางเทศน์ครับ ไม่ได้ประจำอยู่ที่วัด ก็จะมีโยมที่เป็นอุปัฏฐากจัดที่ให้ท่านอยู่ พระอาจารย์ประสงค์ถ้าลอง search ดู ท่านเคยสอนของวัดพระรามเก้าที่เป็นสามเณรฤดูร้อน

ผู้วิจัย : เรื่องก็คือเป็นตลกแต่ไม่ได้ตลกโปกฮานะ แต่เป็นตลกด้วยจังหวะแบบเบาๆ เหมือนจะตลกบาตรแล้วโทรศัพท์ดังก็ยี้ๆ ยี้ๆ กัน ใช้จังหวะนิดหน่อย

คุณธรร : มันก็จะมี คือจริงๆ ใช้ครับตลก บางจังหวะเราก็เอามาจาก character ของพระอาจารย์ประสงค์ ท่านสอนหน้าตาๆ แต่ว่าพูดออกมาแล้ว dialog มันตลก บางทีมันก็จะเหมือนเป็นคำกลอน ซึ่งก็จะต่างไปจากของพระอาจารย์พยอม ท่านจะตลกแบบชาวบ้านหน่อย ตอนที่ทำหลวงพี่เท่ง มุกตลกของพระอาจารย์พยอมกับมุกตลกของตลกคาเฟ่ มันจะพาไปใช้กันได้ มันจะเป็นตลกแบบโจ่งฉ่างหน่อย แต่อันนี้ก็จะเป็แนวให้ดู soft soft ไม่ถึงกับว่าโป้งซึ่งมาก

ผู้วิจัย : แล้วตัวหลวงพ่อก็ในเรื่องก็คือคุณคริสโตเฟอร์ ไรท์ ก็จะมีคำสอนหรือแรงบันดาลใจมาจากพระอาจารย์ประสงค์ด้วยใช่ไหมคะ

คุณธรร : ใช่ครับ พระอาจารย์ประสงค์ก็คือ character อันนั้น

ผู้วิจัย : ก็คือสะท้อนมาทางตัวละครนั้นด้วย

คุณธรร : ใช่ครับ

ผู้วิจัย : แต่ละตอนจะเห็นว่าเด็กวัดกับหลวงพ่อก็ในเรื่องจะมีการกิจที่ไปพัวพันกับปัญหาของชาวบ้าน เราต้องการให้เข้าถึงง่าย รู้สึกว่าธรรมะก็เอามาใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้ประมาณนี้ไหมคะ

คุณธรร : ใช่ๆ ถูกต้องเลยครับ นั่นแหละคือประเด็น พระอาจารย์ประสงค์ เด็กๆ จะเรียกท่านว่าหลวงตาประสงค์ หลวงตาก็จะบอกว่าอยากให้เราสอนเป็นแบบนี้ เอาเรื่อง

ชาวบ้านมา เดี่ยวท่านจะมองว่าเอาเรื่องธรรมะเข้ามาประยุกต์กับชาวบ้านได้
อย่างไร พยายามให้คิดค้นที่สุดครับ

ผู้วิจัย : ท้ายเรื่องจะมีสรุปเป็นข้อคิดจากพระต่างๆ ด้วย

คุณธรรม : ถ้า part ไหนมันตรงกับอะไร เหมือนใช้คำว่านิมิตคำ หรือขอคำเหล่านี้มาใช้
คำสอนของครูบาอาจารย์ ให้ตรงเข้ากับ concept ของเรื่อง

ผู้วิจัย : เหมือนกับอรรถาธิบายให้ผู้ชมอีกทีหนึ่ง

คุณธรรม : ใช่ครับ

ผู้วิจัย : อุปสรรคของการทำละครแนวพุทธอยู่ตรงไหนบ้างคะ

คุณธรรม : ที่ยากก็คือเวลาเราสื่อสารไปแล้วมันไม่จริง บางทีบางคำมันเป็นเรากำลังคิดขึ้นมาเอง
อย่างนี้ หมายถึงว่าเราจับใจความเราตีความผิด แล้วเอาไปใช้ คืออันนี้มันเกิดขึ้นกับ
เราตอนที่เรากำลังทำละคร ตอนทำหลวงพี่เท่ง ตอนแรกเรายังไม่ได้สนใจศึกษา ก็
เอาเป็นมุกมาผสม แล้วก็ลอง บางอันมันก็ไม่ถูกต้อง บางอันเรารู้สึกว่า พอมาทำ
เราจึงอยากจะมาทำ ที่มันไม่ใช่กับการตลาด เพราะฉะนั้นน่าจะมีสิ่งที่คอนเฟิร์มได้
หรือตัวเรายังไม่ได้แสดงงานเรื่องนี้ แล้วความรู้เราน้อยในแง่ธรรมะ ส่วนมากเรา
เจอภาพยนตร์ที่เป็นธรรมะก็จะเหมือนตอนที่สมัยเราทำหลวงพี่เท่ง ก็คือทำเอา
ตลก โดยบางทีมันไม่ใช่ เอาพระไปวิ่งหนี อะไรที่มันตลกๆ บางทีไม่ได้ดูความ
สำรวม ซึ่งเราก็พยายามจะจับตรงนั้นให้ดู แต่ก็ไม่ได้หมายถึงว่าเคร่งครัดหรือ
อะไรมาก ก็เลยมีความยากตรงนี้อันนี้ดีหรือไม่ดียังไง อันนั้นเป็นการยากของ
การทำละครแนวนี้ละ อีกส่วนหนึ่งก็คือการเข้าถึงคนดู บางทีพูดถึงไปคนก็จะไม่
เอา ซึ่งอันนี้มาจากประสบการณ์ทำละครเรื่องอื่น ที่บางทีมันไม่ใช่ละครธรรมะแต่
เราพยายามใส่เข้าไป แล้วก็กลายเป็นปัญหา ซึ่งก็โดนทางช่องคอมเพลนมาว่าคนดู
ไม่รู้เรื่อง แล้วก็ยากไปอะไรไปอย่างนี้ก็คือปัญหาซึ่งบางทีต้องทำให้อยู่ในกลางๆ
ที่ทำให้ไม่ผิดเพี้ยนแล้วที่ชาวบ้านชอบ สนใจ

ผู้วิจัย : พี่ได้รับ feedback จากคนดูทางช่องทางไหนบ้างคะ

คุณธรรม : ส่วนมากก็ feedback จากช่องทางก็คือทางออนไลน์ ออนไลน์จะเป็นหลัก แล้วก็
จากทางฟีดแบ็กของช่อง ทาง marketing ของช่องก็จะเป็นคน comment มาให้เราเลย

ผู้วิจัย : แต่เรตติ้งคืนะ มี คัดทางปล่อยวัด พรรษา 2 ด้วยใช่ไหมคะ

คุณธรรม : คือในช่วงต้นจะเรตติ้งดี แล้วมันก็ drop ไปเรื่อยๆ ตอนนั้นเราก็มองที่อยากจะขึ้น
เรื่อยๆ แล้วมันเป็นจังหวะที่ คือจริงๆ พรรษา 2 เนี่ย ทำจบแล้วแต่ว่ายังใช้ on air

ไม่จบ ช่องเขาก็มีรายการอื่นมาแทน เพราะจริงๆ เป็นช่วงเวลาที่ว่าง เขาก็เลยให้เราทำ เวลาเป็นช่วงตอนบ่ายเขาก็เปลี่ยนรายการ ปกติจะมีเรื่องหลวงตามหาชนที่ช่องเขาทำตอนเช้าเขาทำเป็นประจำอยู่แล้วทำมาเป็น 10 ปี แล้วก็ทำไปเรื่อยอะไรอย่างนี้ ไม่เหมือนของเรา ตอนนี้เราทำเป็นช่วงตอนบ่าย พอมีรายการคอนเสิร์ตมีอะไรมาแทนเขาก็เลยถอดออก แต่ว่าสิ่งที่เรายังรู้สึกดีก็คือว่าเวลาช่องสมมติเป็นวันธรรมะหรือวันอะไรช่องเขาก็จะเอาของเรามาฉายซ้ำ เขาจะเลือกตอนที่เขาชอบๆ ก็มาฉาย สมมติตอน 7 วัน หรือว่าช่วงมีอะไรที่ห้ามออกอากาศที่เป็นรุนแรงมากก็จะเอาเรื่องนี้มาฉายๆ เขาก็เลยเรียกว่าเป็นละครแก้ขัดของช่อง ทางช่องเขาก็ชอบที่มีอะไรสไตล์แบบนี้มา

ผู้วิจัย : คือบางครั้งอาจจะเกิดจากเจตนาที่ดี อยากตีความสิ่งที่ยากและเป็นนามธรรมให้เข้าใจง่าย แต่บางทีก็อาจจะผิดเพี้ยนบ้างด้วยหรือเปล่าคะ

คุณธรร : คือบางอันเขาก็ผิดเพี้ยนด้วยความที่... คือหลังๆ เราดูแล้วเรารู้ก็เรายกอยู่ตรงนั้นมาก่อน รู้ว่าทำเอาสนุกแล้วบางทีมันก็กลายเป็นเอาพระมาเล่น พระมาเล่นให้ตลกอย่างเดียบบางทีตลกมันผิดอะ สมมติเรื่องง่ายๆ อย่างนี้พระฉันตอนเย็นฉันมาว่าสมมติในเรื่องนะ คือมันผิดมันก็ต้องพูดให้รู้เรื่อง ให้เข้าใจ แต่คือบางทีมันพูดเป็นตลกไป แล้วพระก็ยังฉันอยู่ แล้วก็ไม่มีใครว่าอะไรหรอกอย่างเนี่ย แต่ว่าบางเรื่องอย่างนี้บางทีทางกรมพระพุทธศาสนาเขาก็ไม่ได้มาตรวจสอบ บางทีมาตรวจสอบก็จะโดนโต้แย้งอะไรไปเยอะ มาเลือกตรวจสอบในเรื่องที่เรามองว่าบางทีเขาทำไปเนี่ย เจตนามันก็อีกแบบหนึ่งไม่ได้เป็นตรงนั้น แต่ถ้าทำเป็น comedy เขาจะปล่อยผ่านหมด ซึ่งบางทีเรามองว่ามันไม่ใช่ comedy จริงๆ ตัวที่ทำให้ชาวบ้านเข้าใจผิดได้ ส่วนมากจะไปตรวจสอบกับบางละครกับภาพยนตร์ ธรรมะบางเรื่องบางทีเขาอาจจะบอกอะไรตรงนั้น บอกถึงความผิดพลาดของการบวชอะไรอย่างนี้ ก็จะโดนโจมตีไม่ให้ฉาย ก็เลยฝากบอกว่าคนที่จะทำตรงนี้ก็ควรจะศึกษา แล้วมีครูบาอาจารย์ที่มีภูมิปัญญาหน่อยที่สามารถจะตรวจสอบให้เราเบื้องต้นได้เพื่อไม่ให้เราโดนโจมตีตอนออกฉาย

.....

ละครโทรทัศน์ เรื่อง สีล 5 คนกล้าท้าอธรรม

ผู้กำกับ : หลักเขต วลีชาติ

วันที่สัมภาษณ์ : 7 กุมภาพันธ์ 2561

- ผู้วิจัย : วัตถุประสงค์ในการสร้างละครเรื่องนี้คืออะไรคะ
- คุณหลักเขต : จริงแล้วโปรเจกต์นี้เป็นของช่อง 5 กับโพลีพลัสที่เขาร่วมกันทำ ซึ่งโดยปกติสื่อละครที่ฉายที่ช่อง 5 มันต้องเป็นละครที่มีลักษณะส่งเสริมสังคมหรือว่าสะท้อนสังคม อันนี้คือ way ของช่อง 5 ที่เคยก่อเกิดอันนี้ขึ้นมา คือโพลีพลัสก็เหมือนเป็นผู้จัดที่ไป co กับช่อง 5 แล้วก็ทำละครนี้ขึ้นมาก็เหมือนเป็น concept ที่จะต้องหาเรื่องสักเรื่องหนึ่งที่ต้องเป็น 2 อย่างรวมกัน หนึ่ง คือมีความบันเทิงในลักษณะของละคร กับอีกส่วนหนึ่งคือละครที่ต้องตอบโจทย์ที่ช่อง 5 เขาต้องการ ก็เลยกลายมาเป็นสีล 5 ก็เป็นเรื่องของหน่วยซีลที่มีกัน 5 คน ตัวพระเอกก็คือตัวกันดั้ มี sense พิเศษ สามารถสัมผัสวิญญาณได้ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นโครงสร้างของสีล 5 ก็ตอบโจทย์ช่อง 5 โดยการที่แต่ละตอนของสีล 5 ก็คือยกสีลทั้ง 5 ชื่อมา โดยที่แล้วว่าแต่ละตอนเอาสีลข้อไหนนำไปสู่คดีที่เกิดขึ้น พอเกิดขึ้นปุ๊บ อย่างเช่นตอนนี้เป็นเรื่องเบสิกสุดก็คือการฆาตกรรมกัน ฆาตกรรมคือฆาตกรที่ 1 และจากตรงนั้นก็มาขยายต่อ ว่าหน่วยซีล 5 ต้องไปสืบ แล้วก็มีการละครที่จะสัมผัสวิญญาณได้ แต่สุดท้ายก็คือจับคนผิดได้ ก็จะเป็นประมาณอย่างนั้นครับ โปรเจกต์เกิดมาประมาณแบบนั้นครับ
- ผู้วิจัย : ผู้ชมกลุ่มเป้าหมายเราเป็นทุกเพศทุกวัย เน้นผู้ใหญ่ไหมคะ
- คุณหลักเขต : ใช้นะ พี่ว่าจริงๆ แล้ว สีล 5 จัดเรตติ้งที่เป็น T อยู่แล้ว ดังนั้นแล้วโดยพื้นฐานถ้าเรตติ้งที่เป็น T ต้องตอบโจทย์คนทั่วไป ซึ่งเด็กก็ได้ คือจริงๆ แล้วอย่างสีล 5 มีเรื่องของวิญญาณ มีเรื่องของ การจับกุม มีการยิงกันหรืออะไรอย่างนี้ มีการ sensor ความรุนแรงไปตั้งแต่ที่ถ่ายทำแล้ว อย่างเช่นการยิงกัน ในการบุกจับของหน่วยซีล 5 กับคนร้าย เราจะได้ไม่เห็นเลือดมาก แล้วก็แทบจะไม่มีการยกปืนจ่อกันในลักษณะที่เป็น frame รวม ประมาณว่า 2 คน ยืนอยู่ด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นตำรวจหรือโจรก็แล้วแต่ที่ยกปืนเข้าหาอีกฝั่งหนึ่ง อาจตัดกว้างแค่นิดเดียว แวบเดียวเลยให้เห็นว่าใครอยู่ตำแหน่งไหน ที่เหลือจะถูกตัดแคบหมด คือตำรวจถือปืนก็เป็น frame ตำรวจ คนร้ายถือปืนก็เป็น frame คนร้าย จะไม่มีปืนเข้าไปรวม frame กับหน้าคน

ผู้วิจัย : คือแยก frame กัน แยกตัวละคร แยกตัวละคร frame

คุณหลักเขต : ใช่ เราแยก frame หรือว่าการแบ่ง หมายถึงว่าโครงทางคนตาย มันไม่มีภาพมิดเสียบบนอยู่ที่ห้อง นี่ก็ออกเปล่า เรื่องตรงนั้นเป็นของการจินตนาการต่อละ คนดูเห็นผู้ร้ายหยิบมีดขึ้นมา เห็นหน้าเหยื่อตกใจ คนร้ายยกมีดป้อนแทงผ่าน frame ไป ไปรับอีกทีคือเหยื่อรู้สึก... อ้อ! แต่คนเข้าใจแล้วว่าโดนแทง มันจะมีเรื่องแบบนี้อยู่ครับ

ผู้วิจัย : ก็ต้องละเอียดก่อนในมุมมองมากเลย

คุณหลักเขต : ใช่ เพราะว่า 3D ปัจจุบันนี้ ตั้งแต่ช่วงยุคโน้่นแล้วแหละ หลายๆ ช่องเขา sensor เรื่องความรุนแรงนะ อย่างช่อง 7 แก้วเหล้าหรือขวดเหล้าก็อยู่บนโต๊ะไม่ได้ หรือแม้กระทั่งเราไปถ่ายในตลาด แล้วเราไปคิดร้านของชำซึ่งใน background เห็นว่าเป็นถังเบียร์ก็ไม่ได้นะ คือเราต้องดูตรงนั้นหมด ช่อง 3 ก็เหมือนกัน อย่างคนจะฆ่าตัวตายจะเห็นเชือกกรวม frame กับคอไม่ได้ เพราะฉะนั้นช่อง 5 เขา strict กว่าอีก เพราะว่าช่อง 5 เขาตอบโจทย์ครบครัน ตอบโจทย์คนดูในวงกว้างโดยต้องคำนึงถึงเรื่องคุณภาพ คุณธรรมอะไรพวกนี้

ผู้วิจัย : ที่เลือกใช้รูปแบบละคร เนื้อหาละครก็เป็นเชิงหนัก เครียดเหมือนกัน ไม่ใช่เชิงตลก

เราจะ balance ยังไง ระหว่างความหนักเครียดกับความเป็นพระพุทธรศาสนา

คุณหลักเขต : หนึ่ง ก็คืออย่างที่บอกว่า theme ของมันอะครับ theme ของแต่ละตอนถูกเอาใส่ใน แต่ละข้อมาเป็นตัวตั้งอยู่แล้ว ดังนั้น เรื่องที่ดำเนินไปโดยที่มีเจ้าหน้าที่ มีเหตุที่เกิดขึ้น ตัวเรื่องจะถูกคลุมด้วยความเป็นดราม่าเสียส่วนใหญ่ แต่ด้วยความที่เป็นละคร มันจะมีทาง comedy ที่มาแทรกๆ เพื่อคลายเครียดคนดู ซึ่งตำแหน่งการคลายเครียดในตัวละครหลักจะไปอยู่ที่จ่านึก จ่าหมาย และหมวดแก้วตา

ผู้วิจัย : แล้วก็ดินแดนด้วย ที่จะจับกับหมวดแก้วตาตอนหลัง

คุณหลักเขต : ดินแดนจะเป็นตัวแถมๆ 5 คน คือ character ไม่เหมือนกัน ถามว่าใน 5 คน คนไหนที่มีความเป็นมนุษย์มากที่สุด พี่รู้สึกว่าเป็นดินแดน ตัวดินแดนเป็นคนที่มีความ touching ได้ เป็นคนที่มีความเป็นมนุษย์สุด นอกนั้นคือแต่ละคนเขาก็จะมีลีลา เว้ยก็จะเป็นนักบู๊พุดน้อย ชันก็จะมีความสูงส่ง ห้าวแข็งหน่อย สไตล์เจ้าหน้าที่ ตรงห้าวแข็ง พายุก็จะเป็นตัวแทนของความร่วมสมัย หรือว่าเป็นคนที่อยู่ในแล็บ

ผู้วิจัย : เหมือนไม่ค่อยพุดเหมือนกันนะ

- คุณหลักเขต : ไข่ เขาก็จะอยู่ในแล็บไป ส่วนศิลปินซึ่งเป็นตัวพระเอก เขาก็จะมีมุขของเขาที่เป็นความลับในการที่เขาเห็นวิญญาณ ซึ่งทุกอย่างจริงๆ แล้วพยายามในการทำศิลปะ 5 ทั้งเรื่องบทและเรื่องการค้ากับ ก็พยายามจะตอบโจทย์เรื่องศิลปกรรมมากพอสมควรทีเดียวในการทำ พยายามทำให้รูปแบบของละคร หนึ่ง คือละครต้องมีความสนุก ไม่งั้นคนก็คงไม่ดู ต้องมีเรื่องของ budget เข้ามา แต่ว่าความเป็นศิลปะในนั้นก็จะพยายามผลักดันให้มันไป เบสิคเลยก็คือถูกผิด บทเรียนจากการทำผิด ผลกระทบที่เกิดขึ้น คือบ้างครั้งในบางตอน อย่างเบสิคสุดคือคนร้ายไปฆ่าคนตำรวจจับ แต่ว่าในบางตอนจะมีผลของการกระทำ คนคนหนึ่งทำโดยที่ไม่คิดให้ดีขึ้น ทำโดยคิดว่ามันแค่เนื้อเอง มันก็แค่ผิดแค่นี้ใครๆ เขาก็ทำ แต่ผลกระทบที่ต่อมาเป็นลูกโซ่ หรือผลกระทบที่มากกว่านั้นกลับส่งผลถึงตัวละครตัวอื่นๆ หรือว่าตัวแวดล้อมของผู้กระทำ ไม่ใช่แค่ผู้กระทำอย่างเดียว พี่ว่ามันมีอยู่ในนั้นนะ
- ผู้วิจัย : สังเกตเห็นกระแสสังคมในช่วงนั้นด้วย เลยทำให้กลายเป็นแรงบันดาลใจในการทำบทด้วย
- คุณหลักเขต : ไข่ครับ เพราะคนเขียนบทเขาก็จะหาข้อมูลว่าในช่วงนั้นมีกระแสของข่าวอะไรบ้างไหมที่สามารถเอามาทำได้ เพราะว่าจะได้ทำให้คนดูเขารู้สึกว่ามันต่อเนื่องเหตุการณ์ครับ เขาก็จะได้สนใจที่จะดู พี่ว่าจริงๆ ยุคนั้นโซเชียลยังไม่หนักขนาดนี้จริงๆ ถ้าศิลปะ 5 ถูกเอามาทำในยุคนี้น่าจะมีความหลากหลายได้มากกว่า เพราะว่าเดี๋ยวนี้ไม่ว่าเรื่องอะไรก็แล้วแต่ มันทันที จะบอกว่าคนเข้าถึงสื่อพวกนี้ได้มาก
- ผู้วิจัย : แล้วก็จะจะเป็นประเด็นเรื่องการใส่สื่อใหม่อย่างผิดๆ สื่อโซเชียลอะไรอย่างนี้
- คุณหลักเขต : มีที่ทำอยู่ 2-3 ตอนทีเดียวในการทำศิลปะ 5 แต่คือตอนนั้นเป็นเรื่องของคนที่ทำเว็บมีบล็อกคนบริการผ่านเว็บไซต์ ใช้สื่อตรงนั้นเป็นตัวหลักซึ่งสมัยนั้นก็มีความพวกนั้นเหมือนกัน มีข่าวที่บล็อกเด็ก บล็อกผู้หญิงมาทำมีดีมีร้าย เหมือนคุ้ยแซทกันสมัยนั้น แล้วก็ลงรูปไม่ใช่รูปตัวเอง ลงรูปหล่อแล้วก็บล็อกผู้หญิงมา อย่างนี้ก็มีอยู่เหมือนกันครับ
- ผู้วิจัย : ที่ปรึกษาบทเป็นพระโหม่ง หรือว่าศึกษาหาความรู้เองคะ
- คุณหลักเขต : เราไม่ได้มีที่ปรึกษาเป็นพระแบบเป็นทางการ แต่ว่าคนเขียนบท เวลาที่เขาจะเจาะเรื่องอะไร เขาก็จะต้องหาข้อมูลบ้างเหมือนกัน ไม่แน่ว่าเขาจะถามจากทางพระบ้างไหม แต่ว่ามีบางตอนที่คิดว่าควรจะเป็นพระพุท บางตอนก็จะมีพระเข้าไปเกี่ยวข้อง บางทีอย่างพี่ไปถ่ายที่วัด พอมีพระเข้ามาเกี่ยวข้องก็มักจะเป็นเรื่อง

เกิดที่วัดไร่ไหม พอพี่ไปขออนุญาตถ่ายทำที่วัดไหน บางทีพี่ก็จะไปถามหลวงพี่ หรือหลวงพ่อบ้างเหมือนกันว่าเหตุการณ์แบบนี้ถ้าเป็นพระสงฆ์พูด พระสงฆ์จะพูดใน ลักษณะแบบไหน คือพี่ก็ต้อง make sure เหมือนกันว่าบางทีคนเขียนบทเขาหา ข้อมูลมาไร่ไหม แต่ว่าเอ๊ะ... พระเขาจะพูดแบบนี้หรือเปล่า ถูกไหม ผิดไหม อันนี้ สำคัญ

ผู้วิจัย : คือเราต้องเน้นเรื่องไม่ให้บิดเบือนจากหลักธรรมที่ควรจะเป็น

คุณหลักเขต : ไร่ไหม มันไม่ควรอะ เพราะว่าด้วยตัวเรื่องเรามีแก่นตรงนี้มาเป็นตัวนำ แล้ว สุดท้ายของศีล 5 มักจะมีคำคม เหมือนคำแนวปรัชญาที่มาจากตัวละครเองก็คือศีล อันนั้นเราก็ต้องพิจารณาดีๆ เหมือนกัน คือบางอย่างเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริงในสังคม อย่างเรื่องความยุติธรรมหรือไม่ยุติธรรม มันไม่มีอะไรที่จนถึงวันนี้สังคมเราหรือ สังคมทั่วโลกยังไม่มีอะไรที่จะบอกได้เลยว่าจะอะไรคือมาตรฐานที่แท้จริง ดังนั้น คำ คมหรือเหตุการณ์พวกนี้ในเรื่อง เราต้องพยายามกลางๆ แต่ก็ต้องให้คนเข้าใจได้ ง่าย เหมือนคนฟังแล้วสามารถนำไปใช้ได้จริงๆ ถึงตัวเรื่องจะถูกผูกมาหรือ theme จะถูกผูกมาให้เป็นเรื่องของศีลธรรม เพียงแต่ว่าวิธีการนำเสนอด้วยความเป็นละคร พี่ว่า 1. คือเรายึดถือความถูกต้องก่อน ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ 2. ให้คนดูพักช่วง ได้ แต่ศีล 5 ไม่ใช่ละครที่แบบว่าบิดแต่เรื่องทางในศาสนาอย่างเดียว คือเอาความ เป็นจริงเข้ามาบวกด้วยว่าปกติในสังคมเคยมีเรื่องแบบนี้เกิดขึ้นนะ แต่ว่าผลของ มันจะเป็นยังไง หรือว่าความคิดหลังจากนั้นที่จะผ่านจากตัวคิดในแต่ละตอน มัน ควรจะเป็นสิ่งที่พูดแล้วคนเข้าใจ คนฟังง่ายๆ เข้าใจ แล้วก็ get มัน ไม่ใช่คำที่เป็น ทางการสวดหรือ ศาสนามากจนคนแบบว่าอะไรอะ มันจะไม่ได้เป็นอย่างนั้นอะ ครับ มันจะไม่ใช่แบบ... เข้าใจ แต่ใครจะทำได้ละ ไม่ได้อยากให้มันเป็นอย่างนั้น ใจ

ผู้วิจัย : ไม่อยากให้สูงจนจับต้องไม่ได้หรือเป็นนามธรรมมากเกินไป คืออยากให้ เป็นรูปธรรม

คุณหลักเขต : ไร่ไหม ไม่ได้อยากให้เป็นนามธรรมมากเกินไป เรื่องพวกนี้เป็นนามธรรมคำๆ อยู่ แล้ว แต่ในเมื่อเราทำละครสิ่งที่ออกมาคือทั้งภาพและเสียงถูกไหม เรากำลังเอาสิ่ง ที่เป็นนามธรรมมานำเสนอในลักษณะที่เป็นรูปธรรม มีทั้งภาพและเสียง เอา ตัวหนังสือมาทำเป็นภาพเคลื่อนไหวให้คนเล่น เป็นเหมือนแบบเราต้องพยายามทำ ให้คนเขา touching ได้

ผู้วิจัย : ระหว่างที่ทำมีปัญหาอุปสรรคอะไรไหมคะ

คุณหลักเขต : เยอะแยะเลย เพราะทำละครปกติก็จะมียอดประกอบหลายๆ อย่างครับ เรามี budget เราก็ต้องพยายามทำให้มันอยู่ใน budget ที่เหมาะสม ที่ไม่เกินงบประมาณเพราะว่า อันนี้เป็นเรื่องของพาณิชย์ ไม่งั้นก็ไม่สามารถไปต่อได้ สอง คืออย่างเรื่องสถานที่ที่เราจะไปถ่ายทำหรือแม้กระทั่งประชุมกันไปแล้ว แต่พอถึงเวลาถ่ายทำจริงๆ อาจจะเกิดปัญหาอะไรหลายๆ อย่างขึ้นมาได้ ซึ่งอันนั้นมันเป็น way หลัก เป็น way ที่ละครแทบจะทุกเรื่องเลยนะ ไม่ใช่เฉพาะละครอย่างซีรีส์ 5 คือละครที่ทำกันอยู่ทุกวันนี้บางทีเราจะไปถ่ายที่โรงสีเก่า เราไปแล้ว พอวันถ่ายอยู่ๆ ฝั่งตรงข้ามมีงานบวช โอ้โฮ... เสียงมาเลย ซึ่งเราต้องอัดเสียงอะครับ เราก็ต้องแก้ไขเดี๋ยวนั้น บางทีเรื่องอาจจะเกิดข้างหน้า เราก็ต้องปรับบทให้ไปเกิดข้างใน แล้วปิดประตู ปิดประตูให้หมดเพื่อให้เสียงเข้าน้อยที่สุด

ผู้วิจัย : ผลตอบรับเรื่องซีรีส์ 5 ในเชิงเรตติ้งเป็นอย่างไรบ้างคะ

คุณหลักเขต : คือในตอนนั้นในช่วงที่ตัวละครแบบพีคมากๆ ตอนนั้นเรตติ้งของซีรีส์ 5 เป็นเรตติ้งที่มากที่สุดของทุกรายการ ทุกอย่างในสัปดาห์ต่อกันประมาณ 12 สัปดาห์

ผู้วิจัย : หมายถึงว่าเทียบในช่อง 5 ช่องเดียวหรือว่าช่องอื่นด้วยคะ

คุณหลักเขต : เฉพาะช่อง 5 ครับ แล้วหลังจากนั้นก็อยู่ประมาณอันดับ 1 อันดับ 2 อันดับ 3 ในแต่ละสัปดาห์ตลอด

ผู้วิจัย : ก็ถือว่าดีมาก น่าพอใจ

คุณหลักเขต : พี่รู้สึกว้าวโอเคมาก เป็นละครที่คนเขา touching ได้จริงๆ เพราะว่าตอนนั้น ละครยาวเอ็กแซ็กท์ก็ยังมีอยู่ที่ช่อง 5 อยู่ ละครยาวเอ็กแซ็กท์ก็ตั้งแต่จันทร์ถึงพฤหัสบดี แล้ววันศุกร์ก็มีเซ่น แล้วซีรีส์ 5 มีวันเดียว วันเสาร์ ตัวละครมันตอบโจทย์คนดูแล้ว คนดูสนใจขนาดนั้น พี่รู้สึกว้าวโอเค โอเคมาก

ผู้วิจัย : ตอนแรกฝึกแล้วคนเบื่อไหม

คุณหลักเขต : อันนั้นเป็นหน้าที่ของเราที่เราต้องหาลูกประกอบโดยรอบเพื่อไปส่งเสริม ทำให้ไม่ต้องถึงขั้นว่าต้องเอาศาสนาหรือเอาประเด็นเรื่องศาสนาหรือลักษณะโครงสร้างของละครต้องเป็นศาสนาจำก็ได้ เพราะอย่างนั้นคนไม่ดู เราก็ต้องยอมรับเหมือนกับคนที่ดูสารคดีอะไรอย่างนี้ เราก็ adapt มันสิ แต่แทนที่เราจะทิ้งประเด็นเกี่ยวกับเรื่องศาสนาไปเลย เราสามารถเอามาสอดแทรกได้ในแบบที่ทำให้คนสนใจ มันเหมือนค่อยๆ ซึม นึกออกเปล่า มันเหมือนเวลาที่เราไปวัดอย่างนี้ครับ

หรือเราไปไหนก็แล้วแต่ แล้วเราต้องได้ยืนพระสวดกัน ขอมรับว่าบางทีฟังนานๆ เราก็รู้สึกง่วงเหมือนกันนะ แต่มันไม่ใช่เรื่องเลวร้ายอะไร เพราะบางคนอาจจะไปวัดอาทิตย์ละครั้ง เดือนละครั้ง ปีละครั้ง แต่ถ้าเกิดมีสิ่งพวกนี้หล่อหลอมอยู่ มันก็ทำให้คนไม่ขาด เอาเข้าจริงๆ ในใจลึกๆ คนไทยก็เชื่อเรื่องศาสนา เชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์อะไรจะตาย แค่มันอยู่ก็โอเคนะ

ผู้วิจัย : แต่บางครั้งก็เชื่อแน่น ไปที่ไสยศาสตร์เยอะนิดนึง

คุณหลักเขต : คือตอนที่พี่ทำเรื่องนี้พี่ก็หาข้อมูลบ้าง เพราะว่าในเรื่องก็ต้องมีเรื่องไสยศาสตร์มาเกี่ยวข้องบ้างอยู่แล้ว อันนี้ก็มีเชื่อในเรื่องนี้อยู่บ้างแล้ว ซึ่งอันนี้มันล่อแหลมเหมือนกัน อย่างบางตอนที่ทำเรื่องคนทรงเจ้า เข้าทรง ใน dialog ของการพูดหรือว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น พี่ก็ต้องชัดเจนไปนะว่าตัวละครตัวนี้คือไม่ได้เข้าทรงจริงๆ เป็นการหลอกถึงโดนจับ เพราะว่าถ้าเทไปว่าตอนนี้เหมือนมีการเข้าทรงจริงๆ แล้วเกิดสุดท้ายตัวละครมีการโดนจับขึ้นมา พี่ก็จะโดนคนที่เขาเชื่อตรงนี้ แบบว่ามึงดูถูกหรือ ของจริงนะโว้ย ซึ่งเราต้องเคลียร์ให้ชัด แล้วคนไทยก็คือรากเหง้าก็มาจากพราหมณ์ มาจากนับถือผี แต่พระพุทธเจ้าท่านกลับสอนไม่ได้ให้ไปเชื่อหรือศรัทธา ไม่ได้ไปฝากชีวิตไว้กับสิ่งเหล่านี้ แต่ถามว่าทุกวันนี้เวลาที่เรามีเรื่องไม่สบายใจ บางทีเราก็ไปไหว้ขอจริงๆ นั่นไม่ใช่หลักของพระพุทธศาสนานะ แต่ถามว่าก็เราโตขึ้นมาแบบนี้ใช่ไหม เวลาเรามีเรื่องไม่สบายใจเราก็ไปขอบ้าง แต่ขอแค่อาย่าพม่าเพรื่อ อาย่าฝากทุกอย่างไว้ตรงนั้น

พี่อยากให้มีละครที่แบบว่ามาทางแนวเกี่ยวกับพุทธศาสนามันก็ดีนะ เป็นอะไรที่ใกล้ตัว ละครยาวบางเรื่องที่เราดู เราจะรู้สึกแบบว่าเขาพยายามสอดแทรกเรื่องความดี ความชั่ว เรื่องความถูกต้อง ทั้งทางสังคม ทั้งเรื่องศาสนา มันดีนะ ละครที่เราดูแล้วเรารู้สึกอึ้งๆ เราดูแล้วเราได้แง่คิดอะไร

ผู้วิจัย : เป็นเรื่องละเอียดอ่อนที่เราต้องระวังในมิตินั้นมิตินี้เยอะเหมือนกันนะ

คุณหลักเขต : ใช่ มันต้องระวังจริงๆ นะ คือมันละเอียดอ่อนจริงๆ มันไปแตะเรื่องความเชื่อ พอมันไปแตะเรื่องความเชื่อ พี่ก็มีความเชื่อของพี่ใช่ไหม คนเขียนบทก็มีความเชื่อของเขา คนดูก็มีความเชื่อของเขา ดังนั้น เราต้องรักษาความเป็นกลางไว้ครับ คือพี่ไม่สามารถจะเอาทัศนคติของพี่ในแต่ละเรื่องไปใส่ในตัวละครหรือไปแทรกในละครโดยที่ไม่บันยะบันยังได้ เพราะว่าสิ่งที่พี่เชื่ออาจจะไม่ถูกต้องก็ได้ หรือ

อาจจะไปค้านกับคนอื่น ดังนั้น มันก็ต้องมีความเป็นกลางอยู่ แล้วความเป็นกลาง
คืออะไร ความเป็นกลางก็คือศาสนาแหละ เพราะศาสนาเราสอนให้เป็นกลาง

ละครโทรทัศน์ เรื่อง ละครกรรมนำชีวิต

ผู้กำกับ : จรุงศักดิ์ วงศ์เหลือง

วันที่สัมภาษณ์ : 3 มีนาคม 2561

ผู้วิจัย : วัตถุประสงค์ในการทำเรื่องนี้คืออะไรคะ

คุณจรุงศักดิ์ : ทางช่องต้องการทำให้รายการธรรมะเป็นรายการที่น่าสนใจ ทำยังไงให้รายการ
ธรรมะที่พระจะให้ข้อคิด น่าสนใจ ก็เลยคิดว่าถ้าจะให้พระมาขึ้นพูดหลายๆ คนแล้วคง
ไม่สนุก หลายคนก็คงไม่ชอบดูเพราะว่ามันมีคนที่น่าสนใจแต่เรื่องไม่เป็นเรื่องเยอะ
ในรายการทีวี เยอะกว่าคนที่สนใจทางธรรมะ ทางธรรมะนี้ก็มีเยอะ แต่ว่าด้วยกลุ่ม
ของคนดูที่ดูทางช่อง 3 ช่อง 7 อะไรพวกนี้จะหนักไปทางด้านนี้แทนมากกว่า จะทำ
ยังไงให้คนกลุ่มนี้ได้ซึมซับเอาข้อคิดไปบ้าง วัตถุประสงค์หลักของรายการก็คือ
ได้ข้อคิดไปบ้าง

ผู้วิจัย : ก็เป็นวัตถุประสงค์ที่อยากให้ธรรมะเข้าใจง่าย แล้วก็น่าดู ไม่น่าเบื่ออะคะ

คุณจรุงศักดิ์ : มันเพียงแต่จะทำยังไงดี ก็เลยเข้ามาทำเป็นหนังสือใหม่ ก็คือละครสั้น ให้ได้ตอน
ที่พระเขาจะสอนหรืออะไรอย่างนี้ครับ ก็เป็นตอนๆ ไป เราจะตั้งหัวข้อว่าวันนี้จะ
ให้พระสอนเรื่องอะไร ประเด็นอะไรดีกว่ากันไป

ผู้วิจัย : ทำเพื่อผู้ชมทั่วไป หรือได้ทุกเพศทุกวัยเลย

คุณจรุงศักดิ์ : ทุกเพศทุกวัยเลย

ผู้วิจัย : หลักๆ เราจะเป็นคนคิด theme ที่อยากจะสื่อสารในแต่ละตอนสั้นๆ นั้นใช่ไหมคะ

คุณจรุงศักดิ์ : ใช่ครับ

ผู้วิจัย : รูปแบบที่เราใช้เป็นแบบละครสั้นและสมจริง เพราะว่าเวลาจำกัดด้วย ประมาณ
3-4 นาที

คุณจรุงศักดิ์ : ใช่ครับ

ผู้วิจัย : ก็เลยใช้ตัวละครน้อย plot ก็คือเป็นเหมือนไม่ต้องเยอะ ไม่ต้องโครงเรื่องเยอะ

คุณจรุงศักดิ์ : ใช่ครับ ก็คือ 1. งบประมาณที่เป็นรายการธรรมะจะมีงบประมาณที่จำกัด
เพราะฉะนั้นต้องวางแผนอย่างดีว่า ออกไปทริปหนึ่งเราต้องให้ได้ใน budget ที่เรา

ทำได้ 2. แต่ในขณะที่เดียวกันต้องมีคุณภาพ 3. ต้องให้สนุกและดี ทำอย่างไร ถึงจะ
ทำ นี่คือหลักๆ เลข 1. คือต้องสนุกและดี ดาราใหม่ เก่า ไม่สำคัญ ขอให้เรื่องออกมา
สนุก แล้วก็หยุดผู้ชมไว้ได้

ผู้วิจัย : ประเด็นที่สื่อสาร คิดแนวไหนบ้างคะ อย่างเช่น ให้ใกล้เคียงชีวิตประจำวัน
แนวครอบครัว อะไรประมาณนี้ไหมคะ

คุณจรุงศักดิ์ : หลากหลายเลย creative ได้เลย呀 อยากจะสร้างประเด็นอะไร อยากจะสอนเรื่อง
อะไร อีสาระ ไม่มีว่า วันนี้อะไรก็แล้วแต่จังหวะที่เรา create ได้ในตอนนั้น ส่วน
ใหญ่ก็มาจากธรรมชาติทั่วไปครับ เรื่องของจิตใจ เรื่องอะไรมากกว่า แค่นั้นเอง
โดยทั่วไปเราก็มองว่า สังคมปัจจุบันส่วนใหญ่เน้นไปที่สังคมปัจจุบัน โลกกันเรื่อง
อะไรบ้าง วางเฉยกันเรื่องอะไรบ้าง ละเลยเรื่องอะไรบ้าง เอาประเด็นเหล่านี้มา
พูดคุยมากกว่า
ส่วนใหญ่ นะครับ

ผู้วิจัย : เหมือนวิเคราะห์หมองปัญหาสภาพสังคมปัจจุบันว่ามีปัญหาอะไร แล้วก็หา
หลักธรรมที่มาช่วย support ตรงนั้น

คุณจรุงศักดิ์ : ถูกต้องครับ

ผู้วิจัย : เชิงเรตติ้งการรับรู้ของผู้ชมเป็นยังไงบ้างคะ Feedback

คุณจรุงศักดิ์ : ก็ดีนะ อยู่ในขั้นที่เรียกว่าระดับค่อนข้างน่าพอใจครับ ตอนสมัยที่พี่ได้เข้ามา
ทางบริษัทเขาเช็ก ก็คือเป็นรองแค่ช่วงข่าวสรยุทธแค่นั้นเองนะ ตอนนั้นนะ ณ
ตอนที่ทำข่าวอยู่ เป็นรองในช่วงภาคเช้านะ มันต้องแบ่งเป็นภาคนะ ในช่วงภาคเช้า
เนี่ย ก็พอๆ กับก่อนบ่ายคลายเครียดเลยนะ

ผู้วิจัย : มีออกอากาศมาจนถึงตอนนี้ก็ยังมีอยู่นะคะ

คุณจรุงศักดิ์ : ยังมีอยู่ครับ

ผู้วิจัย : ก็ปีนะคะ

คุณจรุงศักดิ์ : 7 ปีแล้วครับ

ผู้วิจัย : ซึ่งพี่กำกับมาโดยตลอด

คุณจรุงศักดิ์ : ครับตลอด

ผู้วิจัย : ประมาณกี่ตอนแล้วคะ

คุณจรุงศักดิ์ : น่าจะ 700 ตอนได้แล้วนะ เพราะมัน 7 ปีแล้วนะ

ผู้วิจัย : 7 ปี ประมาณ 700 ตอนนะคะ ก็ถือว่ามีการตอบรับที่ดีมากนะคะ

- คุณจรวงศ์ศักดิ์ : ก็ดีครับ พอทำตอนแรกๆ ก็ไม่มีใครสนใจนะ แต่พอทำไปหลายๆ ก็รู้สึกว่าได้รับ คำตอบรับดีจากโรงเรียนต่างๆ เขาก็จะเขียนจดหมายมาชื่นชมแล้วก็ขออนุญาตเอารายการนี้ไปให้เด็กๆ สอนเด็กๆ หรือจะเป็นวัดก็โทรมาขออนุญาตเอารายการนี้ไป สอนเนร สอนอะไรอย่างนี้ครับ
- ผู้วิจัย : เวลาที่ฝึกคิดประเด็นเสร็จ แล้วถ่ายทำละครเสร็จ ช่วงหลังที่ออกอากาศก็จะมีเป็น พระอาจารย์มาพูดเกี่ยวกับหลักธรรมที่เกี่ยวข้องด้วยใช่ไหมคะ
- คุณจรวงศ์ศักดิ์ : ใช่ครับ จริงๆ แล้วต้องพระเลย เป็นพระเอก แต่เนื่องจากว่าที่เราคิดตั้งแต่แรกว่า ถ้าคนเห็นผ้าเหลืองก็ปิดหนีอะ สิ่งที่พระสอนเนี่ยจะดู
- ผู้วิจัย : อ้อ คุณสนุกขึ้นมา แต่จริงๆ แล้วเราต้องการเอาหลักธรรมจากพระนั้นแหละที่จะมา สอน
- คุณจรวงศ์ศักดิ์ : ถูกต้อง หัวใจจริงๆ คือหลักธรรม ละครแค่มาเสริมให้มันน่าสนใจ ให้มันหยุดคนดู ว่าอើ อะไรกันนะ เรื่องนี้มันทำอะไรกันนะ แล้วก็ผลออกไปจนจบ ก็อ้อ... พระ สอนเรื่องนี้ ประมาณนั้น
- ผู้วิจัย : อ้อ ค่ะ เผลอคุณจนจบ แล้วความยากของการทำละครเพื่อสื่อแนวคิดทาง พระพุทธศาสนา ยากไหมคะ
- คุณจรวงศ์ศักดิ์ : ค่อนข้างยากเพราะว่าต้องสอนให้เข้าใจประเด็น ไม่งั้นกลัวว่าจะงง ว่าเราสอน ประเด็นอะไร บางทีจะสอนประเด็นบางอย่าง บางทีง่ายๆ ก็ไม่ได้ ก็ต้องคิดให้ เป็นสากลด้วย ต้องคิดให้เหมือนละครด้วย ก็เลยทำยังไงให้มันกลมกลืนกันทั้งสอง อย่าง ถ้าไปธรรมะจำก็ไม่ได้ การจะไปสอนคนให้ต้องอย่างนั้น ต้องอย่างนี้ คนก็ ไม่ชอบนะ ต้องมีเทคนิค ต้องมีการเป็นละครอะไรขึ้นมา ซีรียอะไรขึ้นมาสักอย่าง เพื่อไม่ให้รู้สึกว่าฉันกำลังสอนคุณนะ คือไม่ชอบให้ใครมานั่งตัดสิน ไม่ชอบ พระ อาจารย์ต่างๆ เนี่ยก็เคยคิดที่จะเปลี่ยนเป็นคนอื่น แต่สรุปแล้วมาวิเคราะห์ว่าคนไม่ ชอบแน่ ให้ใครก็ไม่รู้อะ ถึงจะเป็นคนดังก็เถอะ แล้วมานั่งสอนเราทางทีวี คุณเก่ง นักหรือ ถ้าเป็นพระอาจารย์ เป็นพระก็จะไม่ว่า เพราะจะรู้สึกว่าเป็นพระ จะพูดไม่ ตรงนะบางที พี่ยังมองว่าบางจุดพระยังพูดไม่ focus ไม่เข้าใจเรื่องอะไรเนี่ย แต่คนจะ ไม่คำนิพระ
- ผู้วิจัย : หลักๆ ก็คือเราจะไปยึดเหนี่ยวมากเกินไป เราจะต้องให้มีความเพลิดเพลินกลมกลืน ไปในการสอดแทรกสาระ

- คุณจรงค์ศักดิ์ : เพราะว่าถ้าเราจะสอนกันจะๆ เนี่ย คนดูไม่ชอบ คนดูก็แบบใครมาสอนอย่างเนี่ย ครับ หรือถ้าสอนแบบตรงๆ รายการก็ไม่น่าสนใจ เพราะฉะนั้นเรามองว่าละครเนี่ยแหละ น่าจะเป็นตัวที่ดึงดูดความสนใจของคนดูได้ โดยที่ทำให้เขาไม่รู้สึกรู้ว่า เขากำลังดูละครอะไร หลักๆ ที่นำมาใช้ ละครเนี่ยดูดีๆ เราพยายามทำให้ดูใกล้เคียงกับช่วงเวลา prime time เนี่ยแหละ เล่าแบบนั้นมันก็มีเยอะ
- ผู้วิจัย : บางทีอาจจะมีความยากนิดนึงตรงที่ดีความธรรมชาติ จากที่มีความเป็นนามธรรม มากมาสู่ละครที่จะต้อง action ตัวละครอะไรแบบนี้ไหมคะ
- คุณจรงค์ศักดิ์ : ใช่ครับ บางทีเคยทำแล้วหลงทาง หมายถึงว่า คนเขียนบทเนี่ยเขียนบทแล้วหลงทางตัวเอง รายการมันมีเวลาอยู่น้อยมาก ก็จะจับประเด็น โน้นประเด็นนี้ไปหลายจุดครับ เหมือนว่าคนดูจะจับอะไรไม่ได้ จะงง เพราะฉะนั้นเราต้องมุ่งไปที่ประเด็นเดียว สมมติเราสอนเรื่องความโลภ อันนี้ตอนโลกมาก ลากหาย อะไรแบบนี้ เราก็ focus เรื่องนั้นอย่างเดียว อย่าไป focus อย่างอื่น ไม่งั้นมันจะหลงทิศ บทมันจะหลงทิศ มาเรื่องนี้เลย สอนไปที่เรื่องนี้ๆ เน้นที่เรื่องนี้เลย คนดูก็จะรู้แล้วว่าตอนนี้จะมาอะไร ยังไง
- ผู้วิจัย : ก็เพราะเรามีเวลาน้อยด้วยนะพี่
- คุณจรงค์ศักดิ์ : ใช่ อย่าไป focus หลายๆ เรื่อง เขียนบทแล้วบางทีก็ต้องมองถึงความเป็นจริง เราต้องทำให้เหมือนคล้ายสเปคโฆษณาให้ได้ เวลาสั้นแต่เข้าใจง่าย
-

3. สื่อภาพยนตร์

ภาพยนตร์ เรื่อง มากับพระ

ที่ปรึกษาภาพยนตร์และที่ปรึกษาด้านศาสนา : บุญส่ง นาคภู

วันที่สัมภาษณ์ : 5 กุมภาพันธ์ 2561

- ผู้วิจัย : วัตถุประสงค์ที่ทำหนังเรื่องนี้คืออะไรคะ
- คุณบุญส่ง : มันเป็นเรื่องของพระนครฟิล์ม ในยุคนั้นคือหนังพระชายดี มีเยอะเลย ส่วนใหญ่ก็จะเป็นหนังพระตลก พระนครฟิล์มก็มาจับทางหนังพระตลก พอพี่อุดม อุดมโรจน์ ผู้กำกับไซ้ไหม เขาก็เสนอไอเดียเกี่ยวกับพระบนยอดคดอยมาบิณฑบาต ข้ามเขาหลายลูกเลย ให้พระจี๋มีอะไรอย่างนี้น่าสนใจดี เขาก็เลยเสนอพระนครฟิล์มไป เขาก็โอเคให้ผ่าน
- ผู้วิจัย : กลุ่มผู้ชมก็คือทั่วไปไซ้ไหมคะ อายุทั่วไป
- คุณบุญส่ง : คนดูหนังมันก็มีหลากหลายวัย หนังนี้จะเน้นที่ตั้งแต่อาชุนมหาวิทยาลัยไปแล้ว ไม่ใช่เด็กนะ มันเป็นเรื่องตลกโง่ ตลกมันก็ครบทุกเพศ วัยอยู่แล้ว
- ผู้วิจัย : สิ่งที่ต้องการสื่อสารหลักๆ ของหนังเรื่องนี้คืออะไร
- คุณบุญส่ง : จริงๆ ตอนแรกมันเน้นที่ตลกอย่างเดียว แก่นสาระไม่ค่อยมีเท่าไรหรอก ก็พยายามช่วยตบจนกระทั่งเข้าที่ มันควรจะให้ออกมาวิธีการเผยแพร่ปรัชญาธรรมอะไรบางอย่างนะ พุดง่าย ๆ ก็เรื่องโลกมากอะ พาไปหาทุกข์นั้นแหละ ก็ต้องว่าอย่ายึดมั่นในวัตถุ
- ผู้วิจัย : ตัวละครยึดมั่นในวัตถุเยอะๆ ทั้งกำนัน ทั้งตัวละครเอก มันพยายามบ้าทองคำอะไรกันไซ้ไหม โลกมากมันก็มีแต่ทุกข์ สุขมันอยู่ที่ใจไม่ใช่กาย ประมาณนั้น
- คุณบุญส่ง : ที่เลือกใช้เป็นหนังตลกเพราะเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ง่ายไซ้ไหมคะ
- ผู้วิจัย : ไม่ มันถูกกำหนดโดยนายทุนอยู่แล้ว เพราะยุคนั้นมันเป็นหนังพระต้องตลก เอาแบบไหนตลกแบบไหน ตลกมิติไหน ก็สไลด์ผู้กำกับแต่ละคนไม่เหมือนกัน
- คุณบุญส่ง : อันนี้ก็จะไม่ได้ตลกมาก แต่จะแทรกๆ นิดหน่อย
- ผู้วิจัย : อืม ตลกขบขันจริงๆ พระจะตลกเลยเถิดไม่ค่อยได้หรอก มันก็ต้องมีตัวละครอื่นที่ตลกแทน
- คุณบุญส่ง : แต่เรื่องนี้ก็เห็นมีพระที่นั่งหลับตลอดเวลา

คุณบุญส่ง : เออๆ อะไรพวกนั้นอะ คือมีตกลงตัวตามอะเขอะ แต่พระจริงๆ อะ พระต้องรักษา
ธรรมวินัย สังเกตไหมตัวละครพระจะมีหลายชั้นนะ หลวงปู่รูปหนึ่งซึ่งเป็นเหมือน
พระลี้ลับในวัด แล้วก็มีพระหนุ่มคือ อ่า อัมรินทร์ แล้วก็มีพระลูกวัด มีเณร เราเล่า
ผ่านมิติหลายมิติ หลายเลเยอร์ของพระ

ผู้วิจัย : ถ้าตัวหลักก็จะไม่ตกลงมาก จะให้ข้อคิด ส่วนตัวรองก็อาจจะจะเป็นพระที่ตกลงได้
แล้วเรื่องนี้ผลที่ออกมาได้ดังที่ต้องการไหมคะ

คุณบุญส่ง : จริงๆ คือบทที่อุดมก็ไปทางหนึ่งนะ พอกระบวนการเตรียมการและถ่ายทำ เราก็ขี้
ไปเรื่อยๆ คือพี่จะเป็นคนที่ไปช่วยแก้ไขจนกระทั่งพอดี บางทีแก้ก็ปรับไปตาม
ความจริงของพฤติกรรม แก้ก็ปรับไปเรื่อย ก็ค้นสดกันไป แต่ก็แชร์ตลอดเวลา ด้วย
ความเคารพแก่ เราก็ช่วยเติมเต็มให้แก่ จะสังเกตว่าในหนังพระเรื่องนี้ จะไม่
เหมือนหนังพระเรื่องอื่นๆ มันมีสัจธรรมอะไรบางอย่างอยู่ มันมีความเป็นพระมาก
ที่สุดในหนังของพระนครฟิล์มอะ มีความครามาอยู่ ปรินญาอยู่ ฉากกวาดลาน
วัดเนี่ย เราก็คิดบทกันใหม่เลย มันเป็นเรื่องปล่อยวาง

ผู้วิจัย : คือพยายามสอดแทรกคำพวกนี้ไป

คุณบุญส่ง : ใช่ เป็นปรัชญาธรรมเลย แต่ว่าปรัชญาธรรมมันไม่ค่อยเปล่งประกายเท่าไร
เพราะมันถูกบดบังด้วยอารมณ์ตกลงของหนังโดยรวม

ผู้วิจัย : เหมือนกับว่าคนดูต้องพยายามจับเอาเอง

คุณบุญส่ง : อืม ต้องพยายามจับเอาเอง เพราะว่ามันเป็นเรื่องสอดแทรกเท่านั้นเอง เราไม่ได้
เน้นอะ

ผู้วิจัย : ไม่นั้นจะเป็นการยึดเยียด

คุณบุญส่ง : เราสอดแทรกนิดๆ หน่อยๆ เพื่อให้ได้รำลึกถึงด้านตรงข้ามของความโลภ

ผู้วิจัย : เพราะว่าเราไม่ควรยึดเยียดเข้าไปเยอะใช่ไหมคะ เราต้องสอดแทรกนิดหน่อย

คุณบุญส่ง : คือหนังมันยึดเยียดไม่ได้ ยกเว้นเป็นหนังอย่างนั้นเลย อย่างหนังที่ผมทำคือหนัง
ชุดงกวัดร นี่คือเรื่องธรรมะแท้ๆ ใจ ไม่ต้องพยายามยึดเยียดก็เป็นหนังธรรมะอยู่
แล้ว คือหนังแบบนั้นมันพาไปตกลงแล้ว คนไทยไม่ชอบธรรมะยึดเยียดด้วย

ผู้วิจัย : ผลตอบรับเชิงรายได้เป็นอย่างไรบ้างคะ

คุณบุญส่ง : รายได้ก็ไม่ถึงกับขาดทุนนะ เพราะยุคนี้รายได้จากหนังมันไม่ใช่แค่ Box office
อย่างเดียว ยุคนี้มันไม่เหมือนกัน ยุคนี้ Box office มันมีนิดเดียว แต่ที่เหลือก็ขาย
DVD ไม่ได้แล้ว ยุคนี้ขายแผ่น ขายสายไหม ขาย TV Free TV มันมีเยอะไป

หมดเลย เพราะฉะนั้นเปิดเสร็จพระนครฟิล์มไม่ขาดทุนหรอก เพราะเขาเห็นแล้วว่าสายภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ มันได้ก็ไม่ได้ไม่ขาดทุนแล้ว เขาก็เลยกลัลงทุนเป็นตัวเลข ถ่ายฟิล์มด้วย มันก็ลงทุนเยอะพอสมควร ไม่ใช่บ่อยเลย ตากล้องเพื่อนผมที่ถ่ายทำเรื่องนี้ เราก็บักล้งกันมาก พยายามหาโลเคชั่นสวยๆ ซึ่งมันต้องไปไกล

- ผู้วิจัย : เชิงรายได้และเชิงการรับรู้ของผู้ชมถือว่าประสบความสำเร็จพอสมควร
- คุณบุญส่ง : ระดับหนึ่ง ก็ไม่ขาดทุน และก็ไม่มีเปรียบร้างเท่าไร
- ผู้วิจัย : ลอง comment งานของตัวเองนิดนึงค่ะ ถ้าจะปรบอยากปรบอะไรบ้าง
- คุณบุญส่ง : คือพี่ไม่ใช่ผู้กำกับอะนะ แต่ถ้าพี่เป็นผู้กำกับพี่คงไม่ทำแบบนั้น จะทำให้ลืกวานี้เยอะเลย เราเป็นผู้ช่วย เราเป็นที่ปรึกษา เราไม่ได้ไปยึดเย็ดผู้กำกับ เพียงแต่เขาเลือกเอง ถ้าทำเองนะ เขาเรียกว่าหนังมันไปไม่สุดสักอย่าง พอไปไม่สุดสักอย่างมันเยอะ ตัวละครมันเยอะไป มันหลายมุมมองไป มันต้องคมสักหน่อย ตัวละครเน้นตัวไหนเน้นไปเลย เน้นตัวใดตัวหนึ่ง ฟุ้งสู่ประเด็นนั้นไปเลย แรงเข้มข้นมันจะเยอะ
- ผู้วิจัย : คือลดจำนวนตัวละคร แล้วทำประเด็นให้คมลึกยิ่งขึ้น
- คุณบุญส่ง : อาจจะมุ่งไปสู่การบักล้งวัตถุของใครคนหนึ่งไปเลย แล้วตกลงมันก็เป็นบริบทไป แต่นี่พี่อุดมเขามีมุมมองเยอะมากเลย ทั้งเฉรน้อย ขึ้นไปบนรถไฟ พอขึ้นรถไฟเสร็จปั๊บ ลงที่หน้าเขว่นเลย ก่อนเดินทางขึ้นเขา เจอโน่นเจอนี้ ตัวละครเยอะแยะไปหมด ผมบอกว่าที่ลดตัวละครลงหน่อยได้ไหม ก็ไม่ได้ๆ แกเขียนมาแล้วแกจะเอาอะ ทำให้ประเด็นมันเพี้ยน น้ำหนักไม่ถึงอะไรสักอย่าง สิ่งที่เรายึดไปก็ไม่มีประโยชน์เพราะว่ามันไม่มีพลัง
- ผู้วิจัย : มีอะไรอยากฝากแนะนำผู้ที่จะทำภาพยนตร์แนวพุทธต่อไปไหมคะ
- คุณบุญส่ง : คือจริงๆ พี่เป็นคนทำหนัง พี่บวชมา 10 ปี พี่จะรู้พระคืออะไร สิ่งที่เกิดขึ้นในหนังไทย พระส่วนใหญ่ตกลงใจใหม่ เอาพระมาขายตกลงพุดง่ายๆ จริงๆ พระไม่ได้ตกลงอย่างเดียวนี่ มันก็คือพุดเรื่องมิติอะไรก็ได้ อาศัยตัวละครพระพุดมิติอะไรออกมาเยอะแยะเลย พระสนุกพระก็ประดับฉาก ถ้าไม่ตกลงก็ประดับฉาก มันมีพระอยู่เรื่องหนึ่งที่ขุดทองเหมือนกันอะ หนัง dark เลย
- ผู้วิจัย : เรื่องนาคปรกไหมคะ
- คุณบุญส่ง : อ่า... เรื่องนาคปรก นั่นก็ dark เกินไป มันก็ dark ใต้นะ เป็นหนังฟิล์มขาว แต่ที่พระปลอมใจ ไม่ใช่พระจริง แต่ถ้าพระจริงคืออะไร ยังไม่มีใครพุดถึงพระจริงๆ

เลยสักทีว่าเป็นยังไง จริงๆ หนังสือกับคนไทยสนิทกันมากนะ จริงๆ คนไทยชอบ
ดูหนังพระนะ สมัยก่อนมีหลวงตาไช้ไหม หลวงตานี้หนังดังเลย ล้อต๊อกอะ อู๋...
ดีมากเลย หนังสือคลาสสิกเลย แล้วตัวพระก็เป็นผู้โอบอ้อมอารี แต่ว่าเป็นวรรณกรรม
เก่า ถ้าสิ่งที่เราไม่เคยทำคือพระเป็นมนุษย์ มีดี มีชั่ว แต่จริงๆ แล้วบวชเพราะอะไร
เราบวชเพราะเราต้องการละเว้นอะไรบางอย่าง อุปสรรคคืออะไร เหมือนการต่อสู้
ทางจิต การบวชพระ คือการเว้น “บวช” แปลว่า “เว้น” กระบวนการละเว้นของ
พระมันเกิดอะไรขึ้นบ้าง การเอาชนะใจตัวเอง การเห็นสังขตธรรมแล้วไม่รู้สึกอะไร
การนอนโดยที่ไม่มีอะไรเลยบนเสื่อผืนเดียว หมอนใบหนึ่ง การนั่งสมาธิ การอดทน
ฝึกฝนคือกระบวนการของพระ มันก็คือเพื่อลดละกิเลส แต่หนังไทยไม่เคยพูดถึง
ประเด็นนี้ ซึ่งควรจะเป็นประโยชน์มากๆ แต่สุดท้ายแล้วหนังไทยมันอยู่ที่นายทุน
นายทุนจะเอาทางไหน ขายยังไงถึงออก คนทำหนังพระไม่เคยรู้จักพระเลย อย่างพี
เนี่ย พี่บวชมาก่อนพีก็จะไม่ยอมไง ถ้าพีทำหนังพระก็ต้องเป๊ะ ห่มผ้าต้องถูก ทุก
อย่างต้องถูกหมด ภาษาวาทกรรม วาจาพระต้องถูก ไม่มีผิดแม้แต่นิดเดียว เป๊ะหมด
ดูแล้วมันคลาสสิกหมด เพราะว่าพระในประเทศที่ดูยอมรับหมด แต่หนังพระใน
เมืองไทย คือพระบางทีไม่ยอมรับ ไม่ใช่ที่ว่า มั่วหนิ หนังพีพระถึงขั้นบอกว่า
โยมนี่เป็นแบบว่าคัมภีร์เลย หนังนี้เป็นคลาสสิก เป็นสัจธรรมไปเลย ก็คือยอมรับ
ได้เลย ไม่มีผิดเพี้ยน พระหาซื้อหนังกันใหญ่ แล้วก็มีคนซื้อไปให้คนแก่ด้วยนะ
เป็นของขวัญวันเกิดคนแก่ ให้คนแก่ดูเพราะว่าเป็นหนังที่มันเกินความจริงไปแล้ว
พอเป็นความจริงมันก็จะถูกละวางคนทุกวัย ไม่มีใครปฏิเสธ แต่ถ้าเป็นตลกบู๊คน
แก่เขาก็ไม่รับ

ภาพยนตร์ เรื่อง หลวงพี่กับผีนุ่

ผู้เขียนบทและผู้กำกับ : ดุลยสิทธิ์ นิยมกุล

วันที่สัมภาษณ์ : 9 กุมภาพันธ์ 2561

ผู้วิจัย : วัตถุประสงค์ที่สร้างภาพยนตร์เรื่องนี้คืออะไรคะ

คุณดุลยสิทธิ์ : ที่มาคือมาจากการไปงานบวชเพื่อนที่เชียงใหม่ เพื่อนที่เป็นคนทำหนังเนี่ยแหละ
เขาเป็นคนเหมือนหลายๆ แหละๆ เป็นคนไม่ค่อยรับผิดชอบ แล้วเขาไปบวชที่
เชียงใหม่ ไปบวชที่หมู่บ้านเล็กๆ ชื่อที่จำไม่ได้ อยู่แถวแม่แตง ชื่อวัดป่าติ่ง (ถ้า

หงส์) ที่แม่แดง พี่หลงทาง ไปไม่ทันงานบวช พอไปถึงเขาบวชเสร็จแล้ว แล้วก็ไปถามหาหลวงพี่แล้วก็เจอเพื่อนนั่นแหละที่เป็นหลวงพี่ ปรากฏว่าวัดนี้ พอบวชเสร็จ พระเขาไม่อยู่วัด เพราะว่าเขามีพระประมาณ 1-2 รูปเอง แต่ว่าเขาไปธุระในเชียงใหม่ คือไปหลายวัน ก็เลยกลายเป็นว่าเพื่อนที่เป็นพระบวชใหม่แล้วก็อยู่กับเด็กวัดโขงหนึ่ง ก็เลยนั่งคุยกันว่าแล้วปฏิบัติธรรมะยังงัยใครจะสอน เขาก็บอกผมก็ 모르เหมือนกัน ก็นั่งคุยกันที่หน้าวัดว่าน่าทำเป็นหนัง เราเป็นคนในเมืองแล้วเราไม่ค่อยรู้เรื่องราวเกี่ยวกับเรื่องงานบวชเรื่องอะไร แล้วพระก็ไม่อยู่ เราก็ต้องมาอยู่วัดคนเดียวเป็นที่พึ่งของชาวบ้าน แล้วก็อยู่กับเด็กวัดซึ่งก็ให้ความเคารพ ก็เล่นๆ กับเด็กวัด ที่มาก็เป็นอย่างนี้แหละ พอหลังจากนั้นมาพี่ก็กลับมาคุยที่กรุงเทพฯ กลับมาคุยกับสหมงคลฯ ว่าจะทำเรื่องนี้แหละ ตอนนั้นพี่เพิ่งเสร็จจากหนังผี พี่ก็อยากทำเรื่องนี้แหละ ที่นี้เขาก็บอกว่า... มันอาจจะดูเป็นหนังคิมานิดนึง คือหนังดีไปนิดนึงอาจจะไม่มีอะไรขึ้นมา เขาก็เลยแนะนำว่าจ้างให้มันมีผีไหม อะไรอย่างนี้ ให้มันมีผีเป็นอุปสรรคของชาวบ้านให้มันมีเรื่องวุ่นวายในหมู่บ้าน แล้วพระบวชใหม่ต้องเข้าไปแก้ไข ก็เป็นที่มาของหนังเรื่องนี้ครับ

ผู้วิจัย : หนังผี หนังตลกนี้ เน้นกลุ่มผู้ชมคือเป็นทุกเพศวัยหรือคะ

คุณดุยสิทธิ์ : ใช่ จริงๆ กลุ่มผู้ชมที่ดูหนังไทยมีกลุ่มเดียวแหละคือกลุ่มวัยรุ่น กลุ่มเด็กมหาวิทยาลัย เพิ่งจบใหม่ พอหลังจากที่มีครบครันไปแล้ว มันไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายของหนังไทย คือจริงๆ มันเป็นกลุ่มเป้าหมายแหละ แต่เป็นกลุ่มเป้าหมายที่เป็น segment ที่ไม่สามารถมีอำนาจซื้อ ให้หนังมัน cover ต้นทุน นี่ก็ออกใหม่ คือมันไม่เหมือนต่างประเทศที่เราสามารถ segment กลุ่มคนดูได้ เพราะว่ามันมีกลุ่มคนดู 30 up 40 up 50 up กลุ่มคนดูผู้สูงอายุ ดูหนังแบบ Morgan Freeman พอเป็นหนังไทย สุดท้ายแล้วกลุ่มเป้าหมายจริงๆ ก็คือวัยรุ่น เป็นคนที่มีกำลังซื้อมากที่สุด อันนี้ในทางการตลาดนะ แต่ถ้าส่วนที่ว่า ถ้าเขาปากต่อปากดี กลุ่ม 30 up 40 up รู้สึกว่าดีอยากจะมาดู อันนั้นก็อีกเรื่องหนึ่ง

ผู้วิจัย : เรื่องหลวงพี่กับผีนุญ หลักๆ คือต้องการสื่อสารตัว key message นี่คืออะไรคะ

คุณดุยสิทธิ์ : จริงๆ แล้วในเบื้องต้นสำหรับคนทำหนัง อยากทำหนังให้มันสนุกก่อน อยากเล่า อยากสื่อสารให้มันสนุกก่อน หลังจากนั้นพอเรา develop เรื่องไป เขียนบทเรื่องไป มันก็เริ่มมี message เข้ามา มีเรื่องที่ยากพูด เรื่องที่ยากเล่าอยู่ ก็คือหลังจากที่ research ไปก็มีเรื่องการบวชนี้แหละ ซึ่งมาพบหลัง research ช่วงเขียนบทกับ

research รู้ดีกว่าเสีย มันเป็นเรื่องดีหนี การบวชของคนเรามันมีพุทธปรัชญาอยู่ในนั้น มีวิธีคิด วิธีอะไรอยู่ในนั้น เรื่องแบบนี้เราไม่รู้มาก่อน คนดูในปัจจุบันก็อาจไม่รู้มาก่อนก็ได้ ก็เลยมี message อยากจะเล่าเรื่องอะไร เรื่องของการบวช เรื่องของพระกับชุมชน เล่าเรื่องความสัมพันธ์ของพระกับชุมชน เล่าเรื่องอะไรอย่างนี้ที่มันน่าจะให้อะไรกับคนดูต่อไป

ผู้วิจัย : ตอนเขียนบทต้องมีที่ปรึกษาเป็นพระสงฆ์ไหมคะ

คุณศุภยสัทธ : ไม่มี คือพี่ไปคุยกับพระแล้วก็ไม่ค่อยได้อะไร เพราะว่าจริงๆ เขาอยู่กับการปฏิบัติจนในทางทฤษฎีมันจับต้องไม่ค่อยได้ จับเป็นสาระไม่ได้ คือเขาอธิบายชีวิตประจำวันเขาได้ แต่ว่าแก่นของมันบางทีเขาพูดไม่ได้ พูดไม่เป็น ส่วนมากเรื่องดีๆ พวกนี้จะได้จากการอ่านหนังสือ ส่วนมากก็การอ่านหนังสือเกี่ยวกับธรรมะ หรือว่าซื้อหนังสือธรรมะมาดู อาจารย์ผู้ใหญ่มันก็จะมีการพื้ของความคิดตรงนั้นเราจะได้อะไรมาแล้ว แล้วเอามาตัดแปลงให้เป็นภาษาพูด ตัดแปลงให้เป็น action ที่เกิดขึ้นในหนัง แต่ว่าไปคุยกับพระจริงๆ ทำนะแต่ไม่ค่อยได้อะไรเท่าไร

ผู้วิจัย : ด้วยความที่เป็นหนังดลก ที่เราต้องสอดแทรกธรรมะแบบนี้ มีความยากหรือความที่เราต้อง balance มีความยากตรงจุดไหนไหมคะ

คุณศุภยสัทธ : คือจริงๆ มันไม่ยากนะ ถ้าเรามีประเด็นที่จะพูดชัดเจนนะ เพราะว่าเราแยกประเด็นกับแยก story line ออกจากกัน story line ก็เล่าไป หนังก็เล่าไป แต่ประเด็นนี้ถ้า story line มันเกาะประเด็นอยู่ได้ มันมุงสู่ประเด็นนั้นได้ มันก็จะไม่หนีไปไหน คือ situation ทำให้เกิด action ที่สนุก แต่ action ที่สนุกนั้นต้องอยู่ใน story line ที่นำไปสู่โครงสร้าง สู่แก่นอะไรบางอย่างที่เราอยากจะพูด คือสมมติว่าเราอยากจะพูดเรื่องการบวช การบวชเป็นเรื่องดี เราก็สร้างตัวละครขึ้นมาที่ไม่เข้าใจการบวช สร้างตัวละครที่ไม่รับผิดชอบชาวบ้าน ไม่นึกถึงคนอื่น สร้างตัวละครที่เห็นแก่ตัว พอเข้ามาในหมู่บ้านก็สร้าง situation ที่สนุกเข้าไป ก็คือมีเรื่องผี มีเรื่องคนโน้น คนนี้ ตรงนี้ทำให้มันสนุก หลังจากนั้นตรงนี้ทำให้พระเอกเรียนรู้ว่ามันจะหนี เพราะมันอยู่ตรงนี้ไม่ได้ เพราะมันก็ไม่ต่างอะไรกับชาวบ้านคนหนึ่ง แล้วก็สร้าง situation ขึ้นมา ทำให้มันเรียนรู้ว่ามันหนีไม่ได้ เพราะมันเป็นพระ ทุกคนหวังพึ่งพอมันสำนึกขึ้นมา เออวะ...ยังไงมันก็ต้องทำ พอทำแล้วมันก็ได้รับการเรียนรู้ แล้วมันก็รู้ว่าการบวชที่มันไม่เคยเข้าใจเนี่ย มันเข้าใจละ ตรงนี้คือ story line ส่วน situation ที่มันเรียนรู้ตรงนั้น ตรงนี้ มันก็คือเป็น sit ที่สนุก ฝึมา ไอ้เนี่ยกลัวผี ไอ้เนี่ย

หนีตรงไหน ยังไง พี่ไม่แน่ใจว่ามันจะใช้คำว่าสอดแทรกได้ไหม แต่ว่าจริงๆ แล้วในแง่ของหนังทำยังไงให้มันกลมกลืนเป็นก้อนเดียวกัน ระหว่างเส้นของการเล่าเรื่องกับประเด็นของหนัง

ผู้วิจัย : ตัวบทของพระที่เป็นหนังตลก แต่ก็ต้องมีขอบเขตจำกัดว่าพระจะตลกแบบไหนแล้วได้แค่ไหน ตรงนี้ยากไหมคะ

คุณศุภยสิทธิ์ : จริงๆ อันนี้ก็ยากนะ แต่มันก็เป็นข้อดี มันเหมือนตำรวจเล่นตลก เหมือนตำรวจโดนเค็ดหนวด คือเรารู้ว่าคนอยู่ในเครื่องแบบมันตลกไม่ได้หรอก แต่การตลกไม่ได้เนี่ย มันทำให้ตลก เพราะว่าเป็นพระก็กลัวผีเหมือนชาวบ้านนี่แหละ แต่ว่าแสดงออกไม่ได้ พี่ว่ามันตลกนะ จริงๆ มันก็เป็นข้อดีนะ ดีกว่าตัวละครที่ตลกตลกแบบนี้มันก็เป็นอีกแบบหนึ่ง

ผู้วิจัย : ผลตอบรับเชิงรายได้ก็ดีพอสมควรใช่ไหมคะ

คุณศุภยสิทธิ์ : รายได้ก็กลางๆ เพราะว่าช่วงนั้นเป็นช่วงท้ายๆ ของการเอาตลกมาเล่นหนัง แล้วก็มันมีหนังที่ไม่ค่อยได้อยู่เยอะ มีแต่มุกชนมุก แล้วก็ไม่มีประเด็น บางทีก็ไม่เวิร์ค มันช่วงท้ายๆ ที่หามาเล่นแล้ว คือรายได้พุดถึงก็กลางๆ ไม่ได้ถึงกับขาดทุน แต่ว่าเขาก็คงคาดหวังว่าหนังที่หามาเล่นมันจะได้เยอะกว่านี้

ผู้วิจัย : พอที่คุณหม่าในเรื่องบทบาทก็ไม่ได้เด่นเท่า หลวงพี่เสือจะเด่นสุด แต่ว่าก็เป็นดาราที่ไม่ค่อยมีชื่อเสียงมากเท่า

คุณศุภยสิทธิ์ : คือจริงๆ หนังเรื่องนี้มันไม่มีหม่านะ มันมีแต่เรื่องพระเสือกกับเรื่องราวในหมู่บ้าน แล้วก็มือนามัยที่เป็นนางเอก จริงๆ มีอยู่แค่นั้นแหละจบ พอหลังจากที่ถ่ายเสร็จแล้วก็มาฉายดูที่บริษัท ก็มีใคร comment ว่าหนังมันดีกว่าที่คิด คือทางสหมงคลฯ เขาก็ไม่ได้คาดหวังกับเรื่องนี้มาก คิดว่ามันเป็นหนังที่ดาราที่ไม่ได้มีชื่อเสียง ทำเป็นหนังเล็กๆ เรื่องหนึ่ง แต่ว่าผลที่ถ่ายออกมามันดีกว่าที่คิด คือเขาชอบประเด็นที่หนังพุด แล้วก็หลายๆ อย่างดูเหมือนมันจะมี potential ที่เป็นหนังทำเงินมากกว่าจะเป็นหนังเล็กๆ เขาก็เลยถ้อย่างนั้นขอหม่ามาอีก พี่จำไม่ได้ว่า 2 หรือ 3 วัน ให้ถ่ายเพิ่มทำยังไงก็ได้ที่จะให้มีหม่าอยู่ในเรื่องนี้ มันก็เลยต้องมารื้อโครงสร้างใหม่ทั้งหมด คือจริงๆ พี่ก็ไม่ได้รื้อมาก พี่ก็เอาคำว่าให้มันมีหม่า เพราะบริษัทอยากได้หม่า ถ้อย่างนั้นให้หม่าเป็นตำรวจที่ตามหาพระเสือกอยู่ตลอดเวลา แล้วเป็นเรื่องเล่าของตำรวจเล่าให้หัวหน้าฟัง เพื่อให้มันมีหม่าได้ตลอด หม่าก็เลยไม่ค่อยได้มีบทบาท เพราะว่าไม่ได้มีหม่าตั้งแต่แรก

ภาพยนตร์ เรื่อง 9 วัด

ผู้เขียนบทและผู้กำกับ : ษัณษุ จิราลักษ์

วันที่สัมภาษณ์ : 20 กุมภาพันธ์ 2561

- ผู้วิจัย : วัตถุประสงค์ที่ทำเรื่องนี้คืออะไรคะ
- คุณษัณษุ : ตอนนั้นมีทำบุญ 9 วัด แต่กระแสนยังไม่มาครับ เกิดไอเดียว่าจะทำเรื่องนี้ น่าสนใจ เหมือนกับว่าเริ่มอยากจะทำบุญกัน วิธีการทำบุญเต็มเลย แต่ว่าไม่มี ประโยชน์ เหมือนเป็นแฟชั่น เหมือนกำลังจะเป็นแฟชั่น ก็เลยคิดว่าเหมือนคนไป ทำบุญ แต่ถ้ายรูปเหมือนกันมากกว่า เหมือนไปเที่ยว ไม่รู้มันได้ผลจริงหรือเปล่า ตกลงทำบุญหรือว่าจะไร เข้าใจเรื่องศาสนากันจริงหรือทำเป็นแฟชั่น หรือเป็น Marketing อะไร
- ผู้วิจัย : พี่ก็ได้แรงบันดาลใจในการสร้างภาพยนตร์เรื่องนี้มา เรื่องนี้ที่ต้องการสื่อเรื่อง อะไรบ้างคะ
- คุณษัณษุ : คือตอนนั้นมีโจทย์ว่าอยากทำอะไรเกี่ยวกับหนังผี ที่นี้จังหวะมันเหมาะก็มานั่งคิด ว่าอยากทำอะไรเกี่ยวกับหนังที่น่าสนใจ มีความหนังผี แต่ว่ามี content ที่เป็น ประโยชน์ด้วย พอไปนึกคิดเรื่องมีการทำบุญ 9 วัด แต่ว่ายังไม่ดังมากนัก เหมือน เริ่มเห็น ก็เลยไปนั่งอ่านๆ ศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องกรรม ก็เลยรู้สึกว่าการ ุณกรรมก็มีหลายมิตินะ ไม่ใช่เราทำบุญไปแล้วมันไปล้างกรรมได้ เขาก็จะคิดอย่าง นี้ กรรมมันซับซ้อนมากกว่านั้น ก็เลยมาคิดเรื่องแบบนี้ รู้สึกว่ามัน ก็เลยเลือกเอา เรื่องที่เกี่ยวกับวัยรุ่นที่ไม่ค่อยเชื่อเรื่องพวกนี้เท่าไร มาบวกกับเรื่องศาสนา เรื่อง กรรม เรื่องการทำบุญ มันเกี่ยวเนื่องกัน
- ผู้วิจัย : กลุ่มผู้ชมที่เป็นวัยรุ่นใช่ไหมคะ
- คุณษัณษุ : ตอนนั้นหนังมันออกก็ตอนพฤษภาคมปี แต่ที่ทำดั่งค์ในระดับนี้ 30-40 ล้าน แต่ว่าพฤษภาคมปี ถ้าคือเคลียร์ว่าให้มันออกช่วงปกติก็น่าจะ 800 ล้านนะ หนังอยู่ใน กระแสพอดี แต่มันไม่ดีเพราะอยู่ในช่วงปฏิวัติ ประท้วงอะไรอย่างนี้
- ผู้วิจัย : ด้วยเราได้โจทย์เป็นหนังผีด้วย แล้วลักษณะคือผีน่ากลัวมาก มีผีเด็กที่หน้าตาและๆ เหมือนเป็นอดีตชาติของนางเอกตัวนี้นะคะ อยู่ในโบสถ์ก็ยังโดนหลอกได้ คือที่ที่ เลือกแบบนี้ดูเหมือนหนักๆ แบบว่าน่ากลัวมาก ต้องการสื่ออะไรคะ

คุณธรรณยู : คือไม่รู้ละ สุดท้ายเวลาเราทำหนังสือ มันก็ต้องคิดว่าคนเข้ามาเสพหนังสือ มันมีหลายประเภท 1. มาเสพเรื่องราว กับบางคนไม่ได้มาเสพเรื่องราว มาเสพเรื่องความน่ากลัว อยากมาคุยกับแฟน อยากมาคุยกับเพื่อน รู้สึกมันตื่นเต้นอะไรอย่างนี้ มันก็ต้องมีบางอย่างที่แบบอาจจะพูดเกินเลยความจริงไปบ้าง แต่สุดท้ายแล้วอยู่ในพื้นฐานของความจริง ก็เลยถามว่าเรื่องบุญเรื่องกรรมเรื่องอะไรพวกนี้ แต่ว่าเราไม่สามารถบอกได้ว่ามันคือเรื่องจริง มันมีผีในโบสถ์ได้หรือ ซึ่งผมว่ามันก็ตอบไม่ได้ไง เพราะสุดท้ายแล้วมันก็เป็นอย่างที่พระเห็นในวัดใช้ไหม แต่มีหนังสือบางเรื่องที่บอกว่าเราเข้าไปในวัด ผีเข้าไปไม่ได้หรือ มันเป็นความเชื่อที่แบบย้อนแย้งกันเอง สุดท้ายแล้วเราก็ก็นึกว่าอะไรคือความจริง เราตอบไม่ได้ คุณอยู่ในวัดคุณไม่สามารถจะเจอผี หรือพระสามารถจะป้องกันผีได้ มันเป็นคำตอบที่ไม่ 100% ใจว่า มันอะไรกันแน่ ซึ่งผมมองว่าไม่มีใครสามารถพิสูจน์ได้

ผู้วิจัย : เรื่องนี้ก็คือเรื่องกรรมประมาณว่า ไม่มีใครหนีกรรมของตัวเองพ้น ไม่มีใครตัดกรรมได้ ไหว้พระ 9 วัดก็ไม่ช่วยตัดกรรม อะไรประมาณนี้เนอะ

คุณธรรณยู : คือผมผมอะ ถ้าดูหนังจะเห็นคำว่า กรรม เป็น อกาลิโก อกาลิโกที่ผมไปดูมามันคือว่า ไม่ว่ายังไงก็ตาม กรรมจะหาทางกลับมาหาตัวมันเอง กลับมาชดใช้ตัวมันเอง ไม่ว่าคุณจะหลบจะหลีกจะอะไรก็ตาม สุดท้ายมันหนีไม่พ้น เพราะว่ามันเป็นเรื่องอกาลิโก มันเป็นเรื่องจริงครับ คุณไม่สามารถ คุณฆ่าคนนี้ไป แต่อยู่ดีๆ วันหนึ่งคุณอาจไม่โดนฆ่าก็ได้ คุณอาจจะ... คนที่รักโดนฆ่าแทน มันมีความซับซ้อน แต่มันมีเหตุและผล มี action reaction อยู่ แต่มันจะกลับมาอย่างไรในรูปแบบไหนไม่รู้ เพราะสุดท้ายคุณก็ไม่ว่าว่าคุณทำกรรมอะไรมาบ้าง ทำความดีอะไรมาบ้าง มันก็กลับมาชดเชยกัน ซึ่งมันคงแบบเยอะ มันซับซ้อนกันแบบหลายภพหลายชาติ ณ ปัจจุบันมันไม่รู้กลับมาเมื่อไหร่ มันเลยซับซ้อนว่า ไปทำวันนี้ แล้วพรุ่งนี้มาเลย ทำวันนี้อาจจะมาอีกใน 100 ปีข้างหน้า แต่ข้อนี้ อะไรจะมาก่อน เราไม่รู้ มันซับซ้อนครับ

ผู้วิจัย : พอจำได้ไหมคะว่าหลังทำเสร็จได้ตามที่ต้องการหรือเปล่า หรือมีปัญหาอุปสรรคอะไร

คุณธรรณยู : ตอนถ่ายมันก็มีอุปสรรคแหละครับ พอถ่ายเรื่องแบบนี้มันก็อุปสรรค คนเห็นผีบ้าง มีปัญหาที่เราหาคำตอบไม่ได้ก็มี แต่เรื่องได้ตามทุกอย่างที่อยากได้ไหม ก็มีบางอย่างที่มันยังไม่ได้ ยังไม่อยากจะ มันมีหลายอย่าง แต่สิ่งที่คาใจที่สุดก็คือว่า คน

ไทยเวลาคุณฝรั่งมันซับซ้อนแบบดูได้ เข้าใจหมดแหละ แต่พอเป็นหนังไทยปุ๊บทุกคนมีปัญหาว่า ทำไมผีเด็กมันเป็นนุ่นได้ไง เป็นนุ่นได้ไง ทำไมมันไม่เป็นเพศเดียวกัน อ้าว... คุณเคยอ่านข้อมูลไหมว่าสุดท้าย เวลาคุณเกิดชาตินี้เป็นผู้ชาย ชาติหน้าคุณอาจจะเป็นผู้หญิงก็ได้ มันไม่เห็นจำเป็นต้องเหมือนกันไง แต่คนดูชอบมีภาพคิดว่า พอเป็นหนังละคร ชาติที่แล้วตายเป็นผู้ชาย ก็จะเป็นผีผู้ชายกลับมาในชาตินี้ ก็ว่ามันคิดตรงไปตรงมา ซึ่งก็เป็นเหตุผลของคนที่ยากเข้าใจง่ายๆ ก็เป็นปกติ แต่ตอนนั้นก็คิดว่า คิดแบบนี้มันน่าจะโอเคกว่า เพราะไม่งั้นสุดท้ายมันก็จะชื้อไป ตรงไปตรงมา กลับมาหน้าตาเหมือนเดิมเลย ทุกอย่างเหมือนเดิม ก็อาจจะคิดไกลไปนิดนึง เป็นคนดูบางส่วนก็อาจจะรับไม่ได้

ผู้วิจัย : คุณก็มียหลายระดับในการตีความ ในการเข้าใจเรื่อง ตัวบทหนังตอนที่พีคๆ มีที่ปรึกษาเป็นพระสงฆ์ไหมคะ

คุณธรรณยู : เคยไปถามแบบว่า research แล้วก็ถามคนโน้นคนนี้ ผู้รู้ แต่จำไม่ได้ว่าใครบ้าง ก็เคยไปถามพระ ทุกคนก็ให้เหตุผลว่า ทุกคนก็ทำได้ เพราะสุดท้ายที่เข้าใจมันก็จะเป็นอย่างนี้แหละ มันไม่มีอะไรกลับมาเป็นรูปแบบเดิม เขาก็ตายมา เป็นประมาณเหมือนที่ research ครับ แต่พระที่มีความรู้หน่อย เขาก็จะอธิบายว่าจี้ๆ แล้วก็บอกว่าทำได้ครับ

ผู้วิจัย : ถ้าให้ทำอีกครั้งหนึ่ง อยากจะปรับอะไรตรงไหนไหมคะ

คุณธรรณยู : คือตอนนี้หาคำตอบอยู่ว่า ถ้าอยากให้คุณดูเข้าใจว่าผีเด็กต้องเป็นเพศเดียวกัน ถ้าเป็นมุมมองที่ผมทำหนังก็บอกให้มันน่าสนใจ ถ้าอยากเปลี่ยน ถ้าเปลี่ยนได้ก็คืออยากลองให้ผีเด็ก ตอนเด็กๆ ที่ถูกทิ้งไปเป็นผู้หญิง แต่สุดท้ายแล้วก็เหมือนเดิมคือแม่ไม่รัก ตัวเองเป็นผู้หญิง แต่แม่เกลียดมาก จับโกนหัว เอาเข้าไปอยู่ในวัดตั้งแต่เด็กเลย อยากทำแบบนั้น คือคนในวัดก็ไม่ว่านี่เป็นหญิง เหมือนนึกว่าเป็นผู้ชาย คือแม่ทิ้ง

ไม่สนใจ โกนหัวแล้วพาเข้าวัดไปเลย

.....

ภาพยนตร์ เรื่อง นมัสเตอินเดีย ส่งเรียนไปเรียนพุทธ

ผู้เขียนบทและผู้กำกับ : กันต์ปวิตร ภูวดลวิศิษฐ์

วันที่สัมภาษณ์ : 17 กุมภาพันธ์ 2561

ผู้วิจัย : วัตถุประสงค์ที่ทำเรื่องนี้คืออะไรคะ

คุณกันต์ปวิตร : จุดเริ่มต้นมาจากที่ผมอ่านหนังสือท่านพุทธทาสครับ เรื่องแก่นพุทธศาสนา พออ่านเสร็จก็เลยรู้สึกว่ามันเป็นความรู้ที่น่าสนใจ น่าจะเผยแพร่ออกไป แล้วเคยมีประสบการณ์ไปแสวงบุญที่อินเดียมา แล้วก็มาอ่านหนังสือเล่มนี้เสร็จปุ๊บ ก็เลยมันน่าจะมีการถ่ายทอดอะไร มีโครงการไทยเข้มแข็ง ให้ส่ง proposal ขอบทุน ก็เลยลองเขียนส่งไป แต่ถ้าวัตถุประสงค์จริงๆ เลยก็คือต้องการถ่ายทอดองค์ความรู้ของพระพุทธศาสนา ที่ผมคิดว่าเป็นพุทธศาสนาจริงๆ อาจจะได้ไปยุ่งเกี่ยวกับเรื่องพิธีกรรมอะไรเยอะแยะ

ผู้วิจัย : ผู้ชมกลุ่มเป้าหมายที่น่าจะเป็นวัยรุ่นถึงผู้ใหญ่ไหมคะ

คุณกันต์ปวิตร : ครับ ทำให้คนรุ่นใหม่ วัยรุ่นดู

ผู้วิจัย : ต้องการสื่อสารอะไร message หลักๆ เห็นมีช่วงกินเนื้อลูกตัวเองอยู่บ่อยๆ ถึง 3 ครั้ง อันนี้ก็อยู่ใน message หลักด้วยไหมคะ

คุณกันต์ปวิตร : คือจริงๆ message หลักน่าจะเป็นเรื่องตัวกูของกู คือตอนนั้นมีโจทย์ว่า เราไปอินเดีย เหมือนคนที่ไม่รู้อะไรเลย แล้วไปแสวงบุญ ตั้งวชิรสถาน 4 ที่ แต่ละที่ควรจะได้องค์ความรู้อะไรมาบ้าง จะแบ่งเป็น 4 ที่ สิ่งที่จะได้เรียนรู้แต่ละสถานที่แบบว่าสถานที่นี้ควรจะรู้เรื่องนี้ๆ ไป เพื่อที่สุดท้ายแล้ว ตัวละครจะได้มีความเข้าใจเกี่ยวกับพุทธศาสนามากขึ้น ให้คนดูด้วย แต่ถ้าแก่นหลักๆ ก็คือ จะเอาวิถีคิดของท่านพุทธทาสมาเป็นแกนหลัก อย่างเช่นเรื่องตัวกูของกู ว่าเรามีความยึดมั่นถือมั่น อย่างเรื่องกินเนื้อลูกตัวเอง เพราะว่าไปยึดคิดว่าเนื้อลูกของฉัน อะไรอย่างนี้ ทั้งๆ ที่จริงๆ ลูกก็ได้เสียชีวิตไปแล้ว สุดท้ายมันก็คือโปรตีนก้อนหนึ่ง อะไรสักอย่างประมาณนั้น

ผู้วิจัย : รูปแบบของหนังเป็นตลก คอมเมดี้ไหมคะ

คุณกันต์ปวิตร : ครับ หนังมันเป็น road movie ใส่อารมณ์สนุกสนาน ตลก ตอนนั้นผมก็เด็ก ยังไม่อายุเยอะมาก ก็คิดว่าด้วยวิธีการที่ทำให้คนดูไม่เบื่อ ดูแล้วมันสนุกสนาน มีเรื่องราว

มีแก่น มีเรื่องราวให้คนดูได้ติดตาม อย่างในนมัสเตฯ เป็นการเดินทางของผู้ชายคนหนึ่ง ที่ไปปิ้งหึงสาวญี่ปุ่น แล้วก็ติดตามไป ก็คือเหมือนกับว่าพยายามให้ลงเส้นเรื่องที่จับต้องได้ เข้าถึงคนหมู่มาก ในขณะที่เดียวกันก็ต้องพยายามสอดแทรกแนวคิด ข้อคิดอะไรต่างๆ เข้าไประหว่างทาง คือพยายาม ไม่ได้อยากทำให้มันน่าเบื่อมาก

- ผู้วิจัย : เน้นสนุกก่อนแล้วค่อยสอดแทรกสิ่งที่เราอยากบอกต่อไป
- คุณกัณฑ์ปวิตร : คือถ้าเริ่มต้นจริงๆ จะเริ่มจากแก่นเอาความรู้เป็นหลักก่อนเลยถ้าพูดถึงตอนเขียนบทเนี่ย แล้วพวกความสนุกค่อยใส่เข้าไปจินตนาการยังงี้ให้มันดูสนุกครับ
- ผู้วิจัย : มีการใช้เทคนิคพวกกราฟิก ลายเส้น หรือแอนิเมชันเบาๆ อยู่เยอะเหมือนกัน คือตรงนี้เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มวัยรุ่นนะไหมคะ
- คุณกัณฑ์ปวิตร : คืออันนี้น่าจะเป็นพวกสไตล์ความชอบส่วนตัวด้วยประมาณนี้ครับ ก็คือชอบการ์ตูน ชอบอะไรที่มันเนิร์ดๆ หน่อย ก็เลยใส่อะไรพวกนั้นเข้าไป
- ผู้วิจัย : คิดว่าที่ทำผลงานเสร็จแล้วเป็นไปดังที่ต้องการไหม พอใจหรือเปล่า สมมติว่าให้ทำอีกครั้งหนึ่งอยากปรับอะไรไหมคะ
- คุณกัณฑ์ปวิตร : พอใจไหม ก็ประมาณหนึ่งนะ feedback คนดูที่ผมรู้ อ่านมาตามเว็บ ตาม pantip ตาม facebook เท่าที่รู้ก็จะมีเป็น 2 แนวนะ แนวแรกก็คือแบบซาบซึ้งตรึงใจ แบบว่าโดนเลย ชีวิตเลย ดูหนังออกมาเสร็จนั่งร้องไห้ร้องไห้ให้ คือแบบดีก็ดีไปเลย แบบว่าดูแล้วเข้าใจ เกิดคำถามขึ้นว่าฉันเข้าใจพุทธศาสนาไม่น้อยขนาดไหนหรือ หรือแม้แต่มีผู้หญิงผู้ชายคนหนึ่ง ผู้หญิงเขามาเขียน comment บอกว่าเขาเข้าไปดูกับแฟน แฟนผู้ชายเนี่ย เขาก็กลัวว่าแฟนเขาจะบ่นว่าหนังไรน่าเบื่อ ที่นี้พอดูออกมาเสร็จปั๊บ ตัวผู้ชายกลับกลายเป็นว่า คือเริ่มหันมามองตัวเองว่า ก่อนหน้านี้เขาเป็นคนที่มีอารมณ์ร้อนนะ ทำอะไรก็ใจร้อน พอมาดูหนังเรื่องนี้ เขาก็เริ่มหันมามองตัวเอง เขาก็เริ่มอยากจะทำสมาธิพุทธศาสนามากขึ้น อันนี้คือ feedback ที่ดีนะ ส่วน feedback ที่ไม่ดีก็มี ก็จะเป็นแบบหนังอะไรไม่รู้เรื่องเลย หนังพุทธตรงไหน คือคนดูก็จะมีหลายกลุ่ม หลายระดับในการทำความเข้าใจสื่อ บางคนอาจจะคุ้นเคยแต่กับหนัง main stream แบบดูเอาสนุกสนานอย่างเดียว เขาก็อาจจะไม่ได้ message อย่างที่เราตั้งใจที่อยากจะสื่อสารไป ก็อาจจะไปตีว่าหนังมันอาจจะน่าเบื่อ จะพุทธก็เหมือนพุทธไม่จริง พุคแต่เรื่องตัวกูของกู เขาก็อาจยังไม่เข้าใจว่า

concept ตัวของกุญแจ ท่านพุทธทาสเขาสรุปแก่นของพระพุทธศาสนามาได้
ประมาณนี้ มันก็จะมีหลากหลายครับ

ผู้วิจัย : เหมือนพยายามทำให้ใกล้เคียง ใกล้ชิด กับชีวิตประจำวันก็สามารถนำมาใช้ได้ด้วย

คุณกัณฑ์ปวิตร : จริงๆ มันควรต้องเป็นอย่างนั้นครับ บ้านเราจะไปให้น้ำหนักกับแง่มุม
ประวัติศาสตร์ แง่มุมทางพิธีกรรมอะไรมากหน่อยหรือเปล่า พอพูดถึงเรื่องศาสนา
สิ่งแรกก็จะนึกถึงเรื่องพิธีกรรม เรื่องประวัติศาสตร์ เหมือนเวลาเรียนหนังสือ เรียน
พระพุทธศาสนา

ผู้วิจัย : พุทธประวัติอะไรแบบนี้

คุณกัณฑ์ปวิตร : ใช่ครับ เราก็จะไปท่องจำวันสำคัญนี้ เกิดอะไรขึ้น มันก็จะมีสอนพวกแก่นธรรม
อะไรบ้าง แต่ก็เป็นอะไรที่ไม่เข้าใจ เพราะภาษาบาลีเป็นอะไรที่แบบ งงอะครับ ผม
คิดว่างานของท่านพุทธทาสเนี่ย ท่านแปลลงสารที่เข้าใจยากให้คนธรรมดาอ่านแล้ว
รู้เรื่อง ไม่จำเป็นจะต้องศึกษาธรรมะอะไรแบบขั้นสูง ถึงจะเข้าใจพระพุทธศาสนา
ซึ่งจริงๆ มันเป็นเรื่องปกติธรรมดาเลย ธรรมะอยู่รอบตัว จริงๆ มันก็คือ
ธรรมชาติมันแหละ

ผู้วิจัย : หนังสือที่ฟิโน้อ่านเรื่องของท่านพุทธทาส จำได้ไหมคะ ว่าเล่มไหนบ้าง หรือว่า
อ่านโดยทั่วๆ ไป

คุณกัณฑ์ปวิตร : ผมจำชื่อไม่ได้เป๊ะๆ นะครับ เป็นเรื่องแก่นพุทธศาสน์ แล้วก็จะมิกู่มือมนุษย์ อะไร
ประมาณนี้ครับ ตอนนั้นก็อ่านหลายเล่มอยู่ พยายามอ่านเยอะๆ แต่ที่เล่มหลักๆ ที่
พอจะจำได้ก็ 2 เล่มนี้

ภาพยนตร์ เรื่อง นมัสเต จ๊ะเอ๋ บ้ายบาย

ผู้กำกับ : สรวิศ วิงส์สมเพ็ชร

วันที่สัมภาษณ์ : 12 กุมภาพันธ์ 2561

ผู้วิจัย : วัตถุประสงค์ที่สร้างเรื่องนี้คืออะไรคะ

คุณสรวิศ : คือจริงๆ พี่ทำงานบุญให้กับเสถียรธรรมสถานมาหลายตัว แล้วก็ปรากฏว่าตัวนี้ก็
เกิดแนวความคิดกันว่า ถ้าเราจะทำงานอะไรสักอย่างเกี่ยวกับ 4 สังฆนียสถาน คือ
การเดินทาง เสถียรธรรมสถานเขาจะจัดเหมือนกับว่านำแม่ชีน้อย แม่ชีน้อยก็คือ
เด็กตัวเล็กๆ มาบวช แล้วไป 4 สังฆนียสถาน เขาเรียกว่าพุทธจาริก 4 แผ่นดินใน

การบวช พี่ก็เลยคุยกับผู้กำกับอีกคนหนึ่ง โปรดิิวเซอร์อีกคนหนึ่งที่ชื่อพี่โน้ตว่าเราทำงานกันยังไงดี จริงๆ นมัสเตฯ จะแยกเป็น 2 เรื่อง จะเป็น part ที่จะเป็นเรื่องของแม่ชีน้อยกับเรื่องของน้องอ้อมที่จะต้องเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ระหว่างผู้หญิงที่เหวี่ยงสุดขีดกับเด็กน้อยใสชื่อคนหนึ่ง เป็นเส้นเรื่องหนึ่ง แล้วก็เส้นเรื่องที่เป็เด็กวัยรุ่น เส้นเรื่องหนึ่ง จริงๆ เราแบ่งกันชัดเจนเลขคนละ 45 นาที แล้วเดี๋ยวเราจะเอามาฉายรวมกัน 1 เรื่องในการ on air ในการลงโรง แต่ปรากฏว่าพอหลังจากที่เราทำกันไปแล้ว ทำควบคู่กันไปแล้ว ปรากฏว่ามันกลายเป็นเส้นเรื่องเดียวกันหมดเลย เราก็เลยคุยกัน ณ ที่ 4 สังเวชนียสถาน ถ้าพี่จำไม่ผิดคือเราคุยกันที่สุดท้าย ที่มาตรัสรู้ ที่เกิดของพระองค์ท่าน ที่ประสูติว่าเรารวมกันเลขนะ เราก็เลยเอาเชื่อมกัน เป็นเรื่องเดียวกัน ซึ่งจริงๆ บทคนละอันเลย จริงๆ บทจะถูกแยกเส้นอย่างไม่เดินด้วยกันเท่าไหร่นัก แต่ว่าไปรวมในขบวนเดียวกัน

- ผู้วิจัย : ที่เป็นกลุ่มวัยรุ่นประมาณผู้ชาย ผู้หญิง 3-4 คน ที่เหมือนไปถ่ายหนัง
- คุณสร้อย : ใช่ จริงๆ คือคนละเส้นเรื่องเลย ของพี่จะเป็นเรื่องของผู้หญิงวินเหวี่ยงคนหนึ่งที่ไม่ประสบความสำเร็จเรื่องของความรัก แล้วก็แย่งเรื่องของงาน เหมือนเป็น down ลงทุกอย่าง แล้วก็ไปเจอกับเด็กโสภิริสุทธิ์คนหนึ่งซึ่งได้รับการบวช เรื่องง่ายๆ เลยก็คือพี่ต้องการให้เด็กสอนผู้ใหญ่ ให้รู้สึกว่าเด็กที่เขาไปบวช เด็กที่เขาไปเป็นแม่ชีน้อย เขามีความบริสุทธิ์ เขามีความบริสุทธิ์มาก จริงๆ มันมีไอดีเดียวจากการที่พี่ได้นั่งคุยกับแม่ชีน้อยก่อนเริ่มโปรเจกต์นี้ นั่งคุยกันว่าถ้าเกิดเราไปอินเดียกัน ตอนแรกพี่กะว่าจะไปเที่ยวเฉยๆ จะไปไหว้ 4 สังเวชนียสถาน คือถ้าเกิดเราไป เราจะทำยังไงดี เราจะต้องอุจจาระข้างทาง เราก็คุยกันเป็นเรื่องใหญ่เรื่องโตมาก มันจะยังไง ปรากฏว่าเด็กที่เป็นแม่ชีน้อยท่านก็พูดขึ้นมาว่า ผู้ใหญ่นี้ก็แปลกเนอะ เรื่องซี้ๆ เรื่องเล็กๆ เนี่ยทำให้เป็นเรื่องใหญ่ ตอนนั้นทุกคนอึ้ง แต่ท่านพูดในความเป็นเด็ก ด้วยความใส แต่มันก็จริงคือท่านพูดมาว่าหนูเป็นเด็ก ไม่เห็นเป็นไรเลย ก็เดินไปลิเอาผ้าถุงลงก็จบแล้วไหม ไม่เห็นต้องเป็นเรื่องใหญ่เลย คือจริงๆ บทหนึ่งหลายค่านอกจากมาจากคุณยายจ๋าแล้ว คุณยายจ๋าชื่อแม่ชีคันสนีย์ ก็จะเรียกตามเด็กๆ นะว่า คุณยายจ๋า นอกจากคำคมหลายคำที่มาจากคุณยายจ๋าแล้ว คำคมมาจากเด็กจริงๆ มาจากแม่ชีน้อยจริงๆ แล้วก็เนื่องจากที่พี่ได้ร่วมงานครั้งนี้ก็คือแม่ชีน้อยท่านบวชจริงๆ ไม่ใช่นักแสดงอาชีพ คือเราเอนักบวชจริงๆ มาเล่น ซึ่งเราก็ต้องทำตามศีลธรรมทุกอย่าง มันเหมือนเป็นการทำงานครั้งแรก พี่กับน้องอ้อมยังพูดกันว่านี่

เป็นการทำงานครั้งแรกที่ทำงานอยู่ในศีลธรรมหมด เนื่องจากว่าเราเอาแม่ชีจริงๆ มาเล่น คือท่านบวชจริง คือตอนแรกเราจะว่าถึงท่านไม่บวช ท่านก็จะให้อยู่กับเรา ไปเลย แต่ท่าน โทนหัวปกติ ปรากฏว่าท่านบอกว่า อ้าว... งั้นพี่ก็หลอกดวง ประชาชนสิ ก็เลยเอ้า งั้นก็บวชเลย ท่านในความหมายพี่ก็คือแม่ชีน้อยนั่นแหละ แต่ พี่จะเรียกว่าท่าน เพราะว่าท่านถือศีล 10 ท่านศีลเยอะกว่าเรา

ผู้วิจัย : ก็คือแม่ชีน้อยในเรื่องคือบวชจริง ที่เห็นนำหน้าโดยแม่ชีคันสนีย์ ที่เดินรอบตรงนั้น เรื่องนี้คือทำเพื่อผู้ชมกลุ่มผู้ใหญ่ใช่ไหมคะ กลุ่มผู้ชมเป้าหมาย

คุณสร้อยดี : เป้าหมายพี่เป็นวัยรุ่นและผู้ใหญ่ เด็กเนี่ยพี่ถือว่าเป็นผลพลอยได้ คือถ้าเด็กดูแล้ว รู้สึกว่าสนุกกับการไปบวช หรือเดินเข้ามาอยู่ในสายธรรมะ อันนั้นก็เป็นโชคดียของ พี่จริงๆ อันนี้ไม่ได้ทำเป็นหนังเด็ก ทำให้ผู้ใหญ่ดูโดยเฉพาะ

ผู้วิจัย : ที่เมื่อกี้นี้พี่บอกว่าต้องการสื่อสารคือให้เด็กสอนผู้ใหญ่แล้วตัวการสื่อสารหลักๆ ประมาณยังไงคะ อยากให้เข้าใจความทุกข์และชีวิตมากขึ้นหรือคะ

คุณสร้อยดี : ใช่ คือพี่ก็รู้สึกแล้วว่า เนื่องจากว่าพี่แรก พี่ทำตัวแรกไปก่อนทีนึง คือเป็นเรื่องจริง ของคนที่ถูกทารุณกรรมทางสังคมที่รุนแรงมาก แล้ววันหนึ่งก็ได้เข้ามารับการ เยียวยาในเสถียรธรรมสถาน เรื่องนั้นจะเป็นความรัก ศรัทธา ปาฏิหาริย์ เป็นเรื่อง จริง ของคนจริงๆ ที่เกิดขึ้นที่เสถียรธรรมสถาน พี่มีความรู้สึกว่าการนั้นผลตอบ รับในเชิงบวกถือว่าดี ในความหมายคือไม่ได้ดังถึงขนาดมีคนพูดถึง แต่มันคันมี คนพูดถึงในลักษณะที่เขาไม่รู้ว่าพี่เป็นผู้กำกับ อาทิเช่น เออ... ได้ดูเรื่องนี้ป่าวแก วันนั้นฉันแะวะ ฉันได้ดูเรื่องนี้ แล้วประโยคนี้เข้ามา ฉันอินวะ แล้วฉันรู้สึกว่าฉันดี ขึ้นมากเลย ซึ่งมันเป็นเรื่องปาฏิหาริย์ของพี่ด้วยนะ เพราะพี่ได้ยินประโยคนี้ เพราะ เขาไม่รู้ว่าพี่เป็นผู้กำกับ พี่เลยรู้สึกว่าการทำงาน 1 เรื่อง แล้วมันได้ช่วยคนเพียงแค่นั้น เดียว นี่คือจุดประสงค์พี่แล้ว มันก็เลยทำให้เกิดขึ้นเป็นโปรเจกต์นี้ต่อ

ผู้วิจัย : เลือกใช้รูปแบบของตัวภาพยนตร์กึ่งสารคดีใช่ไหมคะ

คุณสร้อยดี : ต้องบอกก่อนว่าตัวพี่เองเรื่องพี่ภาพยนตร์เลย พี่ทำเป็นเรื่องภาพยนตร์เลย แต่พี่ ของพี่โน้ตเป็นกึ่งสารคดี เป็นลักษณะของการที่เอาเด็กไปเดินทางแล้วเล่าเรื่อง แต่ จริงๆ ถามว่าสารคดีจำไหม ก็ไม่ เพราะว่าเราสมมติเรื่อง พี่ก็สมมติเรื่องในสิ่งที่ พี่เพียงแต่ว่าพี่ต้องคล้อยตามกันหมดด้วยนั่นเอง ก็คือกับท่านแม่ชีจริง ท่านก็ไม่ได้ จะมาเล่นจะแสดงอะไรเยอะ แต่ถ้าถามว่าสารคดีไหมก็คงไม่ เพราะว่าพี่ไม่ได้ ติดตามชีวิตแม่ชีขนาดนั้น

ผู้วิจัย : ที่เลือกใช้โทนบรรยากาศในการเล่าเรื่องเป็นเน้นเหมือนภาพสวดยเหมือนกันนะคะ คือเหมือนดูแล้วสบายใจ

คุณสร้อย : พี่พูดถึงลักษณะงานพี่ก่อน งานพี่จริงๆ พี่ไม่ชอบอะไรที่มันรันทด พี่ไม่ชอบทำอะไรที่มัน dark และแรง คือพี่ไม่สายหนังรางวัล คือพี่จะเป็นสายหนังที่เราทุกคนดูแล้วมันสบาย สะอาด สุดท้ายแล้วมันคือการคลีน ต่อให้ช่วง dark ของมัน ช่วงแยะของมัน พี่ก็จะใส่ในส่วนที่น้อย แต่สุดท้ายพอเข้าสู่ part เด็ก จริงๆ เรื่องนี้พี่แบ่งเป็น 3 part part แรกเลยคือช่วงหม่นของน้อง หม่นหมองมาก เป็นสีดำเลย ถ้าพี่ให้พี่จะเป็นสีดำเลย จะมีบุหรื มีอะไรด้วยซ้ำ เป็นช่วงดำเลย พอไปอยู่ในช่วง 4 สังเวชนียสถาน แรกๆ ช่วงที่เดินทางไปกับแม่จีน้อยแรกๆ พี่จะเป็นสีเทา แล้วพอสุดท้ายพี่จบด้วยสีขาว ต่อให้มันเป็นการตายหรือการจาก เหมือนพระพุทธเจ้าท่านก็ได้บอกแล้วว่า สุดท้ายมนุษย์เราทุกคนก็ต้องจาก เพราะฉะนั้นต่อให้เป็นการจาก ก็จะเป็นจากที่ต่อให้เป็นการร้องไห้ มันเป็นเรื่องของมนุษย์ปุถุชนคนหนึ่งที่ต้องร้องไห้ได้ในเมื่อเราจากสิ่งที่เรารัก แต่น้ำตามันคือน้ำตาแห่งความปิติ ถ้าสังเกตให้ดีตัวละครที่ตายหนึ่งตัวพี่ถือว่าเกิดนะ แม่จีน้อยตายเพราะว่าแม่จีน้อยเป็นโรคที่รักษาไม่ได้อยู่แล้ว แต่น้องออมได้เกิดในชีวิตใหม่ เกิดในทางพระพุทธศาสนา เกิดในความหมายพี่คือการเกิดเรื่องภูมิปัญญาทางธรรมะ

ผู้วิจัย : ใช้เรื่องของโทนสี แล้วก็พฤติกรรมและการกระทำของตัวละครในการเล่า เหมือนจิตใจที่พัฒนาขึ้นของตัวละคร

คุณสร้อย : ใช่ ก่อนข้างชัดเจน เรื่องของพี่เนอะก่อนข้างชัดเจน

ผู้วิจัย : ก่อนทำกับหลังทำ ได้ตามที่ใจต้องการไหมคะ ถ้าทำไหม่อยากปรับอะไรไหมคะ

คุณสร้อย : ไม่ เหตุผลที่ไม่เพราะว่า เนื่องจากตอนเราไปทำเราเตรียมใจไว้อยู่แล้วว่า เราคงจะไม่ได้ทำในสิ่งที่เราตั้งใจและหวังมาก เพราะว่าเหตุผลคือเราตามคณะจริงๆ คือเราเรียลไทม์ทุกอย่างเราคือ 15 วันในการตาม ซึ่งมันไม่มีอะไรได้ตั้งใจแน่ๆ มันไม่อะไรตามที่เราค้นแน่ๆ เพราะว่าอาจจะอยู่ที่นี้ชั่วโมงนี้คุณต้องเก็บซีนนี้ภายในชั่วโมงนี้ แล้วต้องทำงานกับเด็กที่เป็นแม่จริง ซึ่งท่านถือศีล 10 ถึงตอนนี้ท่านต้องฉันทข้าว ตอนนี้ท่านต้องพัก ตอนนี้ท่านต้องฉันทน้ำปานะ คือเราทำงานกับเด็กเราต้องนั่งอยู่แล้ว พี่ก็ค่อนข้างคุยกับน้องออมไปก่อนอยู่แล้วว่า น้องออมปรับตามสถานการณ์เนาะ เพราะที่พี่จะไป พี่ไม่มีเสื้อผ้าหน้าผม แล่นั่นเอง น้องออมจะแต่งหน้าทำผมเอง ดินดี 4 เพื่อทำวัตรเช้าและต้องทำผมเพื่อเข้าฉากเอง มันเลย

กลายเป็นทำทางด้านธรรมะเสียมาก เมื่อเราทำด้านธรรมะ แน่ใจที่เราจะ
ความหวัดเหวี่ยง มันมิได้ มันโกรธได้ มันไม่พอใจได้ แต่มันต้องดับลง เพราะว่า
เราไปทำงานให้ธรรมะแล้วที่สำคัญเราอยู่ในที่ที่ศักดิ์สิทธิ์จริงๆ ที่ที่เป็น
ประวัติศาสตร์ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เลยทำให้พี่รู้สึกว่าการทำตัวนี้ พี่ทำ
สุดตัวแล้ว พี่ภูมิใจ และพอใจกับผลงานที่ออกมา แล้วพี่ก็เชื่อว่าให้พี่ทำอีกทำได้
ดีกว่าไหม ไม่น่าจะได้ดีกว่านี้ เพราะมีหลายอย่างหลายอัน เป็นสิ่งที่พี่ใช้คำว่า
ธรรมชาติจัดสรรดีกว่า ในสคริปต์ไม่มี ไม่ได้มีสคริปต์ที่เป็นแบบนี้ แต่พอเราไป
ในสถานที่จริง เราเจอเหตุการณ์นี้จริง เจอแม่จีน้อยท่านเป็นอย่างนั้นจริงๆ เราก็ก
เขียนบทกันตรงนั้น แล้วก็ใส่กันตรงนั้นเลย น้องอ้อมก็เล่นตรงนั้นเลย เดินตาม
ขบวนเลย ทำอย่างนี้เลย คือมีหลายอย่างที่มีมันเป็นอย่างนั้น

เราเลยใช้คำว่าธรรมะจัดสรร เพราะฉะนั้นถามพี่ ถ้าให้พี่ไปทำอีก พี่คงเปลี่ยนเรื่อง
ทำเรื่องใหม่ๆ คิดเรื่องใหม่ๆ แต่ถามว่าเรื่องนี้พี่พอใจไหม พี่พอใจค่ะ

ผู้วิจัย : ผลตอบรับคือเราไม่ได้มุ่งเชิงรายได้อยู่แล้วใช่ไหมคะ แล้วเชิงการรับรู้ของผู้ชม
เราฉายที่ไหนบ้างคะ

คุณสร้อย : จริงๆ เราฉายทางโรงภาพยนตร์จริงๆ พี่ไม่แน่ใจว่ากี่วัน เพราะมันนานแล้ว อาจจะ
เป็น 3 วัน 5 วัน 7 วัน อะไรประมาณนี้ ฉายเฉพาะโรงเฉพาะ ถ้าพูดถึงเรื่องรายได้
เราวัดไม่ได้ เพราะเราไม่ได้เก็บจริงๆ คือเราจะมีกล่องตั้งอยู่ข้างหน้า ใครอยากจะ
หยอดเท่าไร ทำบุญเท่าไรก็บริจาคตามศรัทธา เนื่องจากงานตรงนี้พี่ต้องบอก
ก่อนว่า ทีมงานทุกคนและนักแสดงทุกคนไม่มีค่าตัว เป็นการทำเรื่องนี้ด้วยจิต
อาสาจริงๆ ไม่มีค่าตัว เพราะฉะนั้นเมื่อเราไม่มีค่าตัว คือเราไม่มีค่าผลิต ฉะนั้นค่า
ผลิตของเราจะเป็นที่ไหนก็เป็นค่าอุปกรณ์กล้อง ค่ากิน ค่าใช้ ค่าจ่าย ซึ่งเราก็กไปกับ
ขบวนธรรมะอยู่แล้ว ก็ไปกินตามอาหารของท่าน ซึ่งมันก็ไม่ได้มีค่าใช้จ่ายอะไร
นอกจากจะเรื่องของค่าตัดต่อ เรื่องของฟิล์ม เรื่องของอะไร มันก็จะเป็นราคา
ช่วยกันจนหมด จนทำให้ต้นทุนมันต่ำมาก คุณไม่มีทางผลิตหนังได้แบบนี้ใน
ต้นทุนเท่านั้นแน่ๆ ส่วนรายรับ อย่างที่พี่บอกมันก็มีคนทำบุญตั้งแต่ 20 บาท 100
1,000 2,000 รวมถึงเป็นแสน พี่ถึงบอกว่าวัดไม่ได้จริงๆ แล้วก็ช่องทางการฉายก็
จะมีทั้งโรงภาพยนตร์ แล้วจากนั้นเสถียรธรรมสถานก็จะมีพวกโรคหัวใจไปตาม
โรงเรียน เขาก็จะเอาพวกภาพยนตร์พวกนี้ไปฉายให้ประชาชนดู ให้เด็กใน
โรงเรียนดู

.....

ภาพยนตร์ เรื่อง เอวังฯ

ผู้กำกับ : คงเดช จาตุรันต์รัศมี

วันที่สัมภาษณ์ : 20 กุมภาพันธ์ 2561

- ผู้วิจัย : แนวคิดหรือวัตถุประสงค์ตั้งต้นที่สร้างภาพยนตร์เรื่อง “เอวังฯ” คืออะไร
- คุณคงเดช : เงินครับ ทางทรมีไอเดียเกี่ยวกับน้องวิลเลียม ซึ่งเป็นเด็กในโครงการสามเณรปลูกปัญญาของทางช่องทรู เสนอมาพร้อมงบประมาณก้อนหนึ่ง พอมานั่งดูแล้วพบว่า น่าสนใจ มีไอเดียบางอย่างเกี่ยวกับมัน เลยตกลงรับปากทำ
- ผู้วิจัย : ทำเพื่อผู้ชมกลุ่มใด
- คุณคงเดช : คนทั่วไป แต่ตอนที่มันเข้าฉายประกวดที่เทศกาลเบอร์ลิน ได้เข้าประกวดในสายหนังเด็กและวัยรุ่น อาจเป็นเพราะฝรั่งเห็นว่ามันเป็นเรื่องของเด็ก แต่จริงๆ เราไม่คิดว่ามันเป็นแค่เรื่องของเด็ก
- ผู้วิจัย : ต้องการสื่อสารอะไรเป็นหลัก
- คุณคงเดช : ทุกคนมีทางเดินชีวิตของตัวเอง ศาสนาที่แม้ว่าเหมือนน่าจะเป็นจุดร่วมที่ทุกคนยอมรับกัน ก็ไม่ได้หมายความว่าเหมาะสมสำหรับทุกคน รวมถึงคำถามที่ว่า เราทุกคนจำเป็นต้องมีศาสนาหรือเปล่า? เรามีศาสนาไปเพื่ออะไร? หรือแม้แต่การ define คำว่าศาสนาในโลกยุคปัจจุบัน
- ผู้วิจัย : ทำไมจึงเลือกใช้รูปแบบภาพยนตร์แบบนี้ในการสื่อสาร
- คุณคงเดช : มันเป็นโจทย์ครับ วิลเลียมมาจากช่องทรู แต่เราเลยมองหาซบเจ็คต์เพิ่ม มาเป็นตัวละครที่จะใช้เปรียบเทียบ พอมันมาทรงนี้แล้ว มันก็ควรจะเป็นสารคดีอยู่แล้ว แต่มันก็ไม่เชิงอยู่ในฟอร์มของสารคดีที่อื่นๆ เท่านั้น
- ผู้วิจัย : เป็นสารคดีใช่ไหมคะ
- คุณคงเดช : ใช่ครับ แต่ตอนที่หนังได้ทุนจากเทศกาลหนังปูซาน เขาจัด category หนังเรื่องนี้ เป็นฟิคชั่น เพราะมันมีส่วนของเรื่องแต่งซึ่งเป็นนิทาน ถ้าควบคุมไปด้วย เอาเข้าจริงเราไม่รู้หรอกครับว่าจะเรียกมันว่าอะไร ไม่สนใจด้วยครับ คนทำหนังเวลาทำหนังก็แค่ทำในแบบที่ตัวเองคิดว่าเหมาะกับเนื้อหาที่จะเล่า
- ผู้วิจัย : ทำไมจึงเลือกนิทานเรื่องสั๊กกะและประมาเปรียบเทียบกับชีวิตของเด็กชายวิลเลียมและเด็กชายบัณฑิต

- คุณคงเดช : นิทานเรื่องนี้ไม่ได้มีอยู่จริง แต่อ้างอิงและได้แรงบันดาลใจมาจากวรรณกรรม
เยอรมันของ เซอร์มานน์ เฮสเส เรื่องนาร์ซิสซัสกับโกลด์มุนด์ เนื้อหาในหนังสือ
เล่มนั้นพูดถึงทางเลือกในการใช้ชีวิต และแนบอิงกับความเป็นศาสนายู่งสูง และ
คิดว่ามันเป็นภาพเปรียบเทียบกับวิลเลียมและบัณฑิตได้เป็นอย่างดี
- ผู้วิจัย : คิดว่าท่านทำได้ดังที่ต้องการหรือไม่ อย่างไร เพราะเหตุใด
- คุณคงเดช : สารคดีไม่มีคำว่าทำได้ดังต้องการครับ รูปแบบการถ่ายทำค่อนข้างแตกต่างจาก
หนัง feature film เรากำหนดอะไรไม่ค่อยได้ เราต้องปล่อยให้ซับเจกต์ในหนังพา
เราไป แล้วรวบรวมเอาสิ่งที่เราเก็บมาได้ มาขึ้นเป็นโครงสร้างในการเล่าเรื่อง
เรียกว่าเขียนบทไปเรื่อยๆ ระหว่างและหลังถ่ายทำ ข้อดีคือสิ่งที่เกิดขึ้นจึงเป็น
ความจริง และความจริงมันก็สอนอะไรเราหลายๆ อย่างด้วยตัวมันเอง
- ผู้วิจัย : ผลตอบรับเป็นอย่างไร พอใจหรือไม่ ผลตอบรับทั้งเชิงรายได้และเชิงการรับรู้ของ
ผู้ชม
- คุณคงเดช : ได้ค่าจ้างในการทำก็ถือว่าต้องพอใจแล้วครับ ระหว่างทำเราได้เรียนรู้อะไรจาก
ชีวิตของน้องๆ ก็น่าพอใจเช่นกัน การนำออกฉายในวงแคบมากๆ คือที่เฮาส์
โรงเดียว และแทบจะไม่ได้โปรโมทอะไรเลย จึงไม่น่าจะเอามาวัดเป็นผลตอบรับ
อะไรอย่างเป็นทางการครับ หมายความว่าไม่ได้คิดในแง่ธุรกิจเลยครับ เพราะ
จริงๆ ทางทรูต้องการนำไปฉายที่ช่องของเขา ซึ่งทุกวันนี้ก็ยังวนมาฉายอยู่เรื่อยๆ
ส่วนเรื่องอื่นๆ ต้องถามคนที่ได้ดูครับ
- ผู้วิจัย : รบกวนลอง comment งานของท่านเอง ในมุมมองของท่าน
- คุณคงเดช : เป็นคำถามที่ค่อนข้างแปลกและตอบได้จริงยากครับ เราไม่สามารถคอมเมนต์มัน
ในฐานะคนดู เพราะเราเป็นคนทำ เราทำกับมัน เห็นรอยแผล เห็นขีดจำกัด แสบปี่
กับผลลัพธ์บางอย่าง และได้บทเรียนระหว่างทาง อย่างนี้เป็นคำตอบที่ใช้ได้มัย
ครับ

.....

ภาพยนตร์ เรื่อง นะโม OK

ผู้เขียนบทและผู้กำกับ : จูติพงศ์ ใจสติ

วันที่สัมภาษณ์ : 27 กุมภาพันธ์ 2561

- ผู้วิจัย : วัตถุประสงค์ที่ทำเรื่องนี้คืออะไรคะ
- คุณจูติพงศ์ : เบื้องต้นเลยก็คือมันเป็นโจทย์ของบริษัทพระนครครับ เพราะว่าเขาเคยทำหนังหลวงพี่เท่งมา ก็เลยอยากจะเปิดหนังพระเรื่องใหม่ๆ ขึ้นมาบ้าง ก็เลยให้ไปคิดมา ดู เราก็เลยคิดว่าอยากจะทำหนังพระที่แบบว่า ไม่อยากทำเหมือนหลวงพี่เท่งเหมือนหนังตกทั่วไป เราอยากจะให้มันมีสาระที่แทรกอยู่ในความตลก โดยที่ไม่ให้รู้สึกว่ามันหนักไปทางสาระมากเกินไป อยากให้กลมกลืนเป็นเนื้อเดียวกันที่คนดู ดูแล้วจะแยกไม่ออกว่ามันคือตลกหรือว่าสาระกันแน่ แต่ว่ากลับไปจากโรงแล้วเขาอาจจะนึกได้เวลาถึงบ้านว่าสิ่งที่ดูไปมันมีอะไรบางอย่างซ่อนอยู่ในหนัง
- ผู้วิจัย : มีพระเป็นที่ปรึกษาเขียนบทไหมคะ
- คุณจูติพงศ์ : ก็มีครับ ตอนนั้นเป็นพระมหาสมปอง แล้วก็ผมศึกษาพวกของหลวงพี่ชาที่แกมีเขียนเล่าไว้เวลาสอนพระฝรั่ง
- ผู้วิจัย : พี่เอิร์นอยู่ในตำแหน่งเขียนบทและกำกับด้วยใช่ไหมคะ
- คุณจูติพงศ์ : ใช่ครับ
- ผู้วิจัย : พี่สนใจเรื่องธรรมะมาก่อนหน้านี้ด้วยไหมคะ
- คุณจูติพงศ์ : ไม่ได้สนใจธรรมะมาก่อนเลยครับ แต่ก็มาศึกษาจริงจังก็ตอนเขียนเรื่องนี้ครับ
- ผู้วิจัย : เรื่องนี้ผู้ชมกลุ่มหลักๆ เป้าหมายก็คือวัยรุ่นถึงผู้ใหญ่ใช่ไหมคะ
- คุณจูติพงศ์ : น่าจะเป็นทุกเพศทุกวัยครับ เพราะว่าเป็นเหมือนหนังครอบครัว
- ผู้วิจัย : สารหลักต้องการสื่อสารอะไรถึงคนดูคะ
- คุณจูติพงศ์ : หลักๆ ก็คืออยากจะสื่อจริงๆ แล้วคำสอนของศาสนามันไม่ได้อยู่ที่วัตถุหรือที่อะไร แก่นแท้มันอยู่ที่คำสอนของพุทธศาสนามากกว่า เวลาเราเข้าวัดเราชอบไปยึดติดกับพระหรืออะไรจริงๆ แล้วสิ่งที่เราควรจะให้ความสำคัญก็คือคำสอน แล้วก็กลับมาคิด มาเก็บไว้ เตือนใจเราทุกครั้งที่เราเผชิญ หลวงพ่อจะชอบพูดว่าไม่ว่าทุกข์หรือสุขก็อยากให้นึกถึงคำสอนของศาสนา ถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าเสมอ มันจะอยู่กับเราได้ทุกโอกาส

ผู้วิจัย : อ้อ... มิน่าจะมีฉากหนึ่งที่เหมือนจะเป็นพระลูกวัดที่รุ่นใหญ่หน่อย ที่เหมือนกับ
ทำวัดถุ่มงกล ดึงญาติโยมเข้าวัดเยอะๆ เจ้าอาวาสก็จะบอกว่าไม่จำเป็นใช่ไหมหะ

คุณจิตติพงศ์ : ครับๆ จริงๆ แล้ว แก่นแท้จริงๆ มันอยู่ที่คำสอนครับ ที่หนังพยายามจะพูด
เพราะว่าปัจจุบันหลายๆ คนหลงทางกับเรื่องนี้ หลงไปกับสิ่งที่เขาสร้างมาเพื่อ
ปรุงแต่งให้มันคลาดเคลื่อนไป

ผู้วิจัย : คือบางครั้งเราอาจจะไปยึดติดกับวัดทุกอย่างเช่น โบสถ์ต้องใหญ่ หรือว่าพระเครื่อง
อะไรอย่างนี้มากเกินไป

คุณจิตติพงศ์ : คือจริงแล้วเราไปให้ความสำคัญมันมากกว่า คำสอนของพระพุทธเจ้าจะมารักษา
จิตใจ เคยคุยกับพระมหาสมปอง ท่านบอกว่า ยาแก้ไอ ถ้าเอาแต่อ่านฉลากยาข้าง
ขวด มันก็รักษาอาการไอไม่ได้หรอก มันเหมือนกับว่าคุณถือยาแก้ไอไว้ตลอด
ชีวิตคุณก็ไม่หายไอ ถ้าคุณไม่เปิดแล้วก็ตามมัน

ผู้วิจัย : ก็คือเหมือนว่า คำสอนของพระพุทธศาสนา คืออ่านอย่างเดียวไม่ได้ ต้องลงมือทำ

คุณจิตติพงศ์ : ใช่ครับ ต้องปฏิบัติ แล้วก็ไม่ได้ยึดติดกับว่า บางทีถือขวดยาแก้ไอ แต่สรรพคุณมัน
อยู่ข้างในมากกว่า

ผู้วิจัย : ที่เราเลือกใช้รูปแบบตลก ก็เหมือนพูดไปข้างแล้วว่า เหมือนเป็นโจทย์ว่าจะทำ
หนังตลกอีกแบบหนึ่ง แล้วที่คิดว่ารูปแบบตลกนี้มันใช้ประโยชน์หรือมีบทบาท
อย่างไรในการสื่อสารเรื่องพระพุทธศาสนาละ

คุณจิตติพงศ์ : จริงแล้วคนอาจจะมองพุทธศาสนาว่าเป็นเรื่องเข้าถึงยาก น่าเบื่อ แต่การที่เป็น
หนังตลก comedy เราว่ามันเปิดใจเขาโดยที่เขาไม่รู้ตัว เขาดูเขารู้สึกสนุก แต่ว่าพอ
เขากลับไปได้บางอย่างที่มันสอดแทรก เหมือนอาหารที่แบบว่ามันอร่อย แต่ว่า
เราก็เติมผัก เติมอะไรที่แบบว่าเขาก็ทานไปได้พร้อมๆ กัน เขามารู้สึกที่อะ มันมี
ประโยชน์นี้หว่า ก็เลยคิดว่าเนี่ยประโยชน์ของหนัง comedy มันถูกโฉลกกับคน
ไทย คนไทยชอบความตลก ความเฮฮาอะไรอย่างนี้อยู่แล้ว

ผู้วิจัย : ความตลกรู้สึกจะเกิดจากความไม่รู้เรื่องของพระสตีฟที่เป็นฝรั่ง แรกๆ จะทำ
อะไรไม่ค่อยเป็น

คุณจิตติพงศ์ : ใช่ ที่เป็นพระฝรั่งก็เพราะว่า เขาเหมือนจะเป็นคนถาม เหมือนแทนคนดูได้
บางอย่างในส่วนที่ไม่เข้าใจ ช่างคิด ช่างถามอะไรอย่างนี้ มีความน่ารักของพระ
ฝรั่ง

ผู้วิจัย : ก็เหมือนแทนคำถามของคนดู บางทีเราก็ไม่เข้าใจเนอะว่าแบบหลักธรรมอะไร แต่พอพระสติฟเหมือนพูดแทนเรา แล้วก็ถามเจ้าอาวาสก็เหมือนกับตอบว่าอะไร ยังไง

คุณจิตติพงษ์ : แบบว่าปจฺฉา วิชฺชนาธรรมกัน

ผู้วิจัย : ก็เหมือนเน้นให้เข้าใจง่าย

คุณจิตติพงษ์ : ใช่ครับ

ผู้วิจัย : พี่คิดว่าทำได้เหมือนที่ต้องการหรือวาดภาพไว้ไหมคะ หรือทำไปแล้วเจออะไรบ้างที่รู้สึกยาก

คุณจิตติพงษ์ : ความจริงตั้งใจไว้เยอะกว่านี้นะ แต่มันเหมือนว่าเวลาที่มีจำกัดด้วยก็ต้องเร่งสรุป wording อะไรบางอย่าง บางอย่างที่เราจะใส่ลงไป ให้มันมีความแข็งแรงของเรื่อง มากกว่านี้มันก็อาจจะยังไม่ถึงที่ตั้งใจไว้ แต่โดยรวมก็คิดว่ามันโอเคครับ

ผู้วิจัย : ผลตอบรับในด้านความพึงพอใจ ด้านรายได้เป็นยังไงบ้างคะ

คุณจิตติพงษ์ : ตัวหนังที่ทางพระนครบอกมาก็ไม่ได้ขาดทุนนะครับ ก็ถือว่าตัวเลขก็ไม่ได้เหมือนหลวงพี่เท่ง ที่แบบว่า 100 ล้านนะ แต่ก็อยู่ในระดับที่บริษัทไม่ได้ขาดทุนครับ

ผู้วิจัย : พอทราบ feedback การรับรู้ของคนดูไหมคะว่าเขาดูแล้วเป็นยังไงบ้าง

คุณจิตติพงษ์ : พี่ก็ว่าพวก Pantip อะไรอย่างนี้ รู้สึกคนดูบางส่วนที่เขาอาจไม่ได้ดูเอาดลก 100% บางคนเขาหวังว่าจะเป็นเหมือนหลวงพี่เท่งที่แบบว่า... บางทีเป็นตลกที่แบบ... เป็นคาเฟ่ซะมากกว่า เขาก็อาจจะไม่ค่อยชอบ แต่คนที่เขาแบบว่าเขาดูหนัง แล้วเขาเสพหนังจริงๆ เขาก็จะเข้าใจว่ามันมีสาระ มันมีสิ่งที่ดีไปพร้อมๆ กับเรื่องตลก เขาก็จะชอบกันครับ

ผู้วิจัย : ก็จะมีหลากหลายตามความคาดหวังและประสบการณ์การดูหนังตลกที่ผ่านๆ มา พี่ว่ามันเกี่ยวไหม เหมือนกับก่อนหน้านี้อะโม OK ก่อนหน้านี้คือหนังพระจะเน้นตลกไปอย่างเดียวเลย

คุณจิตติพงษ์ : ใช่ครับ มันจะเป็นเรื่องมุขซะมากกว่า

ผู้วิจัย : คือของพี่ก็เหมือนเปิดศักราชชนิดนึง เป็นพระที่ตลก แต่ก็แบบมีสาระมากขึ้น

คุณจิตติพงษ์ : ใช่ครับ ไม่ได้เน้นไปทางคาเฟ่ 100% คือเหมือนในเรื่องจะไม่มีตลกคาเฟ่ หรือแทบจะไม่มีดาราเชิงแม่เหล็กอยู่ในเรื่อง

ผู้วิจัย : แต่ว่าพี่ผูกเรื่องเก่งมากเลย หลังๆ มีลึ้นด้วยว่าพระสติฟเป็นมือปืนมาก่อน

คุณจิตติพงศ์ : ก็พูดถึงแบบว่าคนเรานั้นจะ... หลวงพ่อบอกว่าชั่วดี มันไม่ได้อยู่ที่อะไรหรอก มันเหมือนที่ปัจจุบัน เราก็เหมือนพยายามที่จะมาตีเอาประเด็นนั้นมาใส่ในตัวละคร สร้างเป็นตัวละคร คนเราเมื่อก่อนอาจจะเลว เมื่อก่อนอาจจะดี เราไม่รู้หรอก ปัจจุบันเราเป็นยังไง แล้วเรารู้หรือเปล่าว่าสิ่งที่เราทำไปเมื่อก่อน มันเป็นสิ่งไม่ดี ถ้ารู้ว่าทำไปไม่ดีนั้นแหละ หัวใจเรานั้นมีความคืออยู่นะ

ผู้วิจัย : มันยากเหมือนกันนะในการตีความคำสอนทางพระพุทธศาสนา มันเป็นนามธรรมมากๆ ให้มาเป็นเรื่องและเป็นรูป

คุณจิตติพงศ์ : ย่อยมาให้มันเข้าใจง่าย

ผู้วิจัย : ก็จะผ่านตัวละคร background ของตัวละคร และเรื่องราวของตัวละคร

คุณจิตติพงศ์ : ใช่ครับ ในหนังมันก็จะมีความนุ่ม ในมุมฆราวาส เหมือนน้ำค่อม เขาก็จะตามหาความสุขเขาที่อยู่ติดจุดจริงๆ แล้วความสุขเขามันอยู่ที่ครอบครัว ความรัก ไม่ใช่เงินทอง แต่พอเขาไปหาเรื่องเงินทองเยอะๆ มันก็เหมือนไม่มีความสุข

ผู้วิจัย : น้ำค่อมที่เล่นเป็น “เสี้ยม” ที่ดูจะเวียนเวื้อทั้งเรื่อง แล้วสุดท้ายความสุขก็คือครอบครัว

คุณจิตติพงศ์ : เขาก็แบบมีอิทธิพลแต่เขาก็แลกมาด้วยความหวาดระแวง แต่จริงๆ แล้วถ้าถามว่าความสุขของเสี้ยม มันก็ดูเรียบง่ายมาก เขาก็แค่อยากให้มีลูกมีความสุข เขาคิดว่าเงินมันจะทำให้ 2 คนนี้มีความสุข แต่จริงๆ ลูกกับเมียไม่ได้มีความสุข เพราะเงินหรอก

ผู้วิจัย : เหมือนจะเป็นโครงเรื่องย่อย

คุณจิตติพงศ์ : ใช่ครับ ผ่านทางฆราวาส เพราะบางทีทางพระ ก็อาจจะเล่นได้ไม่เยอะ เราก็ต้องแยกออกไปทางด้านนอกบ้าง

ผู้วิจัย : สมมติถ้าเป็นเรื่องราวของพระที่ทำไม่ดี ละเมิด แล้วสุดท้ายพระรูปนั้นได้รับการลงโทษ แบบว่าเหมือนถูกจับสึก หรือว่าเป็นบ้า เป็นอะไรไป คือมีอันเป็นไปอะคะ ในมุมมองที่ พี่ว่ารับได้ไหมคะ

คุณจิตติพงศ์ : ก็รับได้นะ มันเป็นเรื่องความจริงอะ เราพูดในแง่มุมที่มันเป็นจริง

ผู้วิจัย : สมมติว่าผู้กำกับหนังแนวพุทธเป็นผู้หญิง พี่มีความเห็นว่ายัง ینگบ้างคะ

คุณจิตติพงศ์ : ก็ไม่รู้สึกว่าผิดปกติอะ เพราะว่าคนพุทธก็มีทั้งชายหญิง แล้วทุกคนก็มีสิทธิ์ตีความ มีสิทธิ์พูดถึงในสิ่งที่ตัวเองคิดได้ พี่ว่าไม่ผิดปกติหรอก

.....

ภาพยนตร์ เรื่อง อาบัติ

ผู้เขียนบทและผู้กำกับ : ขนิษฐา ขวัญอยู่

วันที่สัมภาษณ์ : 23 กุมภาพันธ์ 2561

ผู้วิจัย : พี่เขียนบทเองใช่ไหมคะ

คุณขนิษฐา : เขียนเองค่ะ

ผู้วิจัย : ที่มาหรือแรงบันดาลใจมาจากจุดไหนบ้างคะ

คุณขนิษฐา : จริงๆ แล้วตอนนั้นมีโจทย์ว่าจะต้องทำหนังผี เราก็นึกไอเดียหลายไอเดียเหมือนกัน แล้วพอคิดก็หาไอเดียจนมารู้จักกับน้องคนหนึ่ง ซึ่งน้องคนนี้นับบ้านเขาอยู่อุดร เป็นคนอุดรแล้วเขาชอบฟังเรื่องผี ก็เลยคุยกันเหมือนหาไอเดีย แล้วน้องก็เลยเล่าสั้นๆ มาว่าสมัยที่น้องเขาบวชเป็นสามเณรอยู่ที่นั่น เขาบอกว่าเณรชอบเจอผีกัน แล้วก็จะมีการหนึ่งที่ในช่วงกลางวัน เณรจะหนี ปีนรั้ว ปีนวัดออกไป แล้วก็ไปเล่นกันที่นาตามประสาเด็กๆ ที่นั่นเณรก็ออกไปกับเพื่อนเณรคนหนึ่ง วิ่งกันไปสองคนหรือว่าสามคนจำไม่ได้ ก็วิ่งไปปูป แล้วพอจังหวะที่ใกล้ๆ ค่ำ เย็นๆ ก็วิ่งกลับมา จังหวะที่วิ่งกลับมาก็มีต้นไม้ใหญ่อยู่กลางทุ่งนา ที่นั่นสามเณรทั้งหมดเขาก็คือเห็นว่ามีผู้หญิงนั่งอยู่บนต้นไม้ใหญ่ ไม่มีหัวแล้วก็เปลือยกายหมดเลย แต่ไม่มีหัว นั่งอยู่บนนั้นสามเณรก็กลัว กลัวแล้วเขาก็เลยวิ่งกลับมา รีบวิ่งเข้าวัด เพราะทุกคนก็เห็นเหมือนกันหมด แล้วพอวิ่งเข้าวัดก็เลยมาถามบ้านยายแก่คนหนึ่ง มาถามผู้เฒ่าผู้แก่แถวนั้นว่ามันคืออะไร เขาก็บอกว่าที่เห็นก็น่าจะเป็นผีเพศ เป็นพวกผู้หญิงที่ตอนยังไม่ตาย ต้องทำผิดไว้แรง หรือไม่ก็ไปมีอะไรกับพระ ตามประสาคนบ้านๆ เขาก็พูดประมาณนี้ พอได้ฟังเรื่องนี้เราก็ตัดใจว่าเป็นหนังไอเดีย พอเอาไอเดีย 4-5 ไอเดีย ก็จะมีไอเดียนี้อยู่ด้วย Producer ชอบไอเดียนี้อีกก็ให้พัฒนาต่อ เราก็ตัดใจเริ่มหาข้อมูลว่าผีเพศคืออะไร สุดท้ายผีเพศก็คือผีเปรต ภาษาอังกฤษเรียกเพศ เขาก็เลยค่อยๆ พัฒนาไปเรื่อยๆ ใช้เวลาอยู่ 2-3 ปี โดยประมาณ

ผู้วิจัย : ทำเพื่อผู้ชมกลุ่มผู้ใหญ่ใช่ไหมคะ เป็นเรต 18+ เนอะ หรือว่าตอนแรกมันเป็นยังไง

คุณขนิษฐา : เรตที่ได้ 18 ค่ะ แต่ว่าจริงๆ แล้วเรตก็คือวัยรุ่นไปจนถึงผู้ใหญ่ค่ะ

ผู้วิจัย : คือตอนแรกตั้งใจไว้ว่าจะดูได้ทั้งเด็ก วัยรุ่น รวมถึงผู้ใหญ่ด้วย

คุณขนิษฐา : ค่ะ วัยรุ่นขึ้นไป

ผู้วิจัย : หลักๆ ต้องการสื่อสารอะไรคะ

คุณนิษฐา : สารหลักที่ต้องการจะเสนอจริงๆ คือเรื่องของบาปบุญ เรื่องของคำสอนของพระพุทธศาสนาว่า คือปัจจุบันนี้เราพูดเรื่องกรรม เรื่องบุญ เรื่องบาปอะไรอย่างนี้ มันไม่มีตัวตน เราอยู่ในยุคของสิ่งเหล่านี้ มันเป็นเรื่องที่จับต้องไม่ได้ คือสมัยก่อนเวลาพูดว่าอย่าทำอย่างนี้นะ มันบาปนะ เด็กก็ยังไม่เข้าใจว่า เดียวมันบาปนะ ยังกลัวบาป แต่ว่าเดี๋ยวนี้ ปัจจุบันนี้ ในยุคสมัยนี้ บาปมันคืออะไร หน้าตาเป็นยังไงหรือทำไมเราถึงต้องกลัวมันด้วย หรือทำไมเราต้องตระหนักกับมันด้วยว่าบางอย่างเราต้องคิดหรือต้องมีสติ คือฝนแค่รู้สึกว่พระพุทธศาสนาคำสอนยังเป็นวิทยาศาสตร์ อยู่คือมีความเป็นวิทยาศาสตร์ แต่ว่าควรเหมือน พอเราพูดกับเด็กๆ ว่าแบบนี้มันบาป เด็กก็จะแบบว่าบาปมันคืออะไร บาปมันยังงี้ ทำไมต้อง...เออ แล้วกรรมคืออะไร เราเคยรู้สึกว่ หนึ่งเรื่องนี้เราอยากทำให้เห็นว่าสิ่งที่มันไม่มีตัวตน สิ่งที่เรามองไม่เห็นจริงๆ แล้วเป็นเพราะเรามองไม่เห็นเราเลยไม่กลัวมัน เรากลัวกลัวในสิ่งที่เรามองเห็นมากกว่า กลัวคนนั้นจะไม่ดีกับเรา กลัวการนิทา กลัวอะไรอย่างนี้ แต่เรากลัวไม่กลัวสิ่งที่มองไม่เห็น อย่างเช่นบาปบุญ หรือกรรม หรือว่ากรรมมันคือ... ความหมายของกรรมคือ กระทำ กรรมดี คืออะไร กรรมดีก็คือคุณก็ทำความดี มันก็เกิดการกระทำที่ดีแค่นั้นเอง การกระทำที่ดีมันคืออะไร อะไรอย่างนี้ การกระทำที่ดีหรือไม่ดีมันเป็นยังงี้จริงๆ ภาพรวมๆ ของหนึ่งเรื่องนี้ สิ่งที่เราอยากจะบอกก็คือ สิ่งที่เขาสอนกันมาตั้งแต่โบราณ โบราณ หรือว่าพุทธศาสนาพูดเรื่องนี้ แค่ว่าเราดำรงอยู่แค่สติ มีสติแล้วหยังรู้ว่เราทำอะไรอยู่ สิ่งที่เราทำมันดีหรือไม่ดี แค่ว่าได้หรือไม่ได้ แค่ว่ารู้ว่สิ่งนั้นที่เราทำมันดีหรือไม่ดีก็พอแล้ว อันนี้เป็นหลักๆ ที่หนึ่งเรื่องนี้จะบอก

ผู้วิจัย : เนื่องจากว่าโจทย์มาเป็นหนังสือด้วย แต่ว่าเราเลือกเป็นผีเปรตที่น่ากลัวมากๆ ที่เราเลือกใช้เป็นลักษณะสมจริง ในความเป็นผีที่น่ากลัวมาก คือมันช่วยในการเอื้อเกี่ยวกับบุญกรรมหรือพุทธศาสนาอย่างไรบ้าง

คุณนิษฐา : คือฝนไม่ชอบทำหนังสือ โจทย์นี้เลยใช้เวลานานมาก 3 ปี ในการพัฒนาบท คือจริงๆ แล้วพอเราารู้สึกว่ คือตัวฝนเองจริงๆ เป็นคนชอบดูหนังสือ แต่ไม่ชอบทำหนังสือ เพราะกลัวผี มันก็ขี้ขลาด แต่ว่าได้โจทย์ทำหนังสือ ทีนี้พอเราไปศึกษาว่าผีเปรตมันคือผีเปรต แล้วเรารู้สึกว่ในบรรดาผีทั้งหมด เปรตมันน่ากลัวน้อยสุดเลย เรารู้สึกว่เปรตไม่น่ากลัว เพราะว่าเขาดูสูง คือเขาไม่ใช่สัมผัสที่จะมาเกาะเราหรืออะไรอย่างนี้ นึกออกไหม มันก็เลยเหมือนพอค้นไปเรื่อยๆ พอเราศึกษาเรื่องเปรต

เรื่องพระพุทธคำสอนไปเรื่อยๆ แล้วมันอินเข้าไปในตัวเองว่า เปรตไม่ใช่ผีจริงๆ แล้วเปรตไม่ใช่ผี เปรตเป็นเหมือนสัญลักษณ์ของบาป แล้วก็พอเราศึกษาเข้าไปในพระไตรปิฎกจริงๆ แล้วคือ ตายไปแล้วไปเกิดใหม่เป็นเปรตค่ะ เพียงแต่ว่าอยู่กันแบบภพที่มันเชื่อมกันระหว่างเรา คือเปรตจึงไม่ใช่ผี ไม่ใช่สัมภเวสีอะไร เปรตคือตายแล้วไปเกิดเป็นเปรต แล้วก็ต้องใช้เวรใช้กรรม 100 ปี 100 ชาตอะไรก็ว่ากันไป มันจะมีคำสอน มีหลักอยู่ ซึ่ง search ดูได้เลยว่า เปรตคือความหมายแบบไหน ฝนก็เลยรู้สึกที่เราเริ่มรู้สึกสงสัยสารเปรตอะ เราเริ่มอินว่า เปรตมันไม่ได้น่ากลัวในความเป็นผี แต่เปรตที่น่ากลัว คุณลูก คุณสะทอน คุณสึกเสราเมื่อเห็นมากกว่า มันก็เลยไปโยงกันไว้พอดี กับความเป็นผีในโลกอีกโลกหนึ่ง พอตอนเขียนบท แต่ว่าในตัว of เปรตเวลาจะมาแล้วน่ากลัวหรืออะไรจริงๆ เปรตไม่ได้มีเจตนามาหลอกหรือมาอะไรที่เหมือนหนังผีต่างๆ ไป เปรตมาเพื่อแสดงให้เห็นว่าเป็นสิ่งที่เคยกระทำแล้วยังต้องชดใช้กันอยู่ เพราะว่าตั้งต้นที่จะบอกว่าเรามักจะกลัวในสิ่งที่เรามองเห็นใจ คือเปรตคือสิ่งที่เรามองไม่เห็นใจ คำสอนอะไรต่างๆ ที่เคยมีมาในยุคสมัยนี้มันเป็นที่ยอมรับไปแล้ว แล้วคนรุ่นใหม่ก็ไม่ได้ตระหนักกับเรื่องพวกนี้ มันก็เลยมาอยู่กันแบบพอดี บวกกับมีพระที่เป็นผีอยู่

ผู้วิจัย : แล้วก็จะมียีก elements หนึ่งเป็นเรื่องของความหมาย เป้าหมายในการบวชเพื่ออะไร ตอนแรกตัวเอกเนรชนเหมือนจะไม่ศรัทธา ไม่เชื่อ แต่ว่าพอผ่านเรื่องราวไปแล้วเหมือนเขาจะเข้าใจความหมาย เป้าหมายของการบวชมากขึ้นแล้ว อะไรแบบนี้ใช่ไหมคะ

คุณชนิษฐา : ใช่ค่ะ จริงๆ เนื้อหาค่อนข้างโดนตัดออกไปเยอะเหมือนกัน ด้วยบริบทอะไรหลายๆ อย่าง จริงๆ แล้วถ้าถามว่าความตั้งใจของฝน จริงๆ แล้วเนรชนเขามาวช เพราะว่าพ่อแม่สั่งให้มาบวช เพราะว่าเพิ่งไปชนเด็กตาย เลยต้องมาล้างบาป ที่นี้เขาไม่ได้เข้าใจการบวช แล้วมาโดนจำกัดอยู่ในระเบียบที่มันจะต้องทำ ก็พร้อมที่จะแหก แต่ว่าพอสุดท้ายทั้งหมดที่เขาผันตัวเอง เขาไม่ได้เข้าใจเรื่องการบวชนะ ในมุมมองของฝน เขาไม่ได้เข้าใจการบวชมากขึ้น แต่เขารู้สึกอยากจะเข้าใจและอยากจะทำความเข้าใจกับการบวช เหมือนเรารู้สึกว่าตัวละครโตขึ้น แล้วก็ยังไม่เข้าใจทั้งหมด แต่ก็เริ่มจะเข้าใจว่ามาบวชทำไม เพราะเราไม่เข้าใจหรอกว่ามาบวชเพื่ออะไร บางคนมาบวชเพราะว่าหนีคดี บวชเพื่อบวชแทน เหมือนกับผีพระทिनอะค่ะ บวชแทนให้ บางคนก็บวชเพื่อจะส่งบุญ คือทุกคนมีบวชหลายอย่าง หลายกรณีเลย

ผู้วิจัย : จากที่เห็นบ่อยเป็นฉากที่ค่อนข้างเป็นฉากสำคัญของเรื่องเหมือนกัน ก็คือฉาก
ต้นไม้ใหญ่ๆ หงิกๆ ที่เหมือนเป็นต้นไม้หงิกตอนที่ถูกฟ้าผ่า ตอนที่พระอาจารย์
คุณสรพงษ์เล่นอะกะ วังมาแล้วก็โดนฟ้าผ่า ส่วนเนรชนกับเด็กผู้หญิงก็เหมือนนัด
กัน จะสึกแล้วหนีไปกรุงเทพฯ ด้วยกัน ก็ที่ฉากนี้อีก อันนี้เป็นเหมือนสัญลักษณ์
อะไรบางอย่างใช่ไหมคะ

คุณชนิษฐา : จริงๆ แล้วก็มีคนตีความที่ตรงกับสิ่งที่เราต้องการจะบอกเหมือนกัน แต่ว่ามีหลาย
คนเหมือนกันที่เขาารู้สึกได้ถึงสัญชาตญาณนี้ คือฝนรู้สึกว่ามันมันจะต้องโตไซ้
ไหมคะ แล้วโตมีใบเหมือนกับต้นโพธิ์อะไรอย่างนี้ แล้วเรารู้สึกว่าคือต้นไม้ที่มัน
โต มันไม่ตายอะ มันยืนต้นตาย แล้วมันก็ไม่สามารถจะผลิใบอะไรออกมาได้เลย
มันเหมือน เราเทียบเคียงกับคนบาปมากๆ แล้วไม่สามารถที่จะหาบุญได้แล้ว คล้าย
กับเปรต คือเปรตก็จะบาปหนักมากตอนที่มันมีชีวิตอยู่ โดยบาปทั้งที่รู้หรืออะไรก็
แล้วแต่ สุดท้ายคุณก็หนีสิ่งนี้ไม่พ้น คุณตายไปแล้วก็เกิดเป็นเปรต แล้วคุณก็ต้อง
ชดใช้ๆ ก็ภพที่ชาติที่แล้วมันไปตามความผิด ตามความหนักหนาอันนั้น เปรตที่เดิน
ดินของฝนก็คือ คนบ้า ก็คืออาเณย สรพญ์ ก็คือเป็นคนบ้า เพี้ยน แล้วก็คำพระ ซึ่ง
ในภาพที่ฝนมองคือ คนบ้าบางทีที่พูดอะไรออกมา เราก็รู้สึกว่าเขาพูดจริง แต่เราไม่
รู้เลยว่าก่อนที่เขาจะเป็นบ้า ชีวิตเขาเกิดอะไรขึ้นมา ทีนี้ฝนรู้สึกว่าอันนี้มันเป็นจุดที่
คุณไม่ตาย แต่คุณสร้างบุญอะไรไม่ได้อีกแล้ว คุณคำพระ คุณกินของไม่ดี กินดิน
กินอะไรอย่างนี้ คำพระอีก ซึ่งพระนั้นก็เป็คนของตัวเอง แล้วก็ต้องมาปลงอาบัติ วิธี
ปลงอาบัตินี้ก็ต้องมีพระรับการปลงค่ะ ซึ่งการปลงนั้นจะสัมฤทธิ์ผล ซึ่งโยมที่
ตายนั้นก็มองไม่เห็นกันว่าพระท่านมารับ เพราะว่าพระนั้นตายเป็นผีไปแล้ว มันก็
เหมือนการที่ ไม่สามารถที่จะสร้างบุญได้ มันมีแต่บาปไปเรื่อยๆ รอวันที่ตัวเองตาย

ก็เลยมาถึงต้นไม้ต้นนี้เป็นต้นไม้ใหญ่ที่ยืนต้นตาย ไม่สามารถที่จะผลิใบอะไรออกมาได้ มันไม่มีร่มเงาอะไรเลย แต่มันก็ยังได้เป็นแลนด์มาร์กที่คนที่พร้อมที่จะทำบาป ถูกดึงดูดให้ต้องมาอยู่ตรงนี้ เป็นที่ที่ไม่ค่อยมีคนเข้ามา จริงๆ ก็เป็น keyword ที่ว่า ถ้าอยากจะเจียบบๆ ก็ดีเลย เพราะว่าตรงนี้ไม่ค่อยมีใครมา ไม่มีคนเข้ามา คือคนที่มาตรงนี้ เราารู้ว่ามันเหมือนเป็นกิเลส เหมือนเป็นสถานที่ที่ใครที่เรายากเข้าไป ดูเหมือนค้นหา

ผู้วิจัย : เหมือนเป็นที่ที่ต้องลักลอบมาทำอะไรผิดๆ บางอย่าง เหมือนพระมาสูบนุหรืออะไรอย่างนี้

คุณชนิษฐา : ใช่ แล้วมันก็จะมืดๆ คือพระที่เป็นผีก็จะมา แล้วมันดันเป็นที่ที่ซิดล์มาก คือเป็นสถานที่ที่ซิดล์มีหญ้า มีอะไร มันเป็นที่ที่สว่างที่สุดในเรื่อง ที่สว่างที่สุดในเรื่องคือที่บาปที่สุดในเรื่อง เรากำลังเล่นกับตัณหาหยาบของจิตใจเรา เพราะว่าความอยากความโลภ ตัณหาต่างๆ จะเป็นอะไรที่หอมหวานประมาณนั้น แล้วก็หายากด้วย คือหาแบบเป็นโลเคชั่นสุดท้ายที่ได้ในเรื่อง

ผู้วิจัย : เพราะว่าบรรยายภาคโทนโดยรวมของเรื่องมีหมดเลย แต่อันนี้สว่างมากอยู่ที่เดียว

คุณชนิษฐา : ใช่ อันนี้สว่างอยู่ที่เดียว กว้างๆ ดูเหมือนเป็นที่ซิดล์ มานั่งเล่น ถ้านั่งกับพื้นลงไป หลับๆ ที่วามหัวพอดี ล้อมรอบไปด้วยหญ้า ปีนต้นไม้ไปอยู่ข้างบน ไปนั่งบนต้นไม้ ก็เห็นพระอาทิตย์ตก ดูเป็นที่แบบซิดล์ๆ สวยๆ

ผู้วิจัย : คิดว่าทำออกมาได้ดังที่ต้องการหรือเปล่านั้น

คุณชนิษฐา : ไม่ 100% นะคะ คือไม่ได้ถึงเป้าหมายที่เราอยากนำเสนอ เกือบๆ ยังไม่ 100

ผู้วิจัย : เนื่องจากหลายปัจจัยใช่ไหมคะ

คุณชนิษฐา : ใช่ค่ะ 1. ก็คือด้วยงบประมาณในการถ่ายทำ 2. ก็คือเป็นหนังเรื่องแรก ประสบการณ์ในการทำงานก็ยังตัดสินใจไม่ได้เด็ดขาด ยังมองไม่รอบด้าน ต่อมาก็เป็นเรื่องกระแสด้วยที่โดนแบน ก็ต้องมีการตัดฉาก ก็ทำให้มันไม่ 100%

ผู้วิจัย : อันนี้เป็นเรื่องที่พิกัดกับเรื่องแรกเลยใช่ไหมคะ

คุณชนิษฐา : ใช่ค่ะ หนังเป็นเรื่องแรก แล้วตัวเองก็ไม่เคยทำหนังผีด้วย มันมีเรื่องการใช้ effect เรื่อง CG หรืออะไรอย่างนี้ในการถ่ายทำที่จะต้องใช้ประสบการณ์เหมือนกัน ซึ่ง ณ วันนั้น เรายังไม่ได้เชี่ยวชาญทั้งหมด ยังไม่รู้ทั้งหมดว่า ถ้าแบบนี้ต้องยังไงดี แล้วมันเป็นโปรดด้วยใจ ก็เหมือนกับว่าการถ่ายต้องเผื่อสเกลของภาพ มีอะไรที่เราอยากแก้ตัวอะไรเหมือนกัน

ผู้วิจัย : ผลตอบรับในเชิงรายได้และเชิงการรับรู้ของผู้ชม พอใจหรือเปล่า มากน้อยแค่ไหนคะ

คุณชนิษฐา : มากเลยคะ คือผมแค่รู้สึกว่าเราเป็นคนอยากทำหนัง เพราะเราชอบทำหนัง พอเราได้ทำงานเรื่องแรกมาปั๊บก็ดันได้โจทย์ที่เราไม่ถนัดเลย พอตอนทำเราก็เขียนบทจนเราอินแล้ว เราอินมาก แล้วก็ด้วยปัญหาอะไรต่างๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างทาง มันก็ผ่านมาจนได้ จนหนังได้เป็นรูปเป็นร่างออกมา แล้วก็ดันมาเจอกระแส ซึ่งกระแสนอนั้นค่อนข้าง ไม่ใช่ค่อนข้างสิ กระแสแรงมาก แรงจนเรารู้สึกว่าอันนี้เป็นบททดสอบมาก เรื่องของเจตนาหรือความมีสติ ที่ในหนังเราได้ตั้งเป้าไว้เลย เพราะเราเห็นพฤติกรรมคน โคนพระค่าอะไรอย่างนี้ คือหลายๆ อย่างที่... คือเรารับรู้หมดเลย ข้อความ การโดนแข่งมา หรืออะไร แล้วก็มันทำให้เรารู้สึกว่า เออ... นี่คือการอยู่อย่างสติ เราต้องมีสติมากที่สุดเลย ไม่ว่าจะตอบอะไรหรือยังงั้น มันจะมีความกลัวอยู่ตลอดเวลาอยู่แล้วว่า เราไม่ได้มีเจตนาที่จะทำลายศาสนาหรือว่าเราคิดไม่ถึงว่าสิ่งที่เราทำมันทำลายได้ มันเป็นบททดสอบที่ได้เคียงกับตัวเองมาตลอดทางเลย ถ้าสังเกตหรือดูข่าวจริงๆ เราจะเป็นคนไปออกสัมภาษณ์น้อยมากเลยในช่วงนั้นอะคะ คือเราไม่พร้อมที่จะสัมภาษณ์อะไรเลย เหมือนเราเคลียร์สติตัวเองอยู่ตลอดเวลา พอถึงวันที่หนังได้ฉายออกไปวันแรก รอบแรกแล้วก็รู้เลยว่าดีกว่าเดิม เพราะว่าถ้าหนังมันโดยปกติอะ หนังมันก็คงไม่ได้ถูกคาดหวังอะไรอะคะ ที่นี้พอมันผ่านการได้ฉายปั๊บ มันเต็มไปด้วยความคาดหวัง เพราะว่ามันมีหลายเสียง มีคนมากมายที่เขาอยากให้ฉาย อยากไปพิสูจน์ด้วยตัวเอง คือเพราะกำลังของเสียงการโหวตนี้ มันทำให้หนังได้ฉาย คนทำเลยยิ่งเครียดกว่าเดิม

ผู้วิจัย : เหมือนคนคาดหวังเนอะ

คุณชนิษฐา : อืม

ผู้วิจัย : แต่ว่าพี่ก็ได้รับรู้ feedback จากผู้ชมใช้ไหมคะ หลังจากที่ได้ฉายออกไป

คุณชนิษฐา : หลังจากนั้นก็นอนไม่หลับ ก็รอดู feedback เลย ก็คือของรอบแรกก็รอดู feedback เลย ก็คือโรงเตี๊ยมๆ คนดูเยอะมาก เราก็เลยดู feedback ว่า จะเป็นยังไง เรามีคำตอบและว่าเจตนาที่เราตั้งมามันใช่ ไม่ใช่ feedback คือ มีทั้งชอบและชม ส่วนที่เขาไม่ชอบ เป็นส่วนที่ในตัวเรา เรารู้สึกอยู่แล้วว่าอันนั้นเป็นจุดที่การทำหนังมันจะมีข้อนี้อยู่ แล้วส่วนที่ชอบก็ตกใจ หรือการวิเคราะห์ วิจารณ์ นักวิจารณ์ ก็ดีใจมาก detail บางอย่างที่เราใส่ไป แล้วเราก็ใส่ไปเพราะว่ามันเป็น detail ที่สำคัญต่อเรื่อง แต่ถ้า

คนดูทั่วไปจับไม่ได้ ก็ไม่ได้มีผลอะไร อาทิ ขึ้นต้นไม้จะคะ คนดูไม่ได้ให้ความหมายอะไรกับมันก็ไม่เป็นไร แต่ว่ากับตัวเรานั้นมีความหมายในการทำ พอเราเห็นว่าเขารู้ มันมีความสุข มันก็เลยรู้สึกว่าการทำงานไม่ใช่ทำอะไรที่เราสอแตรกลงไปจะไม่ได้สำคัญเลย รายละเอียดต่างๆ ก็มีคนที่รับรู้และมองเห็นความตั้งใจในการทำงาน ถือว่าค่อนข้างโอเคเลย เหมือนเรายกภูเขาออกจากอกเลย ถูกอกถูกใจแล้วก็ขม่นักแสดง ทุกคนก็ให้ใจมาก เพราะว่าทั้งเงินค่าตัวก็น้อยตั้งแต่เขาอ่านบทเขาก็รู้อยู่แล้วว่ามันเสี่ยง เขายอมโกนผม แล้วพอมันมีกระแสแรงๆ เราก็กลัวว่านักแสดงจะท้อ จะนอยด์ เพราะว่ากระแสมันแรงมาก ก็กลัวนักแสดงจะ... แต่พอหนังมันฉายมาปั๊บนักแสดงได้รับคำชม อย่าง ดนัย มาเล่นเรื่องแรกก็โดนแบนแล้ว แต่พอเขาได้รางวัลก็มีคนชมเขาก็รู้สึกดี อย่างน้องพลอยเอง ตัวน้องนางเอกก็เล่นหนังเรื่องแรก กว่าจะเล่นคือน้องก็เครียดอยู่แล้ว เพราะว่ามันแรง คุณพ่อคุณแม่ไม่ให้เล่น จนไปจ้อ จนเขายอมมาเล่น พอมาเล่นปั๊บแล้วโดนแบนจริงๆ ก็กลัว คือตอนนั้นมันกลัวไปหมด แต่พอสุดท้ายมันออกมาแล้วโอเค น้องก็ได้ไปต่อ มีคนชื่นชมน้อง ชอบความสามารถน้อง มันก็เลยโอเคเลยไปหมดเลย ในตอนนั้นนะคะ แต่ถามว่าในตัวหนังเอง เราพอใจกับมันมากแค่ไหนมันยังไม่ 100% แต่ถ้าเรื่องของ การตอบรับ หรือเสียงที่ได้มาก็ถือว่ามันโอเคแล้ว

- ผู้วิจัย : ช่วยขยายความเรื่องที่บอกว่าที่คนดูเห็นบางจุด ที่เรารู้อยู่แล้วว่า จุดนี้เรายังต้องเหมือนกับว่าอีกนิดนึงอะไรแบบนี้ มันคือจุดไหนคะ
- คุณชนิษฐา : ข้อผิดพลาดหรือคะ หรือว่า detail
- ผู้วิจัย : ที่ที่บอกว่าคนดูเขาบอกตรงนี้นั้นยังไม่ใช่
- คุณชนิษฐา : ตรง comment ใช่มั้ยคะ เสียงมันดังเกินไป จังหวะเหมือนหลุดฟิเกินไป อะไรอย่างนี้
- ผู้วิจัย : อ้อ เป็นเชิงเทคนิค
- คุณชนิษฐา : ใช่คะ เชิงเทคนิค แต่ว่าในส่วนของบริษัทเขาไม่ค่อยดัง หลายคนก็จะมีการแสว่า งว่าอะไรยังงี้ ทำไม่หลุด หรือบางคนก็บอกถูกจับได้ตั้งแต่ต้นแล้ว ไม่ต้องมาหลุดกู อะไรอย่างนี้ ก็จะเป็น comment แบบปกติ แต่ว่าสิ่งที่จะโดน comment มากที่สุดคือ ความพยายามเป็นหนังผี จังหวะเสียงดังป๊องเป้ง การดีไซน์หรืออะไรต่างๆ พวกนี้ หรือความไม่เนียนใน CG ทำปรตมาไม่เนียนหรืออะไรอย่างนี้ เป็นเรื่องของเทคนิค

ผู้วิจัย : ขอแชร์ในเชิงคนคุณะคะ คือรู้สึกว่ายแบบ อันนี้เอาจริงๆ นะ คือไม่รู้ว่าจะแบนทำไมอะ คือเรารู้อยู่แล้วว่าเจตนาคือคนทำไม่ดีก็ต้องได้รับผลตอบแทนที่ไม่ดีในที่สุด อีกคนหนึ่งเป็นบ้า อีกคนหนึ่งเป็นเปรตมันก็ชัดอยู่แล้ว แบบว่าทำไม่ดีก็ต้องได้ไม่ดีใช่ไหมหะ

คุณชนิษฐา : คือจริงๆ ตอนที่จะทำเรื่องนี้ Producer ที่ปรึกษา ปั่นแก้ว แกคุยอยู่แล้วว่า การเป็นหนัง Mass เนี่ยออกไปสู่กว้างมันต้องมีบทสรุปนะ มันไม่ได้หมายความว่าบทเขียนออกมาปุ๊บมันจะต้องมุ่งไปทางใดทางหนึ่ง ความเป็น Mass คือสุดท้ายแล้วนี้มันต้องมีบทสรุปของสิ่งนั้น ก็คือเพราะเรารู้อยู่แล้วว่าเมื่อทำออกไป มันจะต้องมีกระแสบ้างแน่นๆ แต่ก็ได้คิดว่าจะโดนแบนนะ เพราะฉะนั้นในตัวบทที่จะทำงานอะ เราได้อุดช่องเหล่านั้นหมดแล้ว เพราะเราก็ไม่ได้คิดว่ามันจะโดนแบน แต่เราคิดว่ามันก็อาจจะมีการเสมาบ้างว่า เอากระแสเรื่องพระกับสีกามาพูดนี้ มันจะดีหรือหรืออะไรอย่างนี้ คิดว่านะ ขนาดตั้งชื่อยังคิดยากเลย ตอนตั้งชื่ออาบิตินะคำว่า “อาบิตี” มันชัดเจนอยู่แล้วว่าอาบิตีอะ คือมันดูไม่ดีอะไรอย่างนี้ แต่ว่าก็ยังโดน มันมีเนื้อความคาเดมาไปเยอะมาก ทุกคนเลยขอให้กำลังใจว่า ทุกคนเชื่อว่าคนในทีมงานในสหมงคลฟิล์มอย่างนี้ ทุกคนที่ได้ดูหนังแล้วก็พยายามให้กำลังใจเราว่า เชื่อเถอะว่ามันไม่มีอะไรไม่ดี ให้ตอบกันที่เจตนา ถึงวันที่ฉายมันเลยตื่นเต้น ตื่นเต้นหนักกว่าเดิมเพราะว่ามันเอ่อ... แต่ก็คือเพราะเราไม่รู้ว่ามันเรื่องของความอำนาจบางอย่างที่เราแรกเริ่มมาทำ คนตัวเล็กๆ อย่างเราก็คงจะคาดไม่ถึงในระดับนั้น เพราะว่าในช่วงนั้นก็ในช่วงที่เรื่องของศาสนาค่อนข้างแรงด้วย คนกำลังแอนตี้ พระไม่ดีอย่าเข้ามายุ่งอะไรอย่างนี้ มันก็เลยเป็นประเด็น อันนี้ที่เราমনะ แล้วเราก็โดนพระคำ คือคำทุกวันเลย แต่ว่าเมื่อปีที่แล้ว พระรูปนั้นก็เพิ่งโดนปลดไป นี่แหละคะมันทำให้เห็นทัศนคติ เห็นคน เห็นสังคมมากขึ้น

คุณชนิษฐา : เป็นผู้หญิงแล้วมาทำเรื่องพระ เรื่องศาสนา เรื่องการบวชค่อนข้างโดนแอนตี้ แล้วก็เคยมีคนวิจัยเรื่องนี้ว่าศาสนาในมุมมองผู้หญิงมันเป็นยังไง ซึ่งหนังเราก็เลยถูกเข้าไปอยู่ในประเด็นการวิจัยนี้ด้วยเหมือนกัน เพื่อจะไปมองต่ออะ เพราะว่า ณ ตอนนั้นก็จะมีประเด็นว่า คุณไม่เคยบวช คุณจะเข้าใจได้อย่างไร เพราะว่าการบวชมันผู้ชายเลย เป็นผู้หญิงไม่เคยบวชจะเข้าใจได้อย่างไรอะไรคืออะไร จะเข้าใจเรื่องของบาปบุญคุณโทษเรื่องของหลักธรรมคำสอนได้ดีได้อย่างไร

ผู้วิจัย : อันนี้เป็นมาทางจากฝ่ายไหนคะ พอบอกได้ไหม พวกที่วิจารณ์เราประเด็นนี้

คุณนิษฐา :

ก็เป็นคนที่เขาจะเชื่อ 1. ก็จะเป็นพระสงฆ์ที่เขาค่อนข้างหนักแน่นเกี่ยวกับอันนี้อยู่แล้ว ก็จะค่อนข้างเอนดี แล้วก็พุทธศาสนิกชนที่ศรัทธามากๆ ก็เอนดีอะไรอย่างนี้ เอนดีว่าผู้หญิงมาพูดเรื่องนี้ได้ยังไง ซึ่งตอนนั้นเราก็จะเจิบๆ ของเรา เราก็จะฟังแต่ว่ามันเหมือนกับ คือมันก็มีคน debate กัน ทางฝั่งที่รู้สึกว่าคุณได้สิ เพราะฉันก็เป็นพุทธศาสนิกชนคนหนึ่ง ทุกคนมีสิทธิ์ที่จะพูด กวีเคราะห์ วิจารณ์ หรือเล่าได้ หรืออะไรอย่างนี้ ก็จะมีคนที่เคร่งศาสนาหลายๆ แล้วคิดว่าผู้หญิงคือกิเลส คือค้นหา คือสิ่งที่ช่วยวนให้พระสงฆ์ทำบาป เหมือนว่าตัวกิเลสอะ อันนี้ก็เป็นความเชื่อมาตั้งนาน พอเรากันประวัติ ผู้หญิงก็จะโดน ไม่ว่าจะเป็นแม่ คือสึกาทิ้งหลายแหล่ คือผู้หญิงจะเหมือนสัญลักษณ์ของบาป อย่าจับจีวรนะ อย่าโดนตัวนะ หรือความเคร่งที่แบบว่าเป็นแม่ สมมติว่าแม่ป่วย แม่จะเสีย แม่จะตาย แม่จะเสียชีวิตป่วยหนัก แล้วตัวเองบวชเป็นพระ จะไปกราบเท้าแม่สมควรไหม ก็จะมีคนที่เขาเคร่งตรงนี้มากๆ แต่ว่าตัวเราอาจจะเป็นผู้หญิง เราไม่เคยบวชใช่ไหม เราเลยรู้สึกว่าเรามองกลางๆ เราก็เลยมองว่าเรื่องความรู้สึก ก็คือเรื่องความรู้สึก เรื่องวินัยก็คือเรื่องวินัย คนละแบบกัน แต่ว่าก็ไม่เคยมีใครมาสัมภาษณ์เราเรื่องนี้นะ มันเหมือนเป็นมุมมองที่เขารู้สึกว่าแบบคุณจะรู้ได้ยังไงอะ เพราะว่าคนประเภทหนึ่งก็จะมี ความเชื่อว่าพระสงฆ์คือผู้ทรงศีล คือผู้ที่รับต่อมาจากพระพุทธเจ้าถูกเปล่า เขาก็เลยยกไว้ว่าเป็น เป็นผู้ประเสริฐ เป็นผู้ที่ประเสริฐเหนือขึ้นไปอีก ก็จะรู้สึกว่าอันนี้มันเป็นมุมมองที่เหยียดเราก่อนข้างแรงเหมือนกัน เจอทุกวัน เจอคำด่าทุกวัน แล้วบางคำก็แรง คือแบบผู้หญิงเนี่ย เป็นตัวที่แบบ ตัวสีกานะเนี่ย มันแบบเป็นตัวที่....แล้วเนี่ยเป็นเพราะมึงอะ มึงก็เป็นผู้หญิงอะไรอย่างเนี่ย ตั้งใจทำลายหรือเปล่า ตลกเลยอะ ซึ่งจริงๆ ในละครอย่างทองเนื้อเก้าผู้หญิงก็เขียนแล้วให้เนรมิตจับแม่ของตัวเอง ซึ่งก็เลยคิดว่าถ้าเราวิเคราะห์แล้ว เรารู้สึกว่าผู้หญิงจะเป็นเพศที่มีเรื่องอารมณ์เยอะกว่าผู้ชาย หมายถึงว่าความลึกซึ้งในเรื่องอารมณ์ ในเรื่องความรู้สึกมาก เขาก็เลยเวลาที่มองเรื่องอย่างนี้เป็นเรื่องความรู้สึกมากกว่า คือเวลาที่บวชเป็นพระแล้ว ผู้หญิงก็รู้สึกว่า อยากให้ลูกบวชใช่ไหม ในความเชื่อว่าลูกชายต้องได้บวช ได้เกาะผ้าเหลืองขึ้นสวรรค์ มันก็จะมีข้อนี้ที่ไฉ่ฉางเล่นกับมันว่าเป็นเพราะต้องเกาะผ้าเหลือง เพราะว่าคุณอะ เพศนี้ไม่มีบุญ คุณต้องให้เพศชายสร้างบุญ แล้วคุณก็ต้องเกาะขึ้นไปอีกที ก่อนข้างแรง ต้องวิเคราะห์ ต้องเอาผู้หญิงมานั่งคุยกัน ก็จะมีผู้หญิงสำนักวิจารย์ที่เขาก็มองแบบน่าสนใจ มุมมองเขาน่าสนใจเวลาที่เขา

พูด ในตัวเราไม่ได้คิดขนาดนั้น ในตัวเราเอง ในตอนที่ทำ ไม่ได้คิดขนาดนั้นว่าจะมีกระแสนี้ แต่ว่าโผล่ออกมามีเลย ก็เลยเข้าใจแล้วว่ามีคนมองหลายมุม

ผู้วิจัย : ถ้าเอาพวก feminism มามองก็จะเป็นอีกมุม

คุณชนิษฐา : ใช่ๆ ช่วงตอนนั้น ตอนที่หนังยังไม่ฉายก็เหมือนโดนว่าเหมือนกันว่า feminism หรือเปล่า ซึ่งมันก็เลยถูกเหมือนมีนักวิจารณ์ที่เขาไปดูหนังเขาบอกว่า มีพระด้วย ที่ไปดูหนังมาแล้ว ก็พูดว่าสงสารผู้หญิงในเรื่องมากกว่า คือผู้หญิงในเรื่องถูกกระทำมากเกินไปจนด้วยซ้ำ คนที่เป็นเปรต เหมือนกับในเรื่องอะ ย่นไปที่ผู้หญิงทำความผิด แล้วลงไปเป็นผู้หญิง ตายไปจะต้องเป็นเปรตทุกคน เขาก็เลยรู้สึกว่าเราใส่ความคิดให้ผู้หญิงมากกว่าอีก ไม่ได้มาพิพากษาผู้ชายเยอะขนาดที่เป็นกระแส

ภาพยนตร์ เรื่อง Vanishing Point

ผู้เขียนบทและผู้กำกับ : จักรวาล นิลธำรงค์

วันที่สัมภาษณ์ : 11 กุมภาพันธ์ 2561

ผู้วิจัย : วัตถุประสงค์ตั้งต้นที่สร้างเรื่องนี้คืออะไรคะ

ผศ.จักรวาล : ไม่ทราบที่เคยเห็นโปสเตอร์หนังเรื่องนี้ไหม ที่เป็นรูป...

ผู้วิจัย : ที่เป็นรูปรถชนใช่ไหมคะ เคยเห็นอยู่ค่ะ

ผศ.จักรวาล : ที่มาของมันคือรูปนั้นเป็นรูปข่าวอุบัติเหตุที่พ่อกับแม่ผมขับรถไปแล้วโดนรถไฟชน คือพ่อกับแม่ผมเขานั่งอยู่ในรถคันนั้น แล้วก็ไปจอดอยู่คร่อมทางรถไฟ ตอนกลางคืนสมัยโน้น 30 กว่าปีมาแล้ว แล้วที่รถไฟก็ชนเบรียง คุณพ่อคุณแม่ผมรอดชีวิตนะ ไม่ได้เสียชีวิต คือวันรุ่งขึ้นหลังจากอุบัติเหตุก็มีนักข่าวไปถ่ายรูปรูขากรรถอันนั้น แล้วก็มาลงหน้า 1 หนังสือพิมพ์ ที่นี้ก็มีญาติผมคนหนึ่งไปตัดกรอบหนังสือพิมพ์รูปนั้นเก็บไว้ แล้วรูปนี้ก็อยู่ในห้องนอนผม ตั้งแต่ผมเด็กๆ จนโต จนทุกวันนี้ ที่นี้พอเราโตผ่านชีวิตมาประมาณหนึ่งแล้ว เราก็เลยอยากทำหนังอะไรที่เกี่ยวกับรูปนี้ ก็คือมองย้อนกลับไปเมื่อ 30 ปีที่แล้วกับอุบัติเหตุครั้งนี้ คือมันเป็นช่วงทางแยกครับ คือช่วงนั้นคุณพ่อผมเขาเป็นนายทหาร กำลังอนาคตรุ่งโรจน์อะไรอย่างนี้ แต่พอมีอุบัติเหตุปั๊บเขาก็รับราชการไม่ได้ ก็เป็นห้วงเสียดสำคัญของคนรอบครัว ที่นี้ตัว concept ของหนังก็พูดเหมือนว่า คือถ้าวันนั้นไม่มีอุบัติเหตุ วันนี้ชีวิตในครอบครัวผมอาจจะสบายขึ้นก็ได้ไม่ได้ลำบากมาก แต่ว่าสุดท้ายผมอาจจะ

ไม่ได้ทำหน้าที่ได้ ผมอาจจะไปเป็นอย่างอื่น เรียนหนังสือ หรืออย่างอื่นแล้ว ที่นี้ตัว concept ของหนังสือพูดว่า คือไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้นในอดีตก็ตาม คือเราต้องยอมรับมันทั้งหมด คือมันก็เป็นส่วนประกอบที่เป็นตัวเราทั้งหมด ไม่ว่ามันจะดีหรือไม่ดี เพียงแต่ว่าเราต้องอยู่กับมันให้ได้

ผู้วิจัย : อันนี้เป็นการสื่อสารหลักที่อยากจะสื่อออกไป เรื่องของความทุกข์ใหม่คะ คือชีวิตมีทั้งสมหวังและไม่สมหวัง สุขทุกข์อะไรอย่างนี้ใช่ไหมคะ

ผศ.จักรวาล : คือหนังสือมันไม่ได้จะสื่อแบบนั้น หมายถึงว่าเราไม่ได้ทำหน้าที่ที่จะบอกว่าอะไรคืออะไร แต่ว่าเหมือนเป็นการแชร์มากกว่า แชร์ว่าประสบการณ์หรือทัศนคติแนวคิดแบบนี้ แต่ว่าหนังสือไม่มีหน้าที่ไปสอนคน ไม่ได้ไปสอนว่าอันนี้คือถูก อันนี้คือผิด

ผู้วิจัย : หนังสือของอาจารย์จัดอยู่ในประเภทอินดี้ ครามา ประมาณนี้ไหมคะ

ผศ.จักรวาล : ครามาอาจจะใช่ อาจจะเรียกว่าหนังสือทดลองมากกว่า เป็น experimental

ผู้วิจัย : คือจะมีบทพูดน้อย แล้วเหมือนว่าเรื่องจะมีเรื่องของเด็กผู้หญิงที่ชื่อหวานที่ไม่แน่ใจว่าถูกคุณลุงคนนั้นข่มขืนหรือเปล่า ถูกฆ่า แล้วก็อีกเรื่องหนึ่งเป็นชายหนุ่มที่ไปซื้อบริการกับหญิงขายบริการ มันต้องปะติดปะต่อเองใช่ไหมคะ

ผศ.จักรวาล : ใช่ๆ มันเป็น fragment ไม่ได้ถูกเล่าให้ clear ทั้งหมดว่าใครคืออะไร อย่างจากที่ว่าโดนข่มขืนหรือเปล่า เราก็แค่ imply หรือแค่ suggest ว่ามีฉากประกอบคำรับสารภาพจริงๆ แล้วคนดูก็อาจปะติดปะต่อได้เองแหละ เพราะดูไปกลางๆ เรื่องเด็กมันหายไป เหมือนคนดูต้อง input ไปกับหนังสือ เหมือนกับว่าเป็นการสื่อสาร 2 ทางครับ

ผู้วิจัย : ต้องอาศัยการตีความเยอะของทางด้านคนดูด้วย แล้วก็จะมีความน่ากลัวที่น่ากลัว มีความน่ากลัวและลึกลับ อย่างเช่นภาพคุณยายแก่ๆ กับภาพตอนแรกๆ ที่จะเป็นศพต่างๆ คือตรงนี้ใช้รูปแบบที่น่ากลัวในการสื่อสารเพราะอะไรคะ

ผศ.จักรวาล : จริงๆ ตัว concept ของหนังสือคือเรื่องปรัชญาพุทธอย่างที่ว่า ภาพพวกนั้นถ้าเป็นภาษาพระก็คือ ภาพอสุภะ เหมือนกับเขาเอาไปใช้ในการทำอสุภะกรรมฐาน คือดูภาพศพ แล้วเอาไปพิจารณา คือเราก็เปิดผ่านด้วยภาพศพเลยซึ่งก็ไปขอมมาจากพวกหนังสือพิมพ์

ผู้วิจัย : อันนี้คือทำเพื่อผู้ชมกลุ่มผู้ใหญ่หรือเปล่าคะ หรือกลุ่มวัยรุ่นคะ

- ผศ.จักรวาล : คือเวลาเรา develop โปรเจกต์ เราก็ต้องคิดหน้าตา target audience เราว่าใครจะมา ดูหนังเรื่องนี้ หนังสืผมก็จะเขียนไว้ชัดเจนเลยว่าคนที่จะมาดูหนังเป็น target audience คือคนที่ดูหนัง art house คิดตามง่ายๆ ว่า สมมติคุณไปสิงคโปร์ คุณคือ คนที่จะไป Singapore Art Museum แทนที่คุณจะไปดูหัวสิงโตพ่นน้ำ คือต้องคิด หน้าตาให้ออกนะว่าคนประเภทไหนจะไปดู คือคนที่คิดว่าจะไปดู Singapore Art Museum จะมีจำนวนน้อย
- ผู้วิจัย : หลังจากที่ทำหนังเรื่องนี้เสร็จแล้วได้ตั้งใจไหมคะ หรือคิดว่าจริงๆ ควร ปรับเรื่องไหนหรือมีอุปสรรคตรงไหนระหว่างทำ
- ผศ.จักรวาล : อุปสรรคมันเยอะครับ ก็ทำตามเหตุปัจจัยที่มันมีตอนนั้น คือกลับไปแก้ไขไม่ได้ อยู่ แล้ว เราก็พอใจตามสถานการณ์ของมันครับ
- ผู้วิจัย : คุณที่ใช้ทำหนังมาจากแหล่งไหนคะ
- ผศ.จักรวาล : มีทุนของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แล้วก็ทุนก้อนหลักๆ มาจากเนเธอแลนด์ แล้วก็ มีบางส่วนที่มาจาก art gallery ที่เขาสนับสนุนงานผมมาสักระยะหนึ่งก่อน เป็นทุน ที่ไม่ได้หวังผลตอบแทนเรื่องกำไร คือเราแค่ทำหนังให้จบ แล้วก็มันเป็นหนังแบบที่ เราอยากให้มันเป็น
- ผู้วิจัย : ก็คือว่าเราจะไม่คำนึงถึงเชิงรายได้ แต่ว่าเราอยากให้ผู้ชมได้มีทางเลือกในการดู หนังอีกประเภทหนึ่ง
- ผศ.จักรวาล : ใช่ครับ
- ผู้วิจัย : เรื่องนี้ไม่ได้ฉายที่โรงทั่วไปใช่ไหมคะ
- ผศ.จักรวาล : ตอนนั้นเข้าเฉพาะโรง SF แล้วระยะเวลาสั้นมาก คือฉายกรุงเทพฯ อยู่ได้แค่ 2 สัปดาห์มั้ง แล้วก็ไปเชียงใหม่ แล้วก็เหลือก็คือฉายออนไลน์ ตามช่องเคเบิลทีวี
-